Stanzia 4. banco 2
14. G. 10.

EVTHYMII MONACHI. ZIGABENI

ORTHODOXÆ FIDEI DOGMATICA PANOPLIA.

Hucuſque latinis incognita, et nunc primum per Petrum Franciſcum Zinum Veronenſem e Græco translata.

Vis edoceri, quomodo contra hæreſes ſit differendum? lege hunc librum Priſcorum patrum doctrinis conſpicuum.

S·M·D·N·
BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

Ne quis hunc uſquam alius ſuæ ditionis locorum impune librum imprimat, alibiúe impreſſum uendat, & Pontificis Maximi, & Veneti Senatus Illuſtriſſimi Decreto cautum eſt.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
1555

Quæ in hoc primo volumine contineantur, habes in Epiſtola ſequenti nuncupatoria.

OPTIMO ATQVE ERVDITISSIMO VERONAE PONTIFICI D. ALOISIO LIPOMANO

P. FRANCISCVS ZINVS S.D.

SVMMA Dei benignitas eſt, & ſingularis erga genus humanum atque incredibilis amor, Aloiſi Pontifex optime ac ſapientiſsime, qui nos, quo felices eſſemus, mera bonitate adductus è nihilo procreauit. Et quia felices eſſe non poteramus, niſi eo frueremur, nec frui, niſi illum amaremus, nec eum amare, qui nobis incognitus eſſet, & cui nos eſſe charos non intelligeremus, omnia facit, ut ſe nobis & amabiliſsimum, & noſtri amantiſsimum indicaret. Si quis enim tum uniuerſam mundi fabricam, tum ſingulas eius partes contempletur, ex magnitudine, ordine, & concinnitate infinitam ipſius potentiam, ſapientiamq; facilè perſpiciet. Si quis conſideret, in hoc ipſo uniuerſitatis ueluti ampliſsimo quodam theatro, nullum eſſe animal, quod eius pulchritudinem cognoſcat, præter hominem, nullum, quod maiorem ex rebus omnibus utilitatem uoluptatemq; percipiat, adeò, ut omnia illius cauſa facta fuiſſe uideantur, immenſam conditoris in nos beneuolentiam animaduertet. Iam ſi quis diuinum in homine fabricando artificium ſpectet, & corpus eius eo conſilio, ut animo ſeruiat, aptè formatum, & animum ſic affectum inueniet, ut miro quodam tum ueri intelligendi, tum pulchri, & boni adipiſcendi ſtudio cupiditateq; teneatur. Ex quo perſpicuum fit, nec hominem niſi in Deo, qui ipſa & ueritas, & pulchritudo, & bonitas eſt, poſſe beatum conquieſcere, nec Deo eſſe felicitate hominis optatius quicquam. Nihil autem eſt, quod felicitatem nobis queat adimere, niſi amorem in Deum adimat, qui ſanè amor non niſi ſublata cognitione Dei amitti poteſt, aut eripi. Itaque perpetuus Dei, atque hominum hoſtis Diabolus totis ſemper uiribus contendit, ut cognitionem hanc in animis noſtris uel imminueret, uel funditus euerteret. Euerti principio tota non poterat. Recens enim mentibus impreſſa penitus inſederat. Quamobrem operam dedit callidus aduerſarius, ut illam imminueret, & paulatim labefactaret. Quod ſibi ſucceſſurum ſperauit, ſi poſſet primis parentibus perſuadere, Deum non beneuolentia, ſed inuidia impulſum prohibuiſſe, ne arboris illius, qua boni, maliq; ſcientia continebatur, fructibus ueſcerentur. Quod enim illis interdictum fuerat, ut Deum cognoſcerent, cognitumq; diligerent, atque felices eſſent, ipſe perſuaſit, iccircò fuiſſe uetitum, ne Dijs ſimiles beatiq; forent. Qua fallacia decepti ex amœniſsimo illo deliciarum loco in has miſerias detruſi ſunt, & ignorantiæ tenebris circunfuſi tantum diuini amoris, quantum Dei cognitionis ob peccatum ſibi detraxerant, amiſerunt. Hic uerò magis adhuc incautos, & inſidiis expoſitos, Deiq; formidine pleniſsimos adortus occaſionem arripuit, qua nos diuerſis rationibus impugnaret. Fingens enim calamitates noſtras omnes ex inani Dei metu pendere, quo dies noctesq; diſcruciabamur, eo nos præcipites impellere conatus eſt, ut nullum eſſe crederemus Deum. Verùm quia paucis id poterat perſuaderi, diuina illa imagine mentibus humanis inſita, quæ tametſi propter peccatum infecta, non tamen prorſus erat extincta, repugnante, faciliorem illam aggreſſus eſt uiam, ut pro

uno ueroq; Deo multos, & falſos, & hominum cupiditatibus obſequentes introduceret. Quæ quidem fraus ſic illi è ſententia ceſsit, ut totum propemodum orbem inuaderet, & gentem etiam, quam ſibi Deus unam ex omnibus delegerat, corrumperet, & inquinaret. Verùm cùm uerſutiſsimus hoſtis ſperaret iam ſe, quæ optauerat, perfeciſſe, nec homines poſſe perfectam amplius ueri Dei cognitionem aſſequi, tum uerò clementiſsimus hominum procreator manuum ſuarum opus miſeratus audaciſsimi aduerſarii dolos detexit, uim comminuit, & dominatum euertit. Miſit enim filium ſuum, qui tenebris ignorantiæ diſcuſsis ueritatis lumine mundum illuſtraret. Hic hominibus perſuaſit, Deum non eorum commodis inuidere, ſed nihil magis cupere, quàm ut eſſent in perpetuum feliciſsimi. Sic enim homines dilexiſſe, ut ſe filium unicum daret, qui morte ſua genus humanum uindicaret in libertatem, ut omnes, qui ſibi fidem haberent, uitam aſſequerentur beatiſsimam, ac ſempiternam. Hanc autem uitam in eo ſitam eſſe, ut ipſum uerum Deum cognoſcerent, & ſe, qui ab eo miſſus eſſet, Ieſum Chriſtum. Ad quam ueritatis cognitionem uelle omnes homines peruenire. Sic igitur inimici ſerpentis caput colliſum, afflictum, & contritum eſt, nec tamen deſtitit membra, quibus pernicioſum uirus infuderat, circunuoluere, & nouas repugnandi artes excogitare. Primùm enim cœpit à ſe deficientes, & Imperatoris Chriſti militiam ſequentes per impios principes, & crudeles tyrannos interficere. Sed cùm animaduerteret, quo plures trucidandos curabat, eo magis chriſtianorum militum numerum augeri, & confirmari, ad alias fraudes, & dolos ſibi confugiendum exiſtimauit. Deſperans enim tantas, tamq; coniunctas opes externis poſſe uiribus perfringi, ſcienſq;, nullum eſſe tam amplum munitumq; regnum, quod non domeſticis inimicitiis & ſimultatibus tandem ruat & concidat, nihil intentatum reliquit, ut inter eos diſcordiam atque diſsidium excitaret. Quamobrem uarios homines ambitioſos, & arrogantes impulit, qui ſimulatione pietatis nouas, & falſas opiniones defendentes quaſi uenena quædam in ueritatis poculo commiſcerent. Verùm Eccleſiæ ſuæ non defuit benigniſsimus Deus. Quemadmodum enim nec per malos Philoſophos, nec per tyrannos unquam permiſerat totam ſui cognitionem deleri, ita nec eam peruerti à pertinacibus rerum nouarum inuentoribus et Hæreticis paſſus eſt, ſed magnos ſemper illis uiros oppoſuit, qui diſputationibus ſcriptiſq; ſuis tanquam gladiis, & propugnaculis aduerſarios confodientes, & repellentes, ueram in Eccleſia doctrinam pietatemq; retinuerunt ac defenderunt. Hi Chriſtianæ Reip. magnopere quidem omnes profuere, ſed præcipuè tamen Euthymius Monachus Zigabenus. qui Alexii Imperatoris iuſſu non unam, aut alteram, aut paucas Hæreſes, ut reliqui, ſed omnes, quæ ſuperioribus temporibus ad ſuam ætatem uſque debacchatæ fuerāt, aut certè plurimas, atque præcipuas inſectatus, rationem edocuit, qua poſſent omnes labefactari, atque conuelli. Omnia enim armorum genera, quibus Chriſtianæ ueritatis propugnatores diuerſis temporibus aduerſarios proſtrauerunt, & ueritatem ipſam tutati ſunt, congregauit, & pulcherrimum quoddam ueluti armamentarium conſtituit, & adornauit, in quo & pacis tempore magna cum uoluptate licet intueri, quo genere armorum qui hoſtes deuicti ſint, & bellis ingruentibus tela ad nouos hoſtes ſuperandos depromere. Quo quidem in munere operepretium eſt, moleſtiam & prudentiam hominis admirari, qui, ut ex aliis ipſius ſcriptis facilè poteſt intelligi, cùm eſſet doctiſsimus, & marte ſuo poſſet argumentum hoc pertractare, tamen ut arrogantiam fugeret, & operi ſuo plus authoritatis conciliaret, magiſq; legentibus prodeſſet, nec fruſtra librorum numerum, qui iam, ut ætate etiam hac noſtra fieri cernimus, nimio plus excreuerat, adaugeret, nihil ferè de ſuo promens, omnia ex

proba

probatiſsimis ſcriptoribus diligentis apiculæ in morem mirabili iudicio, collegit, & excellenti ordine collocauit. Etenim cùm Eccleſia Dei, ueraq́ pietatis cognitio uel ab externis hoſtibus impugnetur, uel ab inimicis intimis, qui ab ipſa Eccleſia deſe:erunt: Externi autem ſint tum reliqui populi, quos ſacri ſcriptores antiqui, uel Græcos, uel Gentes, uel Ethnicos, noui autem minus quidem latinè, ſed apertè tamen & commodè rem exprimentes, paganos, aut gentiles appellant, tum ipſi Iudæi: Intimi uerò inimici ſint homines ſeditioſi, qui uel gloriæ, uel quæſtus cupiditate ducti à nobis quidem, ut Ioannes Apoſtolus ſcribit, prodierunt, ſed non erant ex nobis, ſi enim è Chriſti grege fuiſſent, in eo utique permanſiſſent: Quædam ſunt his omnibus aduerſariis communia, quædam ſingulorum præcipua contra nos tela. Quidam enim à nobis in omnibus ferè diſſentiunt, quidam uidentur nobiſcum uel paucis uel multis in rebus conuenire. Quare ne ſæpius idem eſſet repetendum, & confusè, & ſine ordine cum periculo dimicandum, uir prudentiſsimus ſibi faciendum putauit, ut primùm aduerſus eos, qui nulla propè in re nobiſcum conſentiunt, arma nobis ſubminiſtraret, in iis duntaxat rebus, quæ ſunt ipſorum propriæ. Itaque principio contra Græcos nos inſtruit, quorum id erat proprium, ut uel nullum eſſe Deum dicerent, uel plures Deos aſſererent, ita tamen, ut multi nullam illis eſſe mundi curam affirmarent. Pauciſsimis uerbis iſtos confutat. licet enim numero plures ſint, quàm reliqui omnes aduerſarii, & à nobis maximè diſcrepent, inermes tamen quodammodo ſunt, facileq́ uel ſuperantur, uel cedunt, uel ſeſe ueritatis luce perſpecta nobis adiungunt. Deinde nos docet, qua ratione Iudæorum agmen hoſtium genus obſtinatiſsimum propriis ipſorum armis profligetur, & concidatur. Poſtremo diligentiſsimè nos aduerſus intimos hoſtes, & chriſtianæ militiæ deſertores armat & munit. Quod quidem agmen, & copiarum numero, & armorum genere, & pugnandi ratione eſt inſtructiſsimum. Numero quidem, quoniam tanquam ergaſtula ſoluentes undique cogunt auxilia. Armorum genere, pugnandiq́ ratione, quia cùm à nobis deſciuerint, & armis, & dimicandi rationibus utuntur iiſdem, quibus nos utimur, nempe teſtimoniis ſcripturarum. Itaque periculoſa admodum cum iſtis eſſet decertatio, niſi & ipſi inter ſe diſsiderent, & ea ipſa arma, quæ in manibus noſtris ſunt ualidiſsima & acutiſsima, in manibus eorum uirtute ſpiritus ſpoliatis plumbea quodammodo, obtuſaq́ euaderent, atque inutilia. Aduerſus hos igitur ferè omnes, à quibus periculum grauius impendebat, quiq́ fortiores, & paratiores uidebantur, arma nobis ita comparauit, ut nos tamen prius, noſtraq́ communiret. Facile enim eſt, ueritate bene perſpecta & cognita quoduis mendacium confutare. Itaque ſeptem Titulis, ſic enim huius operis partes appellat, primùm oſtendit Deum eſſe unum tribus diſtinctum perſonis. Deinde communia quædam de Deo tradit. Tum, quia maxime Dei cognitio eſt, ut ſciamus, naturam eius à nobis perfecte cognoſci non poſſe, demonſtrat, illam eſſe incomprehenſam. Poſt de nominibus illius diſputat. His enim ferè continetur quicquid de Deo uel poſſumus, uel nobis expedit intelligere. Ad hæc, quia gloria ipſius in eius operibus apparet clariſsima, de opificio Dei, ſeu de rerum uniuerſitatis procreatione loquitur. Denique quoniam nihil eſt, quod infinitam illius erga nos beneuolentiam magis indicet, q̃ quòd filium ſuum in mundum miſit, ut homo factus homines Deos efficeret, de diuina humanæ carnis aſſumptione diſſerit. Atque his quidem titulis nihil meo quidem iudicio præclarius, nihil eruditius, nihil diuinius, iucundius, utilius legi poteſt. Conſtitutis autem iis, quæ ad ueram pietatem, religionemq́ pertinent, illius reliquos aduerſarios & oppugnatores expugnandi conuincendiq́ rationes docet, primumq́ Iudæos aggreditur.

Digitized by Google

Quibus uno titulo propriis ipſorum armis confoſsis ad Hæreticos profligandos, & conuincendos arma ſumminiſtrat. Tribus ergo poſtremis titulis Simonem Samarenſem, & Marcionem Ponticum, & Manentem Perſam, & Manichæos, & Sabellium, & Arium, & Eunomium ſuperat, fugat, cædit, ac delet. Hæc priore uolumine complexus eſt Euthymius, altero (duo enim illum conſtat ſcripſiſſe) quid doceat, quoniam ad manus meas non peruenit, non habeo dicere. Veriſimile tamen eſt, ipſum eodem ordine reliquas hæreſes, quæ deinceps ad ſuam uſque ætatem exortæ ſint, refellere & coarguere. Quod quidem uolumen ſi poterimus inuenire, non permittemus, illud à ſtudioſis, & piis hominibus diutius deſiderari, & eas fortaſſe Hæreſes, quæ poſt Euthymium ſunt conſecutæ, eadem ratione, qua Euthymius uſus eſt, ſi tantum nobis & uitæ & uirtutis Deus ſuppeditabit, perſequemur. Labores autem hos noſtros, ALOISI PONT. OPT. & eruditiſsime, dicamus tibi, non quòd ex his ſperemus, nos ad laudes tuas quicquam additur os. Nam id planè ineptum eſſet. Quid enim nomine illuſtrius tuo? Cuius & tam multa extant ſcripta, ut mirum ſit, tibi ad agendum temporis ſpatium ullum ſuperfuiſſe: Et tales ac tantæ res geſtæ ſunt, ut multis ſcribendi materiam præbuiſſe uideare: Et ea in tam egregia eruditione, & tam præclaris uirtutibus modeſtia, benignitas, comitas, ut nihil cogitari poſsit humanius? Nam ut conciones & reliqua monumenta tua prætercam, quis libros illos, quibus ſanctorum uitas ex optimis quibuſque ſcriptoribus tum Græcis tum latinis incredibili labore, diligentia, & ſumptu colligendas curaſti: & ingentia illa uolumina, quæ in ſacros ueteris teſtamenti libros conſcripſiſti, ſperet, ſe uel ſemel poſſe perlegere? Quis tanta præditus eſt eloquētia, ut quæ uel in Luſitania, uel in Germania, miſſus eo Legatus à Paulo III. Pont. Max. uel poſtea Tridenti Legatus item in Concilio à Iulio III. Pont. Max. conſtitutus præclarè geſsiſti, ea ſe dicendo, ſcribendoúe poſſe putet explicare? Magna quidem fuit duorum ſapientiſsimorum Pontificum opinio de uirtute tua, magna expectatio, ſed ſtudio, diligentia, integritate, magnam utriuſque de te opinionem expectationemq; ſuperaſti. Quid commemorem ea, quæ uel Bergomi olim egiſti, uel Veronæ nunc Epiſcopus agis? Præclarè miſeris iſtis temporibus cum illis populis uidetur agi, quorum paſtores præſentia ſua proprios greges gubernant, & regunt. Beata uidetur illa ciuitas, quæ paſtoris ſui uel exemplo, uel oratione, uel ſcriptis inſtituitur. Nam ut aliqua ab uno eodemque hæc omnia habeat, tam magnum ac rarum eſt, ut id homines uix optare, aut ſperare iam audeant. Quæ tamen omnia cumulatè patria mea (quo quidem ego ſingulari Dei Opt. Max. beneficio uehementiſsimè lætor, atque incredibili gaudio triumpho) abs te nunc accipit, cuius & uitæ ſanctiſsimæ exemplo tanquam ſaluberrimo nutritur cibo, & eloquentiſsimo ex ore ueluti è uiuo, & limpidiſsimo, atque uberrimo fonte doctrinæ cœleſtis nectar bibit, & ſcriptis doctiſsimis quaſi fluctis quibuſdam perennibus inſtructa nunquam ſitis moleſtias extimeſcet. Has tam multas, & magnas animi tui pulcherrimi dotes gratiores efficit inſignis liberalitas, qua cum gregem tuum uniuerſum, tum inopes, & egenos in primis aſsiduè complecteris. Has exornat, & illuſtrat amabilis in omnes comitas, & manſuetudo illa ſingularis, qua te adeo ſummiſſe geris, adeo de te modeſtè ſentis, ut facilè appareat, te tam egregiis uirtutibus nihil extolli, ſed eas omnes Deo acceptas referre, & diuinum in omnibus illis munus agnoſcere. Non igitur, quòd te ullis adminiculis ad gloriam, ad quam, licet eam nihil cures, rectiſsima tamen contendis uirtutum uia, putarem indigere, ſed ut animum meum tui ſtudioſiſsimum & amantiſsimum, quod mihi ſemper in optatis fuit, aliquo pacto declararem, monumenta hæc nomini tuo

Digitized by Google

conſecraui. Quanquam ea quoque de cauſa tibi potiſsimum debentur, quòd me ad hanc prouinciam ſuſcipiendam hortatus es, & Verona exemplari miſſo multum adiuuiſti. Licet enim Illuſtriſs. & Reuer. Marcellus Ceruinus Cardinalis, qua eſt in ſtudioſos omnes ſingulari humanitate, ex Bibliotheca Vaticana mihi uetuſtum exēplar accommodarit, quod multo libentius fecit, cum intelligeret, me cauſa tua cupere illud è greco in latinum conuertere, tuum tamen mihi multum attulit adiumēti. Acceſsit huc Illuſtriſs. & Reuer. Reginaldi Poli Cardinalis, cuius liberalitate ſtudia mea fouentur, & ſuſtentantur, uoluntas, qui cùm audiſſet ex me, te mihi mandaſſe, ut Dogmaticam hanc Orthodoxæ fidei Panopliam ipſi, ut eximio Eccleſiæ Catholicæ defenſori, conſecrarem, licet animi tui ſtudium & beneuolentiam libenter agnoſceret, & complecteretur, noluit tamen, ut conſilium mutarem, iuſsitq; ut nomine tuo, qui tanquam unus è ſtrenuis illis Machabæis eodem tempore Dei Eccleſiam & exemplo orationeq; communis atque confirmas, & ſcriptis, atque induſtria tua defendis aduerſus eos, qui extremis iſtis tēporibus, ab ea defecerunt, ornata in lucem, & manus hominum prodiret. Huiuſce uiri nec authoritati ſcis me poſſe non obtemperare, cùm illi debeam omnia, perſuaſumq; habeam, nihil ab eo mihi præcipi, quod non ſit æquiſsimum atque honeſtiſsimum, & tale de uirtute tua teſtimonium tanti te facturum exiſtimo, ut uel ob id ſperem munus hoc noſtrum tibi fore gratiſsimum. Vale. Romæ. XIII. Cal. Aprilis. M D L III.

EVTHYMII MONACHI
ZIGABENI DOGMATICAE
PANOPLIAE
VOLVMEN PRIMVM.

OMNIA quidem Maximi, Diuiniq́; gubernatoris, ac Regis noſtri Alexij præclara, & illuſtria, atque admiranda ſunt inſtituta, quę vel ad Reip. rectè adminiſtrandæ tuendæq́; peritiam pertinent : vel ſtratagemata, militariaq́; conſilia, & ſententias, ac præcepta complectuntur : vel acuta machinarum inuenta nihilo plerunque Palamedis Archimedisq́; machinis inferiora comprehendunt : vel dicta prudenter, acuteq́; magnarum gentium legatis reſponſa continent : vel denique, ne longior ſim, cuncta illa, quibus Imperator vndique fultus, & munitus tum Remp. regere, tum ex difficultatibus ſeſe expedire, & rebus atque temporibus accommodare vtiliter, ſcienterq́; poteſt : ſed hoc eius in primis laudandum, ac celebrandum eſt ſtudium, atque conſilium, quòd orthodoxæ fidei decreta colligenda curauit, nec quamuis tam multis mundi moleſtiis, innumerabilibusq́; negotiis, & grauiſsimis occupationibus aſsiduè diſtringatur, partem hanc ſibi negligendam duxit, vt ex ſuperioribus Imperatoribus multi, quibus id ſatis fuit, quod pleriſque vel illius, vel huiuſce temporis priuatis hominibus ſatis eſt, nempe breuis fidei confeſsio, religionis continens elementa, quod ſacrum Symbolum appellatur. At ipſe cùm experimento cognitum, ac perſpectum haberet, peſtiferas rurſum, & impias opiniones multis Romani Imperij partibus irrepſiſſe, ac propter longum fortaſſe, diuturnumq́; hoſtium dominatum inter bonum triticum mala luxuriantis hæreticorum doctrinæ, quæ non niſi ad comburendum vtilis eſt, zizania fuiſſe ſparſa ac diſſeminata, eaq́; vt vigerent, & creſcerent, turbidis ſermonum riuulis ab ipſorum doctoribus irrigari, animo cõmotus, atque ob inſignem eorum audaciam, atque dementiam inflammatus tanto malo ſibi occurrendum, ac remedium adhibendum exiſtimauit. Itaque cùm à publicis negotiis, grauiſsimisq́; Reip. muneribus, & curis ſupereſſet aliquid temporis, id omne in diuinarum ſcripturarum voluminibus accuratè perlegendis conſumebat, deq́; iis cum viris eximiis, quorum egregia multitudine Regia ſemper referta eſſe ſolet, colloquebatur, approbatos in primis ſermones colens, quorum ingenti quodam amore animus eius incenſus ardebat. Ex quo factum eſt, vt talium ſermonum conſuetudine linguam exacuens tanquam ferrum ignitum aqua frigida confirmatum, atque adeò gladius vtrinque acutus ad deteſtabiles opiniones, atque doctrinas excindendas, vel, vt ſcripturæ verbis vtar,
Ier. 23. ſecuris petram concidens, aſperam nimirum, ac duram, atque omni ſenſu carentem pertinaciam impiorum euaſerit. Id, quod ego teſtari poſſum, qui rem animaduerti, & annotaui, cùm ei diſputanti ſorte fortuna bis mihi contigerit intereſſe. Quoſdam enim ſecum congredientes hiſce armis cominus percuſsit, & profligauit. Alios autem fugitantes orationis ſuauitate capiens, & alliciens, multamq́; verbis ſuis patientiam, ac lenitatem immiſcens ad ſanitatem, & optimam frugem reducere nitebatur. Quod quidem exemplum vt poſt ſe regnaturi poſsint imitari, optimum iniit conſilium, vt, quemadmodum illi, qui res ad militiam pertinentes comparant, eis, ac ſubditis eorum populis approbatorum armorum apparatum omni machinarum genere, atque inſtrumento bellico inſtructum, literarum monumentis conſignatum relinqueret. Qua ſanè re non ſibi Pontificum munus arrogauit, ſed exemplo ſuo Pontifices excitauit, ſeq́; illis ſocium & adiutorem adiunxit. Neque verò crimini, aut vitio vertendum eſt, ſi, non ſolum Imperator ipſe pietatis ſtudioſiſsimus, ſed quiuis omnino è fidelium numero, modò peritus ſit, dicendiq́; poteſtate præditus, veritatem in diſcrimen adductam laborantemq́; tueatur, atque defendat. niſi forte qui immanem, & mortiferam aliquam feram occiderit, eo nomine in crimen vocari debet, quòd cùm non ſit indigena, communi peſte de medio ſublata incolas, & indigenas ab eius pernicie periculoq́; liberauerit. Beatorum igitur patrum recteq́; fidei defenſorum decretis per ſapiẽtes, & peritos huius ætatis viros electis in vnumq́; redactis hanc mihi prouinciam demandauit, vt eorum ſententias diligenter in ordines diſtribuerem, & ſuis quaſque locis aptè cõcinneq́; diſponerem, ac collocarem. Quamobrem cùm eius mandatis, ac iuſsis nefas ſit aduerſari, reſtat, vt ratione, Deoq́; huius muneris duce, per quem & manus inſtruuntur ad pugnam, & digiti ſcribentes ad hæreſes profligandas diriguntur, congrediamur, & manus conferamus, vel potius religionem tueri, & cum hoſtibus eius decertare volentibus arma comparemus adamantina, ac letalia, vereq́; cœleſtia, quibus qui erunt inſtructi, cùm lædi nequeant omnino, tum aduerſarios ipſi vulnerent, proſternant, ac ſuperent. Appellabitur autem hic liber Orthodoxæ fidei Dogmatica Panoplia, vel Decretorum armamentarium, vt cùm pugnandi tẽpus aduenerit, oporteritq́;, ſpiritales propugnatores armari, eo patefacto armis bello pro tempore congruentibus inſtruantur. Hoc enim varia telorum, armorumq́; genera ad omnia bella gerenda, conficiẽdaq́; abundè ſuppeditabit. Cęterùm, cùm duplex ſit, quemadmodum tradit Gregorius Theologus, orationis genus, vnum quo noſtra defendimus, alterum, quo res aduerſariorum oppugnamus, ſic item nos agemus, vt noſtris prius expoſitis, ac conſtitutis, tum demum aliena, atque hoſtilia profligemus. Vtrunque autem præſtabimus, vt dictum eſt, auxilio muniti patrum ſapientiſsimorum, qui ante nos pro veritate fidei dimicarunt, ſcriptaq́; ſua, vt firma aduerſus varios hoſtium impetus præſidia, & fortitudinis exempla nobis hæreditaria reli-

querunt. Exponentur autem ſeruato temporum ordine aliorum ſententiæ, tanquam in malorum explicatione pra uas hæreſes ita recenſentes, vt ſtatim ſequantur earum con futationes, & qui in ſingulis euertendis optimè ſe geſſerũt, ſcriptisq́; ſuis eas oppugnarunt, & transfixerunt. Antiquiores quidem vetuſtateq́; iam aboletas, atque conſumptas prætermiſimus, inſigniores verò, & quarum licet extincta ſit flamma, carbones tamen eccleſiam lædunt, nobis, vt ſignum, petendas, ſagittisq́; configendas propoſuimus. Ac ſiquæ præterea ex iis exciſis, vt ſtolones quidam relicti, interim pullularunt, eas quoque deiiciendas opprimen dasq́; curauimus. Verùm vndénam huiuſce operis exordium nobis ducendum eſt, niſi ex illis verbis, vnde Magnus ille in Theologia Gregorius exorditur, tres, inquiẽs, de Deo ſententiæ ſunt, vna eorum, qui nullius, altera, qui multorum, tertia, qui vnius aſſerunt imperio mundum gu bernari? Priores duæ pueriles ſunt, & à græcis inuentæ. Quare vt pueriles contemnantur. Nam & quod imperio caret, confuſum eſt: & quod multorum regitur imperio, ſeditioſum, & iccircò etiam imperio vacans, atque ideo confuſum. Itaque ambæ ſententiæ in confuſionem incurrunt. confuſionem porrò ſequitur euerſio, ac diſſolutio. Quid enim aliud eſt, confuſum eſſe, atque ordine vacare, niſi ad exitium perniciemq́; contendere? Proinde nobis tertia illa ſententia comprobatur, qua vnius aſſeritur Imperio ac principatu cuncta regi, atque adminiſtrari. Vnius autem principatum intelligo, non quem vna perſona circunſcribit. Et quæ deinceps ſequuntur. Reliquum eſt igitur, vt pauca coniunctéq́; dicamus tum contra impios Epicureos, qui à nullo, tum aduerſus alios Græcos, qui à multis affirmant mundum gubernari, dupliciq́;, & contrario iſtorum errore breuiter confutato, atque conuicto ad noſtra veniamus. Reliqui græci partim ſolem, partim lunam, partim multitudinem ſtellarum, non nulli vna cum his cœlum ipſum, quorum qualitate motus, & quantitate, agere tradunt orbem vniuerſum, quidam elementa, terram, aquam, aëra, ignem propter vtilitatem, cùm ſine his vita humana degi non poſſit, alij verò aliquid eorum, quæ cernuntur, venerati ſunt, & quæ pulcherrima fuerant con ſpicati, vt numina coluerunt. At Epicurus Deo prouidentiaq́; reiecta caſum, & atomos introduxit. Multis autem modis atomus intelligitur. Nam & id ſignificat, quod cum difficultate ſecari poteſt, vt adamas: & quod nullam ſectionem admittit, vt id, quod vacat corpore, & quod à Philoſophis indiuiduum ſingulareq́; dicitur, quod ſecari quidem poteſt, ſectum tamen corrumpitur, vt exempli gratia, Socrates. Etenim ſi ſecetur in caput, & manus, & ventrem, & pedes, non erit amplius Socrates. Atomum denique dicunt, quæ propter exiguitatem diuidi nequit, vt punctum apud Geometras, vnitas apud Arithmeticos, & momentum apud Philoſophos naturales. Tales atomi tum in aëre ſolis radiis illuſtrato apparent, tum è ſolo pauimentoq́; tolluntur, Quæ ramenta quædam terreſtria videntur, ipſo etiam puluere tenuiora. Ex his omnia compo ni, & conſiſtere affirmat Epicurus cùm per reſolutionem a magnis corporibus diſcedens nihil ſimplicius, ſubtiliusq́; reperiat.

CONTRA EPICVREOS.

Magni Gregorii Theologi ex Oratione, II. de Theologia.

QVòd Deus ſit, quodque idem rerum ſit omnium cauſa effectrix, & conſeruatrix, cum oculi nos docent ipſi, tum lex naturalis. Oculi dum illos ad res, quę prę clarè compactæ ſunt, & ordine incedunt, immobiliq́;, vt ita dicam, ratione motæ feruntur, contemplandas conuertimus. Naturæ lex, dum ex ipſo rerum, quas cernimus & contemplamur, ordine, earum autherem moderatoremq́; colligimus. Quomodo enim orbis aut conſtitiſſet, aut permaneret, niſi cuncta Deus & effeciſſet, & conſeruaret? Ac, quemadmodum ſi quis citharæ pulcherrimè elaboratæ concinnitatem & compoſitionem intueatur, aut eiuſdem concentum exaudiat, ipſius citharæ opificem & moderatorem conſiderabit, ad eumq́; ſtatim cogitatione rapietur, licet ipſum fortaſſe nunquam aſpexerit: ita nobis eorum, quæ facta ſunt, author, & conſeruator, & motor eſt manifeſtus, quamuis animo non comprehendatur. Quòd ſiquis non ad hæc vſque vltrò progrediatur, vt naturalibus demonſtrationibus acquieſcat, is ſanè quã improbus, ac ſtultus eſt.

In eoſdem ex eadem oratione.

NOS autem, qui Dei ſtudio tenemur, nec adduci poſſumus, vt mundũ ſine Principe & gubernatore credamus eſſe, ratione ipſa huc impellimur, vt ea, quæ ſenſibus ſunt expoſita, contemplemur, in iiſq́; ab initio repetendis & explorandis immoremur. Verùm quia non eſt conſentaneum, vt illi eorum, quæ, quantum ad ſenſum pertinet, eundem obtinent honoris gradum, detur principatus, eadem ratione duce ſupra conſcendimus, atq́; ita tandem ad eum peruenimus, per quẽ, hæc ipſa, vt ſint habent. ſic enim ipſi nobiſcum: Quis cœleſtibus, terreſtribusq́; rebus, & iis, quæ in aëre, & aqua verſantur, præſcripſit hunc ordinem? Immo verò quis ea, quæ antiquiora ſunt, nempe cœlum & terram, & aërem, & aquæ naturam con ſtituit? Quis ea diſiunxit? per quem mutua inter hæc ſocietas, conſenſus, & conſpiratio? Ego enim virum illum, tametſi alienus eſt, laudo, qui, hæc, inquit, ecquis mouet, perpetuoq́; ac nunquam ceſſante progreſſu circum agit? Nónne eorum author atque opifex qui rationem illis inſeruit, qua vnumquodque fertur atque dirigitur? Quis porrò eorum author atque opifex, nónne is, qui ea fabricatus eſt, &, vt eſſent, perfecit? Neque enim in caſu tantam eſſe facultatem concedendum eſt, vt cauſam eorum fateamur extitiſſe. Quòd ſi id conceſſerimus, num etiam pulcherrimi huiuſce rerum ordinis erit cauſa? Sed demus id quoque, ſi videtur. Vt eadem autem ratione, qua principio rerum vniuerſitas conſtitit, conſeruetur, nónne ad aliud, q̃ ad caſum referendũ eſt? ad aliud profecto. Ecquid autem erit iſtuc aliud? nihil ſanè, niſi Deus.

In eoſdem Gregorii Nyſſæ Pontificis ex libro, qui inſcribitur de cognitione Dei.

QVòd ſi ex ſimplicium elementorum terræ, aquæ, aëris, ignis permixtione, aut ex corpuſculis indiuiduis omnia, quæ in mundo ſunt, conſtent, vt aſſerit Epicurus, quod genitum eſt non genito, quodq́; factum effectore ſine vlla dubitatione tanto præſtantius atque præclarius deprehẽdetur, quanto ſimplicibus elementis & corpuſculis illis, quas atomos dicunt, homo præcellit. Præterea quomodo quæ natura inter ſe contraria ſunt, aut ſine detrimento ad vnius orbis perfectionem concurrerunt: aut ſine conſilio rationeq́; conuenire inter ſe & congruere potuerunt: aut homini rationem inſerere, qua ipſa carent

carent omnino, quippe quæ animi ac ſenſus expertia ſint? Quid? nónne oportebat, cui naturæ ſuæ plurimum tribuiſſent, qualis eſt elephas, aut ſi quod animal elephante maius eſt, id minoribus animalibus, vt ducem, regemq́;, præſtare? Nunc autem homo elephante corporis magnitudine ac robore multis partibus inferior imperat illi propter rationem, qua ab opifice ſuo planè ditatus eſt. Iã qui fieri poteſt, vt ex iis, quę caſu temereq́; feruntur, conſiſtant ea, quæ ordine conſtituta ſunt?

Contra reliquos Græcos magni Gregorii Theologi ex oratione in ſacra lumina.

NON ſolùm enim id graue fuit, quòd qui facti ſunt, vt rectè viuerent, effectoriſq́; ſui laudem & gloriam quærerent, & Deum, quoad fieri poſſet, imitarentur, vitiorum omnium interiorem hominem male depaſcentium & corrumpentium euaſerunt receptaculum, ſed etiam quòd Deos ſibi vitiis ſuis fauentes opitulanteſq́; confinxerunt, vt peccare non ſolum liceret impunè, verumetiam laudabile diuinumq́; videretur, quod Deorum ſuorum exemplo fieret.

In eoſdem ex eadem oratione.

VT ſi à pietate declinarent omnino, & à vero Dei cultu recederent, ad ſimulachra, & artis opera, manuum figmenta ducerentur. Quid enim illis inimici eorũ, ſi ſaperent, grauius poſſent imprecari, quàm vt Deos eiuſmodi colerent, & adorarent, quo religione ſua dignam, vt Paulus ait, mercedem perciperent, non magis honore Rom. 1. eos afficientes, quàm ex eorum cultu ignominiam reportantes, contemnendi propter errorem, ſed magis etiam aſpernandi propter ſordes & dedecus illorum, quos venerantur & colunt, vt ſimulachris ipſis ſtupidiores eſſe videantur, tantoq́; demẽtiores, quanto viliora, abiectioraq́; ſunt eorum numina.

In eoſdem ex oratione de Theologia.

CRuore, & nidore, & turpibus etiam factis nonnunquam, furoreq́;, & mactandis hominibus Deos colendos exiſtimarunt. Talem enim eſſe eiuſmodi Deorum cultum oportebat.

In eoſdem ex oratione in ſancta lumina.

TEnebricoſa Dæmonum inuenta, figmentaq́; mentis inſanæ atque infelicis, tempore confirmata, fabuliſq́; contecta. Quæ enim vt vera colunt, ea cælant tanquam fictitia. Aequius autem erat, ſi vera eſſent, fabulas non appellare. Sin fictitia, non admirari. Neque ita temere contrarias de eadem re opiniones ſuſcipere, non aliter, ac ſi in foro cum pueris colluderent, non autem cum viris ſapientibus & ratione Deum colentibus diſputarent, qui artificioſa iſta, ac ſordida ipſorum figmenta contẽnunt atque deſpiciunt. Verùm quoniam aliena confutauimus, age noſtra cõſtituamus, & confirmemus.

TITVLVS PRIMVS

Ratiocinatio, qua Deus vnus eſſe, eiuſdemque naturæ verbum, ac ſpiritum item, nempe filium, & ſpiritum ſanctum habere demonſtratur. Ex oratione Gregorii Niſſæ Pontificis quæ catechetica inſcribitur.

QVANDO cum aliquo eorum, qui Græcorum opinionibus fauent, inſtituitur diſputatio, commodum eſt, vt initio diſputationis interrogetur, vtrum Deum eſſe fateatur, an neget. Si negabit, ex ratione ſapientiaq́;, quę in mũdi moderatione viget, cogetur confiteri, vim quandam indicari, quæ rebus omnibus pręſit. Quodſi eſſe quidem non dubitabit, ſed multos tamen eſſe putabit Deos, ita deinceps cum illo agemus: Exiſtiméne perfectum eſſe numen, an imperfectum: eoq́; perfectionem, vt par eſt, tribuente diuinæ naturæ, rurſum rogabimus, num omnibus illis rationibus, quæ in diuinitate cernuntur, perfectum dicat, ne ex contrariis, perfectoq́;, & imperfecto conſtet. Quo itẽ conceſſo, non erit difficile aduerſarij animum Deorum multitudine diſtractum adducere, vt diuinitatem vnam eſſe fateatur. Nam ſi perfectum omnibus partibus dabit, multaq́; eodem pacto perfecta dicet, neceſſe erit, vt in iis, quæ nulla ratione diſcrepabũt, ſed eadem prorſus videbuntur, aut proprium aliquid oſtendatur, aut ſi proprij nihil apparuerit, nullam animus differentiam poterit cogitare. Etenim ſi nec ea re diſcrimen comprehendetur, quòd maiora minoraúe ſint, quoniam perfectionis ratio non admittit, vt minor ſit: nec quòd deteriora ſint, aut preſtantiora, quia diuinitas non cadit in id, quòd deterius appellari poteſt: nec quòd antiquiora, recentioraúe ſint, quandoquidem id, quod ſemper non eſt, ab eo quod numen ac Deum eſſe, mens concipit, abeſt: cum vna, eademque ſit diuinitatis ratio, nullaq́; in ea verè proprietas reperiatur, neceſſarium eſt, vt qui opinionis errore multos ſibi Deos fingebat, vnam diuinitatem eſſe fateatur. Nam ſi bonum, & iuſtum, & ſapiens, & potens, & incorruptum, & æternum, & reliquæ omnes piæ notiones ita congregentur, vt omnis omnino tollatur differentia, his omnibus in vno eodemque concluſis neceſſario aufertur Deorum multitudo. Verùm quia religionis veritas quandam perſonarum differentiam perſpicit in vnitate naturæ, ne dum Græcos impugnamus, in Iudæorum labamur errorem, non alienum eſt, vt eum quoque artificioſa quadam diſtinctione confutemus & refellamus. Nec illi quidem, qui à noſtra religione abhorrent, numen rationis expers conſtituunt, hoc autem nobis conceſſum ſatis eſt ad id, quod volumus, comprobandum. Qui enim Deum non eſſe rationis expertem confitetur, is cũ habere rationem cõcedit. Atqui eodem nomine dicitur etiam humana ratio. Quare ſi quis ad rationis noſtræ ſimilitudinem Dei rõnem cogitabit, mox ad notionem ſublimiorem perducetur. Neceſſe.n. eſt, vt eodem modo ratio ſeu orõ congruat naturæ, quo reliqua item oĩa conueniunt. Nam licet in hoĩe vita, & potentia, & ſapientia cernatur, non tñ ob noĩum ſimilitudinem eandem in Deo vitã, aut potentiam, aut ſapientiã dices, ſed pro humili naturæ noſtrę cõditione demittentur & extenuabunť harum vocum ſignãtiones. Etenim quoniam mortalis, & imbecilla eſt natura noſtra,

1 ieccirco & vita breuis eſt, & potentia infirma, & ratio, ſiue oratio incerta. At quicquid de ſupremæ illius naturæ magnitudine dicitur, id magnum, eiq; congruens eſt. Proinde cùm Dei ratio, ſiue oratio, verbumúe dicimus, id non intelligimus tale, vt, quemadmodum in nobis fit, ad loquentis impetum conſiſtat, & ad nihilum tendat, ſed vt natura noſtra, cùm ſit mortalis, mortale quoque verbum habet, ſic immortalis ſemperq; conſiſtens natura verbum habet immortale, ac ſempiternum. Iam ſi ex his conficitur Dei verbum ſemper conſtare, neceſſe eſt, illud in vita conſiſtere confiteri. Neque enim conſentaneum eſt, ipſum lapidum inſtar inanimum arbitrari. Sed ſi eſt, cùm intelligens ſit, & incorporeum, viuit omnino. Nam ſi abſit à vita, neutiquam conſiſtit. At dicere Dei verbum non conſiſtere, impium eſt, vt declarauimus, ex quo ſequitur, vt hoc verbum in vita ſpectetur. Eius autem natura cùm ſimplex ſit, nec duplicitatem, aut compoſitionem vllam admittat, nemo illud ſic in vita eſſe cogitabit, quaſi naturæ ſit particeps. Nam eiuſmodi cogitatio à compoſitione non abeſſet, quippe quæ rem vnam in alia conſtitueret. Itaque verbi ſimplicitate conceſſa, neceſſe eſt, illud non vitæ particeps, ſed ipſam eſſe vitam confiteri.

Quòd ſi viuit verbum, atque adeò eſt ipſa vita, nimirum & propoſiti, ac voluntatis habet facultatem. Nihil enim in eorum, quæ viuunt, eſt numero, quod hac careat facultate. Exiſtimandum eſt autem propoſitum ac voluntatem eius fieri poſſe. Siquis enim id, quod fieri poteſt, non conceſſerit, id, quod fieri nequit, nunquam inueniet. At cùm de Deo cogitamus, quod fieri non poteſt, procul ab illo remouemus. Nihil enim diſſentaneum in naturam diuinam cadit. Porrò tantam neceſſe eſt verbi poteſtatem confiteri, quantum eius eſt propoſitum voluntatis, nequa contrariorum permixtio in eo, quod ſimplex eſt, reperiatur, idq; quod fieri nequit, & quod fieri poteſt in eodem propoſito appareant, ſiquidem aliud efficere valet, aliud non valet. Cæterùm cùm omnia verbi propoſito perfici poſsint, ad nihil tamen, quod malum ſit, efficiendum mouetur. Nam diuinæ naturæ motus à malo alienus eſt. Quicquid autem bonum eſt, id etiam vult, quod aũt vult, & planè poteſt. Quod verò poteſt, infectum non ſinit, ſed quæcunque bona ſibi proponit, ea perficit. Mundus autem, mundiq; partes omnes, quæ ſapienter artificioſeq; factæ cernuntur, ſunt bonæ. Itaque viuentis quidem ac ſubſiſtentis verbi ſunt opera, quoniam Dei verbum eſt. Conſilio autem proponentis atque deliberantis, quoniam viuit, valentiſq; ad exitum perducere, quicquid propoſuerit, atq; decreuerit, ſed nihil tamen decernentis, niſi quod bonum, ac ſapiens ſit, aut ſiquid aliud meliore aliqua ſignificatione declaratur. Quamobrem quia bonum eſſe mundum oſtendimus, verbiq;, quod bonum ante decernit, decretumq; poteſt efficere, mundum eſſe opus indicauimus, perſpicuum eſt, verbum hoc aliud ab eo eſſe, cuius eſt verbum. Eſt enim & hoc quodammodo vnum ex iis, quæ cum aliquo conferuntur. Siquidem audito verbo, verbi quoque parens intelligatur, neceſſe eſt. Neque enim verbum eſſet, niſi alicuius eſſet verbum. Cùm igitur auditores cogitatione diſtinguant verbum ab eo, cuius eſt verbum, non amplius myſterium nobis in periculo verſatur, nedum Græcorum opiniones refellimus, videamur Iudæorum ſententiam approbantibus aſſentiri. Nã quemadmodum in nobis dicimus verbum à mente proficiſci, neque idem omnino eſſe, quod eſt mens, nec ab illa prorſus diuerſum: etenim quatenus ab illa prouenit, aliud quiddam quam ipſa eſt: quatenus autem mentem perſpicuam facit, & explicat, non aliud iam ab ea diuerſum cogitatur, ſed natura vnum, ſubiecto tantum differens: ſic etiam Dei verbum, quatenus per ſe ſubſiſtit, ab eo diſtinguitur, vnde, vt ſubſiſtat, habet: quatenus autem ea declarat in ſeipſo, quæ cernuntur in Deo, idem eſt natura cum ipſo, in quo eadem indicia, & notæ reperiuntur. Nam ſiue bonitatem, ſiue potentiam, ſiue ſapientiam, ſiue æternitatem, ſiue malitiæ, mortis, & corruptionis vacuitatẽ, ſiue aliquod aliud eiuſmodi ſignum conſtituas, quo pater ipſe comprehendatur, eodem ſigno & verbum, quod ex illo ſubſiſtit, inueneris. Ac quemadmodum hiſce gradibus aſcendentes ex noſtra ſupremam illam naturam cognouimus, ſic vmbris, ac ſimulachris quibuſdam poteſtatis illius, quæ verbis explicari non poteſt, in natura noſtra conſpectis ad ſpiritus cognitionem accedimus. Quãquam ſpiritus, qui in nobis eſt, ex aliena re ducitur, nempe ex aëre, qui ad corporis conſtitutionem neceſſario hauritur, & effunditur, &, cùm verbum pronunciatur, fit vox, quæ verbi poteſtatem in ſeipſa declarat. In diuina verò natura etſi pium eſt, Dei ſpiritum cogitare, quemadmodum & Dei verbum eſſe conceſſum eſt, ne verbo noſtro Dei verbum inferius ſit, ſi noſtrum cum ſpiritu, illud ſine ſpiritu eſſe credatur, non tamen conſentaneum eſt, Deoq; dignum, arbitrari, alienum quiddam, vt in ſpiritu noſtro contingit, in Deum extrinſecus influere, in ipſoq; ſpiritum effici. Sed ſicut Dei verbum audientes, non cogitamus illud eiuſmodi, quod per ſe non ſubſiſtat, aut quod doctrina ingeneretur, vocéue proferatur, aut diſſoluatur poſteaquam pronuntiatum eſt, aut cui denique aliquid eorum eueniat, quæ verbo noſtro videmus accidere, ſed natura ſubſiſtens, & liberum, & efficax, & omnipotens: eodem modo cùm Dei ſpiritum, qui verbo teſtimonium affert, eiuſque vim perſpicuam reddit, intelligimus, non anhelitus ſpiritum cogitamus: nimis enim abiiceretur diuinæ poteſtatis magnitudo, ſi ſpiritus eius noſtro ſimilis putaretur: Sed cum in ſe ſubſiſtentem quæ in propria natura perſpicitur, quæque nec à Deo, in quo eſt, nec à Dei verbo, cui teſtimonium tribuit, ſeparari poteſt, aut in nihilum redigi, ſed ad verbi Dei ſimilitudinem, per ſe ſubſiſtit, & libera eſt, & per ſe mouetur, & efficax eſt, & ſemper bonum vult, & eius voluntati ſtatim perficiendi poteſtas adeſt. Quamobrem qui diligenter profundum myſterium contemplatur, in animi arcano mediocrem quandam diuinæ cognitionis doctrinam comprehendit, ſed eam tamen myſterij altitudinem oratione declarare non poteſt: quomodo eadem res numerabilis ſit, nec tamen enumerationem admittat: cernatur diuiſa, & ſimul intelligatur: Perſonis diſtincta ſit, & natura non ſeparetur. Alia nãque perſona ſpiritus eſt, alia verbum, alia is, cuius & verbum eſt, & ſpiritus. Sed cùm horum diſtinctionem cogitaueris, naturæ vnitas nullam admittet diuiſionem, ne vel principatus & imperij robur confringatur in diuerſas diſſectum diuinitates, vel Iudaica opinio comprobetur, ſed media inter vtranque opinionem veritas incedens ſic ambas hæreſes tollat, vt ab vtraque tamen ſumat, quod vtile eſt. Nam & Iudæorum profligat opinionem, dum & verbum ſuſcipit, & ſpiritum credit: & Græcorum errores delet, dum naturæ ſtatuit vnitatem, qua plurium confictio perimitur & abolетur. Rurſum autem ex Iudaica ſententia naturæ vnitatem admittit, ex Græcorum verò opinione ſolam perſonarum diſtinctionem. Atque ita vtrunque impietatis morbum curat. Etenim ſicut eorum qui circa vnum peccant, medicina eſt numerus Trinitatis, ſic

vnitatis

vnitatis ratio medicamentum illorum, qui diſtrahunt in plura.

Eiſdem de rebus Damaſceni ratiocinatio, qua Deum eſſe demonſtrat.

QVicquid eſt, aut creatum eſt, aut non creatum. Quod autem creatũ eſt, ab alio creatum eſt omnino. Quod verò non eſt creatum, id creauit ea quæ creata ſunt. Hoc autem quid aliud erit, niſi Deus? Quis ergo res omnes, præter Deum, quæ vel ratione, vel ſenſu comprehenduntur, creatas eſſe non confitebitur? Quòd ſi creatæ ſunt, ſunt etiam mutabiles. Quæ enim mutatione, vt eſſent, aſſecuta ſunt, ea profectò aut mutationi ſunt obnoxia, & corrumpi queunt, Qualia ſunt, quæ mundo continentur: aut voluntate poſſunt ita commutari, vt vel honeſta, et bona, vel quæ his contraria ſunt, complectantur, quales ſunt Angeli, & animi. At Deus, qui creatus non eſt, prorſus eſt immutabilis. Quorum enim eſſentia diuerſa eſt, eorum & eſſentiæ ratio contraria. Iam non ſolùm res ipſæ, quas pro creatas conſpicimus, procreatorem & opificem prædicāt ſuum, verum etiam earum ordo, concentus, & conſeruatio. Quomodo enim contrariæ elementorum naturæ ad vnius orbis perfectionem conueniſſent, niſi quis eas conciliaſſet, & coniunxiſſet, & contineret? Aut quomodo præſcriptum ſibi ab initio ordinem, niſi aliquis eſſet eorum rector ac moderator, tuerentur & conſeruarent?

Eiuſdem ratiocinatio, qua Deum vnum eſſe demonſtrat.

DEus in omnibus perfectus eſt. Quòd ſi plures dixerimus Deos eſſe, neceſſe erit, diſcrimen aliquod in illis perſpici. Nam ſi nulla in eis eſt differentia, non ſunt plures, ſed vnus potius. Sin differentia inter illos intercedit, qui in omnibus perfectus eſt, is ſolus eſt Deus. Qui verò vel bonitatis, vel potentiæ, vel ſapientiæ, vel aliqua alia perfectione caret, is Deus eſſe non poteſt. Præterea, ſi plures ſunt, qui fieri poterit, vt non circunſcribantur, cùm vbi vnus eſt, alter eſſe nō queat, qui autem Deus eſt, is nec circunſcribatur, & omnia tum impleat, tum complectatur, & comprehendat? Ad hæc quonam pacto conſtituatur mundus, & gubernetur, cùm ea ſit differentiæ natura, vt pariat diſſenſionem?

Eiuſdem ratiocinatio, quā verbum, & filium eſſe declarat.

DEus, cum perfectus ſit, ratione, ſeu verbo nō caret. Verbum autem eius non eſt eius modi, vt per ſe nō conſiſtat, aut eſſe cœperit, aut finem vnquam ſit habiturum. Nunquam enim fuit ſine verbo, ſed cùm ſemper ſit, ſemper etiam verbum ſuum habet, ex ſe genitum, & in ſe manens, & viuens, & perfectum, non autem tale, quale noſtrum eſt verbum. Quorum enim natura diuerſa eſt, eorum & verbum eſt diuerſum. Quemadmodum autem verbum noſtrum a mente gignitur, nec idem eſt omnino, quod ipſa mens, nec planè diuerſum. Nā cùm à mente proficiſcatur, aliud eſt, q̄ mens, & cùm mentem ipſam indicat, non eſt prorſus ab illa diuerſum, ſed cùm ſit vnum natura, aliud tamen ſubiecto eſt. Sic & Dei verbum, qui filius eſt, quatenus propria ſubſiſtit perſona, ab eo diſtingui tur, à quo genitum eſt. Quatenus autem illa in ſe exprimit, quæ cernuntur in Deo, vnum natura cum illo eſt.

Eiuſdem ratiocinatio, qua ſpiritum ſanctum eſſe probat.

OPortet, vt verbum habeat ſpiritum, cuius teſtimonio declaretur, & actio ipſius oſtendatur. Quādo nec verbum noſtrum ſpiritu vacat, qui in ipſa pronuntiatione verbi noſtri vox efficitur, qua vis illius declaratur. Verum in nobis ſpiritus hic ab eſſentia noſtra alienus eſt, cùm ſit influens, & effluens quidam aer. In Deo autē quemadmodum verbum non ad verbi noſtri ſimilitudinem, ſed per eſſentiam ſubſiſtit, & eandem, quam pater naturam habet, ſic & ſpiritus ſanctus per eſſentiam ſubſiſtit, & ex patre procedens, & in ipſo exiſtens, & Verbo, ac filio teſtimonium reddens, eumq; ſignificans, vnam, & eandē cum ipſis naturam habet.

Eiuſdem admirabilis per exempla ratiocinatio, qua patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum eſſe demonſtrat.

QVemadmodum Solis radius, & lux ſic ad nos vſq; perueniunt, vt nec à ſole diſcedant, nec a mutua inter ſe coniunctione ſeparentur: Sic & filius, & Spiritus ſanctus ad nos vſque deſcendunt, & noſtram ſalutem curant, vt nec à patre, nec à ſe viciſſim diſiungantur. Et quemadmodum in illis lux radium comitatur, & nobis per radium tribuitur, Sic & Spiritus ſanctus filium comitans per filium dignis communicatur. Inſufflauit enim vt ſcriptum eſt, dixit: Accipite Spiritum Sanctum. Atq; vt in illis lux & ſolis & radii dicitur: ſic & in his tum patris, tum filii, ſeu Chriſti Spiritus dicitur. Ioan. 20.

TITVLVS SECVNDVS

De patre, & filio, & ſpiritu ſancto, diſtincta ſimul atque coniuncta Diuinitatis ratio.

Dionyſij Areopagitæ ex capite de vnita, diſtinctaq; Theologia.

PATREM quidem eſſe fontem, vt ita dixerim Diuinitatis, filium autē, & ſpiritum fœcundæ Diuinitatis, ſi ita dicendum eſt, germina diuinitus pullulantia, & flores quodammodo, & eſſentia præſtantiora lumina ex ſacris libris accepimus, ſed quónam pacto hæc ſint nec eloqui poſſumus, nec intelligere.

Ex primo capite libri de diuinis nominibus.

QVamobrem in omni ferè Theologica diſputatione ſummam diuinitatem ſancte celebratam cernimus, tum vt monadem, & vnitatem, ꝓpter ſimplicitatem, vnitatemq; impartibilitatis ipſius naturam ex

ſuperantis,ex qua tanquam vnifica poteſtate vnum effici-
mur,diuiduiſq́; noſtri diuerſitatibus ſupra mũdanum mo
dum copulatis in monadem deiformem,vnionemq́; Deũ
imitantem colligimur:tum aut Trinitatem propter fœcun
ditatis eſſentiam ſuperantis in tribus perſonis expreſſio-
nem,ex qua in cœlo & in terra paternitas omnis exiſtit &
Ephe.3. nominatur. Ipſa,quæ & ſuper òmnia Diuinitas, quæq; vt
vnitas & trinitas celebratur,nec vnitas,nec trinitas eſt aut
à nobis,aut ab vllo cognita. Sed,vt vnitatem ipſius vnitate
ſuperiorem,fœcunditatemq́; deificam verè laudemus, Di
uinitatem,quæ eſt ſuper omne nomen & in ipſis rebus eſ-
ſentia præſtãtior,diuina trinitatis, & vnitatis appellatione
nominamus. Cæterum nulla monas,aut trinitas,nullus nu-
merus,aut vnitas,aut fœcunditas,aut aliud quicquam exi
ſtentium,vllive cognitum aperit arcanum illud Diuinita-
tis diuinitate ſuperioris,& modo eſſentia præſtantiore ex-
cedentis,quod omnem & orationem, & intelligentiam ſu
perat. Neq; verò ipſius vllum eſt nomen, nec ſermo, ſed
in ipſo eminet in acceſſo.

Ex *capite tertio de myſtica Theologia.*

IN eo libro,quem de theologicis inſtitutionibus inſcri
pſimus,quæ ſint affirmãtis theologiæ præcipua decla-
rauimus: quomodo diuina bonaq́; natura vna dicatur, &
trina,quæ in ipſa Patris,quæ Filii notio,quid ſignificet ſpi-
ritus ſancti theologia. Qua ratione ex incorporeo, indiui-
duoq́; bono intima bonitatis lumina pullulent,& à coæter
na cũ ipſa pullulatione in ipſo,& in ſeipſis,& inter ſe man-
ſione ſic exeant,vt ab ea nunquam diſcedant.

Ex *ſecundo capite de unita diſtinctaq́; theologia.*

IN vnione diuina ſiue natura illa eſſentiam ſuperante
coniuncta quidem ſunt & communia vnicæ principa
liq; trinitati exiſtentia eſſentiam ſuperans,diuinitas diuini-
tate ſupior,bonitas bonitate præſtãtior, eadẽ ratio totius
ꝓprietatis oĩa ſuperantis oĩa ſuperans,vnitas principio ex
cellentior,ineffabile,qđ multis vocibus enuntiatur, igno-
ratio quæ paſſim intelligitur,oĩum poſitio, oĩum ablatio,
excellentia omnem poſitionem ablationemq́; ſuperans,
Perſonarum ratione principii dominantium, ſi dicere ita
licet,mutua inter ſe manſio,atq; ſedes ſupra modum vni-
ta,nullaq́; ex parte confuſa,quemadmodum lumina lãpa-
dum,vt ſenſui expoſitis & propriis vtamur exemplis,in do
mo vna cùm ſint,& tota in totis mutuo ſunt,& puram ab-
ſolutamq́; inter ſe propriè ſubſiſtentem habent diſtinctio
nem,diſcretione quidem coniuncta,& vnione rurſum in
ter ſe diſcreta. In ipſa quidem domo cùm lampades accen
ſæ ſunt multæ,videmus omnium lumina ad vnum quoddã
coniuncta lumen,vnumq́; ſplendorem indiuiduum præſe
rentia. Neq; poſſet,vt arbitror,aliquis lampadis huius lu-
men ab aliis ex aere cuncta lumina continente ſecernere,
& vnum ab altero ſeiunctum intueri,cùm tota in totis ſi-
ne miſtione ſint inſerta. Quòd ſi quis lampadem vnam è
medio tollat,proprium eius lumen totum abeuntem lam-
padem comitabitur, nec aliorum luminum quicquã ſecũ
trahens,neq; ex ſuo cæteris aliquid linquens. Erat enim,vt
diximus,illic perfecta totorum cum totis coniunctio nec
vllo modo mixta,neq; vlla ex parte confuſa. Et hæc quidẽ
ita ſe habent,quãuis lumen ſit in corpore aere,& ex mate-
ria nempe igne dependeat. Vnionem verò illam eſſentia
ſuperiorem tranſcendere dicimus non vniones tantum,
quæ fiunt in corpore,ſed illas etiam, quæ in animis confi-
ciuntur,immò eas quoque, quæ efficiuntur in mentibus,
quas quidem tota illa diuina & ſuper cœleſtia lumina, per
tota,ratione plus quàm mundana ſyncerè admodum poſ-
ſident,communione quadam vnitatis illius omnibus ante
cellentis & vnicuiq; pro cuiuſq; modo ſe ipſam impartien
tis. Eſt autem diſcretio in ſuprema theologia, non ſolùm,
quam modò dicebam,quia in ipſa vnitate diuina ſingulæ
dominantes perſonæ puram & impermixtam ſibi ſeruant
proprietatem,ſed etiam quoniã quæ in illa diuina & eſſen-
tiam ſuperante generatione ſunt, viciſſim non conuertun
tur. Solus enim fons eſſentiam ſuperãtis Diuinitatis eſt pa
ter,neque pater eſt filius,neq; filius eſt pater. Itaque ſacri
hymni ſua vnicuique diuinarum perſonarum piè ſancteq́;
conſeruant.

Ex *eodem capite.*

NVllus bonus,niſi vnus Deus. Illud & alibi a nobis ex Matt. 19.
penſum,ac demonſtratum eſt,omnes ſemper deno
minationes Deo dignas non per partes,ſed in tota,
perfecta,integra,& plena diuinitate in ſanctis libris cele-
brari,& omnes ipſas indiuiduè, abſolutè, præter omnem
diſcriminis obſeruantiam,integra ratione vniuerſæ inte-
gritati perfectæ & totius diuinitatis attribui. Iam verò,
quemadmodum in theologicis inſtitutionibus admonui-
mus,niſi quis hoc de tota diuinitate dictũ confiteatur ſcin
dere audet temeritate nefanda vnitatem ipſam ſuper vni-
tam. Dicendum igitur,de tota Diuinitate accipi oportere
verbum hoc ipſum,natura bonũ. Atq; aliquis ex prophe-
tis diuinitus afflatis canit: ſpiritus bonus. Huc tendit & il- Pſal. 142
lud:ego ſum,qui ſum. Quod niſi de tota dictum diuinitate Exo. 3.
conſentiant,ſed vni tantum parti conentur aſcribere, quó
nam modo illud accipient: Hæc ait,qui eſt,qui erat, & qui Apo. 1.
venturus eſt,qui eſt omnipotens? item illud: tu autẽ idem
ipſe es. Nec non & illud: Spiritus veritatis,qui eſt,qui à pa- Pſal. 101
tre procedit. Atqui niſi totam Diuinitatem eſſe vitam di- Ioan. 15.
cant,atque viuificam,quónam modo verum eſt id, quod
Verbum factum,ait: Quemadmodum,inquiens,pater ſu- Ioan. 5.
ſcitat mortuos,& viuificat,ſic & filius,quos vult viuificat.
Iam verò ꝙ tota diuinitas habeat omnium dominatum,
perſpicuè patet. Ac de fœcunda quidem patris diuinitate,
vel de diuinitate filii, non facile narratu eſt, vt arbitror,ꝗ
multis theologiæ locis de patre,& filio dicatur, Dominus.
Verùm & ſpiritus Dominus eſt.

De patre item, & filio, & ſpiritu ſancto diſtinctam ſimul atq; coniunctam eſſe Diuinitatis rationem, & quæ dicunt diuinæ ſcripturæ de patre, eadem ſimiliter illas & de filio, & de ſpiritu ſancto dicere, unicam in tribus Diuinitatem oſtendentes. Magni *Athanaſii.*

QVæ pater ait apud Eſaiam, ea Ioannes filiũ dixiſſe
aſſerit. Paulus autem eadem ipſa ſpiritui ſancto in
Apoſtolorum actis aſcribit. Sic enim apud Eſaiam Eſa. 6.
ſcriptum legimus: Vidi Dominum ſedentem in ſolio ex-
celſo & eleuato, & plena domus gloria eius, & ſeraphim
ſtabant in circuitu eius. Sex alæ vni,& ſex alæ alteri. Dua-
bus quidem velabant faciem ſuam,duabus verò tegebant
pedes,& duabus volabant & clamabant alter ad alterum,

Digitized by Google

& dicebant,ſanctus,ſanctus, ſanctus Dominus Sabaoth,
plena eſt omnis terra gloria eius.& idem paulo poſt. Et au
diui vocem Domini dicentis quem mittam,& quis ibit ad
populum iſtum?Et dixi,ecce ego,mitte me.Et dixit, vade
& dic populo huic,auditu audietis & non intelligetis,& vi
dentes videbitis,& non perſpicietis. Craſſum enim eſt ef-
fectum cor populi huius. Auribus grauiter audierunt, &
oculos ſuos clauſerunt, ne quando oculis videāt & auri-
bus audiant,& corde intelligant, & conuertant ſe, & ſa-
oan.12. nem eos.Ioannes autem Euāgeliſta dicit:Iccirco non po-
terant Iudæi credere in Ieſum, quoniā de illis dixit Eſaias:
Excecati ſunt oculi ipſorum,& obduratum eſt cor eorum,
ne videant oculis,& corde intelligant,& ſanem eos. Hæc
Act.28. ait Eſaias, quando vidit gloriam eius. Paulus verò refert
oraculum ad ſpiritum ſanctum,bene,inquiens,locutus eſt
ſpiritus ſanctus ad patres noſtros per Eſaiam prophetam:
Aure inquiens,audietis.& non intelligetis, & videntes vi-
debitis,& non perſpicietis,incraſſatum eſt enim cor popu
Matt.16. li huius,& reliqua.Præterea cùm filius de patre Petrum al-
loquitur,beatus es,inquit, quia caro & ſanguis non reue-
lauit tibi,ſed pater meus,qui in cœlis eſt. Hæc eadem de ſe
ipſo idem filius loquitur,nullus,inquiens nouit patrem ni-
Matth.11. ſi filius,& cui voluerit filius reuelare.Similiter & de ſpiritu
Cor.2. Paulus ait: Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuū.
Rurſum cùm dixiſſet Paulus: Multiſariam multiſq; modis
Heb.1. olim locutus Deus patribus noſtris in Prophetis, alibi di-
Cor.13 cit filium loqui,experimentum,inquiens,quæritis eius,qui
in me loquitur Chriſtus?Filius autem ſpiritum ait in Apo-
ſtolis loqui, quando inquiens, tradent vos nolite ſolliciti
Luc.12. eſſe,quomŏ,aut quia loquamini.Dabitur enim vobis in il
la hora,quod loquamini. Non enim vos eſtis,qui loquimi
ni, ſed ſpiritus patris, qui loquitur in vobis. Ac de patre
Ioan.14. quidem,& de ſeipſo ſeruator dixit: Ego & pater venie-
mus, & manſionem apud eum faciemus, apud illum uti-
que,qui templum ipſorū erit, & dignus, qui eos ſuſcipiat,
Cor.6. At Paulus de ſancto ſpiritu, an ignoratis, inquit, vos eſſe
templum ſpiritus ſancti,qui habitat in vobis. Præterea ſer
Ioan.5. uator ait in Euangelio: ſicut pater ſuſcitat mortuos & viui
ficat,ſic & filius,quos vult viuificat. Paulus autem ad Co-
Cor.3. rinthios,ſpiritus,inquit,eſt qui viuificat. Docet idem Pau
Cor.12 lus,diuiſiones,inquiens,gratiarum ſunt,idem autem ſpiri-
tus.& diuiſiones miniſtrationum ſunt,idem autem Domi
nus.& diuiſiones operationum ſunt,idem autē Deus. Ad
hæc Dauid Dominum eſſe piorum hæreditatem dicit,Do
Pſal.15. minus,inquiens,pars hæreditatis meæ. Hieremias autem
Ier.10. filium,qui formauit,inquiens,omnia,ipſe eſt hæreditas Ia
cob.Paulus verò ſpiritū ſanctum,qui eſt pignus, inquiens
Ephe.1. hæreditatis noſtræ. Hieremias Dominum direxiſſe popu-
lum ait,nō dixi,inquiens,vbi eſt Dominus, qui eduxit nos
ex Aegypto.qui rexit nos in deſerto. Paulus autem ad co-
rinthios ſcribens Chriſtum oſtendit fuiſſe veteris populi
ducem. Sic enim inquit:Bibebant e ſpirituali petra, petra
Cor.10 autem erat Chriſtus. Eſaias verò tribuit hoc ſpiritui ſan-
cto,dixit, inquiens,eos per abyſſum,vt equum per deſer-
Eſa.63. tum,& non ſunt defatigati:vt oues per campum & deſcen
Gal.1. dit ſpiritus à Domino,& dixit eos.Paulus cùm Deo, voca
re ipſum, attribuiſſet, qui me inquiēs ſegregauit ex vtero
matris meæ,& vocauit per gratiam ſuam,idem ad Roma-
Ro.1. nos ſcribens Chriſto id aſcribit,in quibus eſtis, inquiens,
Act.13. & vos, vocati Ieſu Chriſti.In libro autem,quo res ab Apo
ſtolis geſtæ continentur, hoc ipſum ad ſpiritum ſanctum
refertur.Segregate,inquit,mihi Paulum,& Barnabam ad
opus,ad quod vocaui eos. Ex perſona patris aliquando lo
Pſal.88. quuntur prophetæ,vt in eo loco: Semel locutus ſum in ſan
cto meo,ſi Dauidi mentiar, ſemen tuum in æternum ma-
nebit, & quæ ſequuntur. Aliquando ex perſona filij, vt
cùm dicit Eſaias: cognoſcet populus in illa die, quia ego
ſum,ipſe,qui loquebar ad ſum. Aliquando ex perſona ſan Eſa.52.
cti ſpiritus, vt cùm Paulus ad Timotheum ſcribit: ſpiritus Tim.4.
manifeſtè dicit, quoſdam in extremis temporibus diſceſ-
ſuros à fide.& cum Agabus Propheta dicit: Hæc dicit ſpi- Act.11.
ritus ſanctus,& cætera.Omnia replet Deus,nōne cœlum, Hier.23.
inquit,& terram ego impleo?Dicit Dominus. Sic autem
de filio Paulus ſcribit: Qui deſcendit.idem eſt, qui etiam Ephe.4.
aſcendit ſuper omnes cœlos,vt impleat omnia. Quod itē
de ſpiritu ſancto loquitur Dauid,quò,inquiens, ibo à ſpi- Pſal.138
ritu tuo? dicens autem quò ibo à ſpiritu tuo, ſignificauit,
omnia ſpiritum ſanctum implere.

De patre item, & filio, & ſpiritu ſancto diſtincta pariter atque unita Diuinitatis *ratio,* Magni Baſilii *ex oratione de fide.*

VBi cūcta percurreris,& omnia,quæ procreata ſunt, ratione luſtraueris,mentemq; ſuper his ſublimem conſtitueris,cogita naturam diuinam conſtantem, immobilem,incommutabilem,perturbationum expertē, ſimplicem incompoſitam, indiuiſibilem, lucem inacceſſam,potentiam inexplicabilem,gloriam immenſam,bonitatem optabilem,pulchritudinem infinitam, quæ verbis declarari non poteſt pro dignitate.Illic pater, & filius, & Spiritus ſanctus increata natura,princeps dignitas,naturalis bonitas.Pater rerum omninm principium: eorum,quæ ſunt,author,vt ſint: Viuentium radix: ex quo fons vitæ profluit.Sapientia,poteſtas,imago Dei inuiſibilis abſolutiſſima filius ex patre genitus,qui viuens eſt Verbū, qui Deus eſt,& eſt apud patrem.Sic autem eſt,vt nunquàm non fuerit,cùm ſit ante ſecula,non autem poſt acquiſitus. Filius, inquam,non poſſeſſio effector, non factus: creator non creatus qui habet omnia,quæ in patre ſunt.Filium, & patrem dico. Has mihi proprietates obſerua. In eo nanque manens, vt filius ſit, quicquid eſt pater, idem & ipſe eſt, quemadmodum ipſemet Dominus voce ſua declarat,omnia,inquiens,quæcunq; habet pater,mea ſunt. Verè enim omnia,quæ in exemplaris forma ſunt,imago continet. Vi-
dimus,inquit Euangeliſta,gloriam eius, gloriam vt vnige Ioan.1.
niti à patre hoc eſt,non res admirabiles ei munere & gratia tributas,ſed quam ex ſocietate naturali filius obtinet paternæ diuinitatis dignitatem. Accepiſſe enim cum rebus creatis commune eſt, natura autem obtinere proprium eſt geniti.Quamobrem vt filius poſsidet quæcunque ſunt patris vt Vnigenitus autem vniuerſa in ſe ipſo continet & comprehendit, nulla re cum alio diuiſa. Ex ipſa igitur appellatione cum naturæ ſociū intelligimus, non iuſſu creatum,ſed ex eſſentia effulgentem,ſine interuallo, ſine tempore coniunctū patri,parem in bonitate,in potentia æqualem gloriæ ſocium. Quid enim eſt aliud, niſi ſigillum, & imago totum in ſe patrem exprimens?Quæ autem poſtea, in corpore conſtitutus ad te loquitur, diſponēs hominum ſalutem quam in carne nobis apparens attulit, ſe miſſum eſſe dicens,& nihil ex ſe poſſe facere, & ſe mandatum accepiſſe,& his ſimilia, caue, ne præbeant tibi occaſionem, & vnigeniti diuinitatem imminuas. Potentis enim ad imbecillitatem tuam ſummiſsio non debet eſſe diuinitatis eius imminutio. Naturam igitur cogita Deo congruentem ex verbis autem abiectioribus diſpoſitionem intelli-

Digitized by Google

ge. Verùm ſi de his vellemus accuratius in præſentia diſſerere, longam atque adeo infinitam ſermoni noſtro diſputationem imprudenter insereremus. Quare ad propoſitum reuertamur, animus, qui a materiæ affectionibus ſeſe potuerit expurgare, & ijs, quę creata ſunt poſt habitis ex profundo ad ſupera piſcis inſtar emergere, in ea puritate, qua conditus eſt, ſitus videbit illic eſſe ſpiritum ſanctum, vbi filius, & pater eſt, habentem & ipſum omnia coniunctim, & ex natura, bonitatem, rectitudinem, ſanctitatem, Pſal. 142 vitam, ſpiritus enim inquit tuus ille bonus. & ſpiritus re- Pſal. 50. ctus & ſpiritus tuus illum ſanctum. Et lex ſpiritus vitæ, Pau- Rom. 8. lus ait. Quorum nihil ipſi comparatum eſt, aut poſterius adiunctum, ſed quemadmodum nec calefaciendi vis ab igne, nec ſplendor à luce ſeparari poteſt, ſic à ſpiritu nec ſanctitas ſeiungi, nec bonitas. nec rectitudo. Illic ergo conſiſtit ſpiritus, illic in beata natura, nec cum multitudine numeratur, ſed in Trinitate conſpicitur. ſolus nuntiatur, non cum pluribus comprehenditur, Sicut enim pater eſt vnus, & filius vnus, ſic & ſpiritus vnus eſt. At miniſtrantium ſpirituum multitudinem enumerare vix queas. Proinde in rebus creatis ne queras eum, qui ſuper illas eſt. Ne deduxeris illum, qui ſanctos facit, ad eos, qui fiunt ſancti. Hic Angelos replet, ſanctas efficit Poteſtates, omnibus vitam præbet. Hic ſe rebus procreatis ſic impartitur, vt cùm ab alijs aliter perceptus ſit, á nulla tamen eius participe minuatur. omnibus dat gratiam ſuam, nec tamen in accipientes inſumitur, ſed cùm illi, qui accipiunt, impleantur, ipſe tamen integer manet. Quemadmodum Sol à corporibus, quæ ipſe illuſtrat varijs modis excipitur, nec tamen ab illis imminuitur, ſic & ſpiritus gratiam ſuam omnibus communicans integer indiuiſuſq; permanet. Omnes illuſtrat ad cognitionem Dei. Numine ſuo Prophetas afflat: Legiſlatores efficit ſapientes: ſacerdotes erudit: Reges corroborat: iuſtos dirigit: temperatos exornat: præſtat munera curationum: mortuos in vitam reuocat: vinctos ſoluit: alienos adoptat in filios. Hæc per cœleſtem agit generationē. Si publicanum credentem ſuſceperit, eum declarat Euangeliſtam: ſi fuerit in piſcatore, theologum reddit: ſi perſecutorem reſipiſcentem inuenerit, gentium Apoſtolum facit, præconem fidei, vas electionis. Per hunc imbecilli fortes fiunt, pauperes diteſcunt, rudes infanteſq; ſapientibus euadunt ſapientiores. Hic & in cœlo conſiſtit, & terram impleuit, & vbique eſt, & nuſquā includitur. Totus in ſingulis inhabitat, & eſt totus cum Deo, Non miniſtrantis more dona diſtribuit, ſed authoritate ſua munera dilargitur. Diuidit enim ſingulis, inquit, peculiariter vti vult. Mittitur ille quidem vt miniſter, ſed ſua agit poteſtate. Hunc animis noſtris vt præſto ſit nulloq; nos tempore deſerat obſecremus.

Eiſdem ex Epiſtola ad Gregorium fratrem de eſſentię, & perſonę differentia.

IN ſancta trinitate qui patrem nouit, & patrem ipſum intelligit, & eadem cogitatione filium comprehendit. Qui verò filium accipit, & ſpiritum ſimul aſſumit, & conſequenter quidem ſecundum ordinem, coniunctè autē ſecundum naturam, trium in idem cōmiſtam in ſe ipſo fidem expreſsit. & qui ſpiritum tantùm dixit comprehendit ſimul hac confeſſione illum etiam, cuius eſt ſpiritus: eſt enim Chriſti: & eum, ex quo: Nam eſt ex Deo, vt inquit Apoſtolus. Et quemadmodum in cathena qui extremitatem vnam attingit, ſimul etiam alteram trahit extremitatem, ſicqui ſpiritum traxit, vt inquit propheta, per ipſum & filium, & patrem ſimul attraxit. Et qui filium apprehenderit, babebit ipſum ab altera quidem parte patrem ſuum, ab altera autem parte ſpiritum proprium adducentem. Neque enim a patre poterit ſeparari, qui ſemper eſt in patre, neque à ſpiritu ſeiungi, qui omnia per ipſum agit. Quamobrem nulla ſectio, aut diuiſio vllo modo poteſt excogitari, qua vel pater ſine filio, vel filius ſine ſpiritu intelligatur. Sed ea in his eſt tum vnio, tum diſtinctio, quæ nec oratione poteſt explicari, nec animo comprehendi, cùm nec perſonarum diſtinctio eſſentiæ diſtrahat coniunctionem, nec eſſentiæ coniunctio perſonarum confundat proprietatem. Mirabili nanque ratione in his eſt tum coniuncta diſtinctio, tum diſtincta cōiunctio. Verùm vt aliquo modo rei obſcuritas illuſtretur, vel quædam potius adhibeatur adumbratio veritatis, cœleſtis arcus, quem Irin appellant, exemplum conſideremus. Omnium enim colorum ipſius ſplendores & diſtincti videntur eſſe, quoniam lucidi ſunt, & coniuncti, quoniam latent oculos noſtros mixtionum termini, quibus diſtinguuntur colorum diuerſitates, vt diſcernere nequeamus, quouſque pertineat aut initium ſumat vel rutilus, vel ſmaragdinus, vel glaucus luminis nitor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio docet, ne fruſtra laborem inſumamus in dogmatis rationibus exquirendis, cùm in difficilem aliquam diſputationem incidimus, & vtrum iis, quæ dicuntur, aſſentiendum ſit, hæſitamus. Quemadmodum enim in iis, quæ oculis cernuntur, rationibus præſtant experimenta, ſic in ſublimibus dogmatibus, cognitioni, quæ rationibus comparatur, fides antecellit.

Eiuſdem ex triginta capitum ad Amphilochium decimo octauo.

VNus Deus & pater, & vnus vnigenitus filius, & vnus ſpiritus ſanctus. Vnamquanq; perſonam ſigillatim enuntiamus. Cumq; oporteat connumerare, non id agimus, vt inerudita numeratione ad multiplicis Diuinitatis intelligentiam adducamur. Neq; enim componendo enumeramus, incrementum ab vno ad multitudinem facientes, dicenteſq; vnum, & duo, & tria: aut primum, aut fecuudum, aut tertium. Ego enim, inquit Deus primus: & ego deinceps. Deum ſecundum ad hunc vſque diem nunquam audiuimus. Sic enim Deum ex Deo adoramus, vt perſonarum proprietatem confitentes, vnicum principatum aſſeramus, nec Diuinitatis rationem in multitudinem fnbdiuiſam diſcindimus. Quoniam vna in Deo, & patre, & filio vnigenito quaſi forma ſpectatur incommutabili coniuncta vinculo Diuinatis. Filius enim in patre eſt, & pater in filio. Siquidem & hic eſt talis, qualis imago, & ille, qualis eſt hic, vt ex proprietate perſonarum ſint vnus, & vnus, ex naturæ autem communione vtrique vnum. Quomodo igitur ſi vnus, & vnus, non duo Dii? Quia cùm dicatur Rex etiam imago eius, non tamen duo ſunt reges. Neque enim poteſtas ſcinditur, aut diuiditur regnum. Nam ſicut vnius eſt in nos imperium, & principatus, ſic etiam qui à nobis habetur honor, eſt vnus, non multi. Honor enim, qui præſtatur imagini peruenit ad exemplar. Quare ꝙ hic fit artis imitatione, illic natura filius obtinet. Et quemadmodum in iis, quæ fiunt ab artificibus ex forma ducitur ſimilitudo, ſic in illa diuina incompoſitaq; natura ex communione Diuinitatis eſt ipſa vnitas. Vnus autem eſt & ſpiritus ſanctus, qui & ipſe ſingulr efferſ, & per vnū filiū coniunctus patri, & per ſe complet omnibus laudibus celebrandam ac beatiſsimam Trinitatem. Cuius cum patre fi-

ſioq́; coniunctio ex eo ſatis perſpicuè patet, quòd non in rerum creatarum multitudine, ſed ſingulariter pronuntiatur. Non enim eſt vnus è multis, ſed vnus eſt ſingulari quadam ratione. Nam ſicut vnus eſt pater, & vnus filius, ſic vnus eſt etiam Spiritus ſanctus. Tantum igitur abeſt à natura creata, quantum abeſſe par eſt ſingularem à congregatis & habentibus multitudinem. Patri verò & filio ſic vnitus eſt, vt vnitas cum vnitate coniungitur. Nec ſolum ex hoc naturæ ſocietas declaratur, verumetiam ex eo, quòd ex Deo eſſe dicitur, non quemadmodum omnia ſunt ex Deo, ſed quòd ex Deo procedit, non vt filius generatione, ſed vt ſpiritus oris eius. Hic autem mihi os non vt membrum intelligas, nec ſpiritum vti flatum, qui diſſoluitur, ac diſsipatur, ſed os Deo dignum, & ſpiritum eſſentiam viuam, ſanctificationis dominam, cuius quidem ſocietas ex his declaratur, eſſentiæ autem modus arcanus ſeruatur.

De patre item, & filio, & Spiritu ſancto diſtincta ſimul, & vnita Diuinitatis ratio.

Magni Gregorii Theologi

ex oratione 1.

de filio.

A Nobis autem vnius Dei colitur principatus, non quem vna circunſcribat perſona: cùm fieri poſsit, vt & vnum à ſe ipſo diſsideat, atque ita multa ſit: ſed quem æqualis naturæ dignitas, idem conſenſus, eadem motio, & omnium, quæ inde fluunt, in vnum concurſus conſtituat. Quod in natura procreata fieri nequit, vt & numero differat, & diuiſam non habeat poteſtatem. Iccircò vnitas ab initio ad binarium progreſſa numerum intra ternarium conſiſtit. Id nobis eſt pater, filius, & Spiritus ſanctus. Pater quidem genitor, & emiſſor (hic mihi nec perturbationem, nec tempus, nec corpus intelligas) filius verò genitus, & ſpiritus emiſſus. Hæc quomodo poſsint enuntiari, vt quæ ſenſibus ſunt obnoxia, non occurrant, equidem neſcio. Et paulo poſt. Quapropter vt intra noſtros terminos conſiſtamus, patrem ingenitum,
Io: 15. filium genitum, ſpiritum, quemadmodum ipſemet Deus, & Dei verbum alicubi dicit, à patre procedentem inducimus. Quando igitur, inquies, hi? Antequam vlla eſſet temporis ratio: Et, ſi licet iuueniliter loqui, Quando & pater. ſin pergas quærere, ecquando pater? eum nunquam non fuiſſe reſpondebo, vt idem de filio etiam intelligas, & Spiritu ſancto. Quòd ſi rurſum interroges, quando filius genitus fuerit, audies à me, tum, cùm non eſt genitus pater. Quando proceſſerit ſpiritus, cùm ipſe filius non proceſsit. Sed ſine tempore genitus eſt ratione inexplicabili. Quāquam dum temporis ſignificationem effugimus, licet verbis vim afferamus, non poſſumus tamen aliquid, quod ſupra tempus ſit, conſtituere. Siquidem illæ voces: quando, ante, poſt, & ab initio, temporis non ſunt expertes. Spatium igitur illud, quod duratione ſua reſpondet ſempiternis, quodque nec vllus motus, nec ſolis curſus diuidit, aut dimetitur (id quod accidit tempori) ſeculum appellemus. Quomodo igitur, inquies, filius, & ſpiritus, cùm ſint, quemadmodum pater, ſempiterni, non ſunt etiam, ſicut ille, ſine principio? Quoniam ex illo ſunt, licet poſt illum non ſint. Quod enim principio caret, æternum eſt: Quod autem æternum, non continuò eſt expers principij. Ad principium enim, quod eſt pater referuntur, quocirca principij non ſunt expertes. Iam illud conſtat, non omnem cauſam, iis, quorum cauſa ſit, antiquiorem eſſe. neque enim luce ſol eſt antiquior. At ſi tempus reſpicias, filius, & Spiritus ſanctus perinde, atque pater principio vacant, quāuis tu ſimpliciores perterrefacias. Nam temporis authores ipſi tempori non ſunt ſubiecti.

Eiuſdem ex oratione de dogmate & ſtatu Epiſcoporum.

ADoramus igitur patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, & proprietates ita diuidimus, vt Diuinitatem vnam eſſe dicamus. Neque tria in vnum contrahimus, ne Sabellij morbo laboremus: nec vnum in tria diuerſa, alienaq́; ſcindimus, ne in Arij furorem incidamus. Quid enim attinet, tanquam plantam in alteram partem inclinatam & prorſus incuruam vi in partem contrariam diſtorquere, & peruerſitate corrigere peruerſitatē, ac non potius ad medium ſic adducere, vt in diuinæ pietatis terminis conſiſtamus? Cùm medium dico, veritatem intelligo, quam quidem ſolam ſpectandam rectè ſentiamus, vt & improbam contractionem, & diuiſionem hac ipſa abſurdiorem euitemus, ne ſi ad vnam perſonam ſermo contrahatur, omiſſa multiplici Diuinitate, nuda nobis nomina relinquamus, eundemque patrem, & filium, & ſanctum ſpiritum arbitremur, nec magis vnum omnes, quàm vnumquēque nihil eſſe definiamus: Deſinant enim eſſe, quod ſunt, ſi inter ſe confundantur, & perturbentur: néue tres diuerſas, diſsimilesq́; atque inter ſe diſſectas naturas diſtrahamus, vt Arij vult furor, & inſania: Aut ſine principatu, aut ſine ordine, & quaſi aduerſarios, vt ita dicam, Deos conſtituentes, vel ad Iudaicam demiſsionem declinemus, vt ingenito tantum Diuinitatem aſcribamus, vel in contrariam, ſed æquè malam opinionem adducamur, vt tria ſtatuamus principia, & tres Deos, quod omnium, quę dicta ſunt, eſt abſurdiſsimum. Cauendum enim eſt, ne, dum patris nimium ſtudioſi eſſe volumus, ipſum auferamus. Cuius enim erit pater, ſi naturæ diuerſæ filius vtpote cum rebus creatis numeratus aſsignetur. Aut dum Chriſti nimium amantes videri cupimus, ei ne illud quidem ſeruemus, vt filius ſit. Nā cuius erit filius, niſi ad cauſam, qui pater eſt, referatur? néue Patri minuamus principij dignitatem, quæ ad illum vt patrem genitoremq́; pertinet. Minutarum enim rerum, & quæ ſe haud ſatis forent dignæ principium eſſet, niſi cauſa eſſet Diuinitatis, quæ in filio & Spiritu ſancto conſpicitur. Sic igitur oportet Deum vnum aſſerere, vt tres Hypoſtaſes, ſeu tres perſonas cum ſua quāque proprietate fateamur.

Vocat Patrem cauſam, vt ſolent Doc. Græci cauſam ſumere ꝓ principio, vel origine, quod & ī ſequētib⁹ frequēter inuenies.

Eiuſdem ex oratione ad Heronem Philoſophum.

REligionem noſtram ita definito, vt vnum eſſe Deū doceas, ingenitum, ipſum patrem: Vnum genitum Dominum, nempe filium, qui & ipſe quidem vocatur Deus, cùm per ſe dicitur, Dominus autem, cùm vna cū patre nominatur. Deus quidem natura: Dominus autem principatu. Vnum Spiritum ſanctum, qui ex patre prouenit, ſiue procedit. Et Deus quidem cognoſcitur

ab iis, qui eorum, quæ propoſita ſunt, notitiam habent. Ab impiis autem impugnatur. Et ab aliis quidem tantum intelligitur. Ab aliis verò, qui magis ſpiritales ſunt, etiam prædicatur. Ac patrem quidem ſub principio non eſſe ſtatuendum, ne primo aliquid, vnde & ipſum exiſtat, adiungamus. Filium verò, & ſpiritum ſanctum non eſſe ſine principio, ne, quod proprium eſt patris, adimamus. Qui cùm ſine principio non ſint, aliquo tamen modo, quod mirabile eſt, ſunt ſine principio. Non ſine principio ſunt, id eſt, non ſine cauſa: ſunt enim ex Deo, quamuis poſt ipſum non ſint, vt lux ex ſole. Sine principio autem, quod ad tempus pertinet, ne res fluxa ſtantibus antiquior ſit, & eſſentiis id, quod eſſentia caret. Nec tria principia, ne à Græcis conficta Deorum multitudo conſequatur. Nec vnum eo duntaxat modo, quo Iudæi putant, anguſtum quoddam, & inuidum, inualidumque principium, vt vel in ſeipſa Diuinitas conſumatur, id, quod placuit iis, qui filium ita deducunt à patre, vt eum rurſus cum patre confundant: vel, quod probatur ab illis, qui ſe nunc ſapientes putant, vt filij ſpirituſq́; naturæ demittantur, & deiiciantur à Diuinitate verente, ne ſibi aduerſentur, aut certe nullam habente maiorem vim, quam ipſe habeant res procreatæ. Nec filium, ingenitum: vnius enim eſt pater. Nec filium ſpiritum. Nam vnus eſt Vnigenitus, vt illud Diuinitatis habeant, quod ſunt ſingulares. Filius quidem, quòd generatur, ſpiritus autem, quòd procedit, non autem generatur. Patrem verè patrem, atque adeo multo magis, quam illos, qui ſunt apud nos patres quoniam vnicè pater eſt. propria enim, ac ſingulari quadam ratione, quæ in corpora non cadit. Et ſolum: nam ſine coniugio. Et ſolius patrem, nempe Vnigeniti. Et tantum patrem, vt qui filius ante non fuerit & totum atque totius patrem: Noſtra enim incerta ſunt. Et ab initio. neque enim poſtea cœpit eſſe. Filium, verè filium. Nam & eximio modo: & ſolius: & ſolus: & ſolum filius: neque enim & pater: & totum filius: & totius: & ab initio, quippe qui vnquam eſſe cœperit. Neque verò diuinitas ita communicatur, vt communicantem vnquam pœniteat: aut eiuſmodi, quæ præcidatur, atque deficiat, vt modo adſit patri, modo adſit filio. Spiritum ſanctum, verè ſanctum. Non enim alius talis, aut modo tali. Neque ſanctitatem habet ex adiunctione, ſed ipſamet ſanctitas eſt. Neque nunc magis, nunc minus eſt: Nec vllo tempore vel cœpit eſſe, vel deſinet. Illud enim patri, & filio, & ſpiritui ſancto commune eſt, quòd facti non ſunt. Diuinitas item eſt cõis. Filio autem, & ſpiritui ſancto id eſt commune, quòd ex patre ſunt. Patris porrò proprium eſt, quòd ſit ingenitus, filij autem, quod genitus, ſpiritus verò ſancti, quod procedat. Hæc autem qua ratione fiant, nihil eſt, quamobrem quæras, Nam, vt ipſi teſtantur, ſoli ſe mutuo cognoſcunt, & cognoſcuntur. Intelligent etiam ex nobis illi, qui poſtea ſplendore ipſorum illuſtraburtur. Da igitur operam, vt prius eorum aliquis, aut ſimilis fias. Nunc autem hoc doce tantummodo: Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate colendam & adorandam, admirabilem in ſe tum diſtinctionem, tum vnionem continentem. Affectiones ne metuas, ſi generationem fatearis. Deus enim, etſi generat, affectionibus tamen vacat. In hoc tibi fidem meam obſtringo. Id enim diuina, non humana, ratione fit. Nam alio etiam modo eſt ipſe Deus, quam humano. Illud potius reformida, ne tempus in ipſo cogites, creatumúe putes. Deus enim non eſt, ſi factus eſt. caue, ne dum inani ſtudio Deo conaris opitulari, Deum tollas, & illum, qui Deo æqualis eſt, conſeruum facias, qui te liberum reddet, ſi principatum eius verè & ex animo confitearis. Ne timeas ſpiritus emiſſionem admittere, nulla enim Deus, qui diues in omnibus eſt, aut emittendi, aut non emittendi afficitur neceſsitate. Abalienationem potius, & minas extimeſce, illis, qui de Spiritu ſancto non tam theologicæ quàm contumelioſæ diſputant, impendentes. Nec principatum ignominia affice, Diuinitatem vel in vna concludens tantum perſona, vel ita diſſecans, vt plures conſtituas Deos. Nec time, ne tibi vertatur crimini, quòd Diuinitatem aſſeras in tribus eſſe perſonis, cùm alius eam ne duabus quidem velit attribuere. Hæc autem contingant, ſi quis Diuinitatis vnitatem in trinitate perſonarum aut diſſoluens, aut dubitans argumentis conetur euertere. Tu verò illam tuere, quãuis mentis acies ad eam comprehendendam ſit imbecillior. Satius enim eſt te ſub auſpicio ductuq́; ſpiritus argumentis rationibuſq́; deſtitui, q̃ impietati promptè deſidiã ſequentem inſeruire.

Eiuſdem ex oratione II. de pace.

ILla verè Trinitas eſt, fratres, non quæ conſtat ex rerum inæqualium numero, alioquin quid prohibeat decem, aut centum, aut decem millia, aut his etiam plura, quando multa ſunt, quæ numerantur, nominare, ex quibus ipſa componatur? Sed quæ res æquales & pari honore præſtantes ita comprehendit, vt quæ natura vnita ſunt, vniat, nec ſinat ea, quæ diſſolui non poſſunt, ſolubili numero diſsipari. Ita ſentimus, & hanc tuemur ſententiam. Quomodo autem hæc tum habitu tum ordine ſeſe habeant, ſolam ipſam Trinitatem noſſe confitemur, & mentes illas mundas ac puras, quibus arcanum hoc Trinitas ipſa vel nunc aperit, vel in poſterum patefaciet. Nos autem ſcimus, vnam, & eandem eſſe Diuinitatis naturam, eo, qui ſine principio eſt, & eo, qui generatur, & eo, qui procedit ita conſtantem, vt, ſi ex humanis diuina, & maxima ex paruis licet coniicere, animus noſter ex mente, ratione, & ſpiritu conſtat. Quãquam nullum exemplum adduci poteſt, quod veritatem illius adumbret, atque exprimat. Hæc ſibi ipſa conuenit, ſemper eſt eadem, ſemper perfecta, qualitate, quantitate, & tempore caret, creata non eſt, comprehendi non poteſt, nunquam à ſe deſeritur, ſe nunquam deſerit. In hac vitas, & vitam: lumina, & lumen: bona, & bonum: glorias, & gloriam: verum & veritatem, & ſpiritum veritatis ſancta, & ſanctitatem ipſam agnoſcimus. Vnamquãque in ea perſonam, ſi per ſe ſpectetur, Deum eſſe dicimus animo, & cogitatione diſtinguentes, quæ ſeparari non poſſunt. Tres item perſonas eadem motione naturaq́; inter ſe coniunctas colimus vt vnum Deum. Harum nullam hæc ſupra ſe deteriorem habuit, aut præſtantiorem, neque enim id fieri potuit: nec poſt ſe deteriorem, aut præſtantiorem eſt habitura, neque enim id fieri poterit. Nec aliud quicquam eodem honoris gradu ſecum eſt acceptura. Nihil.n.eorũ, quæ creata, & ſerua ſunt, & tantum habent, quantum illis eſt impertitum, quæque ſuis circunſcripta ſunt terminis, ad increatam, & principem, & immenſam, atque infinitam naturam poteſt aſpirare, ſed partim omnino ſunt remotiſsima, partim propius abſunt, aut aberunt. Idque non natura, ſed munere. Ecquando hæc, cùm ita de Trinitate ſentimus, vt ei libenter ſeruiamus? Si tamen recta dominantis diuinitatis cognitio, qua mentis imbecillitate

tate non commiſceas ea, quæ inter ſe diſtant, ſeruitus appellanda eſt, ac non potius libertas, & regnum. Quorum autem tam præclara ſeruitus eſt, qualis erit eorum principatus? Si tanti refert cognouiſſe, quanti erit cognito perſrui? Hoc vobis vult magnum ipſum myſterium. Hoc in patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum communi nomine fides, & regeneratio, abnegatio impietatis, & Diuinitatis confeſsio. Nam id per illa verba, communi nomine, intelligitur.

Eiuſdem ex oratione in diem Natalem Chriſti.

CVM Deum dicimus, Patrem, & filium, & ſpiritũ ſanctum intelligimus, ne ſi ſupra ternarium hunc numerum Diuinitas diffundatur, Deorum multitudinem introducamus: aut, ſi infra circũſcribatur, illam inopia dãnemus. in alteroq; Iudæos imitemur, vni totum aſcribẽtes imperium, in altero autem Græcos ſequamur, Deorum turbam confingentes. In vtraque enim opinione, licet inter ſe contrariæ ſint, ſimilis error deprehenditur.

Eiuſdem in ſancta lumina.

CVM auditis Deum, vno ſimul, & tribus luminibus illuſtramini. Tribus quantum pertinet ad proprietates, ſeu mauis Hypoſtaſes, aut perſonas. Neq; .n. in vocibus expendendis digladiabimur, dum ad eandem nos ſententiam ducant. Vno autem quantum ad eſſentiæ rationem Diuinitatemue ſpectat. Indiuiſo enim, vt ita dicam, diuiditur modo, diuiſoq; coniungitur. Nam Diuinitas in tribus eſt. Et hæc tria, in quibus eſt Diuinitas, vel vt verius dicam, quæ ipſa ſunt Diuinitas, vnum ſunt. Nec plura hic admittimus nec pauciora. Hæc verò ita ſtatuimus, vt neq; in vnitate confuſio ſit, neq; in diuiſione diſsidium. Aeque enim & cõtractionem Sabellij, & Arij diſſectionẽ deteſtamur, quorum ſentẽtiæ licet ex diametro pugnent, in eandem tamen impietatem incurrunt. Quorſum enim attinet, Deum vel prauè coniungere, vel inæquales in par-
1. Cor. 8. tes diſſecare? Nobis autem vnus eſt Deus Pater, ex quo om
nia: & vnus Dominus Ieſus chriſtus, per quem omnia: & vnus ſpiritus ſanctus, in quo omnia. Quæ quidẽ verba, ex quo, & per quem, & in quo naturas non ſecant, ne ſi propoſitionum quidem, & nominum ordo commutetur: ſed diſtinctas vnius minimè confuſæ naturę proprietates notant. Idex eo perſpicuè patet, ꝙ ad vnum rurſus omnia referuntur, vt facile animaduertes, ſi attentè legeris, quæ ab
Rom. 11. eodem Apoſtolo alibi ſcripta ſunt, cùm dicit: Ex ipſo,
& per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Addit enim ipſi gloria in ſecula. Amen.

Ex *eadem oratione.*

PAter eſt pater, & ſine principio: Filius eſt filius & non ſine principio, à patre enim eſt. Quòd ſi temporis principium intelligas, ipſe quoq; erit ſine principio, quippe qui temporum ſit effector, non autem ſubditus tempori. Spiritus eſt verè ſpiritus ſanctus à patre proueniens, non ea ratione, qua filius, neque enim generatur, ſed procedit. Quòd ſi noui aliquid in verbis, quo res dilucidior fiat, vſurpandum eſt, nec pater deperdit aliquid ex eo, quod ingenitus eſt, generat enim Nec filius ob id, quòd generatur: nam ex ingenito. Nec ſpiritus, quia vel ad patrem, vel ad filiũ referatur. Procedit enim, & Deus eſt, licet impijs aliter videatur. Nam ſi proprietas eſt, erit immobilis. Sin moueatur, & concidat, quomodo erit proprietas? Qui autem ingenito, genitoq; Deos ita ſtatuunt, vt communi tantùm nomine conueniant, natura autem diuerſi exiſtant, ij fortaſſe & Adam, & Seth natura diuerſos eſſe contendent, ille quòd ſine carnis opera, & coniunctione factus ſit, hic autem ab Adam Euaq; progenitus. Vnus igitur Deus in tribus, & tria vnum, vt dictum eſt.

Eiuſdem ex oratione, qua ad Baptiſmum ſuſcipiendum cohortatur.

HAnc tibi totius vitæ ſociam, præfectamq; tribuo Diuinitatem vnam, & poteſtatem, quæ & in tribus ſingulariter inuenitur, & tria particulatim comprehendit. Neque eſſentia, aut natura eſt inæqualis, neque ſuperlatione, demiſsioneue augetur, aut imminuitur, ſed vndique æqualis, vndique eadem: quemadmodum vna eſt pulchritudo cœli, & magnitudo: Trium infinitorum infinita coniunctio, quorum vnuſquiſque, ſi per ſe conſideretur, eſt Deus. Sicut pater, ſic etiam filius, & ſicut filius, ſic etiam ſpiritus ſanctus, proprietate vniuſcuiuſque conſeruata. Sin tres ſimul conſiderentur, ſunt vnus Deus. Id propter eandem naturæ eſſentiam, hoc propter imperium ſingulare. Vnum cogitare non poſſum, quin à tribus luminibus illuſtrer. Hæc intueri diſtincta nequeo, quin ad vnum perducar ſplendorem. Cùm aliquod eorũ vnum contemplor, in eo totam lucem animaduerto, oculoſque meos ita repletos ſentio, vt ſi, quod maius eſt, illos effugiat non valeam magnitudinem eius comprehendere, & deficienti id, quod alij exuperat, attribuere. Cùm tria cogitatione coniungo, lampadem vnam ſic intueor, vt lucem eius copulatam, atque vnitam diuidere, aut dimetiri non poſsim. Tu generationem reformidas, ne Deo affectionum experti, affectionem aſsignes. Ego creationem timeo, ne Deum tollam, ſi vel filium à patre vel ſpiritus naturam à filio contumelioſa, & inæquali ſectione ſeiungam. Id enim abſurdum eſt, quòd ab iſtis, qui peruerſe Diuinitatem examinant, non ſolum Deo aſcribitur, quòd creatus ſit, verumetiam quos creatos aſſerunt, rurſum diſſecant. Nam vt à patre ſeiunctum filium in rebus humilibus & infra poſitis, nempe creatis locant: Sic rurſum procul à filio dignitatem ſpiritus ſeparatam ponunt, vt iſta noua Theologia & Deus ſimul, & res creatæ afficiantur ignominia.

Ex *eadem oratione.*

VOlo patrem maiorem dicere: Ex quo enim æquales habent, vt ſint æquales, ex eodem habent (id quod ab omnibus concedetur) vt ſint: ſed vereor, ne illum, qui principium eſt, minorum principium cõſtituam, & cui honorem tribuere maiorem conor, ignominiam afferam. Ei nãque decori eſſe non poteſt humilitas eorum, qui ab ipſo ſunt. Ad hæc te fore ſuſpicor inſatiabilem, vt, cùm majorem acceperis, ita naturam ſeces, vt in omnibus maiorem dicas. Nam natura maior non eſt, quamuis detur, vt cauſa ſit. Eorum enim, quæ eiuſdem ſunt eſſentiæ, nullum eſſentia maius eſt. Volo in honore ſpiritui filium anteferre, ſed Baptiſmum non patitur, quo ſum initiatus per ipſum ſpiritum.

Eiuſdem ex oratione ad Epiſcopos, qui naui aduenerant ex Aegypto.

DVas in rebus maximas cognoſco differentias, domi
nationem & ſeruitutem, non quas apud nos vel ty-
rannis ſecuit, vel paupertas diuiſit, ſed quas ipſa na-
tura præſcripſit, ſi tamen fas eſt, ita loqui, cum prior ſit
etiam ipſa natura ſuperior. Harum vna eſt effectrix, &
princeps,& immobilis: altera facta,& ſubiecta,& commu
tabilis. Atque, vt breuius dicam, vna ſupra tempus eſt, al-
tera ſub tempore. Prior vocatur Deus, licet in tribus con-
ſiſtat, cauſa, opifice,& perficiēte, hoc eſt, patre, filio,& ſpi-
ritu ſancto. Qui nec ita diſtracti ſunt, vt dirimãtur natura:
nec ita compreſsi, vt vna concludantut perſona. Id enim
Arianam ſapit inſaniam: hoc Sabellianam impietatem: ſed
& planè diſtractis coniunctior eſt, & penitus ſolitariis co-
pioſior. Poſterior nobiſcum eſt, & quæ creata ſunt, vniuer
ſa complectitur, quorum, vt vnũquodque magis, aut mi-
nus accedit ad Deum, ſic inter cætera magis, aut minus ex
cellit. Hæc cùm ita ſe habeant, quibus Dominus cordi eſt,
ij accedant ad nos, vt vnam in tribus Diuinitatem adore-
mus, nihil abiectum, aut humile ſublimi illi inacceſsęq́; glo
riæ aſcribētes, ſed excelſam vnius Dei maieſtatem in tribus
perſonis perpetuis laudibus, & vno ore celebrantes. Quo-
modo enim ei naturæ, cuius amplitudinem, quoniam im-
menſa, infinitaq́, eſt, explicare non poſſumus, quicquam
abiectum, aut humile tribuemus? Quiſquis autem aliter
ſentit de Deo, & iccircò præſtantiſſimam eius eſſentiam in
naturas ſcindit inæquales, is ſi diuino gladio diſſecabitur,
Luc. 12. & pars ipſius ponetur cum infidelibus, vt & nunc & in po
ſterum acerbos prauę opinionis fructus percipiat, minimè
erit admirãdum. Ac de patre quidem nihil attinet dicere,
cuius ab omnibus, qui naturali cognitione & communi
ſenſu prædití ſunt, amplitudo cònceditur, quanq̃ ignomi-
niæ primas ipſe tulit cùm à veteribus illis nouarum rerũ ſtu
dioſis in bonũ, & malum opificem diuiſus eſt. De filio aũt,
& ſpiritu ſancto, videte, q̃ ſimplici & breui ratione diſſera
mus. ſi quis poterit aliquid in his deprehēdere, quod inuer
ti, commutariúe queat, quod temporis, aut loci, aut pote-
ſtatis, aut actionis aliquo fine, aut menſura comprehenda-
tur, niſi ipſum natura bonum, niſi ſponte ſua mobiles,
niſi eiuſdem eſſentiæ, niſi adorandi, niſi collaudandi, niſi
venerandi, niſi eodem numero habendi planè videbun-
tur, id comprobetur, atque oſtendatur, nec verbum fa-
ciam, quin ſententiæ veſtræ acquieſcentes eos conſeruo-
rum honore colendos eſſe fateamur, licet eo nomine in
his facienda ſit diuinitatis iactura. ſin omnia, quæ pater ha-
bet, filij ſunt, excepto, quòd filius non eſt ingenitus: Et quę
cunque ſunt filij, ſunt etiam ſpiritus, præter vnum id, quod
ſpiritus non eſt genitus. Quicquid autem de filio dicitur,
quod ad corpus ſpectet, id ad aſſumptum pertinet homi-
nem & ſalutem noſtrã, cùm id, quod noſtrum erat, aſſum-
pſerit, vt noua coniunctione nobis, quod ſuum erat, elar-
giretur, deſinite tandem aliquando delirare, inanium ver-
borum & nos ab ipſo depellentium inuentores. Vt quid
deperitis, ò domus Iſraëlis, vt ſcripturæ verbis vicem ve-
Iac. 2. ſtram deplorem? Veneror equidē filij appellationes, tam
multas, tamq́; ſublimes, & magnas, quas Dæmones quoq;
pertimeſcunt. Veneror item æqualem ſpiritus ſancti digni
tatem, ſed minas aduerſus illos, qui ſpiritũ ipſum execran-
tur, reformido. Execratio enim eſt, non Theologia, quæ
ſpiritum à Diuinitate remotum ſtatuit. Illud autem hic eſt
obſeruandum. Quòd cùm Dominus ſit is, cui male dici-
tur ſpiritus tanq̃ Dominus vltor exiſtit. Ferre nõ poſſum,
vt verſer in tenebris, poſteaquam ſum illuſtratus, & ex tri-
bus, in quorum nomine baptizatus ſum, aliquem minorē
dicam, vt verè in aqua ſepultus ſim, non ad regenerationē
initiatus, ſed ad mortem. Audacter dicam, ò Trinitas ſan-
cta, tu arrogantiæ ignoſcas meæ. Nam de animæ periculo
agitur. Ego quoque imago ſum Dei, cœleſtiſq́; gloriæ, li-
cet in terris degam. Quamobrem adduci non poſſum, vt
credam, me per illum qui eiuſdem ſit conditionis, qua ego
ſum ſalutem aſſequi. Si ſpiritus ſanctus non eſt Deus, eua-
dat prius, meq́;, qui eodem cum illo ſum ordine, tunc diui
num efficiat. Nunc autem quæ fraus, qui dolus eſt gratiæ,
immo verò eorum, qui gratiam tribuunt? Egóne credam
in Deum, vt impius reddar? Aliud confitebor, vt aliud di-
ſcam? Quænám ſunt iſtæ fallaciæ verborum, & fraudes,
q̃ ſuis me interrogationibus ad hęc confitenda perducũt,
vt ad illa deueniam? Miſerum, atque obſcurum ſplendorē
meum, ſordidamq́; munditiem, ſi baptiſmo ſic abluor, vt
nigrior fiam: ſi nitidiores, atq; mundiores aſpicio, qui non
ſunt abluti: ſi mala baptizantis opinione deludor: ſi ſpiritũ
meliorem quæro, & non inuenio. Da mihi baptiſmum al-
terum, & de priore male ſentito. Quid mihi perfectam in-
uides regenerationem? Cur me ex tēplo ſpiritus, qui Deus
eſt, creati ſpiritus habitaculum reddis? cur eorũ, quæ mea
ſunt, aliud honoras, aliud afficis ignominia? Inæquales in
diuinitate partes conſtituis, vt mihi gratiam ſeces, & immi
nuas, vel potius vt gratiæ me ſubducas & ſubtrahas? Aut
totum honora, vane Theologe, aut totum deſpice, vt quã
uis impiè ſentias, tibi tñ ipſe conſtes, nec naturam ęque ho
noratam, iniquè iudices. Ea verò noſtræ ſit oṙonis ſumma
Dei laudes cum Seraphinis decanta, qui vnum in principa
tum tres conferunt ſanctitates, & eſſentiæ illius primæ tan Eſa. 6.
tum oſtendunt, quantum ipſorum alę ſtudioſis patefaciũt.
Illuſtrare ſimul cum Dauide lumen ipſum ſic alloquente: Pſal. 35.
in lumine tuo videbimus lumen, filium nimirum in ſpiritu,
quo quid fieri poteſt illuſtrius? cum Ioanne Tonitrus filio Mar. 3.
tonitrum emitte, nihil de Deo humile, nihil terrenum, ſed
excelſum, atque ſublime aliquid ſonans, vtpote qui cogno
ſcas, in principio eſſe verbum, & verbum eſſe apud Deũ,
& Deum eſſe verbum, & Deum verum ex vero patre, nõ
autem conſeruum bonũ, ſola filij appellatione decoratum
& alium conſolatorem, alium nimirum ab eo, qui loquit, Io. 14.
quod eſt Dei verbum. Et cùm legis: ego & pater vnum ſu- Io. 10.
mus: naturę coniunctionem contemplare. Qñ illud audis: Io. 14.
ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus, per
ſonarum diſtinctionem intellige. At cùm patris, & filij, &
ſpiritus ſancti nomen, tres vtiq; proprietates, vna cũ Luca
in rebus ab Apoſtolis geſtis verſans inuenis, cur cum Ana
nia, & Saphira nouis furibus in is ſocietatem? verè. n. no- Act. 5.
uum furandi genus eſt, cùm quis ea, quæ propria ſunt ſur-
ripit, præſertim ſi non argentum, aut aliud quippiam, qđ
vile paruumq́, ſit, vt linguam auream, aut tenuem, aut di-
drachma, miles ille quondam inſatiabilis, ſed diuinitatem Ioſ. 7.
ipſam furetur, mentiaturq́; quemadmodum audiuiſti, nõ
homini, ſed Deo. Venerandam ſpiritu cole poteſtatem,
quibus vult, & qñ vult, & quantum vult, aſpirantis Deſcen
dit enim ſuper Cornelium, & domeſticos eius ante baptiſ Act. 10.
mum, ſuper alios autem per Apoſtolos poſt baptiſmum,
vt & ex iis, quæ, non vt ſeruus, ſed tanq̃ dñs gerit, & ex illis,
quæ in eo, qui initiandus eſt, requirit, diuinitatem teſtetur
ſuam. Cũ Paulo, qui in tertium ſublatus eſt cœlum, tracta 2. Co. 12
Theologiam, qui nunc tres perſonas, ordine commuta-
to ita connumerat, vt nunc primo, nunc ſecundo, nunc
tertio loco eandem perſonam nominans naturæ declaret
æqualitatem: Nunc duas, aut vnam earum aliquam tãtum
ponit,

ponit,tanq̃ reliquæ conſequantur omnino. Aliàs ſpiritui. aſsignat actionem Dei,quaſi nihil referat, hunc, an illum dicat. Alias autem pro ſpiritu Chriſtum affert. Et aliquando quidem perſonas diſtinguit vnus, inquiens, Deus, ex
or.8. quo omnia,& nos in ipſum:Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per ipſum. Aliquando autem vnam exprimit Diuinitatem,quoniam,inquiens, ex ipſo,
o.11. & per ipſum,& in ipſum omnia,nimirum per ipſum ſpiritum,quemadmodum in multis ſcripturæ locis declaratur.

Eiuſdem ex oratione in Arianos, in qua & de ſe ipſo loquitur.

NOs autem adoramus patrem,& filium,& ſpiritum ſanctum,patrem Deum,filium Deum, & ſpiritum ſanctum,niſi moleſtè fers,Deum. Naturam vnam in tribus proprietatibus, quæ mente percipiuntur, perfectæq; ſunt,& per ſe conſtant. Quæ numero quidem diſtinguuntur,diuinitate verò diuidi nequeunt. Has mihi voces concede tu,qui hodie minitaris,reliqua qui volũt, curent. Non patitur in filio pater iacturam fieri, nec filius in ſpiritu ſancto. Fieret autem iactura,ſi eſſent creati. Quod enim creatum eſt,Deus non eſt. Non fero, inquis, perfectionẽ
he.4. imminui. neq; ego. Vna fides, vnus Dominus, vnum baptiſma. Si ab hoc excidero, vbi nanciſcar alterum? ecquid dicitis vos,qui baptizatis,aut rebaptizatis? Licet ne eſſe ſpiritalem ſine ſpiritu? Aut particeps ſpiritus eſt, qui ſpiritum non colit? Aut ſpiritum colit is,qui in nomine creati, conſeruiq; ſpiritus baptizatur? Minimè verò. Nunquam dices tam multa,vt à vera ſententia diſcedam. Non fallam te, pater expers principii. Non fallam te, Verbum vnigenitum. Non fallam te,ſancte ſpiritus. Quid confeſſus ſim, quem deſeruerim,quem ſequutus ſim,memini. Non committã, vt qui magiſtri fidelis voces edoctus ſum,diſcipulus ſim infidelis:qui veritatem confeſſus ſum,amplectar mendaciũ: qui vt perfectus euaderem,veni, reuertar longe, q̃ veneram,imperfectior:qui vt vitam aſſequerer, ſum baptizatus,in aqua mortem inueniam,inſtar corũ, qui in ipſo partu moriuntur,& obitum cum ortu coniungnnt. Quid me eodem tempore beatum facis,& miſerum? lucidum, & obſcurum? pium,& impium? an vt ſpem regenerationis amittam? Verùm,vt paucis rem concludam. Eſto confeſsionis memor. In quem baptizatus es? in patrem: Bene, ſed iudaicum id eſt adhuc. In filium. Rectè,neq; enim hoc amplius iudaicum,attamen nondum perfectum. & in ſpiritum ſanctum. Optimè,perfectum iſtud iam eſt. Cæterùm agè, nũ in hos ſimpliciter,an aliquod eſt etiam horum commune nomen. Quidni? ecquod illud eſt? Deus. In hoc nomen commune crede,in cede,& regna,& aſcendes hinc ad cœleſtem illam felicitatem,quæ,vt mihi quidem videtur, nihil aliud eſt,niſi expreſſa horum comprehenſio.

Ex oratione,quã habuit in conſpectu centum quinquaginta Epiſcoporum.

VErùm vt hæc ſingula breuiter percurramus, is, qui ſine principio eſt,& is,qui principium eſt,& is, qui cũ principio eſt,ſunt vnus Deus. Nec illius, qui eſt ſine principio,natura in eo ſita eſt, ꝙ ſine principio,aut ingenitus ſit. Nulla nanq; natura conſtituitur ex eo, ꝙ hoc, aut illud non ſit,ſed ꝙ hoc ſit. Eſt enim poſitio illius, quod eſt,non autem ablatio illius,quod non eſt. Neq; principiũ ex eo,quòd principium eſt, ab eo, qui ſine principio eſt, diuiditur. Neq; enim natura principium eſt, quemadmodum nec eius natura,qui principium non habet, eſt illud ipſum,quod vacat principio. Hæc enim, nempe,ſine principio eſſe,& eſſe principium,ad naturam ſpectant,nõ autem naturæ ſunt. Illud etiam,nimirum eſſe cũ illo, qui principio vacat,& cum eo qui principium,itidem habet. Nomen verò illius,qui non habet principium eſt pater. Eius autem qui eſt principium, filius. At illius, qui cum principio eſt,ſpiritus ſanctus. Horum trium vna natura. Vnitas pater,ex quo ſunt,& ad quem referuntur reliqui,non vt in vna confundantur perſona,ſed vt ſic inter ſe viciſsim habeant,cùm id nec tempus,nec voluntas, nec poteſtas impediat,quæ ſolẽt eſſe cauſæ,cur nos in multa diſtrahamur, nec ſolùm ab aliis,verùm etiam à nobis ipſi diſtemus. At quorum natura ſimplex eſt,ij & idem eſſe,& vnũ eſſe propriè dicuntur. Contentioſas verò in alterutram ſermonis partẽ declinationes,compenſationeſq; valere iubeamus. Ne vel in vno contra tres Sabellium ſecuti improba contractione diſtinctionem euertamus: vel in tribus contra vnum Ario fauentes diuiſione praua vnitatem diſſoluamus. Non enim malum malo commutare quærimus,ſed à bono non aberrare. Illud enim ludicrum improbi cuiuſpiam ſit,male res noſtras expendentis. Itaq; nos per mediam,ac regiam incedentes viam, in qua virtutum etiam graditur chorus,vt aſſerunt illi,qui in eiuſmodi ſtudio præſtant,credimus in patrem,& filium, & ſpiritum ſanctum, eorumq; vnam & eandem naturam eſſe dicimus & dignitatem. In his & baptiſma perfectionem habet,& in nominibus,& in rebus. Abnegas enim, vt noſti tu, qui initiaris, impietatem illorũ,qui filium,aut ſpiritum volũt eſſe Deũ, quiq; patrem,& filium,& ſpiritum commiſcent atq; confundunt,& diſtinctam,atq; vnam diuinitatem confiteris. Quem igitur natura vnũ agnoſcimus & adoramus, in tres Hypoſtaſes,ſiue perſonas, ſi cui ea vox magis placet, ita diſtinguimus. Neque enim qui de eiuſmodi vocibus digladiantur,ſe,cùm idem ſentiant, viciſsim debent inſectari, perinde quaſi pietas in verbis,ac non in rebus ipſis conſiſtat. Quid enim dicitis vos, qui tres aſſertis Hypoſtaſes? Num tres eſſe naturas exiſtimatis? reſpondete. Scio vos eſſe reclamaturos,ſi quis ita de vobis ſuſpicetur. Quid autem vos,qui perſonas adducitis,vnumne quippiam compoſitum,& tribus præditum perſonis,& hominis omnino faciem præferens confingitis. Apagè,vos item valde reclamaturos ſcio. Nullam enim eiuſmodi eſſe perſonam Dei. Quid ergo veſtræ vobis volunt Hypoſtaſes? aut rurſum veſtræ vob is perſonæ? Vos enim iterum interrogbabo. Non nè ita tres eſſe,vt non natura diuiſi, ſed proprietatibus diſtincti ſint? Optimè. Quomodo poſsint aliqui magis inter ſe conuenire,& idem dicere,q̃ qui ita ſentiunt,licet verbis & vocabulis diſcrepent? cernitis,qualem me vobis conciliatorem præbeam? Quo pacto à verbornm ſignificatione ad ipſam rem,eundemq; ſenſum tum veterem, tum nouam opinionem deducam? ſed redeundum ad propoſitũ. Alius ergo & dicatur,& ſentiatur ingenitus: alius genitus, alius procedens,ſi quis fingendis vocabulis delectetur. Nõ enim vereor,ne qui ſunt expertes corporis ratione corporea cogitentur, vt putant ij, qui diuinitatem calũniantur. Quæ autem creata ſunt,dicantur illa quidem eſſe Dei. Nã illud etiam magnum à nobis exiſtimatur: ſed nihil, quod creatũ ſit, omnino dicatur Deus. Aut tunc aſſentiar, quod creatum ſit,eſſe Deum.cùm ego quoque propriè & verè Deus extitero. Sic enim res habet. Si Deus eſt,non eſt creatus,hoc enim in nos,qui Dei non ſumus,cadit: ſin creatus eſt,non eſt Deus. Nam tempore aliquo cœpit eſſe. Quod eſſe cœpit,aliquando non fuit. Quod autem verè non eſt,

id quomodo Deus? Nihil igitur, quod creatum eſt, horum trium vllum eſſe poteſt. ac multo minus, quod ab homine factum eſt, cùm non modo creatum ſit, ſed etiam vilius homine, qui illud fecit. Nam ſi homo ad gloriam Dei factus eſt, opus autem hominis ad eius vtilitatem, (exempli gratia, A muſsis vt currus fiat, & ferra, vt oſtium ad communem hominum vſum) nimirum homo ſuperior eſt. Quanto enim Deus rebus à ſe procreans, tanto itidem homo rebus à ſe confectis eſt præſtantior.

Ex oratione de ſpiritu ſancto.

EQuidem cùm attentiore animi ſtudio mecum ipſe multa conſiderarem, & vndiq; rationem dirigens aliquam tantæ rei ſimilitudinem indagarem, nihil eorum, quæ infra ſunt poſita, inueni, cui meritò poſſet diuina natura comparari. licet enim aliquid ei in aliqua parte ſimile videaſ, maiori tamen ex parte diſsimile eſt, meq; ſimul cum ipſo exemplo deorſum trahit. Conſiderabam oculum (ſic enim appello fontis caput) & fontem, & fluuium, cogitabamq; num primo pater, alteri filius, tertius ſpiritui proportione reſponderet. Quandoquidem hæc nec tempore diſtant, nec continuum. ac mutuum inter ſe nexum dirimunt, & tribus quodammodo videntur diſtingui proprietatibus. Sed ille me timor inceſsit, primum ne quendam diuinitatis fluxum admitterem nullam in ſe firmitatem continentem: Deinde, ne vnum numero introducerem. Oculus enim, & fluuius vnum numero cum ſint, figuram diuerſam retinent. Rurſum conſideraui ſolem, radium, & lucem. Verùm & hic obortus eſt metus, primum, ne, vt ſolis, & eorum, quæ ſunt in ſole, ſic incompoſitę illius naturę compoſitio eſſe aliqua videretur. Deinde, ne patris eſſentia conſtituta filium, & ſpiritum non ſubſiſtentes arbitraremur, ſed Dei ſuſpicaremur eſſe facultates, qua non ſubſiſterent, ſed inhærerent. Neque enim radius, & lux eſt alius ſol, ſed à ſole quidam veluti manentes riui, & quędam illius eēntiæ qualitates. Prætcrea verebar, ne, quod iis, quæ dicta ſunt, abſurdius eſt, Deo per hoc exemplum ſimul & eſſe, & non eſſe tribueremus.

Item de patris, & filii, & ſpiritus ſancti diſtincta ſimul & unita diuinitatis ratione Grægorii Nyſſæ *Pontificis ex oratione contra Ablauium.*

CVm & patrem Deum, & filium Deum, & ſpiritum ſanctum Deum eſſe fateamur, cur non dicimus tres Deos, ſed vnum Deum? Primùm, vt ꝙ in promptu eſt, reſpōdeamus, ne multiplicem Deorum turbam à Græcis confictam introducamus. Deinde, ſiquid elegantius, magiſq; reconditum dicēdum eſt, quoniam nomen hoc, Deus, actionem ſignificat, à verbo enim θέειν deductum eſt, quod paſsim currat. vel à verbo θεᾶσθαι, quòd cernat omnia. vel à verbo αἴθειν, quòd improbitatem exurat, ac perdat. Quemadmodum igitur vnaquæq; perſona talem actionem perfectam habet, ſic nomen actionem illam ſignificans obtinet, vt & ſit, & appelletur Deus. Rurſus quemadmodum vna, atque incommutabilis in tribus eſt actio, ſic etiam eſt vna diuinitas, & vnus Deus in tribus perſonis. At enim, inquies, Petrus, & Paulus, & Ioānes tres perſonæ cùm ſint, dicuntur etiam tres homines. Reſpondeo, primum nos & hic abuti hominis vocabulo, cum eo tres homines appellamus. Siquidem homo, & humanitas vniuerſum quiddam ſignificant, quod ſingularia complectatur. Deinde illud adiungo, nomen hoc rei naturam explicare. In trinitate verò, quæ creata non eſt, nullum inueniri nomen, quod eius naturam declaret. At cur, cùm perſonas ſingulas appellemus Deum, non etiam earum ſingulas diuinitatem appellamus? Quoniam quemadmodum licet homo, & humanitas pariter de vniuerſis dicantur, non tamen æquè dicuntur de ſingulis: Socrates enim homo dici poteſt, humanitas autem nequaquam poteſt: ſic etiam Deus, & Diuinitas habent. Deus enim agentem ſignificat, Diuinitas autem actionem. Trium verò perſonarum nulla eſt, quæ ſit actio, ſed agens potius eſt vnaquæq; illarum. Dicimus tamen Diuinitatem Patris, & diuinitatē filii, & diuinitatem ſancti ſpiritus, ſicut humanitatem Socratis, & eſſentiam, & naturam, & ſiquid aliud eſt perſonis commune.

Eiuſdem ex oratione ad Euagrium Monachum *de Diuinitate.*

QVemadmodum inter cogitationem, & mentem, & animum nulla diuiſio, aut ſectio poteſt inueniri, ſic nulla inter ſanctum ſpiritum, & filium, & patrem ſectio, aut diuiſio cogitari poteſt. Intelligibiliũ enim diuinarumq; rerum natura eſt indiuiſibilis.

Ex eadem oratione.

SIcut in ſolis ſplendore radii naturali quodam habitu ita coniuncti ſunt, vt diuidi inter ſe nequeāt, nec ab ipſa luce ſeparari, ſed luminis gratiam ad nos vſque deferunt: ſic filius, & ſpiritus ſanctus, tanquam gemini patris radii, & cum ipſo coniuncti ſunt patre, & ad nos vſq; veritatis demittant lumen. Et quemadmodum ab vno aliquo aquarum fonte bina flumina decurrunt, & cùm ſitu quidem fluenta diuidant ſua, vnam tamen, & eandem humoris obtinent qualitatem, & neque diſiunguntur à fonte, & inter ſe per ipſum coniuncti ſunt, & propria tamen vtrũq; ratione defluit. Eodem modo & prima illa cauſa, nempe pater, & vitæ fons duplicem quandam filii, & ſancti ſpiritus in nos gratiam emittit, nec ipſe quicquam eſſentiæ ſuæ damni facit: Nulla enim propter eorum ad nos perfectionem illius ſequitur imminutio: Et hi cùm ad nos vſque perueniant, non tamen à patre ſeparantur.

Item de patre, & filio, & ſpiritu ſancto, diſtincta ſimul & vnita diuinitatis ratio. Sancti Cyrilli *expoſitio fidei.*

CRedimus in vnum Deum patrem, qui nec principiũ habet, nec genitus eſt, & ſemper fuit pater, nec poſtea id aſſecutus eſt. Neque enim fuit vnꝗ, cùm non eſſet, ſed ex omni æternitate pater eſt. Neque prius factus eſt filius, deinde pater, qualis eſt in corporibus ordo; ſed ex quo eſt, ſemper autem eſt, pater & eſt, & appellatur. Credimus & in vnum filium genitori coæternum, qui nunquam cœpit eſſe, ſed ſemper eſt, & cum patre eſt Ex quo enim eſt pater, ſemper autem eſt, ex eo & filius eſt. Hæc enim tam nomina, ꝙ ipſæ res ita copulantur inrer ſe, vt ſeparari non poſsint. Quòd ſi filius non ſemper fuit, ſed fuit aliquando, cùm non eſſet, nec pater fuit ſemper, ex quo enim generauit, hoc habet nomen. Sin autem ſemper eſt pater Deus (neſas enim eſt, temporis authorem ipſi tempori ſubiicere, & temporis ſpatio poſteriorem pronuntiare generationem illam, quæ ſine tēpore eſt, & ſuperat om-

Digitized by Google

ne tempus)ſemper eſt filius. Ex patre quidem ea ratione
genitus, quæ verbis explicari non poteſt, cũ patre ſemper
eſt,& vna cũ patre cognoſcitur. In principio, inquit, erat
Ioan. 1. verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbũ.
Hoc erat in principio apud Deum. Quod autem in princi
pio eſt, quando non eſt? Neq; enim dixit: In principio fa-
ctus eſt:ſed, in principio erat. Si ratione conemur ſuperare
illud:erat:tunc eſſe non poterimus in principio. Omnia po
ſteriora ſunt illo, qui eſt in principio,& apud Deum eſt, &
tempus,& æuum,& ſi quod aliud cogitari poteſt tempo-
ris ſpatium. Quòd ſi non fuit ſemper cum Deo,& patre fi-
lius, ſed poſtea factus eſt, neceſſarium erit, vt tempus, &
æuum, aut aliquod ſpatium inter patrem & filium interce-
dat. At ſi id conceſſeris, ea, quæ facta ſunt, effectore prio-
Ioan. 1. ra eſſe reperientur: Omnia enim, inquit Euangeliſta per fi
lium facta ſunt, & ſine ipſo ne vnum quidem factum eſt.
Vnum autem ex omnibus eſt æuum,& tempus. Et Beatus
Heb. 1. Apoſtolus, nouiſsimis, inquit, diebus locutus eſt nobis in
filio, quem conſtituit hæredem omnium, per quem fecit
& ſecula. Quare ſi ſecula ſunt opera filii, non ſunt ante effe
ctorem ſuum. Quòd ſi ſecula non ſunt ante, ne tempus qui
dem illud, quod dies & noctes efficiunt, atque metiuntur.
Nam dies,& noctes lucis exortu, occaſuq; fiunt. Lux verò
poſt cœlum,& terram,& aera facta eſt, quæ quidem om-
nia Deus Verbum voluntate patris fabricatus eſt. Quam-
obrem cùm tempora, & ſecula cum reliquis omnibus re-
bus à Deo verbo facta ſint, nihil erit medium inter patrem
& filium, ſed ſemper Deus pater,& ſemper cũ patre filius.
Ioan. 1. Itaque, In principio, clamat Euangeliſta, erat verbum. Et
Paulus Apoſtolus, qui cum ſit, inquit ſplendor gloriæ, &
Heb. 1. figura ſubſtantiæ. Et alibi, qui cùm in forma, inquit, Dei
Philip. 2. eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Vo
ces illæ: erat, ſit, eſſet, illum ſemper eſſe declarant. Quo-
circa paulo poſt ait Euangeliſta: Vita erat, & vita erat lux
hominum. Et rurſum: Erat lux vera, quę illuminat omnem
hominem venientem in mundum. Et rurſum: Vnigenitus
Ioan. 1. filius, qui eſt in ſinu patris. Et in Epiſtolis, qui erat, inquit,
ab initio. Ita de Vnigenito Dei Verbo philoſophari à diui-
no ſpiritu edocti ſunt illi, qui ab initio Verbi fuerunt inſpe
ctores & miniſtri. Quapropter non in eorum, quæ creata
ſunt, numero. creatorem ipſorum: nec in eorum numero,
quæ facta ſunt, ipſorum effectorem conſtituerunt, nec ger
manum Dei filium vllo modo creatum appellauerũt. Nec
voces illas: factum eſt, cum diuinitate coniunxerunt. Sed
has In principio erat Verbum. Et illas: qui cùm eſſet ſplen
Heb. dor gloriæ,& figura ſubſtantiæ. non autem has: Qui cùm
factus eſſet ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ. Itemq;:
qui cùm in forma Dei eſſet. Non autem: qui cùm in forma
Philip. 2. Dei factus eſſet. Et alibi, qui eſt imago Dei inuiſibilis. Nõ
Col. 1. dixit: qui factus eſt imago Dei inuiſibilis, ſed, qui eſt. Atq;
ita Diuinitatis rationi paſsim coniunctum eſt illud: erat.
Et illud: cum ſit. Et illud: cum eſſet. Et illud: eſt. Quin etiam
Exo. 3. ipſe Deus cum Magno Moſe loquẽs ita ſe appellauit, ego,
inquiens ſum, qui ſum. Et rurſum, hæc, inquit, dices filiis
Iſrael: qui eſt, miſit me ad vos. Hæc autem eſſe filii verba
concedunt etiam impietatis execrandæ propugnatores,
qui patrem quidem inſeparabilem ſtatuunt, ſed medium
inter patrem,& res creatas filium locant, cumq; Patriar-
chis & Prophetis apparuiſſe,& locutum eſſe dicunt, ſed ip
ſe Deus Verbum per Hieremiam verbis id nos perſpicuè
Hier. 31. docet, cùm ait: In diebus illis, & in tpe illo feriam domui
Iſrael & domui Iuda teſtamentum nouum, nõ ſecundum
teſtamentum, quod tuli patribus eorum in die, qua appre-
hendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti.

Quæramus igitur, quis teſtamentum nobis hoc nouum de
derit. Nónne conſtat id nobis Dominum Chriſtum attu-
liſſe? Ipſe enim in ſanctis Euangeliis clamat: Dictum eſt an
tiquis: Non occides: Ego autem dico vobis: Omnis qui te Matt. 5.
merè iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicii. Dictum eſt anti-
quis. Non peierabis. Ego autem dico vobis, ne iuretis om
nino. Et alia horum ſimilia præſcribit, his vtens verbis: Di-
ctum eſt antiquis id: ego autem hoc dico. Sic autem impe
ro, non vt latas iam leges euertam,& abrogem, ſed vt eas
ſtabiliam, atque confirmem, & qua ratione obſeruandæ
ſint, doceam. Nouum ergo teſtamentum tribuit nobis
Dominus Chriſtus, qui autem hoc tribuit, is vetus etiam
dedit Iſraeli poſt eius liberationem ex Aegypto. Qui verò
illud dedit,& populum ab Aegyptiaca ſeruitute liberauit,
ipſe nimirum Moſen ad Pharaonem miſit, ipſe dixit: Hæc
dices filiis Iſrael. Qui eſt, miſit me ad vos. Hoc autem & ali
bi Hieremias planum facit, Hic, inquiens Deus noſter, &
non comparabitur alter cum eo. Inuenit omnem viã ſcien Bar. 3.
tiæ, & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo.
Poſt hæc in terra viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus.
Ab eo, quod poſterius eſt, incipientes propheticum ſen-
ſum inueſtigabimus. Ecquis ille, qui in terra viſus eſt,& cũ
hominibus eſt verſatus. Deus profectò Verbum, vt omni-
bus mente quidem præditis patet, qui naturam noſtram
aſſumpſit, nec rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualẽ Deo, Philip. 2.
ſed ſe ipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Hic vtiq;
viam ſcientiæ demonſtrauit Iacob puero ſuo, & Iſraeli di-
lecto ſuo, dum antiquam per Moſem in ſolitudine legem
tulit. At illam qui tulit, idem Moſi loquens, hæc, inquit, di-
ces filiis Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos. Proinde ſic etiam Exo. 3.
clamabat Propheta: Hic Deus noſter,& non comparabi- Bar. 3.
tur alter cum illo. Quibus verbis eum eſſe talem teſtatur,
non qui minor ſit, ſed cui nullus comparetur. Cernitis, quo
modo Euangelicæ doctrinæ congruant prophetica teſti-
monia? Moſes prædicat, qui eſt. Immò verò ipſe Deus Ver
bum de ſe ipſo dicit, qui eſt. Paulus ſæpe dicit illud: ὤν, nem
pe qui eſt. Addit etiam illud: ὑπάρχων, quod idem valet.
Dicit etiam illud; ἐστί, quod ſuperioribus vocibus æqua-
lem vim habet. Eaſdem voces Ioannes ille Theologus cũ
ſpargit atq; diſſeminat in tota Euãgeliorũ hiſtoria: tũ ipm
prooemium illis potiſsimum illuſtrat. Neq; enim ſemel, aut
bis, aut ter, ſed ſæpius pronuntiat illud: erat, In principio,
inquiens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, &
Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum. Cre Ioan. 1.
dimus & in ſpiritum ſanctum illum rectum, principem, bo
num, cõſolatorem, ex Deo procedentem, Non genitum:
Vnus enim eſt Vnigenitus. Non creatum. Nuſquã enim in
diuina ſcriptura inuenimus, eum in rerum creatarum nu-
mero poſitum, ſed ordine cum patre,& filio conſtitutum.
Audiuimus item illum à patre procedere. Quomodo au- Ioan. 15.
tem procedat, curioſius veſtigando non laboramus. Sed
intra terminos nobis à theologis,& beatis viris prędcriptos
acquieſcimus. Quinetiam ab ipſo Seruatore noſtro Ieſu
Chriſto didicimus, à ſancto ſpiritu trinitatem expleri. Eun
tes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomi Matt. 28.
ne patris,& filii,& ſpiritus ſancti. Qui cum patre, & filio
connumeratur, is vtiq; rebus creatis omnibus antecellit.
Quamobrem Paulus etiam in eo conſtanter manet, vt ſpi
ritum ipſum cum patre,& filio ſimul pronuntiet. Gratia,
inquit, Dñi noſtri Ieſu Chriſti,& cõicatio ſancti ſpiritus cũ 2. Cor. 13
omnibus vobis. Et rurſum, Diuiſiones, inquit, gratiarum 1. Cor. 12
ſunt, idem aũt ſpiritus,& diuiſiones miniſtrationum ſunt,
idem autem Dominus, & diuiſiones operationum ſunt,
idem aũt Deus, qui operatur omnia in omnibus. Eius verò

Digitized by Google

eſſentiam declarans clamabat, hæc autem operatur vnus
& idem ſpiritus, diuidens ſingulis peculiariter, prout vult.
Non enim vt iuſſus eſt, ſed vt vult, credentibus dona diſtri
buit. Nã per ipſum veniã pčtõrum accepimus. Per ipſum li
bertatem aſſecuti ſumus: Per ipſum adepti ſumus gratiam
adoptionis. Non enim accepimus, inquit Paulus ſpiritum
ſeruitutis iterum in timorem. Sed accepimus ſpiritum ado
Rom. 8. ptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater, Et ſpiri-
Ro. 8. tus, inquit, vitæ liberauit me à lege peccati, & mortis. Et
2. Cor. 3. alibi, Dominus autem eſt ſpiritus, vbi autem ſpiritus Do-
mini, ibi libertas. Iam qui alios liberos reddit, ipſe non
ſeruit. Quomodo enim conſeruis dediſſet, quod ipſe non
habet, quod aſſequi nequit, quo frui cupit ille quidem, ſed
nõ poteſt? Qui libertatem credentibus elargitur, & ſeruien
tes liberos efficit, is profectò non ſeruit, ſed dominatur, &
iure dominatus, quos vult, libertate donat. Quamobrẽ &
beatus Paulus, hæc, inquit, omnia operatur vnus atq; idem
I. Cor. 12 ſpiritus diuidens vnicuiq; peculiariter, vti vult. Iccircò &
Propheta in veteri teſtamẽto poteſtatem ipſius ſignificãs
Eſa. 48. clamabat: Dominus miſit me, & ſpiritus eius. Et Deus Iu-
dæos accuſans, feciſtis, inquit, conſilium, ſed non ſecun-
dum me, & fœdera ſed non per ſpiritum meum. In quo
ſocium imperii ſpiritum ſanctum eſſe declarat. Et alio lo-
co, cur ego, inquit, vobiſcum ſum? & ſpiritus meus con-
ſtitit in medio veſtri? At Iob effectorem ipſum & princi-
pem, non autem miniſtrum, aut factum credens, ſpiritus,
Iob. 33. inquit, diuinus fecit me, & flatus omnipotentis edocet me.
Quòd ſi humanam naturam fabricatus eſt, eãdem, quam
pater & filius eſſentiam habet. Nam cùm hominem face-
ret. Deus, faciamus, inquit hominem ad imaginem, & ſi-
Gene. 1. militudinem noſtram. Quorum autem vna eſt imago, eo-
rum profectò vna eſt etiam eſſentia.

Item de patre, & filio, & ſpiritu ſancto diſtincta, ſimul, & vnita Diuinitatis ratio. Sancti Maximi.

VNus Deus, vnius filii pater. & ſpiritus vnius ſancti fons, vnitas minimè confuſa, & minimè diuiſa trinitas, Mens ſine principio, ſolius ſolus per eſſentiam Verbi principio carentis genitor. Et ſolius æternæ vitæ ſpiritus ſancti fons.

Eiuſdem.

VNus Deus, quoniam vna Diuinitas ſimplex, & ſine principio, & partitionis, & diuiſionis expers. Et tota Trinitas eadem, Vnitas tota ſecundum eſſentiam eadem. Et Trinitas tota ſecundum perſonas eadem. Pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ipſa Diuinitas eſt. Et in patre, & filio, & ſpiritu ſancto eſt ipſa Diuinitas. Tota in toto patre ipſa eſt: Et totus in ipſa tota pater eſt. Et tota in toto filio eſt ipſa: Et totus in ipſa tota filius eſt. & tota in toto ſpiritu ſancto eſt ipſa: Et totus in ipſa tota eſt ſpiritus ſanctus. Non enim ex parte Diuinitas eſt in patre: nec pater ex parte Deus eſt. Neque ex parte in filio Diuinitas eſt: Nec filius ex parte Deus eſt. Neque ex parte in ſpiritu ſancto Diuinitas eſt: nec ſpiritus ſanctus ex parte Deus eſt. Nam neque Diuinitas ſecari poteſt: neque pater, aut filius, aut ſpiritus ſanctus Deus eſt imperfectus. Sed tota eſt ipſa, & perfecta, perfectè, in perfecto patre. Et tota eſt ipſa, & perfecta, perfectè, perfecto in filio, Et tota, perfectaq;, & perfectè, eſt ipſa perfecto in ſpiritu ſancto. Nam totus in toto filio, & ſpiritu ſancto perfectè eſt pater. Et totus in toto patre, & ſpiritu ſancto perfectè eſt filius. Et totus in toto patre, & filio perfectè eſt ſpiritus ſanctus. Quandoquidem vna eademq; eſſentia, & potentia, & actio eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, cùm nullus eorum ab altero ſeparatus aut ſit, aut cogitetur.

Vnum eſt, quod principium & eſſentiam exſuperat, bonum, ſancta trium perſonarum vnitas, pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Trium infinitorum infinita coniunctio, quæ quomõ ſit, aut quid ſit, aut qualis ſit, nulla prorſus res creata poteſt percipere. Omnem enim intelligentium vincit intelligentiam, & à recondita, atq; intima natura ſua non egrediens oẽm oĩum cognitionum notitiam ſuperat.

Eiuſdem.

VNam noſſe oportet diuinitatis naturã, & vim, nempe Deum vnum, qui in patre, & filio, & ſpiritu ſancto ſpectetur, vtpote ſola ſine cauſa mens, quæ per eſſentiam ſubſiſtit: Et vnius per eſſentiam ſubſiſtentis principioq; carentis Verbi genitor eſt: Et ſolius eſt æternæ vitæ per eſſentiam ſubſiſtentis ſpiritus ſancti fons. In vnitate trinitas, & vnitas in trinitate. Non vna tamen in altera ſic eſt, vt vel in vnitate Trinitas, tanquã in eſſentia accidens ſit: vel contra in trinitate vnitas. Eſt enim expers qualitatis. Neque vt alia, atque alia. Siquidem naturæ diuerſitate nõ differt à trinitate vnitas, cùm ſimplex ſit, atq; vna natura. Neq; vt vna ſub altera. Nam potentiæ ſummiſſione diſtincta non eſt ab Vnitate trinitas. aut vnitas a Trinitate, nec, vt commune aliquod, aut genus vniuerſum, & quod ſola cogitatione comprehendatur, diſtat à partibus, formiſq; ſuis, ita differt à trinitate Vnitas, cùm ſit eſſentia propriè per ſe, & potẽtia per ſe verè pollens. Neq; vt vna per alteram. Nullo enim habitu medio copulatur, tanquam cauſa cum eo cuius eſt cauſa, id, quod omnino idem eſt, atque habitu caret. Neq; vt vna ex altera: non enim per acceſſionẽ præceſſionemve trinitas eſt ab Vnitate, cùm ſit ingenita & per ſe exiſtat. Sed vt quæ eadem re vera Vnitas, & trinitas dicitur, & intelligitur, Vnitas quidem ratione eſſentiæ, trinitas autem modo, quo exiſtit. Tota Vnitas eadem diſtincta perſonis. Et tota Trinitas eadem non vnitate confuſa. Ne vel diuiſione introducatur Deorum multitudo, vel confuſione Diuinitas euertatur.

Eiuſdem.

SOla ſimplex, & vniformis, & nullius egens, & immutabilis eſt effectrix illa rerum omnium ſanctæ trinitatis eſſentia Omnes autem res procreatæ eſſentia conſtant, & accidentibus, & diuina ſemper indigẽt prouidentia, quippe quæ non ſunt à mutationibus liberæ. Nec accidens igitur de Deo nec qualitatem oportet dicere. Hæc enim in res compoſitas & mutabiles cadunt. At omnia quæ Deus habet, habet natura, nec illi inhærent vt adiuncta & acquiſita.

Eiuſdem.

IN ſimplici & infinita trinitatis eẽntia nec habitus, nec aptitudines quæras, ne illam, vti res procreatas compoſitam eſſe comminiſcaris.

Eiuſdem.

EX iis, quæ ſunt, eorum cauſam authoremq; cognoſcimus. Ex ipſorum autem differentia diſcimus exiſtentem in eo, qui eſt, ſapientiam filium. Ex naturali verò eorundem motu exiſtentem in eo, qui eſt, vitam, poteſtatem illam, vnde res vitam hauriunt, nempe ſpiritum ſanctum intelligimus.

Eiuſdem

Eiuſdem ex interpretatione præcationis Dominicæ.

NOmen Dei & patris per eſſentiam ſubſiſtẽs eſt Vnigenitus filius. Et regnũ Dei & patris per eſſentiam ſubſiſtens eſt Spiritus ſanctus. Quod enim hoc loco Matthæus regnum dicit, alius Euangeliſta alibi Spiritum ſanctum appellauit, adueniat, inquiens Spiritus ſanctus, & nos expurget. Neq; enim pater habet adiectiuum nomen. Nec regnum in ipſo tãquam dignitatem aliquam attributam cogitamus. Nunquam enim eſſe cœpit, vt etiam pater, aut Rex eſſe poſſet incipere. Sed cùm ſemper ſit, ſemper etiam eſt pater & Rex. Nec initium habuit omnino, vt vel eſſet, vel pater, & Rex eſſet. Quòd ſi ſemper ita eſt, vt ſemper & pater ſit & Rex, ſemper vtique & filius, & Spiritus ſanctus per eſſentiam cum patre ſimul exiſtunt, cùm & ex ipſo ſint, & in ipſo naturaliter, & ſupra cauſam, & rationem, non autem per cauſam poſt ipſum ſint. Habitus enim, qui habet hanc vim, vt res ſimul oſtendantur, non concedit, vt ea, quorum eſt habitus, mutuo conſiderentur.

Eiuſdem.

SI verbum procreationem rerum antecedit, nec fuit, nec eſt, nec erit verbo quicquam antiquius. At verbum nec ſine mente eſt, nec expers vitæ, ſed & mẽtem, & vitam habet, mentem quidem generantem, & per eſſentiam exiſtentem patrem. Vitam autem per eſſentiam exiſtentem Spiritum ſanctum.

Item de patre, & filio, & Spiritu ſancto diſtincta ſimul atque unita Diuinitatis ratio Damaſceni. Cap. VIII.

CRedimus igitur in vnum Deum, principium vnum ſine principio, increatum, ingenitum incorruptibile, immortale, æternum, infinitum, nullis terminis, aut finibus circũſcriptum, immenſa potentia præditum, ſimplex, incompoſitum, corporis expers, inexhauſtum, perturbationibus vacans, immobile, immutabile, inuiſibile, bonitatis, & iuſtitiæ fontem, lumen intelligibile, inacceſſam poteſtatem, nulla niſi propriæ voluntatis menſura comprehenſam. Nãque omnia, quæcunque vult, poteſt, omnium, quæ creata ſunt, ſeu videantur, ſeu non videantur, effectrix eſt, omnia continet, omnia conſeruat, omnia prouidet, omnibus dominatur, atque imperat, & infinitum obtinet regnum, atque immortale, cui nihil cõtrarium eſt: quæ complet omnia, & à nullo comprehenditur, immo verò cuncta complectitur, & continet, & ſuperat: quæ per totas incontaminata naturas permeat, & ſuper omnibus, & ab omni eſſentia exempta eſt, vtpote quæ præſtat eſſentiæ, & rebus antecellit, pluſquam diuina, pluſquam bona, pluſquam plena, cuncta principia, ordinesq; definiens. Et omni principio, atque ordine firmior, Eſſentia, & vita, & ratione, & cognitione præſtantior. Ipſa lux, ipſa bonitas, ipſa vita, ipſa eſſentia. Quod ab alio neque vt ſit, neque aliud quippiam habet. Sed ab ipſo tanq̃ à fonte omnia quæ ſunt, eſſentiam: quæ viuũt, vitam: quæ ratione ſunt prædita, rationem hauriunt. Omnibus denique bonorum omnium eſt cauſa. Omnia nouit prius, q̃ fiant. Vna eſt eſſentia, vna diuinitas, vna potentia, vna voluntas, vna actio, vna facultas, vna dominatio, vnum regnum. Quod in tribus perfectis perſonis ſine confuſione coniunctis, & ſine diſtractione diſtinctis (id quod mirabile eſt) ab omnibus rebus procreatis ratione præditis creditur & adoratur. Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, in quos & baptizati ſumus. Sic enim mandauit Apoſtolis Dominus, vt baptizarent, baptizantes, ipſos, inquiens, in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. In vnum patrem omniũ principium, & cauſam, à nullo genitum, qui ſine cauſa eſt, & ſolus ingenitus, omnium quidem rerum effector, ſed vnius tantum natura pater, vnigeniti nimirum filij ſui, Domini autem, & Dei, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Et emiſſor Spiritus ſancti. Et in vnum filium Dei vnigenitum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ex patre natum ante omnia ſecula. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, eiuſdẽ eſſentię cum patre, per quem omnia facta ſunt. Quem cùm ante omnia ſecula dicimus, ſine principio, & tempore genitum indicamus. Neque.n. ex eo, quod non erat, aut eſſet deductus eſt filius Dei, qui ſplendor eſt gloriæ, & figura eſſentiæ patris, viuens ſapientia, & poteſtas. Verbum in patre ſubſiſtens, per eſſentiam, & perfecta, & viuẽs imago inuiſibilis Dei. Sed ſemper fuit cum patre, & in ipſo, æterna ratione, & ſine principio ex ipſo genitus. Neq; enim pater vnquam fuit, cùm non eſſet filius. Sed ſimul pater, ſimul filius ex ipſo genitus. Pater enim ſine filio dici non poſſet. Nam ſi filium non haberet, non eſſet pater. Sin poſtea filium habuiſſet, poſtea fuiſſet pater, cùm antea pater non eſſet, atque ita fuiſſet immutatus, vt ex eo, quòd pater non erat, pater euaderet. Quo nihil dici poteſt grauius, aut magis execrandum. Nam fieri nequit, vt naturali deſtituatur fœcunditate. Cuius quidem fœcunditatis eſt, vt ex ſeipſo, hoc eſt, ex propria eſſentia ſimilem æqualemq; generet. Quapropter impium eſt dicere in generatione filij tempus interceſsiſſe, aut eſſentiã filij poſt patrem fuiſſe genitum. Ex ipſo enim, id eſt, ex patris natura filium genitum dicimus. Quòd niſi ab initio cũ patre ſimul exiſtere filium ab ipſo genitum concedamus, patris ipſius perſonam immutabimus, quippe qui cùm pater, non eſſet, poſtea pater effectus ſit. Nam res procreatę, licet poſtea factæ ſint, non tamen ex Dei eſſentia, ſed ex nihilo, vt eſſent, voluntate, & potentia ipſius factum eſt. Nec attingit mutatio naturam Dei. Generatio enim fit, cum ex generantis eſſentia generatum eſſentia ſimile producitur. Creatio autem & effectio non excreantis & efficientis eſſentia, ſed extrinſecus fit, & id, quod creatur, & efficitur, eſſentia prorſus diſsimile eſt. Solus ergo qui & perturbationis expers eſt, & immutari inuertiq; non poteſt, & eodem modo ſe ſemper habet Deus, ſine perturbatione & gignit, & creat. Etenim cùm natura perturbationibus vacet, nec fluat, nullam neque generando, neque creando perturbationem ſubit, nullius indiget opera. Sed generatio, cùm naturæ ſit ipſius opus, & ab eius eſſentia proueniat, nullum habet initium, & eſt æterna, ne is, qui generat immutetur, néue Deus prior, & Deus poſterior ſit, additionemq; ſuſcipiat. Creatio autem in Deo, cùm ſit voluntatis opus, non eſt Deo coæterna. Etenim quod non erat, & vti eſſet obtinuit, ei qui nullum habet principium, & ſemper exiſtit, coæternum eſſe non poteſt. Quẽadmodum igitur non eodem mõ facit homo, quo Deus, cùm homo non poſsit ex nihilo quicquam efficere, ſed ex ante ſubiecta materia, nec voluntas eius ſolum præcedat, ſed cogitatio, & in animo rei formam, quam facturus eſt, fingat, deinde manibus ad faciendum aggrediatur, & laborando defatigetur, & ſæpe quod ſibi ipſe propoſuit, nõ aſſequatur, cùm res inſtituta ſibi ex ſententia nõ ſuccedat, Deus aũt voluntate ſola ex nihilo fecerit vniuerſa: ſic etiã non eodem modo generat Deus, quo ipſe homo. Deus.n. & tempore, & principio, & perturbatione, & fluxu, & corpore vacans, qui & ſolus eſt, & fine caret, ſine tpe, ſine

Mat. 28.

principio, ſine perturbatione, ſine fluxu, ſine cōmixtione generat. Et eius generatio, quę comprehendi non poteſt, nec principium, nec finem habet. Ac ſine principio quidem, qm̄ immutabilis eſt, ſine fluxu autem, quia perturbationis eſt expers, & corporis, ſine commixtione verò, quoniam incorporeus eſt, & ſolus Deus, nec alterius indiget. At ſine termino, & fine, propterea ꝙ principio caret, & tē pore, & nunquam deſinit, & ſemper ſe habet eodem mō, quod enim principio vacat, vacat & fine. Quod autem per gratiam fine caret, non continuo caret etiam principio, quales ſunt Angeli. Generat igitur, qui ſemper eſt, Deus, verbum ſuū perfectum, ſine principio, & ſine fine, ne, qui tempore antiquiorem naturam, & eſſentiam obtinet, in tempore pariat. Homo vero ꝗ diuerſa ratione generet, ex eo perſpicuum eſt, ꝙ ortui & interitui eſt obnoxius, ꝙ fluit, repletur, & corpore indutus eſt, naturaq́; marem, & fœminā continet. Mas enim fœminæ eget auxilio. Verum propitius ſit, qui his oībus ſuperior eſt quique præſtantior, ꝗ vt vlla cogitatione comprehendi queat. Docet igitur ſancta, & catholica, atque Apoſtolica Eccleſia ſimul patrem, & ſimul vnigenitum eius filium, ex ipſo genitum, ſine tempore, ſine fluxu, ſine perturbatione, ratione quadā, quā intelligentia non aſſequitur, & ſolus ex omnibus rebus nouit ipſe Deus. Quēadmodum ſimul eſt ignis, & quæ ab igne lux proficiſcitur. Neq; prius eſt ignis, poſt autem lux, ſed ſimul ſunt, Et quemadmodum lux, cùm ab igne generetur, ſemper in ipſo eſt, nec vllo modo ab ipſo ſeparatur: ſic filius à patre generatur, nec omnino ab eo ſeiungitur, ſed ſemper in ipſo eſt. Illud tamen in his diſcrimen apparet, quod lux quāuis ab igne gignatur, & ab eo nequeat ſeparari, ſed in ipſo ſemper maneat, propriam tamen non habet ὑπόστασιν, præter illam, quam habet ignis, cuius ipſa lux eſt qualitas naturalis. Filius autem Dei vnigenitus, ita natus ex patre, vt ab eo nunquam ſeparatus, ſeiunctusúe fuerit, & in illo ſemper manens propriam habet hypoſtaſim præter eam, quam pater habet. Verbum dicitur, & ſplendor, quia ſine commixtione, ſine fluxu, ſine ſeiunctione genitus eſt à patre. Filius autem, & figura paternæ ſubſtantiæ, quia perfectus eſt, & in ipſo patre per ſe ſubſiſtit, & illius in omnibus ſimilis eſt, excepto, quòd non eſt ingenitus. Vnigenitus verò, quoniam ex ſolo patre tantum genitus eſt. Nulla enim alia generatio filij Dei generationi ſimilis eſt, quia nec alius eſt filius Dei. Quāuis enim & Spiritus ſanctus à patre procedat, id tamen non fit per generationem, ſed per proceſsionem. Hic eſt alius exiſtendi modus, qui non magis intelligi comprehendiq́; poteſt, quam ipſa filij generatio. Itaque ipſius ſunt omnia, quæ pater habet, præter id, quòd non eſt ingenitus, quo tamen non eſſentiæ differentia, nec dignitas, ſed exiſtendi ratio declaratur. Quemadmodum & Adam, qui non eſt genitus, eſt enim figmentum Dei: & Seth, qui genitus eſt, eſt enim filius Adam: & Eua, quæ ex coſta ipſius Adam proceſsit, cùm pariter ſint omnes homines, non natura, ſed exiſtendi ratione inter ſe differunt. Ac quemadmodum animalia licet differant inter ſe, quòd alia ex nihilo creata ſint, alia ex animalibus genita, ipſa tamen prima animalium genera inter ſe conueniunt, quòd quāuis ingenita ſint, quia non aderant alia animalia, ex quibus generari poſſent, non tamen increata ſunt, ſed omnia creata verbo Dei, à quo ex nihilo facta ſunt, ſic tres illæ plus quam Diuinæ ſanctæ Diuinitatis perſonæ, quāuis in eo conueniant, quòd omnes increatæ ſunt, eo tamen differunt, quòd non ſunt omnes ingenitæ. Nam ſolus pater ingenitus eſt, non enim ab alia habet hypoſtaſi, vt ſit. Et ſolus filius eſt genitus, ex patris enim eſſentia ſine principio, ſine tempore, ſine fluxu genitus eſt. Et ſolus Spiritus ſanctus ex patris eſſentia eſt, non tamen genitus, ſed procedens. Sic enim diuina docet ſcriptura.

Generationis verò proceſsioniſque ratio comprehendi non poteſt. Illud præterea ſciendum eſt, paternitatis, & filiationis, & proceſsionis nomen non ad beatam Diuinitatem à nobis, ſed ab ea ad nos fuiſſe tranſlatum: ſic enim ait Diuus Apoſtolus: Propter hoc flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra. At Ephe. 3. cùm patrem filij principium eſſe, & filio maiorem dicimus; non ſignificamus, eum filio, per quem fecit, & ſecula, tempore, naturáue præſtare, aut alia re vlla, niſi cauſa, quòd nimirum à patre filius ſit genitus, non autem à filio pater, quodque filij pater ſit author naturaliter, ſicut etiam dicimus ab igne lucem, non autem ignem à luce proficiſci. Proinde cùm audiemus, patrem eſſe principium filij, aut maiorem filio, vt cauſam intelligamus. Et quemadmodum non dicimus, aliam eſſe ignis, aliam lucis eſſentiam, ita patris, & filij non diuerſam eſſentiam, ſed vnam eandemque dicimus. Et cùm ignis propter lucem ab ipſo proficiſcentem cernatur, lucem non inſtrumentum, igni, vnde prouenit, ſeruiens, ſed eius naturalem potius potentiam aſſerimus, ſic affirmamus patrem, quæ facit, omnia facere per vnigenitum filium ſuum, non vt per inſtrumentum ipſi miniſtrans, ſed vt per naturalem & eiuſdem eſſentiæ poteſtatem. Et quamuis dicamus ignem illuſtrare, dicimus tamen & lucem illuſtrare, ſic omnia, quæ pater facit, facit & filius. Verùm hoc intereſt, quòd lux propriam & ab ea, quam habet ignis, diuerſam hypoſtaſim non habet. Filius autem perfecta hypoſtaſis eſt, à patris hypoſtaſi non ſeparatus, vt ante declarauimus. Fieri enim non poteſt, vt in rebus creatis exemplum reperiatur, quòd perfectè rationem exprimat ſanctæ Trinitatis. Quomodo enim quæ creata ſunt, & compoſita, & fluxa, & mobilia, & definita, & caduca, & figuram habent, diuinam illam naturam, quæ eſt ab iſtis omnibus affectionibus libera, quæque omnem eſſentiam ſuperat, effingere valeant atque explicare? Quòd autem his, & pluribus etiam perturbationibus ſint obnoxiæ res omnes procreatæ, quodque ad interitum tendant, nemini dubium eſt. Similiter credimus & in vnum Spiritum ſanctum, Dominum, & viuificantem, qui ex patre procedit, & acquieſcit in filio, & cum patre, & filio ſimul adoratur, & conglorificatur, vt eiuſdem eſſentiæ, & coæternus. Qui Dei ſpiritus eſt, & Chriſti ſpiritus, & principalis, vitæ fons & ſanctitatis, qui Deus cū patre, & filio, & eſt, & appellatur, increatus, plenus, opifex, omnipotens, infinitæ potentiæ, rebus omnibus creatis Imperans, nullius eorum parens imperio. Qui implet, nō impletur: largitur, non accipit: ſanctos facit, non ſanctus efficitur, qui conſolator eſt, & omnium conſolationes complectitur, in omnibus patri & filio ſimilis, à patre procedit, & per filium communicatur, & ab omnibus rebus creatis accipitur. & per ſe creat & facit, & continet omnia, qui ſubſiſtit, ſiue in propria hypoſtaſi exiſtit, nec à patre, & filio propter mutuam inter ſe coniunctionem ſeparatur, aut ſeiungitur. Et habet omnia, quæ pater, & filius habent, niſi quòd nec ingenitus, nec genitus eſt. pater enim eſt ſine cauſa atq; ingenitus, quippe qui à nullo habet, ne à ſeipſo quidem, vt ſit, neq; eſt eorū, quæ habet. aliquid, ſed ipſe potius eſt principiū, & cauſa rerum omnium, vt ſint, & qūo ſint. Filius autem à patre eſt, non alia rōne, ſed genitus. At Spiritus ſanctus & ipſe quidem

eſt à

eſt à patre, verùm non genitus, ſed procedens. Quo autem pacto inter ſe differant gigni, & procedere, intellexi-mus. Quæ verò differentiæ ſit ratio, aut æqualis ſit filij ex patre generatio, aut Spiritus ſancti ex patre proceſsio, nullo modo poſſumus intelligere. Quæcunque igitur habent filius, & ſpiritus, habent a patre, etiam illud ipſum, quòd ſunt. Nam, niſi pater ſit, nec filius eſt, nec Spiritus ſanctus. Et niſi pater aliquid habeat, nec filius habet, nec ſpiritus. Et propter patrem, id eſt, quoniam pater eſt, eſt etiam filius, & ſpiritus. Et propter patrem habent ſilius & ſpiritus, quæcunque habent, hoc eſt, quoniam habet illa pater. Excipimus eſſe ingenitum, & eſſe genitum, & procedere, quibus ſolis notis & proprietatibus inter ſe differunt tres illæ ſanctæ Hypoſtaſes, ſiue perſonæ, nec eſſentia, ſed propriæ hypoſtaſeos ſeu perſonæ ſigno, & nota diſtinguuntur. Dicimus autem vnumquęque ex tribus habere perfectam hypoſtaſim, ne ex tribus imperfectis compoſitam naturam vnam perfectam, ſed in tribus perfectis perſonis vnam eſſentiam perfectionem oẽm ſuperantem, & præcedentem cognoſcamus. Quod enim ex imperfectis conſtat, compoſitum omnino eſt. Ex perfectis autem perſonis fieri non poteſt compoſitio. Quamobrem nec ſpeciem dicimus ex perſonis, ſed in perſonis imperfecta autem dicuntur, quæ rei perfectæ ſpeciem non conſeruant. Lapis enim, & lignum, & ferrum, per ſe quidem ſingula perfecta ſunt, ex propria nimirum natura conſiderata. At ſi conſiderentur in ædificio, quod ex ipſis confectum eſt, ſunt imperfecta. Nullum enim ipſorum eſt per ſe domus. Quocirca perfectas perſonas dicimus, ne compoſitionem in natura diuina cogitemus. Compoſitio enim diſſenſionis initium eſt. Tres rurſus perſonas inter ſe mutuas vnum dicimus, ne Deorum multitudinem introducamus. Ex eo, quòd tres ſunt perſonæ, nullam adeſſe compoſitionem, aut confuſionem, quòd autem eiuſdem eſſentiæ, atque inter ſe mutuæ, nec voluntatem, nec actionem, nec virtutem, nec poteſtatem, nec motionem, (vt ita dicam) diuiſam, ſed eandem eſſe, vt Deum vnum eſſe, cognoſcimus. Vnus enim verè Deus eſt, Deus, & verbum, & eius ſpiritus. Scire autem oportet, aliud eſſe, re ipſa aliquid intueri, aliud animo, & cogitatione complecti. In omnibus enim rebus procreatis re ipſa diuiſæ cernuntur hypoſtaſes. Nam Petrus à Paulo re ſeparatus perſpicitur. Communitas autem, & coniunctio, & vna eorum ſpecies animo cogitationeq́; comprehenditur. Petrum enim & Paulum eiuſdem eſſe naturæ, & communem atque vnam habere naturam, ipſa mente percipimus. Siquidem vterque eorum animal eſt ratione præditum, & mortale. Et eorum vterque caro eſt animata animo ratione menteq́; inſigni. Ipſa igitur natura communis animo concipitur. Hypoſtaſes nãque non ſunt in ſeipſæ mutuo. Sed vnaquæque priuatim, & ſingulariter, & per ſe eſt ſeparata cùm illi adſint plurima, quibus ab aliis diſtinguatur. Etenim & loco diſtant, & differunt tempore, & ſententia & robore, & forma, & figura, & habitu, & temperamento, & dignitate, & ſtudio, & cum omnibus propriis notis, tum ea potiſsimum diuiduntur, quod in ſe viciſsim non ſunt, ſed ſeparatim. Ex quo fit, vt & duo, & tres homines dicantur, & multi. Idq́; in omnibus rebus procreatis videre licet. In ſancta verò, & quæ eſſentiam, & omnia ſuperat, & comprehendi nequit, Trinitate res aliter habet. Nam quod commune, atque vnum in illa eſt re ipſa ſpectatur propter eandem (eandem dico, non ſimilem) tum æternitatem, tum eſſentiam, tum actionem, tum voluntatem, tum ſententiam, tum poteſtatem, tum bonitatem, atque vnam motionis vim. Vna eſt enim eſſentia, vna bonitas, vna virtus, vna voluntas, vna actio, vna poteſtas, vna, & eadem, non tres inter ſe ſimiles, ſed vna, & eadem motio trium perſonarum. Vnum enim ſunt ſingulæ ipſarum non minus ratione aliarum, q̃ ſua. Hoc eſt, in omnibus vnum ſunt pater, & filius, & Spiritus ſanctus, niſi quòd vnus ingenitus eſt, alter genitus, tertius procedit. Quod autem in ea eſt diſtinctum, cogitatione conſideratur. Vnum enim Deum cognoſcimus. Differentiam qua gignentis, & geniti, & procedentis notio pateat, in ſolis proprietatibus, quatenus alius eſt cauſa, alius à cauſa pendet, perfectusq́; eſt perſonæ, ſiue eſſentiæ modus, cogitamus. In ipſa enim Diuinitate, quæ nullo circũſcribitur loco, loci ſpatium, vt in nobis, non poſſumus dicere. Perſonæ enim in ſe viciſsim ſunt, non vt confundantur, ſed vt ita ſe mutuo habeant, vt Dominus indicat, cùm ait: Ego in patre, & pater in me eſt. Neque voluntatis, aut actionis, aut potentiæ, aut aliarum rerum, quibus nos verè penitusq́; diſtinguimur, differentiam. Quamobrem nec tres Deos eſſe dicimus, patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, ſed vnum potius Deum ſanctum Trinitatem, filio, & Spiritu ſancto ad vnam relatis cauſam, non autem compoſitis, aut coniunctis eo quidem modo, quo Sabellius eos contrahebat. In vnum enim, vt diximus, ita conueniunt, non vt confuſi ſint, ſed vt ſine mixtione, & concretione ſeſe viciſsim habeant, & diſtinguantur. Neque ita diſcluſis, eſſentiáue diſſectis, vt eos Arius diſtrahebat. Diuinitas enim, vt breuiter dicam, in perſonis diſtinctis indiuiſibilis manet. Quemadmodum vna eſſet lucis concretio atque coniunctio, ſi tres ſoles inter ſe coacti nihil a ſe viciſsim diſtarent. Quando igitur Diuinitatem, primamq́; cauſam, & principatum, & vnam, atque eandem Diuinitatis, vt ita dicam, motionem, & voluntatem, eandemque tum eſſentiæ, tum virtutis, tum actionis, tum dominationis vim dicimus, vnum cogitamus. Quando autem ea, in quibus eſt ipſa Diuinitas, vel vt accuratius loquar, quæ ſunt ipſa Diuinitas, à primaq́, cauſa ſunt, eandemque cum illa ſine vllo diſcrimine gloriam obtinent, id eſt filij, & Spiritus ſancti perſonas, tres ſunt, quos animo complectimur, & adoramus. Verùm id nobis aduertendum eſt, quòd cùm non dicamus, patrem eſſe ex aliquo, dicimus tamen ipſum filij patrem. Filium autem nec ſine cauſa, nec patrem dicimus, ſed ex patre, & filium patris. At Spiritum ſanctum, & ex patre dicimus eſſe, & patris ſpiritum nominamus. Ex filio autem ſpiritum non dicimus, ſed filij ſpiritum appellamus. Si quis enim, inquit Apoſtolus, ſpiritum Chriſti non habet. Et per filium nobis eſſe patefactum, & impertitum confitemur. Nam inſufflauit, inquit, & dixit diſcipulis ſuis: Accipite Spiritum ſanctum. Quemadmodum enim à ſole tum radius, tum ſplendor per radium, ſic à patre, filius, & per filium ſpiritus proficiſcitur. Ipſe enim pater filij & ſpiritus, vt ſol radij, & ſplendoris eſt fons, per filium autem ſpiritus, vt per radium ſplẽdor, nobis impertitur, qui nos illuſtrat, & à nobis accipitur. Filium verò neque ſpiritus, neque ex ſpiritu dicimus.

Aduerte q̃ in mã proceſsionis Spũs ſancti more Græcorum loqtur, ante determinationem factam in concilio Epheſino ſub Theodo. Iuniore & Celeſtino Papa, q̃ ꝓcederet etiã a filio. Vel dici põt dicere Damaſc. non

Eiuſdem ex Cap. XII.

ET pater eſt Deus, qui ſemper eſt ingenitus, cùm à nullo genitus ſit, & filium gignat coæternum. Et filius eſt Deus, qui ſemper eſt cum patre, ſine tẽpore, & ſempiternè, & ſine fluxu, & ſine perturbatione, & ſine

dici ſpũs. ex filio, .i.non haberi clare in ſcriptu ris q̃ ꝓcedat ex filio, nõ negat tñ eſſe ex filio vł ꝓcedere ex filio. Et ita annotat. D. Tho. 1.p.q.36 articu. 2. argum. 3. & in eius reſponſo. Et hoc mõ ĩtelligere potes oĩa alia ſimilia dicta, ſi in aliqua inciderìs in hoc oꝑe.

ſeiunctione ab ipſo genitus. Et Spiritus ſanctus eſt Deus, virtus ſanctos efficiens, in ſua ſubſiſtens perſona, à patre procedens, acquieſcens in filio, & eiuſdem eſſentiæ cum patre & filio. Verbum eſt, quod per eſſentiam ſemper adeſt cum patre. Verbum eſt etiam naturalis animi motus, quo animus ipſe mouetur, & intelligit, & cogitat, cùm ſit quaſi lux & ſplendor ipſius. Præterea verbum eſt & illud intimum, quod in corde loquitur. Ad hæc verbum eſt animi nuntius. Verbum igitur, quod eſt Deus, per eſſentiam in propria conſiſtit perſona. Reliqua tria ſunt animi facultates, quæ non per ſe propriæ conſiſtunt. Quorum primum eſt animi germen naturale, quod ſemper ab ipſo naturaliter manat. Alterum autem & intimum dicitur. Tertium verò pronũciatur. Spiritus multis modis intelligitur. Nam & Spiritus ſanctus, & virtutes ipſius, & Angelus bonus, & Dæmon, & animus, & nonnunquam etiam mens, & ventus, & aër, dicitur ſpiritus.

Item de patre, & filio, & ſpiritu ſancto diſtincta ſimul, & vnita diuinitatis ratio. Diuerſorum patrum.

Fieri non poteſt ex duabus perfectis perſonis compoſitio. Quãobrem nec ſpeciem dicimus ex perſonis, ſed in perſonis. Itaq; perfectas in ſancta Trinitate perſonas dicimus, ne in illis vlla compoſitio cogitetur. Has aũt in ſe viciſsim ſingulas propter mutuum earum inter ſe habitum relationemq́; pronuntiamus.

In omnibus quidem rebus procreatis, ſingularum diuiſio perſonarum re ipſa perſpicitur. Michael à Gabriele re ipſa ſeparatus eſt, & Petrus à Paulo, & reliquæ eodem modo. Quod autem in ipſis commune, atque vnum eſt, animo & cogitatione concipitur. Cogitatione enim tantummodo comprehendimus humanitatem, & ſi qua vox eodem modo communem Angelorum notionem queat explicare, neque enim Angelitatem auſim dicere. At in Trinitate Diuina contra fit. Quòd enim commune, atque vnum eſt, re ipſa cernitur. Etenim Deum eſſe vnum, & vnam eandemque naturam, & poteſtatem, & ſapientiam, & virtutem, & actionem, & voluntatem re ipſa cognoſcimus. Perſonarum verò diſtinctionem tenui cogitatione complectimur. Neque enim audemus vllam eiuſmodi circũſcriptionem, qualem hic in perſonis cernimus, aut loci interuallum, & alias id genus proprietates, quibus res ſingulæ tanquam terminis ſuis concluſæ ſeparantur à cæteris, cogitare. Sed eas tantum notiones, quibus pater genitor, filius genitus, ſpiritus procedens intelligitur. Has quidem Græcos fingendis vocibus feliciores imitati non inutiliter fortaſſe, barbarè quidem certe paternitatem, filiationem, & proceſsionem appellant. Quæ ratione naturam atque eſſentiam ſuperante fiunt. Itaq; Deum vnum eos eſſe dicimus, cùm ipſorum perſonas ſine diuiſione diſtinctas, & ſine coniunctione copulatas, propter diuiſionis coniunctioniſque rationem natura ſimul & eſſentia præſtantiorem, perfectæ, & re ipſa diſtinguere nequeamus.

Diſtinguuntur Hypoſtaſes non eſſentia, ſed propriis perſonarum notis. Quare per ſanctæ Trinitatis nomina, patris, & filij, & Spiritus ſancti, non naturarũ diſcrimen, ſed indices perſonarum proprietates edocemur.

Eſſentia, & natura, & genus, & ſpecies, & forma, ex patrum ſententia, idem ſunt in Deo. Item perſona, & nota, & proprietas, & indiuiduum, idem ſunt. Et eſſentia quidem atque natura de omnibus ſubiectis pariter dicuntur. Quemadmodum & omnes homines vnius eſſentiæ naturæq́; ſunt. Hypoſtaſis verò, & perſona, & indiuiduum ſignificant id, quod propriè, & per ſe ſubſiſtit, & ab alio ſine interitu ſuſcipit diſtinctionem.

Species, & forma idem ſunt in ſancta Trinitate, eſſentiamq́; ſignificant. Qui vidit me, inquit, patrem vidit. Io. 14.
Hic autem, videre, ſignificat cognoſcere.

Eſſentia perſonas coniungit. Perſonæ verò proprietatibus, quaſi notis quibuſdam ſeparantibus, eſſentiam diſtinguunt.

Eſſentia nunquam dicitur de iis, quæ per ſe non conſtant; natura verò ſæpiſsimè. Quapropter, hæc eſt, inquit ille, natura mendacij. Et ille, ductus, inquit, aquæ fontem oſtendit ſuum: ſermonis autem natura cor loquentis indicat.

Si ea, quæ communia, & vniuerſa, & tota, & perfecta de ſubiectis ſibi ſingularibus dicuntur, dicitur & Diuinitatis natura tota, & perfecta de ſingulis ipſius perſonis. Commune enim & vniuerſum quiddam eſt natura, & eſſentia. Singulare autem hypoſtaſis, & perſona, non quòd naturæ partem habeat, partem non habeat, ſed quod indiuiduum ſit. Et eſſentia commune quiddã eſt, quoniam de pluribus dicitur, indiuiduum verò ſingulare, quia dicitur de vno tantum.

Eccleſiæ definitione & lege non eſt idem natura & hypoſtaſis. Sed quæ inter commune, & proprium: inter vniuerſum, & ſingulare; inter indefinitum, & definitum: eadem eſt inter naturam, atque hypoſtaſim differentia. Beatum tamen Cyrillum, & alios patres his duobus nominibus promiſcuè & communiter vti, vbi de diuina humanæ carnis aſſumptione differunt, non ignoramus. Abutuntur enim, dum aliàs quidem hypoſtaſim pro eſſentia, aliàs autem eſſentiã pro hypoſtaſi pronuntiant, non quòd eas idem eſſe ſentiant, ſed quoniam initio non ſolùm diuina ſcriptura, verumetiam Eccleſiæ doctores multis in rebus ſine vllo diſcrimine quibuſdam vocibus vtebantur, ſcientes, verba nihil afferre incommodi, cùm res aliter habeant. Quæ quidem ipſius Cyrilli ſententia eſt. Et ipſe rerum ſacrarum demonſtrator Dionyſius ait, dementis atque imperiti hominis eſſe, non rei propoſitæ, ſed verbis animum adhibere. Et Gregorius Theologus, Neq; verò, inquit, qui de verbis digladiantur, id turpe exiſtiment, quaſi pietas nobis in verbis, non autem in rebus ipſis poſita ſit. Et rurſum, veritas, inquit nobis non in verbis, ſed in rebus eſt ſita. Quando igitur verbis abutuntur authores, propriè neque ſunt, neque accipiuntur illæ res, quas ea verba videntur ſignificare, ſed quas ipſi volunt intelligi. Itaque cùm hypoſtaſeon vnionem, & differẽtiam, & proprietatem Cyrillus dicit, loco eſſentiæ vtitur hypoſtaſi, vt ea voce naturas vnitas per ſe ſubſiſtere declaret, doceatq́; non ſimilitudinum, & formarum quarũdam, quæ non per ſe conſtent, ſed rerum ſubſiſtentium vnionem fieri. Quòd autem ita ſit, ex verbis ipſius, quibus in Apologia primi Anathematiſmi aduerſus Theodoreti reprehenſiones vtitur intelligi poteſt. Si extra hypoſtaſes, inquit, ſolæ per ſe formæ viciſsim conueniſſent, illa vnionis ratione ſimilitudines quædam, & formæ per ſe non ſubſiſtentes conueniſſent. Nunc aũt non ſimilitudinum, ſed rerum conuentus fuit, ergo & hypoſtaſeon. Verùm ꝙ inter naturam & hypoſtaſim diſcrimen eſſe crediderit, ipſemet docet in ſecũda ad Neſtorium Epiſtola, ſeruatoris, inquiens, noſtri voces in Euangeliis neque ad duas hypoſtaſes, neq; ad duas referimus perſonas. Item in Epiſtola, quam ad Orientales ſcribit, Euangelicas, inquit, & Apoſtolicas voces, quæ de Domino pronunciantur, ſcimus à viris Theologis par-

tim

tim ita communiter accipi, vt ad vnam referantur perſonam, partim ita diuidi, vt duabus naturis tribuantur. At idem alibi non eſt, inquit, duplex, ſed vnus, & ſolus Chriſtus. Hoc autem ait propter vnam eius perſonam. Quantum enim ad naturas ſpectat, dicitur etiam duplex. Quando igitur oratio ſimpliciter, & ſine controuerſia conſtituitur, animaduertimus, non ſolùm patres, ſed diuinam ſcripturā liberè ſimpliciterq; vocabulis vti. Nam D. Apoſtolus & id, quod in homine intrinſecus eſt, hominem: & id, quod extrinſecus, hominem item appellat, atq; ita nomen totius partibus tribuit. At ècontrario Prophetæ modò carnem, modò animam vocantes hominem, partium vocabulis totum indicant. Verùm, quando tempus id poſtulat, propriis vocibus vtuntur. Ea verò ratione, quam ante diximus, & Theologus Ioannes, Verbum, inquit, caro factum eſt, cùm vellet dicere, factum eſt homo. Cæterùm hac de re ne digladiemur, aut contendamus. Ait enim Magnus Dionyſius, id eorum eſſe proprium, qui non res diuinas cupiunt intelligere, ſed inanes aucupantes ſonos in literarum elementis, & ſyllabis, & verbis ad intelligendum difficilibus, quæ ad animi ipſorum cognitionem non perueniunt, ſed labiorum atque aurium tenus circunſonant, immorantur.

Duplex eſt hypoſtaſis. Nam modò ſignificat id, quod ſimpliciter eſt in eſſentia, quoniam ſubſiſtit, & eſt, & ſine propriis ſignis ac notis cōſideratur: Modò perſonam indicat per ſe cum ipſis propriis notis ſubſiſtentem. Etenim quæ Peripateticis appellare placuit indiuidua, ad quæ cùm genera & ſpecies diuiſione peruenerint, conſiſtunt, quòd diuidi amplius non poſſint. hominis enim in corpus, animamq; diuiſio interitum afferre ſolet, ea Doctores Eccleſiæ perſonas, & hypoſtaſes nominarunt. Hypoſtaſes autē dictæ ſunt, quia genera, & ſpecies, quæ communia ſunt, & nō circunſcripta, in his exiſtunt, & circūſcribuntur. Quanuis enim animal, & homo, quorum vnum eſt genus, alterum ſpecies, propriam etiam rationem habeant, qua ſint, tamen in ipſis indiuiduis, exempli gratia in Petro & Paulo habent hypoſtaſim, ſine quibus ſubſiſtere nequeunt. Et hæc quidem hactenus de hypoſtaſi. Ambiguum item eſt hoc verbum: Enypoſtaton. Significat enim, id quod ſimpliciter eſt, qua quidem ſignificatione non ſolum eſſentiā, quam qui hæc profitentur aut hyparcton, aut hypoſtoton dicunt, enypoſtaton vocamus, quòd ſimpliciter ſit, atque ſubſiſtat, verùm etiam accidentia quoniam in alio, nempe in eſſentia, non in ſe habent, vti ſubſiſtant, & ſint. Enypoſtata appellamus, quæ tamen magis propriè etenypoſtata dicūtur. Significat etiam id, quod per ſe eſt, & per ſe propriè conſiſtit, qua quidem ſignificatione & indiuidua vocantur enypoſtata, quæ quidem propriè hypoſtaſes magis, & ſunt, & cognoſcūtur. Verùm & de voce hac, Enypoſtaton, ſatis dictum ſit. Anypoſtaton quoq; eſt verbum anceps. Dicitur enim, Anypoſtaton, non ſolùm id, quod nullo modo prorſus eſt, verùm etiā id, quod in alio ſubſiſtit, qualia ſunt accidentia, quia per ſe ſubſiſtere nequeunt. Quòd ſi ſubtilius, & accuratius peruestigemus, inueniemus hypoſtaſim etiam alia multa ſignificare. Nam præter illa quæ dicta ſunt, onus etiam ſignificat hypoſtaſis ſiue ſubſtantia, vt indicat ille Deuteronomii locus: Quomodo potero ego ſolus onus veſtrum ſuſtinere? Illic enim (Deute. 1.) græci habent hypoſtaſim, in hebraico autem volumine eſt, maſchen; quæ vox onus ſignificat. Ad hæc ſignificat etiam cibum, ſiue annonam hypoſtaſis, vt ex libro Iudicū (Iudic. 6. a.) intelligi poteſt, vbi Iudæi, quoniam Madianitæ, inquiunt, diripuerunt, fructus terræ, & ſubſtantiam noſtram. Quod enim hic eſt ſubſtantiam, græcè autem hypoſtaſin, apud Hebræos eſt, micheia, quod victum ſignificat. Hypoſtaſis item ponitur loco ſpei. Nā in libro, qui inſcribitur, Ruth, Noemi ſic ait: non eſt mihi filius, nec ſpes. hebraicè autem ſic habet, Thicuiam, qua voce procreandorum liberorū ſpes declaratur. Pretium item, ſiue mercedē ſignificat hypoſtaſis, vt in primo libro Regum, pro mercede fabri. Ad ſecurim, inquit, & quæ ſequuntur, merces hæc erat. Quod hic eſt merces & hypoſtaſis græcè, hebraicè dictum eſt, ardaban, quo quidem verbo pretium & merces indicatur. Significat etiam caſtra, vt in eodem primo Regum libro, Veni, inquit Ionatas ad armigerum ſuum, aſcendamus ad caſtra aduerſariorum. Hic eſt hypoſtaſin, apud Hebræos autem, Mataam, quod caſtra, ſiue tentorium ſignificat. Valet etiam hypoſtaſis id, quod in rebus liquidis ſubſiſtit, qua ſignificatione dicimus vrinæ hypoſtaſin. & facultatē, vt illud: & ſubſtantia mea, tanquam nihilum ante te. Et firmamentum, vt illud; fixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Et negotium, vt illud Hieremiæ coëgit, inquit ſine tuo negotio. Et arcanum, vt idem Hieremias de falſis Prophetis, & ſi ſteterunt, inquit, in ſubſtantia mea, hoc eſt, in arcano meo. Et firmamentum, vt Ezechiel de cœli fabrica, Deſcribens, inquit, domum, & quæ ſequūtur, vbi hypoſtaſin ponit pro firmamento. Et laudem, vt Apoſtolus quod loquor, inquit, non loquor ſecundum Deum, ſed in ſtultitia, in hac ſubſtantia gloriationis.

Ruth. 1. b
1. Reg. 13
1. Reg. 14

TITVLVS TERTIVS

De Deo, ſeu de Diuinitate communiter. Perſpicuum eſt, qui Deum, aut Diuinitatem, aut diuinum numen dicit, communi horum appellatione tres vnius Diuinitatis hypoſtaſes, ſiue perſonas declarare.
Areopagitæ.

Hæc vt eſſent dilucidiora, paraphraſi quadam ſunt paulo latius explicata, ab ipſo quidem Euthymio.

DIVINVM numen cauſa quidem eſt, vt res ſint. Ipſum verò non eſt, quippe quod nulla rerum ſit, ſed omnibus antecellat. At licet Deus etiam dicatur eſſe, vt eo loco, ego ſum, q ſum (Exo. 3.) nō tamen eſt, quo res ipſæ ſunt, aut quóuis modo (Qui enim fieri queat, vt effector ita ſit, vt ſunt ea, quæ ab ipſo facta ſunt?) ſed eſt ſimplici, & propria & excellenti ratione, quam ipſe ſolus cognitam habet. Cuius enim natura ignota eſt omnibus, quæ poſt ipſum extiterunt, huius & eſſentia eſt prorſus ignota. Eodem pacto Deum & eſſe vnum, & vnum non eſſe dicimus. Vnū quidem, q nullus alius eiuſmodi ſit: Non vnum autem, q omnem vnitatis notionem cognitionemq; ſuperet. Vnū præterea, quia diuidi nequit, & ſimplex eſt: Non vnum autem quoniam eorum, quæ nō diuidūtur, quæq; ſimplicia ſunt, nullum eſt, ſed omnibus, quæ vnū ſunt, præſtat, omnemq; diuiſionis expertem rationem, & ſimplicitatem anteit, & eorum quoq; author exiſtit. Eſſentiam item, & non eſſentiam dicimus Deum. Eſſentiam, quoniam verè per ſe eſt. Non eſſentiam quia eſſentiæ præcellit, & eius effector eſt.

Adhæc Vnitatem, & non vnitatem. Vnitatem quidem, quia eſt ipſa vnitas: Non vnitatem verò, quoniam eſt omni præſtantior vnitate, & omnis vnitatis conſtitutor. Hæc, & alia multa de Deo, non deficienti, ſed exuperanti ratione dicuntur, vt illud etiam, quòd ſenſus non habeat, & lumen ſit non aſpectabile,

Eiuſdem.

DEus & eſt omnia quæ ſunt, quatenus eſt omniũ principium, & cauſa, & omnia in ſe cõplectitur. Et nullum eſt eorum quæ ſunt, quatenus eſſentiam exuperat. Quamobrem de ipſo & omnia & ſimul omnia dicuntur, & eſt omnium nullum. Omnem formam, figuráq; continet, idemq; omnis formæ, atq; figuræ eſt expers. Præterea de Deo dicuntur etiam eiuſmodi. Rerum principia, & media, & fines, antequam res ipſæ ſint, immenſò & eximio modo Deus in ſe complectitur. Et omnibus exiſtendi lumen per cauſam vnitate coniunctiorem elargitur.

Eiuſdem.

DE Deo & affirmamus omnia, vt de illo, qui eſt omnium cauſa: Et negamus omnia, vt de illo, qui ſit omnibus excellentior. Deus enim & eſt omnia ratione quadam ipſo digna. Et nullum ex omnibus eſt, quoniam eſſentiam ſuperat. Porrò affirmationes in Deo negationibus nõ ſunt contrariæ. Quoniam eſt omni poſitione, & ablatione, omni habitu, priuationeq; ſuperior.

Eiuſdem.

SAepe contrario modo priuantia dicuntur de Deo. Vt
Pſal. 17. illud: poſuit tenebras latibulum ſuum. quod Apoſto-
1. Tim. 6. lus Paulus lumen in acceſſum appellat. Lucem, inquit, habitans inaccesſibilem. Nam lux, ad quam accedi nõ poteſt, atq; ideò non cernitur, æqualis eſt tenebris, quæ non videntur, in eo duntaxat, quòd illa perinde, atq; hæ, videri non poteſt. Lumen enim omnibus partibus ſplendidiſsimum non poſſumus intueri, quoniam ſplendore ſuo præſtringit aciem oculorum. Et ignorantia Dei eſt præſtantiſsima cognitio & ſtultitia Dei omnem ſuperat ſapientiã.

Eiuſdem.

DEus neque lux eſt, neq; tenebræ: neq; cognitio, neque ignoratio: neque veritas: neque mendacium: &, vt breuiter omnia complectar, nec poſitio eſt, nec ablatio. Præcellit enim omnibus, quæ a nobis, & ſupra nos cogitantur. Quandò & pater, & filius, & ſpiritus non ſunt, vt nos intelligimus, aut vt illi intelligũt, qui nobis ſunt ſapientiores, ſed omnem & mentem, & rationem ſuperãt. Poſitiones enim, & ablationes, & habitus, & priuationes, numerantur in iis, quæ ſunt poſt Deum.

Eiuſdem.

DEus eſt rerum eſſentia, ut earum principiũ, & cauſa. Seculum ſeculorum, vt qui ſemper eſt magis propriè, q̃ ipſa ſecula. Tempus, vt rerum menſura, qua quidem ratione eſt etiam terminus rerum, vt qui ipſas terminat. Quandoquidem & ſecula, & infinita ſeculorum ſeries infinitate terminatur illius, qui infinitus infinities infinitè ipſa complectitur. Generatio, vt qui ad ortum deducit ea, quæ quoquomodo fiunt. Locus, vt qui omnia continet. Omnia deniq; ſuperior omnibus.

Eiuſdem.

DEus & terminus rerum dicitur, & infinitas. terminus, vt ipſas terminans. Infinitas vt ſuper ipſas extenſus. Nam eius infinitas omnia tranſiliens infinitè patet.

Eiuſdem.

QVi Deum modò ipſam eſſentiam, ipſam vitam, ipſam potentiam, ipſam pacem, & alia eiuſmodi eſſe dicunt modò ipſius eſſentiæ, ipſius vitæ, ipſius potentiæ, ipſius pacis, & aliorum id genus authorem, effectoremq́; conſtituunt, non loquuntur inter ſe pugnantia. Nam tum nominatur ex rebus, & maximè ex iis, quæ primò ſunt, vt earum cauſa: Tum excellentiori quadam ratione, vt præſtantior omnibus illis etiam, quæ primo ſunt. Dicimus autem ipſam eſſentiam, ſeu ipſum eſſe, vt ipſam, vitam, & ipſam potentiam, & ipſam pacem, & alia eiuſdem generis, nunc quidem eo modo, qui dignus eſt Deo, nempe, vnum rerum omnium omni principio excellentius principium, & cauſam: Nunc vt tribuuntur, & communicantur à Deo. Ac primò quidem modo ſic ea pnuntiant Græci: τὴν αὐτοουσίαν, ἤτοι αὐτοεῖναι, τὴν αὐτοζωὴν, τὴν αὐτοδύναμιν, τὴν αὐτοειρήνην. altero autem modo ſic: τὴν αὐτοουσίωσιν, τὴν αὐτοζωώσιν, τὴν αὐτοδυνάμωσιν, τὴν αὐτοειρηνώσιν.

Et hæc quidem abſoluta, & præcipua, & prima ratione à Deo ſubſiſtere dicimus. Quidam verò Sacrorum Doctorum etiam ipſius bonitatis & diuinitatis authorem dicunt pluſquam diuinum Deum. Nam ipſam bonitatem, & diuinitatem aſſerunt eſſe communionem, & gratiam bonos diuinoſq; facientem.

Eiuſdem.

ET magnum & paruum Deo qui rerum eſt omnium cauſa, tribuuntur in multis ſcripturæ locis. Paruus oſtenditur, quoniam in aura tenui. Magnus dicitur vt magnitudinis elargitor, & infinita præditus magnitudine, & omnem magnitudinem ſuperans Cuius magnitudo quantitatẽ, & menſuram, & terminum non habet. Paruũ ſeu tenue dicitur in Deo, quod nullam habet molem, nullũ ſpatium occupat, & ſine ullo impedimento per omnia trãſit, penetrans uſq; ad diuiſionem animæ, & ſpiritus, & co- Heb. 4.
gitationes, intentioneſq́; cordis. immo uero omnia diſcernens, nulla enim res eſt procreata, quæ obtutum eius effugiat. Et paruum hoc item quantitatem non habet & infinitum eſt, & inuiſibile, & cum nequeat ipſum comprehendi, omnia comprehendit. Idem præterea, & diuerſum de Deo dicitur. Illud quidem in eo loco. Tu autem idem ipſe
es. hoc autem in illo: Domine, Domine, quis ſimilis tui? Pſal. 1[illegible]
Idem ergo dicitur, quoniam immutabilis eſt, & in eiſdem, Pſal. 34
atq; eodem modo ſemper habet, & quia non commiſcetur, non indiget, non augetur, non imminuitur, & rebus tribuit, ut eadem dicãtur. Diuerſus uero dicitur, quòd nulla res ſit, qualis ipſe eſt. Omnes enim res ab eo, qui uerè eſt, create ſunt, & ipſe ſummis omnibus ſuperior eſt, & ab omnibus ita diuerſus, ut in nullo earum ordine poſſit conſtitui, & quia diuerſitatem & diſcriminum eſt effector. Dicitur etiam ſimilis. Ego, inquit, oculos impleui, & in oculis Prophetarum ſimilis fui. Quoniam hac, aut illa forma ſe illis conſpiciendum prebebat, & eis aſpectu ſimilis effi-

Digitized by Google

Gene.1. ciebatur, ad hæc quia ſimilitudinis eſt largitor. Nam faciamus, inquit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Sciendum eſt autem, eadem eſſe Deo & ſimilia, & diſsimilia. Similia quidem quatenus imitãtur eum, qui nulla poteſt exprimi imitatione. Diſsimilia verò, quatenus ea, quæ à cauſa proficiſcũtur, abſunt ab ipſa cauſa. Status etiã, & motus dicuntur de Deo. Status quidem, quia firmus, & ſtabilis in eodem perſtat, ac permanet. Et quia à ſe ipſo dimoueri non poteſt, & quia ſupra omnia extat. Motus autẽ non propter mentis, aut animi, aut naturæ, aut quæ in loco fit, aut eiuſmodi aliam motionem; ſed propter immenſum rerum omnium complexum, & propter immobiles prouidentiæ ad res ipſas progreſſus, & actiones omni actionę præſtantiores.

Eiuſdem.

Dominator omnium dicitur Deus non ſolùm, vt qui omnibus imperat, & omnibus iuga ſuæ dominationis imponit, & amoris ſui viuculis omnia deuincit. Verùm etiam qui, vt ſedes omnia firmat, & fundat, et eẽntiam ſuperantis eſſentiæ ſuę complexu ſic omnia continet, vt ea à ſe non ſinat accidere.

Eiuſdem.

Potentia Deus & eſt, & dicitur. Vt infinitæ potentiæ, vt omnipotens, vt qui potẽtia ad ortum deducit omnia, & potẽtiam omnibus largitur. Nihil enim eſt eorũ, quæ ſunt, cui non ab ęo ſit cõicata potẽtia vel mentis vel rõnis, vel vitæ, vel ſenſus, vel eſſentiæ. Quinetiã ipſum eſſe, ſi fas eſt ita loqui, ab ipſa potentia eſſentiam eſſentia præſtantiorem obtinente habet, vt ſit. Et qui cuncta corroborat, vt poſsint ſuas quæq; motiones, & vires, & actiones exercere. Quod enim nullam planè potentiam habet, non eſt. Illa enim potentia omnium domina ad extremos vſque rerum terminos permeat. Hæ ſunt quæ cùm vita, & ſenſu penitus careant, potentiam tamen habẽt, vt ſint. Hęc igitur potentiæ potentia, potentiæ largitrix, & ipſa potentia potentior, confirmat etiam, & corroborat, quæ ſunt imbecilla, & impotẽtia, atq; inualida, cuiuſmodi ſunt culices & conopes, & muſcæ, & ſiqua ſunt his etiam imbecilliora. Dixit enim Deus de brucho, & locuſta, quoniam potentia mea magna.

Eiuſdem.

Communicare ſe dicitur Deus, propter munera ſua, quæ rebus vniuerſis diſtribuit. Non communicare autem, quia nulla res eſt particeps eſſentiæ, aut vitæ aut ſapientiæ, aut vllius eorum, quæ habet ipſe ratione quadam præſtantiſsima, & ſingulari.

Eiuſdem.

Ex quo fit, vt à ſingulis rebus totus habeatur, & nulla res vllam eius partem habeat. Vt centrum in medio circulo à rectis omnibus lineis totum, & nulla eius pars ab vlla habetur. Velut ſigillum, quod omnibus ex ſe, ſumptis exemplis ita ſe totum atq; idem communicat, vt à nullo tamen eorum vlla ipſius habeatur pars. Hoc tamen præſtat illa diuinitatis, quæ eſt rerum omnium cauſa, non impartiendi ſe, ratio, quod nulla attactus mixtioniſve ſocietate cum illis coniungitur, quibus communicatur. Quòd ſi quis obiiciat, non in omnibus exemplis totum, atq; idem ſignum effingi, reſpondebo, non illius culpa, quod ſe totũ atque idem ſingulis accommodat, ſed excipientium diuerſitate contingere, vt vnius, & totius, & eiuſdem exemplaris imagines diſsimiles ſint. Exempli gratia, ſi ſimplicia, facilia, leuia, & tractabilia, non reſiſtentia, non aſpera, non fragilia, nõ inſtabilia ſint, puram, & expreſſam, & firmam effigiem percipient. Sin aliquid eorum defecerit, quę dicta ſunt, ideoq; minus ad formam ſuſcipiendam apta, atq; idonea fuerint, id erit cauſa diſsimilitudinis, & deformitatis, & aliorum incommodorum, quæ materiæ ad formam excipiendam minus accommodatæ contingunt.

Eiuſdem.

Vnus eſt rerum omnium eſſentia, & pulchritudo, & bonitas, & ſapientia Deus, quem expetunt omnes, qui vnius ſunt formæ, participes autem illius fiunt, non vno omnes modo, quamuis ipſe vnus, & idem exiſtat, ſed alius alia, atq; alia ratione, vt cuiq; diuina libra diſtribuit pro cuiuſq; habilitate.

Eiuſdem.

Qvoniam Deus & eſt, & rebus largiẽs, vt ſint, multas parat eſſentias, multiplicare dicitur vnum illud quod eſt, ex ipſo multarum rerum ortum deducens. Manet autem & ſic vnum in multiplicatione, & plenum in diuiſione, quia propter eſſentiam omni eſſentia ſuperiorem eſt eximio, & iis, quæ ſunt, antecellenti quodam modo. Quinetiam cùm vnum ſit, & vni, & multitudini, & toti, & parti vnum communicans, vnum rurſus eſſentia præcellenti eſt ſingulariter, id eſt, propriè, & eximiè, cùm nec vnum ſit ex iis, quæ ſunt, nec multitudo, nec totum ex partibus, nec pars ex toto. Atq; ita neque vnum eſt, neq; vnius particeps, ſed procul ab his vnum eſt, vtpote vnum, eo quod eſt in rebus, vno longè præſtantius. Præterea propter multorum Deorum ab ipſo proficiſcentem effectionem ex diuina cuiuſq; pro viribus ſpecie, & videtur & eſſe dicitur vnius Dei progreſſus, & diuiſio, & multiplicatio, attamen vnus eſt Deorum princeps effectorq; Deus, in diuiſis non diuiſus, vnum in multis, nõ commixtus, nec multiplicatus, vt qui eximia eſſentia ſingulariter eſt, & pluſquam diuina ratione ſummus Deus. Quæ quidem cogitans Magnus Paulus. Quamuis enim inquit, multi ſint, qui dicuntur Dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiquidem multi ſunt Dii, & Domini multi, tamen vnus nobis eſt Deus pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Nam in diuinis etiam vnitates diuiſionibus antecellunt. 1.Cor.8.

Eiuſdem.

Qvemadmodũ vnũ quidem eſt vnitas & oĩbus numeris antecedit, & omniũ numerorum eſt cauſa, nec tamen numerus, ſed principium numerorum. Et omnis numerus eſt particeps vnitatis. Dicimus enim binariũ vnum, & ternarium vnum, ac reliqua deinceps eodẽ modo. Itemq; dimidium vnum, bipartitum vnum, & tripartitum vnum, atq; ita deinceps. Nec ſolùm numeri, ſed numerorum partes. & particulæ, vnitatis, ſiue vnius participes ſunt. Et nulla eſt multitudo, nullum totum, nulla pars, nulla particula, quæ ſit vnius expers. Sed qđ partibus multiplex eſt, vnum eſt toto. Et quod eſt accidentibus multiplex, eſt vnum ſubiecto. Et quod eſt multiplex numero, aut potẽtia, eſt vnum ſpecie. Et quod ſpecie multiplex eſt, vnum eſt genere. Et quod progreſsibus eſt multiplex, eſt

vnum principio. Et ſiquis omnibus omnia coniunctim ac cumulet, toto vnum erunt omnia. Sic etiam Deus dicitur vnus, non modò, vt ſolus, & rerum omnium in omnibus excellentiſsimus, neq; vt ſimplex eſt, & qui nec in partes ſecari, nec diuidi, nec affici vllo modo poteſt, verum etiam, vt qui ante omnia exiſtit, & eſt omniũ cauſa. Vnum enim eſt cauſa rerum omnium. Et ſingulariter, ſeu propriè, & excellenter eſt vnum, & ante omnia. Omnia autem ex ipſo, & poſt ipſum, vt ſe rebus omnibus pro cuiuſq; habilitate communicat. Quod enim prorſus eſt illius expers, omnino nõ eſt. Et eo, ꝙ eſt vnum, eſt omnia. Et quod eſt vnum omnium cauſa, non eſt eorum omnium vnum, ſed eſt ſupra omne, quod eſt vnum. Et omnis tum vnius, tum multitudinis tam effector eſt, quam definitor. Et ſine vno multitudo non eſt. Sine multitudine autem vnum erit, ſicut & vnitas ante omnem numerum multiplicatum. Et omnia etiam quæ ſunt inter ſe contraria in ſe ipſo vnum illud vna ſpecie & ſine confuſione coniuncta ratione quadã eſſentiam ſuperante præoccupauit, atq; complexus eſt.

Eiuſdem.

Diuina pax & in ſe ipſa eſt, & intra ſe ipſam, & ad res omnes progreditur, ſeq́; illis familiariter communicat. Et omnium eſt cõciliatrix, ac diuiduam earum multitudinem ad totam vnitatem conuertit. Et omnia ſine confuſione mutuò commiſcet, omniaq́; viciſsim contrahit. Et ſibi, & omnibus proprietatem cuiuſque conſeruat, per quam vna, & indiſſolubilis omniũ coniunctio conſtat, & conſenſio, ac concentus quidã efficitur, cùm vnumquodq; non mixtum aut turbidum, ſed purum, & ſyncerũ in propria ſpecie ita maneat, & coniunctione quidem copuletur, naturæ autem proprietate diuidatur. Ipſa igitur præcipua cõciliatrix pax mediis extrema deuincit. Quamobrem & antiquiſsimæ illæ conciliatrices Poteſtates tum ipſæ inter ſe, & cum vna omnium principali pace copulantur, tum ea, quę ſibi ſubiecta ſunt mutuò inter ipſa, & ſecũ, & cum uno rerum omnium pacis principio, & cauſa coniungunt. Nihil eſt igitur omnino, quod pacem non amet. Ac tametſi illi, qui inimicitiis, rixis, & ſeditionibus gaudẽt, a pace, & pacis commodis videntur abhorrere, & ipſi tamen obſcuris quibuſdam pacis ſimulachris capiuntur, & cum variis perturbationum motibus cõcutiantur, eos imperitè cohibere ſedareq́; concupiſcunt, & ſperant, ſe voluptatum, quarum inordinato victricium tumultu premuntur, expletione pacem adepturos.

Eiuſdem.

IN ea cauſa, quæ cuncta in vno complectitur, pulchrũ, & pulchritudo diſtinguenda non ſunt. Hæc enim omnibus in rebus in participes & communiones diuidentes, pulchrum dicimus quod eſt pulchritudinis particeps, pulchritudinem verò communionem illius rerum cauſæ, quæ pulchras res omnes efficit. Deum autem & pulchrum dicimus, vt qui & totus, & ſemper, & excellenti ratione pulcher eſt, & pulchrorum omnium natura, & fons, & cauſa. Pulchritudinem verò appellamus, quoniam ab eo rebus omnibus pro ſuo cuiuſq; modo pulchritudò communicatur, & quia omnium concinnitatis, & nitoris eſt author, omnibus inſtar lucis communicans radiorum omnia pulchra facientium quaſi fontis riuulos, & ad ſeipſum omnia vocans. attrahendi enim vim babet pulchritudo, eiuſq́; nomen apud græcos à verbo, quod vocare ſignificat, videtur eſſe deductum.

Eiuſdem.

IN Deo idem eſt pulchrum & bonum. Pulchri nanq; & boni cupiditate flagrãt omnia, ad illudq́; valde currũt, id quod apud Græcos boni ipſius vox exprimit. Et nihil eſt omnino, quod non ſit pulchri, boniq; particeps. Siquidem & omnia, quæ ſunt, ab ipſo pulchro, bonoq; habent, vt ſint: Et à pulchro & bono mouentur, & reguntur, & continentur, & propter pulchrum & bonum exiſtunt, & ab omnibus pulchrum, & bonum expetendum, amandum, diligendum, & admirandum videtur. Auſim dicere, & id, quod non eſt, eſſe pulchri, boniq́; particeps. Tunc. n. & ipſum eſt pulchrum & bonum, cùm per negationem de Deo dicitur. Vt cùm Deum increatum principiũ, terminũq; non habeat. & alia eiuſmodi, quæ non eſſe ſignificãt, aſſerimus. Appetit enim & ipſum, quod non eſt, quodam modo Deum, & quadam ratione in eo conatur eſſe.

Eiuſdem.

OMnes mentium, animorum, & corporum ſtatus, & motus ex pulchro, bonoq́; ſunt. Omnibus enim ſtatus & motus eſt id, quod ſupra omnem motum vnumquodq; in ratione propria confirmat, & ad proprium excitat motum.

Eiuſdem.

EX Deo, & in Deo eſt etiam ipſum eſſe, & rerum omnium principia, & quæ ſunt, omnia, etiam quæ inter ſe ſunt contraria. Sunt autem in Deo immenſe, & eximiè, & coniunctim, & vnicè. Nam & in vnitate omnis numerus ante ſingulariter extitit. Et vnitas vt omnis numeri cauſa vnicè in ſe numerum omnem habet. Et omnis numerus vnitate vnus efficitur. Quãtum autem progreditur ab vnitate, tantum diuiditur & multiplicatur. In centro item omnes circuli lineæ vna copulatione coniunctæ ſunt. Et centrum in ſe ipſo rectas omnes lineas tum ipſas inter ſe, tum etiam cum vno illo principio, à quo progreſſæ ſunt, vna ratione cõiunctas habet. Ac in ipſo quidem centro penitus coniunguntur. Parum autem ab eo diſtantes, parum & inter ſe diſtant. Magis verò ab illo recedentes, magis etiam à ſe viciſsim recedunt. Præterea in tota rerum vniuerſitatis natura omnes ſingularis naturæ rationes ſimul deuinctæ ſunt. Ad hæc moderatrices ſingulorum totius corporis vires in animo vnicè copulantur. Quamobrem abſurdum non eſt, vt per obſcuras ac tenues imagines ad ipſam rerũ omnium cauſam aſcendentes, oculis mundo ſublimioribus omnia in ipſa rerum cauſa ſingulari vinculo coniuncta & copulata contemplemur.

Eiuſdem.

SI noſter hic ſol, quãuis vnus ſit, & vnicam lucem emittat, tam multas tamen, ac varias rerũ eſſentias, & qualitates vita donat, & nutrit, & auget, & perficit, & tuetur, & diuidit, & copulat, & fouet, & fœcundat, & immutat, & corroborat, & gignit, & agitat, & res omnes ꝓ ſuo quæq; modo vnius & eiuſdem ſolis participes ſunt. Et multas communicationum cauſas vnus ipſe ſol in ſe ipſo ſingulariter ante poſsidet, atque complectitur: multo magis in ipſa tum ſolis, tum rerum omnium cauſa per vnam eſſentiam præſtantiorem coniunctionem prius ineſſe rerum vniuerſarum exemplaria concedendum eſt. Exemplaria nunc appellamus rationes illas ante in Deo ſingulariter exiſtentes, & rerum effectrices eſſentiarum. Quas quidem rationes Paulus vocat prædeſtinationes, diuinaſq́; voluntates, quibus res definiũtur, & fiunt. Per has omnia,

quæ ſunt, is, qui eſſentia præſtantior eſt, præfiniuit, ad ortumq́; produxit. Quapropter infinitate ſua ſuper extenſa omnia prius ſingulariter habet, & comprehendit, & ſingulariter omnibus communicatur, quemadmodum vna vox à multis auribus vt vna percipitur.

Eiuſdem.

VT viri boni dicuntur domus Dei: Habitabo enim,
:. Cor 6. inquit, in ipſis, & inambulabo: ita bonorum virorũ
Pſal. 30. domus eſt Deus. Eſto mihi, inquit Dauid, in Deum
protectorem meum, & in domum refugij mei, vt ſaluum
.o. 15. me facias. Et ipſe Dominus ait: Vos in me, & ego in vobis.
Et quemadmodum Deus ſic eſt in ipſis, vt non includatur
nec circũſcribatur, ſic & ipſi in eo ſunt ſine vlla cum ipſo
mixtione per eſſentiam, & ſine confuſione.

Eiuſdem.

DIuina Dei qualitatem quantitatemq́; non habentis latitudo putanda eſt ampla & prouida illius ad omnia progreſsio. longitudo autem eius potentia, quæ ſupra extenditur. Profunditas verò arcana illius occultatio, propter quam percipi, cognoſciq́; non poteſt.

Eiuſdem.

DEus in ſacris arcanorum viſionum oraculis tum canus, tum iuuenis fingitur. Canus, vt eſſe rerum principium intelligatur: Iuuenis autem, vt nunquam ſeneſcere, & finem habere ſignificetur. Vel iuuenis etiam ob rationem arithmeticam, vt diuinum rerum initiũ oſtendatur. Vnitas. n. & qui ſunt vnitati proximi numeri priores ſunt illis, qui ab vnitate longius receſſerunt.

Eiuſdem.

NEque res cognoſcunt Deum, vt Deus eſt: neć Deus cognoſcit res, vt ipſæ ſunt. Res autem non cognoſcunt Deum, vt Deus eſt, quia nullæ res id aſſequi poſſunt, vt Deum cognoſcant, vt eſt Deus, hoc eſt, quomodo natura ſeſe habeat. Hoc. n. modo ſolus ipſe ſe nouit. Deus verò non cognoſcit res, vt ipſæ ſunt, qũ eas ratione eſſentiam ſuperante cognitas habet.

Eiuſdem.

DEus quidem rebus omnibus adeſt: Neque enim in loco eſt, vt aliqua abſit: ſed omnia complectitur. Ipſæ autem res non omnes adſunt Deo, ſed illæ duntaxat, quæ diuina ſunt propinquitate dignæ. Nos autem tunc ad illum appropinquamus, cùm inuocamus eum votis precibusq́; ſanctiſsimis, & animis puris, ac minimè coinquinatis, præbemusq́; nos aptos, & idoneos, qui ad ipſum accedamus. Ac quemadmodum, ſi cathena multis contexta luminibus, & è ſummo ſuſpenſa cœlo huc vſque perueniat; nos autem alternis eam manibus apprehendentes vlterius ſemper tendamus, ipſam quidem detrahere nobis videamur, reuera autem nõ eam ſupra infraq́; præſentem deducemus, ſed nos potius ad ſublimiores ipſius ſplendores tollemur. Aut ſi conſcenſa naui, funes ex aliquo ſaxo ad nos protenſos, & quaſi dedita opera ſic nobis exhibitos vt eos ex altera parte prehenderemus, corripientes contra nitamur, nõ ſaxum ad nos, ſed nos ſimul, & nauim ad ſaxũ promouemus. Sic etiam precantes & obſecrantes, non Deum ad nos, qui vbique præſtò eſt, trahimus, ſed nos ad ipſum diuina commemoratione obſecrationeq́; promouemus, eiq́; nos commendamus.

Eiuſdem.

APud nos quidem ebrietas, tendit ad deteriora, & eſt immodica vini repletio, qua mens loco dimouetur. Apud Deũ autem ſpectat ad meliora & eſt immodica omnis boni repletio, qua mens ab intelligentia dimouetur. Ab intelligentia enim eximitur, dum ſupra intelligentiam collocatur.

Item communiter de Deo ſancti Maximi.

PVtetur igitur eorum quæ cogitantur, quæque dicuntur Deus, mens intelligentium, & intellectorum. Dicentium, dictorumq́; verbum. Vita viuentiũ, & præbentium vitam. Omnibus denique omnia exiſtens, & factus per ipſa, quæ ſunt, atque fiunt. Nam per ſe nihil vlla prorſus ratione aut eſt, aut fit, eorum quæ ſunt aliquid ex his, quæ ſunt & fiunt, quippe qui cum illorum nullo naturaliter coniungatur. Itaque magis admittit, vt de ſe potius dicatur non eſſe, qui præſtantiori quadam ratione eſt. Oportet enim, ſi cognoſcenda eſt inter Deum & ea, quæ creata ſunt, differentia. Vt Deum excellenti præditum eſſentia dicamus eſſe id, quod illa non ſunt. Et quod illa ſunt, id Deum excellenti præditum eſſentia negemus eſſe. Et vtrunque de Deo piè ſic affirmemus, vt neutrum tamen aſſeramus de illo propriè dici poſſe. Vtrunque nimirum, & eſſe, quoniam ſit eorum cauſa: & non eſſe quòd omni eorum cauſa ſit excellẽtior. Neutrum rurſus propriè. Neutro enim id conſtitui, quod quæſitum eſt, nempe, quid per eſſentiam, naturamq́; ſit. Cui enim nihil omnino quod ſit, aut quod non ſit, naturaliter coniungitur, ad hunc eorum vel quæ ſunt, aut dicuntur; vel quæ non ſunt, aut non dicũtur, nihil aſpirare conſentaneum eſt. Simplicem enim habet eſſentiam, & omnibus incognitam, & inacceſſam, & quæ nec verbis explicari poteſt, & eſt omni affirmatione, negationeq́; ſuperior.

Eiuſdem.

VNus & ſolus per naturam propriè ſemper eſt Deus, totum, quod propriè eſt, omni rõne in ſe ipſe includens, vt q & eſſentia propriè præſtantior exiſtit. Qđ ſi ita eſt, nihil oĩno eorum, quæ vlla rõne dicuntur eſſe, planè id habet, vt propriè ſit. Quare nihil eſſẽtia diuerſum cũ illo prorſus ab æterno põt conſiderari, non ſeculum, non tempus, non aliquid eorum, quæ ſeculo, & tpe continent. Nã propriè, & non propriè eſſe nunq̃ inter ſe conueniunt.

Eiuſdem.

SOlus Deus ſimplex eſt propriè, & propriè vnũ, & vnitas, & monas. Oĩa verò, quę poſt Deum ſunt, duplicia ſunt, & compoſita, licet non pari ratione. Nam quæ mente, & intelligentia continentur, ex eſſentia conſtant, & differentia, qua vnumquodq; eorum conſtituitur, & ab aliis ſeparatur. Quicquid autem habet aliquid, quo ipſius eſſentia declaretur, nõ eſt ſimplex: Quę verò ſenſibus percipiuntur, conſtant ex materia, & forma.

Eiuſdem.

IN Deo, & qui eſt, & bonus, & Deus, & opifex, & eſſentia præſtantior, & infinitas, & immortalis, & quæ his ſimilia ſunt, non dicimus eſſe differẽtias eſſentiam conſtituentes, ne ipſum ex his compoſitum aſſeramus, ſed appellationes quaſdam, quibus aliqua eorum, quæ circa ipſum ſpectantur, patefiunt, cùm nulla tamen ex ipſis, ea, quæ ad eſſentiam & naturã eius pertinent, oſtendat. Quædam enim diuinæ naturæ congruentia ſignificant, non autem indicant ipſam naturam, quod quidem differẽtiarum eſſentiam conſtituentium proprium eſt.

Eiuſdem.

IN partes diuidi non poteſt Deus, quia non habet quãtitatem. Quantus non eſt, quoniam & qualitatis expers.

Nõ eſt qualis, quia & ſimplex. Simplex eſt, quia & interminatus. Interminatus, quia & infinitus. Infinitus, quia & immobilis. Immobilis, quia & ſine principio. Nihil enim habet ante ſe, & maius. Nihil ſecum, & æquale. Nihil poſt ſe. Vacat autem principio, quoniam & ingenitus eſt. Ingenitus porrò, quoniam eſt vnus, & maximè ſingularis. Vnus verò maximeq́; ſingularis quoniam immenſus omnino, ideoq́; nec explicari, nec cognoſci poteſt, & ſola hæc vera illius habetur cognitio, quod cognoſci non poteſt.

Eiuſdem.

INfinitus eſt Deus, non ea re ſolum, quòd principio vacat & fine, verumetiam quantum ad eſſentiam, & potentiam, actionemq́; pertinet. Neque enim per eſſentiam percipi, nec per potentiam, actionemq́; cognoſci poteſt. Atque vt verius loquar, omni ratione & modo eſt indefinitus. Hec.n.eſt infiniti proprium. Nam ſicut vnitas, neq; numerus eſt, neq; numerabilis, neq; totũ, neq; pars, neq; habitus numeri, ſed oĩs numeri principium & cauſa, ſine principio autem, quia nullum habet numerum antiquiorem, & cauſam, vt ipſa ſit, ſic etiam Deus, vt paruum exemplum afferatur, omnem & quantitatem, & qualitatem, & habitum ſuperans & ſimplex eſt, & ſine principio, & rerum principium.

Eiuſdem.

SImplicem Deus, cùm ſimplex ſit, vnam, bonam, omnibus omnia conficientem actionem habet, inſtar radij ſolis, qui omnia ſouens agit in ſingulis pro naturali cuiuſq;, & ad ſuſcipiendum apta poteſtate.

Deus, qui eſt, ipſa eſſentia, & ipſa bonitas, & ipſa ſapientia, immo verò, qui his omnibus ſublimior eſt, nihil habet omnino contrarium. Quæ autem creatæ ſunt res, gratia & munere ſunt omnes eſſentiæ participes. Et quæ ratione menteq́; conſtant, ac naturam ad bonitatem ſapiẽtiamq́; ſuſcipiendam idoneam obtinent, cõtrarium habent eſſentiæ quidem ipſum non eſſe, naturæ verò ad bonitatem, & ſapientiam accipiẽdam accommodatæ, malitiam & ignorantiam. Porrò ſemper vt ſint, aut non ſint, in poteſtate eſt effectoris. Vt autem bonitatis & ſapientiæ fiant participes, aut non fiant, in ipſarum, quæ ratione ſunt præditæ, ſitum eſt voluntate.

Eiuſdem.

GRæci, qui dicunt, rerum eſſentiam ab omni æternitate ſimul fuiſſe cum Deo, qualitates autem ab eo poſt accepiſſe, Eſſentię nihil eſſe contrarium aſſerũt, ſed in qualitatibus ſolis contraria reperiri. Nos autem, qui ſolam diuinam eſſentiam quia ſola propriè ſit infinita, nihil habere contrarium tradimus, rerum eſſentiæ contrariũ eſſe ipſum non eſſe dicimus. Quippe quæ ex nihilo ſacta eſt. In eius autem, qui illam creauit, eſſe poteſtate, vt ipſa vel ſit vel non ſit. Verùm ipſi, nempe bono, placere, vt ſit, maneatq́; omnipotenti ipſius virtute conſeruata.

Eiuſdem.

OMnis eſſentia proprio termino circũſcripta, & definita, principium eſt eius motus, qui potentia in ipſa conſideratur. Omnis autem eſſentiæ motus medium quiddam eſt. Nam & eſſentiam ſequitur, & actionem antecedit. Et omnis actio propria ipſius ratione naturaliter circumſcripta finis eſt illius motus, qui ab eſſentia proficiſcitur, Verùm Deus nec principium, nec medium, nec finis eſt. Hi nãque ſunt earum rerum termini, quę tempore diuiduntur, & quæ ſimul cum ſeculo, vt aliquis dicat, cernuntur. Tempus enim, cùm eius menſura ſit motus, numero circunſcribitur. Seculum autem, quoniam cum eius eſſentia, categorica, ſiue, (vt trita & vulgata iam voce vtar) prædicamentum. Quando, ſimul intelligitur ſubit diuiſionem, & exiſtendi principium ſumit. Quòd ſi tempus, & ſeculum non carent principio, multo minus ea, quę tempore & ſeculo continentur. Deus igitur neq; eſſenna eſt, ne principium dicatur: nec potentia, ne medium vocetur: nec actio, ne finis nominetur. Sed effector eſſentiæ, eſſentiaq́; præſtantior: & effector potentiæ, potentiaq́; valentior: & omnis actionis habitus nunquam deſinens. Atque, vt breuiter dicam, omnis eſſentiæ, & potentię, & actionis, & principij, & medij, & finis author.

Eiuſdem.

OMne principium, & medium, & finis habitus omnino categoriam non effugiunt. Deus autem omni planè habitu cum ſit ſuperior, nec principium eſt, nec medium, nec finis, nec aliud quicquam eorum, quæ in habitus categoria conſiderantur, vel cum aliquo conferuntur.

Eiuſdem.

RErum principiũ, & medium, & finis dicitur Deus, ſed non vt agens, aut patiens, id, quod intelligẽdum eſt in omnibus nominibus, quæ ipſi tribuuntur, ſed principium eſt, vt effector; medium, vt moderator: finis vt circũſcriptio, ex ipſo enim, inquit, & per ipſum, & in ipſum omnia.

Eiuſdem.

NIhil eorum, quæ ſunt, ſeipſum facit. Quod autem à ſe non eſt factum, cauſa non caret. Quod cauſa nõ caret, non eſt immobile. Quod immobile non eſt, propter cauſam mouetur omnino. Moueri igitur naturaliter pendet à cauſa, per quam fit, & ad quam dirigitur ipſe motus. Nihil enim eorum, quæ mouentur, ſine cauſa moueri natura patitur. Principium autem omnis motus naturalis, & eorum, quæ mouentur, generatio. Principium verò illorum quæ generata ſunt, generationis, eſt Deus, vt author generationis. At finis motus naturalis eſt eorum quæ generata ſunt, ſtatus, quem poſt trãſitum eorum, quæ tranſierunt, efficit infinitas illa in qua, quoniam nullum eſt ſpatium, ceſſat motus rerum, quæ mouentur naturaliter. Omnis ergo generationis, & motus, & ſtatus rerum principium, & medium, & finis eſt Deus. Quoniam & ex ipſo genitæ ſunt, & per ipſum mouentur, & in ipſum ſunt deſituræ, qui ipſam quoque motus omnes definientem ac terminantem complectitur infinitatem.

Eiuſdem.

EOrum, quę fiunt, quæq; mouentur, motionis & principium, & finis eſt Deus, & eorum quæ in ipſum feruntur ſtabile, atque immobile firmamentum. Et omnium denique rerum terminus interminatus, & infinitus finis.

Eiuſdem.

HOmines certo quodam termino, boni, ſapientes, & iuſti vocantur. Deus autem abſolutè dicitur bonus, & ſapiens, & iuſtus, & bonitas, & ſapientia, & iuſtitia quippe qui eſt omnis virtutis eſſentia. Quãobrem qui virtutis eſt particeps, Dei particeps eſt, qui virtutis, vt diximus, eſſentia, & fons eſt.

Eiuſdem.

DEus, qui cognitio per eſſentiam eſt, ſolam boni cognitionem habet, vt qui ſolius boni natura eſt.

Omnis

Omnis autem ſecundum Deum natura ratione prædita ſimplici mentis motu non poteſt eodem tempore boni & mali notitiam habere, cùm vnius contrarij cognitio, alterius contrarij naturaliter ignorantiam afferat. Sic etiã oculi non poſſunt eodem tempore ſurſum deorſumq́;, aut dextrorſum ſimul ac ſiniſtrorſum contueri.

Eiuſdem.

ET ſeipſum Deus, & quæ ſunt infra ſe cognoſcit. Natura item ratione menteq́; prædita & Deum, & quę infra Deum ſunt, cognoſcit. ſed non eodem modo, quo Deus. Hic. n. ex eſſentiæ ſuæ contemplatione ſeipſum per ſemetipſum intelligit. Et quæ ſub ipſo ſunt, ex ſapientia cognoſcit ſua, per quam, & in qua condidit omnia. Illa verò & Deũ cognoſcit, dum illius, qui nullius rei particeps eſt, particeps fit, tum ex eo, quòd eſt, tũ ex eo, quòd bene, per gratiam eſt. Quę autem ſub Deo ſunt, percipit, dum artificioſam in illis ſapientiam eius, & naturales ipſorum rationes comprehendit. Angeli tamen, vt qui mentes ſunt puræ, ſublimius intelligunt, demiſsius homines, vt qui corporis pondere deprimuntur.

Eiuſdem.

DEus propriè nec intelligere dicitur nec intelligi, ne compoſitus exiſtimetur. Nam quod intelligit, coniũctam habet intelligendi poteſtatem. Et quod intelligitur, poteſtatem habet coniunctam, vt intelligatur. Nec intelligentia propriè dicitur, ſiquidem intelligentia naturaliter eſſentiam ſubiectam habet ipſius intelligentiæ ſuſceptricem. Reliquum igitur eſt, vt, poſt hæc omnia, cùm non poſsimus, Deum hoc modo intelligentiam dicere, dicamus eum ipſam per eſſentiam intelligentiam, & totam intelligentiam, & intelligentiam ſolam, atq; omni intelligentia præſtantiorem.

Eiuſdem.

DEus nec intelligentia cognoſcit intelligibilia, nec ſenſu ſenſibilia. Neque enim fieri poteſt, vt qui rebus eſt excellentior, res percipiat ea ratione, qua ſe viciſsim ipſæ percipiunt. reſtat igitur, vt ea tanquam proprias voluntates intelligat, quandoquidem & volens fecit omnia.

Eiuſdem.

RAtiones omnium rerum ante ſecula habens in ſe Deus, ex illis omnia, quæ vel mente, vel ſenſu percipiuntur, procreauit, opportuno tempore tum vniuerſa, tum ſingula conſtituens. Singulis enim rebus præceſſit ratio, qua ita ſunt factæ. Quamobrem rationes omniũ, in Deo erant fixæ, quibus eas ex nihilo fecit. Atque his quidem rationibus cognoſcit omnia prius, q̃ fiant. Hæ verò à Dionyſio Areopagita præfinitiones & diuinæ voluntates appellantur. Quapropter ſi ex propria quiſque ratione in Deo exiſtente moueatur, in Deo eſt. Ex quo illud dicitur:
2. Tim. 2 Nouit Dominus, qui ſui ſunt. Sin præter illam moueatur, à
Mat. 15. Deo excidit. Ex quo illud: Non noui vos.

Deus non qualitatum, ſed eſſentiarum quæ factæ ſunt, effector eſt.

Eiuſdem.

HOmines ea, quæ cernuntur, in quibus veritas omnino non eſt, ſpectantes iudicant. Deus autem occultum animi motum agentis intuens, & rationem, qua ad agendum adductus eſt, rectè, & iuſtè iudicat ea, quę ab hominibus fiunt.

Eiuſdem.

NOn omnia, quæ cogitationibus noſtris imbecillis occurrunt, dignè decoreq́; poſſunt explicari. Nullum habet Deum Deus, nec alium colit, nec in aliquem credit. Num igitur aut ſine Deo Deus? aut impius? aut infidelis? Minimè verò. Hæc igitur & horum ſimilia ſuggerit cogitatio, ſed pietas eloqui non permittit.

Item communiter de Deo. Ioannis Damaſceni, ex cap. XI.

CAeterùm, quoniam in diuina ſcriptura plurima de Deo corporea quadam ratione dicta reperimus, ſciendum eſt, nos, vt qui homines ſumus, & craſſo iſto carnis indumento circũdati, non poſſe diuinas, & ſublimes, & à materia remotas diuinitatis actiones intelligere, niſi quibuſdam ſimilitudinibus, & notis, inter nos vſitatis vtamur. Quare quæcunq; de Deo legimus dicta corporibus noſtris congruentia, ea ſymbolicè dici, & ſublimius aliquid, q̃ ſonant, ſignificare intelligamus. Simplex enim eſt Deus, & figuram non habet. Itaque per oculos, & palpebras, obtutumq́; Dei, potentiam eius omnia cernentem, cogitationemq́; nihil ignorantem accipiamus. Quia per hunc ſenſum perfectior in nobis certiorq́; cognitio comparatur. Per aures autem benignitatem ipſius preces ſupplicationesq́; noſtras clementius admittentẽ. Et nos enim in eos, qui nobis ſupplicant, mitiores ſumus, dũ aurem eis audiendis humanius admouemus. Per os, ſermoneq́; Dei, declarationem voluntatis eius. Nam ore, & ſermone intimos animi ſenſus patefacimus. Per cibum, & potum, noſtram ad parendum voluntati eius propenſionem & ſtudium. Siquidem & nos guſtandi ſenſu neceſſariam naturæ appetitionem explemus. Per odoratum, vim eius noſtri erga ipſum amoris & beneuolentiæ ſuſceptricem. Quãdo nos item hoc ſenſu fragrantem odoris ſuauitatem percipimus. Per faciem, præſentiam eius ex operibus ipſius ſeſe oſtendentem. Etenim nos quoq;, qui ſimus facie & vultu potiſsimum indicamus. Per manus, perfectam, & præclaram ipſius rationem agendi. Quoniam & ipſi quæ magis vtilia honeſtaq́; ſunt, propriis manibus efficimus. Per dexteram, auxilium illius in proſperis ſecundiſq́; rebus. Quod etiam nos in iis, quæ maiorem decoris, & dignitatis ſpeciem habent, quæque maioribus indigent viribus, dexteram adhibemus. Per tactum, exquiſitam eius vel valde minutarum occultarumq́; rerum notitiam, & exactionem. Quandoquidem & ij, qui à nobis excutiuntur, & contrectantur, nihil in ſe poſſunt occultare. Per pedes & greſſum egentium patrocinium, aut inimicorum vltionem, aut alias eiuſmodi actiones, aut profectionem, & aduentum. Pedum enim opera nos quoque vtimur incedentes. Per iuſiurandum, immobilem eius in propoſito permanſionẽ, Nos enim quoque pacta conuentaq́; iureiurando confirmamus. Per iram & indignationem, eius ab improbitate abhorrentem voluntatem, eamq́; deteſtantem. Nam & nos ea, quæ voluntati noſtræ contraria ſunt, odio proſequentes iraſcimur, & indignamur. Per obliuionẽ, & ſomnum, & dormitationem, procraſtinationem vltionis inimicorum, & dilationem auxilij, quod amicis ab eo ferri conſueuit. Omnia denique, quæ corpori conuenientia referuntur ad Deum, arcanam habẽt ſignificationem, qua ex iis, quæ in nobis ſunt, ea, quæ ſunt ſupra nos, intelligimus. Excipio quæ de corporea Dei verbi peregrinatione dicta ſunt. Totum enim hominem pro ſalute noſtra ſuſcepit,

Digitized by Google

nempe animam ratione prædıtam, & corpus, & naturæ humanę proprietates, affectionesq́; naturales, nulli tamen obnoxias culpæ aut reprehenſioni.

Eiuſdem ex cap. XIII.

LOcus corporeus eſt terminus continentis, quatenus continet id, quod continetur. Exempli gratia, aër continet hócce corpus. Verum non totus, qui comprehendit aër, comprehenſi corporis locus eſt, ſed aëris ambientis extremitas, quæ corpus comprehenſum attingit, Quod autem continet, omnino in eo non eſt, quod continetur. Eſt etiam locus intelligibilis, vbi intelligitur & eſt natura ĩtelligibilis, & incorporea. Vbi adeſt, & agit, & ratione non corporea, ſed intelligibili continetur. Neq; enim figuram habet, vt ratione corporea comprehendatur. Quare Deus, cùm materiæ ſit expers, & circũſcribi nequeat, in loco non eſt. Ipſe enim ſui ipſius eſt locus, qui omnia implet, & ſupra omnia eſt, & complectitur omnia. Dicitur tamẽ & in loco eſſe, & Dei locus dicitur, vbi actio eius perſpicua ſit. Ipſe enim per omnia tranſit ſine mixtione, & actionem ſuam omnibus communicat pro apta cuiuſque ad ſuſcipiendum facultate. Puritatem dico, & naturalem, & voluntariam. Puriora autem ſunt, quæ materia carent, q̈ quæ in materia depreſſa ſunt: & quæ virtute ſunt prædita, q̈ ea, quæ ſunt cum vitiis coniuncta. Dicitur igitur Dei locus, qui plus habet actionis eius & gratiæ. Iccirco ſedes ipſius appellatur cœlum, quòd in eo ſunt Angeli, qui eius obtemperant voluntati, vt cum ſemper collaudant. Hæc enim ipſi quies eſt. Et terra ſcabellum dicitur pedum ipſius. In hac enim per carnem cum hominibus verſatus eſt. Pes autem Dei ſancta eius caro multifariam eſt appellata. Dicitur & Eccleſia locus Dei. Hanc enim ad eius gloriam, vt templum, conſtituimus, in quo preces etiam ad eum fundimus. Similiter & ea loca, in quibus eius opera manifeſta ſunt, quæ vel in carne egit, vel ſine corpore, loca dicuntur Dei. Sciendum eſt autem, Deum in partes non diuidi, ſed eſſe vbique totum omnino, & non partem in parte, quo pacto corpora diuiduntur. Sed totum in omnibus, & totum ſuper omnia. Angelus verò ratione quidem corporea in loco non continetur, quaſi formam, figuramq́; ſuſcipiat, attamen in loco eſſe dicitur, propterea quòd intelligentia præſto eſt, & agit, vt congruit naturæ ipſius, & non eſſe alibi, ſed illic, vbi agit, intelligentia contineri. Nequit enim eodem tempore diuerſis in locis eſſe. Nam ſolius eſt Dei, vbique agere eodem tempore. Angelus enim naturali celeritate, qua promptè, citoq́; ex vno in alium locũ pertranſit, in diuerſis locis agit. Deus autem cùm ſit vbique, & ſuper omnia, vbique eodem tempore variè agit vna & ſimplici actione. At animus corpori deuinctus eſt, & totus toti coniunctus, non autem pars parti copulatus. nec continetur à corpore, ſed ipſum continet, vt ignis ferrum. Et in ipſo manens actiones proprias exequitur.

Eiuſdem ex eodem cap.

ID, quod circũſcriptum eſt, aut loco, aut tempore, aut comprehenſione continetur. Quod autem non eſt circunſcriptum horum nullo comprehenditur. Solus igitur Deus non eſt circunſcriptus, quippe qui principium, finemq́; non habet, & omnia continet, & nulla comprehenſione continetur. Solus enim nec comprehendi, nec definiri, nec ab vllo cognoſci poteſt, ſed ipſe ſe ſolus nouit.

PARS PRIMA

Angelus verò & tempore circũſcribitur, nam eſſe cœpit; & loco; licet, vt diximus, intelligibili, & cõprehenſione, Nam & ſe mutuò Angeli aliqua ex parte naturaliter cognoſcunt, & à procreatore perfectè comprehenduntur. Corpora autem & principio, & fine, & loco corporeo, & comprehenſione ſunt circunſcripta.

TITVLVS QVARTVS

Diuinam naturam comprehendi non poſſe.

Magni Gregorij Theologi, ex oratione in diem Natalem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

SEMPER fuit, & eſt, & erit Deus, immo verò ſemper eſt. Nam illud, fuit, & erit, temporis, cui nos obnoxij ſumus, & naturæ fluxæ ſunt partes. Deus autem ſemper eſt, atque ita ſe, dum in Monte Moſem alloquitur, nominat. Totum enim ipſum eſſe principium finemq́; non habens veluti infinitum quoddam & nullo termino circunſcriptum eſſentiæ pelagus in ſe ipſo comprehenſum continet, ſic omnem & temporis & naturæ rationem ſuperans, vt à mente ſola, & ab hac etiam admodum obſcurè, atque tenuiter adumbretur. Neque enim ex iis, quæ in ipſo ſunt, ſed ex iis, quæ ſunt circa ipſum aliam ex alia cogitationem colligens ad vnum quoddam veritatis ſimulachrum aſpirat, quod inſtar fulguris non conſiſtentis ſed oculorum aciem celeriter perſtringentis, principem animi facultatem, eorum duntaxat, qui ſunt expurgati, pauliſper illuſtrans, ante ſe ſubducit, quàm apprehendatur, & prius effugit, quàm intelligatur. Vt, quemadmodum ego quidem ſentio, & eo, quod percipitur, ad ſe alliciat: Nam quod nullo pacto percipi poteſt, aſſequendi ſpem adimit, & quod ſe quis aſſecuturum omnino deſperat, id ſibi ne ſequendum quidem exiſtimat: & eo, quòd non percipitur, moueat admirationem, admiratione autem magis accendat conſequendi cupiditatem, cupiditate verò nos expurget, expurgatosq́; diuinos, & ſui ſimiles reddat, & cum eiuſmodi tanquam cum amicis, iam familiariter verſetur, vel potius (vt iuuenile aliquid liberius dicam) in Deis Deus coniũgatur, & cognoſcatur, tantum fortaſſe quantum eos ipſe cognoſcit. Infinitus igitur eſt Deus, & ad intelligendum difficillimus, eiuſque nihil aliud niſi infinitas ipſa percipitur. Sin aliquis opinetur, Deum, quòd naturæ ſimplicis ſit, aut nullo prorſus modo, aut planè perfecteq́; percipi, is diligenter attendat, quid ſibi velit illud, eſſe naturæ ſimplicis. Neq;.n. illi idem eſt natura, & ſimplicitas, quemadmodum nec iis, quæ compoſita ſunt, idem eſt eſſentia, & compoſitio. Verùm cùm infinitum dupliciter conſideretur, nempe quãtum pertinet ad principium & ad finem, quod enim eſt ſuperius his, & non in his, id eſt infinitum. Cùm igitur animus ſe ad ſuperiora conuertens, non inuenit, vbi cogitans de Deo conſiſtat, & innitatur, infinitum & inaceeſſum illud, ἄναρχον, hoc eſt, principio carens dicimus: vbi autem ad inferiorem tendenti idem ei contingit, illud ἀθάνατον, & ἀνώλεθρον, id eſt, immortale, & nullum interitum ſubiens vocamus: At vbi in vnum vtrũque coniecerit, illud αἰώνιον, id eſt, æternum appellamus. Aeternitas enim nec tẽpus eſt, nec vlla temporis pars, cùm nihil eam dimetiatur, ſed quod nobis eſt tempus, ſolis conuer-

ſione

ſione dimenſum, idem ſempiternis rebus æternitas eſt,
cum illis quaſi quodam temporis motu & ſpatio ſimul
extenſa.

Eiuſdem.ex oratione de theologia.

DEus difficile intelligi, explicari nullo mō poteſt, vt
quidam è græcis theologis, nō inſcitè mea quidem
ſententia philoſophabatur, quo & intelligendi ꝓpo
ſita difficultate Deum ipſe comprehendiſſe videretur, &
explicandi ratione ſublata reprehēſionem effugeret. Ego
Deum nec explicari poſſe verbis exiſtimo, & animo conci
pi multo minus. Nam quod animo conceperis, forte decla
rare poſsis ſi minus apertè, obſcurè ſaltem, vt qui audit, ni-
ſi auribus, & mente captus ſit, vtcunq; percipiat. Rem ve-
rò tantam nulla penitus ratione comprehendi poſſe iudi-
co, nec ſolùm ab iis, qui humi defixi nihil niſi humile abie-
ctumq́; cogitant, verùm etiam ab illis, qui in rebus ſubli-
mibus contemplandis verſantur, & Deo ſunt amiciſsimi, à
nulla deniq; natura procreata, cui ad veritatis cognitionē
aſpiranti caligo iſta, & craſſa carnis nebula tenebras offun
dit. Atq; haud ſcio, an ne à naturis quidem illis excelſis, quę
mente ſola & intelligentia conſtant, apprehēdatur. Hæ ta-
men quoniam propius accedunt ad Deum, & toto illius lu
mine illuſtrantur, cum fortaſſe ſi nō penitus, perfectius cer
tè, & clarius, quàm nos intelligunt, & comprehendunt,
quanquā & ipſæ quoq; aliæ magis, aliæ minus, pro ratione
ordinis, in quo ſunt collocatæ. Verùm vt hæc ita ſe habeāt,
certè, quod ad nos attinet, non ſolùm illa pax, quæ ſuperat
Philip. 4. omnem ſenſum, & comprehenſionem, & ea, quæ iuſtis
1. Cor. 2. promiſſa ſunt, quæ nec oculis cerni, nec auribus percipi,
nec cogitatione comprehendi poſſunt, ſed res etiam iſtæ
procreatæ propemodum ignorātur. Et harum enim, mihi
crede, vmbram tantúm tenemus. Cùm audis ea Dauidis
Psal. 8. verba: Videbo cœlos, opera digitorum tuorum, lunam, &
ſtellas, & certam in his, ac firmam ordinis rationem, atten
de, illum non videre ſe, ſed aliquando viſurum dicere. At
illa natura, quæ his longè ſublimior eſt, & à qua hæc per-
fecta ſunt, multo minus percipi comprehēdiq; poteſt, nō
dico, ꝙ ſit, ſed quæ ſit. Neq; enim inanis eſt prædicatio no
ſtra, nec ſtulta fides. Neq; hæc ita decernimus, vt rurſum
ex humanitate noſtra impietatis initium ducas, aut calum
nieris, & in nos inueharis, tanquàm ignorantiam profitea-
mur. Nam plurimum intereſt, vtrum dicas, tibi eſſe perſua
ſum, aliquid eſſe, an, te ſcire, quid illud ſit.

Eiuſdem ex eadem oratione.

ECquis ad illud ſapientiæ faſtigium peruenit? Ecquis
tanto vnq̄ munere dignus effectus eſt? Ecquis adeò
Cor. 2. mentis os patefecit, attraxitq́; ſpiritum, vt eo cuncta
ſcrutante, & cognoſcente, etiam ꝓfunda Dei, ipſum Deū
ſic apprehenderit, vt id, ad quod omni ſtudio, & cogitatio
ne Reſp. cœleſtis aſpirat, iam aſſecutus, illo non egeat am-
plius? Quid enim vnquam Deum eſſe ſuſpicaberis, ſi ratio-
nis argumentis penitus innitaris, aut quónam te rationis
exquiſita ſubtilitas adducet. O quiſquis es, qui te maximū
philoſophum, & theologum profiteris, quiq́; gloriaris, tan
quam ea, quæ ſunt immenſa, ſic conſecutus, agè, nū Deus
corpus? Et quomodo? infinitum ne, & interminatū, & nul
la præditum figura, quodq́; nec tangi, nec cerni poteſt?
Num & hæc corpora? non arbitror te id auſurum dicere.
Neque enim ea eſt natura corporum. An corpus quidem,
non autem hæc? Ne te quidem adeò ſtupidum puto, vt
Deum eſſe ſtatuas illum, qui nulla re nobis antecellat cur
enim colendus nobis & adorandus, ſi loco circumſcribit?
Aut quomodo effugiet, quin ex elementis compoſitus ſit,
& in ea rurſum redactus omnino diſſoluatur? Compoſitio
enim pugnæ principium eſt, pugna diſſenſionis, diſſenſio
interitus. Interitus autem à Deo, & à prima illa natura pla-
nè remotus. Tollatur ergo diſſenſio, ne ſequatur interitus.
Tollatur pugna, ne adſit diſſenſio. Tollatur compoſitio,
ne pugna conſequatur. Deniq; nec corpus ſit, ne compoſi
tio admittenda ſit neceſſariò. Sic ab extremis ad prima re-
grediens conſtat ratiocinatio. Quòd ſi Deus ita continet,
vt ipſe quoq; cōtineatur, quo modo defendemus, id quod
de illo dicitur, nempe eum per omnia commeare, & imple
re omnia? Nónne cœlum, & terram ego impleo, dicit Do-
minus? Et, ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum. Vt il- Hier. 23.
li ſit ignominiæ, ꝙ & corpus eſſe dicatur, & quæ fecit ipſe, Sap. 1.
non comprehendat. Vel, quod fieri nequit, erit corpus in
corporibus. Aut, quod liquidis rebus accidit, implicabitur
& cōmiſcebitur, vt aliam ipſe ſecet, ab alia diſſecetur. Id,
quod indiuiduis Epicuri corpuſculis, & anicularum ſabu-
lis eſt abſurdius. Corruit igitur eorum ratio, qui Deo cor-
pus attribuunt, vt ipſa nec corpus, nec ſolidum, aut firmū
aliquid habere videatur. At enim corpus quidē eſt Deus,
ſed expers materiæ. ſi quintum eſt corpus, quod (vt opina
ti ſunt quidam) citato in orbem motu circunferatur, agè
ſit expers illud materiæ, quintumq́; corpus, aut, ſi ita vis, va
cet etiam corpore, neq; enim id nunc in controuerſiam
vocamus, & ſolent hi pro arbitrio ſuo huc illuc orationem
torquere, texere, atq; retexere Agè oſtēdas, quodnam co
rum ſit, quæ mouentur, & circunferuntur. (quanquā con-
tumelioſum eſt, rerum effectorem, & motorem eodem,
quo illæ mouentur, & circunferuntur, modo cieri) Hoc
vbi oſtenderis, quid illud item moueat, interrogabo. Sin
id quoq; protuleris, vrgebo rurſum requirens, quid mo-
ueat hanc vniuerſitatem, quid rurſum illud, atq; illud, atq;
ita abibit in īfinitum diſputatio. Deinde qui fieri poſsit, vt,
ſi mouetur, non ſit in loco: Sin aliud à quinto illo corpore
diuerſum corpus eſſe contenderis, nempe Angelicum, ex-
quiram, vndenam tibi conſtet, Angelos eſſe corpora, &
quænam illa ipſa ſint. Et quanā re præſtabit Angelis Deus,
cuius miniſtri ſunt? Quòd ſi ſublimius corporum agmen
rurſum adduxeris, ſtultum, ac nugatorium pelagus, in quo
nullum ſit vadum, vbi conſiſtere valeas, apparebit. Patet
igitur, Deum non eſſe corpus, & ex eo potiſsimum, quòd
nullus vnquam eorum, qui diuino ſpiritu afflati fuerūt, ſen
tentiā hanc aut ipſe dixit, aut dictam ab aliis approbauit,
abhorret enim ab Eccleſiæ noſtræ diſciplina. Reliquum
igitur eſt, vt Deum corporis expertem exiſtimemus. Verū
ne hoc quidem eſſentiam eius conſtituit, & comprehēdit,
quemadmodum neque illa, ꝙ ingenitus ſit, quòd princi-
pium non habeat, quòd nec immutetur, nec corrumpa-
tur, & cætera, quæ vel de Deo, vel circa Deum dicuntur.
Nam eſſe ſine principio, non aliunde pendere, nullo fine
terminari quid tandem afferunt, quod eius naturam & eſ-
ſentiam exprimat? Reſtat igitur, vt, qui Dei mētem tenet,
& in eius eſt contemplatione perfectior, ad totam eius eſ-
ſentiam complectendam philoſophando longius progre-
diatur, Quemadmodum enim non eſt ſatis, corpus, aut ge
neratum eſſe dicere, ſi id, in quo hæc ſunt velis conſtitue-
re, & demonſtrare, ſed vt perfectè abſolutèq́; declaretur,
neceſſe eſt, vt quod his ſubeſt, adiicias, exempli gratia cor
poreum, ac generatum illud, eſſe hominem, aut bouem,
aut equum, ita, qui illius, qui eſt, naturam indagat accura-
tius, non debet, iis, quæ ille non eſt, enumeratis conſiſtere,
ſed oportet, vt cùm expoſuerit ea, quæ Deus nō eſt, ſubii-

ciat tandem, quid ſit. Præſertim cùm ſit facilius, vnum ali-
quod affirmando complecti, q̃ negaudo omnia ſigillatim
enumerare. Vt ex eorum, quæ non eſt, negatione, & eius,
quod eſt, affirmatione, illius notio comprehendatur. Nã
qui ea, quæ Deus non eſt, dicit, tacet autem id, quod eſt,
perinde facit, vt ſiquis interrogatus, quot bis quinque con
ficiant, non duo, nec tria, nec quatuor, nec quinq;, nec vi-
ginti, nec triginta, nec vllum deniq;, vt breuiter dicam ci-
tra, aut vltra denarium numerum reſponderet, ipſum verò
denarium non pronunciaret, interrogantis enim, & quæ-
ſtionem proponentis animo non ſatisfaceret. Multo enim
facilius, & breuius queas ex eo, quod eſt, ea, quæ non eſt,
explanare, quàm iis, quæ non eſt, abnegandis, id, quod eſt,
declarare. ſed hoc nemini dubiũ eſt. Verùm quia iam per-
ſpicuum eſſe arbitror, Deum eſſe corporis expertem, pa-
rumper adhuc inquiramus, vtrum nuſquam ſit, an alicubi.
Si nuſquam dixeris, poterit aliquis eorum, qui ſubtilius di-
ſputant, quærere quonam modo ſit. Nam ſi id quod non
eſt, nuſquam eſt, quod nuſquam eſt, ſorte ne eſt quidem.
Sin alicubi, reſpondebis, rurſum interrogabo. vbi nam? In
vniuerſitate, an ſupra vniuerſitatem: Si in vniuerſitate, in
aliquàne illius parte, an in tota. Si in aliqua parte, ergo qđ
maius eſt, à minori cõtinebitur. Sin aũt in tota, ergo ab eo,
quod maius, & aliud eſt, quandoquidem maius eſt, quod
continet, quam id, quod continetur, ſi tamen totum à toto
ſic ambiatur, vt nulla eius pars à circũſcriptione ſit libera.
Hæc ſequuntur incommoda, ſi eum in vniuerſitate dicas
eſſe. atque illud præterea, vbi nam erat, antequam ipſa vni
uerſitas conderetur, ex quo nõ parum accedet ad quæſtio
nem difficultatis. Quòd ſi illum ſupra vniuerſitatem eſſe re
ſponderis, quónam, inquam, diuiditur ab ipſa vniuerſita-
te? & vbinam, aut quomodo cogitatum eſt id, quod ſupra,
& infra poſitum ac locatum eſt, cùm nullus ſit terminus,
quo hæc ſecernantur, & ſeparentur? Nònne medium ali-
quod dare oportebit, quo vniuerſitas diuidatur ab eo, qđ
eſt ſupra vniuerſitatem? hoc autem quid aliud erit, quam
locus, quem euitabamus? Vt taceã, neceſſariò ſequi, Deũ,
ſi cogitatione comprehenditur, poſſe circunſcribi. Genus
enim circunſcriptionis eſt etiam comprehenſio.

Ex eadem oratione.

SEd quorſum hæc perſecuti ſumus, & elaboratius for-
taſſe, quam multorum aures patiantur, ea vtentes di-
cendi ratione, quæ nunc viget, & quæ contempto in-
genuo, & ſimplici loquendi genere, tortuoſum, ac ſpino-
ſum diſputandi modum introduxit, vt ex fructibus arbor,
ideſt, ex obſcuris, & tenebricoſis diſputationibus author
iſtiuſmodi doctrinæ ipſe tenebrarũ princeps agnoſcatur?
Non vt ipſe quoq; noua admirandaq́; dicere, & nectẽdis
vinculis nexiſq́; diſſoluendis & explicandis, id quod in Da-
niele magnum fuit atque admirabile, ſapientia cæteris vi-
dear antecellere: Sed vt illud oſtenderem, quod orationis
initiò propoſuimus, nempe Deum hominis animo, & co-
gitatione comprehendi non poſſe, nec quantus ſit, vlla ſi-
militudine declarari. Quod tamen ipſius Dei non accidit
inuidia. A diuina enim natura, quæ perturbationũ eſt om-
nium expers, & ſola bona, & princeps procul abeſt, vt inui
deat, hominibus præſertim, quos omnium, quæ procrea-
uit, chariſsimos habet. Quid enim diuinæ rationi charius
ſit, quàm ij, qui ratione præditi ſunt. Quanquam & illud ip
ſum, quod ſumus, à ſumma illius bonitate proficiſcitur. Ne
que quo maior illi ex ea re proueniat honor & gloria, ma-
giſq́, colendus, & venerandus exiſtimetur, quia ad cogni-

tionem ipſius non peruenitur. Id enim vafrum, & alienum
non ſolùm à Deo, verùm etiam ab homine mediocriter
manſueto, & humanitatis non penitus oblito, vt arcendis
reliquis primas aſſequatur: Cur igitur non comprehenda-
tur Deus, vtrum aliæ ſint cauſæ, norunt ij, qui Deo proxi-
mi ſunt, quiq; imperueſtigabilia eius iudicia intuentur, &
contemplantur, ſi qui tamen virtute tantum excellunt, &
per abyſsi veſtigia ambulant, vt dici ſolet. Nobis quidem
exiguis modulis magna, & cognitu difficilia dimetiẽtibus
hæ cauſæ videntur forſitan eſſe poſſe, primùm, ne compa-
randi facilitatem contemnendi facilitas conſequatur. So-
lent enim quæ labore parta ſunt, diligenter ſeruari: quæ au
tem facilè parantur, citò contemni, vtpote quæ rurſum pa
rari queant. Atque ita qui ſapiuut beneficii difficultatem,
beneficium interpretãtur. Deinde ob illud etiam fortaſſe,
ne nobis idem, quod olim Luciſero, contingeret, vt totã
capientes lucem, nimium efferremur noſq́; aduerſus Do-
minum omnipotentem ſuperbè gereremus, atque ita elati
caſu maximè miſerando cõcideremus. Prętetea inter nos,
atq; Deum hæc corporis caligo, vt olim illa inter Hebręos
& Aegyptios nubes, forte intercedit, vt quanto purius, &
conſtantius hic ad eum cognoſcendum contendimus, tan
to maius ab eo ſtudij & vitæ purè tranſactæ præmium con
ſequamur. Atq; iccircò forte ſcriptum eſt: Poſuit tenebras Pſal. 17.
latibulum ſuum, craſſam nimirum tarditatem noſtrã, qua
pauci, & parum perſpiciunt. Hæc igitur philoſophentur,
qui tenentur hoc ſtudio, & ad ſummum contemplationis
faſtigium conſcendant. Nobis qui terræ vinculis, vt ait D.
Hieremias, detinemur, & iſto carnis põdere deprimimur,
perſuaſum eſt, quemadmodum fieri nequit, vt noſtrã ipſi,
quanuis feſtinantes, vmbram ſuperemus, quippe quæ tan-
to ſemper antecedit ſpatio, quantum nos ſequendo confi-
cimus: vel vt res cõſpicuas, niſi aer, & lux interceſſerit, ocu
lis cernamus, vel vt piſces aquis excluſi natent: ita fieri non
poſſe, vt qui corporibus incluſi ſunt, ad rerum diuinarum
intelligentiam ſine aliqua ſpecie corporea perueniãt. Sem
per enim nos aliquod ex terrenis iſtis & corporeis rebus
impedimentum interpellabit, licet ab illis mens quoad fie-
ri poterit, ſeſe conetur abiungere, & rebus illis ſibi cogna-
tis, & a ſenſibus remotiſsimis adhærere.

Ex eadem oratione.

QVidnam eſſentia, naturaq́; Deus ſit, nullus vnquã
hominum inuenit, neq; tamen inuenire non po-
teſt, vtrum autem ſit inuenturus, philoſopbando
diſputandoq́; inquirat, quicunq; volet. Inueniet aũt tunc,
vt ego ſentio, cùm diuinum hoc, quod in nobis eſt, Deiq́;
ſpeciem continet (mentem & rationem intelligo) cum eo
quod ſibi cognatum eſt, coniungetur, & imago ad exem-
plar redierit, cuius deſiderio nunc inflammatur. Quod ſa-
pienter admodum à Paulo cõſideratum exiſtimo, cum di-
ceret fore, vt tantum cognoſcamus, quantum & cogniti
ſumus. Nam quod ad præſentem attinet cognitionẽ, quic 1. Cor. 13
quid à nobis percipitur, eſt puſillus quidam ampliſsimi fon
tis riuulus, & exiguus maximę lucis radius. Itaq; ſiquis Deũ
nouit, aut ſcripturæ teſtimonio nouiſſe dicitur, tantum no
uit, quanto videtur clarior iis, qui æquè illuſtrati non ſunt,
& præſtantia illa, perfectio vocatur, non quod reuera ita
ſit, ſed quod tanquã in trutina poſita, & cum aliorum facul
tate comparata ſic apparet. Quamobrem Enos ſe Domi-
num inuocaturum ſperauit, eiuſq́; factum ſpes fuit non co Gen. 4.
gnitionis, ſed inuocationis. Enoch autem trãſlatus eſt, nec Gen. 5.
tamen conſtat, vtrum diuinæ iam adeptus naturæ cogni-

Gene.6. tionem, an adepturus. Noë vero, q̃ gratus Deo fuerit, ex
eo patet, quod illi commiſit, vt mundum vniuerſum, aut
certè mundi ſemina conſeruaret, & paruulo ligno eluuio-
Rom.4. nem effugeret. Iam Magnus ille Patriarcha Abraham ex fi
Gen 18. de iuſtificatus eſt, & nouam hoſtiam magnæ illius hoſtiæ
Gen. 22. imaginem præferentem immolauit, Deum tamen non vt
Deum vidit, ſed vt hominem hoſpitio ſuſcepit, atq; aluit,
& laudatus eſt, quòd illum coluit, & adorauit, quantum po
Gen. 28. tuit animo comprehendere. At Iacob ſcalam quidem in
quiete ſublimem quandam & Angelos aſcendentes vidit;
& columnam inunxit, vt eo forte myſterio lapidem illum,
qui pro nobis inunctus eſt, indicaret, & ad honorem illius,
Gen. 33. quem aſpexerat, domum Dei locum quendam appellauit;
& cum Deo tanquam cum homine luctatus eſt, ſiqua ta-
men Dei lucta cum homine poteſt eſſe, ac non per eam in
telligitur humanæ virtutis cum Deo comparatio: Et luctæ
notas in corpore impreſſas tulit, generatam naturam victā
indicantes: & pietatis præmium accepit, vt pro Iacob, ma
gno illo & præclaro nomine Iſrael vocaretur. Attamē nec
ipſe, nec vllus eorum, qui ex duodecim tribubus, quarum
ipſe pater fuit poſt eum ſecuti ſunt, ad hunc vſque diē glo-
riatus eſt, ſe Dei naturam, & ſpeciem penitus comprehen
diſſe. Eliæ porrò, vt ex hiſtoria intelligis, non violentus fla-
tus, non ignis, non terræmotus, ſed tenuis quædam au-
ra Dei præſentiam, non autem naturam adumbrauit, Elię,
inquam, illi, quem ignis etiam currus in cœlum tollens in-
ud.13. dicauit, quantum iuſtitia hominibus præſtaret. Quid? Ma-
naem iudicem primò, ac deinde Petrum diſcipulum non
admiraris? illum ne ſpeciem quidem ferentē cōſpecti Dei,
& vxorem iccircò ſic alloquentem: Perimus, mulier, vidi-
mus Dominum, tanquam ne ſpecies quidem Dei ab homi
nibus perſpici, nedum natura comprehendi poſsit: Hunc
autem Chriſtum à ſe conſpectum nauigio nō accipientē,
uc.5. ſed dimittentem, præſertim cùm eſſet Petrus ille ad Chriſti
att.16. cognitionem maximè omnium incenſus, & iccircò bea-
tus appellaretur, & maximis muneribus præponeretur. Iā
verò quid dices tum de reliquis Prophetis, tum de Eſaia,
deq́; Ezechiele rerum maximarum inſpectore? Quorum il
le Dominum Sabaoth in ſolio gloriæ ſedentem quem ſera
phim ſenis alis ornati ſtipabant, & collaudabant, & tege-
bant, ſeq́; carbone purgatum & ad prophetiam inſtructū
vidit. Hic autem & Dei uehiculum, nempe cherubin ip-
ſos deſcribit, & ſuper his ſedem, & ſuper ſede firmamen-
tum, & eum, qui in firmamento videbatur, & voces quaſ-
dam, & impetus, & actiones. Quæ vtrum ſpectaculū diur-
num fuerint ſolis ſanctis conſpicuum, an nocturnum ſed
minimè fallax viſum, an præcipuè animi partis deſcriptio
tanta cum rebus futuris cognatione cōiunctæ, vt eas quaſi
præſentes cerneret, an arcanum aliquod aliud prophetiæ
genus, haud facilè dixerim. Nouit ipſe Prophetarū Deus,
& qui diuino eius numine ſunt afflati. Certè neque hi, de
quibus loquimur, neq; eorum ſimiles alii in eſſentia Domi
ni cognoſcenda conſtiterunt, vt ſcriptum eſt, nec Dei na-
Cor.12 turam aut viderunt, aut explicarunt. Quód ſi Paulo licuiſ-
ſet efferre ea, quæ tertium illi cœlum, & ad illud vſque pro-
greſsio exhibuit, ſiue is aſcēſus, ſiue aſſumptio fuit, aliquid
amplius de Deo fortaſſe cognitū haberemus, ſi tamen huc
ſpectat illius raptus myſterium, Nunc autem quoniam ar-
cana erant, & efferri non poterant, nos item ea ſilentio co
Cor.13 lamus, & veneremur. Ipſum quidem Paulum illud tantùm
dicentē audiemus: ex parte cognoſcimus, & ex parte pro-
phetamus. Hoc, & alia eiuſmodi confitetur ille, qui ſcien-
tia non eſt imperitus, qui comminādo rogat, an Chriſti in
ſe loquentis quærant experimentum? Magnus inquam, ille
veritatis propugnator & doctor hæc confitetur. Itaq; hu-
manam omnem Dei cognitionem ſpeculis, & ænigmati- 1.Cor.13
bus non anteponit, quippe quæ in exiguis veritatis ſimula-
chris ſita eſt. Ac niſi vererer, ne quibuſdam hęc verboſius,
& curioſius viderer expendere, dicerem, non alia eſſe for-
taſſe illa, quæ Dei Verbum nunc non poſſe portari ſignifi- Ioan.16.
cabat, quæ tamen olim portanda conſpiciendaq́; forēt, &
quæ mundum ipſum non poſſe capere ante ſignanus ille
Verbi, magna illa veritatis vox Ioannes aſſerebat. Ioan.21.

Ex eadem oratione.

OMnis profectò veritas, omniſq́; ratio ad coniicien-
dum, & intelligendum difficilis eſt. Nos autem par-
uo inſtrumento magna conamur efficere, dum hu
mana ſapientia rerum cognitionem aucupamur, & ſenſi-
bus, aut non ſine ſenſibus, à quibus circunferimur, atq; de
cipimur, ad ea quæ mente conſtant, percipienda conten-
dimus, nec animo nudo rebus nudis inhærere poſſumus,
eumq́; illarum notionibus informare. Dei autē ratio quan
to perfectior eſt, tanto eſt difficilior, pluresq́; ſuggerit quæ
ſtiones, quibus diſſoluendis admodum torquearis. Quic-
quid enim difficultatis inciderit, licet minimum ſit, ratio-
nis inhibet curſum, & eius progreſsionem interrumpit, nō
aliter, quam qui equos incitatos habenis coërcent & retra
hunt, & inopinato freni reflexu circuntorquent. Solomon
quidem, qui omnes, qui ante ſe fuerant, quiq́; ætate ſua ce-
lebres erant, ſapientia ſuperabat, cui latitudo cordis Dei
munere contigerat, & contemplationis & ſcientiæ copia,
quàm arena, magis innumerabilis, quanto altius in hoc pe Eccle.
lagus deſcendit, tanto magis hæret ac titubat, ſapientiæq́;
finem illum ſtatuit, vt quantum ignores, inueneris. Paulus
verò laborat ille quidem, vt perueniat non ad Dei naturā,
nouit enim illuc perueniri non poſſe, ſed ad eius tantum-
modo iudicia. Verùm cùm nullum neq; exitum, nec aſcen
ſus ſtatum inueniat, neq́; quó mentis curioſitas planè con
ſiſtat, cùm ſemper deeſſe aliquid videatur, (ò rē admiran-
dam neceſſe eſt enim, vt ego quoq; ſic afficiar, quemad-
modum ipſe affectus eſt) admiratione concludit orationē,
idq́; Dei diuitias, & altitudinem appellat, fateturq; Dei iu- Ro.11.
dicia modò nominat Abyſſum multam, cuius profundum Pſal. 35.
nec menſura queas, nec ſenſu deprehendere: modò ſcien-
tiam eius mirabilem ex ſe procreationeq; ſua factam dicit, Pſal. 38.
maioremq́; eſſe, quàm vt eam viribus ſuis aſſequi, comple-
ctiq́; poſsit, Vt enim cætera, inquit, omittam, meq́; ipſum,
& omnem humanæ naturæ fabricam conſiderem, Quæ-
nam eſt eius mixtio? qui motus? Cur immortale cum mor-
tali coniunctum eſt? Quomodo deorſum fluo, & ſurſum fe
ror? Quomodo circunfertur animus? Quomodo vitā præ-
bet? Quomodo pturbationibus afficitur? Quomodo mēs,
ſi circunſcripta eſt? Quomodo interminata, & motus cele
ritate cuncta colluſtrat, atq; percurrit, ſi in nobis manet?
Quomodo ſermonem accipit, eundemq́; communicat?
Quomodo per aërem tranſit, & cum rebus ingreditur?
Quomodo cum ſenſibus ſocietate deuincta eſt, & à ſenſi-
bus ſeparata? Præterea, vt quæ his antiquiora ſunt, perſe-
quar, qua ratione primùm in naturæ officina conflati in-
formatiq́; ſumus, aut quomodo perfecti demum, atque
abſoluti? Quæ alimenti appetitio, ac diſtributio? Quis pri-
mos uitæ fontes aperuit, & uiuendi facultates ultro tribuit?
Quomodo cibis corpus, ratione animus paſcitur? Quænā
illa naturæ uis, mutuaq́; inter gignentes, genitoſq́; cogna
tio, ut amoris uinculo & neceſsitudine cōiungantur? Quo
modo cum ſpecie inter ſe conueniant homines, tam mul-
tis tamen notis propriis differunt, ut eas præ multitudine

numerare nō poſsis? Quomodo idem animal mortale, atq; immortale? mortale quidem obitu, immortale autē ortu. Aliud enim moriendo diſcedit, aliud naſcendo in vitam ingreditur, non aliter, quam in fluminis curſu nunquā ſtantis, & perpetua fluctuum ſucceſsione præter labentium damnum reſarcientis fieri cernimus. Quid? in membris & partibus corporis quanta contemplandi materia ſumminiſtratur? primùm q̄ mirabili concentu tum ad vſum tū ad pulchritudinem inter ſe naturæ lege ita coniuncta ſint, vt tamen differant. cùm viciſsim præſint, & pareant, copulentur, & diſiungantur, contineant, & contineantur. Deinde quæ ſit loquendi, audiendiq; ratio, quomodo vocalibus inſtrumentis verba formentur, eademq; per interiectum in medio aërem perlata ictu & impreſsione quadam inter ſe coniuncta ab auribus excipiantur. Tum q̄ arcana ſit videndi vis. quanta cum rebus, quæ videntur cognatione deuincta, quomodo ad ſolum voluntatis arbitrium, & ſimul excitetur, & in hoc menti ſimilis ſit quod pari velocitate mens rebus intelligendis, & videndi vis rebus cernendis applicatur. Præterea quomodo reliqui duo ſenſus extrinſecus poſitas ſuſcipiant, nec cōſpiciantur tàmen. Poſtremò quomodo per ſomnum quies, & ſecundum quietem in ſomnia, & viſa fiant. Quæ memoriæ recordationis rationis, iræ, cupiditatiſq; vis, & omnia deniq;, quibus paruus hic mundus homo regitur, & gubernatur.

Eiuſdem ex oratione de modeſtia in diſputationibus obſeruanda.

CVr volatu cœlū petis, cùm pedes ſis? Cur turrim ædificas, cùm ſumptus non ſuppetat? Cur tu quoq; aquā manu, cœlum palma, pugillo terram conaris dimetiri, cùm ſint elementa adeò magna, vt ea ſolus ipſorum effector poſsit menſura complecti? Noſce te ipſum primò, ea conſidera, quæ manibus tractas, qui ſis, & vnde conflatus, & quomodo compoſitus, vt cùm imago ſis Dei, cum deteriori tamen, corpore nimirū deuinciaris, quo modo mouearis, quàm ſapiens in te artificium, quod naturæ myſterium. Quomodo cùm in loco contineâris, mens tamen nō ſit circunſcripta, ſed in hoc manens omnia complectatur. Quónam pacto vis oculorum, qui tam exigui ſunt, tam latè vagetur, & vtrum res ipſa conſpectas ſuſcipiat, an ad illas accedat. Quomodo idem voluntatis arbitrio gubernatum moueat ſimul, & moueatur. Quæ motus intermiſsio, & quies, quæ diuiſio ſenſuum, & quomodo per hos mens cum externis verſetur, externaq; ſuſcipiat. Quomodo rerū ſpecies admittat, & quænam ſit earum, poſteaq̄ admiſſæ ſunt, per memoriam cōſeruatio: & ſi exciderint, per recordationem repetitio. Quomodo ratio, atq; oratio gignatur à mente, & in alia mente rationem orationemq; gignat. Quomodo verbis cogitata communicentur. Quomodo per animum alatur corpus, & per corpus fiat affectionum particeps animus, vt congelaſcat metu, ſoluatur audacia, mœrore contrahatur, diffundatur voluptate, tabeſcat inuidia, efferatur ſuperbia, ſpe ſubleuetur, & ſanguine modò circa cor æſtuante ira inſaniat, modò recedente erubeſcat verecundia. Quomodo affectionum animi notæ in corporibus ſint impreſſæ. Qui rationis principatus, & quomodo his omnibus præſit, & perturbationum motus temperet, atq; moderetur. Quomodo quod corporis expers eſt, ſanguine, & flatu contineatur, quibus deficiētibus animus ipſe recedat. Hæc, aut horum aliquid conſidera, homo. Non dum enim dico cœli naturam, & motum, nō ſtellarum ordinem, non mixtionem elementorum, non animalium differentias, non cœleſtium virtutum inferiores, aut ſuperiores inceſſus, & ſitus, & omnia, in quæ Dei ratio diſtribuit, nec eius regendi gubernandiq; prouidentiam. Cùm hæc inquam, fueris aſſecutus, ne tunc quidem, dixerim vt confidas, ſed vt verearis adhuc, aſcendere ad illa, quæ ſunt ſubliniora, quæq; tuas ſuperant vires & facultatem.

Eiuſdem ex oratione Apologetica magna.

EXcelſum eſt cœlum atq; ſublime, terra autem humilis & profunda. Ecquis illuc aſcendet, eorum qui propter peccatum proiecti ſunt? Quis terrenis adhuc tenebris circunſeptus, & craſſo corporis indumento obuolutus tota mente totam mentem purè poterit intueri, & inter hæc, quæ ſunt inſtabilia, & ſenſibus obnoxia, manens, ad ea, quæ ſunt immobilia, & oculis cerni nō poſſunt, aſpirare? Eorum certè, qui hic puri mundiq; ſunt, vix quiſquā poterit ſimulachrum illius pulchritudinis aſpicere, non ſecus, atq; illi, qui ſolem in aqua contemplantur. Quis eſt ille, qui aquam manu, & cœlum palma dimenſus eſt? & pugillo terram continet vniuerſam? Qui montes in lance poſuit, & valles in ſtatera? ecquis erit locus, in quo ille requieſcat? cuinam omnibus è rebus dicetur ſimilis? Quis eſt ille, qui verbo fecit omnia? Qui ſapientia ſabricatus eſt hominem? Qui diſsidentia in vnum contulit? Qui ſpiritui puluerem admiſcuit? Qui animal, quod cernitur, cum eo, quod cerni non poteſt, mortale cum immortali, terrenum cum cœleſti, copulauit, quod Deum attingit, & non comprehendit: appropinquat, & procul abeſt? Dixi, ſapiens fiam, Eccle. 7
inquit, Solomon, & receſsit à me longius, quam erat prius.
Sapientiam autem intelligit. Et profectò qui ſcientiam ad Ecc. 1
dit, addit & dolorem, cùm non maiorem lætitiam accipiat ex eo, quod didicit, quàm dolorem ex eo, quod aſſequi nō potuit. Id quod illis ſolet contingere, qui ſitientes adhuc abſtrahuntur ab aqua. Aut qui ſe aliquid tenere iam putant, quod aſſequi nequeunt. Aut quos fulguris ſplendor propè citius tranſilit, quàm illuſtrauit. Hæc me cogitatio depreſsit, atque humilem reddidit, perſuaſitq; ſatius eſſe, laudationis vocem audire, quàm profiteri ſe doctorem eorum, quæ vires humanas ſuperant. Magnitudo, & ſublimitas, & dignitas cœleſtium illarum mentium, quæ ſunt naturæ puriſsimæ vix capiunt ſplendorem Dei, quem abyſſus tegit, cuius latibulum tenebræ ſunt, qui lux puriſsima eſt, licet pluribus in acceſſa. Qui in vniuerſo orbe verſatur, & extra orbem eſt vniuerſum. Qui eſt omnis bonitas & pulchritudo, & omnem bonitatem, & pulchritudinem. Qui mentem illuſtrat, & mentis celeritatem, & altitudinem effugit, tantum ſemper antecedens, quantum illa ſequitur, vt dum fugit, ſeq; penè comprehenſum oſtendit, amantem magis inflammet aſſequendi cupiditate, & ad ſuperiora ducat & trahat.

Item naturam diuinam comprehendi non poſſe. Chryſoſtomi ex libro, quo continentur orationes, quibus Deum incomprehenſum eſſe demonſtrat.

MAgnum vitium eſt, non continere ſe intra illos terminos, quos nobis præſcripſit Deus, ſed ea velle tentare, quæ mentem noſtram exſuperant. Ita q primus formatus eſt homo, dum maiora cōcupiſcit, & ea, quæ habebat perdidit. Quamobrē rationibus noſtris multam ſalutem dicentes (rationes enim, inquit, hominum vanæ, & fallaces eorum cogitationes) ne velimus menſuram attributæ nobis facultatis tranſilire.

Eiuſdem.

Eiuſdem.

Pſal. 38. MIrabilis, inquit, facta eſt ſcientia tua ex me, exaltata eſt, & non potero ad eam pertingere. In pelago diuinæ ſapientiæ non reperit vadum, ſed hæret Propheta. Et aliquis audet dicere, ſe Dei naturam habere perſpectam, & cognitam? Idem dicit, incerta, & occulta ſapientię tuæ manifeſtaſti mihi, & tamen clamat, ſapientiæ eius non eſt numerus, ſeu comprehenſio, & non veretur aliquis, de natura, quę comprehendi non poteſt, vt à ſe percepta diſputare? Quid ais? ſapientia percipi non poteſt, & natura illius comprehendetur? Magnificentia eius non habet finem, & eius eſſentiam circunſcribes? Hoc eſt perſpicua inſania.

Eiuſdem.

Iſa. 53. ESaias, generationẽ eius, inquiẽs enarrabit, concedet tibi, vt illius eſſentiam explices? Paulus, qui ad tertium vſque ſublatus eſt cœlum, & ad ea myſteria ſpectanda, quæ naturam ſuperant & arcana ſunt, admiſſus eſt, dum exiguam diuinæ prouidentiæ particulã expendit, nempe quomodo Iudæos abiecerit, externasq́; gentes ſuſceperit, tanquã in profundo pelago periclitaretur, ſtatim exiliit, & magna cũ admiratione vehementer exclamans
Rom. ij. ò altitudo, inquit, diuitiarum, & ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ illius. Non dixit, quam incomprehenſibilia, ſed quam inſcrutabilia iudicia, & quam imperueſtigabiles viæ. Deũ ergo, cuius iudicia ſcrutari & perueſtigare non poſſumus, comprehendemus? Quid autem iudicia & vias dico, cùm præmia ſanctorum comprehendit nequeant? oculus, in-
. Cor. 2. quit, non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quid? quòd donum eius verbis explicari non poteſt? Gratia enim,
. Cor. 9. inquit, Deo pro ineffabili dono eius. Pax eius ſuperat om-
Philip. 4. nem ſenſum, & ipſe ſolus comprehendetur? Et alibi Pau-
. Co. 13. lus, ex parte, inquit, cognoſcimus. tu autem affirmas, te perfectè cognoſcere? Quanquam & ille dixit ex parte, non quòd naturæ diuinæ aliud quidẽ noſceret, aliud ignoraret. ſed ex parte nouit, quoniam ſciebat eſſe Deũ, quid autem eſſet, ignorabat. Sciebat Deum omnia procreaſſe, ſapientem eſſe, nihil non poſſe, omnia continere, quantus autem, aut quomodo eſſet, neſciebat.

Eiuſdem.

ANgeli tantum modò collaudãt Deũ, alij diſcentes:
Ezech. 3. Gloria in excelſis Deo. Alij benedicta gloria eius ex loco ſancto eius, hoc eſt, vbicunque ille eſt. Ne-
Iſa. 6. que enim in loco Deus, qui circunſcribi non poteſt. Alij Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. Homines autem naturam illius definiũt, & circunſcribunt. Quãtus cœleſtibus timor & reuerentia? Quantus terreſtribus contemptus, & confidentia? Illi cautè loquuntur, audacter hi ſunt curioſi.

Eiuſdem.

AIt rurſum Eſaias: Vidi Dominum ſedentem in ſo-
Iſa. 6. lio alto atque excelſo, tali nimirum, vt enarraui nõ poſſit. Dei ſolium humana mente ſublimius eſt, & comprehendetur ipſe Deus? & Seraphin ſtabant in circuitu eius. Vni erãt ſex alæ, & alæ ſex alteri. binis alis tegebant facies ſuas, & binis pedes. Seraphin auertunt ora, & pro duplici muro prætendunt alas, quòd ſplendorem ex gloria ſolij terribili ratione fulgentem, perferre non valeant. Et præ ſtupore obtegunt pedes. Siquidem & nos cùm maxima admiratione affecti ſumus, corpus vndique contrahere conſueuimus. Corpus autem? Immo verò animus ipſe ex ſummo rei cuiuſpiam admirandæ obtutu contractis actionibus ſuis ad intima refugit, ſeq́; corporis veluti propugnaculo vndiq; circũmunit. Quaternarum alarum vſum intellexiſti, reliquarum nunc vſum intellige. Et binis, inquit, volabant. Indicium hoc eſt, perpetuæ rerum ſublimium cupiditatis, quodq́; deorſum nunquam aſpiciant. Nam alæ ſignificant Angelicæ naturæ leuitatem, & celeritatem. Alia item ratio poteſt afferri. Binis alis facies, & binis alis pedes obtegunt ſuos, vt oſtendant Dei nec principium nec finem perſpici comprehendiúe poſſe. Mediis autem volant, vt doceant, de mediis poſſe rebus diuinis rationes intelligi, nempe Deum & eſſe, & eſſe ſapientem, & omnipotentem, & horum ſimilia. Et clamabat alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. Quod eſt admirationis, ac ſtuporis ſignũ, præſertim cùm non cernerẽt lucem, nec diuinam naturam. Spectaculum enim illud erat demiſſio quædam. Nec tamen demiſſionis gloriam perferre poterant. Demiſſio nãq; eſt, cùm Deus ſe, non vt eſt natura, conſpiciendum præbet, ſed habita ratione contemplantium, demittit ſe, atque accommodat eorum imbecillitati. Quòd autem eiuſmodi demiſſio fuerit, ex ipſis verbis colligi poteſt. Vidi, inquit, Dominum. At Deum nullus vnquam vidit, quippe qui & formam, & quantitatem, & qualitatem non habet. Quis hoc dicit? Vnigenitus filius, qui ſedet in ſinu patris, ipſe enarrauit. Io. 1.
Deinde ſubiicit, ſedentem. Nec ſedet Deus, nec ſtat. Hæc enim cadunt in corpora. Tum addit, in ſolio. At in ſolio Deus non includitur. Quomodo enim, cùm circunſcribi non poſſit? Cùm igitur Seraphin ſtent, quod non locum ſignificat, ſed eorũ ex puritate familiaritatem nec poſſint in demiſſionis gloria oculos defigere homines conantur in ſublimiorem eſſentiæ ipſius gloriam oculos intendere? Et tamen quantum differt cæcus ab eo, qui cernendi vim habet, tantum eſt inter nos atque illos diſcrimen.

Eiuſdem.

DAniel Propheta demiſſum Angeli nõ tulit aſpectũ, Sed aufugit, & procidit. Non eſt relictum, inquit, in me robur, & gloria mea conuerſa eſt in corruptionem. Itaque periit oris mei pulchritudo, & in mortui pallorẽ verſa eſt. Tu verò, qui Daniele tanto inferior es, quantum ille cedit Angelo, non vereris os tuum tollere, & in natura diuina perueſtiganda curioſus eſſe? Daniel, qui in corpore humano, quæ vires humanas ſuperant, præſtitit, conſerui demiſſionem non ſuſtinuit, & tu naturam illam apprehendiſti, quæ innumerabilia condidit Angelorum millia, quorum non potuit vnum Daniel intueri, vt oſtenſum eſt. Quis non ingemiſcat, quis non commiſereatur ſtuporem, & inſaniam homnis?

Eiuſdem.

AVdi quid philoſophentur Prophetæ de Deo, & horreſce præ timore, ac contremiſce. Qui aſpicit ſuper terram, & facit eam tremere. Qui tangit montes, Pſal. 103
& fumigant. Mare vidit, & fugit Iordanis conuerſus eſt Pſal. 142
retrorſum. Qui concutit cœlum à fundamentis. Qui comminatur mari, & exiccat illud. Qui ſtatuit cœlum ſicut fornicem. Et extendit illud tãquam tentorium ſuper terram. Qui fecit terram, vt nihil. ò admirandam ſuperlationem. rem tantam, ac talem, vt nihil. Illud enim nihil indicat procreandi facilitatem. Hæc & alia eiuſdem generis loquentur Prophetæ, vt ex eorum, quæ à Deo facta ſunt magnitudine dignam illius potentia notionem aliquam animo complectamur.

Eiuſdem.

Eſa. 40. QVi continet, inquit, orbem terræ, & habitantes in ea, tanq̃ locuſtas. Et omnes gentes in conſpectu eius, vt gutta ex cado. Attende diligenter. Nam quæ Prophetæ dicunt, ea loquitur Deus, Deus autem nihil ſuperuacaneum, aut vanum loquitur. Conſidera innumerabilia gentium millia, quæ terram incolunt, quarum ne nomina quidem connumerare poſſumus. Si gentes vniuerſæ vt cadi ſunt gutta, huiuſce guttæ quantulam partem eſſe te arbitraris, qui Deum conaris comprehẽdere, apud quem cunctæ gentes ſunt vti gutta ex cado?

Eiuſdem.

INfinita ſunt millium millia Angelorum Deo miniſtrãtium in cœlis, & millia millium, qui aſtãt illi tum Throni tum Dominationes, tum Principatus, tum Poteſtates, & infiniti populi virtutum corpore vacantium, & tam multæ tribus, vt nequeant recenſeri. Et infinita tamen hæc millium millia tam facilè condidit Deus, vt explicari non poſsit. Quemadmodum enim velle nobis promptiſsimũ eſt, ſic illic condere facillimum. Id, quod oſtendens Pro-
Pſal. 113. pheta, Deus, inquit, noſter omnia, quæcunque voluit, fecit in cœlo, & in terra. Nónne præ pudore te ipſum ſub terram deprimes? An vt admirareris ſolum, elatus tantæ
Mal. 1. deſidiæ te addixiſti? Si pater ego ſum inquit, vbi honor meus? Si Dominus ſum, vbi timor meus? Qui enim timet, colit tantum, & collaudat, & adorat: non autem curioſe, & fruſtra diſquirit.

Eiuſdem.

1. Tim. 6 LVcem habitans, inquit, inacceſſam. Domus eſt inacceſſa, & ad eum, qui illam incolit, accedi poterit? Dixit autem hoc Paulus, non vt domum, & locum illi eſſe ſuſpiceris, qui loco contineri non poteſt, ſed vt ex ea re multo magis intelligas, Deum non poſſe comprehendi, nec domum dixit comprehendi non poſſe, ſed inacceſſam (quod maius eſt) eam appellauit. Præterea, tu quis es,
Rom. 9. inquit, vt reſpõdeas Deo? Diuinæ gubernationis rationes curioſius exquirẽtes coërcet, & tu beatam naturam ipſam gubernantem conaris indagare? Nónne hoc extremę dementiæ eſt? & multiplici fulmine vindicandum?

Eiuſdem.

Philip. 3. RVrſum Paulus, ego me nondum, inquit, arbitror comprehendiſſe. Quid ais Paule? Chriſtum habes in te loquentem, & cum te nondum arbitraris comprehendiſſe? Profecto, inquit, ſic arbitror quoniam habeo Chriſtum in me ſequentem, docentemq́; me, ſic arbitrari. Paulus, qui in ſe ipſo Chriſtum loquentem habet, nondum comprehendiſſe ſe arbitratur, ne illa quidem, quæ ad fidem pertinent, ſed credit ſolum, nihil anxiè quærens, & tu curioſe Dei naturam aucuparis? Dicens autem non arbitror me comprehendiſſe, indicat, ſe comprehendiſſe
1. Cor. 8. quidem, ſed non omnia. Et alibi ſi quis, inquit, videtur ſibi aliquid ſcire, nondum quicquam nouit, quomodo ſcire oportet. Tantum non, dicit, nouit ille quidem, ſed nondum planè.

Eiuſdem.

TV, vt cœlum, ac terram, & ea, quæ interiecta ſunt, taceam, nondum intelligis naturam tuam, & his præteritis ad ſupremam Dei naturam indagandam accurris? Animi tui ignoras eſſentiam. Eſſentiam dico? Immo vero neſcis quomodo is inſit in corpore tuo. Quid ita? inquies, Nónne ad molem corporis extenditur? Minimè verò. Nam extenſio corporis eſt, non animi. Sæpe enim manibus, aut pedibus amputatis totus in manco corpore animus manet. Quid, inquies, nónne ad omnes corporis partes extenditur? Atqui videtur extendi oportere. Alioqui mortuæ eſſent illæ partes, ad quas animus non perueniret. Quod enim animo caret, caret & vita. Ex his colligiť, te ſcire, animum in corpore eſſe, quomodo autem in corpore ſit, ignorare. Cùm igitur, te ipſum planè ignores, naturam cognoſces effectoris tui? Quæ te difficiliora ſunt, Eccl. 3.
inquit, ne quæras: & quæ fortiora ſunt te, ne explores. Caue, ne curioſius inueſtiges non modo naturam Dei, aut Angelorum, aut hominum, ſed ne illarum quidem rerum, quæ ſunt inanimæ. Si enim diſquiſitionem eorum, quę procreata ſunt, aggreſſus fueris, in rationum Euripum, & fluctus magnam tempeſtatem, & naufragium animi concitantes tete coniiciens non modo nihil amplius diſces, cùm rerum ſingularum rationum reperire non queas, verum etiam mentis imbecillitate tanq̃ turbine circũactus multa, quæ tibi nunc præclara videntur, calumniaberis.

Eiuſdem.

VT innoteſcat, inquit, nunc Principatibus, & Poteſtatibus in cœlis per Eccleſiam multiplex ſapientia Philip. 3
Dei. Audis Paulum dicentem, Nunc vna nobiſcũ, & per nos, nec prius cœleſtes illas virtutes Magni Regis arcana cognouiſſe. Ac ne principatus, & Poteſtates, qui Dæmones ſunt, intelligeres, adiunxit, in cœlis, quo Dæmones aſpirare non poſſunt. Partes igitur ſapientiæ Dei ad diuinam humanæ carnis aſſumptionem, & vocationem gentium pertinentes cœleſtes illæ mentes ante non perceperunt, & tu nunc ipſum comprehendiſti? Et quæ Dei ſunt nemo nouit niſi ſpiritus Dei. Et nemo nouit patrem, niſi qui ex Deo eſt, nempe filius: illa nãque vox, nemo, ſpiritũ, & filium ſecernit à rebus procreatis, quibus omnibus, ſiue ſenſu, ſiue animo, & cogitatione tantum percipiantur, talem adimit cognitionem: & tu, quaſi his ſuperior ſis, eam tibi vendicas?

Item naturam diuinam comprehendi non poſſe.
Damaſceni. Cap. 1.

DEum nemo vidit vnquam vnigenitus filius, qui eſt Io. 1.
in ſinu patris, ipſe enarrauit Deus igitur nec explicari, nec comprehendi poteſt. Nullus.n.nouit pa- Mat. 11.
trem, niſi filius, neque filium niſi pater. Et Spiritus ſanctus 1. Cor. 2.
quæ Dei ſunt, vt ſpiritus hominis nouit, quæ ſunt in hoĩe. Secundum illam primam, beatamq́; naturam, nullus non ex hominibus ſolum, ſed ex virtutibus illis, quæ mũdo ſunt excelſiores, aut ex Cherubin, aut Seraphin Deum nouit, niſi cui Deus ipſe ſe pateſecit, & indicauit. Neq; tamen in omni prorſus ignoratione ſui reliquit nos Deus. Omnibus enim ab ipſo naturaliter inſitum illud eſt, vt cognoſcant, eſſe Deum. Deinde rerum vniuerſitas, eiuſque cõſeruatio, & moderatio diuinæ naturæ magnitudinem prædicat. Prętérea per legem & Prophetas prius, tum per vnigenitum filium ſuum, Dominum, & Deum, & ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, quãtum capere poteramus, Deus cognitionem ſui nobis aperuit. Oĩa igitur, que nobis per legem, & Prophetas, & Apoſtolos, & Euãgeliſtas tradita ſunt, ea ſuſcipimus, & cognoſcimus, & veneramur, nihil amplius inquirentes. Deus.n. cùm bonus ſit, omne bonũ elargitur, Nec inuidiæ, aut vlli perturbationi obnoxius eſt. Nam à diuina illa natura, oĩum affectionum experti, ac ſola bona procul abeſt inuidia. Itaque cum omnia ſciat, & quid cuique conducat non ignoret, quæ nobis cognita vtilitatem erant allatura, ea voluntate ſua declarauit: Quæ verò ferre non poteramus, ea conticuit. His ergo cõtenti ſimus in his maneamus.

maneamus. Nec terminos auferamus ſempiternos, nec à diuino præſcripto recedamus.

Eiuſdem cap. II.

OPortet igitur, eum, qui de Deo vel dicturus eſt aliquid, vel auditurus, illud planè cognitum habere. Quæ ad diuinitatem eius, quæq; ad humanitatem à filio ipſius aſſumptam pertinent, nec omnia nõ dici poſſe, nec omnia rurſum dici: nec omnia non cognoſci, nec omnia cognoſci poſſe. Aliud autẽ eſt poſſe cognoſci aliquid, & aliud poſſe explicari. Quemadmodum etiam aliud eſt eloqui, aliud eſt cognoſcere. Multa igitur, quæ ad Deum ſpectant, tenui quadam, & obſcura cognitione percipiuntur commodè, & propriè nequeunt efferri. Itaq; loquentes de iis, quæ ſupra nos ſunt, cogimur vti verbis nobis congruentibus. Ex quo fit, vt Deo & ſomnũ, & iram, & ſecuritatem, & manus, & pedes, & alia eiuſmodi tribuamus. Deũ igitur eſſe, principio, & fine carere, eſſe perpetuum, æternum, non creatum, immobilem, immutabilem, ſimplicẽ, incompoſitum, corporis expertem, nec cerni, nec tangi, nec circumſcribi, nec cogitatione, aut vllo modo comprehendi, bonum, iuſtum, omnipotentem, omnia procreaſſe, omnia moderari, omnia cernere, omnibus conſulere, & prouidere, in omnia habere poteſtatem, omnium eſſe iudicem, & cognoſcimus, & confitemur. Præterea vnum eſſe Deum, hoc eſt, vnam eſſentiam, eamq; tribus perſonis, patre, & filio, & Spiritu ſancto ita diſtinctam, vt pater, & filius, & Spiritus ſanctus vnum omniuo ſint, niſi quòd pater ingenitus eſt, filius genitus, Spiritus ſanctus ꝓcedit. Et vnigenitum, ac verbum Dei, & Deum per viſcera miſericordiæ ſuæ pro ſalute noſtra, ex bona patris voluntate, & opera Spiritus ſancti, ſine ſemine conceptum, & ſine corruptione ex Sancta Virgine Dei genetrice Maria genitum, & perfectum eſſe Deum ſimul, & perfectum hominem ex duabus naturis diuina & humana, & in duabus naturis voluntate, actione, poteſtate propria vtentibus, &, vt breuiter dicam, pro conueniente vtriq; definitione rationeq; perfectè ſeſe habentibus, diuinitate, inquã, & humanitate in vna coniunctis hypoſtaſi, ſiue perſona. Hunc & eſuriſſe, & ſitiſſe, & defatigatum eſſe, & cruci fuiſſe ſuffixum, & mortem, ac ſepulturam ſubiiſſe, & ſurrexiſſe tertia die, & in cœlum, vnde ad nos venerat, aſcendiſſe, atque inde rurſum eſſe venturum, tum diuina ſcriptura teſtatur, tum omnis ſanctorum cœtus. At quæ ſit eſſentia Dei, & quomodo in omnibus ſit, & qua ratione Deus ex Deo genitus ſit, aut procedat. quonam pacto vnigenitus Dei, & Deus ſeipſum exinaniens ex virgineis ſanguinibus homo factus ſit, ratione pręter naturam formatus, aut quomodo ſiccis pedibus ſuperfluctus inceſſerit, nec ſcimus, nec poſſumus explicare. Nihil igitur præter ea, quæ diuinitus à diuinis oraculis & veteri, ac nouo teſtamẽto nobis patefacta, dictaq; ſunt, de Deo vel dicere licet, vel cogitare.

TITVLVS QVINTVS

De diuina appellatione.

Areopagitæ ex libro de diuinis nominibus.

HAEC intelligentes Theologi Deum & tanquam omni nomine carentem, & ex omni nomine celebrant. Omni quidem carentem nomine, vt cùm ſummam ipſam Diuinitatem in vna ex arcanis & occultum aliquid ſignificantibus viſionibus apparentem increpaſſe dicunt illum, qui interrogauerat, quod eſt nomen tuum? & ipſum tanquam ab omni diuinæ appellationis cognitione deterrentem dixiſſe: Cur nomen inquiris meum, quod eſt admirabile? Nónne Gen. 32. id verè admirabile nomen eſt, quod eſt ſuper omne nomen? Quod explicari non poteſt? Quod ſuperat omne nomen expreſſum vel in hoc ſeculo, vel in futuro? Eum rurſus vt multiplici nomine præditum celebrant, vt cùm ipſum diuinitatem ita loquentem inducunt: Ego ſum, qui ſum, Exo. 3. vita, lux, Deus, veritas. Et cùm diuina ſapientia pręſtantes viri ipſum rerum omnium authorem ex rebus omnibus procreatis pluribus nominibus appellant, vt bonum, vt pulchrum, vt ſapientem, vt amabilem, vt Deorum Deum, vt Dominum Dominorum, vt ſanctum ſanctorũ, vt æternum, vt exiſtentem, vt ſeculorum cauſam, vt vitæ largitorem, vt ſapientiam, vt mentem, vt rationem, vt cognitorẽ, vt omnes omnis ſcientiæ theſauros ſuperantem, vt potentiam, vt potentem, vt regem regum, vt antiquum dierum, vt immutabilem, vt non ſeneſcentem, vt ſalutem, vt iuſtitiam, vt ſanctitatem, vt redemptionem, vt magnitudine omnibus excellentem, vt cùm in aura tenui, atque adeo in mentibus ipſum eſſe dicunt, & in animis, & in corporibus, & in cœlo, & in terra, & ſimul in eodem, eundem in mundo, ſupra mundum, circa mundum, cœlo ſuperiorem, præſtantiorem eſſentia, ſolem, ſtellam, ignem, aquam, ſpiritũ, rorem, nubem, ipſum lapidem, & petram, & omnia quæ ſunt, & nihil eorum quæ ſunt.

Item de appellatione diuina. Magni Gregorii Theologi ex oratione. II. de filio.

NVllo nomine Diuinitas poteſt enunciari. Id non ſolum rationes oſtendunt, verumetiam Hebreorum ſapientiſsimi & vetuſtiſsimi, quoad fieri potuit, declararunt, quippe qui propriis quibuſdam nutis eam venerati ſunt, nec permiſerunt, vt eiſdem literis ea, quæ poſt Deum ſunt, & ipſe Deus indicaretur, quaſi oporteat in hoc etiam, Deum cum rebus noſtris nihil habere commune. Quando igitur admiſiſſent tales viri, naturam illam inſolubilem, & ſua ſe proprietate continentem voce ſolubili declarari? Nullus vnquam profecto totum efflauit aërem. Nec Dei eſſentiam omnino vel mens concepit, vel vox comprehendit. Sed ex iis quæ circa ipſum ſunt, diuinitatem adumbrantes obſcuram eius quandam, & tenuem hinc inde imaginem colligimus. Et ille optimus à nobis Theologus exiſtimatur, non qui totam Diuinitatem inuenit, nullo enim vinculo tota ſtringitur, ſed qui magis, quàm alius cogitationèm intendens, maiorem veritatis ſiue ſimilitudinem, ſiue vmbram, ſiue id alio modo vis appellare, animo complectitur. Ex illis igitur nominibus, ad quæ nos potuimus peruenire, Deus, &, qui eſt, magis eſſentiam exprimunt. Atque ex duobus his illud, qui eſt, priores obtinet partes, non ſolum quia in mente cum Moſe loquens, & interrogatus ab eo, quodnam eſſe nomen ipſius, ita ſe nominauit, præcipiens Moſi, vt populo diceret, qui eſt, miſit me: Verumetiam Exo. 3. quoniam appellationem hanc magis propriã reperimus. Nam vox illa Deus, ſiue à currendo, ſiue ab vrendo Græcè dicatur (vt placet iis, qui, vnde nomina ducta ſint, diligenter inueſtigant) quòd ſemper moueatur, & improbos habitus comburat, quando ex ea re & ignis conſumens dicitur, vna tamen ex illis eſt, quæ cùm aliquo con- Deut. 4. feruntur, neque ſoluta, & libera eſt. Quemadmodum

& illa vox, Dominus, quo item nomine Deus appellatur.
Ego enim, inquit, Dominus Deus tuus hoc mihi nomen
eſt. Et Dominus eſt nomen ipſi. Nos autem naturam eius
quærimus, qua per ſe eſt; non autem cum alio copulatus.
At illud, qui eſt, verè proprium, & totum eſt Dei, neque
ex eo quod ante ipſum; aut poſt ipſum ſit (non enim fuit,
aut erit,) terminatur aut abſcinditur. Reliqua verò nomi-
na perſpicuè ſpectant partim ad poteſtatem, partim ad di
ſpoſitionem, & ad hanc quidem duplici ratione, vel ſupra
corpus, vel in corpore, vt omnipotens, & Rex gloriæ, aut
ſeculorum, aut virtutum, aut dilectionis, aut Regum. Et
Dominus, vel Sabaoth, quod eſt exercituum, vel virtutũ,
vel dominantium. Hæc enim planè pertinent ad poteſta-
tem. At Deus tum ſalutis, tum vltionum, tum pacis, tum
Abraham, Iſaac, & Iacob, & omnis Iſraelis ſpiritalis, ac
videntis Deum diſpoſitionis ſunt propria. Etenim quo-
niam his tribus regimur metu ſupplicij, ſpe ſalutis & glo-
riæ & exercitatione virtutum, vt vltionum Deus metum
diſponit; vt ſalutis, ſpem: vt virtutum, exercitationem. vt
qui horum aliquid ſequitur, in ſeipſo Deum gerens magis
ad perfectionem & ad virtutes excolendas excitetur. Cæ-
terùm hæc quidem adhuc Diuinitatis communia ſunt no
mina. Proprium verò principio vacantis eſt pater: Geniti
autem ſine principio eſt filius, non geniti autem, ſed pro-
uenientis, aut procedentis eſt Spiritus ſanctus. Sed ad in-
ſtitutum de filij appellationibus ſermonem reuertamur.
Videtur enim mihi dici filius quidem, quoniam eiuſdem
eſt eſſentiæ cum patre, neque id ſolum, ſed etiam ex ipſo.
Vnigenitus autem, nõ modo, quia ſolus ex ſolo, & ſolum,
verumetiam quia ſingulari, atque alio modo, quàm cor-
pora. Ratio verò, ſeu verbum, aut ſermo, quòd ita ſe ha-
bet cum patre, vt ratio cum ipſa mente, non modo quia
ſine perturbatione genitus eſt, ſed etiam quia coniunctus,
& quia patris mentem enuntiat. Ob id præterea dixerit
aliquis, quoniam ita ſe habet cum illo, vt ratio, ſeu defini-
tio ſe habet cum eo, quod definitur. λόγος enim illud quo
que ſignificat. Qui nouit, inquit, filium, nouit & patrem
hoc eſt qui filium vidit, patrem nouit. Et breuis ac facilis
naturæ patris demonſtratio eſt filius. Proles enim eſt ve-
luti tacita oratio genitoris. Si quis autem dicat, cum ratio-
nem dici, quoniam in rebus ineſt, non aberrabit. Quid
enim eſt, quod ratione non conſtet? Sapientia dicitur, vt
diuinarum, atque humanarum rerum ſcientia. Qui enim
fieri queat, vt eorum, quæ fecit, rationem ignoretur? Po-
tentia verò quia tuetur, & conſeruat ea, quæ facta ſunt, &
illis, vt conſiſtant, facultatem elargitur. Veritas, quia vnũ
natura eſt, non multa. Verum enim eſt vnum, falſum au-
Heb. 1. tem multiplex. Et quia vera eſt patris effigies, & nota cer-
tiſsima. Imago, vt qui eiuſdem ſit eſſentiæ, & quòd ipſe
ex patre, non autem ex ipſo pater. Illud enim imaginis pro
prium eſt, vt exemplar exprimat, cuius imago eſſe dicitur.
Quãquam plus in hac eſt, q̃ in aliis ſiquidem aliæ ſunt rei
mobilis imagines immobiles. Hæc autem viuentis eſt ima
Gen. 4. go viua, magiſque ſimilis, quàm Seth fuerit Adam, quãq;
vllus ſit filius ſimilis patris. Nam ſimplicium natura eſt,
non vt aliqua parte ſimilia ſint, aliqua non ſint, ſed vt vnũ
totam alterius formam referat, atque adeo vt idem potius
ſint, q̃ ſimilitudinem exprimant. Lux, tanq̃ ſplendor ani-
morum qui ratione, & vita ſunt expurgati. Nam ſi igno-
rantia, & peccatum, tenebræ ſunt: Lux, erit cognitio, &
vita ex Deo inſtituta. vita, quia lux, & quoniam omnis na-
turæ ratione prædità conſtituit, atque confirmat eſſentiã.
Act. 17. In ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus, duplici quidẽ
conformationis ratione: quoniam ab eo & vitæ ſpiritum
omnes hauſimus, & ſpiritum ſanctum (illi quidem qui ſunt
idonei) tantum vtique, quãtum mentis os patefecerimus.
Iuſtitia quia pro cuiuſque dignitate præmia diſtribuit, in-
ſteq; iura præſcribit animo, & corpori tam ſub lege, quã
ſub gratia conſtitutis, vt vnus imperet, alterum pareat, &
qui præſtantior eſt obtineat principatum, ne deterius con
tra ipſum cõſurgat: ſanctificatio, quòd puritas ſit, vt purũ
accedat ad puritatem. Redemptio, vt qui nos à peccato,
cuius in ſeruitute detinebamur, vindicauerit in libertatẽ,
ſeq; pretium obtulerit pro nobis, vt vniuerſus orbis redi-
meretur. Reſurrectio, quia nos hinc excitat, & ſub pecca-
to iam mortuos in vitam reuocat. Atque hæc quidem ad-
huc communia ſunt ei, qui ſupra nos eſt, & propter nos
egit. Illa noſtra ſunt propria. Homo quidem, non ſolum
vt per corpus à corporibus perciperetur, cùm alioqui pro
pter naturam, quæ nequit comprehendi, percipi non po-
tuiſſet, ſed vt per ſe hominem ſanctum efficeret, vt quaſi
fermentum totam maſſam ſic temperaret, vt eam damna
tam ſibi aſſumens à damnationis vinculo ſolueret, omnia
pro omnibus factus, quæ nos ſumus, excepto peccato,
nempe corpus, animus, mens, per quæ mors introierat, ex
his enim homo conſtat. Deus conſpicuus, ob id, quod in
ea intelligebatur. Filius hominis tum propter Adam, tum
propter virginem, ex quibus natus eſt, illo quidem vt auo,
hac autem vt matre, lege, & præter legem, generationis.
Chriſtus id eſt vnctus propter Diuinitatem. Hæc enim
vnctio non eſt hominis actio, qua qui inunguntur ſunt
ſancti: ſed totius vngentis præſentia, cuius opus eſt, vt, quẽ
vnctio hominem indicat, vnctum efficiat Deum. Vita, vt
qui per ſe nos ducat. Oſtium, vt qui introducat. Paſtor,
quia nos in loco paſcuæ locat, & propter refectionis aquã
educat, atque hinc deducit, & defendit à feris, errantes cõ
uertit, perditos reducit, ſaucios curat, fortes conſeruat, &
artis paſtoritiæ verbis ad ouile illud cœleſte colit. Ouis,
vti hoſtia. Agnus, vt purus atque integer. Pontifex, vt con Heb. 3.
ciliator. Melchiſedech, quoniam ſine matre genitus, quan Heb. 7.
tum attinet ad diuinam generationem, & ſine patre, quan
tum ſpectat ad humanam. Et quia diuina illa generatio
non poteſt explicari. Generationem enim illius, inquit
quis enarrabit? Et, vt Rex Salem, quod pacem ſignifi- Eſa. 53.
cat. Et tanquam Rex iuſtitiæ. Et quòd Patriarchas ad-
uerſus impias hoſtium copias fortiſsime pugnantes de- Gen. 14.
cimis alat.

TITVLVS SEXTVS

De opificio Dei.

Gregorii Theologi ex oratione in diem Natalem Chriſti.

ITA ſancta ſanctorũ, quę ipſis etiam
Seraphin occulta ſunt, & triplici ab
eis ſanctitatis laude celebrantur, in
vnum principatum diuinitatẽq; con
ueniunt. Verùm quia bonitati diuinę
non erat ſatis, ſua ipſius contempla-
tione moueri, ſed oportebat, vt bonũ
ipſum ſeſe diffunderet, & progrede-
retur, quo ſe pluribus communicaret. (Hoc.n. ſummę bo-
nitatis proprium erat) iccircò poteſtates Angelicas atque
cœleſtes cogitatione concepit, & cogitatio res ipſa fuit,
verbo

verbo completa, & ſpiritu perfecta. Atq; ita ſecundi ſplendores primi ſplendoris miniſtri, ſiue ſpiritus intelligentes, ſiue ignis materiam & corpus non habens, ſiue alia aliqua natura, iis, quæ dicta ſunt, proxima putandi ſunt, extiterũt. Equidem velim dicere, nulla eos propenſione ad malum ferri, ſed moueri duntaxat ab bonum, quippe qui prope Deum ſint, primiq; ab ipſo Deo effulſerint (Nam quæ hic ſunt, ſecundo loco fulſerunt) Verùm vt eos non immobiles, ſed difficile moueri & ſentiam, & dicam, facit non ſolùm is, qui propter ſplendorem quo illuſtrabatur Lucifer olim, nunc autem propter ſuperbiam, tenebrarũ princeps & eſt, & appellatur, ſed etiam illæ, quæ cum ipſo defecerũt, & ſub ipſo ſunt, Poteſtates, quæ bonum fugientes, mali effectrices euaſerunt, & nos item ad malum cohortanſ, & impellunt.

Ex eadem oratione.

HOc igitur pacto mundus illi conſtitit intelligibilis, ſi parua oratione licet magna perpendentem philoſophari. Ac cùm illi prima præclarè ſe haberent, alterum mundum cogitauit ex materia conſtantem & aſpectabilem, qui ex cœlo, terraq;, & his, quæ in medio ſunt, concretus eſt, & conſtitutus, laudabilis quidem ex rerum ſingularum pulchritudine, ſed laudabilior ob concinnitatem, & concentum, quo tum vna cum alia, tum omnes cũ omnibus præclarè coniunctæ, viciſsimq; congruentes ad vnius orbis perfectionem concurrunt. Vt oſtẽderet in ſua eſſe poteſtate, non ſolum vt cognatam ſibi naturam efficeret, ſed etiam vt alienam & peregrinam omnino conſtitueret. Nam vt intelligentes illæ naturæ, & quæ ſola mente percipi poſſunt, eius amplitudini quodãmodo ſimiles cognataeq; ſunt, ſic ab ea prorſus alienæ & remotæ, quæ ſenſibus ſunt expoſitæ, atq; inter has illæ potiſsimum, quæ anima motuq; carent.

Ex eadẽ oratione.

MEns igiſ, & ſenſus ita iam inter ſe diſcreta ſuis ſe ſinibus continebant, effectoriſq; verbi magnificentiam tanquam taciti quidam laudatores, eximiiq; præcones præſeferebant. Nondum autem erat vlla ex vtriſque concretio, & ex cõtrariis mixtio, quæ maiorem ſapientiam, & impenſam in rebus procreatis, & diuinæ bonitatis diuitias indicaret. Quamobrem has vt oſtenderet opifex Verbum aĩal vnum ex vtraq; natura, ea nimirum, quæ cerniſ, & illa, quæ nõ cerniſ, cõpactũ fabricatus eſt hoĩem, ex materia quæ iã ſuppetebat, corpus accipiens, atq; illi ex ſe ſpiritum inſerens, quem quidẽ animũ & imaginem Dei vocat ſcriptura. Hunc quaſi alium quendam mundum, in paruo magnum in terra conſtituit, alium veluti Angelum, mixtum adoratorem, rerum procreatarum, quæ cernuntur, inſpectorem, earum, quæ non cernuntur, contemplatorem, Regem eorum, quæ ſunt in terra, ſummo Regi obtemperantem: mortalem, & immortalem: ſenſibus, & mente conſtantem, vt illis cerni, hac intelligi poſsit: medium inter magnitudinem, & humilitatem: eundem tum ſpiritum, tum carnem, ſpiritum propter gratiam, carnem propter ſuperbiam. Illud, vt maneret, & Deum de ſe bene meritum laudaret; hoc, vt pturbationibus & moleſtiis eſſet obnoxius, vt cúm magnitudine ſua elatus ſibi placeret, iis afflictus, & commonitus reſipiſceret: Animal hic collocatum, vt aliò migret, &, quæ myſterii eſt ſumma, vt Dei imitatione euadat in Deum. Iccircò enim mediocris hæc nobis lux conceſſa eſt, vt ea duce ſplendorem illum aſſequamur, quo digni ſimus, qui videamus ſuſcipiamuſq; Deum, qui nos & compegit, & ſoluet, & multo magnificentius reſtituit.

Ex oratione in ſacra lumina.

VErùm quia oportebat non ſolùm in cœlis Deum coli, & adorari, ſed aliquos etiam in terris eſſe illius cultores & adoratores, vt (quoniã omnia ſunt Deo plena) omnia Dei gloria complerentur, Ideò manu Dei conditus eſt homo, & eius imagine decoratus.

Ex *oratione in diem* Natalem Chriſti.

HVnc in paradiſo collocauit (qualiſcũq; fuerit ille Paradiſus) & liberum volũtatis arbitrium largitus eſt, vt bonum nõ minus ipſius eligentis eſſet, q̃ eius, qui ſemina tribuiſſet. Plantarum immortalium cultorem conſtituit, ideſt, diuinarum, vt equidem ſentio, contemplationum, tum ſimplicium, tum perfectarum. Nudum ob ſimplicitatem, & vitam nulla arte inſtructam, nec vllo tectum indumento, qualem eſſe decebat primum illũ hominem. Tum legem dedit, qua liberam volũtatem exerceret. Lex illa mandatum erat, quo illi præſcribebatur, quam plantã attingere, & à qua deberet abſtinere. Hæc autẽ, à qua temperare oportebat, erat ſcientiæ planta, quæ quidem ab initio nec malo ſata fuit conſilio, nec ob inuidiam prohibita (ne vibrent huc linguas ſuas impii qui gigantum more cũ Deo pugnant, nec ſerpentis virus ſuis captionibus imitentur) ſed bona quidem erat, ſiquis opportunè ad illam acceſſiſſet. Planta enim illa (vt ego quidem exiſtimo) erat contemplatio, ad quam ſoli tutò accedunt, qui habitu perfecti ſunt, qui autẽ cupidiores, atq; intemperantiores nõ item. Quemadmodum nec perfectus, & ſolidus cibus tenerioribus adhuc & lacte indigentibus prodeſt.

Item de opificio Dei, *ex oratione* Catechetica Gre*gorii* Nyſſæ Pontificis.

NOn idoneo probatur argumento, nunquam in bonis hominem fuiſſe, q̃ nunc in malis verſetur humana vita. Nam cùm homo ſit opus Dei, qui animal hoc propter bonitatem procreauit, nemo illum, cuius procreandi cauſa bonitas fuit, in malis à procreatore fuiſſe genitum meritò ſuſpicetur. Itaq; alia cauſa eſt, quamobrem nunc & moleſtiis ærumniſq; premamur, & priſtinis commodis priuati ſimus. Qui enim hominem propriorum bonorum participem fecerat, eiuſq; naturæ inſeuerat virtutũ omnium ſemina, vt ſingulis viciſsim excolendis ad ſimilitudinem ſuam incenderetur, pulcherrimi ac præſtantiſsimi muneris, liberæ nimirum, & nullius imperio ſubiectæ voluntatis expertem non reliquiſſet. Etenim ſiqua neceſsitas humanæ vitæ fuiſſet impoſita, falſam in ea quidem parte imaginem retuliſſet, alienaq; ab exemplari propter diſsimilitudinem extitiſſet. Qui enim neceſsitatibus obnoxia deſeruienſq; natura regnantis imago nominaretur? oportebat igitur, vt, quod in omnibus Deo ſimile factum erat, naturæ libertatem nullius imperio ſubiectam obtineret, vt virtutis præmium eſſet bonorum adeptio. Cur igitur, inquies, qui pulcherrimis omnibus dotibus ornatus erat, mala bonis antepoſuit? Facilis & ad hoc reſponſio eſt. Nullus mali ortus à Dei voluntate principium habet. Alioqui vitium reprehendi non poſſet, ſi Deum authorem ſuum, & cauſam afferret. Sed extrinſecus quodam modo malũ innaſcitur, cùm animus propoſito, ac voluntate ſua recedit ab honeſtate. Nam vt viſus eſt actio naturæ, cæcitas autẽ pri-

uatio naturalis actionis, ſic virtus, & vitium inter ſe contraria ſunt. Neq; enim aliter gignitur vitium, niſi virtutis abſentia. Sicut enim ablato lumine tenebræ ſubſequuntur, ea autem præſente nullæ ſunt, ita quandiu eſt in natura bonũ, malum per ſe nihil eſt. Bono autem recedente contrarium ingreditur. cùm igitur liberæ voluntatis hoc proprium ſit, vt arbitratu ſuo, quod magis libet, cõplectatur, Deus, qui liberam tibi naturam tribuit, tuorum non eſt malorum author, ſed temeritas tua, quæ melioribus omiſsis deteriora conſequitur.

Ex *eadem oratione*.

HOminem à bono receſſurum non ignorabat Deus, qui ſcientia ſua cuncta comprehendit, & futura perinde, atq; præſentia cõtuetur. Verùm vt diſceſſum ipſius ad malum, ſic eiuſdem reditum ad bonum prouidebat. Vtrum igitur melius fuit, naturam noſtram, quàm à bono declinaturam proſpiciebat, omnino non procreare, an procreatam, atq; ægrotantem ad priſtinam gratiam reuocare per pœnitẽtiam? Iam propter moleſtias & incommoda, quæ caducæ corporis naturæ contingunt neceſſariò, Deum arbitrari malorum etiam effectorem, aut hominis non eſſe creatorem exiſtimare, ne ſimul etiam eorum, quę nos angũt, & cruciant, author iudicetur, nimis anguſti, ac dementis animi eſt, hominumq́; malum & bonum ſenſu diiudicantium, qui neſciunt, id ſolum eſſe naturæ noſtræ bonum, quod ſenſus nõ percipit, idq́; rurſus malum, quod à vero bono alienum eſt. Rebus autem moleſtis iucũdiſve bonum à malo diſtinguere animalium eſt rationis expertium, in quæ, quoniam mentem, cogitationemq́; non habent, veri boni cognitio non cadit.

Item de opificio Dei ſancti maximi.

MEns primùm infinitam omnibus in rebus Dei magnitudinem cogitans, & pelagus illud in quo nullum reperit vadũ, admiratur. Deinde obſtupeſcit, quomodo rerum omnium eſſentiam ex nihilo procrearit. Faceſſant hinc Græci, qui ex nihilo negant quicquam fieri. Nos quemadmodum magnificentiæ diuinæ nullus eſt terminus, ita ſapientiæ, potentiæq; nullum eſſe finem dicimus.

Eiuſdem.

EOrum quæ facta ſunt à Deo, partim ratione & mente prædita ſunt, in eaq́; tum virtus, aut vitium, tum ſcientia, aut ignorãtia cadit. Partim diuerſa ſunt corpora ex contrariis, nempe terra, aqua, aëre, igneq́; compacta. Et alia quidem ſunt corporis materiæq́; prorſus expertia, licet quædam ex his ſint cum corporibus coniuncta: Alia ex materia & forma tantùm conſtant.

Eiuſdem.

QVa de cauſa Deus rerum vniuerſitatem fabricatus ſit, licet inueſtigare. Nam bonitate compulſus cuncta procreauit, quo benignitas eius in plura ſeſe diffunderet, omnibuſq́; pro ſuo cuiq; modulo communicaret. Quomodo autem hæc, aut cur non antea fecerit inquirere nefas eſt. Etenim ex rebus diuinis aliæ comprehendi ab hominibus poſſunt, aliæ minime. Petulans enim, inquit, ille, & nullo freno cohibita inueſtigatio homines ferè præcipites agit.

Eiuſdem.

QVatuor ex diuinis proprietatibus, per quas omnia conſiſtunt, reguntur, & conſeruantur, ſumma benignitate ſua Deus, cùm eſſentiam ratione menteq́; præditam procrearet, cõmunicauit, eſſe, ſemper eſſe, bonitatem, & ſapientiam. Horum duo tribuit eſſentiæ, nimirum vt eſſet, & ſemper eſſet. Duo reliqua nempe bonitatem, & ſapientiam aptæ animi largitus eſt habitudini, vt quæ per eſſentiam ipſe eſt, eorum res procreatæ participes fierent. Quamobrem homo factus eſſe dicitur, ad imaginem, & ad ſimilitudinem Dei. Ad imaginem quidem quoniam ex eo, qui eſt, exiſtit: & ex eo qui ſemper eſt, ſemper exiſtit. Quamuis enim non ſine principio ſit, nunquam tamen eſſe deſinet, Ad ſimilitudinem verò, quoniam à bono bonus, & à ſapiente ſapiens, licet ille ſit eiuſmodi per naturam, ipſe autem per gratiam. Verùm cùm omnes pariter homines ad imaginem ſint, ſoli boni ſapienteſq́; ſunt ad ſimilitudinem.

Eiuſdem.

ESſentia omnis, quæ ratione, ac mente prædita eſt, in Angelicam naturam diuiditur, & humanam. Angelica rurſum in duas veluti claſſes gregeſq́; ſecernitur in ſanctas Poteſtates, & in execrandos Dæmones. Humana item ſecatur in duas partes, in homines pios, & impios.

Eiuſdem.

INtelligens dicitur id, quod mente vtitur. Intelligitur id, quod mente comprehenditur. Intelligentis cibus quodammodo eſt, id, quod animo menteq́; percipitur.

Eiuſdem.

AStudioſioribus eſt inueſtigandum, quænam ſint illæ res, quas facere cœpit Deus, & quæ rurſum illæ quas nũquam cœpit. Nam ſi requieuit ab omnibus, quas cœpit facere. Ab illis profectò quas facere nunquam cœpit, quieuit nũquam. Quibus igitur impertitum eſt, vt ſint, ex temporis habent initium, quales ſunt variæ rerum naturæ, quibus ipſum nihilum eſt antiquius. Fuit enim aliquando, cum ipſæ non eſſent. Temporis autem principium nõ habent, quæ communicantur, quarum aliæ res per gratiã participes ſunt. Qualis eſt bonitas, & quicquid bonitatis ratione comprehenditur, & omnis vita, & immortalitas, & ſimplicitas, & immutabilitas, & infinitas, & quæcunq; in Dei eſſentia conſiderantùr, Quæ nullum habent initiũ temporis. Nunquam enim aut virtute, aut vlla earum rerum, quæ commemoratæ ſunt, ipſum nihilum fuit antiquius. Nunq̃ enim fuit, cùm hæ non eſſent, quæ quantũ ad tẽpus pertinet, ſine principio ſunt, & ab omni æternitate ſolum Deum habent authorem, vt ſint. Nam quæ in tempore cœperunt eſſe, & ſunt, & dicuntur ad ipſum, quod ſunt, & dicuntur.

Eiuſdem.

NAturæ tam intelligentes, quam ſentientes acceperunt à rerum omnium procreatore facultates, quibus res ipſas comprehenderent, intelligentes quidem, mentem & cogitationem, ſentientes autem ipſos ſenſus.

Eiuſdem.

PRocreator Deus largitur tantummodo. Res autem omnes procreatæ & accipiunt, & largiuntur. Accipiunt enim, vt ſint, & bene ſint. Largiuntur autem aliis tantùm, vt bene ſint. Atque ex his illæ, quæ ſunt corporis expertes tum dicendo, tum agendo, tum ſpectando largiũtur alijs, vt bene ſint. Quæ verò corporeæ ſunt, dum ſpectantur duntaxat. Ac ſanctæ quidem illæ Poteſtates ſplendoris radios inter ſe viciſsim cõmunicant & largiuntur. Hominibus verò tum virtutem ſuam impartiunt, dum

eos Deo ſimiles reddunt: tum cognitionis ſuæ faciunt illos participes, dum eos docent aliquid vel de Deo ſublimius, vel de rebus corpore carentibus profundius, vel de corporeis exquiſitius, vel de prouidentia verius, vel de iudicio clarius.

Eiuſdem.

REbus procreatis, vt ſimpliciter ſint, per eſſentiam conceſſum eſt: vt bene ſint, per liberam volútatem: Vt ſemper bene ſint, per gratiam. Qui autem ab eo excidunt, vt ſemper bene ſint, in id incurrunt, vt ſemper miſerè ſint.

TITVLVS SEPTIMVS.

De diuina humanæ carnis aſſumptione. Areopagitæ, ex libro de diuinis nominibus.

SVMMA illa diuinitas ſingulariter amat humanum genus. Quippe quæ in vna ſuarum perſonarum verè, atq; integræ naturam noſtram aſſumpſit, ad ſe reuocans, ſibiq; applicans infimam hominum humilitatem, ex qua, qui ſimplex eſt, Ieſus inexplicabili ratione compoſitus eſt: Et qui æternus eſt, temporis extenſionem accepit: Et qui omnem totius naturæ ordinem ſupramodum eſſentiæ ſuperat, intra naturæ noſtræ terminos genitus eſt, ita tamen, vt quæ ipſius ſunt propria haud quaquá mutata, aut confuſa conſeruet.

Eiuſdem ex cap. ii. de coniuncta, diſtinctaq; Diuinitatis ratione.

QVinctiam (id quod ĩ omni Theologia maximè perſpicuum eſt) diuina Ieſu in natura noſtra formatio, nec oratione vlla explicari, nec ab vlla mente, ne ab ipſo quidem antiquiſsimorum Angelorum primo poteſt intelligi. Nam quòd humanam eſſentiam aſſumpſerit, ex myſterijs accepimus. Quomodo autem ex virgineis ſanguinibus, alia lege præter naturam formatus ſit, & quomodo ſuper humidam, & inſtabilem aquæ naturam ſiccis pedibus molem corpoream, & materiæ pondus habentibus ambulauerit, & reliqua omnia, quæ natura præſtantiora in ipſo Ieſu conſiderantur, effecerit, ignoramus.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Gaium Medicum.

QVomodo, inquies, Ieſus, qui omnibus antecellit, cum omnibus per eſſentiam cóſtitutus eſt? Neq; enim vt eſt hominum author, ſed vt tota ipſa hominis eſſentia verè homo exiſtit, homo dicitur. Nos auté non humana ratione Ieſum definimus. Neq; enim eſt homo tantùm, neque eſſentia præſtantior, quatenus homo ſolum. Sed verè eſt homo, qui eximiè homines diligens, ſupra homines, & ſecundum homines, ex hominum eſſentia, cum eſſentia ſuperior eſſet, eſſentiam aſſumpſit humanam, & eſſentia tamen omnem eſſentiam ſuperáte, vt qui ſemper eſſentia ſit excellentior, quàm pleniſsimus. Hac nimirum exuberans excellentia, cùm ad noſtram eſſentiam verè deſcenderet, eam ratione ipſam eſſentiam ſuperante aſſumpſit, & res humanas ſupra hominem geſsit. Indicia ſunt, Virgo ſupra naturam cócipiens, & aqua inſtabilis pedum ex materia conſtantium & terrenorum pondus ſuſtinens, & nihil cedens, ſed potentia naturam aquæ vincente ad ſolidam ſe redigens firmitatem. Quis ea præ multitudine perſequatur, ex quibus, qui diuinè cernet, ſupra intelligentiam intelliget, illa etiam, quæ de humanitate Ieſu aſſirmantur, excellentiſsimæ negationis uim obtinere? Atque, vt eorum ſummam paucis complectamur, neque homo erat, non quòd non eſſet homo, ſed ꝙ ex hominibus, præſtantius, quàm homines, & ſupra hominem verè homo factus eſt, & deinceps neq; diuinam vt Deus, neq; humaná vt homo, ſed (Deo homine facto) nouam quandam ex diuina humanaq; ratione permixtam actionem nobiſcum verſans exhibuit.

Eiuſdem ex theologicis elementis.

SEd quoniam ſuo erga nos amore incitatus ad noſtrá vſque naturá venit, & qui ſummus Deus eſt, verè factus, & vocatus eſt homo (propitia ſint, quę mentem, & rationem ſuperantia à nobis celebrantur) in his quoque vis eius natura eſſentiaq; ſublimior extitit. Nó ſolùm quia nihil propter inexplicabilem exinanitionem in exuberante ſua plenitudine perpeſſus, ſe nobis ſine immutatione & confuſione communicauit. Verùm etiam (quod rerú omnium admirabilium eſt maximè admirabile) in iis, quæ naturalia ſunt, ſupra naturam fuit, in iis, quæ ad eſſentiam pertinent, ſuper eſſentiam. Omnia quæ noſtra ſunt, ex nobis, & ſupra nos excellenti ratione poſsidens.

Eiuſdem ex libro de Eccleſiaſtica Hierarchia.

INfinita diuinæ bonitatis erga genus humanum beneuolentia verè quæ noſtra ſunt, aſſumens ſine peccato, ſeq; humilitati noſtræ coniungens, & quæ propria ipſius ſunt, ſine vlla prorſus confuſione imminutioneq; retinés, nobis iam vt cognatis ſe communicauit, & nos bonorum ſuorum participes fecit.

Eiuſdem ex libro de cœleſti Hierarchia.

VErùm, vt ſummas item ac diuinas ſacræ ſcripturæ demonſtrationes contemplemur, video ipſum etiam Ieſum, qui ſublimium eſſentiarum eſt author eſſentia ſublimior, cùm ad nos ſine vlla ſui commutatione veniſſet, à lege, atq; ordine homini congruente, qué ipſe ſtatuerat, & elegerat, non recedere, ſed patris, & Dei mandatis, quæ per Angelos dederat, ſummiſsè obtemperare.

Item de diuina humanæ carnis aſſumptione. Magni Gregorii Theologi ex oratione in diem Natalē Domini noſtri Ieſu Chriſti.

SEd poſteaquàm inuidia Diaboli, & fraudulenta illius vi, quam mulier vt & imbecillior ꝓpeſſa eſt, & ad perſuadendum aptior obtruſit viro (ó infirmitatem meá, mea enim eſt primi parentis infirmitas) mandati, quod acceperat ipſe oblitus eſt, & amaro pomi guſtatu ſuperatus, ſimul & à ligno vitæ, & à Paradiſo, & à Deo tanquam exul extruditur, & pelliceis induitur veſtimentis, craſsiore nimirum carne, quæ mortem ſubiret, & ſpiritui repugnaret. Ac primum quidem agnoſcit turpitudinem ſuam, atq; ideò ſe Dei conſpectum fugiens abſcondit. Hic tamen lucratur

Digitized by Google

mortem, per quam peccatum abſcinditur, ne miſeria ſit immortalis, & cum ſupplicio beneficium coniunctum cernatur. Hac enim ratione Deus, vt mihi quidem perſuadeo punit. Ceterùm cùm variis occaſionibus, atq; temporibus humanum genus multorum peccatorum, quæ illa malitiæ radix protulerat, multis modis, nempe oratione, lege, prophetis, beneficiis, minis, plagis, eluuionibus, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, prodigiis ex cœlo, ex aere, ex terra, ex mari, inſperatis hominum, ciuitatum, gentium euerſionibus, quibus rationibus nihil aliud agebatur, niſi vt malitia contereretur, fruſtra prius eſſet admonitum, & reprehenſum, & maioribus peccatis, vt mutuis homicidiis, adulteriis, periuriis, inſanis hominum amoribus, & (quod omnium malorum grauiſſimum erat) ſimulachrorum cultu, quo homines neglecto procreatore ad res procreatas colendas, & adorandas ſe conuertebant, obſtringeretur, grauioraq́; iam eiuſmodi morbi remedia medicamentaq́; requirerent, maiora, grauioraq́; ſunt adhibita. Ipſum enim Dei verbum, quod eſt ante ſecula, quod comprehendi nõ poteſt, quod corpus nõ habet (& quæ ſequuntur) ipſa Dei imago incõmutabilis, patris definitio, & ratio imaginem, quam homini impreſſerat, ipſe ſuſcipit, & propter carnem carnẽ gerit, & animo rõne prædito pro ſalute animi mei cõmiſcetur, vt ſimili ſimilem purget, in omnibus denique, peccato tamen excepto, fit homo. Ex virgine, cuius animum, & carnem ſpiritus ante purgauerat, naſcitur (Decebat enim, vt & liberorum ſuſceptio honoraretur, & illi tamen in honore virginitas anteferretur) atque ita humana forma aſſumpta ad nos progreditur vnum ex duobus contrariis carne, & ſpiritu conſtans, quorum hic diuinitatem tribuebat, illa diuinitate afficiebatur (ò nouam mixtionẽ, ò coniunctionem admirabilem) Ille, qui eſt, effector efficitur: Qui creator eſt, creatur: Qui comprehendi nõ poteſt, vinculo humani animi diuinitatem & carnis craſſitudinẽ copulante comprehẽditur. Qui ditat alios, pauper fit. Paupertatis enim meæ paupertatem amplectitur, vt ego diuinitatis eius diuitias aſſequar. Qui plenus eſt, exinanitur, parumper enim gloriam ſuam ſinit exhauriri, vt ego plenitudinis eius particeps efficiar. Quænam ſunt hæ bonitatis diuitiæ? Quodnam circa me myſterium apparet? Ego imaginem, cuius particeps factus eram, non ſeruaui. Ille carnem meam ſuſcipit, vt & imaginem ſeruet, & carnem reddat immortalem. Alteram init ſocietatem priore ſocietate eo quidem longè admirabiliorem, ꝙ in priore præſtantius, quod erat, attribuit, in poſteriore quod deterius erat, accepit.

Eiuſdem in ſancta lumina.

NAm quia malitiæ inuentor, qui ſe inuictum exiſtimabat, nos ſpe diuinitatis alliciens deceperat, ipſe carnis obiectu tanquàm eſca propoſita decipitur, & dum ſe putat Adam inuadere, in Deum incidit. Atque ita nouus Adam veterem ſeruat, & carnis condemnationem carne diſſoluit, & mortem ipſum morte afficit.

Ex *eadem oratione.*

FIlius Dei fit etiã hominis filius, nec ab eo, quod erat, immutatur, ſed accipit, quod non erat, vt (quæ illius eſt in homines beneuolentia) carne tanquàm velo interiecto nobiſcum verſans, qui comprehendi nõ poterat, cõprehendatur. Purũ enim diuinitatis eius ſplendorem natura, quæ gignitur, atq; corrũpitur, nõ poterat ſuſtinere.

Eiuſdem, ex epiſtola prima ad Cledonium.

VTRAQVE ſic coniunguntur, vt vnum ſint, cùm Deus homo fiat, & homo Deus.

Eiuſdem ex libro. ii. de filio.

VTRVNQVE quidem eſt vnum, nõ natura tamen ſed coniunctione.

Eiuſdem ex oratione in ſancta lumina.

ET hoc deificatione Deus.

Eiuſdem ex. I I. oratione in Paſcha.

ET propter hominem aſſumptum, qui diuinitate inunctus eſt, & factus id, à quo inunctus erat, & ſimul Deus, ſic enim audeo dicere.

Eiuſdem, ex oratione, qua ad Baptiſma cohortatur.

TOTVM hominem, & totum Deum, pro toto illo qui paſſus erat, vt toti tibi ſalutem elargiretur, totam peccati ſoluens condemnationem.

Ex *eadem oratione.*

TANTVM homo propter te, quantum tu propter illum Deus.

Ex *eadem oratione.*

VEniet iterum iudicaturus viuos, & mortuos, nõ iam amplius caro, nec ſine corpore, diuiniore tamen corpore, rationibus illis, quas ipſe nouit, vt & ab illis cernatur, qui eum cruci affixerũt, & maneat ſine craſſitudine Deus.

De diuina item humanæ carnis aſſumptione. Gre*gorii* Ny*ſſæ* Pont*ificis ex oratione* Catechetica.

PEr quem oportebat, in priſtinum gratiæ ſtatum hominem reuocari? cui potiſſimum conueniebat, lapſum excitare? perditum reſtituere? errantem in viam reducere? cui nam alii, niſi planè naturæ ipſius Domino? Qui.n. initiò vitam largitus erat, ei ſoli & licebat & conueniebat, eandem amiſſam recuperare. Hominem in principio factum à Deo ex myſterio veritatis intelligimus, eundem, cùm iam profligatus ac perditus eſſet, à Deo conſeruatum dicimus. Atq; hæc quidem, qui viderint eſſe conſentanea, ab eaq́; notione, quam habemus de Deo, minimè abhorrentia, ſorte concedent, ea verò, quæ ſequuntur, quibus diſpoſitionis myſterium maximè innititur, nõ ita facilè: nempe hominem eſſe factum, ex puero ad perfectam ætatem creuiſſe, ediſſe, bibiſſe, labore, ſomno, moleſtiis affectum eſſe, lachrymaſſe, calumnias, iudicium, crucem, ac mortẽ ſuiſſe perpeſſum, in ſepulchroq́; poſitum. Hæc enim, quæ miſterio comprehenduntur, animos eorum, qui ſunt infirmiores in fide, debilitãt, infringuntq́;, ne illa, quæ deinceps ſequuntur, propter ea, quæ dicta ſunt, ſuſcipiãt. Nam Deo dignam ex inferis excitationẽ ideò nõ concedunt, ne mortem Deo indignã admittant. Ego verò illud mihi prius faciendum puto, vt paulis per à craſſa carnis hebetudine recedam, & honeſtum ipſum per ſe conſiderem, oſtendáq; non eſſe eiuſmodi, vt his notis, quibus earũ vtraq; deſcribatur. Neminem eorũ, qui ſani ſunt, negaturum exiſtimo, vnum illud omnino eſſe dedecus, eamq; vnam turpitudinem,

dinem, quæ vitij fœditate definitur, à qua quicquid alienũ ſit, id ab omni remotum eſſe dedecore, ac turpitudine: Deum verò cuncta decere, quæ in regione cernuntur honeſtatis. Quę cùm ita ſint, aut vitiũ eſſe demonſtrent, naſci, nutriri, augeri, ad naturæ perfectioné progredi, mori, reuiuiſcere: aut ſi quæ dicta ſunt, à vitio remota eſſe cõcedunt, neceſſario non eſſe turpia fateantur. Cùm igitur declaratũ ſit, honeſta eſſe, quæ ab omni fœditate vitij abhorrẽt nonne vt amentes miſerandi ſunt, qui honeſta Deo aſſerunt non conuenire? At humana, inquiunt, natura exiguis terminis circũſcribitur, Deus aũt eſt infinitus. Quónam igitur pacto quod infinitum eſt, indiuiduo corpuſculo concludatur? Ecquis dicit, infinitam diuinitatis vim carne tanq̃ vaſe aliquo circũſcriptam fuiſſe? cùm ne in natura quidem noſtra mens ipſa carnis terminis circũſcribatur. Nam corporis moles propriis partibus definitur, animus aũt mentis cogitationiſq; motibus commeans per omnes res procreatus ad cœlos vſq; conſcendit, ad infimas maris partes penetrat, longè lateq; per totum orbem euagatur, & ad ea, quæ ſub terra ſunt accedit ſolertia ſua, quinetiam eorum, quæ ſupra cœlos geruntur, intelligentiam plerũq; conſequitur, nec põdere corporis impeditur. Quòd ſi animus hominis naturę neceſsitate corpori coniũctus, vbiq; eſt, quid cogit nos dicere, carnis natura diuinitatem præpediri? cur nõ potius eorum exemplo, quæ nobis conceſſa ſunt, qđ diuinam deceat diſpoſitionem, coniicimus, & cogitamus? Sicut.n. in lucerna materiam circũplexum ignem aſpicimus, eũq; à materia, quæ ipſum attingit, ratione diſtinguimus, quæ tñ re ipſa diſtingui nõ poſſunt, vt flamma per ſe à materia ſeiuncta oſtendatur, ſed vtraq; vnum eſt (nullus aũt id mihi ſumat in hoc exemplo, ꝙ ignis corrumpatur, ſed id ſolum accipiens, quod ſimilitudini conuenit, quæ ab ea ſunt aliena repudiet) quid prohibet, quin eodẽ modo, quo cernimus flammam attingere ſubiectam materiam, nec in ea tñ includi, Deo dignam cogitationem ſuſcipiamus, credamuſq; naturam diuinam ita cõiungi, atq; vnum fieri cùm humana natura, vt in ipſa coniunctione, atque vnitate quáuis in hoĩe Deus ſit, nulla tñ circũſcriptione concludatur? Quòd ſi quæris, quomodo Deus cum homine commixtus ſit, prius conſidera coniunctionem animi cum carne tua, qui quidem animus, ſi intelligere non potes, qua ratione cum corpore copuletur, multo minus exiſtima te poſſe aſſequi, quo pacto Deus cum homine coniungatur. Verùm quemadmodum in te credis aliud quiddam eſſe animum, q̃ corpus ſit, quoniam corpus ab animo deſertum, cadauer euadit, atque iners fit, & ad agendum inutile, licet coniunctionis rationem ignores. Sic etiam in Dei cũ homine coniunctione, cõfitemur diuinam naturam caducæ mortaliq; modis omnibus dignitate præſtare, qua ratione autem efficiatur ipſa cõiunctio nõ poſſumus intelligere. Quòd Deus in hominis natura genitus ſit, ex rebus admirãdis, quæ viſæ ſcriptæq; ſunt, non ambiginus, rationem autem ac modũ vt maiorem, q̃ à nobis percipi poſſit, omittimus indagare. Neque enim cùm res omnes corporeas, & que mente ſolum percipiuntur, à natura incorporea, & quæ creata non eſt, procreatas eſſe credimus, vnde aut quomodo factæ ſint, inueſtigamus. Sed cùm mundum fuiſſe conditum acceperimus, rationem, qua conditus fuerit curioſe non exquirimus, quippe qui planè ſciamus, eã nullo modo poſſe percipi aut explicari. Quòd autem Deus in carne nobis apparuerit, ſiquis demonſtrationes inquirit, is eius opera conſpiciat. Nam & quòd Deus ipſe ſit, nullo alio niſi operum ipſius teſtimonio comprobatur. Vt igitur rerum vniuerſitatem intuentes, earumq; moderationem, & ordinem, vitæq; noſtræ commoda diuinitus data conſiderantes, vim quandam mundi effectricem, conſeruatricemq; cognoſcimus, ſic in Deo nobis per carnem patefacto admiranda illius opera ſimilia iis, quæ ſcripta ſunt, quibus, tanq̃ notis natura diuina declaratur, locuplex nobis diuinitatis eius teſtimonium afferunt. Dei nãque eſſe cognoſcimus, hominibus vitam tribuere. Dei, ea, quæ ſunt, prouidentia tueri, ac conſeruare. Dei, cibum & potum iis, quæ in carne vitam degunt, elargiri. Dei, de pauperibus, & indigentibus bene mereri. Dei, naturam quæ infirmitate ſua de recta via deflexerat, reducere ad ſanitatem, & in priſtinum ſtatum reuocare. Dei, cunctis æque rebus procreatis imperare, terræ, mari, aëri, & iis, quæ ſupra aërem ſita ſunt. Dei, perpetuam in omnia poteſtatem habere, in primiſq; eſſe morte, & corruptione ſuperiorem. Horum ſiquid in hiſtoria, qua vita ipſius deſcribitur, deſideraretur, illi, q à religione ſunt alieni, merito myſterium noſtrum repudiarẽt. Sin omnia, quibus Deus cognoſcitur, in ea conſpiciuntur, quid prohibet, quo minus fidem, religionemq; ſuſcipias? At enim, inquies, naſci, atque obire propria ſunt huiuſce carnis. concedo. Verùm ea, quæ ortum eius præceſſerunt, quæque mortem ſunt ſubſecuta, communem naturæ noſtræ conditionem ſuperant. Nam ſi vtrunque terminum humanæ vitæ conſideres, videbis, vnde incipiamus, & quo deducamur. A corruptione enim principium ducimus, & in corruptionem deſinimus. Eius autem nec ortum, nec mortẽ excepit corruptio. Hoc tibi admirandum videtur, & incredibile? gaudeo. Quæ enim ſupra, q̃ credi poſsint, admirabilia putas, ea ſupra naturam eſſe confiteris. Quapropter hoc tibi diuinitatis eius certiſsimum ſit argumentũ, quòd, quæ de illo prædicantur, non ſequiuntur omnino ordinem naturalem. Etenim ſi ea, quæ de Chriſto memoriæ prodita ſunt, naturæ terminis omnia continerentur, vbi illius eſſet diuinitas? Cùm verò multorum, quibus fidem non habes, ratio, naturam ſuperet, hæc ipſa teſtimonio ſunt, illum, quẽ prædicamus Deum etiam eſſe. Homines enim generantur ex parentum coniunctione, & poſt mortem ipſam corrumpuntur. Quæ ſi de ipſo dicerentur, Deum eſſe non poſſes exiſtimare, quem eandem, quam nos, habere naturæ conditionem intelligeres. At cùm illum natum quidẽ eſſe audis, ſed naſcendi ratione communem naturæ noſtræ ordinem ſuperaſſe, eundemq; mortuum quidem, ſed corruptioné non attigiſſe, conſequens foret, vt, ſi alterutrum tibi credendum non eſſet, hominem potius eum eſſe non crederes, vnum ex iis, qui in natura conſpiciũtur, & quem nõ eſſe hominem crederes, eum neceſſario Deum arbitrareris. Qui.n. eum ortum eſſe memoriæ tradidit, idẽ ex Virgine natum teſtatus eſt. Quamobrem ſi ſcriptoris verba te adducunt, vt natum credas, eadem ſcriptoris verba tibi illum ita natum eſſe perſuadeant. Qui.n. ortum ipſius enarrauit, idem eũ ex Virgine adiunxit extitiſſe. Et qui de morte mentionem fecit, reſurrectionem etiam poſt mortem eſt atteſtatus. Quòd ſi ex iis, quæ audis, & mortuum, & genitum eſſe concedis, ex eiſdem dabis omnino, & ortum, & mortem eius à corruptione procul abfuiſſe. Quæ ſi naturã ſuperant, is intra naturam non continetur, qui propter hęc natura ſuperior fuiſſe demonſtratur.

Ex eadem oratione.

QVenam igitur, inquies, cauſa fuit, cur ad iſtam humilitatem ſeſe demitteret Deus, ex qua fides dubia redderetur, cùm ipſe ratione, quę nec percipi, nec comprehẽdi, nec explicari poteſt, quippe quæ omnem cogitationẽ,

omnemque magnitudinem ſuperat, humanæ naturæ ſordibus immiſceretur, ob quam abiectam, atque humilem demiſsionem reliqua etiam ipſius facta ſublimia negligerentur? Ad hoc etiam quid reſpõdere oporteat, non ignoramus. Tu, qui cauſam quæris, quamobrem Deus factus ſit homo, ſi diuina beneficia abſtuleris ex humana vita, vnde Deum agnoſcas, non habebis. Benemerentem.n. de nobis ex muneribus eius agnoſcimus. Illa enim, quę facta ſunt, concipientes, munificam effectoris naturam intelligimus. Itaque ſi benignitas, & humanitas diuinæ naturæ indicium eſt, rationem habes, quam requiris. Cauſam habes, cur ad homines, deſcenderit Deus. Egebat medico natura noſtra, qui morbos, & ægritudines curaret ſuas. Qui lapſus iacebat homo, eius opera, à quo excitaretur, indigebat. Qui à vita diſceſſerat, egebat illius auxilio, qui ſe in vitam reuocaret. Egebat illius ope, à quo reduceretur in priſtinum bonorum ſtatum qui à perfruendis bonis exciderat. Egebat lucis præſtantia, qui in tenebris coercebatur. Requirebat ſeruatorem captiuus, vinctus adiutorem, liberatorem ille, qui ſub ſeruitutis iugo detinebatur. Paruáne erant hæc, & indigna, quæ Deus ipſe ſuſciperet, atque præſtaret, ad naturamq́, humanam inſpiciendam deſcenderet, quæ tam miſerabiliter, atque infeliciter affecta erat? At licebat, inquies, Deo, vt nihil ipſe pateretur, de homine benemereri. Qui enim mundum vniuerſum, cùm nullus eſſet, conſilio, & ſolo voluntatis motu ex nihilo conſtituerat, cur non idem, ſi tam illi id erat cordi hominem diuinæ poteſtatis authoritate ex aduerſarij dominatu liberatum in priſtinum ſtatum reſtituit? Cur tam longas perſecutus eſt vias, dum corporis naturam aſſumit? dum naſcens in vitam ingreditur? dum omnem ordine tranſigit ætatem ſuam, mortemq́; tandem deguſtat, & proprio corpore ad vitam reuocato propoſitum ſibi finem aſſequitur? quaſi in excelſa diuinitatis gloria manens omiſſo tam longo circuitu hominem iuſſu ſeruare non poſſet? Neceſſe eſt, etiam iſtis argumentis reſpondere, veritatẽq́; defendere, & aperire, ne qua vis fidei religioniq́; inferatur ab iis, qui myſterij rationem diligẽter inquirunt. Primum igitur, quid virtuti è contrario reſpondeat, conſideremus. Vt luci tenebræ, vt mors vitæ, ſic virtuti vitium contrarium eſt, ac nihil præterea aliud. Quemadmodum enim, cùm multæ ſint res in natura, nulla tamen luci, vitæq́; è contrario opponitur, non lapis, non lignum, non aqua, non homo, nulla denique alia, præter illas, quas verè cognoſcimus ipſis eſſe contrarias, tenebræ nimirũ, & mors, ſic etiam in virtute fit, cui nihil è contrario quis oppoſuerit, præter vitium. Quare ſi in Dei ortu vitium aliquod ineſſe dicendo cõceſsimus, tempus erat, vt qui contradicit, fidem noſtram inuaderet, quòd abſurda, naturæq́; diuinæ minimè conuenientia tradidiſſemus. Neque enim fas fuit, ipſam ſapientiam, & bonitatem, & immortalitatem, & ſiquid aliud præclarum cogitari, diciq́; poteſt, aſſerere in contraria decidiſſe. Quòd ſi vera virtus eſt Deus, natura autem virtuti non eſt contraria, ſed vitium. Deus verò non in vitio, ſed in hominis natura natus eſt, nec quicquam indecorum, ac turpe, præter vitio affectionem, in qua Deus nec fuit, nec eſſe potuit, quid verentur confiteri, Deum naturam humanam induiſſe, cùm in hominis conſtructione nihil virtuti contrarium eſſe cernatur? Neque enim quod ratione, cogitatione, mente præditus eſt, aut ad ſcientiam percipiendam idoneus, nec quicquam aliud eorum, quæ naturæ humanæ propria ſunt, abhorrent à definitione virtutis. At ipſa inquies, noſtri corporis immutatio, quid aliud eſt, quam affectio, ac perturbatio, à qua, qui in corpore eſt, abeſſe non poteſt? Deus autem omnis perturbationis eſt expers. Quamobrem Deo aliena eſt hæc opinio. Siquidem Deum, qui natura ſua vacat omni perturbatione, ad eam deguſtandam veniſſe prędicatis. Ad hæc quoque confutanda eandem rationem adhibebimus, dicemusq́; affectionem, ſeu perturbationem dupliciter accipi, propriè, & impropriè. Quæ enim voluntatem attingit, eamq;, à virtute deducit, ad vitium, verè dicitur perturbatio. Quæ autem ordine quodam ſuo per naturam commeat, atque progreditur, ea magis propriè actio, quàm perturbatio poſſet appellari. qualis eſt ortus, augmentum, ſubiectiq́; per acceſsionem deceſsionemq́; cibi conſeruatio, & ad corpus vel conſtituendum coitio, & concurſus elementorum, vel diſſoluendum eorundem diſtractio, & ad proprium cuiuſque locum reditus, atque ſeceſsio. Vtrum igitur harum myſterium noſtrum aſſerit, Deum attigiſſe? eamne, quæ propriè perturbatio vocatur, & vitium eſt, an illam, quæ nihil aliud eſt, quam actio, & motus quidam naturalis? ſi enim in motibus illis prauis ac repudiandis Deum eſſe natum contenderemus, doctrinam abſurdam effugere oporteret, vt quę nihil ſani traderet de natura diuina: Cùm autem dicamus, Deum naturam humanam cuius idem ipſe author effectorq, fuit, aſſumpſiſſe, quid abſurdum, aut quod Deo minus conueniat, prædicamus? Nihil enim de illo credendũ tradimus, quod perturbationem, aut vitium, aut turpitudinem ſignificet. Neque enim medicum morbo affici dicimus, quando morbo laborantes curat. Nam licet eos inuiſat, & attingat, ipſe tamen nullo morbi incommodo afficitur. Quòd ſi naſci non eſt malum, ne viuere quidem malum eſſe dixeris. At voluptatis affectio, inquies, quæ ortum antecedit, viuentiumq́; ad malum vitiumq́; propenſio, naturæ noſtræ ſunt morbi. Quid tum? cùm ab vtroque liberum ipſum fuiſſe myſterium tradat? Quòd ſi & ſine voluptate genitus eſt, & vitam à vitio remotiſsimam egit, ecquod reliquum eſt malum, cuius Deum participem pietatis myſterium dicat extitiſſe? ſin aliquis animi à corpore ſeiunctionem malum appellat, is, æquum erat, vt prius coniunctionem vtriuſque malam appellaret. Nam ſi copulatorum diſiunctio mala eſt, & diſiunctorum copulatio eſt mala. Vtrobique enim eſt quidam motus, vt quemadmodum conſequentem vocas, ſic etiam præcedentem vocare debeas. Quocirca ſi prior motus, quem ortum nominas, non eſt malus, ne poſterior quidem, quam mortem dicis, qua corporis animique coniunctio diſtrahitur, malus poterit appellari. Nos autem Deum dicimus in vtroque fuiſſe motu, tum in illo, quo animus & corpus concurrunt, tum in eo, per quem animus à corpore ſeparatur.

Ex *eadem oratione*.

CVm autem vnus ſit omnibus hominibus ad vitam aditus, vnde oportebat accedẽtem ad nos Deum in vitam ingredi? E cœlo, inquiet ille fortaſſe, qui procreationis humanæ rationem vt in gloriam turpemq; deſpicit. At in cœlo non erat humanum genus, nec vllus vitiorum morbus ad ſummas illas cœli ſedes aſpirabat, vbi autem malum non erat, ibi nec hominum vita verſabatur. Quomodo igitur è cœlo quiſpiam quęrat Deo hominem, vel potius effigiem quandam, ac ſimulachrum hominis affingi? Ecquæ naturę noſtra curatio fuiſſet adhibita, ſi cùm terreſtre animal laboraret, cœleſtium aliquod diuinam admiſtionem ſuſcepiſſet? Neque enim ægrotus curari poteſt,

teſt, niſi parti laboranti proprium admoueatur medicamentum. Itaque cùm in terra eſſet, qui ægrotabat, ſi diuina potentia dignitatis ſuæ habita ratione ægrotantem non attigiſſet, inutile fuiſſet homini diuinæ potentiæ ſtudium, illis adhibitum, quæ nihil ad nos pertinerent. Aequè enim diuinitate fuiſſet indignum, ſi fas eſt illa quippiam indignum præter vitium dicere, remedium minus aptum & appoſitum excogitare. Quid? quòd eum, qui naturæ noſtræ conditionem humiliorem putat, q̃ vt diuinam magnitudinem deceat, nihilo magis conſolatur, quòd cœleſte corpus, q̃ quod terrenũ Deus induerit? Ab illo enim qui naturę ſuę ſublimitate tam excelſus eſt, vt nihil ad eum aſpirare queat, omnes res procreatæ ex æquo diſtant, omnes ei pariter cedunt. Is enim, ad quem prorſus non poteſt accedi, non eſt eiuſmodi, vt ad eum aliæ res aditum habeant, aliæ non habeant, ſed omnibus æqualiter præſtat, atque antecellit. Quamobrem, cùm illuc medendi facultatem accedere fateamur, vbi morbus eſt, quid Deo credimus indignum? At naturam noſtram inſectantur, naſcendiq́; modum exagitant, eaq́, re ſe id aſſecuturos exiſtimant, vt myſterium irrideatur, quòd Deo ſit indignũ, eiuſmodi ingreſſu ad communem hominum vitam acceſſiſſe. Ad hæc antea, quoque reſpondimus, nihil eſſe turpe diuinæ naturæ, niſi vitium, & quæ cum vitio coniuncta ſunt. Naturæ autem ordinem diuino conſilio & lege conſtitutum ab omni vitio remotum eſſe. Nam ſi quid in ea vt turpe atque indecorum reprehẽdi poſſet, id ipſum in eius recideret authorem Deum. Quòd ſi à vitio Deus ſeiunctus eſt, & vitio natura caret, & myſterium in homino Deum, non in vitio natum tradit, & hominis vnus eſt in vitam ingreſſus, per quem quod genitum eſt, editur in vitalem hanc lucem, ecquam aliam iſti in vitam introeundi rationem Deo præſcribunt? Nam, quòd Deum potentia ſua inuiſere debuiſſe naturam in vitio ægrotantem iudicant, rectè ſentiunt: quòd autem viſendi modum improbant, ignorant, omnem corporis fabricam eodem eſſe honoris, ac pretij loco, & nihil eorum, quæ vitam aſſecuta ſunt, vt deſpectum, aut turpe reprehendi, omnia enim humanorum membrorum inſtrumenta tendunt ad vnum illum finem, vt homo cõſeruetur in vita. Pars igitur eorum præſentem vitam tuetur, quæ ad varios vſus ita diſtributa ſunt, vt homo per illa ſentiendi, agendiq́; muneribus fungatur. Pars eſt ad procreandum accommodata, quæ proſpicit in futurum, naturæq́; ſucceſsionem ſumminiſtrat. Quare ſi conſideratur vtilitas, quónam illorum, quæ in honore ſunt, hęc inferiora, vel potius, ſi rectè loqui volumus, quónam illorum non ſuperiora iudicentur? Neque enim per oculos, neque per aures, neque per linguam, neque per aliud ſentiendi inſtrumentum genus noſtrum perpetuo conſeruatur. Hæc enim, vt dictum eſt, præſentis vitæ commodis conſulunt. Illa verò humani generis immortalitatem conſeruant, mortisq́; vim aſsiduè nos oppugnantem quodammodo infringunt, debilitant, atque irritam faciunt. Semper enim quod deficit, nouo partu inſtaurat natura. Quæ cùm ita ſint, quid abſurdi myſterium noſtrum amplectitur, ſi quibus inſtrumentis cum morte natura decertat, iis ex pura Virgine Deus humanæ vitæ coniunctus eſt?

Ex eadem oratione.

CVr autem cùm initio peccatum vigeret, non in ipſo ſtatim ortu per humanæ carnis aſſumptionem oppreſſum fuit, atque prouiſum, ne latius ſerperet, & propagaretur? Facilis reſponſio eſt. Quoniam is, qui naturæ conſulebat, ſapientia & prouidentia diſtulit beneficium erga nos ſuum. Nam & in corporis morbis cum aliquis humor corruptus meatus occupauit, medicæ facultatis periti non prius adhibent aſtringentia medicamenta, q̃ id, quod naturæ contrarium intus diffuſum eſt, ſe totum effuderit, eo autem ad ſuperficiem extracto remediis vtuntur ſuis. Quoniam igitur malitiæ morbus ſemel naturam humanam inuaſerat, expectauit orbis medicus, vt omnia genera improbitatis, quæ in ipſa natura latitabant, erumperent. Iccirco non ſtatim poſt cędem & fratricidium admiſſum à Cain hominum generi medicinam fecit. Nondum enim eorum, qui tempore Noe corrupti ſunt, morbus apparuerat. Nondum grauis Sodomiticæ iniquitatis ægritudo patefacta erat. Nondum Aegyptiorum pugna cum Deo, nondum ſuperbia Aſſyriorum, nondum à Iudæis admiſſæ ſanctorum hominum cædes, nondum alia omnia ſcelera, atque flagitia, quæ vel literarum monumentis conſignata, vel ſilentio præterita ſunt, extiterant, cum variis modis peccati radix in hominum voluntatibus ſerperet. Poſteaquam igitur malitia peruenit ad ſummum, hominesq́; nullum ſceleris genus intentatum reliquerunt, tunc optimus medicus remedium, quo totam ægritudinẽ curaret, adhibuit. Hæc fuit cauſa, quamobrem non exorienti, ſed perfecto iam morbo mederi voluit. Quòd ſi qs rationibus noſtris non acquieſcit, quia poſt medicamentum adhibitum adhuc peccãdo graſſatur hominum vita, is exemplo claro commonitus veritatem agnoſcat. Quemadmodum enim in ſerpentibus videmus, ſi lethalem plagam in capite acceperint, non continuo ſimul cum ipſo capite reliquas corporis partes interire, ſed eo iam mortuo caudam adhuc propria anima munitam viuere, nec vitali motu priuari, ita malitiam licet conſiderare, quę cùm mortifero vulnere confecta ſit, in reliquiis tamen ſuis vitam adhuc producit.

Item de diuina humanæ carnis aſſumptione ſancti Maximi. Ex expoſitione orationis de recta confeßione.

QVi ab initio fuerũt verbi inſpectores, ac miniſtri, Vnum è ſancta, & eiuſdem eſſentiæ, & beata Trinitate filium Dei, & Deum verbum hominem induiſſe propter nos, & carnem humanam ex ſancta, & omni ex parte glorioſa ſemperq́; virgine, & propriè ac vere Dei genitrice Maria ſibi ipſi ſecundum perſonam eiuſdẽ, qua nos ſumus, eſſentię animatam anima mente rationeq́; prædita, quæ non ictu oculi temporisúe momento prius extiterit, ſed in ipſo Deo, & verbo acceperit, vt eſſet, atq; ſubſiſteret, aſſumpſiſſe tradiderunt. Et cùm eſſet perfectus Deus, factum eſſe perfectum hominem, nec deſiiſſe, eſſe Deum, propterea quòd factus eſſet homo, quod nõ erat: nec prohibitum eſſe fieri, quod non erat, homo, propterea quòd manſiſſet id, quod erat, Deus, ſed cùm Deus eſſet, hominem eſſe factum. Veræ diuinitatis autem, & veræ humanitatis documenta, atque indicia fuiſſe tum diuina miracula, tum cruciatus, & tormenta. Ac quantum ad eius naturam, atque eſſentiam ratione patris attinet, nec creatum eſſe, nec oculis perſpici, nec circũſcribi, nec immutari, nec moueri, nec pati, nec corrumpi, & immortalem eſſe, & rerum omnium procreatorem. Quantum autem ad carnis eius & noſtram naturam pertinet, eundem & creatum eſſe, & pati potuiſſe, & circumſcribi, & comprehendi, & mori. Eundem, inquam, non in eodem tamen, propter illa ex quibus, & in quibus habet, vt ſit. Eſſe

Digitized by Google

eiuſdem eſſentiæ cũ Deo, & patre, ratione diuinitatis: eſſe eiuſdem nobiſcum eſſentiæ, ratione humanitatis. Natura ſeu eſſentia duplicem, quoniam, cùm ſit medius inter Deũ atque homines conciliator, ſic eum oportebat naturalem inter hæc extrema intercedentem proprietatem conſeruare, vt eſſet vtrũque, quo reuera in ſeipſo, & per ſeipſum terreſtria cœleſtibus deuinciret, & coniungeret, & hominum naturam ex materia conſtantem, quæ à peccato expugnata deuictaq; fuerat, ad Deum & patrem, liberam, & ſaluam, Deiq; amantem, & diuinitate affectam non eadem eſſentiæ ratione, ſed ſancta aſſumptæ à ſe carnis poteſtate, quæ explicari non poteſt, diuinitatis factam participem ſecum adduceret. vt qui ab initio nos etiam procreauit Deus, idem & homo non conſilio, & voluntate ſolum, ſed re ipſa eſſe cognoſcatur. Nec tñ eſſe hypoſtaſi, ſeu perſona duplicem, quandoquidem, vt vnus, & idem erat, antequam carnem aſſumeret, ſic poſt carnem aſſumptã permanſit, cùm ex verbi humanitate nihil acceſſerit, nihil deceſſerit ſanctæ Trinitati. Carne quidem pro nobis cruciatus, & mortem eſſe perpeſſum, eundem tamen omnino diuinitate nullis cruciatibus, aut affectionibus obnoxium pmãſiſſe, vt & ſalus eſſet noſtra in morte vnigeniti filij Dei, (ò mirabile myſterium, & omnem dicendi vim ſuperans) & diuina eſſentiæ eius apud patrem gloria & ſplendor perpetuo ſine vlla imminutione permaneret.

Eiuſdem.

MAgnum aſſumptæ à Deo carnis myſteriũ, ſemper myſterium manet. Non ſolum quia dum facultati eorum, qui ſeruãtur, proportione videtur rñdere, maius, q̃ pręſe fert, arcanum habet reconditum. Verumetiam quia id ipſum, quod apparet, magis occultum, & ſecretum eſt, q̃ vt vlla ratione, qũo ſit, percipi valeat. Deus enim eſſentia ſublimior, ratione eſſentiam ſuperante ſumpſit eſſentiam, & pro hominibus (tantus eius in homines amor fuit) ex hominum eſſentia factus homo, modũ, quo factus eſt, arcanum retinet, quippe qui ſupra morem, & vim, & intelligentiam humanam factus eſt homo.

Eiuſdem.

ECquis tantum excellit dicendi facultate, vt audeat, aut poſſit explicare, qũo cõprehenſus ſit Deus, quomodo caro ſine ſemine generata ſit, quomodo ſine corruptione mulieris partus extiterit? Qũo virgo nullo intercedente homine mater euaſerit? Quomodo mater partu virginitatem non ſoluente virgo permanſerit? Et vt extremo loco, quod primum eſt, dicam, qũo Deus factus ſit homo? Et, ꝙ maius myſterium continet, quomodo per eſſentiam ſecundum perſonam in carne exiſtens, per eſſentiam ſecundum perſonam totus ſemper in patre fuerit? Qũo & totus ſit natura Deus, & totus natura ita factus ſit homo, vt nec diuinam nec humanam naturam abiiceret, ſed ambas ſine confuſione coniunctas conſeruaret? Hæc fides ſola comprehendit, quæ mentem & cogitationem ſuperantia verbis nequeunt demonſtrari.

Eiuſdem.

ADam à diuino mandato recedens, in cauſa fuit, vt hominis principium ſit cum voluptate, finis cum dolore. Nam cum voluptate gignitur, cum dolore moritur. Chriſtus aũt factus obediens alium ex ſpiritu ortum hominibus largitus eſt. cuius initium à dolore quidẽ excolendæ virtutis, & laboribus naſcitur, finis aũt voluptatem, & quietem conſequitur. Quamobrem & ipſe, cùm vellet homo fieri, quãuis ſemine noluerit generari, mortem tamen perferre voluit, non vt voluptatis, quæ nulla fuerat, eſſet pœna, ſed vt nos damnatos abſolueret, & morte ſua mortem noſtram interimeret, & conciliaret nobis immortalitatem.

Eiuſdem.

AEquum fuit, vt Deus, qui natura & bonus, & ſapiens, & iuſtus, & potens eſt, neque vti bonus hominis à ſe procreati deſpiceret infirmitatem: & vti ſapiens eius curandæ rationem cognitam haberet: & vti iuſtus eos, qui volentes ſeruituti ſeſe ſubiecerant, nulla violentia in libertatem vindicaret: & vti potens ad hoc perficiendum vires & facultatem obtineret.

Eiuſdem.

ILlud declarat, vt dictum eſt, bonitatem Dei, quòd nõ deſpexit humanam imbecillitatem. Modus ille omni mente ratione q; præſtantior, quo noſtram carnem aſſumpſit, ipſius indicat ſapientiam. Nam qui perfectus eſt Deus, factus eſt homo perfectus. Ita manentibus in vna Hypoſtaſi ſiue perſona duabus naturis, vt ſine confuſione copularentur. Naturæ ad patiendum idoneæ ſuſceptio, ipſius iuſtitiam demonſtrat. Suſcepit. n. humanam naturam victam cum oĩbus eius affectionibus, quæ tamen eſſent à culpa liberæ. Nam quæ cum peccato coniunctæ ſunt, non ſunt naturales, ſed voluntariæ. Et per hanc, non autem per aliud quicquam, Diabolum, qui de nobis victoriam reportauerat, profligauit, & vicit, & re ſimili ſimilem conſeruauit. Potentiã illius oſtendit, quod Deus potuit homo fieri. Quid. n. hoc maius? Deinde, quod illis, quæ paſſus eſt contraria ſumminiſtrauit. Pro imbecillitate enim ſummum robur: Pro laboribus, quietem: Pro breui morte vitam largitus eſt ſempiternam. Pro iis denique quibus ipſe in carne ſua priuatus eſt, ea, quæ natura nr̃a amiſerat, recuperauit.

Eiuſdem.

DEi verbum carne ſemel generatum, ſpiritu volentibus ſemper generatur. Mores virtuteſq; quaſi corpus eius conſtituunt, ſermones in ſpiritu habiti tanquam animam. Mentem vero Theologica contemplatio.

Eiuſdem.

QVi ſine peccato factus eſt homo, omnnino ſine mutatione in diuinitatem hominem diuinum efficiet. Eumq; per ſe tantum extollet, quantum per illum ſeſe ſummiſit. In ſeculis enim futuris, vt ait Apoſtolus patefient excellentes diuitię bonitatis erga nos Dei.

Eiuſdem.

QVemadmodum in lana candida, ſi colore purpuræ imbuatur, non duo ſunt, ſed vnus color: ſic in mente humana à Deo aſſumpta diuinaq; reddita, non duo ſunt principes Deus, & mens, ſed vnus, qui mentem diuinam reddidit Deus.

Item de diuina humanæ carnis aſſumptione Damaſceni. Cap. LXVII.

ANgelus Domini ad ſanctam virginem è Dauidica
tribu genus ducentem miſſus, Aue, inquit, gratia
plena, Dominus tecum. His illa cùm eſſet pertur-
bata, rurſum ait Angelus ad eam: Ne timeas Maria. Inue- Luc. 1.
niſti enim gratiam apud Deum. Et paries filium, & voca-
bis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum
ſuum à peccatis eorum. Ieſus enim ſignificat Seruato-
rem. Illa autem hæſitante, diceteq;, Quomodo fiet iſtud,
quoniam virum non cognoſco? rurſum Angelus ad eam
dixit:

dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi: Ideoq;, & quod naſcetur ſanctum vocabitur filius Dei. At illa, ecce, inquit ancilla Domini. Fiat mihi ſecundū verbum tuum. Poſt aſſenſum igitur ſanctæ virginis, Spiritus ſanctus ex ſermone Domini quem Angelus dixerat deſcendit in eam, ipſamq; purgauit, & vim illi ad ſuſcipiendam Verbi Diuinitatem, & ad generandum præbuit. Et tunc ei in ſua manens hypoſtaſi Dei altiſsimi ſapientia, & virtus, filius Dei, eiuſdem eſſentię cum patre tanquam diuinum ſemen obumbrauit, ſibiq; ex caſtis, & puriſsimis eius ſanguinibus compegit carnem animatam anima ratione menteq; prædita, primitias noſtræ maſſæ, non ſemine, ſed diuino artificio per Spiritum ſanctum: figura non paulatim per acceſsiones perfecta, ſed vno eodemq; momento temporis abſoluta. Ipſum autem Dei Verbum ita cum carne coniunctum eſt hypoſtaſi, vt ſimul & caro fuerit, & Dei Verbi caro. Simul & caro fuerit animata ratione menteq; prædita, & Dei Verbi caro animata ratione menteq; prædita, Itaque non hominem Deum eſſe factū ſed Deum factum eſſe hominem dicimus. Nam qui natura perfectus eſt Deus, idem natura factus eſt homo perfectus, non natura mutatus, nec diſpoſitionis ſpeciem præbens ſed aſſumpta ex ſancta Virgine carne ratione mēteq; animata, quæ in ipſo habebat, vt eſſet, & cum ipſo erat per hypoſtaſim coniuncta ſine confuſione, ſine immutatione ſine inuerſione. Neq; enim diuinitatis ſuæ naturam in carnis naturam conuertit, neque carnis ſuæ naturam in ſuæ diuinitatis naturam commutauit. Neque ex diuina ſua natura, & ex natura, quam ſuſcepit, humana, naturam vnā compoſitam reddidit.

Eiuſdem.

HAec voces Diuinitas, & humanitas eſſentiā ſiue naturam ſignificant. Illæ verò Deus, & homo modò eſſentiam indicant, & cùm dicimus: Deus eſſentia eſt, quæ comprehendi non poteſt; &, Deus eſt vnus. Modò perſonas declarat, de quibus ita dicitur, vt ſpecies de ſuis indiuiduis. Quemadmodum in eo ſcripturæ loco: Pro
I. 44. pterea vnxit te Deus Deus tuus. Ecce enim hic patrem, & filium ſignificauit. Et cúm legis in alio loco: Homo quidā
I. I. erat in regione Auſitide. Iob enim ſolus indicatur. Quoniam igitur in Domino noſtro Ieſu Chriſto duas naturas agnoſcimus, & vnam tantùm perſonam, quæ ex vtraque conſtat natura, Proinde cùm naturas contemplamur, diuinitatem, & humanitatem dicimus. Quando autem ex natura conſtantem perſonam, ſi ex vtraque natura conſtare conſideretur, eam tum Chriſtum, tum Deum, tum hominem ex æquo, & Deum hominem factum nominamus. Sin ex vna, tum Deum duntaxat, & filium Dei, tum hominem ſolùm appellamus. Et aliquando quidem ex ſublimioribus rationibus, aliquando autem ex humilioribus conſideratur. Vnus enim eſt, ſiue hoc, ſiue illo modo ſimiliter exiſtat. Iam cùm Diuinitatem dicimus, eam humanitatis proprietatibus non denominamus, Neque enim dicimus, Diuinitatem pati, aut creatam eſſe. Nec rurſum de carne, aut Humanitate Diuinitatis ꝓprietates enūtiamus. Quando quidem nec carnem, nec humanitatem increatam appellamus. At perſonæ, ſiue ex vna, ſiue ex vtraq; parte nominemus, vtriuſq; naturæ proprietates attribuimus. Etenim Chriſtus, quemadmodum vtrunq; eſt, ſic etiam dicitur, tum Deus, & homo: tum creatus, & increatus, tum pati, & nō pati. Quinetiam cùm ex vna tantū parte, vel Deus aut filius Dei nominatur, coniunctæ ſibi naturæ ſeu carnis ſuſcipit proprietates, Itemq; Deus paſſus, & Dominus gloriæ affixus cruci, nou quatenus Deus, ſed quatenus homo, dicitur: vel homo, aut filius hominis vocatur, eſſentiæ diuinæ proprietates, & dignitates admittit, vocaturq; puerulus ante ſecula, & homo ſine principio, non quatenus eſt puerulus, aut homo, ſed quatenus Deus exiſtens ante ſecula in nouiſsimis natus eſt ſeculis. Atque hæc quidem eſt ratio mutuæ alternæq; attributionis vtriuſq; naturę, qua ſuas vtraq; proprietates alteri viciſsim prębet, propterea quòd vnam, & eandem perſonam conſtituunt, ſeq; mutuò comprehēdunt. Ex quo fit, vt de Chriſto poſsimus dicere. Hic Deus noſter, in terra viſus eſt, & cum hominibus verſatus. Et hic homo nec creatus eſt, nec patitur, nec vllo termino Bar. 3. circunſcribitur.

Eiuſdem, totam diuinam naturam in vna ſuarum perſonarum toti humanæ naturæ coniunctam eſſe, non autem partem parti. Quæ quidem oratio neceſſaria eſt etiam aduerſus illos, qui in ſancta, & eiuſdem eſſentiæ Trinitate tres aſſerunt eſſe ſingulares eſſentias. Cap. LXX.

QVæ commune, & vniuerſum, ac veluti totū quiddā conſtituunt, ea de ſubiectis ſibi partibus dicuntur. Itaq; cum eſſentia commune, & vniuerſum quiddā ſit, ac totius rationem obtineat, perſona autem pars (pars inquam, non quòd naturæ partem habeat, partem non habeat, ſed numero pars, vt indiuiduum, numero enim, non natura perſonæ differunt) eſſentia dicitur de perſona. Quoniam in vnaquaq; eiuſdem ſpeciei perſonarum eſt eſſentia perfecta. Quamobrem perſonæ eſſentia non differunt inter ſe, ſed accidentibus, accidentia voco characteres, ac notas illas proprias, quæ perſonam, non autem eſſentiam deſignant. Sic enim perſonam definiunt, vt ſit eſſentia cū accidentibus cōiuncta. Quare perſona haberid, quod eſt commune cum propria nota copulatum. Eſſentia autem non per ſe ſubſiſtit, ſed in perſonis conſideratur. Itaq; cùm vna patitur perſonarum, omnis eſſentia, per quam eſt perſona, in vna ſuarum perſonarum dicitur paſſa. Nec tamen ſequitur neceſſariò, vt omnes eiuſdem ſpeciei perſonæ ſimul cum illa, quæ paſſa eſt, ipſæ quoq: paſſæ dicantur. Sic ergo confitemur, totam Diuinitatis naturā in ſingulis perſonis ſuis eſſe perfectam, totam in patre, totam in filio, totam in ſpiritu ſancto. Quocirca & perfectus Deus eſt pater, & perfectus Deus eſt filius, & perfectus Deus eſt ſpiritus ſanctus. Sic itē in humanitate aſſumpta ab vno ſanctæ Trinitatis Deo Verbo totam, & perfectam Diuinitatis naturam, in vna ſuarum perſonarum, toti humanæ naturæ, non autem partem parti fuiſſe cōiunctam dicimus. Nam, vt diuinus inquit Apoſtolus, in ipſo inhabitat omnis pleni- Col. 2.
tudo Diuinitatis corporaliter, ideſt, in carne eius. Et Pauli diſcipulus in rebus diuinis explicandis excellētiſsimus Dionyſius, ſe totam, inquit, in vna ſuarum perſonarum communicauit. Nec tamen cogemur dicere, omnes, ſeu tres ſanctæ Diuinitatis perſonas omnibus humanitatis perſonis ſecundum perſonas eſſe coniunctas. Nulla enim alia niſi approbationis, & voluntatis ratione pater, & ſpiritus ſanctus aſſumptæ à Deo Verbo humanitati communicarunt. Totam verò Dinimitatis eſſentiā toti humanæ naturæ coniunctam aſſerimus. Quia nihil eorum, quæ naturæ noſtræ Deus Verbum inſeruit, cùm initió nos procrearet, dimiſit, ſed omnia ſuſcepit, nempe corpus, animam mente, ratione que prćditam, & eorum proprietates (Animal enim, quod harum aliqua parte caret, non eſt homo) Totū enim

totus aſſumpſit, & totus toti coniunctus eſt, vt toti ſalutem largiretur. Quod enim non eſſet aſſumptum ſeret incurabile. Cõiunctum igitur eſt carni Verbum Dei, & Deus per mentem inter Dei puritatem, & carnis craſsitudinem intercedentem. Nam animæ quidem carniſq; princeps eſt mens, vtpote puriſsima ipſius animæ pars, Deus autem ipſius mentis, quæ cùm cedit præſtantiori, principatũ oſtendit ſuum. Sic autem cum præſtantiori coniungitur, atq; illi obſequitur, vt faciat quæcunq; voluntas diuina præſcribit. Mens eſt diuinitatis ſibi per perſonam coniunctæ locus, quemadmodum & caro. Non autem ſimul inhabitat, vt opinionis errore decipiuntur hæretici, qui quomodo, inquiunt, quod vnum tantùm modium capit, duos modios continebit? Errant imperiti, quia ratione corporea diiudicant ea, quæ à materia ſunt remotiſsima. Quomodo enim Chriſtus dicetur perfectus Deus, & homo perſectus, & eiuſdem cum patre, & nobiſcum eſſentiæ, ſi partem diuinę naturæ cum parte naturæ humanæ in ſeipſo cõiungat. Porrò dicimus naturam noſtram à mortuis ſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe, & ſediſſe ad dexteram patris, non quòd omnes omnium hominum perſonæ ſurrexerint, & ad dexteram patris conſederint, ſed ꝙ omnis natura noſtra hæc in Chriſti perſona ſit conſecuta. Nos inquit Diuinus Apoſtolus conſurgere, & conſedere fecit in Chriſto. Præterea dicimus coniunctionem hanc ex communibus eſſentiis confectam. Nam omnis eſſentia vt commune atque vniuerſum quiddam omnes ſibi ſubiectas perſonas cõplectitur. Nec licet naturam ſiue eſſentiam vllam ſingularem, priuatáq; reperire. Sic enim eſſet neceſſarium, perſonas ipſas eſſentiæ & eiuſdem eſſe, & diuerſæ. Et ſanctam Trinitatem eiuſdem eſſe, diuerſæq; eſſentiæ quantum pertinet ad Diuinitatem Eadem igitur natura in ſingulis perſonis conſideratur. Et quando dicimus, Verbi naturam carnem aſſumpſiſſe, diuinitatem ex Beatorum Athanaſij, Cyrilliq; ſententia carni eſſe coniunctam affirmamus. Quamobrem non poſſimus dicere Verbi naturam eſſe paſſam, neq; enim Diuinitas in ipſo paſſa eſt. Dicentes autem naturam humanam fuiſſe paſſam in Chriſto, non omnes hominum perſonas ſignificamus, ſed in natura humana Chriſtum eſſe paſſum confitemur. Quare cùm Verbi naturam dicimus, ipſum Verbum indicamus. Verbum autem & eſſentiæ communitatem obtinet, & perſonæ proprietatem.

Eiuſdem de vna Dei Verbi *compoſita perſona.* Cap. LXXI.

EVndem igitur etiam poſt humanam carnem aſſumptam vnum filium Dei, & filium hominis, vnũ Chriſtum, vnum Dominum, vnigenitum filium, & Verbum Dei, Ieſum Dominum noſtrum confitemur. Duos ipſius ortus venerantes, vnum quidem ex patre ante ſecula omni cauſa & ratione tum temporis, tum naturæ ſuperiorem. Alterum autẽ in nouiſsimis temporibus propter nos, & ex nobis, & ſupra nos. Propter nos, quia propter ſalutẽ noſtram. Ex nobis, quia ex muliere natus eſt homo legitimo partus tempore. ſupra nos, quia ſine ſemine, ex ſpiritu ſancto, & ſancta Virgine, ſupra pariendi legem. Nec Deũ ſolum ipſum prædicamus à noſtra ſeiunctum humanitate, nec ſolum hominem remotum à diuinitate. Nec alium, atque alium, ſed vnum, & eundem, ſimul Deum, atq; hominem Deum perfectum, & perſectum hominem, totũ Deũ & totum hominem eundem totum Deum etiam cum carne ſua, & totum hominem etiam cum ſumma diuinitate, vt dicentes, perfectum Deum & perſectum hominem abſolutam, & nulla re deficientem naturarum plenitudinem oſtendamus, dicentes autem totum Deum, & totum hominem vnicam & ſingularem perſonam declaremus. Vnã item Dei Verbi naturam carnem aſſumpſiſſe confitemur, ideſt, carnis eſſentiam, vt beatus Cyrillus intelligit. Carnẽ igitur Verbum aſſumpſit, nec tamen à natura ſua receſsit materiæ experte. Et cùm totam carnem aſſumpſerit, totũ tamen nullo termino circunſcribitur. Corpore minuitur, atque contrahitur, & Diuinitate non circunſcribitur: cùm eius caro ſuper Diuinitate, quæ circunſcribi nõ poteſt, nõ extendatur. Totus ergo perfectus eſt Deus, non totum autem Deus, neq; enim ſolùm Deus, ſed etiam homo. Et totus homo perfectus, non autem totum homo, neq; enim ſolùm homo, verùm etiam Deus. Vt totum quidem naturam conſtituat, totus autem perſonam. Itemq; naturæ ſit aliud, alius autem perſonæ. In omnibus erat, & ſuper omnia etiam in vtero diuinæ genitricis, In hoc tamen ea potiſſimum actione, qua carnem induebat. Illud ſciendum eſt, quãuis dicamus Domini naturas inter ſe mutuò commeare, id tamen à natura diuina proficiſci. Ipſa enim, vt vult, per omnia commeat, tranſit, ac penetrat, per ipſam verò nihil. Atq; ipſa quidem dignitates ſuas carni ſic elargitur, vt nihil patiatur, & carnis affectionum expers maneat. Nã ſi nobis ſol actiones impertit ſuas, & à noſtris nihil accipit, quanto magis id ſolis author ipſe præſtabit?

Eiuſdem. De natura in ſpecie & indiuiduo conſiderata, & differentia copulationis, & carnis aſſumptionis.

NAtura vel cogitatione ſola, & nuda cõſideratur, per ſe enim non ſubſiſtit: vel communiter in omnibus eiuſdem ſpeciei perſonis, eas ipſa coniungens. Et dicitur in ſpecie, aut communiter conſiderata natura eadẽ, quæ aſſumptis accidentibus in vna perſona. Et dicitur in indiuiduo conſiderata, perſona eadem eſſe, quæ in ſpecie conſideratur. Deus igitur Verbum carnem aſſumens neq; nuda, & ſola cogitatione comprehenſam naturam accepit (neq; enim id eſſet carnem aſſumere, ſed decipere, & carnis aſſumptionem confingere) Neq; naturam illã, quæ in ſpecie conſideratur, neq; enim perſonas omnes accepit ſed naturam in indiuiduo, quæ eadem eſt cum illa, quæ eſt in ſpecie (Primitias enim accepit noſtræ maſſæ) non per ſe ſubſiſtentem, & quæ prius eſſet indiuiduum, vt ſic ab ipſo aſſumeretur, ſed quæ in ſua ipſius exiſteret perſona. Nam ipſa dei Verbi hypoſtaſis ſiue pſona, carnis hypoſtaſis ſiue perſona extitit. Atq; ita Verbum caro factum eſt, ſine incitatione tamen, & caro Verbum ſine commutatione. Et Deus, homo: & homo, Deus ob hanc per perſonam coniunctionem. Quapropter idem eſt dicere, naturam Verbi, & naturam in indiuiduo. Neque enim id indiuiduum, ſeu perſonam propriè & ſingulariter declarat, neque perſonarum communitatem, ſed communem naturã, quæ in vna perſonarum conſideratur, & expenditur. Aliud igitur eſt coniunctio aliud carnis aſſumptio. Coniunctio enim ſolã indicat copulationem, cum quo autem fiat ipſa coniunctio non declarat. At carnis, ſeu (quod idem eſt) humanitatis aſſumptio cũ carne, ſiue cum hoĩe coniunctionem demonſtrat, quemadmodũ & ignitio (vt ita dicam) ferri cum igne coniunctionem oſtendit.

Eiuſdem. de naturalibus & nulli crimini obnoxiis affectionibus.

PRæterea confitemur, eum omnes naturales & culpa carentes affectiones hominis ſuſcepiſſe. Totum enim

hominem,& quæ ſunt hominis, aſſumpſit omnia, præter peccatum. Hoc enim neque naturale eſt, neq; nobis inſitū à procreatore, ſed Diaboli ſatu in libero noſtro propoſito nobis volentibus non autem inuitis coaluit, & propagatū eſt, dominioq́; potitum. At naturales,& vitio, culpaq́; vacātes affectiones ſunt illæ, quę in poteſtate noſtra nō ſunt, quæ nimirum ex admiſſi peccati damnatione, & noxa in vitam humanam irruerunt. Vt fames, ſitis, laſsitudo, dolor, lachrymæ interitus, mortis cauſa, timor, angor, ex quo ſudores, ſanguinis guttæ, Angelorum, propter naturæ imbecillitatem ſubſidium, & conſolatio, hæc, & alia id genus, quæ omnibus inſunt hominibus naturaliter, omnia ſuſcepit, vt omnia prorſus ſancta redderet. Naturales autē omnes affectiones, & ex natura, & ſupra naturā erant in Chriſto. Ex natura enim in eo mouebantur, cùm permittebat carni, vt quæ propria illius ſunt, pateretur, atq; ſentiret. Supra naturam verò, quoniam naturales in Domino motus, & affectiones eius voluntati non imperabant. Nihil enim in eo coactum, inuitum, & neceſſarium conſideratur, ſed omnia voluntaria. Volens enim eſuriit, volens ſitiuit, volens timuit, volens mortuus eſt.

Eiuſdem. cur filius Dei carnem humanam aſſumpſerit, non autem pater, aut Spiritus ſanctus.

Pater eſt pater, non filius. Filius eſt filius, non pater. Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus, non pater, aut filius. Proprietas enim immobilis eſt. Quæ ſi moueatur, & concidat, quomodo proprietas permanebit? Iccircò filius Dei fit hominis filius, vt proprietas firma & immobilis maneat. Nam cum ſit filius Dei, factus eſt filius hominis, ita carnem aſſumens ex Virgine, vt non recederet à filii proprietate.

Item de diuina humanæ carnis aſſumptione. Aliorum patrum.

Si ignis in ſuo loco manens cum ferro cōiungitur, mundo magis ille, qui eſt omnipotens, immobilis manens aſſumptæ carni coniunctus eſt, vt qui totus erat in patre, totus in illa eſſet aſſumptione. Quæ quidem ratio ſi naturæ vim ſuperat, nil mirum eſt, quando filius, & Verbum ipſa eſt natura præſtantius.

Si mens animæ corpus incolenti cōiuncta quolibet progreditur ipſam animam non derelinquens, & impenetrabilis (vt ita dicam) per omnia commeat, & penetrat, ſuperuacaneum eſt dubitare, quomodo filius, & Deus nec patrem relinquens, nec cœlum deſerens in terram deſcenderit, & cum nequeat comprehendi, ſit ab anima & corpore comprehenſus. Nam ſi res procreata hanc obtinet poteſtatem, qualis erit procreator ipſe, admirabilis huius, quæ verbis explicari non poteſt, elargitor?

Totum Verbum, qui Deus eſt, carnem aſſumpſit, & totum nequit comprehendi. Quamobrem & totum erat in ſinu Dei & patris, & totum ſimul in vtero diuinæ matris, illic vt nullo termino comprehenſum, hic autem vt indutū humana carne.

Carnem aſſumens Verbū & Deus, & in omnibus erat, vt oīa complēs; & ſup omnia, quia nullo termino aut loco circunſcribi poteſt, aut comprehendi; & in vtero diuinæ matris, quoniam aſſumptionem carnis ita peragebat, vt non circunſcriberetur tamen: Et in ipſa aſſumptione propter carnis coniunctionem, quam nullo item modo circunſcriptus efficiebat. Factus autē eſt homo propter nos, & ex nobis, & ſupra nos. Quoniam & pro ſalute noſtra, & ex muliere, & ex virgine.

Iam ante mundi conſtitutionem vt Deus humanā carnem aſſumeret, præfinitum erat. Nūquam autem ante ſanctiſsimam Mariam diuinæ carnis aſſumptione dignum repertum eſt domicilium. Vbi autem repertum eſt, humanā carnem aſſumpſit Deus. Qui ideo in deſpōſa Virgine concipi voluit, vt & matrimonium cuius initium ſpōſali ſunt, commendaret, & ei virginitatem anteponeret.

Humanitas quæ per coniunctionem in vna eadéq; perſona aſſumpta eſt, ex ipſa coniunctione, & communione effecta diuina eſt, ſtatimq́; ab humanæ naturę terminis nō recedens, excellentes & magnificas diuinitatis dotes accepit, vt & vitam tribueret, & eſſet omnipotēs, & omnia cerneret. Dicitur autem ſerua, & ignara, & aliis eiuſmodi nominibus appellat̃, ſiquis (vt inquit Gregorius Theologus) ſola nuda cogitatione ſeparet id, qđ videtur, ab eo, quod intelligitur. In hac autem Chriſtus obnoxius fuit naturalibus & culpa carentibus affectionibus, vt nec à propria natura diſcederet, & ſe verè carnem humanā aſſumpſiſſe confirmaret, & doloribus ſuis noſtros curaret, & naturalibus affectionibus eas, quæ ſunt præter naturam aboleret, & deniq; vt eas vincens ipſe tanq̃ homo nobis ſimili natura ſecum coniunctis & cognitis victoriam ipſam largiretur. Peccatum enim non eſt affectio naturalis, & quæcūq; ad peccatum pertinent.

Vt ignis ferrum ignitum, & illuſtre reddens frigiditatis & nigredinis eius particeps ipſe non efficitur, ita Diuinitas virtutem ſuam Humanitati communicans eius nō accipit imbecillitatem.

Puritas quidem cum ſordibus noſtri verſatur, ſed ipſæ tamen ſordes puritatem non inficiunt. Lux enim (inquit) in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ioan. 1. Nam cùm tenebræ preſentia radiorum expellantur, ſol tamen à tenebris non obſcuratur.

Vnum dicitur in iis quidem, quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ, cùm eadem eſt natura, & diuerſæ perſonæ. Ex quo illud, & tria vnum ſunt. 1. Ioan. 5 In iis autem, quę diuerſæ ſunt eſſentiæ, vnū dicitur, cùm eadem perſona eſt, & diuerſæ naturæ, ex quo illud: & vtrūque vnum. Vnum autem nō natura, ſed coniunctione duarum naturarum in vna perſona.

Quemadmodum vnum eſt ex eorum numero quę multiplici ratione dicuntur. Dicitur enim vnum vel numero, vt exempli gratia, Petrus: vel ſpecie, vt homo: vel genere, vt animal: ſic etiam duo. Nam & numero dicuntur duo, vt Petrus & Paulus: & ſpecie, vt homo & equus: & genere, vt eſſentia & color. Quando igitur duo in Chriſto dicimus, nō numero intelligimus duo, quoniam eſt vnica perſona, ſed ſpecie duo, hoc eſt, natura, quæ duplex in illo eſt. Dicit enim Gregorius Theologus, vtrunque eſſe vnum non natura, ſed coniunctione, Et Ariſtoteles materiam & formam vnum eſſe dicit numero, ſpecie autem duo. Duplicem hūc vſum oportet proponere aduerſus eos, qui vnius quidem ſpeciei multa reperiri concedunt indiuidua, Duas autem ſpecies in vno indiuiduo nec reperiri nec dici poſſe contendunt.

Item dicitur vel eſſentia, ſeu, quod idem eſt, natura, vt Petrus & Paulus idem natura ſunt: vel genere, vt bos & equus idem ſunt generé. Vtriuſque enim genus eſt animal rationis expers: vel ſpecie, vt Titus & Timothæus idē ſunt ſpecie, Nàm ſub homine ſunt ambo: vel numero, vt quod multa habet nomina, gladius enim, enſis, mucro idem numero, his enim vnum ſubiicitur: vel analogia, ſeu conuenientia, aut proportione, vt mēs, & oculus idem ſunt pro-

Digitized by Google

portione. Quod enim eſt oculus in corpore, idem eſt mēs in animo: vel perſona, vt in Chriſto, eius enim diuerſæ naturæ perſona idem ſunt, ſiue vnum.

Duas in Chriſto naturas cogitatione quidem dicimus eſſe diſcretæ quantitatis, vt quæ ſola cogitatione diuidantur: re autem dicimus eas eſſe quantitatis continuæ, vt quæ re ipſa non diuidantur.

Quæ diuerſa ſunt, multis modis concurſu mutuo poſſunt ita coniungi, vt vnum ſint. Vel mixtione, vt in iis, quæ liquida ſunt, quale eſt vinum, & aqua. Vel aceruo, vt in iis, quæ ſunt arida, quale eſt triticum, & hordeum. Vel imbibitione, vt in humido, & ſicco, qualis eſt terra, & aqua. Vel remixtione vt in diuerſis farinis. Vel confuſione, vt in iis, quæ liquefiunt, qualia ſunt aurum, & argentum, & cera, & pix. Vel congruentia, vt in lapidibus. Vel appoſitione, vt in tabulis. Vel coniunctione, vt in lampade, quæ ex igne proficiſcitur, & rurſum coniungitur. Vel eſſentia, vt in indiuiduis, quales ſint Petrus & Paulus, aut aliqui vel equi, vel boues, aut alia animalia. Vel habitu, vt in amicis & ſententiis in vnam voluntatem conuenientibus. Vel compoſitione, vt in anima, & corpore. Vel perſona, id, quod de ſola diuinitate, & humanitate in Chriſto dicitur. Hoc autem coniunctionis genus primus tradidit Sanctus Cyrillus, cùm repugnaret Neſtorio, qui duarum in Chriſto naturarum copulationem habitu fieri docebat. Execrandæ enim illius reſiſtens opinioni coniunctionem, quæ ſit per hypoſtaſim, ſiue perſonam induxit, qua duæ naturæ in vna perſona, nō autem in duabus, vt magis ſuis aſſerebat Neſtorius, copulantur. Dicitur autem hæc & per eſſentiam coniunctio, quod vera ſit, non autem ſola opinione fingatur.

Aliter etiam ea, quæ diuerſæ ſunt eſſentiæ per vnam perſonam ſic coniunguntur, vt vnum ſint, ſua cuique vel poſt cōiunctionē ſeruata proprietate. Quę quidem coniunctio quadrat etiam animæ & corpori in vnam coëuntibus perſonam, vt Damaſcenus edocuit.

Eiuſdem dicitur eſſe perſonæ id, quod in vna eademq; perſona cum alio à quo differt eſſentia coniungitur, vt in anima quoq; fit & corpore.

Omnibus rebus immixtus eſt Deus per potentiam naturā cuiuſq; regentem & conſeruantem, filius autem & Deus cum humanitate aſſumpta mixtus eſt per perſonam.

Qua ratione patri coniunctus eſt Chriſtus, eadem & nobis coniunctus eſt, per naturam nimirum. Et qua ratione differt à patre, eadem à nobis etiam differt nempe per perſonam. ſibi autem per perſonam in vnum copulatur, per naturam verò diuiditur. Et cum patre quidem, & nobiſcū eſt eiuſdem naturæ, nō autem eiuſdem perſonæ, ſecum autem ipſe eiuſdem perſonæ, non autem eiuſdem naturæ. In eo náq; naturæ ſunt duæ, & vna duntaxat perſona.

Quando id, quod compoſitum eſt, earum partium, ex quibus conſtat, nominibus appellare non poſſumus, tunc ipſam naturam vnam abſolutè dicere cōſueuimus. Vt corpus, quod ex quatuor conſtat elementis, terra, aqua, aëre, & igne, cùm propriè nec terram, nec aquam, nec aërem, nec ignem nominare poſsimus, quod hæc ſimplicia ſint, illud compoſitum, vnam ipſum naturam corporis appellamus. Sic item hominem, cùm propriè nec animā, nec corpus, ex quibus compoſitus eſt, vocare valeamus, quòd alia ſit animæ, alia corporis, alia hominis definitio, vnam ex vtroque conſtantem naturam dicimus. Quáquàm ſcripturæ mos eſt, vt libertate ſpiritus vtens ex parte totum denominet. In Chriſto autem coniunctio eſt eiuſmodi, vt verbis nequeat explicari, immò ne hominis quidē mente comprehendi. Neque enim aliam ſibi perſonam Verbū adiunxit, ſed naturam humanam ea ratione, quam ipſe nouit, aſſumpſit perſonæ ſuæ, & in ſe ipſo, vt magis propriè dicam, ſuppoſuit. Quoniam autem ipſum, qui ex Diuinitate conſtat & humanitate, partium, quæ in ipſo copulatæ ſunt, nominibus propriè poſſumus appellare, ꝑprie.n. illū & Deū dicimus, & hominem propriè nominamus, meritò ꝑpter antedictam cauſam duas ipſum naturas, nō autem vnam, vt cætera, quę compoſita ſunt, dicimus. nec tres, neq; enim hominē duas dicimus naturas, licet ex duabus, vt demonſtratum eſt, naturis conſtet.

Omnis compoſitio ex partibus proximè componentibus nuncupatur. Itaque vt domum, non ex terra, & aqua, ſed ex lapidibus, & lignis: hominemq; non ex quatuor elementis ſed ex anima, & corpore cōponi dicimus: Sic Chriſtum ex diuinitate, & humanitate, non enim partium partes conſideramus, ſed eas partes ſolas, quæ ꝓximæ & ſummæ ſunt.

Si homo conſtat ex corpore, & anima, vt duabus naturis, Chriſtus vtique ex tribus naturis conſtabit. At vnicam habet homo naturam. Nam licet alia corporis natura ſit, alia animæ ratione præditæ, horum tamen congreſsio naturam vnam hominis conficit. Et quandiu coniuncta manent, homo dicitur. poſteaq̃ ſeiuncta ſunt, non amplius homo, ſed pars vna cadauer, altera anima ratione prædita. Vnam igitur habet homo naturam compoſitam.

Si aſſumpta humanitas eſt Verbi propria, quæ humanitatis aſſumptæ propriæ ſunt, erunt etiam Verbi propria, licet eis ſe ipſum non ſubiiciat, ſed illi cōicet, quæ ſua ſunt quanuis non eo modo, quo ea à ſe poſſidentur. Hanc autē mutuæ tributionis rationem vocamus, qua naturæ ſe viciſſim capiunt, & quæ vtrique propria ſunt, ſibi mutuò tribuunt. Ac tametſi viciſsim ac mutuò has inter ſe commeare dicimus, hoc tamen ex diuina propriè natura pendet, quæ per omnia tranſit, & commeat, & penetrat, vti vult, per illam autem nihil.

Hæc mutua tributio vel in nominibus conſideratur, vt cùm hominem dicimus Deum, & deum hominem. Vel in rebus, & hæc eſt duplex. Nam aut æqualis eſt & diſsimilis, vt in Deo hoīe facto, & in homine facto Deo. Licet enim tantum aſſumptus homo factus ſit Deus, quantum Deus hominem aſſumens factus eſt homo. Per corpus enim & animam, & mentem vtrunq; factum eſt, non ſimiliter tamen: Deus enim per naturam factus eſt homo, homo autē per gratiam Deus. Aut ſimilis, & inęqualis, vt in anima à Deo homini Data, vt in carne ab homine Deo & Verbo tributa. Imago enim Dei eſt, &, quoad fieri poteſt, Deo ſimilis anima, æqualis autem nullo modo. Et tunc quidem id dedit, quod præſtantius erat, poſt autem id, quod erat deterius, accepit. Verùm animaduertendum eſt, quanuis aliquando dicamus Deum hominem, aliquando hominē Deum, Diuinitatem tamen hominem, aut humanitatem Deum nos nunquam dicere.

Etſi nullum poteſt exemplum excogitari, quod planè rem propoſitam exprimat, nos tamen aliquod afferre conabimur, quod quidem ſi rei magnitudini minus reſpondebit, appoſitè tamen vtcunque veritatem adumbrabit. Quemadmodum ſi totus exardeſcat aëre vel potius ſit totus ignis, exiguum autem ferri fruſtulum in illum coniiciatur, neceſſe quidem erit illud ſic affici, vt nihil aliud, quàm ignis eſſe videatur, attamen illi eſſentiæ ratio permanebit. Eodem modo natura humana diuinæ coniuncta, ſic ab illa comprehenſa eſt & ſuperata, vt non amplius natura hominis eē videatur. Et hac de cauſa patres noſtri, quod exuperat & dominatur, & intuentes illam Deum eſſe factam dixerunt.

dixerunt. Ideoq; propter vnam horum perſonam & indiſſolubilem coniunctionem vnum item his adorationis cultum deberi.

Perſonarum in Chriſto differentiam non admittimus, ne quartam perſonam in ſancta Trinitate confingamus. Naturarum autem agnoſcimus differentiam, ne carnem eiuſdem per naturā eſſentiæ cū Chriſto credamus eſſe.

Si tres eſſent aureæ ſtatuæ, quarum vna auro, aut cæra vndiq; illineretur, aliquod ne damnum hæc in propria eſſentia faceret, an duas naturas veras, & integras ſuam nimirum vnam, & aliam illitam, & adiunctā conſeruaret, cùm tamen ob id non quatuor euaderent ſtatuæ, ſed tres omnino vt antea permanerent? Hoc modo, vt ex paruis magna cōiiciamus, & obſcuris quibuſdam ſimulachris veritatem peruestigemus, duas in Chriſto naturas & vnam perſonā conſidera, vt nulla Trinitati propter humanitatis naturam aſſumptam fiat acceſsio. Natura enim eſt aſſumpta, non autem perſona. Itaque poſt eius etiam aſſumptionem manſit vna Diuinitas, & Trinitas perſonarum.

Non per mutationem, aut inuerſionem, aut confuſionem animata Domini caro diuina dicitur facta, & nominatur Deus, ſed propter ſummam perſonæ coniunctionem. Nam & Deus dicitur factus homo, propterea quòd humanitati coniunctus eſt. Et Deus ipſe, & eius humanitas diuina dicitur propter veriſsimam item illius in perſona copulationem. Poſt hanc autem copulationem naturæ non confuſæ cum ſuis proprietatibus manſerunt. Aurum enim illitum ligno idem permanet. Lignum verò & auri dignitatem lucratur, nec deſinit eſſe lignum, nec propriā naturam derelinquit.

Verbum & Deus aut vniuerſum, aut ſingularem aſſumpſit hominem. Si vniuerſum, oculis non cerneretur. Natura enim vniuerſa non eſt conſpicua. Præterea multas haberet perſonas: Plures enim genus vniuerſum complectitur. Nec eiuſdem eſſet nobiſcum eſſentiæ. Nos enim ſumus indiuidua. Et multa eiuſmodi incommoda ſequerentur. Sin hominem aſſumpſit ſingularem, duas deprehendetur habere perſonas. Reliquum igitur eſt, vt neutrum aſſumpſerit ſed ſingularis, hoc eſt, indiuidui naturam hominis, cuius ipſe perſona fuit. Singularis autem hominis natura communis quidem eſt, ſed in indiuiduo. Singularem verò dicimus hominem, vt indiuiduum ſpeciei, non animam ſolam, aut corpus ſolum, ſed quod ex vtroque conficitur.

Quæ in natura humana ſunt à vitio reprehenſioneq; aliena, ea Chriſtus partim ſupra homines accepit, partim vt homines, partim abiectius, quàm homines. Supra homines fuit, quòd ſine ſemine conceptus eſt, quòd ex virgine natus, & cætera horum ſimilia. Hominum more fuit, quòd diuinæ genitricis vterum infantulus tumefecit, quòd nouem menſium ſpatio natus eſt, quòd hauſit lac, quòd plorauit, & id genus alia. Abiectius & humilius; quàm pro hominum conſuetudine, fuit, quod eius ſpecies in cruce Eſa. 53. turpis apparuit, & cum ignominia, & deficiens, vt inquit Eſaias, ſupra filios hominum. Quodq; prius quàm latrones, qui ſimul in crucem acti erant, præ clauorum dolore mortuus eſt. Adde & illud, ſi placet, quòd ſub humili forma hortulani ſe poſt reſurrectionem conſpiciendum præ- Ioan. 20. buit, & Apoſtolis cicatrices, & loca vulnerum oſtendit, quodq; cibum cepit. Nam reliqui homines poſteaquā fue- Matt. 13. f rint in vitam reuocati, fulgebunt vt ſol, nec vllus eorū eiuſmodi cicatrices in corpore, aut vulnerum loca retinebit, nec comedet.

Filius Dei, atq; idem Deus, & conceptus, & natus eſſe dicitur, & docuiſſe, & res admirandas feciſſe, & vt paucis omnia complectar, tum egiſſe, tum paſſus eſſe, & mortuus & ſurrexiſſe. Quoniam aſſumptæ carnis ipſe fuit perſona, quæ quidem caro ſine ſemine genita nullam aliam propriā perſonam habuit. Quocirca cùm aſſumentis & aſſumptæ humanæ naturæ vna ſit eademq; perſona, ipſe dicitur & agere & pati ex eius, quod aſſumpſit, natura. Et quæ illius propria ſunt, ſibi aſciſit vt propria, quippe qui ſit eius hypoſtaſis, atq; perſona, vt demonſtrauimus.

Deum humanitatem induiſſe & in carne paſſum eſſe dicimus. Diuinitatem verò nec humanitatem aſſumpſiſſe, nec paſſam eſſe dicimus ſi volumus propriè loqui. Nam & virgo Deum quidem genuit, Diuinitatem autem non genuit. At vna Diuinitatis perſona naturam aſſumpſit humanam. Hic autem eſt filius Dei, vt qui in cœlis eſt filius, filius item eſſet in terris, & ꝓprietas immobilis permaneret. Gigni enim non naturæ fuit, ſed perſonæ. Etenim ſi fuiſſet naturæ, non in eadem natura & genitum & ingenitum extitiſſet. Verùm quia virgo genuit Chriſtum, qui Deus eſt, & homo, à parte præſtantiori & excellentiori Dei genitrix appellat̃. Quanquā & aſſumptæ naturæ ꝑſona diuina eſt, & aſſumpta natura ꝑꝑ ipſam cōiunctionē diuina ē reddita.

TITVLVS OCTAVVS

In Hæbreos, Omnia, quæ ſequuntur, capita, vſque ad illa, quæ collegimus ex Chryſoſtomo, ſumpta ſunt ex libro, qui inſcribitur, de cognitione Dei, cuius author eſſe fertur Gregorius Nyſſæ Pontifex, Excepto quinto, quod eſt Baſilii Magni.

LEX & Prophetæ, quorum plenitudo Chriſtus eſt, omnia, quæ tum ad ipſum Chriſtum, tum etiam ad ſanctā pertinent Trinitatem, ſubtiliter perſcripſerunt. Sed diuina factū eſt prouidentia, vt multo fuſe ſparſa, diſſeminataq; ſint, & obſcurè poſita, ne cū adhuc eſſent infantes Iudæi, nec, quę ſublimiora ſunt, poſſent percipere, ad indignas opiniones declinarent, & quod ab omni affectione remotiſsimū eſt, affectionibus obnoxium arbitraretur. Etenim cùm Deus in Horeb eos alloqui cœpiſſet, eiuſmodi oratione ſuam imbecillitatem excuſarunt, non pergemus, inquientes, audire vocem Domini Dei noſtri, nec ignem hunc magnum Exo. 18. videbimus amplius, ne moriamur. Et dixit Dominus ad me: (hæc ſunt verba Moſis ſcribentis) Bene omnia ſunt lo- Deut. 18 cuti. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tibi, & ponam verba mea in ore eius, & loquetur ad eos omnia, quæ præcepero illi. Hæc quidem ita ſe habent. Verborum autem hæc eſt ſententia. Quoniam ipſi me nequeunt audire, prophetam ſuſcitabo eis, (& quæ ſequuntur) qui nuntiabit illis ea, quæ, vt nunc quidem res eſt, intelligere non poſſunt. Quæ nimirum ad Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & ad diuinam humanæ naturæ pertinent aſſumptionem, & alia quæ per Euangeliū ꝓmulgata ſunt. Illud.n. ſimilē tibi, ſiſitudinē in legibus ſanciendis potiſsimū indicat. At Ieſus Naue neq; ad talia viſa, & oracula, vt Moſes, admiſſus ē, neq; legiſlator, vt ille, fuit, neq; tātā iniit gratiā, quantā ille. Chriſtus verò cū in ferendis legibus illi ſimilis fuerit, in reliquis, vti Dominus, ante-

celluit.Quòd autem filius Naue non ſit ille Propheta, quē
Deus pollicitus eſt,ita collige.Dixit Moſes ad populum in
Deut. 18. Deuteronomio:Prophetam è fratribus noſtris ſuſcitabit ti
bi Dominus Deus tuus.At filius Naue multo ante per ma-
No. 27.d nus Moſis à Deo fuerat declaratus,vt in Leuitico legimus.
Alius ergo præter hunc erat ſuſcitandus. Iudæi verò quæ
in Deuteronomii fine poſt mortem Moſis ſcripta ſunt, vi-
dentur ignorare. Sic autem habent: Non ſurrexit Pro-
pheta in Iſraële ſicut Moſes, quem nouit Dominus fa-
cie ad faciem.Conſentaneum quidem erat, vt cùm Deus
Moſi dixiſſet,ſe prophetam ſuſcitaturum eis,tunc ipſe Mo
ſes populo denuntiaret.At cùm id in Horeb accepiſſet,po
ſtea in Deuteronomio ad populum refert dedita opera ex
pectans Ieſu fili Naue declarationem,ne hunc eſſe prophe
tam illum ſimilem ſibi ſuſpicarentur.Poſteaq́ verò declara
tus eſt Naue filius,tum demum illud populo exponit.Et de
hoc quidem hactenus. Cùm autem innumerabilia propè
loca ſint in ſacra ſcriptura,quæ vel ante denuntiant ea,quę
ad Chriſtum pertinent,vel indicant illa,quæ ad ſanctā ſpe-
ctant Trinitatem,nos omittemus multa, & ea præcipuè,
quæ iſti malignè detorquentes conantur aliter interpreta-
ri, ne improbè contradicendi occaſionem præbeamus.
Ezech. 3. Omnes enim Iſraelitæ,vt inquit Ezechiel,ſunt contentio-
ſi,& duri corde,Pauca tantùm eaq́; adeò perſpicua, vt re-
futari nequeant, proponemus, quæ vel perſuadeant, vel
eos pertinaces, & obſtinatos, atque dementes eſſe con-
uincant.

Libri Geneſeos.

ET dixit Deus:faciamus hominem ad imaginem & ſi
militudinem noſtram.Pater nimirum eos alloquitur,
qui ex ipſius ſunt eſſentia,quos in ſumma procreatio
nis mundi dignitate ſocios habet. Neque verò referenda
ſunt hæc ad hebræi ſermonis proprietatem, qua numerus
plura indicans pro illo,qui vnum ſignificat,vſurpatur.Nā
ſi hac loquendi conſuetudine vti voluerimus, vbi nó opor
tet,confuſione replebimus contradicentes.

Ex eodem libro.

ET dixit Deus:Ecce Adam factus eſt,ſicut vnus è no
bis,qui ſumus nimirum in vna diuinitate perſonarū.
Hoc enim & ſi cum ironia dictum eſt, vnam tamen
duntaxat perſonam ſignificare non poteſt.

Ex eodem libro.

Gene. 9. ET dixit Deus: Venite,deſcendamus, & cōfundamus
linguam eorum.Illud enim,Venite, duos ſaltem ſi-
gnificat.Et vnus eſt,qui loquit. Ex quo trinitas per-
fecta declaratur.Quòd autem eos, qui eiuſdem poteſtatis
& eſſentiæ ſunt,alloquatur,venite,inquiès, hoc faciamus,
facilè apparet.Quòd ſi Angelos miniſtros allocutū reſpon
deris,ſiue omnes,quod abſurdum eſt, ſed paucos dixeris,
cùm id nullo ſcripturæ teſtimonio fultum ſit, vt falſum im-
probabimus.

Quomodo loquitur Deus? eóne modo quo loquimur
nos?Impium ſit,ita ſentire.Nam conſilium diuinum,& pri
mus ille mentis intelligentis motus eſt ſermo Dei,quem ſic
exponit,& exprimit ſcriptura,vt ſignificet,Deum nó mo-
dò procreare hominem voluiſſe,ſed alicuius opera id vo-
luiſſe præſtare. Poterat enim vt ab initio fecit, ſic omnia
perſequi.In principio fecit Deus cœlum & terram. Dein-
de fecit lucem,poſtea firmamentum.Nunc autem Deum
quaſi præcipientem,& colloquentem inducens, eum qui
cum loquitur,tacitè demonſtrat, non quòd nobis cogni-
tionem inuideat,ſed vt nos illius arcani incendat cupidita
te,cuius veſtigia indicat,& ſemina quædam ſubiicit. Ete-
nim quæ labore parta ſunt,cum lætitia percipimus,diligen
terq́; conſeruamus.Quæ verò facile comparamus,deſpicè
re,& negligere conſueuimus.Itaque via quadam & ordi-
ne nos ad vnigeniti intelligētiam ducit,& allicit.Atqui ſer-
monis, qui per vocem effertur, vſus non erat neceſſarius
naturæ illi corporis experti, cùm poſſet cogitata hne ver-
bis ſimul agenti communicare. Vox enim propter auditū,
& auditus vocis eſt gratia. Vbi autē nec aër eſt,nec lingua,
nec aures, nec obliquæ illæ aurium ſemitæ ſonos ad ſen-
ſum,qui in capite eſt,perducentes, ibi verba non ſunt ne-
ceſſaria,ſed ex ipſis cordis,vt ita dicam,aut animi notioni-
bus cogitationes patefiunt.Quamobrem ſcriptura ſapien
ter,& ſcitè vt diximus, hanc figuram vſurpat, vt mentem
noſtram ad perſonam,cum qua ſermo inſtituitur, inueſti-
gandam impellat.

Ex eodem libro.

APparuit autem illi Deus ad quercum Mambræ, ſe-
dente ipſo in oſtio tabernaculi ſui, in meridie ſuſpi- Gen. 18.
ciens autem oculis ſuis vidit.Et ecce tres viri ſtete-
runt ſuper eum,& videns cucurrit in occurſum eis, & ado
rauit ſuper terram,& dixit: Domine ſi vtiq́; inueni gratiā
coram te, ne tranſeas ſeruum tuum. Et paulo poſt. Dixit
autem ad eum: Vbi Sara vxor tua? Ille autem reſpondens
dixit: ecce in tabernaculo.Et ait, reuertens veniam ad te,
& quæ ſequũtur.Ecce ſcriptum eſt,Deū apparuiſſe Abra-
ham,tres autem fuiſſe,qui apparuerunt. Et cum ſint tres,
ſermo cum vno tantùm inſtituitur, vt conſtet omnino,
vnam eſſe trium perſonarum Diuinitatem. Quòd ſi vnum
quidem eſſe dixeris Deum,Angelos autem duos,quomo-
do potuerunt cum Domino conſidere?

Ex eodem libro.

DOminus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſul
phur & ignem à Domino de cœlo.Quæ quidē ver- Gen. 19.
ba & duas indicāt perſonas,& idem conſiliū, æqua
lemq́; declarant poteſtatem. Duas autem conſequitur ter
tia quoniam mutuò inter ſe vinculo ita coniunctæ ſunt, vt
ſeparari non poſsint.

Deuteronomii.

AVdi Iſrael,Dominus Deus tuus,Dominus vnus eſt. Deute.6.
Illud Dominus,& Deus,& Dominus tres perſonas
oſtendit.Illud autem,Vnus eſt, Diuinitatem & na-
turam vnam.

Dauidis, & Iob, & Zachariæ, & Eſaiæ.

IN Deo laudabo verbum. In Domino laudabo ſermo Pſal. 54.
nem.In Deo ſperaui,non timebo,quid faciat mihi ho Pſal. 45.
mo.Et rurſum:Immola Deo ſacrificium laudis, & red
de altiſsimo vota tua,& inuoca me in die tribulationi tuæ.
Et rurſum: Viuit Dominus,& benedictus Deus. & exalte- Pſal. 17.
tur Deus ſalutis meæ. Item, in lumine tuo videbimus lu- Pſal. 35.
men,hoc eſt,in filio tuo videbimus Spiritum ſanctum.Per
ipſum enim multo clarius patrem & Spiritum ſanctum co
gnouimus.Multa præterea reperiemus,quibus ſancta Tri
nitas indicatur. Hymnus etiam Angelicus Ille, ſanctus, Eſa.6.
ſanctus, ſanctus Dominus ternæ ſanctitatis celebratione

tres

treſ perſonas demonſtrat,ſemel autem Dominum nominans,vnicam declarat Diuinitatem. Verùm multo ſignifi-
al. 109 cantius Dauid de patre & filio loquitur, ex perſona patris
ad filium,ex vtero,inquiens, genui te. Per vterum pater-
nam decet eſſentiam, & naturam intelligi. Quem autem
poteris alium ſine tempore genitum inuenire? Ex perſo-
al.2. na autem filii,Dominus,inquiens,dixit ad me, filius meus
es tu,ego hodie genui te. Illud enim:hodie genui te,ortum
eius in tempore ex virgine ſignificat. Genui,pro eo,quod
eſt,te gigni mihi placuit, vel procreaui. Huic autem per-
ſonæ filii congruit etiam illud Solomonis: Dominus crea-
o.8. uit me,& quæ ſequuntur. Deinde ſubiicit. Ante omnes col
les generat me. Illud enim. creauit me ortum illius in tem-
pore humanum ſignificat. At illud ante omnes colles, alte
rum illum cœleſtem,& ſine tempore,& ante ſecula decla-
al. 32. rat. Item Dauid, Verbo,inquit, Domini cœli firmati ſunt,
& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Dominũ appellat
patrem. Verbũ autem filium ipſius. Quoniam ita ſe habet
cum patre, vt cum mente verbum, & oratio, nõ ſolùm pro
pter ortum qui ſine vlla fuit affectione, verùm etiam pro-
pter coniunctionem cum patre, & quia voluntatem eius
enuntiat. Spiritum verò vocat Spiritum ſanctum. Item de
Verbo,& filio,miſit verbum ſuum, inquit, & ſanauit eos.
ſal. 106 Pater nimirum miſit filium, & ſanauit ignorantiæ morbo
al. 103 laborantes. At de ſpiritu ſancto, Mittes,inquit, ſpiritũ tuũ,
& creabuntur,noua vtiq; creatione. Et renouabis faciem
terræ,quæ conſenuit in peccatis. Neq; verò vocalibus in-
ſtrumentis enuntiatum hoc verbum in aëra diffunditur,at
ſal. 118 que diſſoluitur. Sic enim alibi dicit: In ſeculum, Domine,
Verbum tuum permanet in cœlo. Nec ſpiritus ille ſpiran-
di inſtrumentis expellitur,aut ſpargitur,& diſſipatur. Hæc
enim corporibus contingunt. Perſpicuum igitur eſt, Ver-
bum,& ſpiritum in ſua vtrunque exiſtere perſona, & eſſe
æternum, & creatorem. Præterea Iob dicit: Viuit Deus,
qui ita me iudicauit, & omnipotens qui amaram reddi-
b 27. dit animam meam, & ſpiritus Dei mihi in naribus circu-
mit. Et Zacharias ex perſona Dei & patris, ego vobiſcum,
a. 48. inquit,ſum, & Verbum meum,& ſpiritus meus. Et Eſaias,
nunc,inquit,Dominus miſit me,& ſpiritus eius.

Ex Geneſi, & Eſaia.

DIxit Iacob ad duas vxores ſuas: Et dixit mihi Ange-
en. 31. lus Dei in ſomnis: Vidi quæcunq; fecit tibi Labam,
& quæ ſequuntur. Deinde, ego,inquit, ſum Deus,
qui apparui tibi in loco Dei. Si Angelus erat vnus è nume-
ro miniſtrantium Poteſtatum, quomodo ſe ipſum appel-
lat Deum? An vtique filius erat,qui Dei,& patris eſt Ange
lus,hoc eſt,nuntius,vt mentis index eſt verbum, & ſermo,
mentis enim,& animi ſenſum indicat? Poſt humanã enim
an. 17. carnem aſſumptam nuntians nobis patris nomen, nuntia-
ui,inquit, nomen tuum hominibus. Et magni conſilii An
gelus vocatur ab Eſaia. Et Magnus conſiliarius, & Deus
a. 9. fortis,& potens. Quis porrò conſiliarius Dei,niſi qui eiuſ-
dem eſt eſſentiæ,eiuſdemq; poteſtatis,& dignitatis æqua-
lis filius? Conſilium voluntaſq; patris eſt hominum ſalus
per Euangelica mandata. Patris verò & filii conſilio ea-
dem voluntas ſignificatur. Quòd autem filius hic & Deus
a. 9. carnem humanam induerit, oſtendit idem Eſaias, Puer,
inquiens, natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Pro-
pter nos enim natus eſt puer ille filius, & nobiſcum ver-
ſatus eſt. Nam de illo, qui verè filius eſt, non autem de
quolibet filio hæc prædixit Propheta. Et opus hoc vt ad-
mirandum prædicat. Quid autem admirandum, cum
qui ſimpliciter filius ſit, puerum naſci? Quamobrem &
clariora deinceps ſubiecit, vt Diuinitatem illius,& diffe-
rentiam inter eum, & reliquos, qui ſimpliciter filii ſunt,
indicaret.

Baruch, & Eſaiæ.

HIc eſt Deus noſter:& non æſtimabitur alius aduer-
ſus eum. Deinde addit. Poſt hæc in terris viſus eſt, Bar. 3.
& cum hominibus conuerſatus eſt. Et Eſaias Ecce, Eſa. 35.
inquit,Deus noſter. Ipſe veniet, & ſaluabit nos. Aſſerens
autem ſignum aduentus eius in carne ſubiungit: Tunc ape
rientur oculi cæcorum & aures ſurdorum audient. Tunc
ſaliet, vt ceruus,claudus, & diſerta erit lingua balborum.
Quæ quidem omnia re ipſa perfecta humanam carnem
ab illo aſſumptam indicio certiſſimo teſtantur. Idemq; rur
ſus ait: Non legatus,non Angelus, ſed ipſe Dominus ſerua
uit eos. Legatus enim eſt interceſſor,qualis fuit Moſes, &
ſiquis alius poſt Moſem. Ac per legatos quidem, atque An
gelos multi ſæpenumerò ſeruati ſunt, vt illi, quos vel Moſes
vel Ieſus Naue filius,& alii eiuſmodi rexerunt, & guberna
runt. Et qui fuerunt ſub Ezechia,quo quidẽ tempore An- 4. Reg. 19
gelus vna nocte centum octoginta quinque millia Aſſyrio 2. Par. 32
rum deleuit. Hæc profectò Dei peregrinationem clariſſi-
mè patefaciunt.

Eſaiæ.

DAbit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo con-
cipiet,& pariet filium. Omnis enim, quæ fœtum in Eſa. 7.
vtero gerit,non eſt virgo. Hæc autem fœtum in vte
ro gerens erit virgo. Quod quidem vt admirabile teſtimo
nium atq; indicium proponitur.

Eiuſdem.

ANtequam ſciat puer bonum, aut malum, diſſuade
malitia eligere bonum. Cui nam puero hęc dices cõ- Eſa. 7.
uenire? ſolus Chriſtus peccatum (inquit) non fecit, Eſa. 58.
nec inuentus eſt dolus in ore eius,id eſt, neque re, neque 1. Pet. 2.
verbis peccauit. Aliorum autem omnium nullus (inquit)
purus à macula. Pro. 20. b

Michee.

ET tu Bethlęem terra Iuda,nequaquam minima es in Mich. 5.
principibus Iuda. Ex te enim mihi exibit dux,qui re-
gat populum meum Iſraëlem. Verùm vt oſtenderet
hunc non eſſe hominem nudum & ſolum,ſed cũ Deo con
iũctum,adiecit: Exitus eius ab initio,à diebus ſeculi. Actio
nes,inquit,eius ad Diuinitatem pertinẽtes, vel ortus eius,
ab initio,ex ſeculi interuallo,hoc eſt, ab omni æternitate.
Zorobabel autem Babilone natus eſt. Vides exquiſitiſſi-
mè ſubductam rationem ad locum vſq;, in quo natus eſt
Chriſtus.

Daniel.

VIdebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœ
li quaſi filius hominis veniebat, & ad antiquum die
rum acceſſit, & ad eius conſpectum adductus eſt, Dan. 7.
& datus eſt illi honor, & imperium, & regnum, & om-
nes populi,tribus,linguæ ſeruiunt illi. Poteſtas eius, pote-
ſtas ſempiterna, quæ non pertranſibit, & regnum illius
non euertetur. Ecquis eſt hic quaſi filius hominis, qui
poteſtatem accipit abſolutam in omnes, ac ſempiter-
nam? homo quidem omnino nullus, ſed ipſe Deus & ho-
mo Chriſtus. De quo & Dauid Deum & Patrem ſic allo- Pſal. 71.

quitur. Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam
filio Regis. Chriſtus enim & vti Deus Rex eſt, & filius Re-
gis. Et vti homo factus eſt Rex, & filius Regis, nempe Da
Matt. 28. uidis. Ex quo poſtea, Data eſt, inquit, mihi omnis pote-
ſtas in cœlo, & in terra. Ad quem Pater, poſtquàm, vt ho-
mo, poteſtatem accepit, ſede, inquit, à dextris meis. Dixit
Pſal. 109 enim (vt ait Dauid) Dominus Domino meo, ſede à dex-
tris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum
tuorum. Quinam ſunt hi duo Domini ipſius Dauidis, niſi
hos eſſe conceſſeris? At cum dixiſſet Dauid: Deus iudiciũ
tuum Regi da, & quæ ſequuntur, ſubiecit, quoniam ante
ſolem permanet nomen eius, nomen illud vtique quod il-
lum Deum, aut filium eſſe demõſtrat. Semper enim vtrun-
que fuit. Ecquis igitur eiuſmodi Rex, niſi hic? cui ſeruierũt
omnes gentes, niſi Chriſto? Quem niſi Chriſtum collauda
runt, beatumq́; prædicauerunt? Sin adhuc ipſum expectas,
quoad præcurrat Elias, ſecũdum ſeruatoris deſcenſum ex-
pectas, cùm aderit mundi finis. Nam cùm duo ſint Chriſti
deſcenſus, vnus, cùm ad naturam humanam aſſumendam
venit, alter, cùm veniet ad iudicandum orbem vniuerſum,
prior iam fuit, cuius præcurſor tanquam alter Elias Ioan-
nes extitit, poſterior erit, & Eliam tanquam alterum Ioan-
nem habebit præcurſorem. Ambo enim ſunt eiuſdem Spi
ritus, & eiuſdem gratiæ, atque virtutis, quatenus Chriſtum
præcurrunt.

Vnctus ille, & Meſsias, quem expectatis, eſt purus ho-
mo, an Deus & homo? Nam ſi purus homo eſt, non eſt ille,
quem prædixerunt Prophetę, qui ſigna ei diuinitatis adiun
xerunt, vt ipſum à puris, & meris hominibus ſepararẽt. vos
autem à quibus aliis didiciſtis notas, & ſigna illius, quem
expectatis? Sin Deus eſt & homo, nónne animaduertitis,
vos aliam Diuinitatis perſonam confiteri? Neq; enim dice
Eſa. 9. tis hunc eſſe patrem. Nam puer, inquit, natus eſt nobis fi-
lius, non autem pater. Iam Meſsias, & Chriſtus, & vnctus
Pſal. 93. idem eſt. Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquan-
Eſa. 42. do ſapite. Et Eſaias vos alloquitur, cæci, inquiẽs, inſpicite,
& ſurdi audite. Vltróne cæci eſtis? an omnino ſenſibus ca-
retis? Ecquando igitur nominum ambiguitates, aut verbo
rum ſignificationes, aut dictionum proprietates diſtingue
tis, quibus veritas comprehenditur?

De Chriſti cruciatibus & morte.

Pſal. 21. DAuid ex perſona Chriſti, cõſilium, inquit, malignan
tium obſedit me. Foderunt manus meas, & pedes
meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerũt
ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſor-
tem. Hæc cum illis, quæ narrantur in Euangeliis planè con
gruentia cuinam alii, niſi Chriſto, dices conuenire? Eadem
Eſa. 50 per Eſaiam de ſe prædixit Chriſtus. Dorſum meum per-
cutientibus præbui, genas vellentibus, & faciem ab igno
minia conſpuentium non auerti. Et rurſum Daniel, De-
Pſal. 68 derunt, inquit, in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaue-
runt me aceto. Quòd ſi hæc intelliges de populo in capti
uitate conſtituto, cùm conſtet eum, licet alia multa pertu
lerit, huiuſmodi tamen non fuiſſe perpeſſum, ſententia tua
facile refelletur. Mortem ipſius prædixit Eſaias, vt ouis,
Eſa. 50 inquiens, ad occiſionem ductus eſt. Verùm vt cogno-
Eſa. 53. ſceres eam nobis fuiſſe ſalutarem, rurſum idem, liuore, in-
quit, eius ſanati omnes ſumus. Vt intelligeres autem ob
eius mortem Iudæorum genus ad exitium perueniſſe ſubie
cit, & dabo impios pro eius ſepultura. Quid enim Iudæo-
rum impietate flagitioſius, qui eum, à quo tam multa bene
ficia acceperant, interfecerunt?

De Chriſti reſurrectione.

NOn relinques, inquit Dauid, animam meam in in-
ferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptio- Pſal. 15
nẽ, nẽpe, corpis. Deinde, notos, inquit feciſti mihi
dies vitæ. Oſeas multo clarius ait: & ſanabit nos poſt dies, Oſe. 6.
in die tertia, & reſurgemus, & viuemus in conſpectu eius.
Hæc autem dicta ſunt ex perſona eorum, qui dormierant,
quorum corpora cum Chriſto ſurrexerunt tertio die, quo
ſurrexit ipſe, & apparuerunt multis, vt Euangelium docet.
Quinetiam Ioſephus Hæbræus in .xviij. libro de antiquita- Matt. 27
te Iudæorum de Chriſto loquitur ad hunc modum. Fuit
eodem tempore Ieſus, vir ſapiens, ſi tamen eum appellare
virum fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, &
doctor hominum, qui cũ voluptate quæ vera ſunt, ample-
ctuntur. Ac multos quidem tum ex Iudæis, tũ ex aliis gen-
tibus adiunxit ſibi. Hic erat Chriſtus. Quem noſtræ gen-
tis principibus accuſantibus à Pilato damnatum cruci affi
xerunt Iudæi. Nec tamen qui eum prius dilexerant, doctri
nam ipſius promulgare deſtiterunt. Tertio nanq; poſt die
ſe rurſus viuentem illis conſpiciendum præbuit. Cùm &
hæc & alia de ipſo innumerabilia diuini prophetæ præ-
dixiſſent.

De Eccleſia ex gentibus.

LAetare ſolitudo ſitiens. Exultet ſolitudo, & floreat
quaſi lilium. Et loca deſerta Iordanis exultabunt, & Eſa 35
gloria Libani data eſt ei. & honor carmeli. Hæc ſen-
ſu quidem nec facta ſunt vnquam, neque fient. Quis enim
ſolitudinem & loca deſerta deligat ad habitandum? niſi for
te Chriſtianos Monachos dixeris. Spiritu autẽ planè conti
gerunt. Nam gentium Eccleſia nullos antea fructus feren
tium erat quædam veluti ſolitudo, in qua degebant vitio-
rum feræ. Hæc Dei cognitionem ſalutemq́; ſitiens lætatur,
& exultat, & floret, fructuum pulchritudine, & ſuauitate
decorata. Data autem eſt illi gloria Libani, hoc eſt, anti-
qui populi, quem & carmelum vocat, cuius gloria & ho-
nor eſt pietas, religio, & amicitia Dei, & gloriæ, legiſq́; ſu-
blimitas, & diuinorum munerum copia, atque gratiarum
abundantia. Et rurſum, Lætare ſterilis, quæ nõ paris, erum Eſa. 54
pe, & clama, quæ nõ parturis. Quoniam multi ſunt filii ma
gis deſertæ, quàm habentis virum. ſterilis enim erat Eccle
ſia, quam oſtendimus, nec vllos anteferebat virtutum fru-
ctus. Poſt autem pietatem & religionem amplexa multo-
rum facta eſt filiorum mater, Iudaicamq́; Synagogam,
cuius antea vir erat Deus, qui eam diligebat, & prouiden
tia ſua fouebat, ac tuebatur, vel etiam lex, vicit fœcundi-
tate. Rurſum ex perſona Dei & patris filium & Deum
alloquentis ſic ait Eſaias: Ecce dedi te in fœdus gentium, Eſa. 49
vt terram conſtituas, & ſolitudinis ſuſcipias hæreditatem
& quæ ſequuntur. Quod etiam per Dauidem filio pollici-
tus eſt, & dabo, inquiens gentes hæreditatem tuam. Ac Pſal. 2
ipſe quidem Dauid patrem ad hoc hortabatur, conſtitue,
inquiens, Domine legiſlatorem ſuper eos. At Eſaias ex Pſal. 9
huius legislatoris perſona, Lex, inquit, egredietur à me
in lucem gentium, & in brachio meo gentes ſperabunt.
Quænam alia eſt illa lex, præter Euangelicam? Quæ gen- Eſa. 51
tes in ignorantiæ tenebris aberrantes illuſtrauit? Nam
lex quidem Moſaica multis iam annis anteceſſerat. Iam
de nouo Euangelii teſtamento rurſum Eſaias ante lo-
cutus eſt, ex Sion, inquiens, exibit lex, & ſermo Do- Eſa. 2
mini ex Hieruſalem. Siquidem Dominus noſter Ieſus
Chriſtus nunc in monte Sion ſedens, & docens, nunc in ci

uitate

uitate Hieruſalem verſans legem, & doctrinam Euange-
licam tradidit. Neq; enim de Moſaica lege Propheta nunc
loquitur. Qui enim id fieri queat? cùm ea non in Sion, nec
in Hieruſalem, ſed in monte Sina fuerit lata, multo antequã
natus eſſet Eſaias, quemadmodum Euangelica multo poſt
ipſum Eſaiam tempore promulgata fuit? Quapropter ap-
poſitè dixit, Exibit. Qm̃ antiqua lex iam exierat. Hoc au-
tem tempus Hieremias item pronunciauit his verbis. Ecce
Hier. 31. veniunt dies, dicit Dominus, & feriam vobiſcum fœdus
nouum, non ſecundum illud fœdus, quod iniui cum patri-
bus veſtris, qua die manum eorum apprehendi, vt educe-
rem eos de terra Aegypti, quoniam illi fœdus meum non
obſeruarunt, & ego neglexi eos. Hæc, & his ſimilia obſcu-
rè tradita ſunt, ne delerentur libri. Nam qui Chriſtum præ
ſentem, & res admirabiles efficientem, & certiſsima diui-
nitatis ſuæ afferentem indicia contuentes non ſuſceperũt,
ſed egerunt in crucem, hi. ſ. prophetiis peperciſſent de ipſo
loquentibus, ſi eas nulla contectas vmbra, ſed apertas, ac
nudas accepiſſent?

Iam verò nos Chriſti nomine appellatum iri prædixit
Eſa. 65. c. Eſaias, Vos, inqniens, tollet euertetq́, Dominus. Illis au-
tem, qui ſeruient mihi, nouum nomen imponet, quod in
vniuerſa terra celebrabitur. Idemq́; rurſus, videbunt, in-
quit, gẽtes gloriam tuam, & omnes reges iuſtitiam. Et vo-
Eſa. 62. cabitur nomen nouum, quod ipſe Dominus pronũtiabit.
Hoc Oſeas item prædixit, Et erit, inquiens, in nouiſsimis
temporibus nomen eius illuſtre in vniuerſa terra. Et nomi
ne illius multi populi appellabuntur. Et ibunt in viis eius,
& viuent in ipſis.

Eiuſdem.

Eſa. 45. c. ET in te præcabuntur. Qm̃ in te Dominus eſt. Et non
eſt Deus præter te. Et non cognouimus. Illud, & pre
cabuntur in te, præſignificat eos, qui crediderunt in
Chriſtum. Illud autem; Qm̃ in te Deus eſt, in carne aſſum-
pta præmonſtrat Diuinitatem. At illud; Tu enim es Deus,
& non cognouimus, excuſationem indicat Iudæorum in
iudicio futuro, quæ ſtulta, atque inanis erit.

Si Chriſtus impeſtor fuit, qũo quæ predixit, euentu cõ-
probata ſunt omnia? Vt ea, quæ ad templi deſtructionem,
quæ ad ciuitatem Hieroſolymorum expugnandam, euer
tendamq́; & ad internecionem Iudæorum, quæq́; ad diſci
pulos ſuos, & ad res admirandas, quæ in nomine ſuo erant
facturi, pertinentia prænuntiauit?

Item contra Hebræos. Magni Ioannis Chryſo-ſtomi capita maxime appoſita, & opportuna ex eo ſe-lecta volumine, quo orationes in Iudæos continentur.

SI virum aliquem venerandum, atq; præclarum in cau
ponam, aut latronum diuerſorium adductum cerne-
res, eumq; deinde contumeliis & verberibus affectũ
grauiſsima. Eorum debacchantium probra perpeti ani-
maduerteres, propterea̓ne cauponam, aut diuerſorium il-
lud admirandum exiſtimares, quòd illuc inſignis ille vir
adductus eſſet? an potius deteſtareris ea, quæ perſpiceres,
& ab illis abhorreres, quod talis vir ibi tam indignis mo-
dis acceptus eſſe? Similem eiuſmodi loco eſſe puta ſyna-
gogam Iudeorum, qui Moſem & Prophetas in illam ad-
ductos ignominia potius afficiunt, quàm honore. Etenim
cùm dicant, eos nihil eſſe locutos de Chriſto, deq́; illius hu
manitate, immò verò voces eorum hoc indicantes cor-
rumpant, nónne manifeſta illos afficiunt ignominia? Nã
& ſerapidis templum hos libros à Ptolemæo deſcriptos
continebat. neq; tamen ob id quiſquam templum illud
ſanctum exiſtimabit. Ipſi quidem libri propriam habebãt
ſanctitatem, ſed eam templo non impertibant propter im
puritatem eorum, qui illuc ingrediebantur. Quid Azoni 1. Reg. 5.
nónne Arcam captam in templum ſuum introduxerunt,
quod tamen permanſit impurum? Aequum igitur eſt, Iu-
dæos, & eorum ſynagogam ideo potiſsimum execrari,
quod in Moſem, & Prophetas inſaniunt, & debaccantur.
Librorum enim lectio, ſi fides abſit, nec locum, nec legen
tes ſanctos poſſunt efficere. Itaq; meritò in eos dictũ eſt:
Domus ſerpẽtis factus eſt mihi locus veſter. Serpentis in-
quam crudelis, & execrandę ferę. Niſi Prophetas haberẽt,
& ſacros libros legerent, non eſſent tam deteſtabiles &
prophani. Nunc autem nullam merẽtur veniam, qui cùm
præcones habeant veritatis, aduerſus illos, veritatemq́;
depugnant.

Iudaicis celebritatibus non ſolum tempus, ſed etiam lo
cum obſeruandum, præſcripſit Deus. Exempli grana tem Deut. 16.
pus ad Paſcha celebrandum præfinitum erat, dies xiiij. mẽ
ſis primi, locus autem Hieroſolyma. Ac cùm celebritatẽ
tempora eſſent diuerſa, locus erat vnus. Cumq́; à præſcri-
pto tempore, & loco recedere nefas eſſet, neceſsitati ta-
men concedebatur, vt tempus in obſeruando paſchate
minus obſeruaretur. Locum autem nullo pacto licebat nõ
obſeruare. Non poteris, inquit, celebrare Paſcha in vlla ea Deut. 12.
rum ciuitatum, quæ tibi Deus tradet, præter illam, quam
Dominus Deus elegerit. Quid? Sibine ipſe aduerſatur? qui
cùm vno in loco iubeat, ſacrificare, cum ipſum locum ſic
euertit, vt ad eum Iudæi nequeãt accedere? Minimè verò,
ſed quemadmodum illis ne victimas quidem initiò vole-
bat concedere, quas tamen, cùm illos inſanos, anxios, &
earum ita cupidos intelligeret, vt niſi immolandi poteſta-
tem accepiſſent, ad ſimulachrorum cultum vltrò eſſent
præcipites ruituri, eo conſilio conceſsit, vt eos à ſimula-
chris ad ſe colendum cõuerteret, minore malo permiſſo,
ne in grauius incurrerent, ſic ſapientiſsima breuiſsimaq́;
ratione illas ſuſtulit, cùm in vna tantùm ciuitate immolare
permitteret, hanc autem euertendam, ac delendam cura-
ret, vt, cùm extra illam mactare victimas per legem non li
ceret, ea ſublata victimæ tollerentur. Totus enim terrarũ
orbis, quod quidem mirabile eſt, Iudæis conceditur, vbi
ſacrificare non licet, à ſola autem Hieruſalem excludun-
tur, in qua vna illis, vt ſacrificent, permiſſum eſt. Nam vt
architectus, ſi iactis fundamentis, erectiiq́; parietibus, fa-
ſtigij teſtudinem ad lapidem vnum in medio poſitum de-
uinciat, eo lapide ſublato totũ euertit ædificium. Ita Deus
cùm quoddam veluti ſacrificiorum vinculum Hieruſalẽ
cõſtituiſſet, hac euerſa victimas immolãdi ius abrogauit.

Eiuſdem.

QVod aũt Deus ſacrificandi leges tulit, non quòd
ipſe victimis placaretur, ſed quia Iudæorum tan-
quã infantiũ indulgeret imbecillitati, per Eſaiam
oſtendit, Non eſt, inquit, mihi voluntas in vobis. Plenus Eſa. 1.
ſum. Holocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſangui-
nem taurorum, & hircorum nolo. Quis enim exquiſiuit
hæc ẽ manibus veſtris? ſi obtuleritis ſiliginem, inane ſuffi-
mentum, faſtidium mihi eſt. Et rurſum non honoraſti me,
inquit, victimis nec donis ſeruiſti mihi. Et per Hieremiã, Hier. 6.
cur, inquit, thus e ſaba fertis? & Cinamomum ex terra lon
ginqua? Et rurſum, Holocauſta veſtra, inquit, non placue-
runt mihi. Et rurſum Holocauſta veſtra cum victimis ve-
ſtris odit anima mea. Ad hæc, nõ locutus ſum, inquit, patri-
bus veſtris de victimis, neque de holocauſtis mandaui illis.

Nam ſi hæc exquiſiuiſſet, veteres, qui ante illos fuerunt il-
luſtres, primos ad illa compuliſſet. Nunc autem quæ ad tē-
Pſal. 49. pus conceſsit, rurſus abrogat. Per Dauidem enim, non ſu-
ſcipiam, inquit, de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis
hircos. Et nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſan-
guinem hircorum potabo? Et multa eiuſmodi. Deinde ſa-
crificium rationi congruens introducit, miſericordiam,
inquiens, volo, & non ſacrificium. Et, ecce, præſtat obedi-
re, q̄ immolare. Et ſacrificium laudis honorificabit me. Et,
magnificabo nomen Dei mei cum laude. Et placebit Deo
Pſal. 50. ſuper vitulum nouum. Et, ſacrificium Deo ſpiritus contri-
Pſal. 39. bulatus. Et, ſacrificium & oblationem noluiſti, corpus au-
tem compegiſti mihi, corpus Domini vtique, quod à ſa-
cerdotibus quotidie offertur, & dignis diſtribuitur, vt eius
participes fiant.

Eiuſdem.

INterrogentur Hebræi, qūo feſtos dies celebrent. Nō-
ne perſpicuum eſt, eos, cùm celebritatis loco careant,
ſi ſacrificent, à legis præſcripto diſcedere? Nam ſi Pro
phetæ, qui captiui olim abducti fuerāt, amiſſa Hieruſalem
ſacrificare non audebant, Non eſt enim dicebant, in hoc
tempore holocauſtum, nec ſacrificium, nec oblatiu, Non
locus, vt fructum feramus coram te, & inueniamus miſeri-
cordiam, Quinetiam cùm canere cogerentur ab iis, à qui-
bus in ſeruitute detinebantur, aliquem è canticis Sion, re-
Pſal. 136. cuſabant, dicentes. Qūo cantabimus canticum Domini in
Zach. 7. terra aliena? Atque per Zachariam Dominus aliis dicit,
Ieiuniúm ne ieiunaſtis ſeptuaginta annis? quibus nimirum
captiui premebantur ſeruitute, Qūo igitur cùm ſacrificiū
non ſit, neque canticum, neque ieiunium, & nulla iccirco
celebritas, ſiquidem omnis legitima celebritas ſacrificio
peragebatur, audent iſti, ieiunium, aut diem feſtum agere,
aut nullum omnino cultum lege præſcriptum exequi? Qđ
autem Prophetæ neque immolarent Paſcha, neque diem
alium feſtum vllum peragerent, ex Danielis ieiunio intelli-
gi poteſt, qui cùm tertio primi menſis die ieiunare cœpiſ-
ſet, tres hebdomadas ieiunauit, vſque ad vigeſimum quar-
tum eiuſdem menſis diem. Quo quidem menſe celebritas
erat tum Paſchatis, tum Azimorum, paſchatis quidem die
menſis quartodecimo, Azimorum autem à quartodeci-
mo vſque ad vigeſimum primum, quibus diebus ieiu-
nare nefas erat.

Eiuſdem.

QVòd ſi reſponderint, ſperare ſe ciuitatem recupe-
raturos, Dic illis, ergo quieſcite, quo ad illam recu
peretis. Nam & ſancti viri, qui ante vos in capti-
uitatem ducti ſunt, nullum egerunt ſacrificium, antequam
illam recuperarunt. Vos autem illos aſpernantes aperte di
ſcedetis ab ipſa lege.

Cùm abſit vnctio, non habes ſacerdotem, abſente ſa-
cerdote, nec ſacrificium habes, nec vllum cultum.

Eiuſdem.

DEus ſignificans ſacrificia lege conſtituta abrogatū
iri, per Dauidem, Tu es, inquit, ſacerdos, in æternū
Pſa. 109. ſecundum ordinem Melchiſedech, qui non legis ſa-
crificia, ſed preces, & panem, ac vinum abtulit. Conſtāt igi
tur vna cum Aaronis ſacerdotio ſublatam eſſe legis admi-
niſtrationem, in cuius locum adminiſtrādi ratio congruēs
Melchiſedech adminiſtrationi ſucceſſit.

Eiuſdem.

NIhil eſt Iudæis infelicius, qui cùm legi parēdum eſſet,
eam aſpernabantur. nunc autem, cùm illi parendum
non ſit, eam conantur obſeruare, Deumq; non ſolum vio
lantes legem, verumetiam illam obſeruantes irritant.

Eiuſdem.

TRes ſeruitutes Iudæi grauiſsimas pertulerunt, vnam
in Aegypto, alteram in Babylone, tertiam ſub Antio
cho cognomento illuſtri. Harum nullā intulit Deus,
quam non ante prædixerit. Singulis n. præfinitum annorū
numerum indicauit, primæ quadringentorum, ſecundæ ſe
ptuaginta, tertiæ trium cum dimidio, & paulo amplius.
Quo quidem abſoluto temporis ſpatio libertatem receptu
ros prænuntiauit. Ac de illa quidem, quæ fuit in Aegypto,
ſic cum Habraham locutus eſt. Sciens ſcito, quod ſemen Gen. 15
tuum peregrinum erit in terra non ſua, & eos ſeruituti ſub-
iicient, & affligent annis quadringentis. Gentem autem,
cui ſeruierint, ego iudicabo. Quarta autem gn̄atione huc
reuertentur cum magna copia. Intellexiſti iam & annorū
numerum, nempe quadringentorum: Et ſeruitutis acer-
bitatem, nam affligent, inquit. Et ſupplicium eorum à qui-
bus prementur ſeruitute. Nam ego, inquit, eos iudicabo,
ita nimirum, vt aquis abſorbeantur. Et liberationis modū,
cum magna, inquit, copia, pecuniarum vtique, De illa au-
tem, quæ fuit in Babylone Hieremias Propheta prædixit Hier. 25
ad hunc modum: Dixit Dominus: Cùm cœperint impleri
Babyloni ſeptuaginta anni, viſitabo vos, & ſtatuam ſuper
vos verba mea bona, vt reuertamini in locum hunc, & cō-
uertam captiuitatem veſtram, & congregabo vos ex om-
nibus gentibus, in quas diſperſi vos, inquit Dominus, & cō
uertam vos in locum, vnde demigrare vos feci. Vides om-
nia verè enumerata? Itaq; Daniel non ante pro illis ſuppli
cauit, q̄ ſeptuaginta anni, vt ait ipſe, completi ſunt, ne ipſe
quoque audiret, quod audierat Hieremias: Ne oraueris Hier. 7. & 11. & 14
pro populo hoc, neq; poſtulaueris pro illis, qm̄ non audiā
te. Ac iuſtus quidem orans condemnabat ſe, peccauimus,
inquiens, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus. At illi, qui
malorum erant pleni, contra ſe gerebant, ſeruauimus, aie-
bant, mandata tua. Et nunc beatos dicimus alienos, & nūc
reædificant, qui fecerunt iniqua. Nam vt boni ſolent poſt
rectè facta modeſtè de ſe ſentire, ſic improborū mos eſt,
vt poſt admiſſa peccata ſe iactitent. De illa verò quæ fuit
ſub Antiocho illuſtri dilucidè locutus eſt Daniel, qui arietē Dan. 7.
quidem appellat Darium Perſarum Regem, hircum autē
Regem Macedonum Alexandrum, quatuor verò illius
cornua Reges, qui Alexandro defuncto imperium ipſius
diuiſerunt. Poſterius autem cornu illum, quem diximus,
Anthiochum. Tum declarans adminiſtrationis Iudaicæ
euerſionem, quam hic intulit, per ipſum inquit conturba-
tum eſt ſacrificium, & ſanctum vaſtabitur. Et datum eſt
peccatum in ſacrificium. Simulachrum. n. in templo con-
ſtituit, cui ſceleſtas hoſtias immolauit. Et humi deiecta eſt
iuſtitia. Legis iudicia intelligit. Et alio prophetiæ ſuæ loco
longius hæc repetens latiuſq; declarans cùm ad Antiochū
perueniſſet, addidit, Brachia exorientur, & prophanabūt
ſanctum, & transferent continuationem, hoc eſt ſolennes, Dan. 11.
& quotidianus victimas. Et inferent in ipſum abominatio
nem, nempe, ſimulachrum, & gladio, atque igni debilita-
buntur (ciuitatis incendium intelligit) & captiuitate, & di
reptione. Et interim, dum infirmabuntur, auxilio paruo ad
iuuabuntur. (inducias ſignificat) deinde cauſam calamita
tum ſubiicit. Vt igne in ipſis probentur, & eligantur, albiq;
fiant, vſque ad temporis finem, hoc eſt, vt probētur electi,
& purgentur illi, qui peccauerunt. Tum de maledicto An-
tiochi in Deum locutus, ita proſequitur, & proſperè aget,
donec finiatur ira, id eſt, donec impleatur ira Dei aduerſus

Digitized by Google

Iudæos. Cumq́; denuntiaſſet, & alia multa & ad hórum
cõmutationem perueniſſet, & conſurget, inquit, Michael
Dan. 12. Princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui. Et erit tem-
pus afflictionis, quale non fuit, ex quo gens extitit ſuper ter
ram vſque ad tempus illud. Tunc omnis populus ſeruabit,
qui inuentus fuerit deſcriptus, nimirum in libro viuẽtium,
hoc eſt, ij, qui erunt ſalute digni. A tempore autem, in-
quit, mutationis Endelechiſmi, hoc eſt, ſolutionis ſacrifi-
cij, dies erunt mille ducenti nonaginta. Quod quidem ſpa-
tium tres annos, & dimidium, & paulo amplius conficit.
Ecce tibi & temporis lõgitudo. Rurſumq́;, beatus, inquit,
qui ſuſtinet, & peruenit ad dies mille, trecentos, tringinta
quinque. Hæc eſt bona liberationis denuntiatio. Adiunxit
autem dies quadragintaquinque, quia tot dierum ſpatio fu
turum erat, vt conſilium, & victoria, & ærumnarum diſſo-
lutio conſtitueretur. Neq; verò beatum ſimpliciter dixit,
qui perueniret ad illud tempus, ſed qui cum patientia per-
ueniret, quiq́; à pietate non deflexiſſet. Cernis & captiui-
tatem, & liberationem non vſque ad annos, & menſes, ſed
vſque ad diem vnum ſubtiliter explicatas, & prænuntiatas.
Hæc & Ioſephus Hebræus clariſsimè conſcripſit. Inſignes
igitur illæ captiuitates ita prænuntiatę ſunt, vt & quãdiu du
raturæ, & quando eſſent diſſoluẽdæ, prædictum ſit, in hac
autem extrema, & nullum finem habitura, quæ multo inſi-
gnior eſt, Hieroſolyma quidem à Romanis euertenda, re-
digendaq́; in ſolitudinem prædictum eſt, Quòd aũt ſint vn
quam inſtauranda, nihil omnino pronuntiatum.

Eiuſdem.

Dan. 9. DAniel veniſſe Gabrielem, ſeque ſic allocutum dicit
Septuaginta hebdomadæ perfectæ ſunt ſuper popu
lum tuum, hoc eſt, præfinitæ ſunt. Nam pro ſeptua-
ginta annis, quibus miſere afflictus in Babylone, ſeptua-
ginta annorum hebdomadas illi præfiniuit Deus, vt in cul
tu legis maneret, deinde propter facinus, quod auſus eſt
admittere in Chriſtum, ab ea excluderetur. Iccirco.n.di-
xit ſuper populum tuum, tuum, inquam, non amplius Dei.
Septuaginta hebdomadæ quadringentos, & nonaginta
annos conficiunt. Qui incipientes ab ædificatione templi
Hieroſolymorum facta per Neemiam illuc vſque perue-
niunt, cùm baptizatus eſt Chriſtus. Pergit.n.oſtendere &
principiuu eorum, & finem. ex quo, inquiẽs, ædificabitur
Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſe-
ptem, & hebdomades ſexaginta duæ, quæ ſimul ſunt ſexa-
ginta nouem, deficiente vna ad perficiendum numerum
ſeptuaginta. Nam ſeptuaginta incipiunt à templi reædifi-
catione. Sexaginta nouem autem incipiunt, ex quo ciui-
tas etiam Hieroſolymorum rurſum ædificatur. Itaq; pla-
tea, inquit, & mœnia ædificabuntur. Cùm enim baptiza-
tus eſt Chriſtus, & diſcipulos inſtituit, tunc Iudæi incipien
tes in ipſum ſæuire à diuina cura exciderunt. Vide autem
omnia aperte ab Angelo declarata Danieli. Dixit enim;
Vt inueteraſcat peccatum, hoc eſt, vt extollatur peccatũ.
Quale autem peccatum? illud nimirum omnium grauiſsi-
mum in cæde Domini perpetratum. Vt obſignentur pec-
cata. id eſt, vt compleantur adeo, vt nihil maius addi poſ-
ſit. Quamobrem & Chriſtus ad eos, implete, inquit, pec-
Mat. 23. cata patrum veſtrorum. Nam illi quidem Prophetas occi
derunt. Vos autem Prophetarum Dominum occidere fe-
ſtinatis. Et obſignetur viſio, & prophetia, hoc eſt, cùm de
ſinet prophetia. Similiter.n.& Chriſtus, Lex, inquit, & Pro
phetæ vſque ad Ioannem. Et tolletur vnctio, regia nimi-
rum, & ſacerdotalis. Et iudicium non erit, ſeu iudex. Et ci-
uitatem, & ſanctum euertet, exercitus vtiq; Romanorum
cum Duce veniente, hoc eſt, Chriſto ipſi opitulante, qui
Dux eſt eorum, qui in ſe credunt. Venturo iterum ſecũdo
aduentu. Et ſuccidentur, inquit, diluuio. Et rurſum de ca-
ptiuitate loquens, tolletur, inquit, ſacrificium, & libatio.
Et vaſtationis abominatio erit in templo. Statua Titi abo
minationem appellat vaſtationis. Quapropter & Chriſtus
ait: Cùm videritis abominationem deſolationis, ſtantem Mat. 13.
in loco ſancto, qui legit, intelligat. Et vſque ad conſuma-
tionem ſeculi conſumatio tradetur vaſtationi. Conſuma-
tionem temporis vocat mundi finem. Aut oſtendant ipſi
aliud tempus. Ecce enim mille iam annos permanent in
ſeruitute. Appropinquat autem mundi conſumatio. Quo
circa & Ioſephus, de quo ante diximus de captiuitate Iu-
dæorum ſcribens ita loquitur.

Præterea de Romanorum principatu Daniel ſcripſit,
dicẽs, Hieroſolyma ab illis euerſum iri. Nec auſus eſt quic
quam aliud addere, cùm probe ſciret, nihil à Daniele deli-
beratione ab iſtis miſeriis dictum fuiſſe. Quinetiam diuer-
ſis poſtea temporibus conati, qui diſperſi erant, Iudæi &
templum & ciuitatem inſtaurare ſub Hadriano Impera-
tore innumerabiles calamitates pertulerunt, dirutis funda
mentis, & ciuitate Aelia ex Imperatoris cognomine ap-
pellata. Imperante autem Conſtantino cùm eadem moli-
rentur, idem perpeſsi ſunt, amputatis etiam auriculis, vt ea
nota cognoſcerentur à Chriſti interdicto receſsiſſe. At Iu-
liano Imperatore cùm ad opus conficiendum illis opitu-
laretur, vt Chriſtum oſtenderet falſa pronuntiaſſe, ignis è
fundamentis effoſsis exiliens partim combuſsit, partim diſ
ſipauit. Quid? quod in aliis captiuitatibus Prophetæ cum
illis fuerunt, in hac autem nullus?

S·M·D N

Eiuſdem.

CVr Chriſtum occidiſti, Iudæe? quia, inquit, impoſtor
erat, & inimicus Dei. Atqui conſentaneum erat, te,
vt qui Dei aduerſarium ſuſtuliſſes, ab ipſo Deo gra-
tiam inire, & munera accipere. Nam ſi veſtra ſæpe diſsi-
mulans peccata vos è captiuitatibus reuocauit. Non pro- Ezech. 36
pter vos, inquiens, facio, Domus Iſraël, ſed propter nomẽ
meum, hoc eſt, ne videar auxilij inopia vos derelinquere,
multo erat æquius, vos vt conſeruaret, cùm præclarè vos
gerẽtes aduerſarium eius de medio ſuſtuliſſetis. Nunc autẽ
gens veſtra poſt illius cædem tantas & tales perpeſſa eſt
calamitates, quantas & quales alia gens poſt hominum
memoriam nulla. Etenim poſteaquam his miſeriis affecta
eſt, quæ ad omnium aures peruenerunt, ad extremum in
omnes gentes diſperſa diſsipataque ſeruit abiectiſsimam
& turpiſsimam ſeruitutẽ, quæ ſeculis omnibus perſeuerat.
At hæc, inquit, propter noſtra peccata nobis acciderunt.
Quæ narras peccata? Neq; enim ſunt vlla eiuſmodi, qualia
iam commiſiſtis, Cùm & adoraſtis vitulum, & Beelphe-
gor initiati eſtis, & filios, ac filias veſtras Dæmoniis immo
lauiſtis, & Prophetas interfeciſtis, & Dei leges conculca-
ſtis. Neq; tũ tam graues vnquam dediſtis pœnas. Alio.n.
pacto captiui eſtis in ſeruitutem adducti. Siquidẽ rurſum
conſecuti miſericordiam priſtinum libertatis ſtatum recu
peraſtis. Nunc autem, cùm & legibus obtemperetis, &
vos modeſtius geratis, nullam ſupplicij leuationem inue-
nitis. Quánam de cauſa vobis hæc accidunt? Quia ſcelere
nulla nenia digno vos obſtrinxiſtis. Nam Dei filium in cru
cem egiſtis. Quo quidem peccato nullum poteſt grauius
excogitari. Aut ergo Deum eſſe iniquum aſſerite, qui ſibi
ferentes auxilium, hoſtemq́; ſuum interimentes puniat,
aut vel inuiti confitemini, vos grauiſsimum omnium, quæ
vnquam admiſeritis, facinus patrauiſſe. Ecquod autem

Digitized by Google

iſtud eſt facinus, niſi quod morte vitã affeciſtis? Quo quidem nefario ſcelere, poſt peccata, quæ numerauimus, non dicam, grauius, ſed ne par quidem vllum admiſiſtis.

Eiuſdem.

Eſa. 6. DE Seraphin loquens Eſaias, ſublatum eſt, inquit, ſuperliminare à voce, qua clamauerunt, Et domus repleta eſt fumo. Quibus verbis ſignificat, Iudæorum ſynagogam propter mentis imbecillitatem cantum illum trina ſanctus repetitione ſanctam Trinitatem celebrantẽ, qui & Angelicus eſt, & chriſtianis hominibus propter Angelicos ipſorum mores congruit, non eſſe comprehenſuram. Quamobrem & eius ſuperliminare tolletur, quod lapides ex vtraque parte oſtij poſitos, & fores continet. Indicat autem ſuperliminare virtutem, & gratiam Dei. Lapides autem illi atque fores ſignificant ſacerdotes, & doctores. Quapropter & alibi ſcriptum eſt: Et ponam Hieruſalem in veſtibula, quæ concutiuntur, & nutant, propter ea quòd non habeant ſuperliminare, quod ea, quæ dicta ſunt, continet. Ex quo in ſermonibus & conſiliis ſuis ſunt inſtabiles. Domus autem fumo repleta eſt, id eſt, tenebris & èrrore. Gloria verò paſsim diffuſa eſt in omnes fidelium ecclesias, quæ ex gentibus conſtant. Plena enim, inquit, (Eſa. 6.) eſt terra gloria eius.

Eiuſdem.

CVm Iudæus ex te quærit, q̃uo virgo peperit. Tu viciſsim quære, q̃uo peperit ſenex, & ſterilis ſara. In illa enim vnum dũtaxat impedimentum eſt, quòd coniugium non experitur. In hac autem duo, ꝙ & ſterilis eſt, & ſenex. Ob id autem ſteriles pepererunt, vt & virginẽ peperiſſe non eſſet incredibile. Et ideo myſterium illud myſterio huic tempore anteceſsit.

Librorum Hebraicorum apud Hebræos ſunt literæ, apud chriſtianos autem gratia.

Eiuſdem.

Hier. 3. FAcies, inquit, meretricis ſacta eſt tibi, & neminem erubuiſti. Et rurſum, agnoſco, inquit, quòd durus ſis, & neruus ſerreus ceruix tua, quæ nimirum flecti non poteſt, & frõs tua ærea, id eſt, impudens. Et rurſum: à ſeculo contriuiſti iugum tuum, perfregiſti vinculum tuũ. Nam cum ceruice dura iugum detrectarint, & Euangelicæ doctrinæ aratrum excuſſerint & ad excolendam virtutem ſe inutiles exhibuerint, reliquum eſt, vt ad cædem idonei videantur.

Item aduerſus Hebræos. Leontii Cypri Pontificis.

Mich. 4. OStende mihi (Iudæus inquit) ſigna aduẽtus Chriſti. Vt illud, quod eſt apud Michæam Quia gens, inquit, contra gentem non tollet amplius gladium. (Hier. 31.) Et illud, quod affert Hieremias, Non docebit, inquiens, amplius vnuſquiſque proximum ſuum, dicens, cognoce Dominum, quoniam omnes cognoſcent eum à paruo eo- (Eſa. 11.) rum uſque ad magnum. Et illud, quod eſt apud Eſaiam, qui paſcetur, inquit, ſimul lupus cum agno & pardus ſimul accubabit cum hœdo, & vitulus, & leo, & taurus ſimul paſcẽtur, & puer paruus ducet eos. Et bos, & vrſus paſcentur ſimul, & ſimul erũt eorum catuli. Et leo ſicut bos comedet paleas. Et puerulus infans in foraminibus aſpidum, & in cubile fœtum aſpidum immittet manum, & non lædent. Hæc enim eſt celebris, & vulgata illa quæſtio Iudæorum. Intelligant igitur hęc omnia contigiſſe. Nam cùm iam Chriſtus (Luc. 2.) eſſet oriturus, ſtatim exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt

deſcriberetur vniuerſus orbis. Quamobrem cùm totus orbis eſſet inditione Romanorum, omnes in pace degebant, & cùm mutua inter ſe bella amplius non gererent, quippe qui ſub vno omnes imperio continerentur, ad agriculturæ ſtudia ſeſe conuerterant. Quod ſi gentes aliquas fuiſſe reliquas dixeris, que armis inter ſe dimicarent, reſpondebo, illud eſſe ſcripturæ proprium, vt totum ponat pro maiori partẽ. Quale eſt etiam illud trium puerorum: Non eſt hoc tempore princeps, nec Propheta. Cùm tamen & Daniel, & Ezechiel cum illis eſſet, & Hieremias in Hieruſalem. Et alia multa eiuſmodi poſſent adduci. Vel id prædictum eſt de gentibus, quæ crediderunt. Senſu aũt magis arcano, & ſublimi, gens, inquit, Dæmonum aduerſus hoĩum gentem Idololatriç gladium aĩos interimentem, & Dei cognitionis obliuionem afferentem non tollet. Nam vbi diuulgatum eſt Euãgelium, omnes vnum corpus effecti ſunt, & vnum habent caput Chriſtum, & formidandi Dæmonibus eua ſerunt. Quòd autem ipſe dixit, ſe veniſſe, non vt pacem in (Mat. 10.) terram afferret, ſed gladium, id non intelligitur de gladio bellico. Gladius enim, quem ipſe tulit nihil aliud eſt, niſi religionis eius diuulgatio, & in eum fides, quæ ſeparat fidelẽ ab infideli, & coniunctionem, & conſenſum eorum in peccando dirimit. Et hæc quidem dicta ſint de prophetia Michææ. Videamus, quæ à Hieremia dicta ſunt. Cùm multa magnaq́; ſigna faceret Chriſtus, illi, qui concurrebant, & ea ſpectabant, omnes à paruo vſque ad magnum oculos proprios habebant diuinæ cognitionis magiſtros, & indices, & animaduertentes diuinas illius virtutes, confeſtim intelligebant ipſum eſſe Deum, vt colligi poteſt non ſolũ ex monumentis Euãgeliorum, verumetiam ex annalibus Hebræorum, & gentium hiſtoricis. Reliquum eſt, vt ſignũ aduentus Chriſti prædictum ab Eſaia conſideremus. Hic animalium cicurum, & ferorum diſcrimine ſignificat diuerſos hominum mores, & per communem illorum victum, & mutuam viuendi conſuetudinem, vnum hominũ ouile, & eccleſias ex his conſtituendas oſtendit, lupum quidem appellans eum, qui ad rapinas velox eſt; agnum aũt, eum, qui præde, & direptioni eſt expoſitus: Pardum illum, qui aſtutus, & mente varius: hœdum illum, qui candidus, & ſimplex. Vitulum illum, qui eſt manſuetus, taurum eum, qui eſt audax: Leonem illum, qui eſt ſuperbus. quos ducet, & paſcet homo prudentia quidem ſenex, innocentia autem & modeſtia puerulus. Magnus virtute, ſed frugalitate, & ſimplicitate paruus. Tales ſunt Eccleſiarum præfecti, quibus regentibus, & gubernantibus, qui diuerſis moribus ſunt, inter ſe conueniunt, & mutua beneuolentia coniunguntur. Item per bouem homines intelligit laborioſos. Per vrſum ventri deditos. Per leonem, eos, qui præſunt & imperant. Per bouem, eos, qui ſeruitutis premuntur iugo, & alterius imperio parent. Per paleas frugalem ac tenuem victum eorum, qui ſubditi ſunt. Simul autem paſcentur illi, qui reguntur & parent, & illi qui gubernãt, atque imperant, propter fidei neceſsitudinem, & coniunctionem. Pueruli verò, & infantuli ad malum, vt dictũ eſt, ſunt Eccleſiarum præfecti, quorum manus doctrina eſt, propter ſummam quam adhibent diligentiam, quæ quidẽ manus iniicitur infidelibus, qui ſunt veluti cauernæ, & foramina, & ferarum cubilia, & aſpidum, ſeu venenatorum, pernicioſorum Dæmonum domicilia, quorum filij ſunt animi perturbationes, & vitia. Aliter etiam qui ex Chriſti ſententia viuunt, manum Dæmonibus iniiciunt, & crucis ſignum opponentes non ſinunt obſidentes Dęmones obſeſſos homines lædere. Quod autem ſcriptura gentes ſæpenumero feras vocet, perſpicuum eſt. Dicit.n. Deus per Oſeam.

Oſe. 2. Oſeam. Faciam fœdus in illa die cum feris agri, & volucribus cœli, & ſerpentibus terræ. Liberiore, & latiore quadam ratione feras agri, ſæuos & crudeles appellat. Volucres autem illos, qui ſublimiori mente ſunt præditi. Serpentes verò, eos, qui ſunt abiectiores. Aut per volucres intelligit eos, qui aſtrologiæ ſtudiis incumbunt. Per ſerpentes autem eos, qui vitiis ſeruientes humi repunt. Et per Eſaiam, Benedicite, inquit, mihi feræ agri. Et per Hieremiam dedi, inquit, omnem terram Nabuchodonoſor Regi Babylonis, vt ſeruiat ei, & feræ agri laborent illi. Et per Ezechielem, delebo, inquit, malas feras è terra.
Dan. 7. Vt interim omittam quæ à Daniele, & merito comparatus
Pſal. 48. eſt enim, inquit, beſtiis inſipientibus, qui mentem habet, & ſimilis factus eſt eis.

Item aduerſus eoſdem. Aliorum Patrum.

SI Dei figmentum pulcherrimum homo ad imaginem & ſimilitudinem eius factus eſt, quomodo res Deo indigna eſt, vt ex opere ad imaginem & ſimilitudinem ſuam à ſe cōfecto carnem ſumat: Præterea ſi Deo turpe non fuit, hominem fingere atque formare, qūo illi turpe erit, eum refingere ac reformare?

Si ſol, qui corpus eſt corruptibile, longè lateq; radios ſuos in omnes partes coniiciens in locis lutulentis, ſordidisq; verſatur, nec tamen inquinat puritatem ſuam, ſed ita nitidos contrahit, ac rurſum dimittit radios, vt ipſe quidē nihil contaminetur, corporibus autem illos excipientibus multum afferat vtilitatis, quanto magis ille iuſtitiæ ſol, qui rerum omnium, quæ vel corporeæ ſunt, vel corporis expertes, effector eſt, in carnem puram, & à ſe formatam ingreſſus, nec maculam ipſe contraxit vllam, & eam ipſam carnem puriorem, ſanctioremq; reddidit?

Damaſceni de ſabbato. Cap. XXXII.

DIes ſeptimus ſabbatum eſt appellatus, quæ quidem vox quietem ſignificat. In hoc enim quieuit Deus
Gen. 2. ab omnibus operibus ſuis, vt diuina ſcriptura teſtatur. Itaque dierum numerus ad ſeptimum vſque progrediens rurſum voluitur, & à primo exorditur. Hic numerus
Exo. 20. in honore eſt apud Hebræos, præcipiente Deo non ita le-
Exo. 3. uiter, vt coleretur, ſed grauiſsimis pœnis propoſitis in eos, qui ipſum violauiſſent. Verùm non ſimpliciter id precepit, ſed arcanis, & reconditis quibuſdam de cauſis, quæ ab iis qui ſpiritu rem contemplantur, intelliguntur. Ego quas pro ingenij mei tenuitate aſſequi potui, eas ab humilioribus, & leuioribus incipiens recenſebo. Sciebat Deus populum Iſraelitam eſſe rudem, carniq; & rebus caducis deditum, & ineptum ad iudicandum. Proinde iuſsit, vt ſabbatum obſeruaret, primùm quidem, vt ſerui, iumentaq;
Exo. 20. requieſcerent, vt ſcriptum eſt. Siquidem vir iuſtus iumen-
Exo. 31. torum ſuorum animas miſeratur. Deinde vt à negotiis cor
Pro. 12. poreis feriati ad Deum colendum cōuenirent, canendisq; pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritalibus, contēplandisq; diuinis ſcripturis totum diem ſeptimum conſumentes in Deo conquieſcerent. Nam cùm lex non eſſet, nec ſcriptura diuino ſpiritu tradita, ſabbatum Deo ſacrum non erat. At vbi diuina ſcriptura per Moſem data eſt, ſabbatum ſacratum eſt Deo, vt qui Deo non omnem ſuam vitam conſecrarunt, nec ipſi tāquam patri cupidè ſeruiunt, paruam ſaltem, & minimam vitæ ſuæ partem vt ſerui ingrati dicentes illi, res ſacras in ipſo ſabbato contemplarentur, deq; diuina ipſa ſcriptura ſermones inſtituerent, com moti pœnæ, & mulctæ ſibi propoſite formidine, ſi aliter fe
1. Tim. 1. ciſſent. Iuſto. n. lex non eſt poſita, ſed iniuſto. Nam Moſes primus cum Deo verſans ſe quadraginta dierum ieiunio
bis afflixit etiam diebus ſabbatis, cùm vetet lex, ne die ſab- Exo. 34.
bato ſe homines affligant. Quòd ſi dixerint, hoc ante legē latam, Moſem egiſſe, quid ridebunt de Eſaia Thesbite vno cibo quadraginta dierum iter conficiente? Hic. n. nō 3. Reg. 19
ieiunio ſolum, ſed etiam itinere quadraginta dierum ſabbatis ſuſcepto ſeipſum affligens ſabbatum ſoluit. nec illi tñ Deus qui legem dederat iratus eſt, quinetiam pro virtutis præmio ſeipſum ei in monte Horeb conſpiciendum præbuit. Quid item dicent de Daniele? Nónne tres hic hebdo
madas ieiunus tranſegit? Quid Iſrael vniuerſus? nónne cir Leu. 12.
cuncidit puerum in ſabbato, ſi forte contingat, vt ſit octa- Io. 7.
uus dies, ex quo natus eſt puer? Quid? ſi ieiunium illud magnum à lege conſtitutum in ſabbatum inciderit, nónne ie-
iunant? Quid de ſacerdotibus & Leuitis dicam? nónne in Leu. 23.
tabernaculi miniſteriis ſabbatum violant, & culpa carent, Mat. 18.
ac reprehenſione? Quid? quòd ſi iumentum in foueam inciderit ſabbato, qui illud excitarit, non arguitur, ſed qui neglexerit, damnatur? Quid? nónne totus Iſrael arcam Dei circum oppidi Ierico muros geſtauit ſeptē diebus, in qui-
bus omnino erat & ſabbatum? Itaque infantibus illis ad- Io. 6.
huc, & ſub elementis mundi ſeruiētibus carniq; obnoxiis, Gal. 4.
qui nihil ſupra corpus, & literam valebant cogitare, obſeruatio ſabbati fuit, quemadmodū diximus, inſtituta, vt vacarēt Deo, eiq; minimam ſaltem temporis partem tribuerent, vtq; & ſerui, & iumenta requieſcerent. At vbi venit
plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuū, factum ex mu- Gal. 4.
liere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erāt, redimeret, vt filiorum adoptionem reciperemus. Quotquot enim receperunt eum, poteſtatem dedit eis, vt filij Dei fierent, iis,
qui credunt in eum. Quare non ſumus amplius ſerui ſed li- Io. 1.
beri. Non amplius ſub lege, ſed ſub gratia. Non amplius ex parte ſeruientes Domino præ timore, ſed totum vitæ ſpatium illi merito conſecrantes, ſemperq; ſeruis noſtris (iram, & cupiditatem intelligo) permittentes, vt ceſſent à peccatis, & Deo vacent. Quod quidem aſſequimur, dum tota animi cupiditate, & deſiderio ad Deum tendimus, & iram aduerſus Dei hoſtes armamus, & iumentum, id eſt, corpus noſtrum ita tractamus, vt omiſſa peccati ſeruitute, ſeſe diuinis mandatis exequendis exerceat. Hæc nobis ſpi-
ritalis lex Domini præcipit. Cui qui parent lege Moſaica 1. Cor. 13.
ſunt ſuperiores. Cùm enim venerit quod perfectum eſt,
abrogatur id, quod eſt ex parte. Et legis velo ſeu inuolu- Mat. 27.
cro per ſeruitoris crucifixionem diſciſſe, & ſpiritu diuinis Act. 2.
linguis elucente litera abolettur. Et quæ corporea ſunt, ceſſauerunt, & lege ſeruitutis impleta lex libertatis nobis donata eſt. Et perfectam humanæ naturæ quietem celebramus, hoc eſt, reſurrectionis diem, in qua nos Dñs Ieſus au thor vitæ, atq; ſeruator ad promiſſam illis, qui Deo ſpiritu ſeruiunt, hæreditatem adduxit, in quam ipſe precurſor pro nobis ingreſſus eſt, reſurgens à mortuis, & portis ſibi cœleſtibus patefactis ad dexteram Dei corpore conſedit, quo & illi, qui legem ſpiritus obſeruant, ingredientur. Nobis ergo qui ſpiritu, non litera incedimus omnis earum rerū, quæ ad carnem ſpectant eſt depoſitio, & ſpiritalis cultus, & coniunctio cum Deo. Nam circuncíſio eſt corporeæ voluptatis & eorum, quæ ſuperuacanea, & non neceſſaria ſunt, reiectio. Nihil enim aliud eſt præputium niſi cutis particulæ voluptariæ ſuperflua. Omnis autem voluptas, quæ non prouenit ex Deo, & non refertur ad Deum, vitioſa eſt, ſuperuacua, & quaſi præputium, quod illam ſignificat, circuncidenda. Sabbatum verò à peccato ceſſandum indicat. Quamobrem vna, atque eadem eſt vtriuſque ſignificatio. Et qui ex ſpiritu viuunt, vtrunque ſic

·obſeruant, vt nihil omnino legem violent. Illud præterea
ſciendum eſt, numero ſeptenario totum hoc tempus præ-
ſens ſignificari, vt ait Solomon ſapientiſsimus, iubẽs vt par
Ecde. 11. tem demus ſeptem, nec non & octo. Et rerum diuinarum
præco Dauid de octaua pſallẽs de iudicio poſt reſurrectio-
Pſal. 11. nem à mortuis futuro cecinit. Quare dum lex iubet, vt ſe-
ptimo die à rebus corporeis feriari ſpiritalibus incumba-
mus, monet verum illum Iſraelem, qui mẽte Deum cernit,
& contemplatur, vt omni tempore Deo vacans, ſe rebus
corporeis ſuperiorem præbeat.

De Iudaica circunciſione. Magni Ioannis Chri- ſoſtomi ex interpretatione in Geneſim.

CVr, quæſo, nunc circũcidimini? Nam olim parentes
veſtri, iuſsi ſunt circũcidi ne gentibus illis à lege alie-
nis commiſcerentur. Nunc autem, cùm omnes gen-
tes per gratiam Dei ad veritatis lucem perductæ ſint, quę-
nam eſt circũciſionis vtilitas? Num ad animi libertatem
expedit carnis reiectio? Nónne audiuiſtis Deum aperte di
Gen. 17. centem, Et erit nobis in ſignum fœderis? Quibus verbis
tantum non indicat, vos propter magnam temeritatem &
ingrati animi vitium indiguiſſe eiuſmodi ſigno & nota. Sic
enim fit ſæpe etiam in negotiis humanis. Quoties enim ali
cui non habemus fidem, pignoris gratia ſignum aliquod
ab eo flagitandum exiſtimamus. Ita rerum omnium Do-
minus cognoſcens Iudæos eſſe animo inſtabili, & facilè
ſententiam mutare, ſignum hoc ab eis accipere voluit, non
vt perpetuo maneret, ſed vt rebus illis, quæ tunc tractaban
tur, finem habentibus, ſigni etiam vſus tolleretur. Quem-
admodum enim qui arrham, & pignus aliquod petunt, &
volunt accipere, cum negotia confacta fuerint, id non am
plius curant, eodem modo contingit in hac re. Nam quia
circunciſionis pignus à vobis poſtulatum eſt, vt eo ſigno
Patriarchæ populus dignoſceretur ab aliis gentibus, con-
ſentaneum erat, vt, poſteaquam illæ partim deletæ eſſent,
partim ad veritatis lumen adductæ, vos temeritatis, & ſtul-
titiæ ſignum amplius non circunferretis, ſed ad priſtinam
nobilitatis dignitatem reuerteremini. Iam illud mihi con-
ſidera, admirabilem illum Patriarcham, priuſquam circun
ciſionis mandatum acciperet, fuiſſe nonaginta nouem an-
norum, ante quod tempus & placuerat Deo, & ſæpiſsime
à Domino fuerat approbatus, cumq́; iam illi promiſſa à
Deo eſſent exoluenda, vt & filio Iſaac augeretur, & pro-
geniem multiplicaret, & paucis poſt annis eſſet è vita diſceſ
ſurus, tum demum fuiſſe iuſſum, vt ſe circuncideret, ea ni-
mirum de cauſa, vt quæ ipſe geſſerat tanquam lex & regu-
la quædam poſteris eſſent propoſita. Nam quod nihil ad
animi virtutem expediat circunciſio, ex iis, quæ facta ſunt,
nunc poſſumus intelligere. Cur enim præceptum eſt, vt
puer octo dierum circuncidatur? Cur tempus hoc à beni-
gnitate diuina fuit præfinitum, niſi, vt ego ſentio, his dua-
bus de cauſis: vt & circunciſionis dolor in illa tenera ætate
facilius perferretur, & re ipſa conſtaret, factum illud ani-
mo nihil prodeſſe, ſed ſigni tantum vim obtinere? Quam
enim vtilitatem inde percipiat tenellus ille puerulus, qui
ſenſu penè carens ea, quæ fiunt, penitus ignorat? Nam illa
ſunt propriè recta animi officia, quæ ex voluntate profi-
ciſcuntur. Perfectum animi opus, & officium eſt, vt vir-
tutem amplectatur, & vitium fugiat: vt plura ne concu-
piſcat, ſed ea, quæ habet, egentibus benignè diſtribuat:
Ne rerum præſentium deſiderio contabeſcat, ſed his ſpre-
tis, atque contemptis, futuras expetat, & aſsiduè cogitet.

In circunciſione verò quid, vt rectè, & voluntate factum
laudabitur? Sed amentes, ac ſenſus expertes Iudæi veri-
tate iam patefacta, in vmbra adhuc ſedent, cumq́; ſol ra-
dios ſuos in omnes partes effuderit, adhuc exiguæ lucer-
næ lumini inhærent. Et poſtulante iam tempore vt ſo-
lido cibo nutriantur, non poſſunt à lacte dimoueri, nec
Beatum Paulum audire volunt ita clamantem, & dicen-
tem de Patriarcha: Et ſignum accepit circunciſionis ſi-
gnaculum iuſtitiæ fidei in præputio. Vides, quomodo hic Ro. 4.
nos vtrunque docuerit. nempe Patriarcham & ſigni gra-
tia circunciſionem accepiſſe, vt cùm eſſet in præputio iu-
ſtitiam ex fide præ ſe tuliſſe? Nam ne Iudæus impuden-
ter aſſereret, & circunciſionem ipſi iuſtitiam attuliſſe, ic-
circo Beatus hic ad pedes Gamalielis edoctus ea, quæ ad
exquiſitam legis peritiam pertinent, ne putetis, inquit,
impudentiſsimi Iudæi, circunciſionem quicquam ei ad
iuſtitiam contuliſſe, Etenim quo tempore præputium ha-
bebat, eam fidem præ ſe tulit, vt meruerit illud audire:
credidit Abraham Deo, & reputatum illi eſt ad iuſtitiam. Gen. 15
Cùm igitur iam eſſet in iuſtitia propter fidem, tunc ſigni
cauſa circunciſionem accepit. Item eius nomini Deus
elementum adiungit, & poſtea præcipit, vt circuncida-
tur, vt oſtendat, ſe propter magnam iuſti virtutem ſibi
illum amicum adiunxiſſe, & propter illum poſteros etiam
ipſius. Ac, quemadmodum qui ſeruum comparauit, &
nomen ipſius & habitum plerunque commutat, & om-
nia facit, vt ille cognoſcatur, ſeq́; Dominum eius eſſe de-
claret, ſic item rerum omnium Deus, cùm vellet Patriar-
cham à reliquis hominibus diſtinguere, & literam vnam
eius nomini adiungens eum fore multarum gentium pa-
trem indicauit, & per circunciſionem oſtendit ſibi po-
pulum eximium, & à reliquis ſeiunctum populis ex ſemi-
ne eius futurum. At illi ignorantia obcæcati carnis cir-
cunciſionem adhuc obſeruantes non audiunt Paulum ſic
eos iterum alloquentem: ſi circuncidamini, Chriſtus vo- Gal. 5.
bis nihil proderit. ob id enim natus eſt Dominus, vt hæc
omnia auferret. Et icciрco ipſe totam legem impleuit, vt
legis obſeruationem non ſineret vlterius progredi. Qua-
propter & Beatus Paulus clamabat, Qui in lege, inquiens, Gal. 5.
iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

Item de circunciſione. Ex Damaſceno. Cap. XXXIIII.

POST legem, poſt benedictionem, poſt promiſsio-
nem circunciſio data eſt Abraham, vti ſignum, quod
eum, & filios, atque domeſticos eius, à gentibus,
quibuſcum verſabatur, diſtingueret. Hoc autem ex eo
perſpicuum eſt, quod quadraginta annorum ſpatio, quo Gen. 17.
Iſraël ſecum ipſe ſolus vixit in ſolitudine, nec cum alia
gente commixtus eſt, quicunque nati ſunt, non fuerunt
circunciſi. Quamobrem altera lex circunciſionis lata eſt. Ioſ. 5.
Nam cùm circuncidendi lex, quæ viuente Abraham fue-
rat inſtituta, quadraginta annis in ſolitudine ceſſaſſet, ite-
rum ſub Ioſue confirmata eſt à Deo, poſteaquam Ior-
danem traiecerunt, quemadmodum in libro Ioſue ſcri-
ptum eſt. Circunciſionis igitur ſignum, quo Iſraël à re-
liquis gentibus diſtinguebatur, erat baptiſmi nota. Nam
vt circunciſio non membrum corporis vtile, ſed inutile,
& ſuperuacaneum quiddam amputat, ita per baptiſma
peccatum nobis circunciditur, & amputatur. Peccatum
autem eſſe cupiditatem ſuperfluam, & non vtilem, aut ne-
ceſſariam manifeſtum eſt. Nã, vt nihil omnino cupiamus,
aut omni voluptatis guſtu careamus. id verò fieri non põt.
Quare

Digitized by Google

Quare voluptas inutilis, ſeu inutilis, & non neceſſaria cu-
piditas & voluptas peccatum eſt, quod amputat ſanctum
baptiſma nobis imprimens honorificum crucis ſignum in
fronte. Non ſeparans nos ab aliis gentibus, cùm omnes
gentes baptiſma ſint aſſecutæ, & ſigno crucis obſignatæ,
ſed in vnaquaque gente diſtinguens fidelem ab infideli.
Veritate igitur patefacta ſignum, & nota, & vmbra ſunt
inutilia. Itaq; circũcidi ſuperuacaneum eſt, & ſancto ba-
btiſmati aduerſatur. Nam qui circũciditur, totam legem
Gal. 5. tenetur obſeruare. Dominus autem circũciſus eſt, & to-
tam legem, & ſabbatũ obſeruauit, vt legem impleret, eiq;
finem imponeret. Ex quo enim baptizatus eſt, & Spiritus
ſanctus ſuper eum in columbæ ſpecie deſcendens homini
bus apparuit, ſpiritalis cultus, & ratio viuendi, & regnum
cœlorum cœpit promulgari.

TITVLVS NONVS

Aduerſus Simonem Samarenſem, & Marcionem Ponticum, & Manetem Perſam, & Manicheos Magni Athanaſii.

QVIDAM ab Eccleſiaſtica doctrina
deficientes, factoq; in fide naufragio
mali naturam per ſe ſubſiſtentem cõ-
miniſcuntur. Et preter verum Chriſti
patrem, alterum ſibi Deum, eumq;
item ingenitum, & mali effectorem,
ac malitiæ principem, & authorem
mundi confingunt. Hos tum ex diui-
nis ſcripturis, tum ex ea, quæ in hominibus eſt, cogitatio-
ne, qua ipſi hæc confingentes inſaniunt, facilè poſſumus
Deut. 6. coarguere, & confutare. Dominus igitur noſter Ieſus Chri
Mar. 12. ſtus in Euangeliis verba Moſis confirmans Dominus, in-
quit, Deus tuus Dominus vnus eſt. Et, confiteor, inquit, ti
Mat. 11. bi, Pater, Domine cœli, & terræ. Quæ cùm ita ſint, quomo
do erit alter præter hunc Deus? Aut vbinám erit commen
titius iſtorum Deus, cùm ſolus hic, & verus Deus cuncta
cœli, terræq; complexu compleat? Aut quomodo ſit earũ
rerum fabricator, quarum ipſe Deus & Pater Chriſti Do-
minus eſt, vt ore ſuo Chriſtus teſtatur? Niſi quæ Dei boni
ſunt, eorum ex æquo & malum eſſe poſſe Dominum di-
cant? Quod ſi dixerint, attende, in quantam impietatem
incurrent. In iis enim, quorum æqua poteſtas eſt, vter præ
ſtantior ſit, reperiri nõ poteſt. Nam ſi vno inuito alter eſt,
æqualis, & par eſt, vtriuſque tum vis, tum imbecillitas.
Aequalis enim vix ex eo perſpicua eſt, quod ſe viciſsim ſu-
perant, cùm nolente altero vterque eſt. Par autem imbe-
cillitas inde colligitur, quòd res præter vtriuſque ſenten-
tiam accidunt. Siquidem & nolente malo bonus eſt, & ma
lus inuito bono, Prçterea, ſi malus effecit ea, quç cernimus
ecquod boni tandem erit opus? Nihil enim cernitur præ-
ter mundum hunc ab opifice perfectum. Quo igitur in-
dicio eſſe cognoſcetur ille, qui bonus eſt, cùm nulla extent
opera ipſius, ex quibus ipſe dignoſci queat. Artifex enim
ex operibus cognoſcitur. Iam quomodo ſimul eſſe pote-
runt duo inter ſe contraria? aut quid ea diuidet, vt diſiun-
gantur? Nam vt ſimul ſint, fieri non poteſt, cùm vtrunq;
alterum tollat. Neq; vt vnum in altero ſit, qm̃ eorum natu
ra diſsimilis non patitur coniunctionem. Tertium igitur
erit, quod ea dirimat, quodq́; ſit & ipſum Deus. At qualiſ-
nam erit & tertij natura? boniúe ſimilis, an mali? Vtriuſque
enim eſſe non poteſt. Ergo cùm iſtorum commentum pu
tridum eſſe conuincatur, neceſſarium eſt; vt eccleſiaſticæ
doctrinæ veritas eluceat, quç tradit, malum nec à Deo pro
fectum, nec in Deo eſſe, nec ab initio fuiſſe factum, neque
naturam, aut eſſentiam eius vllam exiſtere ſed homines pri
uationem boni cogitantes, cœpiſſe ea, quæ nõ ſunt, quæq;
ipſi volunt, ſibi ipſos confingere, & comminiſci. Quemad
modum enim ſi quis lucente ſole, & radiis ſuis terram vni-
uerſam illuſtrante clauſerit oculos, ſibi ipſe tenebras, quæ
nullæ ſunt, pariet. Ex quo fiet, vt errans in tenebris ambu-
let, & ſæpe titubet, & cadat, & è locis prærupis præceps
ruat, exiſtimans lucem non adeſſe, ſed tenebras, quas cùm
intueri ſe putet, nihil videt. Sic & hominum animus clau-
dens mentis oculos, quibus poteſt Deum cernere, ſibi ipſe
mala excogitauit, in quibus ſeſe mouens, neſcit, ſe, dum vi
detur ſibi facere aliquid, nihil facere. Fingit enim quæ non
ſunt, nec talis manet, qualis factus eſt, ſed qualem ſe ipſe
commiſcuit, talis etiam apparet. Nam qui factus eſt, vt
Deum aſpiceret, & illuſtraretur à Deo, ſibi ipſe ea, que cor
rumpuntur, & tenebras conquiſiuit. Vt quodam loco ſcri-
ptura ſignificat, fecit, inquiens Deus hominem rectum, at Eccl. 7.
ipſe ſibi rationes multas excogitauit.

Eiuſdem contra Valentinum, qui in multis conſentiebat cum ſuperioribus Hæreticis.

QVomodo Chriſtum aſſeritis cœleſtem, nõ autem
humanã carnem induiſſe, cùm Paulus dicat, Qui
ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes,
Quamobrem non erubeſcit, inquit, fratres eos appellare, Heb. 2.
nuntiabo, inquiens, nomen tuum fratribus meis. Ex vno Pſal. 21.
autem cum dicit, Adam nimirum intelligit, vt Lucæ genea Luc. 3.
logia declarat. Et rurſum, Quoniam, inquit, filij carnis &
ſanguinis participes ſunt, & ipſe ſimiliter eorum particeps
fuit. Atq; vt cœleſtis carnis adimeret ſuſpicionẽ, ſubiecit,
neque enim Angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahæ. Quare Heb. 2.
debuit in omnibus eſſe fratrũ ſimilis. Et alia multa. At Do-
minus in Euangeliis, Nemo, inquit aſcendit in cœlum, niſi Io. 3.
qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. Et
Apoſtolus rurſum, Primus, inquit, homo de terra terren', 1. Cor. 15
Secundus autem homo, Dominus vtiq;, de cœlo cœleſtis.
Ecce, inquis, vtrobiq; cœleſtis homo nominatur. Reſpon-
demus, Chriſtum, cùm ex duabus conſtet naturis, & vna
tantum perſona, ea, quæ vtriuſq; naturæ propria ſunt, reti
nere. Ac quẽadmodum Paulus, cùm dicit, de illis, qui Chri
ſtum occiderunt, ſi cognouiſſent, nunquam Dñm gloriæ 1. Cor. 2.
crucifixiſſent, non ſignãt, Diuinitatem eſſe paſſam quæ p
Dominum gloriæ intelligitur, ſed humanitatem, ſic in iis,
quæ dicta ſunt, ipſe quidem filius, & Deus paſſus eſſe dr̃
per vnam diuinitatis perſonam, quæ eſt eadem naturæ hu
manæ perſona, paſſus aũt in natura ipſius humana. Atque
de cœlo deſcendiſſe, & in cœlo eſſe, quatenus ad perſonã
pertinet Diuinitatis, filius aũt eſſe hominis habitatione il-
lius naturæ, quam è cœlo deſcendens poſterius aſſumpſit.
Et rurſus idem Dominus propter vnam, quam habet, per
ſonam, ſecundus quidem homo propter adiũctam huma-
nitatem, ex cœlo autem propter Diuinitatem. Niſi.n. vnũ
quodq; propriè conſiderauerimus, Apoſtolum repugnan
tia dicere ſuſpicabimur. Qũo.n. aut per omnia nobis ſimi-
lis, aut frater noſter, ſi carnem cœleſtem induit? Hæc.n. &
alia innumerabilia incommoda conſequentur.

Item contra eoſdem Baſilii Magni ex oratione. II. in Hexaemeron.

ET tenebræ erant ſuper Abyſſum. Tenebras non vti Gen. 1.
natura ſunt, interpretantur, nempe aërem quendam

Digitized by Google

luce non illuſtratum, aut locum obiectu corporis obſcuratum, ſed potentiam malam, immo verò, ipſum malum, quod à ſe quidem principium habeat, aduerſetur autem & contrarium ſit bonitati Dei. Nam ſi Deus, inquiunt, eſt lux, rationi conſentaneum eſt, vt quæ illi ex aduerſo repugnat, potentia tenebræ ſint, non aliunde principium habentes, ſed per ſe genitæ. Quæ quidem nihil aliud ſunt, niſi ipſum malum, quod animos oppugnat, mortem parit, virtutem vt hoſtis inſequitur. Idq́, per ſe conſiſtere, non aũt à Deo factum eſſe, ex ipſis Prophetæ verbis ſignificari dicunt ſed ſalluntur. Ex hoc verbo quæ non prauæ, & impiæ opiniones confictæ ſunt? Ex hac praua vocula q̃ graues lupi occaſionem arripuerunt, vt Dei gregem dilacerarẽt, & animos inuaderent? Nónne Marciones hinc eruperũt? nónne hinc Valentini exorti ſunt? nónne hinc execranda Manichæorum hæreſis profecta eſt? Quam ſiquis putrem Eccleſiarum ſaniem appellet, nõ errabit. Quòd terra eſſet inuiſibilis, ex eo, quod ſequitur, confirmatur. Qm̃ abyſſus, quæ illi inhærebat, erat ipſa quoque tenebris inuoluta.

Quamobrem Abyſſus non eſt multitudo aduerſantium poteſtatum, vt quidam opinati ſunt. Nec tenebræ ſunt potentia quædam princeps, & improba, quæ bonum ipſum impugnet. Duo enim, quæ ſibi viciſſim æquis viribus prædita aduerſentur, ſeſe mutuo corrumpent omnino, & perpetuo bello ſic diſtrahentur, vt negotium nunquam non habeant, & ſibi viciſſim exhibeant. Quòd ſi viribus vnum præſtiterit, alterum prorſus abolebit. Itaq; ſi parem mali, & boni vim eſſe ſtatuunt. aſsiduum bellum, & perpetuum interitum introducunt, cùm pariter & vincat vtrunque, & vincatur ab altero. Sin boni vis antecellit, quid obſtat, quominus natura mali penitus deleatur? Sin contra, quod nefas eſt dicere, miror, cur non à ſe ipſimet fugiant, & abhorreant, qui tam impia & deteſtanda maledicta comminiſcuntur. Nec tamen pium eſt dicere ab ipſo Deo malum oriri. Quandoquidem nullum contrarium à cõtrario fit. Neque enim vita mortem generat. Nec tenebræ lucem pariunt. Nec morbus valetudinem efficit. At ſi malum, inquiunt, nec ingenitum eſt, nec genitum à Deo, vnde naturam habet? Nam mala quidem eſſe nullus negabit, qui vitæ munere fungatur. Quid igitur dicemus? malum non eſſe naturam viuam, atque animatam, ſed affectionem quãdam in animo, quæ, quoniam ab honeſto decedit, eſt virtuti contraria, & ignauis innaſcitur. Quare non eſt, cur malum extrinſecus perueſtiges, aut principem vllam improbitatis naturam opineris. Sed ſuæ quiſque malitiæ ſe authorem agnoſcat. Proinde quorum tu Dominus es, eorum aliunde ne quæras initia. Sed intellige, quod propriè, & verè malum eſt, id ex voluntario lapſu principium ducere. Nam ſi præter voluntatem accideret, non tantus ex legibus timor delinquentibus impenderet. Nunc autem, quoniam à voluntate proficiſcitur, certa iudiciorum ſupplicia, facinoroſis hominibus pro cuiuſque meritis irrogantur.

Item in eoſdem. Ex libro, *qui* Gregorio Nyſſæ *Pontifici aſcribitur,* De cognitione Dei.

ET tenebræ, inquit Moſes, erant ſuper Abyſſum. Ex quo malitioſe iſti ratiocinantes dicũt tenebras fuiſſe, quarum effectrix cauſa ſit malum principium. Deinde & diuiſit Deus inter lucem & tenebras. Si lux eſt, & tenebræ ſunt, quas à luce ſeiunctas intelligis. Hæc tenebricoſi iſti, qui in luce cæcutiunt. Nos autem dicimus, tenebras non eſſe naturam vllam, ſed accidens, & nihil aliud niſi lucis abſentiam. Etenim cùm cœlum initio volueretur, eorum, quæ circum erant obiectu, tenebræ extiterunt. Quod etiam nunc in iis, quæ obſtruuntur, euenire conſueuit. At harum diuiſio eſt ſpatium illud, quod lucis abſentia dimetitur. Quæ quidem lucis abſentia & priuatio eſt habitus quodammodo & eſſentia tenebrarum. Principium autem malum, hoc eſt, Deus malus non eſt, Nam ſi Deus eſt, non eſt malus, cum bonitatis ſit fons. Sin malus, non eſt Deus. Quomodo enim Deus malitia, aut peccatum eſſe poteſt, Quæ quidem ſi Deus eſt, omnia pereunt, & euertuntur?

Ex *eodem.*

QVónam pacto duo poſsunt eſſe principia, bonum vnum, alterum malum? Bonum enim, & malum contraria ſunt, ſeq́; viciſsim interimunt, & nequeunt ſimul conſiſtere. Quare aut in parte vniuerſitatis alterum erit, & ab ea circũſcribetur, aut ſeſe contingent, mutuoq́; corrumpent, aut inter illa medium aliquod intercedet, atque ita tria iam erunt principia. Præterea aut pace vtentur, quod malum non poteſt: aut pugnabunt, quod bonum recuſat. Nam illud quidem ſi vtatur pace, non erit malum: hoc autem ſi pugnet, non erit bonum. Quamobrem non ſunt duo principia, præſertim inter ſe contraria, & inimiciſsima. ſed vnum, idq́; bonum. Malum enim non eſt principium, ſed priuatio & amiſsio boni.

Ex *eodem.*

SI duo ſunt Dei, bonus quidem vnus, alter autem malus, aliud habebunt principium. Binarius enim numerus non poteſt eſſe principiũ, cùm ipſe ab vnitate principio proficiſcatur. Quòd ſi principium non ſunt, ne Dei quidem erunt omnino. Quoniam igitur vnitas eſt rerum omnium principium, vnus vtique & Deus eſt rerum author, & effector omnium.

Ex *eodem.*

SI bonum per ſe eſt, malum non eſt. Si malum per ſe eſt, non eſt bonum. Hæc eſt enim contrariorum medio carentium ratio, atque conditio. Qualia ſunt, valetudo, & ægritudo: vita & mors. Non igitur Deus malus.

Ex *eodem.*

DEus bonus eſſentia & natura bonitatem habet, malus bonitatis priuationem vt habitum obtinebit. Quomodo autem Deus, qui eo tantum eſt, quòd deficit, caret, non aſſequitur, & non eſt?

Ex *eodem.*

SI duo, aut tres, pluresúe eſſent Dei, cùm aliud alio modo, & diuerſa ratione ageretur, & moueretur, mũdus iam pridem intercidiſſet. Nunc autem cùm omnia ratione certa & ſtabili ſemper moueantur, & diſponantur, firma hæc, atque perpetua rerum omnium concinnitas, & ordo, & moderatio, & conſeruatio, vnam, eãdemq́; clamant eſſe cauſam, vnum authorẽ, à quo & procreata ſint omnia, & regantur, & conſeruentur.

Ex *eodem.*

SI malus, & ſceleſtus eſt hic mundus inferior, & vos nimirum mali, ſceleſtique, quippe qui pars ſitis ipſius. Quòd ſi natura eſtis improbi, & mali, veritas non adeſt uobis. Veritas enim bonum planè eſt. Bonum autem eſt alienum à malo. Iam qui veritate carent, eorum doctrina falſa nullo ſolido innititur fundamento.

Ex

Ex eodem

SI mundum hunc bonum eſſe confitemini, Deum autem & patrem malum non huiuſce mũdi effectorem, erit vtiq; mundus alter malus à Deo illo confectus malo. Atqui mundus iſtiuſmodi non eſt, ne Deus igrtur quidẽ malus. Nam Deus principium eſt, effectrixq́; cauſa. Quare cùm non exiſtant, quæ à principio effecta & condita ſint, ne principium quidem eſt, nec Deus igitur malus.

Ex eodem.

VEteris, inquiũt, teſtamenti Deus nõ ea eſt prouidentia, & ſcientia, quæ omnia complectatur. Interrogat enim Adam, vbi, inquiens, es? Et Cain, Vbi eſt, inquiens frater tuus? Et Abraham, vbi eſt, inquiens, Sara vxor tua? Et alia multa ad eundem modum. His reſpondemus, eiuſmodi interrogata non ab ignorantia, ſed potius à cognitione proficiſci. Niſi enim cognouiſſet & Adam, & Cain peccaſſe, non eos continuò interrogaſſet. Cognouiſſe autem ex iis, quæ ſequuntur perſpicuum eſt. Sic enim alloquitur Adam prius, quàm ille ſe comediſſe fateretur: Ecquis indicauit tibi, te nudum eſſe, niſi quòd è ligno, de quo ſolo præcepi tibi, ne comederes, comediſti? Cain verò, qui conabatur & ipſe latitare, cõpellat his verbis: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Hæc non ignorantis ſunt, ſed planè & perſpicuè cognoſcentis, qui ea ſpecie interrogationis vult iis, qui peccauerant, perſuadere, vt reſipiſcant, cùm ſe deprehenſos animaduertant. Ea item verba: Vbi eſt Sara vxor tua? declarant, eam non ignorare, Abraham vxorem habere, eamq́; vocari Saram. Qui autem hæc ſcit, is profectò non erat neſcius, vbi eſſet Sara. Neque enim, cùm ſara poſt oſtium ſtaret, riſiſſetq́; clam audiens, ſe matrem fore, dixiſſet, cur riſit Sara? riſus etiam cauſam ſubiecit, ſecùm ipſa inquiens, verène pariam? Hæc enim illius ſunt, qui cor etiam atq; animum nouit. Interrogauit autẽ, Vbi eſt Sara vxor tua? eo conſilio, vt Abraham cognoſcẽs, ſe ante cognoſcere, & omnia ſcire, ſibi vt præſtantiori vacaret, & omnibus, quæ deinceps dicerentur, fidem adhiberet. Atque etiam illud, quod de Sodoma, & Gomorrha dictum eſt. Deſcẽdam, & videbo, vtrum re ipſa, quæ clamor ipſorum indicat compleuerint, an nõ, vt ſciam. Quid aliud ſignificat, niſi eo conſilio Deum ita locutũ eſſe, vt nos erudiret, ne vnquam præcipites irruamus ad irroganda ſupplicia, propterea quod aliquorum flagitia proſpiciamus, ſed expectemus, vt re ipſa perfecta ſint. Nam ſi non cognouiſſet, quomodo potuiſſet dicere: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ venit ad me. Terra, inquit, clamat, etiã ante res. Et ipſæ res vociferantur & clamãt. Multæ ſunt eiuſmodi interrogationes non ſolùm in veteri, ſed etiam in nouo teſtamento, quæ tamen omnes myſterium continent, & aliquid aliud agunt. Nam Dei proprium eſt cuncta cognoſcere, & qui omnia non habet cognita, non eſt Deus.

[Margin: Gen. 3. Gen. 4. Gen. 18. Gen. 18.]

Ex eodem.

QVomodo dicitis antiqui teſtamenti legislatorem iuſtum, noui autem bonum, atque ideo vnum ab alio diuerſum eſſe contenditis? Nam ſi quod iuſtũ eſt, bonum eſt, iuſtus erit bonus omnino. Neq, enim contraria ſunt iuſtum, & bonum. Sed iuſto repugnat iniuſtum & bono malum aduerſatur: Præterea ſi malum iniuſtum, bonum vtique iuſtum, & bonus omnino iuſtus. Cùm autẽ innumerabilia ſint teſtimonia, quibus veteris teſtamenti Deus eſſe declaratur bonus, ego vnum duntaxat in mediũ afferam: Dicat, inquit, Iſrael, quoniam bonus, & qui deinceps ſequuntur, duo verſiculi. Vnum item, quo noui teſtamenti Deus iuſtus oſtenditur. Et iudicium, inquit, meum iuſtum eſt. Quòd autem vnus, atq; idem ſit veteris, ac noui teſtamenti Deus, prædixit Hieremias, Ecce, inquiens, dies veniunt, dicit Dominus, & conſtituam vobis teſtamentum nouum, nõ vt teſtamentum illud, quod cum patribus veſtris conſtitui, quo die manum eorũ apprehendi, vt educerem eos ex Aegypto. Quia ipſi non manſerunt in teſtamento meo. Et ego neglexi illos. Et ipſe tum antiqui, tum noui teſtamenti author Chriſtus. Non veni, inquit, vt legẽ ſoluerem, ſed vt eam implerem. Hoc eſt, vt illam propter Hebræorum imperfectionem imperfectam maiore quadam, & viris congruente philoſophia perficerem & abſoluerem. Illa enim erat pædagogus, qui ad Euangelium ſuſcipiendum inſtituebat. Hæc autem eſt præceptor ipſe, qui docet perfectiora. Et illa quidẽ corpora informabat, hæc autem animos erudit. Vetus ergo eſt miniſtra nouæ, ad nouam enim ducit, & viam oſtendit & parat.

[Margin: Psal. 17. Ioan. 8. Hier. 31. Matt. 5. Gal. 3.]

Item aduerſus eoſdem. Magni Ioannis Chryſoſtomi ex oratione in ea verba. Pater ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte.

ET cùm hæc facta ſint, improbum tamen, ac ſceleratum os Diaboli per Marcionem Ponticum, & Valentinum, & Manichæum Perſam, & alios plurimos tentans diuinæ diſpoſitionis rationem euertere ſatanicam illam vocem emiſit, vt diceret, Deum non aſſumpſiſſe carnem, neq; corpus induiſſe, ſed id fuiſſe ſpeciem quãdam, & opinionem, atq; vmbram, & ſimulationem, reclamantibus mortis affectionibus, & ſepulturæ. Quod ſi nihil eiuſmodi factum eſſet, quanto magis improbam iſtam impietatis doctrinam diſſeminaſſent?

Eiuſdem ex interpretatione in myſticam cœnam.

QVoniam Marcionis, & Valentini, & Manichæi fautores erant venturi, qui hanc diſpoſitionem negarent, iccircò aſsiduè mortis ſuæ mentionem fecit, etiam per myſteria, vt nemo falſis rationibus argumẽtiſq́; decipi poſſet, ſed per ſacram illam menſam ſimul & ſeruaret, & inſtitueret.

Eiuſdem ex interpretatione in Magos.

ERubeſcat Paulus Samoſatenſis, erubeſcat Marcio, qui noluerũt videre, quod Magi Eccleſiæ progenitores conſpexerunt. neq; enim vereor eos ſic appellare. Erubeſcat Marcion videns Deum in carne adorari. Nam quòd in carne ſit, panni, & præſepe teſtantur. Quòd autem illum non vt purum & ſimplicem hominem colãt, ex eo patet, quód in tenera ætate exiſtenti munera offerũt, quæ conueniunt Deo.

Eiuſdem ex interpretatione in illa verba: In principio fecit Deus cœlum, & terram.

QVòd ſi Manichæus accedat, & dicat, materiã ante extitiſſe. & Marcion, & Valentinus, & Græci, tu illis hæc verba oppone: In principio fecit Deus cœlum, & terram. At ille ſcripturæ non credit, & tu eum vt inſanum, & mente captum euita. Qui enim rerum omniũ procreatori fidem non habet, & mendacii veritatem arguit, quã vnq̃ veniam aſſequetur? Sin veritatis hoſtes per-

gant aduerſari, dicentes, fieri non poſſe, vt ex nihilo quic-
quam fiat, eos interroga, vtrum primus homo ex terra, an
ex alia re conflatus ſit. Ex terra reſpondebunt, & confite-
buntur omnino. Dicant igitur nobis, quomodo ex terra
carnis natura facta ſit. Ex terra enim lutum, & lateres, tegu
læ, atq; ollæ fieri ſolent. Quomodo igitur carnis natura fa-
cta eſt, & nerui, & arteriæ, & adeps, & cutis, & vngues, &
capilli? Ad hæc illi quod reſpondeant, nihil habebunt, ſed
obmuteſcent: Quid autem loquor de noſtro corpore, di-
cant nobis de pane, quem quotidie comedimus, quomo-
do, cùm vnius generis ſit, in ſanguinem, pituitã, & bilem,
& varios humores commutetur, & cur cùm panis frumen
ti colorem retineat, ſanguis ipſe ſit ruſus, aut niger. Quòd
ſi hæc, quæ quotidie ante oculos habemus, nobis nunquã
poterunt explicare, multo minus reliqua Dei opera decla-
rabunt. At ſi poſt tantam argumentorum copiam obſti-
natè volent, repugnare, & tueri ſententiam ſuam, nos ta-
men non deſiſtemus hæc eadem ipſis repetere. In princi
pio fecit Deus cœlum & terram. Hoc enim verbum vni-
cum poteſt omnes eorum turres, & propugnacula euerte
re, omniaq; humana argumẽta penitus refellere, & confu-
tare, & eos, ſi tandem aliquando voluerint reſipiſcere in ve
ritatis viam adducere.

Ex eodem loco.

SEd qui errore tenentur oppreſſi, non animaduerten-
tes ea, quæ ex his verbis cõſequuntur, neq; audientes
Moſem dicentem: In principio fecit Deus cœlum &
terram, ſubiicientemq;, terra autem erat inuiſibilis, & inor
nata, Quoniam tenebris, & aquis operiebatur, nondum
enim voluerat Deus à principio eam educere, Dicunt ma-
teriam ante fuiſſe, atque item tenebras. Quid hac demen-
tia deterius fieri poteſt? Audis Deũ in principio feciſſe cœ-
lum & terram, & ex nihilo. Et dicis ante materiã extitiſſe?
Ecquis ſapiens mentiſq; compos ita deliret? Num homo
eſt, qui agit, vt parata materia indigeat, quo opera oſten-
dat ſua? Deus eſt, cui omnia parent, qui verbo, & iuſſu cun
cta facit. Ecce enim, dixit ſolum, & facta eſt lux, & tenebræ
diſceſſerunt.

Eiuſdem. ex interpretationes in quinque panes.

CVr autem non eos facit ex nihilo? vt obſtruat os Mar
cionis, & Manichæi, qui adimunt ei rerum procrea-
tionem: Immò verò factis oſtendit, omnia, quæ cer
nuntur, à ſe fuiſſe condita, & procreata, ſeq; illum eſſe, qui
fructus elargitur, qui ab initio dixit, Germinet terra herbã
Gen 1. fœni, & producant aquæ reptilia animarum viuẽtium. Ne
que enim minus eſt ex quinq; panibus facere tam multos
panes, aut ex duobus piſcibus tam multos piſces, quod de-
clarat eum eſſe terræ, mariſq; Dominum, quàm fructum è
terra, & reptilia animata ex aquis oſtendiſſe.

Eiuſdem. ex interpretatione in illa verba: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœleſtis eradicabitur.

HOc de lege dictum eſſe volunt, qui Manichæorum
laborant morbo, ſed opinionem eorũ refellunt ea,
quæ ſuperius dicta ſunt. Nam ſi hoc de lege loqui-
tur, cur eam ante defendit? cur pro illa propugnat, Quid,
inquiens, traſgredimini mandatum Dei propter traditio-
Matt. 15. nem veſtram? cur Prophetæ ſententiam in mediũ profert,

dicentis, Populus hic labiis me honorat, & quæ ſequuntur?
Non igitur de lege, ſed de illis ipſis, eorumq; doctrina hæc Eſa. 29.
dicta ſunt. Nam ſi Deus dicit. Honora patrem tuum, &
matrem tuã, qui fieri poteſt, vt Dei plantatio non ſit, quod
à Deo dictum eſt? Et quod ſequitur, oſtendit de ipſis, & do
ctrina ipſorum fuiſſe dictum ſubiicit enim: Duces ſunt cæ
ci, cæcorum. Quod ſi de lege voluiſſet intelligi, dixiſſet: cæ Matt. 15.
ca eſt, cæcorumq; dux. Non autem ita dixit, ſed eo potius
modo: cæci ſunt, & cæcorum duces. vt & illam à reprehen
ſione liberaret, & culpam in eos omnem conferret.

Ex eodem loco.

INterrogemus igitur eos, qui legem inſectantur, vtrum
præceptum illud, quo prohibemur iraſci, contrarium
ſit ei, quo vetamur occidere, an potius huius id perfe-
ctio ſit, & confirmatio. Perſpicuum eſt, illud eſſe perfectio
nem huius & abſolutionem, & propterea maius eſſe. Qui
enim ad iram non incitatur, à cæde facilius abſtinebit. Et
qui animum cohibet ſuum, multo magis manus contine-
bit. Nam ira cædis eſt radix, quam qui euellit, multo magis
concidet ramos, immò verò ne naſci quidem illos permit-
tet. Quamobrem hæc non ad legis interitum iubebat, ſed
ad maiorem illius obſeruantiam. Quo nanq; conſilio hæc
ſanciebat ipſa lex? nònne, vt nemo proximum interficeret?
Legi igitur aduerſantia præcepiſſet, qui iuſſiſſet interficere.
Hoc enim, occide, illi, ne occidas, contrarium eſt. Itaq; ſi
ne iraſci quidem concedit, id, quod à lege iubet, multo ma
gis confirmat. Neq; enim perinde ſibi temperabit, à cæde,
qui ſtudioſè cauet, ne quempiam occidat, vt ille, qui ipſam
quoq; interficit iracundiam. Hic enim lõgius multo abeſt
ab ipſo conatu. Verùm vt eos magis etiam conuincamus,
omnia, quæ ab ipſis dicuntur, in medium afferamus. Quæ-
nam autem iſta ſunt? Deum illum, qui mundum hunc fabri
catus eſt; qui ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bonos;
qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, malum eſſe affirmant. Qui
autem ex illis mitiores ſunt, rem ita temperant, vt eum iu-
ſtum eſſe duntaxat concedant, bonum autem negent. Al-
terum autem quendam, qui non ſit, quiq; nihil eorum, quæ
ſunt, effecerit, Chriſto patrem aſsignant. Et eum, qui bo-
nus non eſt, in ſuis ſe terminis continere, & quæ ſua ſunt,
tueri dicunt. Hunc verò, qui bonus eſt, aliena, & quæ ipſe
non fecit, appetere. Agnoſcis filios Diaboli? quomodo è
patris fonte verba hauriant, quæ loquantur, dum auferunt
Deo mundi fabricationem? Cùm Ioãnes exclamet: In pro Ioan. 1.
pria venit, & mundus per eum factus eſt. Iam legem exa-
minant & expendunt in veteri teſtamento iubentem, vt Leui. 24
oculus pro oculo, & dens pro dente euellatur. Atque ita im Deute. [illegible] Matth. 5
pie irruentes, Quomodo, inquiunt, bonus ſit is, q talia præ
cipit? Quid nos ad hæc reſpondebimus? maximam id Dei
erga nos beneuolentiam indicare. Neq; enim ſanxit hanc
legem, vt nobis oculos viciſsim effoderemus, ſed potius
vt ea, deterriti, ne committeremus in alterum, quod nobis
ipſi timeremus. Quemadmodum & Niniuitis commina-
tus eſt euerſionem, non vt eos excinderet, & aboleret: ta-
cendum enim fuerat, ſi id omnino efficere decreuiſſet, ſed
vt eos pœnæ formidine meliores redderet, atque ita iram,
qua in eos accenſus erat, extingueret. Sic & iis, qui promptè
ad eruendos aliorum oculos inuolant, ſupplicium propo-
ſuit, vt eius acerbitate eos, ſi bono animi propoſito nõ mo
uerentur, deterreret.

Item aduerſus eoſdem. Sancti Cyrilli ex libro ad Theodoſium Imperatorem ſcripto.

EA Apoſtoli verba de ſeruatore: In ſimilitudine ho-
minum factus, & habitu inuentus, vt homo: arripiũt

Digitized by Google

Hæretici,vt execrandæ doctrinæ ſuæ mendacia tueantur atq; cõfirment.Nam Arius quidem,& Eunomius,& Apolinarius,ſimilitudinem,& habitum ſic accipiunt,vt naturæ noſtræ ſpeciem duntaxat quandam ſignificent. Reliquæ autem Hæreticorum copiæ per ſimilitudinem, & habitũ, vmbram quandam,& imaginem,& formam corpori ſimilem interpretantur.Et poſt alia. Nos autem in ſimilitudine hominis factum,& habitu inuentum ſiue cognitum, vt hominem ſic intelligimus, vt naturam noſtram aſſumpſerit, & æqualis nobis ac ſimilis fuerit. Aequalis quia ſerui formam,ſeu naturam humanam accepit.Similis,quia ſine ſemine. Nam quòd ex muliere natus ſit, humanum id eſt. Quòd autem ex virgine,id veró humana conditione præſtantius.In ſimilitudine igitur dixit,quoniam cùm in reliquis par eſſet nobis & æqualis,quantum ad naturam pertinet,non tamen ex ſemine conceptus eſt.Idemq; verbis illis ſignificatur.Et habitu,ſeu figura inuentus vt homo. Figuram enim dixit,quia licet humanam ſpeciem, & naturã haberet,vereq; illam induiſſet,homine tamen habebat aliquid excellentius,quia non purus erat, & ſimplex homo, ſed cum diuinitate coniunctus. Quòd ſi ſpecie tantùm, & imagine quadam,ac ſimulatione ſeruatorem hominis aſſumpſiſſe naturam admittimus,inanis fuit labor Apoſtolorum, inanis eſt Euangelii promulgatio, inanis denique ſalutis ſpes.

Item contra eoſdem.Damaſceni. Cap. XXIX.

DVO non eſſe principia,vnum bonum, & alterũ malum,ſic intelligemus. Bonum, & malum contraria ſunt,ſeq; viciſsim interimunt,& eorum vtrunq; nec in altero,nec cum altero poteſt conſiſtere. Separatum igitur erunt,in ipſa rerum vniuerſitate,& primùm ita circunſcribentur, vt non ſolùm in mundo ſint, ſed vnum in vna mundi parte,alterum in alia.Iam quis vtriq; regionem deſcripſit ſuã?Neque enim inter ſe cõueniſſe, & fœdus iniiſſe dicent.Quandoquidem malum non eſſet malum, ſi amicitia cum bono coniunctum eſſet;nec bonum eſſet bonum, ſi illi cum malo conueniret.Sin tertius aliquis ſuum vtrique domicilium præfiniuit,ille potius erit Deus.Alterutrum autem eſt neceſſarium,vt vel ſe contingant mutuoq; interimant, vel inter ea ſit aliquod medium, in quo nec bonum nec malum commoretur,quodq; tanquam ſeptum vtraq; ſeiungat & dirimat.Et hoc quidem pacto non duo erũt, ſed tria principia. Præterea neceſſe eſt, vt vel in pace degant,quod malum non poteſt, Quod enim in pace degit, non eſt malum: vel pugnent, quod nequit bonum, quod enim bellum gerit,perfectè bonum nõ eſt: vel malum quidem pugnet,bonum autem non repugnet, qua ſane ratione bonum à malo deleretur,aut certè vexaretur,& diſcruciaretur,quod à bono alienum eſt. Vnum ergo principiũ eſt,idq; bonum & ab omni malitia remotiſsimũ. Quòd ſi dixeris vnde igitur malum?A bono enim ortũ habere non poteſt.Reſpondemus,malum nihil aliud eſſe, niſi priuationem boni,& commutationem ex eo,quod ſecundum naturam eſt,in id,quod eſt contra naturam.Nihil enim natura malum.Nam omnia,quæ Deus fecit, valde ſunt bona, quatenus facta ſunt.Itaq; ſi manent,quemadmodum fuerunt,procreata, valde bona ſunt.Sin à proprio naturæ ſtatu voluntate deflectunt in contrarium,in malo conſiſtunt. Natura igitur procreatori cuncta ſeruiunt,& parẽt. Quando autem ſponte ſua aliquid eorum, quæ procreata ſunt, imperium detrectans ab authore ſuo defecerit, in ſe ipſo malum cõſtituit.Malum enim nec eſſentia eſt, nec aliquid eſſentiæ proprium,ſed accidens,& ab eo,quod ſecundum naturã eſt,in id,quod naturæ aduerſatur, declinatio. Hoc autem nihil aliud eſt,niſi peccatum. Vnde igitur peccatũ? a propria voluntate,Diaboli inuẽtum. Ergo Diabolus malus?Non quatenus factus eſt.Lucidiſsimus enim & præclariſsimus Angelus fuit,procreatus ab opifice Deo,libera præditus voluntate,quippe qui ratione ornatus ſit. Vltrò autẽ & volens à virtute congruenti naturæ ſuæ diſcedens in malitiæ tenebras incidit, procul amotus à Deo, qui ſolus eſt bonus, & largitor vitæ. Ab ipſo enim quicquid eſt bonum, habet, vt bonum ſit, & dum voluntate recidit ab eo (voluntate enim, non loco, ab illo receditur) in malum incurrit.

TITVLVS DECIMVS

Aduerſus Sabellium. Sancti Cyrilli ex interpretatione in Ioannis Euangelium.

SI IDEM eſt filius,qui & pater quæ eſt diſtinctionis nominum ratio? Nam ſi alium nõ genuit,cur vocatur pater? Et qui à patre genitus non eſt,quomodo prorſus eſt filius? Quoniam igitur genitum eſſe filium diuinæ ſcripturæ teſtantur, & veritas ita ſeſe habet, per ſe in propria quiſque perſona exiſtunt pater & filius. Quandoquidẽ vnus ab altero diſtinguitur vt à gignente genitus.

Beatus Paulus ad Philippenſes de filio ſcribens, Qui rapinam,inquit,non eſt arbitratus, eſſe ſe æqualẽ Deo. Quis igitur ille eſt,qui noluit rapinam arbitrari, ſe eſſe æqualem Deo?Nònne dicendum eſt neceſſariò, vnum quidem illũ eſſe,qui eſt in forma Dei,alterum autem eum,cuius eſt forma? Omnes hoc vt perſpicuum confitentur, Quare non vnum quiddam numero ſunt pater,& filius,ſed in ſua vterque conſiſtit perſona,& quanuis vnus ab vno ſit, nempe filius à patre, vnam tamen eſſentiam, & naturã habent. Philipp. 2.

Ego & pater(inquit ſeruator) vnũ ſumus, vt qui ſciret, & ſe,& patrem propria vtrunque perſona ſubſiſtere.Nam niſi res ita verè ſe habet,cur non ſeruauit vnitatis decorũ, Ego, inquiens, & pater vnum ſum? Numero igitur vtens pluribus congruenti eorum,qui aliter ſentiunt, euertit opinionem. Ioan. 10.

Se ipſum eſſe ex Dei & patris eſſentia declarans filius, Ego,inquit,à patre exiui.Quomodo igitur non alter ab illo erit perſona duntaxat,& numero,cùm omnis nos ratio doceat,id,quod ex aliquo proficiſcitur,ab eo diuerſum cogitare? Quare conſtat, aliter ſentientium opinionem eſſe falſam. Ioan. 16.

Ex ira Dei Sodomitarum ciuitates fuiſſe incenſas, atq; combuſtas teſtatur diuina ſcriptura, quæ apertè declarãs, quomodo Deus illis ſuccenſuerit,& quomodo euerſæ deletaq; fuerint,Pluit,inquit,Dominus à Domino ſuper Sodomam ignem & ſulphur. Gen. 19. Hoc enim potionis genus flagitioſis illis maximè cõgruebat.Quis ergo Dominus à quo Domino ignem demiſit,& ſodomitarum vrbes aboleuit? Pater nimirum omnia per filium agens,qui virtus eſt, & brachium ipſius,fecit,vt ignem in ſodomitas plueret. Quamobrẽ qui fieri põt,vt cùm Dñs à Dño ignẽ in eos cõiecerit, nõ ſit diſtinctus & à filio pater, vt propria exiſtit pſona, & rurſum à patre filius?hic enim vnũ ab vno ſignificatur.

Pſal. 42. Ioan. 8. Ioan. 14. Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Quænam illius eſt lux, & veritas? Audi filium, qui, ego, inquit, ſum lux, ego ſum veritas. Itaque ſi lux & veritas Patris, nempe filius, ad nos mittitur, quomodo non eſt ab illo diſtinctus, quatenus propria ſubſiſtit perſona, licet cum illo vnum ſit, quantum ad vnam, & eandem eſſentiam pertinet? Quòd ſi, vt quidã opinatur, vnus eſt pater idem, qui & filius, cur non ea potius precãdi ratione vſus eſt diuino ſpiritu afflatus Propheta, Veni, inquiens, ad nos, ò lux, & veritas? Quare cùm dixerit, Mitte, alium vtique intellexit illum eſſe, qui mittit, & alium eum, qui mittitur. Miſsionis autem ratio Deo conueniens cogitetur.

Verùm quia cum Sabellio Arius pugnat. Nam ille tres perſonas in vnum ita contraxit, vt vnam tantùm perſonã, & naturam vnam eſſe contenderet: Hic autem naturam vnam ita diuiſit, vt tres naturas, & tres perſonas aſſereret, Athanaſius, & Baſilius, & Gregorius, & alii patres cùm execrandam Arii opinionem impugnarent, ſimul etiã Sabellij doctrinam, ad quam refellendã, vtpote paucis comprehenſam, non multis opus erat argumẽtis, euerterunt.

TITVLVS VNDECIMVS

In Arianos. Magni Athanaſii, ex quarto contra eos ipſos libro.

BEATVS Alexander Epiſcopus ex eccleſia Arium eiecit, & extruſit dicentem hęc: Non ſemper Deus pater, non ſemper filius fuit. Sed cùm omnia ex nihilo facta ſint, eodem modo & filius extitit, qui & ipſe ex rebus procreatis, & factis vna eſt. Cũq; omnia non eſſent prius, quàm facta ſunt, ſic fuit aliquando, cùm & Dei verbum non eſſet. Neque enim erat ante, quàm gigneretur, ſed exiſtẽdi principium habuit, cùm Deus voluit ipſum efficere. Nam vnũ ex vniuerſis operibus & ipſum eſt, Et quoniam natura mutabile eſt, voluntate permanſit bonum, cùm tamen vt reliqua omnia mutari poſsit, quando vult. Iccircò enim Deus cùm præuideret, ipſum futurum bonum, hanc illi gloriam tribuit, quam ex virtute deinceps obtinuit. Dicunt igitur, Chriſtum nõ eſſe verum Deum, ſed communione Deum dici, vt reliquos omnes. Addunt præterea, ipſum non eſſe in patre natura & proprium eſſentiæ illius Verbum & propriam eius ſapientiam, qua mundum hunc fabricatus eſt. Aliud enim eſſe Verbum illud proprium quod in patre eſt, aliamq; propriam in patre ſapientiam, qua quidem ſapientia & Verbum hoc fecit. Hunc enim ipſum Dominum opinione Verbum rationemq; dici propter illa, quæ ratione ſunt prædita: opinione item dici ſapiẽtiam propter illa, quę ſapientia ſunt ornata. Deniq; cùm omnia ſint aliena & peregrina, & ab eſſentia patris remotiſsima, ſic & ipſum aſſerunt ab eſſentia patris alieniſsimum ac remotiſsimũ, quippe qui factus, & creatus ſit, & vnum opus. Ad hæc aiunt, Deum non propter illum nos procreaſſe, ſed illum propter nos. Erat enim, inquiunt, ſolus Deus, & cum illo non erat Verbum. Deinde cùm vellet nos efficere, tunc & illud eſſecit, & ex quo factum eſt, Verbum, & filium, & ſapientiam ipſum appellauit, vt & nos per illud procrearet. Et quemadmodum reliqua omnia Dei voluntate extiterunt, cùm non eſſent prius, ſic & ipſum, cùm antea non eſſet, factum eſt. Neque enim, inquiunt, proprius & naturalis filius patris eſt verbum, ſed & ipſum per gratiam extitit. Qui enim eſt Deus, filium, qui non erat, fecit ea voluntate, qua fecit & fabricauit, & procreauit, & eſſe voluit omnia. Nam illud etiam dicunt, Chriſtum non eſſe naturalem, & veram patris virtutem, ſed quemadmodum Bruchus, & Eruca, ſic & ipſe patris inquiunt, virtus dicitur. Illud item adiungunt patrem eſſe filio inuiſibilem, Filium enim patrem nec videre, nec intelligere perfectè, & abſolutè. Nam cùm exiſtendi principium habeat, non poſſe eum, qui principio caret, cognitum habere. Quòd ſi cognoſcat, & videat, pro menſuræ ſuæ ratione cognoſcere & videre, quemadmodum etiam nos pro viribus noſtris cognoſcimus, & intuemur. Ac non ſolum exquiſitam nõ habere patris cognitionem, ſed ne propriam quidem ſui ipſius eſſentiam noſſe. Quæ quidem omnia ſcripturis diuinis aduerſantur. In principio enim, Ioannes inquit, erat verbum Et alibi: ſumus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, & vita æterna. At iſti repugnantes dicunt, Chriſtum nõ eſſe verũ Deum, ſed communione quadam, vt ſunt reliqui omnes, qui vocantur Dii. Et Apoſtolus quidem gentes accuſat, quod res procreatas colant, Et ſeruierunt, inquiẽs, creaturæ potius, quàm creatori. Iſti autem cùm Dominum creatum aſſerant, & illi tamen ſeruiant, quid à gentibus differunt? Cur enim ſi ita ſentiunt, non etiam in eos iudicium ſit, & quemadmodum gentibus, ſic etiam ipſis Beatus Paulus iraſcatur? Et Dominus, Ego, inquit, & pater vnum ſumus, Et qui vidit me, vidit & patrẽ. Et Apoſtolus ab eo miſſus ad euangelium diuulgandum ita ſcribit: Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figuræ ſubſtantiæ eius. At iſti diuidere audent, eũq; ab eſſentia, æternitateq; patris alienum, & mutabilem dicere. Nec animaduertunt impii, ſe, dum hæc dicunt, illum non amplius vnum cum patre, ſed cum rebus procreatis conſtituere. Quis enim non videt, à luce ſeparari nõ poſſe ſplendorem, cuius proprium eſt, vt naturali vinculo cum illa ſemper coniunctus ſit, non autem poſtea in illa factus. Matth. 3.
Quid? quod pater dicit: Hic eſt filius meus dilectus? Et ſcripturæ affirmant, hunc eſſe patris Verbum, in quo & cœli firmati ſunt, & omnia deniq; per ipſum condita? Pſal. 32.
Iſti nouæ commentitiæq; doctrinæ inuentores aliud inducunt Verbum, & aliam patris ſapientiam comminiſcuntur. Hunc enim opinione tantùm propter illa, quæ ratione ſunt prædita, Verbum, & ſapientiam dici. Nec vident, quàm abſurdum ſit id, quod ex eorum ſententia ſequitur. Nam ſi opinione tantùm propter nos Verbum, & ſapientia dicitur, quid ipſe ſit, non poterunt dicere. Etenim cùm ſcripturæ dicant, eum eſſe Verbum & ſapientiam, ipſi autem Dominum hæc eſſe negant, ne eſſe quidem illum volunt homines nefarii, & inimici ſcripturarum. Ac fideles quidem viri poſſunt hæc diſcere tum à patris voce, tum ab Angelis ipſum adorantibus, tum à ſanctis ſcriptoribus, qui de illo locuti ſunt. Iſti verò, qui mentem habent impuram, nec res diuinas, nec Theologos viros intelligunt, poſſunt à Dæmonibus ſaltem ſui ſimilibus edoceri. Qui clamabant, nõ tanquam multos, ſed vt hunc ſolum viderent, & dicebant: Tu es ſanctus Dei & filius Dei. Nam ipſe quidem, qui hæreſim Mar. 1.
animis eorum iniecit, cùm tentaret illum in monte non di- Luc. 4.
xit: Si & tu filius Dei es, quaſi eſſent & alii, ſed tanquàm ſolus ipſe eſſet, ſi tu, inquit, es filius Dei. Sed hominibus admi- Matth. 4.
randis idem accidit, quod ipſis Græcis. Sicut enim hi cùm non poſſent vnum Deum percipere, Deorum ſibi multitudinem confinxerunt: ſic & illi cùm vnum patris Verbum eſſe non crederent, ad multitudinem confugerũt. Et eum;

qui

qui verè Deus eſt, Verbum eſſe verum negantes, creatum
fuiſſe audent cogitare, & dicere, nec attendunt, quanta
impietate referta ſit eiuſmodi ſententia. Nam ſi creatus
eſt, quomodo rerum procreatarum author eſſe poteſt?
Aut quomodo ipſe filius eſt, & ſapientia, & Verbum? Ver
bum enim non creatur, ſed gignitur. Et quod creatum
eſt, non eſt filius, ſed opus confectum. Quod ſi res procrea
tæ per ipſum effectæ ſunt, creatus autem & ipſe eſt, per ali
quid omnino factus eſt'. Neceſſe eſt enim, ea, quæ fiunt,
per aliquem fieri. Non eſt autem creatus, aut factus, quia
nõ eſt opus, ſed Verbum patris. Præterea ſi alia præter Do
minũm eſt patris ſapientia, & ſapientia in ſapientia facta
eſt. Si autem ſapientia eſt Verbum Dei, erit verbum in ver
bo factum. Et ſi Dei Verbum eſt filius, filius erit in filio fa-
Ioan. 14. ctus. Quomodo igitur Dominus dixit: Ego in patre, & pa-
ter in me eſt? cum in patre ſit alius, in quo & ipſe Dominus
factus eſt? cur autem & Ioannes omiſſo illo de hoc tantùm
loquitur, omnia, inquiens, per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo
Ioan. 1. ne vnum quidem factum eſt? Iam ſi omnia voluntate Dei
facta, per ipſum facta ſunt, quomodo & ipſe vnum eorum
1. Cor. 8. ſit? Et cùm Apoſtolus dicat: Propter quem omnia, & per
quem omnia, Iſti non propter illum nos eſſe factos aſſe-
runt, ſed eum propter nos. Si enim res ſic haberet, dicendũ
erat: propter quos factum eſt Verbum. Non autem id di-
xit, ſed propter quem omnia, & per quem omnia. Ex quo
iſtos Hæreticos eſſe, & Sycophantas declarauit. Iam cùm
auſi ſint dicere, aliud quoddam eſſe Verbum in Deo,
quandò nequeunt apertas ex ſcripturis demonſtrationes
afferre, opus ſaltem oſtendant aliquod iſtius à ſe conficti
Verbi, ſi patris opera ſine hoc Verbo facta ſunt, vt ſtultitiæ
ſuæ cauſam aliquam habere videantur. Nam veri quidem
Verbi opera cunctis perſpicua ſunt, ex quibus ratione qua
dam & ipſum cognoſcitur. Quemadmodum enim res pro
creatas intuentes procreatorem ipſarum Deum intelligi-
mus, ita cùm nihil in eis confuſum, ſed omnia ordine, &
prouidentia moueri, conſeruariq; conſpicimus, Dei Ver-
bum in omnibus exiſtens, & omnia regens, ac moderans
animaduertimus. Hoc & diuinæ ſcripturæ teſtantur, quæ
dicũt ipſum eſſe Dei Verbum, & per illud omnia fuiſſe con
fecta, & ſine ipſo factum eſſe nihil. Iſtius autem Verbi,
quod ipſi afferunt, nec ſcripturæ teſtimonium, nec opus
vllum oſtendunt. Siquidem & pater, hic eſt, inquiens, fi-
Matth. 3. lius meus dilectus, nullum alium eſſe præter ipſum ſignifi-
cat. Quamobrem egregii iſti homines Manichæis in hac
parte videntur ſimiles. Vt enim illi Deum quendam no-
mine duntaxat bonum appellant, opus autem illius, quod
aut videatur, aut non videatur, nequeunt vllum demõſtra-
re, Deum verò illum, qui re ipſa verus eſt Deus, cœliq;, &
terræ, & eorum, quæ ſub aſpectum non cadunt, effector
eſt, negant, atque ita fabularum confictores eſſe deprehen
duntur, ſic & iſti declarant dementiam ſuam, qui non illius
Verbi, quod vnum in patre eſt, opera contemplantur, &
ipſum negant, aliud autem ſibi ipſi confingunt Verbum,
quod nullius nec operis nec ſcripturæ poſſunt teſtimonio
comprobare. Et paulo poſt. Deinde cùm Apoſtolus dicat:
1. Cor. 1. Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia, iſti eum bruchis il-
lum, & vulgatis & cõmunibus virtutibus numerant. Quid?
Matth. 11. cùm Dominus dicat: Nemo nouit patrem niſi filius. Et rur
Luc. 10. ſum: Non quòd patrem quiſpiam viderit, niſi ille, qui eſt
à patre, nònne iſti verè pugnant cum Deo, dicentes, pa-
trem à filio nec videri, nec cognoſci perfectè? Cùm enim
Ioan. 10. idem Dominus dicat: ſicut cognoſcit me pater, ſic ego
cognoſco patrem, pater autem non ex parte cognoſcat
filium, nónne inſaniunt, dum ita nugantur, vt aſſerant,
filium ex parte, & non plenè patrem cognoſcere? Ad hæc
ſi Verbum exiſtendi principium habet, & res item omnes
principium habent, quo factæ ſunt, quid in his primum
ſit, dicant. Verùm, quid reſpondeant homines aſtuti', nõ
habebunt. Patris enim eſt verum germen, & ſempiter-
num. Et in principio erat Verbum, & Verbum erat apud
Deum, & Deus erat Verbum. Nam quod dicunt, filium
ne ſuam quidem naturam cognoſcere, id verò ne reſpon-
ſione quidem dignum eſt, & ipſorum furorem coarguit.
Qui enim ſe non cognoſcat Verbum, quod omnibus tum
patris, tum ſui ipſius cognitionem elargitur, quiq; eis, à qui
bus non cognoſcuntur, iraſcitur & indignatur?

Eiuſdem ex quinto libro contra Arianos.

EX Deo Deus eſt Verbum. Et Deus enim erat verbũ.
Et rurſum: Quorum patres, ex quibus & Chriſtus, Rom. 9.
qui eſt omnium Deus benedictus in ſecula. Amen.
Et quoniam ex Deo Deus eſt, & Dei Verbum ſapientia, et
filius, & virtus eſt Chriſtus, iccircò vnus Deus in diuinis
ſcripturis enuntiatur. Vnius enim Dei filius cùm ſit Ver-
bum, ad ipſum, cuius etiam eſt, refertur, vt duo quidem
ſint pater, & filius, ſed vna vtriuſq; diuinitas, quæ diuidi ſe-
cariq; non poteſt. Dicemus etiam hoc modo. Diuinitatis
vnum eſt principium, non aũt duo principia. Quare pro-
priè principatus eſt. Ex ipſo autem principio natura filius
eſt Verbum non vt principium alterum quod per ſe ſubſi-
ſtat, aut extra ipſum ſit factum, ne duplex, aut multiplex
imperium exiſtat, ſed vnius principii proprius filius, pro-
pria ſapientia, proprium Verbum ex ipſo conſiſtens princi
pio. Nam, vt Ioannes ſcribit, in hoc principio erat Verbũ,
& Verbum erat apud Deum. Deus enim principium eſt.
Et quoniam ex ipſo Verbum eſt, iccircò etiam Deus eſt.
Ac quemadmodum filius non eſt alterum principium, ne
duo principia ſint, ſic Verbum, quod ex vno eſt principio
non diſſoluitur, neq; eſt vox ſimpliciter ſignificans, ſed eſt
per eſſentiam Verbum, & per eſſentiam ſapientia, quæ ve
rè eſt filius. Nã ſi per eſſentiam nõ eſſet, Deus eſſet in aëra
loquens, & corpus, quod nihil hominibus amplius contine
ret. Verùm quoniam non eſt homo, nec Verbum eius eſt,
vt exigit hominũ imbecillitas. Sicut enim vna eſſentia prin
cipium eſt, ſic vnum per eſſentiam ſubſiſtens Verbum &
ſapientia. Nam vt ex Deo Deus eſt, & ex ſapiente ſapien-
tia, & ex rationem habente ratio, ſeu Verbum, & ex patre
filius, ſic ex eo, qui in propria exiſtit perſona, in pſona pro
pria exiſtens, & ex eſſentia habens eſſentiam, in eſſentiaq;
cõſtans, & ex eo, qui eſt, is qui eſt. Etenim niſi eſſet ſapien-
tia per eſſentiam, & Verbum in eſſentia conſtans, & filius
exiſtens, ſed ſimpliciter eſſet ſapientia, & Verbum, & filius
in patre, ipſe pater eſſet ex ſapientia, Verboq; compoſitus.
Ex quo ſequerent ea, quæ prædiximus, incõmoda, eſſetq;
ipſemet ſui ipſius pater, & filius, & ſe ipſum generans, & à
ſe genitus, vt paulo poſt oſtendemus. Aut nomine tantùm
eſt Verbum, & ſapientia, & filius, non autem ſubſiſtit is, de
quo hæc dicuntur, vel potius qui hæc ipſa eſt. Si non ſubſi-
ſtit, inania hæc ſunt nõia, & ſuperuacanea, niſi quis dicat
Deũ eſſe ipſam ſapientiam, & ipſum Verbum. At hoc pa-
cto ipſe ſui ipſius eſſet pater, & filius. Pater quidem quãdo
ſapiens; filius autem, quando ſapientia. Verùm hæc non
ſunt in Deo, vt qualitas quædam. Abſit. Abſurdum enim
hoc eſt. Nam Deus hoc modo eſſet compoſitus ex eſ-
ſentia, & qualitate. Siquidem omnis qualitas eſt in eſſen-
tia. Et hoc pacto diuinam vnitatem, quæ diuidi non po-
teſt, compoſitam eſſe conſtaret, quippe quæ in eſſentiã,
& accidens ſecaretur.

Ex eodem libro.

QVemadmodum verè pater eſt,ſic & ſapientia ve-
rè eſt.Hac igitur ratione duo ſunt,quoniam non,
vt Sabellius opinatur,idem eſt pater,& filius. Sed
pater eſt pater,& filius eſt filius. Vnum autem ſunt, Quia fi
lius per naturam eſt eſſentiæ patris proprium ipſius Verbũ
exiſtens. Hoc Dominus docebat, Ego, inquiens, & pater
Ioan. 10. vnum ſumus. Neq; enim Verbum à patre ſeparatum eſt,
neque pater ſine Verbo vnq̃ fuit,aut eſt. Quare & Verbũ
eſt Deus,& pater non ſine Verbo.

Ex eodem libro.

CHriſtus eſt Verbum Dei. Vtrum igitur ſic à ſe extitit,
vt per ſeſe ſubſiſtens ad glutinatus ſit patri: An Deus
ipſum fecit,& Verbum ſuum appellauit? Si primum
detur,vt per ſe extiterit,Deuſq; ſit,duo erunt principia,ne
que erit verè proprius patris filius,quippe qui nõ ipſius ſit
patris,ſed ſui ipſius. ſin concedatur ſecundum, vt extrinſe-
cus factus fuerit,erit res procreata. Reliquum igitur eſt, vt
illum ex Deo dicamus eſſe. Vt aliud ſit id, quod ex aliquo
eſt,& aliud id,ex quo illud eſt. Atque ita erunt duo. Quòd
ſi duo non ſint,ſed de eodem dicatur pater & filius, idem
erit & cauſa,& quod à cauſa proficiſcitur,idem gignens &
genitum. Quod quidem abſurdum in Sabellio deprehen-
ſum eſt. At ſi ex ipſo ſit,ſed non aliud,erit & gignens,& nõ
gignens. Gignens quidem, quoniam à ſe profert, non gi-
gnẽs autem quia nihil aliud,quàm ſe profert. Ex quo ſeque
tur,vt opinione tantùm idem dicatur pater,& filius. Quæ
ſi abſurda ſunt,duo ſint pater & filius. Vnum autem, quia
filius non extrinſecus factus eſt,ſed ex Deo genitus. Quòd
ſiquis genitum recuſat dicere,& tantummodo dicit, Ver-
bum eſſe cum Deo,caueat is,ne dum fugit id, quod à ſcri-
ptura dicitur, in abſurdam aliquam opinionem incurrat,
& natura duplici Deum introducat. Qui enim non ex vni
tate Verbum eſſe concedit, ſed ſimpliciter patri Verbum
vult eſſe coniunctum,& ad glutinatum, duplicem inducit
eſſentiam, quarum neutra ſit alterius pater. Idemq; con-
tingit de poteſtate.

Ex eodem libro.

DEus aut ſapiens eſt, nec ratione, ſeu oratione, aut
Verbo caret. aut contra inſipiens, & verbo carens.
Hoc ſi admiſerint, ſtatim per ſe vt abſurdiſsimum
corruet. Sin illud conceſſerint, interrogandi ſunt, quo-
modo ſapiens ſit,ne Verbo careat. Vtrum extrinſecus, an
ex ſe Verbum,& ſapientiam habuerit. Nam ſi extrinſecus,
Verbum illi vt additum,& ad glutinatum adhærebit, & ip
ſe prius,quàm illud aſſequeretur,inſipiens erat, & ſine Ver
bo. Sin ex ſe perſpicuum eſt,illud non ex nihilo conſtitiſſe,
neq; fuiſſe vnquàm,cùm non eſſet, ſemper enim fuit quo-
niam & is,cuius imago eſt, ſemper eſt. Quòd ſi dixerint,
Deum quidem eſſe ſapientem,nec Verbo vacare,ſed pro-
priam in ſe ipſo ſapiẽtiam,& proprium Verbum obtinere,
quod tamen non ſit Chriſtus, cùm in eo Chriſtum etiam
fecerit: reſpondendum erit,ſi Chriſtus in illo factus eſt, &
omnia nimirum in illo fuiſſe facta,& eſſe Verbum illud, de
quo & Ioannes,omnia,inquit,per ipſum facta ſunt: & Da
Ioan. 1. uid,omnia inquit,in ſapientia feciſti. Quòd ſi aliud verbũ
Pſal. 103 in patre ſit, Chriſtus mendax deprehendetur, cùm dicit:
Ioan. 14. Ego in patre,& pater in me eſt. Illud item falſum eſſe con-
Ioan. 1. ſtabit: Verbum caro factum eſt. Nam ſi Verbum,in quo
facta ſunt omnia, factum eſt caro, Chriſtus autem non
eſt Verbum illud à patre, per quod omnia facta ſunt, Ver-

bum vtique caro factum non eſt,ſed fortè Chriſtus nomi-
natus eſt Verbum. Ex quo primùm ſequitur,vt aliud ſit, q̃
nomen indicat,deinde,vt non per ipſum facta ſint omnia
ſed in illo,in quo & Chriſtus. Quòd ſi ſapiẽtiam, aut ipſam
ſapientiam qualitatem eſſe dixerint in Deo patre, eadem,
quæ ſupra dicta ſunt,incommoda conſequẽtur, vt & com
poſitus ſit,& ipſe ſui ipſius tum filius,tum pater. Attamen
eos inde redargui,& conuinci oportet, Quoniam ſi Ver-
bum in Deo eſt,creatum non eſt,neque factum ex nihilo.
Quòd ſi in Deo ſemel conceditur eſſe Verbum, non alius
illud erit,niſi Chriſtus, Qui, Ego,inquit, in patre, & pater
in me eſt. Qui & ideò eſt vnigenitus,quia nullus alius ex ip Ioan. 14
ſo genitus eſt,niſi vnus hic filius,qui eſt Verbum,& ſapien
tia,& virtus, Ex quibus tamen non componitur Deus, ſed
genitor eſſe conſtituitur. Quemadmodum enim Verbo
res creat, ſic eſſentiæ propriæ filium per naturam gignit
ipſum Verbum,per quod & facit,& creat, & regit omnia.
Verbo enim & ſapientia facta ſunt vniuerſa,& eiuſdẽ præ-
ſcripto ordine conſeruantur.

Eodem loco hæc ſequuntur ex Deuteronomio.

VOs autem adhærentes Domino Deo veſtro viuitis, Deut. 4.
vſq; in præſentem diẽ. quibus ex verbis intelligi po-
teſt, quæ ſit inter res procreatas & Dei filium, qui
procreatus non eſt, differentia. Filius enim dicit: ego & pa Ioan. 10.
ter vnum ſumus. Et, ego in patre, & pater in me eſt. Quæ Ioan. 14.
autẽ procreata ſunt, quando proficiunt, adhærent Domi
no. Verbum vti proprium in patre eſt. Quæ facta ſunt,
cùm ſint extrinſecus, adhærẽt,quippe quæ natura ſint alie-
na,volũtate autem affinia. Etenim qui natura filius eſt, eſt
vnum cum illo,à quo genitus eſt. Qui autem adoptatur, ge
neri inhæret. Iccirco ſtatim ſubiicit: Quænam eſt alia na-
tio tam grãdis,cui Deus eius appropinquet? Et alibi, Deus, Deute. 4.
inquit,appropinquans ego ſum. Rebus enim à ſe factis vti Hier. 23
peregrinis appropinquat,ſed in filio eſt, & filius non adhæ
ret patri, ſed eſt eadem natura cum patre. Quamobrem
Moſes rurſus in eodem Deuteronomio, Vocem, inquit,
eius audietis,& ipſi adiungemini. Quod autem adiungitur
extrinſecus additur. Ad infirmam autem, & humanã Aria
norum opinionem,qui Dominum inopem ſuſpicantur,cũ
dicit, Datum eſt mihi,& accepi. Et cum Paulus, propter
quod,inquit, exaltauit illum, & ſedere fecit ad dexteram
ſuam,& alia eiuſmodi reſpondendum eſt, Dominum no-
ſtrum,cùm Verbum ſit,& filius Dei,corpus geſtaſſe, & fi-
lium etiam hominis eſſe factum,vt medius inter Deum at
que homines intercederet,& quæ Dei ſunt,nobis,quæ au-
tem noſtra ſunt,Deo conciliaret. Itaque cùm eſurire dici-
tur,& lachrymare,& ſeſſus eſſe,& cũ voces illas edit, Eloi,
Eloi,noſtras ſuſcipit affectiones,& eas ad Deum refert, vt
pro nobis intercedens illas aboleat. Cùm autem, Data eſt
mihi,inquit,poteſtas:&,accepi:&,propter q̃ exaltauit illũ
Deus. Munera per ipſum ad nos translata declarantur. Ne
que enim Verbum eget aut factum eſt vnq̃. Neq; rurſum
idonei ſunt homines,qui hæc ſibi ipſi comparẽt, ſed nobis
per Verbum data ſunt. Nam ea ſibi tradita nobis commu-
nicat. Ideò enim factus eſt homo, vt illa nobis imperti-
ret. Simplex enim, ac nudus homo non fuiſſet huiuſmo-
di muneribus dignus. Verbum rurſus ſolum illis non indi-
guiſſet. Nobiſcum igitur coniunctum eſt Verbum, &
tunc nobis poteſtatem dedit, & nos exaltauit. Nam Ver-
bum in homine exiſtens hominem exaltauit. Et cùm eſſet
in homine Verbum, accepit homo. Quocirca cùm Verbũ
in carne eſſet, exaltatus eſt homo, & poteſtatem accepit.

Ex quo

Ex quo fit, vt ad Verbum hæc referantur, quoniam per ipſum data ſunt. Per verbum enim in homine exiſtens hæc munera ſunt tributa. Et quemadmodum Verbum caro factum eſt, ſic & homo quæ Dei ſunt per Verbum accepit. Omnia enim, quæ homo accepit, Verbum dicitur accepiſſe. Vt quanuis indignus ſit homo, quantum ad naturã eius pertinet, qui illa acciperet, tamen propter Verbum carnẽ factum accepiſſe demonſtretur. Quapropter cùm aliquid Domino datum dicitur, aut alia eiuſmodi de illo narrãtur, ea ſic intelligenda ſunt, vt non illi tanquàm indigenti, ſed homini per illud tributa cognoſcamus. Etenim quicunq; pro alio intercedit, ipſe gratiam accipit, non quòd illa ipſe egeat, ſed propter illum, pro quo intercedit. Sicut etiam infirmitates noſtras ſumit, non vt infirmetur, & eſurit, non vt eſuriat, ſed vt quæ noſtra ſunt incommoda deleat, ſic infirmitatum loco munera accipit à Deo, vt eorum poſſit homo ſibi coniunctus particeps fieri. Quamobrem omnia,
Ioan. 17. inquit, quæ dediſti mihi, dedi eis. Et rurſum pro ipſis, inqt, rogo. Rogat enim pro nobis, qui ſuſcipit quæ noſtra ſunt. Et quæ accepit, ea nobis eſt elargitus. Quoniam igitur cũ homine coniunctum eſt Verbum, Pater Verbum ipſum aſpiciens munera ſua donauit homini, vt exaltaretur, vt poteſtatem acciperet, & alia eiuſmodi. & ipſi quodammodo data ſunt, quæ nos per ipſum accipimus. Vt enim propter nos hominem induit, ita nos propter illum ſumus exaltati. Proinde non eſt abſurdum, vt qui pro nobis ſe ipſum humilem abiectumq; fecit idem pro nobis dicatur exaltatus. Donauit igitur ipſi, hoc eſt, nobis propter ipſum. Et exaltauit ipſum, id eſt nos in ipſo. Ac nobis quidem exaltatis, & accipientibus, & adiutis, Verbum tanquam exaltatum ſit ipſum, aut acceperit, adiutumq; fuerit, gratias agit patri, & quæ noſtra ſunt, in ſe trãsferens, omnia, inquit, quæcun
Ioan. 17. que dediſti mihi, dedi illis.

Ex eodem libro. Oſtendit homines Arii morbo & inſania laborantes inter ſe diſſentire. Quæ enim falſa ſunt, ne ſibi quidem ipſa congruere.

QVi Ariano furore cũ Euſebio correpti ſunt, exiſtendi principium filio tribuentes, fingunt, nolle ſe concedere, vt regni principium habeat. Quodquidem ridiculum eſt. Nam qui filio exiſtendi principium tribuit, is vtique regnandi quoque principium aſſignat. Quare dũ id, quod negant, confitentur, ſe cæcos eſſe declarant. Et rurſum qui filii nomen duntaxat concedunt, ipſum autem Dei filium eſſentia præditum eſſe nolunt, aut ſubſiſtere, ſe illis indignari ſimulant, qui aliquando fuiſſe aſſerunt, cũ ipſe non eſſet, in quo tamen ridiculi deprehenduntur. Nã qui illum penitus eſſe negant, eis indignantur, qui tempore ipſum eſſe concedunt. Atque ita dum aliis ſuccenſent, ſe idem nunc abnuere, nunc affirmare confitentur. Item qui cum Euſebio conſentiunt, filium confitentes, negant, ipſum eſſe natura Verbum, & opinione tantum dici filium volunt. Alii contra Verbum confitentes, negant eſſe filium, & Verbum ipſum opinione ſola dici filium conan
Ioan. 10. tur approbare. Ego & pater vnum ſumus, aut duo vnum eſſe dicite, aut vnum duplici nomine præditum, aut vnum in duo diuiſum. Si vnum in duo diuiſum eſſe dixeritis, neceſſe erit, vt id, quod diuiſum eſt, ſit corpus, atque ita neutrum perfectum exiſtat, cùm vtrunque ſit pars, non autem totum. Sin duplici nomine præditum dixeritis, in Sabellii ſententiam incidetis eundem dicentis eſſe patrem & filium, & vtrunque tollentis. Nam dum filium dicit, patrem tollit, dum patrem aſſerit, aufert filium. Reſtat igitur, vt duo ſint vnum. Vnum propter Diuinitatem, & quia vnius & eiuſdem eſt eſſentiæ filius cum patre, & quia ex ipſo patre Verbum eſt. Duo, quia pater eſt, & filius eſt, qui & Verbum. Vnum quoniam vnus Deus. Nam niſi ita eſſet, ſic oportuiſſet dicere: Ego ſum, qui & pater. Aut, ego & pater vnum ſum. Nunc autem dicit: ego & pater vnum ſumus, vt per illud, ego, filium: per illud, Pater, genitorem: per illud, vnum, diuinitatem vnam, & eandem eſſentiam intelligas.

Ex eodem libro. Patrem & filium non eſſe duos Deos, licet ſint duæ perſonæ.

AC ne quis audiens, nos dicere patrem & filium eſſe duo, calumnietur, quaſi duos eſſe Deos ſtatuamus, vt quidam ſibi ipſi confingentes nos protinus derident, & dicunt, à nobis duos Deos cõſtitui, reſpondemus, ſi is qui patrem & filium agnoſcit, duos aſſerit Deos, caueant, ne is qui vnum dicit, filium auferat, Sabellioq; aſſentiatur. Nam ſi is, qui duo dicit, Græcis fauet, & is, qui vnum affirmat, Sabellio ſuffragatur. Res autem nõ ſic habet. Abſit, Sed quemadmodum cùm patrem, & filium duo dicimus, vnum Deum intelligimus: Ita cùm Deum vnum aſſerimus, duo, patrem, & filium agnoſcimus, qui diuinitate ſunt vnum, & quia ſecari, & diuidi nequeunt, & Verbum à patre ſeiungi non poteſt. Quæ quidem res vt exemplo aliquo clarior fiat, videmus ignem, & ſplendorem eius ſic & eſſe, & videri duo, vt vnũ tamen ſint, cùm ab igne ſplendor proueniat, & ab eo ſeiungi non queat.

Quæ obiiciant Ariani. Ex primo eiuſdem in eos libro.

SI nunquàm, inquiunt, fuit, cùm non eſſet filius, ſed æternus eſt, & ſimul cum patre eſt, non filium, ſed fratrem patris conſtituitis. ſtulti homines, & litigioſi. Si æternum duntaxat, non autem filium eſſe diceremus, aliquid fortaſſe non inconſideratè videri poſſent obieciſſe, nunc autem, cùm æternum dicentes, fateamur, ipſum eſſe à patre filium, quomodo genitus gignentis frater poteſt exiſtimari? Et ſi nos in patrem, & filium credimus, quid in his fraternum ſit? aut quomodo poteſt Verbum dici frater illius, cuius eſt Verbum? Neque enim ab aliquo alio principio pater & filius geniti ſunt, vt fratres putentur eſſe, ſed pater filii principium, & genitor eſt. Et pater eſt pater, non autem filius. Et filius eſt filius, non autem frater.

Quid obiiciant Ariani. Ex eodem libro.

SI filius patris eſt germen, & imago, & in omnibus ſimilis patri, deberet, inquiunt, omnino ſicut genitus eſt, ſic etiam gignere, & fieri ipſe quoque pater filii, & hic rurſus ab ipſo genitus, etiam ipſe gignere, atq; ita deinceps in infinitum. Sic enim conſtaret, eum, qui genitus eſt, illius, qui genuit, eſſe ſimilem. Reſpondemus. ſi filius eſt eo mõ, quo homines filii ſunt, fiat etiam genitor, vt filius ſit alter pater, atq; ita deinceps alius ex alio gignatur, vt eorũ ſucceſſio augeatur, & Deorum conſtituat multitudinem. Quòd ſi non ea ratione, qua homines, filius eſt, non ſunt ei, quæ hominum ſunt, attribuenda. Nã reliqua quidẽ animalia, atq; etiam homines iam inde ab ipſo procreationis initio mutuo quodam ſucceſſionis ordine generantur, & generant, vt qui generat, cum ex generato patre gene-

ratus ſit, meritò ipſe quoque fiat alterius pater, cùm à ſuo patre in ſe id ipſum habeat, ex quo & ipſe fuit generatus. Ex quo fit, vt nullus inter eos propriè ſit pater, aut propriè filius, cum idem & pater exiſtat, & filius. Pater quidem illius, à quo generatus eſt, filius autem eius, quẽ ipſe generauit. In ipſa verò diuinitate non ita eſt. Neque enim Deus eſt, vt homines ſunt. Etenim pater non eſt ab alio patre. Quare nec gignit geniturum futurumq́; patrẽ. Nec filius ex patris eſt ſemine, neque ex genito patre genitus eſt. Quamobrem nec ad gignendum eſt genitus. Proinde in ſola diuinitate pater propriè pater eſt, & filius, ꝓpriè filius eſt. Et in his ſolis illud firmum & cõſtans eſt, vt pater ſemper ſit pater, & filius ſemper filius. Quocirca qui dicit, cur filius non eſt eiuſmodi, vt filium generet? idem quærat, cur pater non habuit patrem. Sed vtraque quæſtio eſt impietatis pleniſſima. Quemadmodum enim pater ita ſemper eſt pater, vt nunquam fieri filius valeat: Sic filius ita filius eſt, vt nunquam pater fieri queat. In quo magis oſtẽditur eſſe forma & imago patris, dum manet id, quod eſt, & nunquã immutatur, cùm eandem à patre eſſentiam habeat. Quare ſi mutatur pater, mutetur & imago. Sin pater eſt immutabilis, & ſicut eſt, ſic etiam manet, imago quoque neceſſario ſicut eſt, ſic etiam manet, & non immutabitur.

Ex eodem libro.

SI Verbum non eſt ab omni æternitate cum patre, Trinitas non eſt æterna. Sed cùm eſſet primùm vnitas, ex acceſſione facta trinitas eſt, & progrediente, vt ipſi volunt, tempore aucta conſtitit. Præterea ſi filius non eſt proprium patris eſſentiæ germen, ſed ex nihilo factus eſt, ex nihilo Trinitas eſt conſtituta. Et fuit aliquando, cùm non eſſet Trinitas, ſed vnitas. Et imperfecta fuit primò, deinde abſoluta. Et quod deinde genitum eſt, cum iis, quæ creata ſunt, numeratur. Et id, quod aliquando nõ fuit, ſimul cum eo, quod ſemper eſt, diuinum exiſtimatur, & colitur. Et, quod maius eſt, ipſa Trinitas ſibi ipſa diſſimilis eſſe reperitur, quippe quæ cum peregrinis, & alienis naturis, & eſſentiis coniuncta ſit. Hoc autem quid aliud eſt, niſi Trinitatẽ eſſe genitam affirmare? Quæ autem Trinitatis diuinitas ſit, quæ ſibi ipſa diſſimilis exiſtat, & ex acceſſione fuerit tempore completa, & nunc hoc, nunc illo modo ſe habeat? Nónne veriſimile eſt, eam acceſſionem rurſus aliam, atq; aliam perpetuò accepturam, vtpote quæ initiò ſemel ex acceſſione conſtitutionem ſuam obtinuerit? Quid porrò dubium, fieri poſſe, vt imminuatur? Quæ enim adiuncta ſunt, & adimi poſſe perſpicuum eſt.

Quid obiiciant Ariani. Ex *eodem libro.*

SEd ecce, inquiunt, ſemper Deus fuit procreator, & eſt, neque illi procreandi facultas acceſſit. Num igitur quoniam æternus eſt procreator, æternæ ſunt etiã res procreatæ, vt in illis item nefas ſit dicere, eas fuiſſe antequàm fierent? ſtulti, ac dementes Ariani. Quid ſimile cum rebus procreatis filius habet? vt quæ de illo dicuntur, eadem, & his conuenire dicant? Cur autem, cùm ante demonſtratum ſit, quantum inter filium interſit & opus, perſtant in ſua dementia? Opus enim, vt diximus, extra opificem eſt, filius autem eſt proprium eſſentiæ germen. Quamobrem opus vt ſemper ſit, non eſt neceſſarium. Nam opifex agit, quando vult, Germen autem non eſt volũtati ſubiectum, ſed eſt eſſentiæ proprietas. Et opifex quidem erit, & appellabitur, etiam ſi nondum ſint opera. Non erit autem, nec vocabitur pater, niſi filius ſit. Quod ſi curioſius pergant inquirere, cur, cùm Deus ſemper poſſet facere, quæ facta ſunt, non ſemper fecerit, Quæſtio ipſorum erit hominum furentium & audacium. Quis enim nouit mentem Domini? aut quis eius fuit conſiliarius? aut quomodo dicet figmentum ei, qui ſe finxit, cur me feciſti ſic? Ro.ii. Rom.9. Verùm vt aliquam licet tenuem, & adumbratam rationem afferamus, nec omnino taceamus, ſic habeant, etſi Deus poterat ſemper facere, res tamen non poterant æternæ eſſe. Ex nihilo enim ſunt, nec eſſe poſſunt prius, quàm fiant. Quæ autem prius, quàm fiant non ſunt, quomodo ſimul eſſe poſſint cũ Deo, qui ſemper eſt? Quamobrem Deus rebus ipſis conſulens, quando vidit, eas factas poſſe permanere, tunc omnes fecit. Et quemadmodum, cùm poſſet, quo tẽpore vel Adam, vel Noë, vel Moſes fuit, mittere Verbum ſuum, nõ tamen miſit, niſi ſeculis iam abſolutis, ſic enim humano generi conducere cognoſcebat, eodem modo, & res vniuerſas fecit, quando voluit, & nouit, eis ſic expedire. At filius, qui non eſt opus aliquod procreatum, ſed proprietas eſſentiæ patris, ſemper eſt. Etenim cùm ſemper ſit pater, ſemper etiam eius eſſe oportet eſſentiæ proprietatem. Hæc autem eſt Verbum, & ſapientia ipſius. Iam vt res procreatæ non ſint, nihil adimitur procreatori. Nam procreare poteſt, quando vult. Filius autem niſi ſit ſemper cum patre, eſſentiæ ipſius perfectio diminuitur. Itaq; res omnes per Verbum factæ ſunt, quando ipſi libuit opifici Deo. Filius autẽ, cùm ſit proprium patris eſſentiæ germen, ſemper eſt.

Ex *eodem libro.*

AIunt ab Apoſtolo ſcriptum eſſe: Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Philip. 2. Et à Dauide: Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Pſal. 44. Deinde quaſi ſapienter aliquid dicant, ita colligunt: ſi propterea fuit exaltatus, & gratiam accepit, & iccircò vnctus eſt, propoſiti præmium obtinuit. Ex quo patet, eum, cùm propoſito agat, & agendo deliberet, mutabili eſſe natura præditũ. Hæc non ſolùm dicere, ſed ſcribere auſi ſunt Euſebius, & Arius. Hæc qui ab illis acceperunt, auſi ſunt in medio foro prædicare. Ex virtute enim, inquiunt, qua melior effectus eſt, obtinuit, vt diceretur filius & Deus, cùm verus Deus non ſit. Nam ex aliquo naturaliter naſci, id demum eſt, verum eſſe filium, qualis fuit Iſaac ex Abraham, & Ioſeph ex Iacob, & ſplendor ex ſole. Qui autem ex virtute & gratia filii dicuntur Dei, naturæ loco gratiam habent, quam acceperunt. Sunt etiam alii filii, qui illo nomine ab vtuntur, de quibus dictum eſt: Filios genui, & educaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Nil mirum, cùm filii natura non eſſent, Quamobrẽ & cùm ſeſe mutaſſent, ſpiritu priuati ſunt, & abdicati: & rurſum ſi reſipiſcant, illos ſuſcipiet Deus, & lumen infundet, & filios appellabit, qui & initio gratiam ipſis eſt elargitus. Quid igitur fuit antea, ſi nunc exaltatus eſt? ſi nunc adorari cœpit? ſi filius dictus eſt, poſteaquàm factus eſt homo? Apparet enim, eum carni nihil boni attuliſſe, ſed contra potius ab ea multum accepiſſe, ſiquidem prius, quàm homo fieret, nec Dominus, nec Deus, nec Verbum erat, aut aliud quicquã præter hæc, ſed poſtea virtutis ergo donatus eſt his. Et, quod illis male vertet, cogentur dicere, ipſum ne fuiſſe quidem ante hac, ſed eſſe totum natura hominẽ, & præterea nihil. Hoc aũt ab Eccleſia alieniſſimum eſt, & Samoſatenſis, eorumq́; Iudeorum, qui nunc ſunt, ſententiæ congruit. Nam ſi aut non erat, aut erat quidem, ſed melior poſtea factus eſt, quomõ per ipſum facta ſunt omnia? Aut quomodo pater hoc imperfecto filio lætabat?

Aut

Aut quomodo ipſe in conſpectu patris antea gaudebat? Præterea quomodo, ſi poſt mortem adeptus eſt, vt adoraretur, ipſum adorauit Abraham, & Moſes in rubo. Et (id
Dan. 7. quod Daniel vidit) quónam pacto innumerabilia millium millia miniſtrabant ei? Quónam pacto ſi nunc, vt iſti volunt, aſſecutus eſt, vt melior, & præſtantior fieret, gloriã, quæ ante mùndum eſt, & mundo præcellit, ipſe de ſe loquens commemorat, clarifica me, inquiens, pater, ea glo-
Io. 15. ria, quam habui priuſquam mundus fieret, apud te? Quæ cùm ita ſint, non deſcẽdens ipſe melior factus eſt, ſed quæ ea re egebant, meliora fecit. Et homo factus homines Dei filios, ac Deos reddidit. Non ergo cùm homo eſſet prius, deinde factus eſt Deus, ſed cùm Deus eſſet, deinde factus eſt homo, vt nos diuinitate decoraret. Ad hæc qui poſſet appellari primogenitus rerum omnium procreatarum, ſi ante ſe haberet, qui filij, & Dei vocarẽtur? Aut cur primi illi non ſunt eiuſmodi, vt de illis dicatur, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & propter nos poſtea verbum hoc factum eſt caro? Quare illud, ſuperexaltauit, non ſignificat verbi eſſentiam exaltatam. Fuit.n.ſemper, & eſt æqualis Deo ſed exaltatio illa pertinet ad humanitatem. Et ideo nõ prius hæc dicta ſunt, q̃ verbum caro factum eſt, vt perſpicuum eſſet, voces illas, humiliauit, & exaltauit, ad hominem referri. cuius.n.humilitas eſt, eiuſdem eſt, & exaltatio. Et ſi propter carnis aſſumptionem ſcriptum eſt, etiam, Exaltauit. Exaltatione.n.egebat homo propter carnis & mortis humilitatem. Qm̄ igitur verbum cùm eſſet imago patris, & immortale ſerui formam accepit, & propter nos in carne ſua mortem pertulit, vt ita ſe pro nobis per mortem offerret patri, iccirco etiam vt homo propter nos & pro nobis dicitur exaltatus, vt ſicut nos morte ipſius omnes mortui ſumus in Chriſto, ſic etiam in Chriſto, à mortuis excitati, & in cœlum profecti, quo ipſe præcurſor noſter peruenit, exaltemur. Quòd ſi nunc pro nobis ita ſe demiſit, quãuis & nunc, et ante, & ſemper eſſet Dominus, pro nobis vtiq; exaltatus ſcribitur. Et quemadmodum ipſe quãuis omnes ſanctos efficiat, dicit tñ vt ſe ſanctificet, non quo verbum ſanctum fiat, ſed vt nos omnes in ſeipſo ſanctos reddat: ſic & illud, quod dictum eſt, Exaltauit illum, non eo pertinet, vt ipſe exaltetur, eſt enim altiſſimus, ſed vt ipſe quidem pro nobis iuſtitia fiat, nos autem in ipſo exaltemur, & in cœlorum fores ingrediamur, quas pro nobis ipſe patefecit. Cũ
Pſal. 23. præcurrentes dicant: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Neque enim ipſi Domino & rerum omnium effectori concluſæ erant, ſed propter nos, quibus cœli fores erant clauſæ ſic ſcriptum eſt. Itaq; propter carnem, quam geſtabat, humano more dictum eſt: Tollite portas: Et, introibit, tanq̃ homo ingrediatur. At de ipſo rurſum, vt qui Deus ſit, dicitur: Et introibit Rex gloriæ. Ac eiuſmodi quidem de nobis exaltationem Spiritus ſanctus prænũtiauit in octogeſimo Pſalmo, Et in iuſtitia tua, inquiens, exaltabuntur. Qđ ſi ipſe filius iuſtitia eſt, non vtiq; tanq̃ inops eſt exaltatus, ſed nos per iuſtitiam, quæ ipſe eſt, exaltati ſumus. Nam & illud: Et donauit illi, non propter verbum ſcriptum eſt, Iam enim & ante, q̃ fieret homo, & ab Angelis, & ab omnibus rebus procreatis ob paternam proprietatem, vt diximus, adorabatur. Sed propter nos, & pro nobis, hoc item dictum de ipſo eſt. Etenim Chriſtus quemadmodum vt homo & mortuus, & exaltatus eſt, ſic etiam vt homo dr̄ accipere id, quod ſemper habebat vt Deus, vt gratia data in nos perueniret. Non.n.imminutum eſt verbum corpus aſſumens, vt ſibi gratiam acquireret, ſed potius, vt quod induerat corpus, diuinum redderet. Illud autem humano generi donauit, vt quemadmodum verbum & in forma Dei exiſtens adorabatur, ſic etiam factum homo, vocatumq́; Ieſus. nihilominus res omnes procreatas ſub pedibus poſitas, & eo nomine genua ſibi flectentes, ſeq́; collaudantes haberet. Ex eo enim, ꝙ verbum caro factum eſt, & mortem in carne pertulit, nullum ad Diuinitatem dedecus peruenit. Sed gloria potius ad patrem. Siquidem gloria patris eſt, vt homo, qui perierat, inuentus ſit, & qui mortuus erat, ſit in vitam reuocatus, & Dei templum euaſerit. Qđ autem Dominus, quem virtutes illæ cœleſtes ſemper adorabant, nunc etiam adorent in nomine Ieſu, noſtra hęc eſt gloria, atque exaltatio, Et quod Dei filius etiam homo factus colitur & adoratur ab ipſis virtutibus cœleſtibus, quæ nos conſortes eius, & vnum cum ipſo corpus effectos & in loca ſua introductos non alienos aut peregrinos exiſtimabunt.

Ex *eodem libro*.

SI, qm̄ in Pſalmo ſcriptũ eſt, Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, occaſionem ad ea, quæ volunt confirmanda, ex his verbis arripiunt, animaduertant homines ſcripturarum imperiti, & impietatis inuẽtores, hic rurſum non verbi præmium virtutis, actionisúe, ſed deſcenſus illius ad nos, & vnctionis ſpiritus in ipſo pro nobis factæ cauſam ſignificari. Non.n.dixit: Propterea vnxit te, vt Deus, aut Rex, aut filius, aut verbum fias. erat enim ante, & ſemper eſt, vt declarauimus, ſed potius quia Deus es, & Rex, iccirco & vnctus es. Qm̄ non ad alium ſpectabat, Spiritu ſancto hominem inungere, niſi ad te, qui patris imago es, ad quam quidem imaginem, & initio facti ſumus. Tuus.n. & ſpiritus eſt Ex rebus enim procreatis nulla erat digna, cui hoc munus cõmitteretur, Cùm & Angeli deliquiſſent, & homines non obtemperaſſent. Quapropter Deum ea prouincia poſtulabat, Deus autem erat verbum, vt hoĩes execrationi obnoxios liberaret. Iã per quẽ, & à quo oportebat niſi per filium, & à filio ſpiritum dari, cùm illius ſpiritus ſit. Ecquando autem nos ſpiritum ipſum accipere potuimus, niſi cùm verbum homo factum eſt? Nam, vt Apoſtoli verba ſignificant, non fuiſſemus redempti, niſi qui in forma Dei eſt, ſerui formam accepiſſet. Et Dauid indicat, nos nũquam fuiſſe ſpiritus participes, aut ſanctos futuros, niſi verbum, quod ſpiritum elargitur, dixiſſet, ſeipſum ſpiritu pro nobis inungi. Quo quidem in carne inuncto & nos illum planè accepimus. Carne enim in ipſo primùm effecta ſancta, cùm per illam ipſe, vt homo, dicatur accepiſſe, nos ex eius plenitudine accipientes conſequentem ſpiritus gratiam obtinemus. — Pſal. 44.

Ex *eodem libro*.

ILlud: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, non quemadmodum vos intelligitis, naturã verbi mutabilem indicat, ſed contra potius, immutabilem. Nam, quia rerum procreatarum natura mutabilis eſt, ideoq́; & Angeli deliquerunt, vt dictum eſt, & homines non obtemperarunt. Et horum actio non eſt firma & ſtabilis, ſed ſæpe contingit, vt qui modo erat bonus, paulo poſt inuertatur, & alius euadat, & qui paulo ante iuſtus erat, mox iniuſtus eſſe deprehendatur, iccirco vno, qui eſſet immutabilis, opus erat, cuius immutabilem iuſtitiam hoĩes tanq̃ virtutis formam & exemplum propoſitum haberent. Neq; verò vti legibus obnoxius, & in vtráq, partem habens propenſionem hoc quidem diligit, illud autem odit, vt amittendi metu alterum complectatur, cùm alioqui mutabilis — Pſal. 44.

ſit,ſed vt qui Deus eſt, & verbum Patris, iudex exiſtit iu-
ſtus, & virtutis amans, vel potius elargitor. Itaq; qm̃ na-
tura iuſtus,ac pius eſt, iccirco diligere iuſtitiam dicitur, &
iniquitatem odiſſe. Quod perinde eſt, ac ſi diceretur, bo-
nos,ac iuſtos amare,complectiq;,malos autem & iniuſtos
odio proſequi, & inſectari. Idem enim & de patre dicunt
Pſal. 10. ſcripturæ. Iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit. Et, odiſti
Pſal. 5. omnes,qui operantur iniquitatem. Et Iacob quidem dile
Rom. 9. xit,Eſau autem odio habuit.

Arianorum, & Valentini, & Carpocratis confutatio, Valentini quidem Chriſtum, & Angelos eiuſdem generis eſſe dicentis: Carpocratis autem mũdum per Angelos fuiſſe factum affirmantis: Arianorum verò filium cum Angelis comparantium.

Ex eodem libro.

DE miniſterio veteris, & noui teſtamenti iudicium ſe
Heb. 1. rens Apoſtolus audacter, ad Iudæos ſcribens, tan-
to, inquit, melior Angelis factus, &c. Iccircò vti
noluit abſoluta comparatione, ac dicere, maior aut hono-
ratior, ne quis de Chriſto & de Angelis id, tanq̃ de iis qui
eiuſdem eſſent generis dictũ exiſtimaret. Sed dixit, melior,
vt naturæ differentiam inter filium,& res procreatas oſten
deret. Id quod ex aliis diuinę ſcripturæ locis intelligi poteſt.
Pſal. 83. Nam & Dauid ita canit: Melior eſt dies vna in atriis tuis ſu
Pro. 8. per millia. Et Solomon, Accipite,inquit, diſciplinã,& non
argentum, & cognitionem ſuper aurũ probatam. melior
enim eſt ſapientia lapidibus pretioſis, & quicquid pretio-
ſum eſt, non eſt illa dignũ. Quis enim non videt diuerſam,
atque aliam eſſe naturam ſapientiæ, atque lapidũ, qui ſunt
è terra. Quę verò cognitio cœleſtibus atriis cũ terreſtribus
domiciliis. aut quę rebus æternis & ſpiritalibus cũ caducis
& mortalibus ſimilitudo? Et Eſais ita loquitur: Hec dicit
Dominus, Eunuchis, qui cuſtodierint ſabbata mea, & ele-
Eſa. 55. gerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meũ, Dabo illis
in domo mea, & in muris meis locum celebrem, Nomen
filiis & filiabus melius, & ſempiternum dabo eis, quod nõ
peribit. Sic nulla prorſus generis coniunctio eſt filio cum
Angelis. Quamobrem ea vox, Melior, non comparationẽ
ſignificat, ſed differentiam, qua illius natura diſtat ab Ange
lorum natura. A c ipſe quidem Apoſtolus vocem illam, Me
lior, interpretans nihil aliud notat, niſi differentiam, quæ
eſt inter filiũ & res procreatas. Dicit enim illum eſſe filiũ,
hos autem ſeruos. Illum vti filium ſedere ad dexteram pa-
tris, hos vti ſeruos aſtare, & mitti, & miniſtrare. Quare ſi
eorum, qui creati ſunt, filij, diuerſi ſunt ab eo, qui ex patris
eſſentia ſolus eſt proprius filius, ſtultum eſt id, quod Ariani
colligunt ex ea voce, Factus. Nam & in his turpiter con-
uicti coguntur rurſum dicere, ea verba fuiſſe per compara
tionem prolata, & quæ comparata ſunt, eodem genere
cõprehendi, & filij eius eſſe naturæ, cuius & Angeli ſunt, vt
primùm illis erubeſcendum ſit, quod Valentini, & Carpo-
cratis, & aliorum Hæreticorum ſententias æmulentur, &
probent. Cùm Valẽtinus quidem Chriſtũ, & Angelos eiuſ
dem eſſe generis dicat, Carpocrates aut mundum ab An-
gelis conditũ affirmet. A quibus & ipſi fortaſſe edocti Dei
Verbum cum Angelis comparant. Verum hæc opinantes
Pſal. 88. refellentur a Dauide ita concinente: Quis ſimilis erit Do-
Pſal. 85. mino in filiis Dei? Et quis ſimilis tibi in Diis Dñe? Audiant
tamen & iſti, ſi forte queant intelligere, quomodo ea, quæ
genere coniuncta, non autem quæ genere diuerſa ſunt, ſo-

leant inter ſe comparari. Nullus enim Deum cum homine
comparat, nec hominem cum animalibus, quæ ratione ca
rent, nec cum lapidibus ligna propter naturæ diſsimilitudi
nem. Sed cũ Deo quidem nihil comparari poteſt. Homo
autem cum homine comparatur, & lignum cum ligno, &
lapis cũ lapide. Ac de his quidem nemo dicet, Melius, ſed,
magis, &, plus. Vt Ioſeph magis formoſus eſt, q̃ fratres eius.
Et Rachel magis pulchra, quam Lia. Et ſtella non eſt me-
lior, quã alia ſtella ſed potius differt in claritate. At de illis,
quæ genere diuerſa ſunt, cum loquimur, tum voce hac, Me
lius, recte vtimur. Quemadmodum de ſapientia, & lapidi-
bus dictum eſt. Quare ſi dixiſſet Apoſtolus: Tantum Ange
lis filius præſtat, aut tanto maior eſt, poſſetis dicere, filium
cũ Angelis cõferri. Nunc aũt cùm dicat, illum tanto Ange
lis meliorem, tantumq́; ab illis diſtare, quantum à ſeruis
filius diſtat, eum ab Angelis natura diuerſum eſſe demon-
ſtrat. Cumq́; rurſus dicat, eum omnia fundaſſe, declarat,
ipſum ab omnibus rebus procreatis diuerſam naturam ha
bere. Iccircò enim & filius non dixit: Pater melior me eſt, Io. 14.
ne quis ſe à patris natura alienum diceret, ſed dixit, maior
me eſt, non vlla tñ magnitudine, nec tempore, ſed ob id,
ꝙ ex patre genitus eſt. Quinetiam Apoſtolus ipſe non præ
cipuè dixit, Tanto melior Angelis factus, vt verbi naturã
à rerum procreatarum natura per comparationem diſtin
gueret, cùm nihil ei comparari valeat, quæ prorſus alia, di-
uerſaq́; ſit, ſed potius, vt verbi peregrinationem in carne,
& conſilii eius in genere humano ſeruãdo diſpoſitionem,
reſpiciens oſtenderet, hoc non eſſe ſimile eorum, qui præ-
ceſsiſſent, vt quãtum ab illis differret, qui ab ipſo prius fue-
rant miſsi, tanto etiam gratiã ab ipſo & per ipſum allatam
Angelorum miniſterio meliorem eſſe cõſtaret. Seruorum
enim illud tantum erat, vt fructus repeterent, filij verò, vt
quæ debebantur, condonaret, vineamq́; transferret. Tan
to melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus. Et rurſum. Heb. 7.
Nunc autem præſtantius miniſterium aſſecutus, quanto Heb. 8.
melioris etiam teſtamenti mediator eſt, quod quidem me
lioribus promiſsis ſancitum eſt. Nihil.n.ad perfectionem
adduxit lex. ſed introductio fuit melioris ſpei. Et rurſum,
neceſſe, inquit, erat, exemplaria quidem cœleſtium his mũ Heb. 9.
dari, ipſa verò cœleſtia melioribus hoſtiis, q̃ iſtis. Melius
& hic, & vbiq; ad Dominum refert, qui & melior, & alius
eſt, q̃ res ipſæ procreatæ. Melior.n.eſt.ipſius hoſtia, me-
lior in ipſum ſpes, & meliora promiſſa ab ipſo allata, non
tanq̃ magna cum paruis comparata, ſed vt alius omnino
naturæ, quãdoquidem & is, qui illa miniſtrauit, melior eſt
rebus ipſis procreatis. Et illud: ſponſor factus eſt, indi-
cat ſponſionem ab illo pro nobis factam. Sicut.n.verbum
exiſtens factus eſt caro, Quod tñ ad carnem referimus,
quæ quidem facta, & creata eſt, ſic & hoc loco illud, Fa-
ctus, ad teſtamenti miniſteriũ refertur ab Apoſtolo. Illud, Pſal. 30.
fias mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt
ſaluum me facias, & illud, Dominus factus eſt refugium Pſal. 9.
pauperi, & quæcũque his ſimilia in diuinis ſcripturis inue-
niuntur, ſi ad filium, quod quidem fortaſſe verius eſt, re-
ferri dicunt, animaduertant, homines ſanctos non optare,
vt ſibi ſit adiutor, & domus refugij, quatenus creatus eſt.
Quamobrem & verba illa, factus, & fecit, & creauit, ſic ac
cipiant, vt ad eius in carne præſentiam referantur. Tunc
enim factus eſt adiutor, & domus refugij, qm̃ corpore ſuo
peccata noſtra in lignum ſuſtulit, & dixit: Venite ad me Mat. 11.
omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.
Sin ad patrem ea referenda dixerint, cùm & hic ſcriptum
ſit: fias, &, factus eſt, tanta videntur eſſe confidentia, & ar-
rogantia, vt Deum etiam factum dicant, & quæ de verbo

Digitized by Google

ipſius aſſerunt, eadem ad illum referant, Id enim ex verbis
ipſis conſequitur, vt eadem de patre cogitent, quæ de ver
bo comminiſcuntur.

Multis argumentis oſtendit, filium, eſſe eiuſdem eſſentiæ cum patre. Ex ſecundo libro cõtra Arianos.

SI filius non eſt, qũo Deum creatorem eſſe dicitis? Nam
ſi per verbum, & in ſapientia fiunt omnia, & ſine hoc
fieri nihil poteſt, non habet per vos, in quo, & per qđ
omnia facit. Quod ſi diuina ipſius eſſentia per vos fœcun-
da non eſt, ſed ſterilis, inſtar hominis non illuſtrantis, &
fontis aridi, cur non erubeſcitis, cùm illum vim procrean-
di habere dicitis? Nónne vos pudet, cùm id auferatis ei,
quod ad naturam pertinet, illud, quod ad voluntatem ſpe-
ctat, concedere? Quòd ſi ea, quæ ſunt extrinſecus, & quæ
non erant prius, cùm vult illa eſſe, facit, & eſt eorum pro-
creator, multo magis eſt filij ex propria eſſentia pater.
Nam ſi Deo voluntatẽ in rebus procreandis conceditis,
Cur in eo illud, quod hac voluntate ſuperius eſt, non agno
ſcitis? Præſtat enim ipſum natura eſſe, & eſſe proprij Ver-
bi patrem, quam voluntate mundum conſtituere. Quòd
ſi illi ſtultitia veſtra adimitur id, quod naturale eſt, quomo
do ſuppetet illud, quod eſt voluntariũ? Prius enim eſt Ver
bum, deinde res procreatę. Quòd ſi rerum procreator eſt,
& Verbum habet nimirum non extrinſecus, ſed proprium
ex ſe. Hoc enim rurſum eſt repetẽdum, ſi voluntatẽ habet
eam, quę rerum effectrix eſt, & quę ad res condendas ſatis
eſt, Verbum autem ipſius eſt efficiens, & creans, non eſt
dubium, quin Verbum ipſum ſit viua voluntas Patris, &
actio per eſſentiam exiſtens, & Verbum illud verum, quo
præclarè cuncta conſtituit, & moderatur. Nullus autem
ambiget, quin is, qui concinnè res diſponit, cõcentu ipſo,
& rebus ordine conſtitutis prior ſit, poſteriusq́;, vt ante
diximus, ſit apud Deum mundum procreare, q̃ filium gi-
gnere. Quamobrem cùm de re, quæ facta, creatáue eſt,
verba fiunt, tunc illis vocibus, fecit, & facta eſt, & creauit,
aut creata eſt, rectè vtimur, vt opus ipſum demonſtretur.
At cùm res, de qua loquimur, & filius eſt, tunc illę voces
non adhibentur, aut certè adhibentur impropriè. Vt cùm
patres à ſe genitos filios appellant ſeruos, nõ tamen veros
eſſe filios negãt. Aut cùm Domini humanitate, & beneuo
lentia quadam adducti ſeruos vocant filios, non tamen ſe
eorũ eſſe Dominos abnuunt. Illic enim patres authoritate
vtuntur ſua, hic autem Domini benignitate. Sara quidem
Abraham Dominum ſuum appellabat, quanuis non eſſet
ſerua, ſed coniux. Et Apoſtolus Philemoni Domino ſer-
uum Oneſimum vt fratrem reconciliauit. Berſabee vero,
licet mater eſſet, filium vocauit ſeruum. ſic enim Dauidem
allocuta eſt, Solomonem, inquiens, ſeruum tuum, &c. De-
inde & Natã Propheta ingreſſus, eadem, quæ illa, locutus
eſt, Quoniam Solomonem, inquiens, ſeruum tuum. Non
veriti ſunt filium nominare ſeruum. Attamen & Dauid au
diens, filium proprium intellexit: & illi, qui loquebantur eũ
eſſe legitimum filium nõ ignorabant, cùm vellent illum,
quem ſeruũ appellabant, patris hęredẽ fieri. Erat. n. natura
lis filius Dauidis. Eodẽ mõ cùm de ſeruatore noſtro, quẽ
verè filium cõfitentur, hoẽs ſancti dicunt, eũ fidelem eſſe
Pro. 8. illi, qui ipſum fecit. Aut cũ ipſe de ſe, Dominus, inquit, crea
Pſal. 115. uit me. Et, ego ſeruus ſum, inquit, tuus, & filius ancillę tuę,
Hæc, & alia eiuſmodi cùm quidẽ audiunt, ne filij negent
proprietatẽ ex patre. Alioquin cùm audientes Solomonẽ
ſeruum dici, filium tamen confitentur, nónne digni ſunt,
qui millies pereant, niſi eandẽ de Domino cogitationem
ſuſcipiant? præſertim ſi, cùm audiunt germen, & Verbũ,
& ſapientiam, has voces ita conantur detorquere, vt natu
ram, & filium verè genitum ex patre negent. Audientes
autem verba, quæ rei factæ congruunt, de illo dici, ſtatim
eo ferantur, vt filium natura factum opinentur, & Verbũ
negent, cùm tamen poſsint, omnia illa verba, quoniam
factus eſt homo, ad humanitatem eius referre. Quanquam
Ezechias, vt apud Eſaiam ſcriptum eſt, optans dicebat, Ex
hac die filios faciã, hoc eſt, gignã. Et Eua, cùm peperiſſet Gen. 4.
Cain, Poſſedi, inquit, hominem per Deum, cùm dicere
debuiſſet, peperi, quippe quæ de partu mentionẽ fecerat.
Neq; tamen propterea ꝙ dixit, poſſedi, putaret aliquis, eã
emiſſe Cain, non autem peperiſſe. Et Patriarcha Iacob ſic
allocutus eſt Ioſeph, Nunc igitur, inquiens, duo filij, qui fa
cti ſunt tibi in Aegypto prius, q̃ ego in Aegyptum venirẽ
ad te, mei ſunt, Ephraim, & Manaſſes. Et de Iacob ita ſcri
ptum eſt, facti ſunt ei ſeptem filij, & filiæ tres. Quemadmo
dum Moſes dixit in lege: ſi fient cuipiam filij. Et ſi filium fe
cerit. Ecce qũo filios, qui geniti ſunt, factos dicant, cùm
probè ſciant, fore, vt intelligantur eſſe filij, nec quicquam
referre, vtrum facere, an gignere, an poſsidere dicas, Qñ
natura, & veritas cogitationem hominis ad ſe trahit. Quã-
obrem quærentibus, vtrum Dñs factus, creatusq́; ſit, ita
reſpondendum eſt, vt ipſi prius viciſsim interrogentur, an
filium, & verbum, & ſapientiam eſſe fateantur. Hoc. n. cõ-
ceſſo ſtatim omnis dubitatio, & controuerſia tollitur. Ne
que enim res facta filius, aut verbum eſſe poteſt, neq; rur-
ſum filius res facta. Animaduerte aũt quantus error conſe
quatur, ſi filium dicamus eſſe factum. Cuncta quæ fiunt, vt
inquit Solomon in Eccleſiaſte, Deus in iudicium adducet. Eccl. 12.
Quare ſi verbum eſt res facta, nobiſcum in iudicium addu
cetur. Ecquod autem iudicium erit, ſi iudex ipſe iudicabit?
Quòd ſi perturbantur, qm̃ ſcriptum eſt, eum eſſe fidelem Heb. 3.
ei, qui fecit ipſum, ꝙ exiſtiment hanc vocem, fidelem, ita
de illo, vt de omnibus accipi, cùm is qui fidelis eſt, hoc eſt,
qui credit, mercedem accipiat, videant, ne hoc nomine
Moſem etiam in crimen vocent, qui, Deus, inquit, fidelis Deut. 7.
eſt, & Apoſtolum ipſum ita ſcribentem, Fidelis Deus, qui 1. Cor. 10.
non permittet vos tentari ſupra id, quod poteſtis. Sciendũ
eſt igitur viros ſanctos non ea, quę hominibus conueniũt,
in Deum conferre, ſed vocem hanc, fidelem in ſcriptura
dupliciter accipi. Nam fidelis dicitur & is, qui credit, & is,
qui dignus eſt, vt ei credatur. Illud hominibus congruit,
hoc Deo. Proinde fidelis Habraham, qui Deo loquenti
credidit. Fidelis eſt Deus, qm̃, vt Dauid cecinit, Fidelis eſt Pſal. 144
Dominus in omnibus verbis ſuis, & dignus, cui fides ha-
beatur, & mentiri non poteſt. Et locus igitur ille, vbi ſcri-
ptum eſt, fidelem eſſe ei, qui fecit ipſum, non ita eſt intelli-
gendus, vt ad ſimilitudinem hominum credens placuerit,
ſed quod cùm ſit veri Dei filius, fidelis eſt etiam ipſe, hoc
eſt dignus, cui fides habeatur in omnibus, quæ vel facit,
vel dicit. ſtabilis. n. & ipſe eſt, & non mutatur, quantum ad
humanam diſpoſitionem, & ad eius in carne aduentum
pertinet. Non. n. ab Apoſtolo id dictum eſt de illo antequã
creatus eſt, ſed poſteaquã verbum caro factum eſt. Qñ. n.
miſſus eſt? nónne qõ carnem noſtram induit? Qñ princeps
confeſsionis noſtræ factus eſt? Nónne qñ corpus ſuum, cũ
ſe pro nobis obtuliſſet, à mortuis excitauit? Et nunc acce-
dentes ad fidem ſuam adducit, & offert patri, cùm omnes
redemerit, & omnibus Deum placuerit. Abſit igitur, vt
credamus, Apoſtolum dixiſſe, fidelem eum eſſe illi, qui fe-
cit ipſum, vt verbi eſſentiam, & ortum ex patre ſignifica-
ret. verbum. n. facit, non autem fit, ſed vt eius ad homines
deſcenſum, & pontificatum oſtenderet, quem facilè ex le-
ge & hiſtoria Aaron poteris intelligere.

Digitized by Google

Ex Aaron hiſtoria myſterium Chriſti conſtituens arguit illos, qui de ipſo minus recte ſentiunt.

Ex eodem libro.

HIc Aaron non pontifex,ſed homo natus eſt.Poſt au
tem, qñ placuit Deo, factus eſt Pontifex, neq; ſim-
pliciter factus eſt,ſed ita, vt non ex ſolitis veſtimen-
tis agnoſceretur, ſed ſuperhumerale, & rationale & tuni-
Exo. 28. cam indueret,quæ quidem ornamenta mandato Dei mu-
lieres confecerant. His indutus in ſancta ingrediebatur,&
pro populo ſacrificiũ faciebat. Sic & Dominus initio qui-
dem verbum erat,ſed quando voluit pater, illius ſacrificio
pro omnibus oblato placari, tunc, vt Aaron tunicam, ſic
verbum carnem humanam ſumpſit è terra. Mariam enim
virginem, vt terram intactam, ſibi matrem elegit. Vt ha-
bens iam, quod immolari poſſet, tanq̃ ſacerdos ſe ipſum
offerret patri, & proprio ſanguine nos omnes expiaret à
peccatis,& à mortuis excitaret. Et quẽadmodum Aaron,
non mutabatur,licet veſte ſacra eſſet indutus,ita verbum,
manens id,quod erat,tantũmodo tegebatur. Et qui Aarõ
ſacrificantem conſpicatus dicebat, ecce habemus hodie
Pontificem Aaron, non ſignificabat, eum tunc eſſe factũ
hominem.Erat.n.homo prius,q̃ ſacerdos fieret. Sed mini
ſterio factum eſſe Pontificem, amictumq́; veſtimentis ad
eum qui munere pontificio fungeretur exornãdum factis
& comparatis. Eodem modo poſſumus de Dño rectè co-
gitare, eum aſſumpta carne non alium eſſe factum, ſed ea
ſe contexiſſe. Et illud, factus eſt, nefas eſt, ſic interpretari,
vt eum,quatenus verbum eſt,factum intelligamus.Sed ita
accipiendum eſt,vt cùm eſſet verbum, & procreator, de-
inde aſſumpto corpore facto,& procreato, quod pro no-
bis offerre poſſet, Pontificem eſſe factum cognoſcamus.
Qñ.n.factus, aut miſſus eſt, niſi cùm noſtræ ſimilem car-
nem & ſanguinem ſumpſit? Et quando factus eſt miſeri-
cors,& fidelis Pontifex,nónne tunc,cùm per oĩa fratribus
ſimilis euaſit? Tunc autem fuit eiuſmodi, cùm homo fa-
ctus eſt. Et miſericors effectus eſt, cùm ſe pro nobis offe-
rens miſertus eſt noſtri. Iam fidelis eſt factus, non fidem
accipiens, aut in aliquem credens, quemadmodum nos,
ſed dignus exiſtens, cui fides in omnibus, quæ dixerit, aut
fecerit, habeatur. Et quòd fidelem hoſtiam illam perma-
nentem, & nunquam deficientem offert. Nam quæ legis
præſcripto immolabanł hoſtiæ, fideles,ac firmæ non erãt.
Seruatoris autem hoſtia ſemel oblata perfecit omnia, & fi
delis eſt,æternumq́; permanet. Fidelis eſt igitur, vt qui nõ
mutatur,ſed idem manet, promiſſaq́; perficit, Videte, in-
Luc. 24. quiens,quia ego ſum,& non mutor.Itaq; verba illa factus
eſt,formatus eſt,& creatus eſt,hominem illum ſignificant
Act. 2. eſſe factum.Quamobrem & Petrus cùm dixiſſet; Dñm,&
Chriſtum fecit ipſum, ſtatim ſubiecit; hunc Ieſum, quem
vos crucifixiſtis. Neq; enim,vt ante monuimus, dixit, Fe-
cit ipſum verbum, ſed Dominum. Nec ſimpliciter, ſed in
vos,& in medio veſtrum fecit. Quod perinde eſt, ac ſi di-
ceret:declarauit. Id quod ipſe Petrus hanc doctrinam ex-
ordiens cum obſeruatione ſignificabat, cùm Iudæos ſic al
loqueretur: Viri Iſraelitæ audite verba hæc. Ieſum Naza-
renum virum approbatum à Deo in vobis virtutibus, &
prodigiis,& ſignis quæ fecit Deus p illum in medio veſtri,
ſicut vos ſcitis. Quod.n.in orationis fine dictum eſt,fecit,
hic dicit approbauit, ſeu declarauit. Ex ſignis enim, & re-
bus admirandis, quas Dominus fecit, non ſimpliciter de-
claratus eſt homo, ſed in corpore humano Deus, & Dñs,
Io. 5. & Chriſtus. Hoc & in Euangeliis à Ioanne indicatur, qui,

Propterea, inquit, magis proſequebantur ipſum Iudæi,
quod non modo ſoluebat ſabbatum, verumetiam patrem
proprium dicebat Deum, ſeipſum faciens æqualem Deo.
Non.n.fingebat ſeipſum Dominus Deum,neq, eſt omni-
no factus Deus, ſed ipſis factis oſtendebat, Et ſi mihi, in- Io. 10.
quiens, non creditis, operibus meis credite, vt cognoſca-
tis,me eſſe in patre,&patrem in me.Perſpicuum igitur eſt,
qui nunc Dominus, & Chriſtus, ſeu Rex declaratur, eum
non habere principium, vt nunc Dominus fiat, & Rex,
ſed potius vt dominatum & regnum oſtendat ſuum, cuius
vis ad contumaces & incredulos vſque protenditur.Et ille
quidem initium non habuit, vt eſſet Dñs noſter, ſed nos
ipſum habere Dominum noſtrum incepimus. Neq; verò
ſimpliciter ipſum fecit,ſed fecit, vt omnibus imperaret, &
omnes vnctione ſanctos efficeret. Non.n.decebat,vt per
alium niſi per naturalem Dominum genus humanum re-
dimeretur,ne,qui per filium creati ſumus, alium Dñm ap-
pellaremus, incideremusq́; in Arianorum Græcorumq́;
ſtultitiam, qui præter Deum rerum omnium procreatorẽ
rei procreatæ deſeruiunt.

Ex eodem loco in Arianos, qui dicunt, filium inſtrumenti partes egiſſe, & propter nos eſſe factum.

PAter meus vſq; nunc operatur, & ego operor, Illud, Io. 5.
Nunc,ſignificat ipſum, vt Verbũ, in patre eſſe ab om
ni æternitate. Nam Verbi proprium eſt, opera patris
operari,& extra patrẽ non eſſe.Quod ſi ea,quæ pater agit,
agit & filius, & quæ creantur à filio, patris ſunt opera. Fi-
lius autem,vt iſti volunt,eſt opus patris, & creatus à patre,
aut ipſe ſe facit, & creat, quando quidẽ ea, quæ pater agit,
ſunt etiam opera filij, Quod quidem abſurdum eſt, & fieri
nõ poteſt. Aut faciens & creans ea,quę patris ſunt,ipſe nec
factus, nec creatus ẽ, ne,qui cauſa efficiẽs ẽ,in rebus factis
reperiatur. Iam qũo pater per filium creat,niſi verbum ip-
ſius eſt & ſapientia? Qũo autem verbum & ſapientia illius
ſit,niſi proprium ſit eius eſſentiæ germen,ſed ex nihilo etiã
ipſe procreatus? Qũo autem, cùm omnia ex nihilo facta,
creataq́; ſint, filius, ſi vnus eorum eſt, ſolus ex omnibus il-
lis quondam non exiſtentibus, patrem declarat, & nemo
alius, niſi ipſe ſolus patrem cognoſcit? Nam ſi fieri poteſt,
vt hic ſit opus, & cognoſcat patrem, ab omnibus etiã pro
cuiuſq; modulo cognoſcatur, quando ſunt opera, quem-
admodum & ille. At ſi quæ facta ſunt ipſum nec videre,
nec cognoſcere poſſunt, quòd omnium vires ſuperet aſpe
ctus eius & cognitio, cùm Deus ipſe dicat, Nemo videbit
faciem meam, & viuet, Et filius, Nemo nouit patrem niſi Exo. 33.
filius, Verbum vtique aliud eſt, quam ea, quæ facta ſunt, Luc. 10.
cùm ab eo ſolo cognocatur, & videatur pater. Qũo igitur
Verbum ſolum nouit patrem niſi proprium illius eſt Ver-
bum? Qũo autem proprium ipſius ſit, ſi creatum eſt? ſi ve
rus eius filius, & ex ipſo non eſt? Quòd autem filius ſit, &
ſolus proprius, non autem opus factum creatumúe, pater
ipſius oſtendit, Filius,inquiens,meus es tu.Et, hic eſt filius Pſal. 2.
meus dilectus,in quo mihi bene complacui.Quamobrem Matth. 3.
& Angeli miniſtrabant ei,vt qui ab illis natura diuerſus eſ-
ſet, & ab ipſis adoratur, non vt qui gloria præſtet, ſed qui
planè alius ſit, q̃ reliquæ res procreatæ, & ipſi etiã Angeli,
vtpote ſolus patris proprium per eſſentiam filius. Etenim
ſi,vt gloria excellens adoraretur,quicunque præſtarent,&
excellerent, ab inferioribus eſſent adorandi. Hoc autem
non fit, Nec res vlla creata rem creatam adorat,ſed ſeruus
Dominum,& quę creata ſunt, adorant Deum. Petrus qui-
dem Apoſtolus cornelium volentem ſe adorare prohibet, Act. 10.

& ego,

& ego,inquiens,homo ſum. Et Angelus in Apocalypſi ad
Apo. 19. Ioannem,qui volebat ipſum adorare,Vide,inquit,ne fece
ris.Conſeruus tuus ego ſum,& fratrem tuorum Propheta-
rum,& eorum,qui obſeruant verba libri huius.Deum ado
ra.Quare Deus ſolus eſt adorandus,id quod norunt etiam
ipſi Angeli.Quãuis enim inter illos alius alij gloria antecel-
lat,omnes tamen creati ſunt, ideoq; non adorari,ſed ado-
rare Dominum debent. Patrem quidem Sampſonis Ma-
Iud. 13. noen, qui volebat Angelo ſacrificium offerre cohibuit.
Angelus, Ne mihi, inquiens, ſed Deo ſacrifica. At Domi-
nus ab Angelis adoratur.Scriptum enim eſt:Et adorent eũ
Pſal. 96. omnes Angeli Dei. Et ab omnibus gentibus.Et adorabũt
te,inquit,Eſaias,& vouebunt tibi.Qm̃ in te Deus eſt,& nõ
eſt alius Deus præter te.Diſcipulos quidem adorantes non
ſolum admittit, verumetiam certiores facit, quis ipſe ſit,
Nónne vos,inquiens,vocatis me magiſtrum,& Dominũ?
Io. 13. & bene facitis.Sum enim. Et Thomam dicentem,Domi-
Io. 20. nus meus,& Deus meus,permittit dicere.atque adeo non
prohibens probat. Eſt enim, quemadmodum & alij Pro-
Pſal. 238. phetæ dicunt, & Dauid ipſe canit, Dominus virtutum, &
Dominus Sabaoth,& Deus verus, & omnipotens. Cur au
tem non eodem mandato,quo facta ſunt omnia,factus ſit
filius à Deo, Aut cur per hunc, qui factus eſt etiam ipſe,
omnia facta ſint, dicant ipſi. Quãuis enim omnia, quæ di-
cunt,ſint abſurda,& à ratione aliena, audent tamen ita lo-
qui.Deus,inquiunt, cùm vellet rerum omnium vniuerſita
tem procreare,videret autem eam eſſe naturam ipſarum,
vt non poſſet à ſe,qui immenſus eſt, procreationem cape-
re,ſolus ſolum vnum fecit,& creauit,& hũc filium,& Ver-
bum appellauit, vt eius opera & reliqua omnia deinceps
fieri poſſent.Quis non ex verbis iſtis abſolutam eorum im
pietatem agnoſcat,quam ſibi ipſi multa cum imperitia mi
ſcentes non erubeſcunt tanq̃ ebrij à veritate deficere? Nã
ſi dixerint,Deum, ne in reliquis rebus procreandis defati-
garetur, ſolum ipſum filium feciſſe, Cùm ipſa rerum pro-
creatarum vniuerſitas reclamabit,& voce quodammodo
clariſsima dicet,eos quę Deo indigna ſunt,loqui, Tum ſcri
ptis ſuis illos compeſcet Eſaias, Deus,inquiens,æternus,q̃
fecit ſummitates terræ,non eſuriet, neq; defatigabitur, ne
que eſt inuentio prudentiæ eius. Sin affirmauerint, Deum
feciſſe filium ſolum, eiq; rerum vniuerſitatem, quam ipſe
creare dedignaretur,commiſiſſe,& hoc Deo indignũ eſſe
conſtabit,cùm in eo nulla ſit ſuperbia. Et Dñs ſententiam
Mat. 10. eorũ euertet, Nónne duo,inquiens,paſſeres aſſe veneunt,
& vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro,
Matth. 6. qui in cœlis eſt? Et rurſum, Nolite,inquit,ſolliciti eſſe ani-
mæ veſtræ,quid manducetis,neq; corpori veſtro,quid in-
duamini. Nónne anima plus eſt, q̃ eſca? & corpus plus,
q̃ veſtimentum? Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſe-
runt,neq; nent,neq; congregant in horrea,& pater veſter
cœleſtis paſcit illa.Nónne vos illis antecellitis? Quis autem
veſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubi-
tum vnum? Et dę veſtimento quid ſolliciti eſtis? conſide-
rate lilia agri,quo creſcunt,non laborant,neq; nent. Dico
autem vobis, neq; Solomon in omni gloria ſua veſtiebat,
ſicut vnum ex his. Si autem,fœnum agri, quod hodie eſt,
& cras in clibanum mittitur Deus ſic veſtit, quanto magis
vos modicæ fidei? quare ſi Deo non eſt indignum, vt tam
parua, nempe capillum, caput, & paſſeres, & fœnum agri
curet, nec eadem vt faciat indignum eſt Deo. Quibus.n.
conſulit,& proſpicit,eorum etiam per Verbum proprium
effector eſt. Quid? quòd maius etiam incommodum ita
loquentes conſequitur? Diuidunt enim res procreatas ab
ipſa procreatione, & hanc Dei opus eſſe volunt, illas autẽ
opera filij eſſe contendunt. Perſpicuum autem eſt,aut om
nia ſimul cum filio à Deo patre fieri, aut ſi per filium om-
nia fiunt, ipſum filium eorum, quæ fiunt, nõ eſſe vnum.
In hoc præterea ſtultitia iſtorum coarguitur. Nam ſi Ver-
bum ex eorum eſt numero,quę procreata ſunt, quomodo
quam ipſa nequeunt, ſolum Verbum ſuſtinere ipſius Dei
procreationem poſsit, vt ab immenſa ingeniti Dei natura
fiat? Neceſſe enim eſt vt ſi Verbum poteſt, & omnia poſ-
ſint,aut ſi hæc non poſſunt, ne Verbum quidem poſsit,ſi-
quidem Verbum,vt ipſi ſentiunt,eſt vnum ex iis,quę facta
ſunt,Ad hæc ſi propterea quòd natura,quæ creatur,& fit,
ipſius Dei procreationem capere non valet, neceſſe fuit,
vt medium aliquod fieret, ſi & Verbum procreatum eſt,
medio fuit aliquo opus ad eius procreationem. Quòd ſi
ita ſit, & medium hoc rurſum alio medio, & aliud alio de-
inceps indigebit, atque ita erit neceſſaria infinita medio-
rum multitudo, nec res nouo ſemper egentes medio vn-
quam conſiſtent. At enim Deus per Moſem eduxit popu-
lum ex Aegypto, & per eundem, quamuis eſſet homo, le-
gem dedit. Ex quo, inquiunt, conſtat ſimilia per aliud ſi-
mile fieri poſſe. Quæ iſti cùm dicunt, miror, cur non ſe in
latebris condant, ne præ pudore confundantur. Moſes
non ad creandum miſſus eſt, neque ad vocandum ea, quę
non fiunt, vt eſſent, neque ad ſui ſimiles homines conflan-
dos, & effingendos, ſed ad munus hoc obſeruandum, vt
Dei verba populo, & Pharaoni Regi nuntiaret. Quis au-
tem infinitam in his differentiam non videt, cum legatio-
nis munere fungi, & miniſtrare, ſit eorum, quæ creata, &
ſerua ſunt, proprium, facere autem & procreare ſolius
Dei, & Verbi ipſius, & ſapientiæ? Quapropter nullus in-
ueniet, quenquam procreare, niſi ſolum Dei Verbum.
Omnia enim in ſapientia facta ſunt, & ſine Verbo ne vnũ
quidem factum eſt. Ad alia autem munera obeunda non
vnus ex omnibus deligitur, ſed multi, quos vult ipſe Deus.
Multi enim adſunt Archangeli, multi Throni, multæ Po-
teſtates,multæ Dominationes,innumerabilia deniq; præ-
ſto ſunt millia miniſtrorum,qui prompti expectant mittẽ-
tis imperium. Prophetæ præterea multi, & Apoſtoli duo-
decim,& Paulus, & Moſes ipſe nec ſolus tamen,ſed & Aa-
ron cum ipſo, & alij item ſeptuaginta duo diſcipuli repleti
Spiritu ſancto, & Moſi ſucceſsit Ioſue filius Nauæ. & huic
ipſi Iudices, & his non vnus, ſed multi Reges. Quòd ſi
creatus,& vnus ex iis, qui facti ſunt, erat filius,eſſe multos
eiuſmodi filios oportebat, vt multos eiuſmodi miniſtros
haberet Deus, Quemadmodum & in aliis ordinibus multi
ſunt. Quòd ſi non licet hoc intueri, ſed cùm multæ res
creatæ ſint, vnum duntaxat Verbum eſt, quis non ani-
maduertit, filium à rebus omnibus procreatis ita differre,
vt nihil æquale cum illis habeat, ſed omnia cum patre pro
pria, & paria? Quamobrem non multa ſunt Verba, ſed
vnum patris Verbum, & vna imago Dei. At ſol etiam,in-
quiunt,ſolus eſt,& terra vna. Eadem ratione dicant etiam
aquam eſſe vnam, & ignem eſſe vnum,homines imperiti,
qui neſciunt, vnumquodque eorum, quæ facta ſunt, ſic
vnum eſſe natura ſua, vt non ob id tamen ad eiuſmodi
munus exequendum ſit idoneum. Sic enim ſingula vnum
ſunt, vt mutua quaſi membra quædam inter ſe ſint, &
vnum quodammodo corpus mundum conficiant. Quòd
ſi filium etiam talem exiſtimant, repellantur ab omnibus,
vt qui partem vniuerſitatis Verbum aſſerant, & partem
eiuſmodi, quæ ſine aliis partibus commiſſum ſibi munus
obire non poſsit. Iſtuc autem plane conſtat eſſe impium,
agnoſcant Verbum non procreatum, ſed omnium pro-
creatorem. At enim ita factum, & creatum affirmant, vt

Digitized by Google

ab effectore ſuo tanq̃ à magiſtro didicerit procreare, atq,
ita præceptori Deo inſeruire. Hæc.n.& Aſterius ſophiſta,
vt qui didicit negare Deum, auſus eſt literarum monumen
tis mandare, nec animaduertit, q̃ abſurda ſint, quæ ex his
conſequuntur. Nã ſi creandi ratio doceri poteſt, caueant,
ne Deum etiam ipſum non natura, ſed doctrina procrea-
torem eſſe dicant, vt poſsit etiam artem obliuiſci. Pręterea
ſi ſapientia Dei diſcendo aſſecuta eſt, vt procrearet, qũo ſa
pientia eſt, cum indigeat diſciplina. Quid porrò erat ante,
q̃ diſceret? Sapientia enim dici non poterat, cùm ſcientia
& peritia vacaret. Inanis ergo res erat, nec verè ſapiẽtia,
ſed progreſſu ipſo ſapientiæ nomen obtinebat. Et tandiu
erit ſapientia, quandiu id, quod didicit, conſeruabit. Quod
enim non natura inſitum eſt, ſed doctrina partum, dediſci
aliquando poteſt. Hæc autem de verbo Dei dicere non
Chriſtianorum hominum eſt, ſed Græcorum, & infideliũ.
Etenim ſi docendo procreandi ratio cuipiam traditur,
Deus ab iſtis dementibus & inuidus & imbecillus induci-
tur. Inuidus, quòd eam rationem non plures edocuit, vt
quemadmodum multi ſunt, circa ipſum Angeli. ſic etiam
multi eſſent procreatores. Imbecillus, quòd non potuit
ipſe ſolus facere, ſed miniſtri opera indiguit. Præſertim cũ
demonſtratum ſit, rerum vniuerſitatem potuiſſe à Deo ſo
lo fieri, ſiquidem ex eorum ſententia filius etiam factus, po
tuit à ſolo Deo fieri. Verùm nulla re eget Deus. Abſit. Ipſe
enim, plenus ſum, inquit. Neq; doctrina Verbum factum
eſt procreator, ſed cùm ſit imago, & ſapientia patris, ea,
quæ patris ſunt, facit. Neque rerum procreandarum gra-
tia Deus filium fecit. Nam adhuc agit pater, licet filius ad-
ſit. Pater enim, inquit ipſe Dominus, vſque nunc operatur
Io. 5. & ego operor. Quòd ſi, vt iſti ſentiunt, propterea factus
eſt filius, vt ipſe ageret, pater autem etiam poſt filium agit,
ex iſtorum ſententia fruſtra videtur filium effeciſſe. Quá-
quam cùm vellet res procreare, cur medij cuiuſquam ope
ram exquiſiuit, cùm eius voluntas, ad ea, quæ illi placent,
conficienda ſatis ſit. Sic enim ſcripturæ teſtantur his ver-
bis: omnia, quæcunque voluit, fecit. Et, voluntati eius quis
reſtitit? Quòd ſi voluntas eius ſatis eſt ad rerum omnium
procreationem, ex ſententia ipſorum alterius opera me-
dij ſuperuacanea eſt. Nam Moſis, & ſolis, & lunæ exem-
plum, quod afferunt, nullius eſſe momenti declaratum eſt.
Iam, vt hoc etiam argumento confutentur, ſi Deus vo-
lens rerum vniuerſitatem procreare, deq; ea re conſulens
excogitat, & creat filium, vt ipſi dicunt, videant, quãtam
impietatem audeant pronuntiare. Primùm videtur ipſe
filius propter nos factus eſſe, non autem nos propter illũ.
Non enim nos propter ipſum creati ſumus, ſed ipſe pro-
pter nos factus eſt, vt nobis potius ille gratiam debeat,
quàm nos illi. Quemadmodum & mulier viro. Non enim,
1. Co. 11. inquit, vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.
Quare, ſicut vir eſt imago, & gloria Dei, Mulier autem
eſt gloria viri, ita nos imago Dei, & gloria ipſius facti ſu-
mus, filius autem imago noſtra, & ad gloriam noſtram
factus eſt. Et nos quidem facti ſumus, vt eſſemus, Dei au-
tẽ Verbum propter nos, non vt eſſet, ſed ut nobis vſui eſſet,
tanquam inſtrumentum factum eſt, vt non ex ipſo nos,
ſed ipſum ex vſu noſtro conſiſteret. Qui hæc vel tantum-
modo cogitant, nónne omnem ſtultitiam ſuperant? Et-
enim ſi propter nos factum eſt Verbum, ne prius quidem,
quàm nos, eſt apud Deum. Neque enim Deus habens il-
lud in ſe de nobis conſuluit, ſed nos habens in ſe conſuluit,
vt iſti dicunt, de ipſo Verbo. Hoc aũt ſi ita eſt, fortaſſe ne
voluit quidem filium pater. Non enim volens ipſum crea
uit, ſed volens nos, propter nos illum fecit. Poſt nos enim

ipſum excogitauit. Quamobrem ex impiorum ſententia
ſequitur, vt ſuperuacaneum ſit rerum inſtrumentum, qua-
rum cauſa factus eſt. Iam ſi filius, vt qui ſolus poſſet à Deo
ſolo fieri, ab eo factus eſt, Nos autem, vt qui nõ poſſemus
à Deo fieri, per Verbum facti ſumus, cur non prius etiam
de ipſo, vt quod fieri poſſet, conſuluit Deus, ſed de nobis?
Aut cur non illud, cùm ſit eiuſmodi, nobis imbecillis præ-
tulit, Aut cur prius ipſum faciens, non prius etiam de ipſo
deliberat? Aut cur prius de nobis conſulens, non priores
etiam nos facit, cùm eius voluntas ſatis ſit ad res conſti-
tuendas? ſed prius illud creat, de nobis autem prius con-
ſulit, & illo priores nos vult? Quid? quòd volens nos crea
re, & de nobis conſulẽs res creatas appellat: Verbum au-
tem, quod propter nos facit, filium, & hæredem proprium
vocat? Aequius aũt erat, vt nos, quorum gratia & Verbũ
facit, filios appellaret. An perſpicuum eſt, Deum prius co
gitare, & velle hunc, qui filius eſt, & propter quem, & om-
nes nos facit? Quando enim Deus, aut Moſem alloquitur,
aut Abraham promittit, Tunc audientes illi reſpondent,
hic quidem, quomodo, inquiens, id ſciam? Ille autem, Gen. 15.
Mitte, inquiens, alium. Et rurſum, ſi me, inquiens, interro- Exo. 3.
gauerint, quod illi eſt nomen, Quid illis reſpondebo? Ho-
rum enim vterque Verbum habet medium, & ſapientiam
Dei, patris propoſitum cognoſcentem. At quando Ver-
bum agit, & creat, non eſt illic interrogatio, & reſponſio.
In ipſo enim pater eſt, & Verbum in patre. Sed ſatis eſt vel
le, & protinus opus perfectum eſt. Vt propoſiti quidem,
ac voluntatis indicium ſit illa vox, Dixit. Verbis autem il-
lis, & factum eſt ita, opus per Verbum & ſapientiam, in
qua & patris voluntas eſt, factum oſtendatur.

Ex eodem libro. In Arianos, inter quos & Samoſatenſis cõprehenditur, quoniam & ipſe cenſuit, filium Dei nihil aliud eſſe niſi Verbum enuntiatum, & mandatum diuinum, quo pater tanquam artifex vt inſtrumento mechanico, vſus ſit ad rerum vniuerſitatem conſtituendam.

QVomodo inquiunt, filius ab omni æternitate po-
teſt ſimul eſſe cum patre? Qñ filij poſt tempus ho
mines ex hominibus fiũt. filius autem principium
habet, cũ genitus eſt, Et nullus oĩno hominis filius erat an-
te, q̃ gigneretur? Rurſumq; garriunt ad hunc modũ, Qũo
poteſt filius Verbum eſſe? aut Verbum imago Dei? Quan
do Verbum hominis ex ſyllabis conſtans ſolum loquentis
cogitationem indicat, & ſimulac prolatum eſt, diſsipatur,
& euaneſcit? Iſti quidem earum rationem, quibus ante cõ
futati ſunt, obliti, hæc iterum afferunt, ſed veritatis Ver-
bum eos refellit hoc modo, ſi de homine quopiam diſſe-
runt, humano more de verbo, deq; filio ipſius loquantur.
Sin de Deo, qui homines procreauit, non humana, ſed ex-
cellentiore quadam ratione de illo cogitent. Qualis.n.ge-
nitor eſt, talis eſt etiam, qui gignitur, neceſſario. Et qualis
eſt pater, tale nimirum & Verbũ eius. Quapropter homo
in tempore genitus, in tempore & ipſe filium gignit. Et qñ
ex nihilo factus eſt homo, iccirco verbum etiam illius in
nihilum redigitur & aboletur. Deus aũt, vt ſcriptum teſta-
tur, non eſt, ſicut homines ſunt, ſed eſt ille, q eſt, & qui ſem Exo. 3.
per eſt, Itaq; & Verbũ eius verè eſt, & ab omni æternitate
cum patre eſt, tanq̃ ſplendor lucis. Atque hominũ quidem
verbum ex ſyllabis cõſtat. neq; viuit, neq; quicquam agit,
Sed tantum loquentis ſententiam explicat. & ſolum exit,
& pręterit, nec amplius apparet, quippe quod nec erat an-

te, q̃ enũtiaretur. Quare nec viuit, nec agit quicquam, nec omnino verbum hominis homo eſt. Hoc autem accidit, vt ante dixi, quoniam & homo, qui verbum hoc parit, ex nihilo naturam habet. At Dei Verbum, non, vt aliquis dicat, ore pronunciatur, nec edit vocis ſonum, neque quod mandat ac præcipit Deus, id filius eſt, ſed vti lux, & ſplendor ſic eſt germen perfectum ex perfecto. Quamobrem & Deus eſt, & imago Dei. Et Deus enim, inquit, erat Verbum. Ac hominum quidem verba re nihil ſunt. Quocirca non verbis, ſed manibus agunt homines. Quia manus exiſtunt, verba autem nihil habent firmamenti. At Dei Verbum, vt Apoſtolus ait, viuit, & efficax eſt, & penetrabilius omni gladio ancipiti, & pertingit vſque ad diuiſionem animi & ſpiritus. (Heb. 4.) Decebat enim, vt cùm vnus eſſet Deus, vna item eſſet imago ipſius, & Verbum vnum, & vna ſapiẽtia. Quamobrem miror, cur iſti, cùm vnus ſit Deus, opinionis errore multas ſibi imagines, & ſapientias, & verba confinxerint. Atque aliud quidẽ proprium, & natura Verbum patris, quo filius etiam fecit, eſſe dicunt. Nam verè filium opinione dici Verbum, ſicut etiam vitis, & via dicitur, & oſtium, & lignum vitæ, & ſapientia nomine duntaxat. Aliam enim eſſe veram illam patris ſapientiam, quæ non genita cum ipſo conſiſtit, qua filium fecit eum, quæ quòd illius eſſet ſapientiæ particeps, ſapiẽtiam nominauit. Hæc illi dum obloquuntur, nónne omni odio ſunt digni? ſi enim, vt ipſi putant, non quia genitus, eſt à patre, nec propter eſſentiæ æternitatem filius eſt, ſed propter illa, quæ loquendi facultate prædita ſunt, verbum eſt, & propter illa, quæ ſapientia ſunt ornata, ſapientia dicitur, & Virtus ob illa, quæ virtutem habent, filius itẽ vocatus eſt propter nos, qui à ſe filij facti ſunt, & propter illa fortaſſe, quæ ſunt, habet, vt ſit. Quid igitur erit ipſe neque enim eſt horum quicquam, ſi hæc ſunt duntaxat ipſius nomina, quibus propter nos decoratus eſt, cùm exiſtendi ſpeciem tantum habeát. Verùm iſta diabolica eſt, vel deterior etiam cogitatio. Siquidem Verbum Dei nomine tantùm opinantur eſſe, cùm ſe ipſi verè putent exiſtere. Quę porrò verborum portenta ſunt iſta, vt ſapientiam dicant ſimul eſſe cum patre, hanc autem Chriſtum eſſe negent, ſed cùm multæ ſint virtutes, & ſapientiæ creatæ, Chriſtum earum vnam aſſerant eſſe, éumq; cum bruchis & locuſtis comparent? Quid? nonne planè vafri, veteratores, malitioſiq; ſunt, qui audientes nos dicere, Verbum ſimul eſſe cum patre, calumniantur, &, duo ergo, inquiunt, non genita conſtituitis. At ipſi dicentes ipſius ſapientiam non eſſe genitam non animaduertunt. idem reprehenſionis telum contra ſe poſſe retorqueri. Etenim iſthęc ipſa eorum opinio nónne planè ſtulta eſt, dum dicunt non genitam ſapientiam ſimul exiſtentem cum Deo eſſe Deum? Aliquid enim ſimul eſſe dicitur, non quia ſecum, ſed quia cum aliquo ſit. Quẽadmodum Euangeliſtæ de Domino dicunt ſimul erat cum diſcipulis, non quia ſecum ipſe ſed quia cum illis erat. Niſi verò compoſitum eſſe Deum affirmauerint, habereq; ſapientiam, quæ nec ipſa genita ſit, connexam, & complentem ipſius eſſentiam, quam quidem ſapientiam mundi effectricem inducunt, vt eius procreationem adimant filio, & Verbi, ac ſapientiæ abutuntur nomine, aliudq; ſibi Verbum, & ſapientiam confingentes verum Dei Verbum, & veram, ac ſolam Dei ſapientiam negant, atque ita homines impij Manichæos imitantur.

Ex *eodem libro*.

Io. 1. QVemadmodum cùm audimus Ioannem dicentem: Verbum caro factum eſt, non Verbum ipſum totũ carnem intelligimus, ſed carnem induiſſe, atque hominem factum eſſe, Et cùm audimus, Chriſtus factus eſt maledictum pro nobis, &, Qui peccatum non nouit, pro nobis peccatum fecit, (Gal. 3. 2. Cor. 5.) nõ totum eſſe factum maledictionem, aut peccatum intelligimus, ſed maledictionem noſtram, vt ait Apoſtolus, ſuſcepiſſe, vt nos à maledictione liberaret, peccata verò noſtra, vt inquit Eſaias, ipſum tuliſſe, eaq; (Eſa. 53.) vt Petrus ait, in corpore ſuo ſuſtuliſſe ſuper lignũ, (1. Pet. 2.) ſic cùm audiuerimus illud ex prouerbiis, creauit, (Pro. 8.) nõ totum natura creatum Verbum debemus intelligere, ſed corpus creatũ ſuſcepiſſe. Pro nobis enim creauit ipſum Deus, creatũ ipſi, vt ſcriptum eſt, corpus accommodans, vt in eo poſſemus (Heb. 10.) nos renouari, filiiq; fieri. Quid ergo decepit nos, ò ſtulti, vt creatorem creatum eſſe diceretis? Aut vnde vobis inane iſtud figmentum comparaſtis, in quo vobis tantopere placetis, & plauditis? In libro enim Prouerbiorum legimus quidem, creauit, non tamen inuenimus filium creatum dici, ſed eſſe genitum, & illud, creauit non refertur ad eius eſſentiam, ſed eo, vt multarum viarum initium eſſe factum oſtendatur.

Ex *eodem libro*.

DEi Verbum non eſt creatum, ſed creator: tunc aũt in Prouerbiis ſe creatum dicit, cùm carnem creatam induit. Quod quidem ex eodem loco poteſt intelligi. Etenim cùm filius ſit, & Deum habeat patrem, eſt enim proprium germen ipſius, tamen eum Dominum vocat, non quod ſeruus ſit, ſed quia ſerui formam accepit. Decebat enim, vt ex patre Verbum exiſtẽs patrem Deum appellaret. Veniens autem ad noſtræ ſalutis opus exequendum, & ſerui formam ſumens patrem vocaret Dominum. Atq; hanc quidem differentiam præclara diſtinctione docuit ipſe Dominus, Confiteor, inquiens in Euangelis, tibi (Luc. 10.) pater, deinde ſubiiciens, Domine cœli, & terræ. Ac quemadmodum nos patris nomine Dominum appellantes naturalem non negamus ſeruitutem, ſumus enim ipſius opera, & ipſe fecit nos, non autem ipſi nos, ſic quando filius ſerui formam ſuſcipiens dicit: Dominus creauit me initiũ viarum ſuarum, nullus auſit Diuinitatis eius æternitatem negare, neq; in principio Verbum eſſe, & omnia per ipſum fuiſſe facta. Nam dictum illud in libro Prouerbiorum, vt monui, non eſſentiam Verbi, ſed humanitatem eius ſignificat. Cùm enim ſe ad agendum creatum commemoret, perſpicuum eſt, ipſum non eſſentiam ſuam, ſed curandæ ſalutis humanæ conſilium indicare: Quod quidem eſſentia poſterius eſt. Quæ enim creantur & fiunt, ob id primum creantur, & fiunt vt ſint. Deinde vim habent agendi, ea quæ fuerint imperata. Hoc autem in omnibus licet perſpicere. Adam enim creatus eſt, non vt ageret, ſed primum vt eſſet homo. Tum agendi mandatum accepit. Noë autem creatus eſt, non propter arcam, ſed vt primum exiſteret, atque homo eſſet. Poſt enim iuſſus eſt arcam exædificare. Et magnus ille Moſes primum homo factus eſt, deinde populi dux conſtitutus. Atque ita ſigillatim potes omnia perſequi. Quamobrem idem & hic licet cogitare. Hoc & ſpiritus ante ſignificans in Pſalmis locutus eſt ad hunc modum, Et conſtituiſti eum ſuper opera (Pſal. 8.) manuum tuarum. Quod & de ſeipſo Dominus indicans, Ego, inquit, conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion mõtem (Pſal. 2.) ſanctum eius. Quemadmodum.n. cùm monti Sion illuxit forma corporea, non tunc initium ſumpſit, ſed cùm eſſet Verbum Dei, & Rex ſempiternus, dignatus eſt in hominis forma regnum ſuum, & montem Sion illuſtrare, vt & eos, qui tunc erant, & nos à peccati dominatu liberaret,

Ita ſuper opera conſtitutus, non iis, quæ nondum eſſent,
ſed iã exiſtentibus, & regentis, ac moderantis opera indi-
gentibus præfectus eſt. Decebat enim, vt aliud, ꝗ ipſa ope
ra exiſtens, immò verò ipſorum operum aut hoc exiſtens,
& procreator, eaq́; in ſe propter nos creatos renouanda
ſuſcipiens, omnia in ſe recrearet. Nã cùm dixiſſet, creauit,
ſtatim cauſam adiecit, opera cõmemorans, vt ſe creatum
ad agendum dicens, ſe ideo ſactum hominem oſtenderet,
vt ea renouaret. Hic autẽ eſt diuinæ ſcripturæ mos, vt cùm
de carne per Verbum aſſumpta mentionẽ facit, cauſam,
cur eam aſſumpſerit, adiungat. At cùm aut de ſua Diuinita
te Verbum loquitur, aut miniſtri eius illam nuntiant, ſim-
plici, & ſoluta oratione, & nullam cauſam afferente decla-
rant. Patris enim eſt ſplendor. Et quemadmodum pater
propter nullam cauſam eſt, ſic nulla ſplendoris eius cauſa
eſt requirenda. Quamobrem cùm ſcriptum ſit: in princi-
pio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus
erat Verbum, nõ eſt additum, propter quid. At cùm legis:
Verbũ caro factum eſt, tunc & cauſam audis propter quã,
nempe & habitauit in nobis. Rurſum Apoſtolus dicens;
Qui cũ in forma Dei eſſet, non addit cauſam, at cùm dicit
Philip. 2. ſerui formã accepit, tunc eã ſubiicit, humiliauit, inquiens,
ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autẽ crucis. Iccir-
cò enim & factum eſt caro, & ſerui formam aſſumpſit. Et
ipſe Dominus multa parabolarum inuolucris tegit, de ſe
Io. 4. autem loquens apertè dicit, Ego in patre & pater in me:
Io. 10. Et, ego & pater vnum ſumus: Et qui vidit me, vidit patrẽ:
Io. 14. Et, ego ſum lux mundi: Et: ego ſum veritas. Nec ſingulis di
Io. 8. ctis cauſam adiungit, ne poſterior illis quorum cauſa ſit,
Io. 14. eſſe videatur. Neceſſe enim eſt, vt præcedat id, quod, niſi
Rom. 1. propter ipſam, non fuiſſet factum. Paulus quidem ſegrega
tus in Euangelium, quod ante promiſerat Dominus per
Prophetas, habebat Euangelium ante ſe, cuius Euangelij
miniſter eſt factus. Et Ioannes delectus, vt præiret ante
Dominum, ante ſe Dñm habuit. Dñs verò, qui nullam ha-
bet ante ſe cauſam, vt verbum ſit, niſi quòd patris eſt filius,
& vnigenita ſapientia, qñ fit homo, tunc affert cauſam,
propter quam eſt carnem geſtaturus. Antequam enim ho
mo fiat, præcedit hominem vtilitas, ſine qua carne non in
duiſſet, Quæ autem fuerit cauſa, propter quam factus eſt
homo, declarat ipſe, deſcendi, inquiens, de cœlo, non vt
Io. 6. facerẽ voluntatem meã ſed voluntatem eius, qui miſit me,
vt omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo, ſed
ſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt enim voluntas pa-
tris mei, vt omnis, qui videt filium, & credit in eũ, habeat
vitam æternam, & ego ſuſcitem eum in nouiſſimo die. Et
Io. 12. rurſum, Ego, inquit, veni lux in mundum, vt omnis, qui cre
dit in me non maneat in tenebris. Et rurſum in Euangelio
Io. 18. Ioãnis, Ego inquit ad hoc natus ſum, & ad hoc veni, vt te-
ſtimonium perhibeã veritati. Ioannes autem ſcripſit: Pro-
pterea apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli. Vt
1. Io. 3. teſtimonium igitur perhiberet, & mortem pro nobis ſu-
biret, & ſolueret opera Diaboli, venit Seruator. Hæc eſt
cauſa aduentus eius in carne. Reſurrectio enim non fuiſ-
ſet, niſi fuiſſet mors, nec mors, niſi corpus mortale ſu-
ſcepiſſet. Id ab ipſo didicerat Apoſtolus, propterea dixit:
Heb. 2. Quoniam pueri participes erãt carnis & ſanguinis, & ipſe
ſimiliter carnis & ſanguinis particeps factus eſt, vt ꝑ mor-
tem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt,
Diabolum. Quòd ſi propter nos, non autem propter ſe
creatur, ipſe creatus non eſt, ſed carnem noſtram crea-
tam indutus hæc dicit. Quemadmodum enim infirmita-
tes noſtras ſuſcipiens, dicitur ipſe infirmus, cùm tamen
infirmus & imbecillus non ſit, quippe qui virtus eſt Dei,

& peccatum pro nobis factus eſt, & maledictum, cùm ta-
men ipſe non peccauerit, ſed peccata, & maledictiones no
ſtras ipſe tulerit, ſic nos in ſeipſo creans dicit; Dominus
creauit me, cùm tamen ipſe creatus non ſit.

Ex eodem libro.

SI natura atque eſſentia Verbum eſſet res procreata,
& inter rem procreatam & filium nihil intereſſet, non
addidiſſet illud: Gignit me. Sed ei fuiſſet ſatis, dixiſſe, Pro. 8.
creauit me, Siquidem hæc vox etiam gignendi ſignifica-
tionem contineret. Nunc autem cùm dixerit, creauit me
initium viarum ſuarum ad opera ſua, addit, gignit me,
Neque id ſimpliciter, ſed ad muniendam vocem illam,
creauit, hoc veluti vinculum ſubnectit, Ante omnes col-
les gignit me. Hoc enim, gignit me, cum illo, creauit me
coniunctè prolatum hanc habet ſignificationem, vt &,
creauit, propter aliquid dictum ſit, & gignit, antecedat
illud, creauit. Quemadmodum enim ſi dixiſſet, gignit me,
Deinde ſubieciſſet, Ante omnes colles creauit me, intelli-
geremus omnino, hoc, creauit, illi, gignit, antecedere,
ſic cùm dixerit prius, creauit, Deinde adiunxerit, Ante
omnes colles gignit me, hoc gignit, illi creauit præcedere
neceſſario demonſtratur. Nam cùm dicat, ante omnes
gignit me, ſignificat, ſe aliud eſſe, quam omnes ſint. At
cùm dicit creauit me, ſubiicit, initium viarum ſuarum.
Quod illi, Gignit me, non eſt adiunctum, ſed potius ad-
ditum eſt, ante omnes. Quod autem ante omnes eſt, non
eſt initium omnium ita vt vnum ex illis ſit, ſed ab omni-
bus diuerſum. Quòd ſi ab omnibus diuerſum eſt, in qui-
bus & initium omnium intelligitur, perſpicuum eſt, ab
omnibus rebus procreatis, diuerſum eſſe. Sicut enim ho-
mines Dei ſpiritum accipientes, per ipſum ſpiritum fiunt
filij Dei, ſic Dei Verbum carnem hominum induens &
creari & fieri dicitur. In quo tamen primo genitus è no-
bis vocatur, & eſt. Quandoquidem omnibus hominibus
propter Adami peccatum damnatis, & pereuntibus, caro
illius, vtpote Verbi corpus effecta, prima ex omnibus ſer-
uata, & liberata eſt. Nos autem deinceps vti corporis eius
conſortes ſeruamur. Cum illo nãq; corpore & dux noſter
Dominus in regnum cœlorum ingreſſus eſt, & ad patrem
ſuum accedit, Ego ſum, inquiens, via, & oſtium, & per me
oportet, omnes introire.

In eandem ſententiam.

QVoniam prima illa per Adam via periit. Quapro-
pter ad mortem è Paradiſo deflеximus, audiui-
muſq́; verba illa. Terra es, & in terram reuerte-
ris, Iccirco Dei Verbum pro ſua in homines benignitate Gen. 3.
ex voluntate patris carnem mortalem induit, vt cui pri-
mus homo peccando mortem intulerat, huic proprij cor-
poris ſanguine vitam elargiretur, & nouam, viuentemq́;
viam nobis demonſtraret per velamen, vt inquit Apo- Heb. 6.
ſtolus, id eſt, per carnem ſuam. Quod & alibi ſignificans,
Quare, inquit, ſi qua in Chriſto noua creatura. Vetera 2. Cor. 5.
tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua. Quòd ſi noua
creatura facta eſt, oportebat huius creaturæ primum ali-
quem eſſe. Nudus autem, & tantum terrenus homo, qua-
les nos ex peccato facti ſumus, eſſe non poterat. Quando
in prima quoque creatura infideles fuerũt homines, & per
ipſos prior via periit. Alio igitur opus erat, qui priorem illã
viam renouaret, & renouatam tueretur, & cuſtodiret. Ita-
que non alius, niſi Dominus initiũ creaturæ nouę creatur,
& via.

& via. Et meritò dicit, Dominus creauit me initium viarũ
ſuarum, Vt hnmo non prioris illius more ſe gerat, cùm no-
uæ creaturæ initium adſit, Sed cùm habeat Chriſtum via-
Ioan. 14. rum initium, dicentemq́;, ego ſum via, illum jam ſequatur.
Quod quidem docens & Beatus Apoſtolus in epiſtola ad
Col. 1. Coloſſenſes ſcripta, ipſe eſt, inquit caput corporis eccleſię,
qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in om-
nibus primas tenens. Cùm enim ſeruator ſit ita per carnẽ
creatus, & eorum qui recreantur, principium conſtitutus,
& primitias noſtras habeat, quam induit carnem huma-
nam, ſequiſ, vt futurus deinceps poſt ipſum populus cree-
Pſal. 101 tur, dicente Dauide: ſcribantur hæc in generatione altera,
& populus, qui creabitur laudabit Dominum. Et in Pſal-
mo vigeſimo primo, Annuntiabitur Domino generatio
ventura, & annuntiabunt iuſtiriam eius populo, qui naſce-
tur, quem fecit Dominus. Neq; enim amplius edictum il-
lud, Qua die comedetis ex eo, morte moriemini, ſed po-
Gen. 2. tius illa verba, Vbi ego ſum, & vos eritis. Vt dicamus, ipſius
Ad Ephe. 2. B enim opus ſumus creati ab eo ad opera bona. Præterea,
Quoniam opus Dei, nempe homo, qui perfectus erat crea
tus, peccando defecerat, & propter peccatum in mortis
ſupplicium incurrerat, Non decebat autem, vt opus Dei
maneret imperfectũ, & ob id ſupplicabãt oẽs ſancti dicẽtes
in Pſalmo centeſimo trigeſimo ſeptimo, opera manuum
tuarum ne deſpexeris, Iccircò perfectum Dei Verbũ cor-
pus imperfectum aſſumit, & ad opera creari dicitur, vt æs
à nobis contractum diſſoluat, & quod homini deeſt, ipſe
perficiat, Deerat autem immortalitas, & in Paradiſum du
Ioan. 17. cens via. Hoc illud eſt, quod Dñs dicebat, ego, inquiens,
opus perfeci, quod dederas mihi vt facerem. Et rurſum,
opera, quæ dedit mihi pater, vt faciam, hęc opera, quæ ego
Ioan. 5. facio, teſtimonium perhibent de me. Quæ autem dicit hic
ſibi à patre data opera ad perficiendum, ea ſunt, ad quæ
creatus eſt, vt ipſe met in Prouerbiis dicit, Dominus, in-
quiens, creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua.
Quod perinde eſt, ac ſi diceret, dedit mihi pater opa, quæ
perficiam. Nam quia tunc propter peccatum imperfecta
& manca facta ſunt opera, ideò, quantum ad corpus perti
net, creari dicitur. vt ea perfecta, atque integra reddens in
conſpectu patris eccleſiam ſtatuat, nullam, vt inquit Pau-
Ephe. 5. lus, habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi,
ſed ſanctam, & irreprehenſibilem. Perfectum igitur eſt, ac
reſtitutum in ipſo quale fuit initiò genus humanum, & per
fectius etiam ipſa gratia. A mortuis enim excitati non time
mus amplius mortẽ, ſed in cœlis ſemper regnamus. Quod
quidem factum eſt, poſteaq̃ ipſum Dei Verbum propriũ
ex patre exiſtẽs carnem induit, & factum eſt homo. Nam
ſi creatum exiſtẽs, homo factum eſſet, homo nihilo minus
à Deo, ſicut erat, diſiunctus permãſiſſet. Quomodo enim,
ſi Verbum eſſet opus, homo per opus fuiſſet cũ creatore,
& effectore Deo coniunctus? aut quod auxilium à ſimili
ad ſimilia potuiſſet accedere? Aut quomodo, ſi Verbum
creatum eſt, potuiſſet Dei ſententiam ſoluere, & peccata
dimittere, quod, vt Prophetæ ſcripſerunt, Dei propriũ eſt?
Michæ. 7. Quis enim, inquit, Deus, vt tu, tollens peccata, & delẽs ini-
Gen 3. quitates? Deus enim dixit, terra es, & in terram reuerteris.
Quæ quidem ſententia à mortalibus ſolui non poterat. At
illam Dominus ſoluit, qui ſi vos, inquit, filius liberauerit, li-
Ioan. 8. beri eritis. Et filius verè liberans, ſe nõ eſſe creatum, decla-
rauit, ſed proprium Verbum, & imaginem eſſentiæ patris,
qui & initio ſententiam tulit, & peccata dimittit. Quoniã
enim in Verbo dictum eſt, terra es, & in terram reuerteris,
per ipſum etiam Verbum, & in ipſo damnationis ſententia
ſoluta eſt, & ſalus acquiſita. At poterat, inquiunt, Deus etiã
ſi ſeruator creatus eſſet, dicto ſolo damnationis ſentẽtiam
diſſoluere. At iſtis rurſum, Deus poterat, inquiet alius, licet
non veniſſet ſeruator, vnico verbo illam delere, ſed conſi-
derandum eſt, quid hominibus expediret, & nõ omnibus
in rebus ita ratiocinari, vt ad eius potentiam cuncta refe-
rantur. Nam & antequã arca fieret, poterat homines, qui
deliquerant, perdere, quod tamen non niſi ea perfecta fa-
cere voluit. Poterat & ſine vlla Moſis opera, vnico tantum
verbo ex Aegypto populum educere. Sed ita res poſcebat
vt per Moſem educeretur. Poterat & ſine iudicibus ſerua-
re populum Deus, ſed aliis cõducebat, vt ad tempus iudex
ipſis conſtitueretur. Poterat & ab initio Dominus venire,
aut veniens Pilato non tradi, ſed & perfectis ſeculis venit,
& quæſitus dixit, ego ſum. Quod enim facit, id hominibus Ioan. 18.
expedit, & aliter nõ decet fieri. Et quod expedit, & decet,
id facit. Venit igitur, non vt ſibi miniſtraretur, ſed vt mini-
ſtraret, & nobis ſalutem daret. Poterat vtique legem ſan-
ciens è cœlo proloqui, ſed ſciebat hominibus expedire, è
monte ſinai loqui, vt Moſes poſſet aſcendere, & è propin-
quo populus audire, & credere. Quàm rectè autem id fa-
ctum fuerit, hinc perſpici licet, ſi Deus pro poteſtate ſua di
cto & iuſſu tantùm damnationis ſentẽtiam ſoluiſſet, iuben
tis quidem poteſtas eſſet declarata, homo tamen talis exti-
tiſſet, qualis erat Adam antequàm peccaret, cùm gratiam
extrinſecus, non autem corpori adiunctam haberet. Talis
enim erat, quando fuit in Paradiſo collocatus. Atq; eo for
taſſe deterior etiã fieret, quod peccare iam didiciſſet. Qua
re ſi eiuſmodi exiſtens à ſerpente deciperetur, iterum ne-
ceſſe foret, vt Deus illum & condemnaret, & condemna-
tum abſolueret. Atque ita res abiret in infinitum, & homi-
nes tamen peccato ſeruientes rei permanerent, & ſemper
peccantes venia ſemper indigerent, & nunq̃ liberarentur,
cùm per ſe caro eſſent, & ſemper ob carnis imbecillitatem
vincerentur. Ad hæc ſi filius eſſet creatus, manſiſſet homo
mortalis, non cõiunctus cum Deo. Neq; enim creatus po-
tuiſſet creatos cùm Deo coniungere, cùm ipſe ad id ege-
ret alterius opa. Nec hominibus creatis, qui ſimplex vnus
ex illis eſſet potuiſſet ſalutem afferre, cùm ipſe quoq; ſalute
indigeret. Proinde ne hoc accideret, miſit filium ſuum, qui
factus eſt & hominis filius, creatam carnem aſſumens, vt
quoniam morti omnes erant obnoxii, ipſe diuerſus ab om
nibus, morti proprium corpus pro omnibus offerret, atq;
ita tanquam omnibus per ipſum mortuis ſententia damna
tionis impleretur, omnes enim in Chriſto mortui ſunt. &
omnes per ipſum gignuntur liberi à peccato, & à damna-
tione per peccatum allata. Et ſurgentis à mortuis, & im-
mortalitatem induti verè in perpetuum permanebunt. Nã
poſteaq̃ Verbum carnem induit, vt ſæpe demonſtratum
eſt, omnis morſus ſerpentis ab ipſa penitus extinctus eſt.
Et ſi quod ex carnis motionibus malum pullulauerat, exci
ſum eſt, & cum illis mors ipſa, quæ peccatum conſequitur,
ſublata. Veniet enim, inquit Dominus, princeps mundi hu
ius & in me non inueniet quicquam. Et ideò, vt Ioannes Ioan. 14.
ſcripſit, apparuit, vt diſſolueret opera Diaboli. Quibus ab 1. Ioã. 3.
eius carne ſolutis omnes propter carnis cognationem libe
rati ſumus, & coniuncti cùm Verbo. Coniuncti autem cũ
Deo nõ amplius in terra procul ab eo permanebimus, ſed,
vt ipſe Dominus dixit, vbi ipſe eſt, nos item erimus. Ioan. 14.

In eundem locum.

SI ſapiẽtia igitur terra fundata eſt, quomodo is, qui fun-
dat fundatur? Atqui in Prouerbiis hoc item dictũ eſt. Pro. 3.
Et huius dicti ſenſus eſt inueſtigandus, vt cognoſca-

mus,Deum ſapientia quidem creare , & fundare terram,
vt ſtabilis ſit,atq; ipſa permaneat,ſapientiam verò fundari
propter nos,vt principium ſit,& fundamẽtum nouæ crea-
turæ, & noſtræ renouationis. Ne hoc quidem loco dixit,
Ante ſecula Verbum,ſeu ſilium me facit,ne principium ha
beat,quo ſiat, Verum illud in primis quærendum eſt,an fi-
lius ſit,& propter hoc præcipuè ſunt ſcrutandæ ſcripturæ.
De hoc enim cùm & Apoſtoli eſſent interrogati.Petrus re
Matt. 16. ſpondit,tu es,inquiens,Chriſtus filius Dei viuentis.Hoc &
hæreſeos Arianæ pater in primis exquiſiuit,ſi filius , inquiẽs,
Matth. 4. Dei es.Nouerat enim in hoc verum, & firmũ , & propriũ,
fidei noſtræ fundamentum,& robur conſiſtere,& tyranni
dem diabolicam,ſi filius Dei eſſet,finem habiturã ſin crea
tus eſſet,vnum & ipſum eẽ ex filiis Adam à ſe decepti,qua-
re nullam ſibi de illo fore ſollicitudinem. Et propterea,qui
tunc erant Iudæi,indignabantur,quòd Dominus ſe Dei fi
lium diceret,& Deum eſſe proprium patrem ſuum affirma
ret.Etenim ſi ex rebus procreatis,aut factis vnam ſe eſſe di
xiſſet,nihil noui audire ſe,quod eẽt deteſtabile, & execran
dum exiſtimaſſent , cùm ad patres etiam Angelos veniſſe
nõ ignorarent. Verũ quia ſe Dei filiũ dicebat eſſe,animad-
uertebant eiuſmodi verbis non rem procreatam, ſed diui-
nitatem,& paternam naturam indicari. Oportebat igitur
Arianos,etſi patrem ſuum Diabolum vellent æmulari , dili
genter attẽdere,vt ſi Verbum dixiſſet,filium me fundauit,
id ſentirent,quod ſentiunt.ſi autem non ita dixiſſet,non ea
ſibi confingerent,quæ non ſunt. Non enim dixit, Ante ſe-
cula me Verbum aut filium fundauit,ſed ſimpliciter funda
uit me,vt quemadmodum dixi,non propter ſe, ſed ꝓpter
illos,qui ſuper ſe fundati eſſent,ea Prouerbioru verba pro
1.Cor. 3. lata declararet.Quòd minimè ignorans Apoſtolus,Funda
mentum,inquit,aliud nemo poteſt ponere pręter id,quod
poſitum eſt,quod eſt Ieſus Chriſtus . Vnuſquiſque autem
videat,quomodo ſuperædificet.Neceſſe autem eſt, vt fun
damentum tale ſit,qualia ſunt ea,quæ ſuperædificantur, vt
coniungi inter ſe,& conſtrui poſsint. Quòd ſi Verbum exi
ſtat,quatenus Verbum eſt,non habebit ſibi congruentes
& ſimiles,quibus cum copuletur,& conſtruatur , eſt enim
vnigenitum. At factum homo habet eos ſimiles , quorum
induit carnem. Ergo,quantum pertinet ad humanitatem,
fundatur , vt & nos ſuper ipſum tanquàm lapides prætioſi
conſtrui poſsimus , & efficiamur templum Spiritus ſancti
habitantis in nobis. Ac quemadmodum Dominus eſt fun
damentum,nos autem lapides ſuper ipſum ædificati, ſic ip
ſe vitis eſt , nos palmites cum ipſa vite coniuncti , non per
Diuinitatis eſſentiam,quod fieri nequit, ſed per eius huma
nitatem. Neceſſariũ enim eſt, vt palmites ſint viti ſimiles.
Et nos illi carne ſimiles ſumus . Cæterum hæreticos humi
repentes,& humano ſenſu tantùm vtentes humanis exem
plis opus eſt confutare. Hæc autem ex ipſis verbis colligi-
mus. Non dixit,fundamentum me fecit , tie , tanquàm res fa
cta,principium,vt fieret,habuiſſe videretur,licet hinc im-
pudenter ipſi occaſionem arripiant impietatis, ſed funda-
uit me. Fundamentum autem iacitur quidem & colloca-
tur,habita ratione lapidum,qui ſuper ſtruuntur , Non au-
tem ſimpliciter fit, Verùm ex monte tranſlatus lapis in ter
ræ profunditate ponitur. Qui ſanè lapis quandiu in monte
manet,non dicitur fundamentum: At vbi ſic exigente vſu
tranſlatus è terræ profunditate comprehenditur,tunc ſi la
pis ipſe loquendi vim habeat, tunc , inquit , fundauit me,
qui huc è monte me tranſportauit . Eodem pacto Domi-
nus non propterea quòd fundatur,principium accipit exi
ſtendi,erat enim Verbum etiam prius. Sed quando noſtrũ
corpus induit,quod ex Maria excíſum eſt , tunc ita loqui-

tur,fundauit me. Quod idem valet,ac ſi diceret . Me Ver-
bum exiſtens terreno corpore contexit . ſic enim propter
nos fundatur,dum quæ noſtra ſunt,ſuſcipit , vt nos eiuſdẽ
corporis effecti cum ipſo per carnis ſimilitudinem copule
mur,& coniungamur , & in virum perfectum euadentes
maneamus incorrupti,& immortales. Neque verò quenq́
perturbent ea verba, Ante ſecula,&, Antequàm terra fie-
ret,& antequàm montes conſiſterent . Hæc enim omnia
præclarè congruunt cum illis verbis,Fundauit, & creauit.
Et aſſumptæ carnis diſpoſitionem & conſilium attingunt.
Nam gratia nobis per ſeruatorem parta,nunc quidem , vt
inquit Apoſtolus,apparuit,donataq; eſt, ipſo aduenientе,
ſed parata fuit ante , quàm nos facti eſſemus , immò verò
ante mundi conſtitutionem . Cauſa verò præclara eſt , &
admiranda. Non decebat, Deum poſtea de nobis conſule
re,ne rerum,quæ ad nos ſpectant,ignarus videretur. Cùm
igitur omnium Deus,qui nos per Verbum proprium pro-
creauit,facta noſtra ſciret etiam ante , quàm nos eſſemus,
proſpiceretq́; fore,vt boni à ſe facti à mandato ſuo recede
remus,& propterea eiiceremus,è Paradiſo , vti benignus,
& bonus in Verbo ꝓprio,per quod nos creauit,ſalutis no-
ſtræ conſilium iniit,vt etiam ſi à ſerpente decepti excidiſſe
mus,non tamen perpetuò mortui maneremus , ſed præpa
ratam nobis per Verbum redemptionem habẽtes, rurſum
exurgentes efficeremur immortales , cùm eſſet creatus is,
qui initium viarum eſt , & qui eſt primogenitus creaturæ,
fieret fratrum primogenitus, & ipſe primitiæ mortuorum
exurgeret. Hæc Beatus Paulus docet , declarans enim hæc
verba Prouerbiorum, Ante ſecula,&,ante quàm terra fie-
ret,ſic ad Timotheum ſcribit. collabora Euangelio ſecun
dum virtutem Dei,qui nos liberauit,& vocauit vocatione 2.Ti.1.
ſancta,non ſecundum opera noſtra,ſed ſecundum propo
ſitum ſuum,& gratiam,quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu
ante tempora ſecularia. Manifeſtata eſt autem nunc per il
luminationem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti , qui deſtruxit Ephe.1.
quidem mortem , illuminauit autem vitam . Ad Epheſios
autem ſcribens , Benedictus,inquit , pater Domini noſtri
Ieſu Chriſti,qui benedixit nos in omni benedictione ſpiri
tuali in cœleſtibus,in Chriſto Ieſu , ſicut elegit nos in ipſo
ante mundi conſtitutionem,vt eſſemus ſancti, & immacu
lati in conſpectu eius in charitate . Qui prædeſtinauit nos
in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtũ in ipſum. Quo
modo igitur elegiſſet nos ante,quàm eſſemus, niſi , vt ipſe
dicit,eſſemus in eo prius formati? Aut quónam pacto ante
quàm eſſemus creati,nos adoptaſſet,niſi filius ipſe ante ſe-
cula vt fundamentum poſitus eſſet,qui ſalutis noſtrę curan
dæ prouinciam caperet. Aut quomodo , vt addit Apoſto-
lus,prędeſtinati in ſortem aſciti eſſemus,niſi ipſe Dominus
ante ſecula fundatus eſſet, vt pro nobis propoſitum habe-
ret,quo omnem iudicii ſententiam contra nos latam ipſe
per carnem ſubiret,noſq́; deinceps in ſeipſo vita afficeret.
Quomodo autem & ante tempora ſecularia gratiam acce
piſſemus,qui nondum eramus,niſi gratia fuiſſet in Chriſto
repoſita,quæ ad nos erat peruentura ? Quamobrem & in
iudicio cùm vnuſquiſque,eorum , quæ geſsit , mercedem
accipiet, Venite,inquiet,benedicti patris mei,accipite pa- Matt.25.
ratum vobis regnum à conſtitutione mundi : Quomodo
igitur,aut in quo prius,q̃ eſſemus,paratum eſt regnum, ni
ſi in Domino,qui ante ſecula fundatus eſt,vt nos tanquàm
ſuper ipſum fundati lapides,ipſi cõuenientes vitam, & gra
tiam acciperemus? Meritò igitur ad carnem noſtram Ver
bum accedens , & in ipſa creatum initium viarum ad ope
ra eius fundatur,ſicut erat in ipſo conſilium patris ante ſe-
cula,quemadmodum dictũ eſt , & antequàm terra fieret,

& montes ipſi conſiſterent, & anteq́ fontes erumperent,
vt licet terra, & montes, & eorum, quæ cernuntur, figuræ
in conſumatione ſeculi præterirent, nos tamen non vnà cũ
ipſis deficeremus, ſed poſſemus etiam poſt illa viuere, ha-
bentes vitam, & ſpiritalem benedictionem in ipſo Verbo
per electionem nobis paratam prius, quàm illa forent. Sic
enim poterimus habere vitam non temporis ſpatio præfi-
nitam, & in Chriſto poſt hæc viuentes permanere, quãdo-
quidem & ante hæc vita noſtra parata, & fundata erat in
Chriſto. Neque enim in alio fundari vitam noſtram dece-
bat niſi in Domino, qui eſt ante ſecula, per quem & ſecula
facta ſunt, vt cùm in ipſo ſit æterna vita, poſsimus & nos il-
lam obtinere.

Eiuſdem ex libro tertio in Arianos, in ea verba, Ego & pater vnum ſumus.

oan.14. Illam deinde ſententiam Domini carpere cœperunt:
Ego in patre, & pater in me. Quomó poteſt, inquiunt,
hic in illo eſſe, aut ille ab hoc comprehendi? Quomodo po
teſt pater, qui maior eſt, in filio, qui minor eſt, ineſſe? Scili-
cet mirum eſt, filium in patre eſſe, cùm de nobis etiam ſcri
.ct.17. ptum ſit, In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Meritò ta-
men hoc illis accidit, pro praua ipſorum mẽte, quippe qui
Deum eſſe corpus exiſtiment, nec qui ſit verus pater, aut
verus filius, aut lux inuiſibilis, aut ſplendor æternus ipſius
inuiſibilis, aut eſſentia incorporea, & forma incorporea, &
imago ipſius, animaduertant. Non enim, vt illi opinantur
quia dictum eſt, ego in patre, & pater in me, ita commeât
inter ſe, vt videmus contingere, cùm vaſa inania viciſsim,
vnum ex alio, replentur. Vt filius id, quod in patre vacuum
eſt, & pater id, quod in filio viciſsim eſt vacuum, impleat,
& neuter eorum plenus, atq; perfectus ſit. Hoc enim eſt
corporum proprium. Quapropter hęc vel dicere ſcelus eſt
impietatis plenum. Plenus enim atque perfectus eſt pater.
Et filius Diuinitatis eſt plenitudo. Neque Deus, vt vaſa, ſi
in illis eſſet, confirmaret, eodem modo confirmat filium.
Filius enim eſt patris virtus, & ſapientia. Ac res quidẽ pro-
creatæ, quatenus participes illius ſunt, ſpiritu ſanctæ ſiunt,
ipſe autem filius nõ particeps, ſed proprium eſt patris ger-
men. Quamobrem cùm dixiſſet: ego & pater vnũ ſumus,
oan.10. meritò ſubiecit: Ego in patre, & pater in me. Vt illis verbis
eandem Diuinitatis rationem, his coniunctionem eſſentię
declararet. Vnum enim dixit, non vt vnum in duas partes
ſecetur, quæ non niſi vnum ſint, Neque vt vnum bis nomi
netur, Neq; vt idem modò pater ſit, modò filius eius fiat.
Sic enim Sabellius ſentiens iudicatus eſt hæreticus. Sed ita
duo ſunt, vt pater quidem ſit pater, non autem idem filius.
Et filius ſit filius, non autem idem pater. Natura verò vna
eſt. Quia genitus non eſt genitori diſsimilis. Eſt enim ima-
go eius. Et omnia, quæ patris ſunt, ſunt etiam filii. Quapro-
pter filius non eſt alius Deus. Neque enim extrinſecus fuit
excogitatus, qua quidem externa, & peregrina, & à patre
aliena diuinitate multi omnino ſunt. Quamuis enim aliud
ſit, quatenus genitus eſt, filius, idem tamen eſt, quatenus
Deus. Et vnum ſunt filius & pater, quoniam vt diximus,
vna propria eademq́; natura, & diuinitas eſt. Siquidem &
ſplendor lux eſt non ſole poſterior, neque luce diuerſus à ſo
le, neque particeps illius ſed proprium germen. Quod qui-
dem germen omnino lux eſt, neque lucem duplicem ſed
cùm duo ſint, ſol, & ſplendor, vnam tamen è ſole lucem di
xeris, ſplendore illuſtrantem omnia. Sic & filii Diuinitas pa
tris eſt, ideoq́, diuidi non poteſt. Sic vnus eſt Deus, & non
eſt alius præter hunc. Itaque cùm vnum ſint, & vna ſit eo-
rum Diuinitas, quæ dicuntur de filio, eadem dicuntur de
patre, excepto, quòd pater hic, filius ille duntaxat dicitur.
Omnia enim, inquit ipſe filius, quæ pater habet, mea ſunt.
Iam qui audit ea, quæ patris ſunt, de filio dici, videbit & ip
ſe patrem in filio. Et cùm intelliget, ea, quæ de filio dicun-
tur, de patre etiam dici, filium in patre ſpectabit. In filio.n.
cernitur Diuinitas patris. Hoc autem regiæ imaginis exem
plo facilius intelligi poterit. In imagine enim eſt ſpecies, et
forma Regis. Et in ipſo Rege ſpecies imaginis eſt. Cõſtans
enim eſt in imagine Regis ſimilitudo. Vt qui cõtemplatur
imaginem, in ipſa Regem agnoſcat, & videat. Et rurſum
qui Regem aſpicit, eum eſſe, agnoſcat, qui in imagine cer-
nebatur. Quamobrem ob certam, & nihil differentem ſi-
militudinem ei, qui perſpecta imagine voluerit Regem in-
tueri, imago poterit ita dicere, Ego, & Rex vnum ſumus.
Ego enim in illo ſum, & ille in me. Et quod cernis in me,
idem in eo conſpicies. Et quod in illo conſpicis, idem cer-
nes in me. Qui ergo adorat imaginem, in ipſa Regem ado
rat. Nam eius effigies & forma imago eſt. Quoniam igitur
filius eſt imago patris, intelligimus neceſſariò Diuinitatẽ,
& proprietatem patris eſſe eſſentiam filii. Atque hoc illud
eſt, quod ea verba ſignificât, Qui cùm in forma Dei eſſet. Philip. 2.
Porrò Diuinitatis forma non ex parte eſt, ſed Diuinitatis
patris plenitudo eſt eſſentia filii, & Verbum Deus eſt filius.
Quamobrem æqualis exiſtens nõ rapinam arbitratus eſt,
eſſe ſe æqualem Deo. Et quia filii Diuinitas & ſpecies non
alius, niſi patris eſt, ideo dixit, ego in patre ſum. Sic Deus
erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Proprium enim 2.Cor.5.
patris eſſentiæ filius eſt, in quo mundus Deo recõciliatur.
Sic quæ filius agit, patris ſunt opera. Sic qui filium videt pa
trem videt. In paterna enim Diuinitate filius eſt, & ſpecta-
tur. Et paterna, quæ in ipſo ſpecies eſt, in eo patrem oſten-
dit, & ſic eſt pater in filio. Et proprietas atque Diuinitas ex
patre in filio ſic oſtendit filium in patre, vt ab eo ſeparari
non poſsit. Qui verò audit, & videt, ea, quæ dicuntur de pa
tre, de filio item dici, non ꝙ per gratiam ſit eorum parti-
ceps, atque ita habeat illa inſita in eſſentia ſua, ſed quòd ip
ſius filii eſſentia ſit proprium eſſentiæ paternæ germen, is,
quemadmodum ante dixi, præclarè intelligit dictum illud:
Ego in patre, & pater in me. & illud: Ego & pater vnum ſu
mus. Eſt enim filius, qualis pater, quoniam omnia, quę pa-
tris ſunt, habet. Quare ſimul etiam cum patre ſignificatur.
Nullus enim, niſi filius exiſtat, patrem appellarit. Nam qui
Deum effectorem dicit, non ea continuo quę facta ſunt,
oſtendit. Eſt enim effector, & opifex etiam ante, quàm illa
ſint. At qui patrem dicit, ſtatim ſignificat & eſſentiam filii.
Quare qui credit in filium, etiam in patrem credit. Credit
enim in patris eſſentiæ proprietatem. Atque ita vna eſt fi-
des in vnum Deum. Et qui adorat, & colit filium, in filio
patrem etiam adorat, & colit. Vna enim eſt Diuinitas, &
iccircò vnus eſt honor, & vna adoratio in filio, & per filiũ
exhibetur patri. Et qui ſic adorat, vnum adorat Deũ. Vnus
enim Deus eſt, & non eſt alius præter ipſum. Et verba illa,
Ego ſum, & præter me non eſt alius Deus, Et, ego primus. Eſa. 44.
Et, ego poſt hæc, rectè dicuntur. Deus enim vnus, & ſolus,
& primus eſt. Nec tollunt filiũ hæc verba. Abſit. Eſt enim
& ipſe filius in vno, & ſolo, & primo. Vt qui vnius, & ſolius,
& primi ſolus eſt Verbum, & ſapientia, & ſplendor. Non
igitur vt tollatur filius, hęc dicta ſunt, ſed vt oſtendatur, nõ
eſſe alium, qualis eſt pater, & quale eſt Verbum. Etenim,
quoniam qui falſos adorant Deos, à verò Deo deſciſcunt,
Deus qui benignus eſt, & homines curat, reuocãs, & auer-
tens eos ab errore, ego, inquit, Deus ſolus, &, ego ſum: &,
præter me nõ eſt Deus, & alia eiuſmodi. Quæ quidẽ om-

nia loquitur, vt ea, quæ non ſunt, expellat, & omnes homines ad ſe conuertat. Ac quemadmodum ſiquis cum dies eſſet, & ſol illuceſceret, lignum ſimpliciter pingeret, nec vlla lucis habita ratione diceret, picturam illã eẽ lucis cauſam, ſol autẽ re perſpecta clamaret, ego, inquiens, ſum lux diei, nec aliud vllum eſt diei lumen præter meum, ſi ſol ita loqueretur, non eo ſpectaret, vt ſplendorem ſuum, ſed vt errorẽ, & ſtultitiam illius, qui ligni ſpeciem depinxiſſet, excluderet, ſic Deus, ego, inquit, ſum, Et, ego, Deus ſolus, & nõ eſt alius præter me, vt homines à falſis Deis colẽdis auerteret, & auocaret, & ad ſe verum Deum cognoſcendum & adorandum adduceret. Verùm hęc iſti rurſum nugis quibuſdã ſuis controuerſiam vocant. Et patrem, atque filium, non quemadmodum eccleſia prædicat, ſed vt ipſi volunt, vnum eſſe contendunt. Quoniam enim, quæ pater vult, ea vult etiam filius, nec cõſiliis, & iudiciis eius aduerſatur, ſed in omnibus cum ipſo conuenit, eademq́; decreta, & cõſentaneam, atque congruentem doctrinæ patris rationem docet, inde fit, inquiunt, vt pater, & filius vnum ſint. Hæc nõ ſolùm dicere, ſed ſcribere quidam auſi ſunt, quibus nihil magis abſurdum, aut à ratione alienum dici poteſt. Nam ſi propter hanc cauſam pater, & filius vnum ſunt, & ſi filius hoc mõ patri ſimilis eſt, vide, ne qui nobis ſuperiores ſunt, Angeli, & Principatus, & Poteſtates, & Throni & Dominationes ſint, vt ille, filii, & de his item dici poſsit, ipſi & pater vnum ſunt, & vnuſquiſq; eorum imago & Verbum eſt patris. Nam quæ vult Deus, & ipſi volunt, nec ſententiis, nec iudiciis differunt, ſed omnibus in rebus ſuo obtemperant effectori. Non enim in gloria manſiſſent ſua, niſi ea, quæ pater vult, & ipſi vellent. Non enim in eos, qui paruerunt, ſed in eum, qui contumax fuit, dictum eſt:

Eſa. 14 Quomodo cecidit è cœlo lucifer, qui mane oriebatur? ſi hæc ita habent, cur ſolus filius vnigenitus, & Verbũ, & ſapientia eſt? Aut cur, cum tam multi ſint patri ſimiles, ſolus hic imago eſt? Quinetiam ex hominibus multi patri ſimiles inueniuntur, vt Martyres, vt Prophetæ, vt Apoſtoli, vt Patriarchæ. Multi hoc etiam tempore ſeruatoris mandatum obſeruantes miſericordes extiterũt, vt pater, qui eſt in cœlis.

Ephe. 5. Obſeruantes & illud, Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſsimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos. Et Pauli fuerũt imitatores multi, ſicut & ille Chriſti. Attamen eorum nullus neque Verbum, nec ſapiẽtia, nec vnigenitus filius, nec imago eſt. Neque illorum vllus auſus eſt dicere, Ego & pater vnũ ſumus, Aut, ego in patre, & pater in me. Sed de his omnibus dictum eſt,

Pſal. 88. Quis ſimilis tibi in Diis Domine? Aut quis comparabitur tibi in filiis Dei? De ipſo autem, ſolus imago vera, & naturalis eſt patris. Licet enim ad imaginem facti ſimus, & imago, & gloria Dei vocemur, non tamen propter nos, ſed propter inhabitantem in nobis imaginem, & veram gloriam Dei, quæ Dei Verbũ eſt, quod propter nos factum eſt caro, huius nominis gratiam accepimus. Neceſſe autem eſt, vt ſimilitudo, & vnitas ad ipſam filii eſſentiam ducat. Quod niſi fiat, nihil amplius, q̃ res procreatæ, vt dictum eſt, habere videbitur, neque patri erit ſimilis, ſed ſimilis erit decretorum patris, à patre autem differt, quia pater quidem eſt pater, decreta autem & doctrina ſunt patris. Quare ſi quantum ad inſtituta doctrinamq́; pertinet ſimilis eſt patri filius, ſequitur, vt nomine tantùm pater ſit, filius autem non modò vera, & certa patris imago non ſit, ſed ne proprietatem quidem aut ſimilitudinem patris vllã habere videatur. Quæ enim illi, ſi commutabilis eſt, cum patre ſimilitudo? Et Paulus docebat eorũ ſimilia, quæ docuerat ſeruator, nec tamen ei ſimilis erat eſſentia. Eiuſmodi ſunt iſtorum nugæ. At filius & pater ſic

vnum ſunt, vt filium cum patre, & ſplendorem cum ſole vnum eſſe cognoſcimus. Ex quo fit, vt agente filio pater agat, & veniente filio ad ſanctos, pater in filio veniat. Imagine enim cernitur pater, & in ſplendore lux eſt. Quapropter, vt paulo ante diximus, patre gratiam & pacem largiente, eam largitur filius, vt Paulus in omnibus epiſtolis ſuis ſignificat, Gratia vobis, inquiens, & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. Vna enim & eadẽ eſt gratia à patre in filio, vt vna lux eſt ſolis & ſplendoris. Rurſum ad Theſſalonicenſes ſcribens, precatur, ipſe, inquiens, 1. Theſſ.

Deus noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat 3. C.

viam noſtram ad vos. In quo quidem loco animaduertendum eſt, ipſum non dicere, Dirigant, ſed dirigat, vt non tanquàm à duobus duplicem gratiam, ſed vt ab vno gratiam vnam dari demonſtret. Quoniam pater illam per filium dat. Quæ planè res patris & filii indicat vnitatem.

Ex eodem libro.

Beatus Ioannes breuius, & perfectius, quàm nos, horum Verborũ ſenſum explanabit, & cohibebit Arianos, ne amplius ſe tales, qualis eſt filius, opinentur. Alioquin ipſi quoq; illud audient, tu es homo, & nõ Deus. Et noli, cùm pauper ſis, te cum diuite vti æqualem comparare. Sic igitur Ioannes ſcribit, in hoc cognoſcimus, quòd 1. Io. 4.

in ipſo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo nobis dedit. Quare propter gratiam ſpiritus nobis impertitam & nos in ipſo manemus, & ipſe in nobis. Et quoniam ſpiritus Dei eſt, eo in nobis exiſtente, nos item qui illum habemus, in Deo eſſe exiſtimamur. Et ſic eſt Deus in nobis, non vt eſt filius in patre. Non enim filius particeps ſpiritus, vt per illum in patre ſit, neq; ipſe ſpiritum accipit, ſed illum potius omnibus dilargitur. Nec ſpiritus coniungit Verbũ cum patre, ſed ipſe potius à Verbo id accipit. Et filius quidem in patre eſt, vt Verbum proprium, & ſplendor ipſius. Nos autem ſine ſpiritu, vt peregrini, & alieni, longè abſumus à Deo. Spiritus autem communione cum Diuinitate copulamur. Vt quòd ſimus in patre, id non ipſi nobis, ſed ſpiritui in nobis exiſtenti & in nobis manenti acceptum referamus. Ac cùm Ioannes idem dicat, Qui confitetur, Ieſum eſſe filium Dei, Deus in ipſo manet, & ipſe in Deo; Quænam ſimilitudo, aut æqualitas nobis cum filio? Non- 1. Io. 4.

ne Ariani vndique, & à Ioanne potiſsimum confutati tandem animaduertunt, aliter eſſe filium in patre, & aliter nos in ipſo? & neq; nos vnquam vt Verbum fore, neq; Verbum vt nos? Niſi, vt eorum mos eſt, nunc etiam audeant dicere, communione ſpiritus, & virtutis progreſſu filium etiam ipſum in patre eſſe. Quod quidem in primis impiũ eſt, vel cogitare. ſiquidem ipſe, vt dictum eſt, ſpiritum tribuit, & quod habet ſpiritus, id ab eo habet. Quamobrem cùm ſeruator de nobis dicit: ſicut tu pater in me, & ego in te, ſic & ipſi in nobis ſint, non oſtendit eãdem nos cum ipſis eſſentiam habere. Sed patrem orat quemadmodum Ioannes ſcribit, vt credentibus ſpiritum per ſe largiatur, per quem in Deo eſſe, & iccircò cum ipſo coniungi videamur. Etenim quia Verbũ eſt in patre, & ſpiritus ex Verbo datur, vult, vt ſpiritũ accipiamus, vt poſteaq̃ acceperimus, habentes ſpiritum Verbi in patre exiſtentis, videamur & nos per ſpiritum eſſe vnũ in Verbo, & per Verbũ in patre. Illud aũt, ſicut nos, nihil aliud ſignificat, niſi vt ea gratia ſpiritus in diſcipulos diſtributa nũq̃ excidat, nunq̃ adimatur.

Id quod Apoſtolus nouit, cum diceret, Quis nos ſeparabit Rom. 8.

à charitate Dei? Nunq̃ enim pœnitet Deũ munera ſua largitum eſſe, & vocationis gratiã tribuiſſe. Spiritus. n. eſt, qui in Deo exiſtit, non autem nos per nos. Et quemadmodũ

filii,

in nobis eſt,ſic per ſpiritum in nobis exiſtentem, qui eſt in Verbo,quod eſt in patre, vnũ in filio, & patre erimus, & eſſe exiſtimabimur.Quando igitur aliquis per peccatũ aliquod excidit à ſpiritu,is non eſt amplius in Deo, quandoquidem ab eo receſsit ſpiritus ſanctus,& cõſolator,ſed erit in illo cui ſeipſum peccando ſubiecit.Quemadmodum ſau li contigit,à quo receſsit ſpiritus Dei,& vexabat eum ſpiritus malus.

Ex eodem libro.

Quomodo poteſt ex patre per naturam eſſe,& ei p
Matt. 28. eſſentiã ſimilis,qui dicit:Data eſt mihi omnis po-
Ioan. 5. teſtas,&,Pater neminem iudicat, ſed omne iudi-
Ioan. 3. cium filio dedit,& Pater diligit filium,& omnia tradidit in
Luc. 10. manu eius,&,omnia tradita ſunt mihi à patre meo,&,omne,q́d dedit mihi pater,ad me veniet? Si filius eſt inquiũt,
vt dicitis per naturam,quid ei opus eſt accipere? Aut quomodo poteſt per naturam eſſe vera patris potẽtia,qui cru-
Ioan. 12. ciatuũ mortiſq́; tempore, Nunc,inquit, anima mea turbata eſt,& quid dicam,Pater,ſalua me ex ac hora,ſed ideò venim horam hanc,pater,clarifica filium tuum? Venit igitur vox de cœlo dicentis,& clarificaui, & iterum clarificabo.
Matt. 26. Et illud item ſimile,Pater,ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte:Et cùm hæc dixiſſet Ieſus,turbatus eſt ſpiritu, & teſtatus eſt,& dixit, Amen, Amẽ dico vobis, vnus ex vobis prodet me.Hic rurſum male ſentiẽtes iſti,ſi potentia, inquiũt, eſſet,nõ timuiſſet,ſed alios potius confirmaſſet. Tum ſi vera & propria patris ſapientia,inquiunt, eſſet per naturam, quomodo de illo ſcriptum eſſet, Ieſus autem proficiebat ſapientia,&ætate,& gratia apud Deũ & homines? Et pro
Luc. 2. fectus in partes Cæſareæ Philippi,interrogauit diſcipulos,
Matt. 16. Quem dicunt eſſe homines filium hominis? Quid? q̀ cùm
Ioan. 11. veniſſet in Bethaniam quæſiuit,vbi Lazarus iaceret? Et ad
Mar. 6. diſcipulos ſuos,quot inquit,panes habetis? Quomodo igitur,inquiunt iſti, ſapientia eſt hic, qui creſcit ſapientia, & ignorat, quæ ab aliis exquirit? Præterea quomodo, inquiunt,poteſt eſſe,proprium Verbum patris,ſine quo nunquàm pater fuit,& p quod omnia fecit, vt vos ſentitis, qui
Matt. 27. cruci affixus dixit,Deus meus,Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quiq́; antea precans dixerant, clarifica filium
Ioan. 17. tuum,& clarifica me tu pater ea claritate, quã habebam, antequàm mundus eſſet,apud te? Et precatus eſt in ſolitudine,& diſcipulis,vt precarentur,mandauit, ne in tentatio
Matt. 26. nem inciderent.Et ſpiritus quidem promptus eſt, inquit,
Matt. 34. caro autem in firma.Et de bora illa nullus,inquit,nouit,ne
Mar. 13 B que Angeli,neque filius.ſi quemadmodum vos, inquiunt amentes iſti,ſentitis,ab omni æternitate apud Deum eſſet, diem illam non ignoraſſet,neque ea petiria caruiſſet, cùm ſimul exiſteret,neq; gloriam vt acciperet,flagitaſſet, cùm illam haberet in patre.Neq; optaſſet quicq̃ omnino, cùm nullius rei vtpote Verbum indigeret.Verùm,quoniam, inquiunt,vnus ex illis eſt,qui creati,factiq́; ſunt, iccircò talia dixit,& his eguit,& quæ non habebat,optauit.Eò progrediuntur homines impii,vt hæc audeant loqui.Mirum, cur non confidentius etiam dicãt,cur omnino factus ſit caro. Aut quomodo potuerit,cùm Deus eſſet,homo fieri,& cũ expers ſit corporis,corpus geſtare.Aut magis adhuc ad iu
Io. 10. F daicam perfidiã accedentes vna cũ Caipha cur, inquiunt, homo,cũ ſit,facit ſeipſum Deũ? Hæc & his ſimilia qui tũc cernebant Iudæi,murmurabant.Et qui nunc audiũt Arianorum ſtudio inſanientes non credunt,& iccircò in verba execranda præcipites ruunt. Quamobrem ſiquis ea quæ tunc à Iudæis,& quæ nunc ab iſtis dicuntur, in vnum conferat,deprehendet vtroſq; ſimili audacia æqualem in perfidiam,& impietatem incurrere,& communi bello nos oppugnare.Iudæi enim dicebant:quomodo poteſt,cùm homo ſit,Deus eſſe? Ariani verò,ſi Deus, inquiunt, eſt verus ex Deo,quomodo potuit homo fieri? Ac Iudæi quidem offendebantur,& irridebant dicentes,ſi filius Dei eſſet, nunquam crucem pertuliſſet. Ariani verò ex altera parte nos oppugnantes,Quõ,inquiunt,audetis dicere, Verbum eſſe propriũ patris eſſentiæ,cùm habeat corpus? Præterea quærentibus Iudæis Dominũ interficere,quoniam patrẽ ſuum eſſe dicebat Deũ:Ariani negare didicerunt, illum æqualẽ eſſe Deo,& Deum Verbi propriũ eſſe, & natura patrem, & eos,qui aliter ſentiunt,quærunt interficere. Ad hæc Iudæis dicẽtibus,Nónne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos patrem matremq́, nouimus? Quomõ igitur dicit,priuſquã Abraham fieret,ego ſum? Et de cœlo deſcẽdi? Subſequuntur & ipſi Ariani pariter dicentes,Quomodo poteſt Verbum,aut Deus eſſe,qui dormit vt hõ,q luget, qui interrogat? Atq; ita vtriq, ex humanis affectionibus, quas carne, quã ĩduerat,ſuſtinuit ęternitatẽ Verbi negãt, & diuinitatẽ.

Ex eodem libro. *Sanctæ, & diuinæ ſcripturę propoſitum eſſe, ut dupliciter de ſeruatore loquatur, tum vt de ſempiterno filio & Deo, tum vt de illo, qui poſtea verè perfectæq́ factus ſit homo.*

Illud,vt ſæpe diximus, eſt ſcripturæ propoſitum, & ea dicendi ratione vtitur,quæ duplicem de ſeruatore notionem indicet. Nempe filium,qui verbum eſt,& ſplẽdor, & ſapientia patris,& fuiſſe ſemper,& eſſe Deum, & carnẽ deinde ex virgine Dei genitrice ſumpſiſſe, atq; hominem eſſe factum.Hęc duo per omnem à diuino ſpiritu dictatam ſcripturam,vt ipſe Dominus ait, ſignificãtur. Scrutamini, inquit,ſcripturas,quoniam ipſæ teſtimonium perhibẽt de me.Ac ne cunctis eius ſententiis colligendis longior ſim, ſatis erit,ex omnibus illam attuliſſe, quam Ioannes protulit,In principio, inquiens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,& Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo ne vnum quidem factum eſt.Deinde & verbum,inquit, caro factum eſt,& habitauit in nobis.Et illam,quam Paulus ſcripſit,Qui cùm in forma,inquiens, Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt,eſſe ſe æqualem Deo,ſed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens,& in ſimilitudine hominum factus,& habitu inuẽtus,vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis. Ab his enim eadem cogitatione percurrens totam ſcripturam videbis,quomodo in principio quidem dixit hoc pater,Fiat lux,& fiat firmamentum, & faciamus hominem, in conſumatione verò ſeculorum miſit ipſum in mũdum, non vt iudicaret mundum,ſed vt ſeruaretur mũdus per ipſum.Quiſquis ergo diuinam verſat ſcripturam,ex veteri teſtamento verba diſcat,ex Euangeliis autem Dominum eẽ factum hominem intelligat.Verbum, inquit,caro factum eſt,& habitauit in nobis.Homo autem factus eſt, non autem io hominem introiuit.Hoc enim ſcire neceſſe eſt, ne quando in hanc ſententiam incidentes impii aliquos decipiant,vt exiſtiment,Verbum, quemadmodum ſuperioribus tẽporibus ad ſingulos ſanctos fiebat,ſic etiam nunc in hominem ingreſſum eſſe,vt illum ſanctum efficeret, ſeq́; in illo patefaceret.Nã ſi res ſic haberet, Quid cauſæ foret, cur ipſum ſpectantes, vt rem inſuetam, & nouam admirarentur,& dicerent, Quis nam eſt hic? Iam enim audire verba illa conſueuerant, & factum eſt Verbum Domini

Digitized by Google

ad hunc,aut ad illum Prophetam. At poſteaq̃ Verbũ Dei,
per quod facta ſunt omnia voluit etiam homo fieri,& de-
miſit ſemetipſum,formam ſerui accipiens, Iudæis quidem
Chriſti crux affert offendiculũ,nobis aũt Chriſtus eſt Dei
virtus & ſapientia. Verbum enim, vt Ioannes inquit, caro
factum eſt. Eſt autem ſcripturæ mos, vt pro homine carnẽ
Ioe. 2. accipiat. Vt per Ioëlem Prophetam, Effundam, inquit, de
ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et Daniel ſic Aſtyagi
locutus eſt, Non colo ſimulachra manu facta, ſed viuentẽ
Deum,qui creauit cœlum,& terrã, & omnis carnis habet
poteſtatem. Et hic enim, & Ioël omne genus hominũ car-
nem appellant. Cæterùm cùm ad veteres illos Prophetas
fieret,ſanctos quidem reddebat eos,à quibus animo ſyn-
cero ſuſcipiebatur, non tamen cùm homines illi gigneren
tur, dicebatur, Verbum eſſe factum hominem. Neq; cùm
illi paterentur, dicebatur ipſum eſſe paſſum. At cùm ex Ma
ria ſemel perfectis ſeculis venit ad abolendum peccatum,
ſic enim Deo placuit, mittere filium ſuum factum ex mu-
liere, factum ſub lege, tunc dictum eſt, Verbum carnem
ſumpſiſſe, atque hominem factum eſſe, & in carne paſſum
1. Pet. 4. eſſe pro nobis. ſic enim Petrus ait, Chriſto igitur paſſo in
carne, vt conſtaret, atq; omnes crederẽt, cùm Deus eſſet,
eoſq; ad quos fieret, ſanctos redderet, & omnia ex volũta
te patris moderaretur & exornaret, deinde propter nos fa
ctum eſſe hominem, & corporaliter, vt inquit Apoſtolus,
Col. 2. in carne Diuinitatem habitãſſe. Quod quidem idẽ eſt, ac
ſi dictum ita eſſet, Deus exiſtẽs propriũ habuit corpus, &
hoc vtens inſtrumento factus eſt homo propter nos.

Ex eodem loco.

CVm Chriſti caro pateretur, Verbum non erat extra
carnem, iccircò enim & paſſum dicitur. Et cùm pa-
tris opera diuinitus exequeretur, caro non erat ſine Verbo
ſed ea Dominus in ipſo corpore præſtabat. Proinde caro
Ioan. 10. exiſtens & homo dicebat, Niſi facio opera patris mei, noli
te credere. Si autem facio, & ſi mihi nõ vultis credere, ope
ribus credite, & cognoſcite in me eſſe patrem, & me in ip
Luc. 4. ſo. Certè cum eſſet opus, Petri ſocrum febre laborantem
atq; iacentem excitare, humano quidem more manum ex
tendit, & diuina virtute morbum expulit. Et in hominem
illum, qui cæcus natus erat, humanum ex carne ſputũ emi-
Ioan. 9. ſit, ſed luto diuinitus oculos eius aperuit. Iam, quod ad La-
zarum pertinet, vocem quidem vt homo humanam eddi-
Ioan. 11. dit, diuina autem vi vt Deus illum à mortuis excitauit. Hęc
autem ita fiebant, & oſtendebantur, quoniam corpus ha-
bebat non fictitium, ſed verum. Porrò cõſentaneum erat,
vt Dominus humanam induceñs carnem, vnà cùm affe-
ctionibus eius illam totam indueret, vt quemadmodũ pro
prium illius corpus dicimus, ſic etiam proprias illius eſſe di
ceremus corporis affectiones, licet Diuinitatem ipſius nõ
attingerent. Si ergo corpus erat alterius, illius dicantur etiã
affectiones fuiſſe. Sin Verbi erat caro, neceſſe eſt, vt carnis
item affectiones, eiũs fuiſſe dicantur, cuius eſt caro. Cuius
verò affectiones dicuntur eſſe, vt dãnari, verberari, ſitire,
in crucem agi, mori, & cęteræ corporis infirmitates, eius
& actio ex virtute, & gratia eſt. Merito igitur, & cõuenien
ter affectiones hæ Dñi, & non alterius dicuntur eſſe, vt &
gratia ab illo ſit, & non aliũ, ſed hunc verè, & piè colamus,
& adoremus, qm̃ nihil ex iis, quę procreata ſunt, nec cõem
aliquẽ hoĩem, ſed qui ex Deo natura, & verus eſt filius, hũc
hoĩem etiam factũ, nihilominus Dñm, & Deum, & ſerua-
torẽ appellamus. Hoc aũt quis non admiretur, aut quis nõ
verè diuinum opus eſſe concedat? Nam ſi Diuinitatis Ver-
bi opera p corpus non eſſent effecta, hõ nõ euaſiſſet Deus.

Præterea, ſi quæ ſunt carnis propriæ affectiones, non dice-
rentur eſſe Verbi, homo perfectè ab his non fuiſſet libera-
tus, ſed poſt exiguã aliquam intermiſsionẽ peccatum in ip
ſo rurſum & corruptio permãſiſſet, quẽadmodũ iis, qui an
te fuerũt, hoĩbus accidit. Multi.n. vt conſtat, viri ſancti fue
runt & ab omni peccato integri, & puri. Siquidẽ & Hiere-
mias in matris vtero factus eſt ſanctus, & Ioãnes cũ adhuc
in vtero gereretur, exultauit in gaudio ad vocem Dei geni
tricis Mariæ. Attamen regnauit mors ab Adam vſque ad Rom. 5.
Moſem etiã in illos, qui non peccauerunt, in ſimilitudine
trãſgreſsionis Adã, atq; ita nihilo ſecius hoĩes mortales, &
corruptibiles, & ꝑpriis affectionibus obnoxii permãſerũt.
Nunc verò quoniã Verbum factum eſt hõ, & carnis affe-
ctiones ſuſcepit, illæ non amplius attingunt corpus, ꝓpter
Verbũ, quod in illo eſt, ſed ab ipſo quidem ita ſublatæ ſunt.
Itaq; hoĩes ex propriis affectionibus nõ amplius peccato-
res mortaleſq;, ſed Verbi virtute cõſurgentes perpetuò im
mortales, & incorrupti permanebũt. Quamobrẽ carne ex
Dei genitrice Maria genita, Verbum ipſum, per quod om
nia ſunt facta, gigni dicitur, vt noſtram in ſe generationẽ
transferat, quo nos non amplius vt terra ſolùm exiſtentes
in terram reuertamur, ſed vt cum Verbo à cœlis profecto
coniuncti in cœlum ab ipſo recipiamur. Et alias igitur cor
poris affectiones non abſurdè in ſeipſum tranſtulit, vt nos
non iam vt homines, ſed vt ad Verbum ipſum pertinẽtes,
æternæ vitæ participes efficiamur. Neq; enim iuxta prio-
rem generationem in Adã morimur, ſed generatione no-
ſtra, atq; omni carnis infirmitate in Verbum translatis ex-
citamur à terra, peccati maledictione per ipſum pro nobis
maledictionẽ factum diſſoluta. Ac meritò quidem. Quẽad
modum enim omnes ex terra exiſtentes in Adã morimur,
ſic ex aqua & ſpiritu ſurſum regenerati in Chriſto vitã oẽs
adipiſcimur. Verùm vt Verbi naturam impatibilem, & car
nis infirmitates ipſius magis exploratas habeamus, nõ alie
num erit, Pętrum, cuius de ſeruatore teſtimonium dignũ
eſt, cui fides habeatur, audire dicentem, Chriſto igitur car
ne paſſo. Quando igitur dicetur & naſci, & eſurire, & ſiti-
re, & feſſus eſſe, & neſcire, & dormire, & lugere, & poſtula
re, & fugere, & calicem deprecari, & quicquid aliud ad car
nem pertinet, meritò Petri verba ſic vſurpabimus, Chriſto
igitur eſuriente, & ſitiente pro nobis carne, & dicente ſe
neſcire, & alapis percuſſo, & feſſo pro nobis carne, & exal-
tato rurſum, & nato, & creſcente, & timente, & ſe abſcon-
dente pro nobis carne, & dicente, ſi fieri poteſt, tranſeat à
me calix iſte, & vapulante, & mortem ſubeunte, & quæ his
ſunt ſimilia, pro nobis carne. Nam & Apoſtolus propterea
non dixit: Chriſto paſſo Diuinitate pro nobis, ſed carne, vt
affectiones has non verbi naturæ, ſed ipſius carnis naturæ
proprias cognoſceremus. Nullus ergo ex humanis iſtis af-
fectionibus offendatur, ſed potius intelligat, ipſum Verbũ
ab illis eſſe natura remotiſsimum, eaſq; de illo dici propter
carnem, quam induit, cuius quidem carnis illæ ſunt ꝓpriæ.
Caro aũt eſt propria ſeruatoris, qui vt natura eſt impatibi-
lis, ſic etiam manet, nec ab vllis affectionibus læditur, quin
etiam illas delet, ac perdit. Homines verò propriis affectio
nibus in illum, qui impatibilis eſt translatis, & aboletis, ea-
rum expertes & liberi manent in perpetuum, ſicut Ioãnes
docet, Et ſcitis, inquiens, ꝙ apparuit, vt peccata noſtra tol
leret, & peccatum in illo non eſt. Quæ cùm ita ſint, nemo
Hæreticus quærat, cur caro, quæ natura mortalis eſt, exur-
gat, aut ſi exurgit, cur non rurſum eſuriat, & ſitiat, & patia-
tur, mortaliſq; maneat, cũ ex terra ſumpta ſit, aut quomo-
do quod in ipſa naturale eſt, deſinat. Poteſt enim ipſa caro
ad hunc modũ Hæretico eiuſmodi pertinaci reſpondere,
ſum

ſum equidem ex terra, & natura mortalis, attamen Verbi
ſum facta caro, quod cùm ſit ab omnibus vacuũ affectio-
nibus, meas tulit affectiones, atq; ita ego ab illis libera per-
manſi, nec amplius ſub earum ſeruitute detineor, quoniã
ab hac me Dominus in libertatem vindicauit. ſi enim vitu
peras, quòd ego à naturali corruptione liberata ſim, vide
ne eodem tempore Deum Verbũ in crimen voces, quòd
ſeruitutis meæ formam acceperit. Sicut enim Dominus in
duens corpus factus eſt homo, ſic nos homines à Verbo ꝑ
carnem eius aſſumpti Dii facti ſumus, & deinceps æternæ
vitæ capimus hæreditatem. Hæc neceſſariò perpendimus,
vt cùm videmus ipſum per ſui corporis inſtrumentum di-
uinitus aliquid agere, aut loqui, intelligamus, ea fieri ab illo
vt à Deo. Et cùm cernimus ipſum rurſus aliquid more hu-
mano dicere, aut pati, meminerimus ipſum carnem geſtaſ
ſe, atque hominem factum eſſe, & propterea ſic dicere, &
pati, ſi enim vtriuſque naturæ proprietates cognoſcentes
vtraq; ab vno fieri cogitauerimus, rectè credemus, & nun
quàm aberrabimus.

Ex eodem loco, & hæc.

SIquis autem quæ diuinitus à Verbo fiunt, aſpiciens, cor
pus negabit, aut affectiones corporis cernens negabit
Verbi præſentiam in carne, aut ex humanis eius affectioni
bus de illo abiectius ſentiet, Is & tanquã Iudæus caupo vinũ
aqua miſcens crucem offendiculum exiſtimabit, & tanquã
Græcus promulgationem Euangelii ſtultam arbitrabitur.
Tales ſunt Dei oppugnatores Ariani. Humanas enim ſer-
uatoris affectiones & actiones contuentes, eum eſſe crea-
tum exiſtimarũt. Par autem erat, vt diuina item opera con
ſpicientes corporis eius ortũ negarent, atq; ita Manicheis
aſſentirentur. At illi, licet ſerò, diſcant tamen aliquando,
Verbum carnem factum eſſe. Nos autem, qui fidei propo
ſitum tenemus, ea, quę peruerſè ab iſtis intelliguntur, rectã
ſententiam cõtinere perſpicimus. Illud enim, Pater diligit
Ioan. 5. filium, & omnia tradidit in manu eius, & illud: omnia mihi
Luc. 10. tradita ſunt à patre meo, & illud: Non poſſum quicquàm
Ioan. 5. facere, ſed ſicut audio, iudico, Hæc, & alia his ſimilia non
ſignificãt, filiũ ea vnquàm habuiſſe. Qui enim fieri queat,
vt quæ pater habet, ea ſemper non habuerit ſolum per eſ-
ſentiam patris Verbum & ſapientia, cùm dicat, omnia, quę
cunq; habet pater, mea ſunt: ſi enim quæ pater habet, filii
ſunt, ſemper autem hæc pater habet, perſpicuum eſt, ea,
quæ filius habet, cùm patris ſint, eſſe ſemper in filio. Non
igitur ita locutus eſt, quòd ea aliquando non habuerit, ſed
quia cùm ſemper habeat, quę habet, ea habet à patre. Pro-
inde nequis filium aſpiciens habentem omnia, quæ pater
habet, ob certam eorum, quæ habet ſimilitudinem, ean-
demq; rationem in Sabellii impietatem incideret, & filiũ
patrem exiſtimaret, dixit, data ſunt mihi, &, accepi, &, mi-
hi, tradita ſunt, vt id ſolum oſtenderet, ſe non eſſe patrem,
ſed patris Verbum, æternumq; filium, qui propter patris ſi
militudinem ſemper habuit, quæ pater habet, & quia filius
eſt ex patre, habet ab ipſo, quæ ſemper habet. Neq; enim
filii Diuinitas imminuitur, propterea quòd dictum ſit, Da
ta ſunt, aut tradita ſunt, & reliqua his ſimilia, ſed potius ex
his verè filius eſſe declaratur. Aliud præterea ex his verbis
diſcere poſſumus. Si enim omnia illi tradita ſunt, primùm
quidem ab omnibus, quæ accepit, diuerſus eſt. Deinde cũ
ſit omnium hæres ipſe filius, eſt etiam proprius per eſſen-
tiam patris. Si enim ex omnibus vnum eſſet, non hæres om
nium foret. Nũc autem cùm omnia accipiat, ab omnibus
diuerſus eſt, & ſolus proprius patris. Quòd autem illud, da
ta ſunt, & illud, tradita ſunt, non ſignificent, ea ipſum ali-
quando non habuiſſe, ex alio ſimili dicto licet intelligi. Sic Ioan. 5.
enim inqt ipſe ſeruator, ſicut pater vitã habet in ſemetipſo
ſic & filio dedit, vitam habere in ſemetipſo. Nã ex eo, qđ
dicit, dedit, ſignificat ſe non eſſe patrem. Ex eo autẽ, quod
addit, ſic, naturalem filii cum patre proprietatem, ſimilitu
dinemq; declarat. Si quando igitur ſunt, cùm pater non ha
beret, fuit etiam aliquando nimirum, cùm filius non habe-
ret. Sicut enim pater, ſic etiam filius habet. Quòd ſi illud di
cere impium eſt, pium autem eſt dicere, patrẽ ſemper ha-
bere, nonne abſurdum eſt, cùm filius dicat, ſicut pater ha-
bet, ſic & filius habet, iſtos dicere, illum non ſic, ſed aliter
habere. At verbum fidele eſt, & omnia, quę ſe dicit accepiſ
ſe, ſemper habens habet à patre. Et pater quidem à nullo, fi
lius autem à patre habet. Vt ſi ſplendor ita loqueretur, lux
omnem mihi locum conceſsit ad illuſtrandum, & ego nõ
à me illuſtro, ſed vt ipſi luci collibuit, his verbis non oſten
deret, ſe id aliquando non habuiſſe, ſed lucis ſe proprium
eſſe ſplendorem, & quæ illius eſſent, omnia eſſe ſua. Sic ac
multo quidem verius, & amplius licet de filio cogitare. Ete
nim cũ oĩa pater filio dederit, oĩa rurſus hẽt pater ĩ filio. Et
cũ filius habeat, pater itidẽ habet. Nã ſibi Diuinitas eſt di-
uinitas patris. Atq; ita pater in filio prouidentia ſua cuncta
moderatur. Atq; hæ quidem ſententiæ ſic intelligẽdę ſunt.
Quæ verò de ſeruatore dicuntur humano more, ea quoq;
piè ſunt interpretanda. Hæc.n. ideò prius exquiſiuimus, vt
ſi eum interrogãtem audiuerimus, Vbi Lazarus iaceat, Et Ioan. 11.
cùm in partes Cæſareæ venerit, ita percontantem, Quẽ di
cunt homines eſſe filium hominis, Et, Quot panes habetis Matt. 16.
Et, Quid vultis, vt faciam vobis, rectam ex iis, quæ ante di Mar. 6.
cta ſunt, eiuſmodi verborũ intelligentiam habeamus, nec,
id, quod Chriſti oppugnatoribus Arianis accidit, offenda-
mur. Primùm igitur illis dicẽdum eſt, vnde nam exiſtimẽt,
illum ignorare. Neque enim qui aliquid percontatur, id
contiuuò ignorat. ſed poteſt ea, quæ ſcit, aliquis percõta
ri, vt Ioannes, Chriſtum interrogaſſe, Quot panes habe- Ioan. 6.
tis, ſcribens, nouerat ipſum non ignoraſſe, ſed planè ſciſſe.
Hoc autem, inquit, dicebat tentans eos, ipſe enim ſcie-
bat, quid eſſet facturus. Quòd ſi ſciebat, non vtique igno-
rans, ſed cognoſcens interrogabat. Ex quo quidem loco
poſſumus cætera ſimilia loca rectè intelligere, vt ſciamus
Dominum non ignoraſſe, vbi Lazarus iaceret, Nec quem
ſe eſſe dicerent homines, ſed ita interrogaſſe, cùm ſciret,
quid eſſet facturus. Atque ita iſtorum ſapientia celeriter ex
ploditur. Quòd ſi pertinacius adhuc pergant inſtare, ſic ha
beant, in Diuinitatem non cadere ignorantiam, ſed eam
humanitatis, & carnis eſſe propriam, vt dictum eſt. Quòd
autem ita ſit, animaduerte, quomodo Dominus, qui ro-
gat, vbi Lazarus iaceret, idem cùm non adeſſet, ſed longe
abeſſet, dixerit, Lazarus mortuus eſt. Quid? Quòd is, quẽ
iſti ignarum exiſtimant, cogitationes diſcipulorum intelli-
git, & nouit, quę in cuiuſq; ſint corde, & quid ſit in homi-
ne. Et, quod maius eſt, ipſe ſolus nouit patrẽ, & dicit, Ego
in patre, & pater in me. cuiuis igitur iam patet, carnẽ eſſe,
quæ ignorat. Verbum autem ipſum, quatenus Verbũ eſt,
omnia prius, q̃ fiant, habere cognita. Neq; enim poſteaq̃
factum eſt homo, deſtitit eſſe Deus. Neq; propterea quòd
Deus ſit, abhorret ab homine. Sed potius Deus exiſtẽs car
nem aſſumpſit, & in carne exiſtens carnem diuinã reddit.
Etenim quẽadmodũ in ipſa carne percontatus eſt, ſic etiã
in ipſa carne mortuũ in vitã reuocauit, & oĩbus oſtendit,
eum, qui mortuis vitã largitur, & aĩum in corpus reuocat,
multo magis ſcire, quæ in ipſo aĩo lateãt. ſciebat quidẽ, vbi
iacebat, ſed interrogauit ſanctiſſimum Dei Verbum, vt

hoc etiam modo noſtram ferens ignorantiam, verā nobis
ſcientiam largiretur, qua patrem ipſius, ſeq; pro nobis ad
ſalutem omnium miſſum agnoſceremus. Quo quidem mu
nere nullum maius optari poteſt. Quòd ſi vt hominum ge
nus redimeret, eoſq; ſanctos, & diuinos efficeret, hanc pe-
regrinationem Verbum ſuſcepit, & caro factum eſt, nõne
omnibus palam fit ea, quæ ſe dicit accepiſſe, quando factū
eſt caro, nõ ad ipſum Verbum, ſed ad carnem, in qua erat,
dum hæc loqueretur, eſſe referenda? Huius enim carnis
erant ea munera, quæ per ipſum à patre tribuebantur. Sed
quæ petierit, videamus, & quænam illa ſint omnino, quæ
dicebat, ſe accepiſſe, vt his cognitis iſti reſipiſcant. Gloriā
igitur petebat, dicebatq; ſibi omnia eē tradita. Et poſteaq̃
Mat. 28. reſurrexit, data eſt mihi, inquit, omnis poteſtas. Verùm &
prius quàm diceret, omnia mihi tradita ſunt, erat omnium
Dominus. omnia enim per ipſum facta fuerant. Et Domi-
nus vnus erat, per quem omnia. Et gloriam habebat, cuius
1.Cor.2. erat, & eſt Dominus, vt Paulus ait. Si enim cognouiſſent,
inquit nũquàm Dominum gloriæ crucifixiſſent. Habebat
enim gloriam, quam petebat, gloria, inquiens, quam ha-
bui apud te prius, q̃ mundus fieret. Et poteſtatem, quam
ſe poſt reſurrectionem dicebat accepiſſe habebat & ante
quàm acciperet, & ante reſurrectionem. Ipſe quidem per
Mar. 8. ſe ſic increpabat, Abi, inquiens, poſt me, ſatana. Et Apo-
ſtolis contra ipſum poteſtatem dedit, & cùm reuertiſſent,
Luc. 10. videbam, inquit, ſatanam, tanq̃ fulgur de cœlo cadentem.
Et rurſum quod ſe accepiſſe dicebat, id & anteq̃ accipe-
ret, oſtenditur habuiſſe. Nã & Dæmones eiiciebat, & quæ
ligauerat ſatanas, ſoluebat ipſe. Quemadmodum fecit in il
Luc. 13. la filia Abraham. Et peccata cõdonabat, Paralitico, & mu
Luc. 5. lieri, quæ ſibi pedes vnxerāt, dicens, remittuntur tibi pec-
Luc. 7. cata. Et mortuos reuocabat in vitā. Et ei qui iam inde ab
Ioan. 9. ipſo ortu cæcus erat, donabat videndi facultatem. Et hæc
præſtabat, non expectans, donec acciperet, ſed vti iam ha-
bens poteſtatem, vt facile ex his conſtet, quæ habebat vt
Verbum, ea & hominem factum, & poſt reſurrectionem
dici humaniter accepiſſe, vt per ipſum homines, & in terra
facti, naturæ diuinæ participes deinceps haberent in Dæ-
mones poteſtatem, & in cœlis vt à corruptione liberati re-
gnarent in ſempiternum. Illud enim omnino ſciēdum eſt,
ipſum nihil eorum quæ accepiſſe dicitur, ſic accepiſſe, tāq̃
nõ haberet. Habebat enim ea Verbum vt Deus. Vt homo
autem accipere dicebatur, vt ex carne, quæ in ipſo accipie
bat, firma deinceps in nos gratia manaret.

Ex eodem loco & hæc.

CVr autem cognoſcens dixerit, ne filium quidē noſſe,
nemirem fidelium arbitror ignorare. Id enim quo-
que propter carnem, vt homo, dixit. ea nanq, re Ver
bo nihil detrahitur, cùm humanæ naturæ proprium ſit, ne-
ſcire. Alioqui cùm in Euangelio de ſe vt de homine dicat,
Ioan. 17. Pater, venit hora, clarifica filium tuum, perſpicuum eſt, eū
& mundi finis horam vti Verbum cognoſcere, vt homi-
nem autem ignorare. Hoc enim eſt hominis proprium, vt
ignoret, & maximè res eiuſmodi. Quo tamen loco & ſerua
toris benignitatem agnoſcimus, qui cùm eſſet etiam ho-
mo non erubuit, dicere, ſe neſcire. Vt declararet, ſe, quan-
uis vti Deus ſciret, vt hominem ignorare. Nõ dixit autem
ne filius quidem Dei nouit, ne Diuinitas ignara videretur:
Sed ſimpliciter, ne filius quidē vt filii ex homine facti igno
rantiam eſſe conſtaret. Iccircò & de Angelis affirmās non
aſcendit eò, vt diceret, & ſpiritū ſanctū neſcire, ſed tacuit;
hæc duo ſignificans, primū ſi ſpiritus nouit, multo magis
Verbum, vt Verbum noſſe, à quo ſpiritus accipit: Deinde
cùm de ſpiritu ſiluiſſet, verba illa, ne filius quidem, de mini
ſterio ſuo humano dixiſſe. Nullus autem eſt, exceptis Aria
nis, qui non confiteatur, eum, qui patrem nouit, multo ma
gis noſſe rerum procreatarū vniuerſitatem, in qua & ipſius
orbis finis continetur. Quòd ſi dies, & hora præfinita eſt à
patre, perſpicuum eſt, eā per filium eſſe præfinitam. Quod
autem per ſe præfinitum eſt, id ipſe nimirum nouit. Nihil
enim eſt, quod non per filium ſit factū & præfinitum. Præ-
terea ſi omnia quæ patris ſunt, filii ſunt, vt ipſe dixit, Patris
autem eſt, ſcire diem illam, perſpicuum eſt, eam & filium
noſſe, cùm id etiam proprium habeat ex patre. Ad hæc ſi
filius in patre eſt, & pater in filio, Nouit autem pater diem,
& horam, non eſt dubitandum, quin filius in patre exiſtēs,
& ſciens quæ ſunt in patre, nouerit etiam ipſe diem & ho-
ram. Deniq; cùm vera patris imago ſit filius, norit autē pa
ter, patet in hoc quoq; filium patri ſimilem eſſe. Ariani ve-
rò Dei filium in rerum procreatarum numero collocantes
paulatim meditantur, quomodo patrem ipſum rebus pro
creatis minorem dicant. Si enim qui patrem nouit diem &
horam illam ignorat, vereor, ne maior ſit, vt inſaniētes iſti
dicerent, cognitio, quæ ad res procreatas, immò verò quæ
ad minorem earum partem, q̃ quæ ad patrem pertinent.
Cæterùm non ignorans dixit, non nouit: Sed indicans, ſe
carnem ignaram induiſſe, dixit, ne filius quidem nouit. Et Matt. 24.
hominū, qui erāt tempore Noë ignorantiā cõmemorans
ſtatim ſubiecit, Vigilate igitur, quia neſcitis, qua hora Do-
minus veſter venturus ſit, Et rurſum, Qua hora non puta- Luc. 12.
tis, filius hominis veniet. Quòd ſi vti Deus ignoraſſet, di-
cendum erat, Vigilate igitur, quia neſcio. Et qua hora non
puto. Non autem ita dixit. ſed, quia neſcitis vos &, qua ho-
ra non putatis, vt oſtēderet, hominum eſſe propriū igno
rare. Quapropter eorum & ipſe carnem ſimilem habēs, &
hõ factus dicebat, ne filius quidem nouit. Nam & de Noë
non dixit, non cognouit, ſed, non cognouerunt, donec di-
luuium venit. Illi enim non cognoſcebant; Ipſe autem di-
luuium inducens cognoſcebat. Quamobrē & Noë dixit, Gen. 7.
ingredere tu, & filii tui in arcā. Si. n. ignoraſſet, non prædi-
xiſſet Noë, ſeptimo ab hinc die inducam pluuiā ſuper ter-
ram. Quemadmodū. n. homo factus cū hominibus eſurit,
& ſitit, & patitur, ſic cum hoībus vt hõ non nouit. Diuini-
tas aūt in patre exiſtens & Verbū, & ſapientia nouit, & ni-
hil ignorat. Sic & de Lazaro vt homo percontatur, qui ve-
nerat, vt eū in vitam reuocaret, quiq; nouerat, vnde aīam
eius acciret. Maius aūt eſt, ſcire, vbi eſſet anima eius quàm
noſſe, vbi cadauer iaceret. Ita diſcipulos etiam interrogat,
cùm veniſſet in partes Cæſareæ, & ſciret antequā Petrus
reſponderet. Nam ſi ea, de quibus Dominus percuntaba-
tur, pater Petro reuelauit, perſpicuum eſt id per filiū fuiſſe
factum. Nemo enim filium nouit niſi pater, neque patrem Matth. 11.
quiſq̃ nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Quòd Luc. 10.
ſi patris, filiiq; cognitio per filium ſit, nõ eſt dubium, quin
ipſe Dominus interrogans prius patefecerit Petro, quæ à
patre acceperat, deinde aūt interrogarit humano more, vt
hic etiam oſtenderet ſe, qui vt homo interrogabat. vt Deū
ſcire, quæ Petrus eſſet reſpõſurus. Nouerat profectò filius,
qui patrem cognoſcebat, qua quidē cognitione nec ma-
ius, nec perfectius quicq̃ eſſe poteſt. Apoſtolus in ſecunda
ad Corinthios Epiſtola ſcio, inquit, hominem in Chriſto 2.Co.12.
ante annos quatuordecim, ſiue in corpe neſcio, ſiue extra
corpus neſcio. Deus ſcit. Quid dicitis? Nouit ne Apoſtolus
quæ in ea viſione illi acciderunt, quanuis dicat neſcio, an
non nouit? ſi eum negatis noſſe, videte, ne diſcentes labi,
in Phrygum iniquitatem delabamini, qui tum Prophe-
tas tum alios Verbi miniſtros negabant ſcire, quæ vel
facerent,

Digitized by Google

facerent, vel nuntiarent. Sin nouit dicens non noui, quia
Chriſtum in ſe omnia ſibi patefacientem habebat, nónne
Chriſtum impugnantium cor verè euertitur, & per ſe con
demnatur, qui cùm Apoſtolum dicentem non noui noſſe
concedant, Chriſtum dicentem non noui noſſe negent?
Apoſtolus igitur patefaciente ſibi filio nouit, quid ſibi ac-
ciderit. Et ideo dicit, ſcio hominem in Chriſto. Cognoſcẽs
autem hominem nouit etiam, qûo raptus fuerit. Et Eliſęus
ſuſpiciens Eliam vidit, qûo raptus fuit. Attamen id ſciens
cùm filiis Prophetarum, qui arbitrabantur, Eliam in ali-
quem montem à ſpiritu proiectum eſſe, perſuadere non
poſſet, quin illum omnino vellent inquirere, tacuit, & ac-
quieuit eorum conſilio. Num igitur quia tacuit, ideo non
4. Reg. 2. nouit? Norat ille quidem, ſed tanq̃ non noſſet, conceſsit,
vt quærerent, ne de raptu Eliæ amplius ambigerent. Quod
quidem de Paulo, qui ipſe raptus fuit, multo magis aſſeren
dum eſt. Nouit igitur, qûo raptus fuit. Nam & Elias nouit.
Si quis tamen, qûo raptus fuerit, Paulum interrogaret, dua
bus de cauſis, vt ego quidem exiſtimo, Non noui, reſpon-
deret. Primum ne quis propter excellẽtiam reuelationum
duceret ipſum eſſe ſupra id, quod videret. Deinde quia ſer
uatore negante, ſe noſſe, decebat & ipſum dicere, neſcio,
ne cùm eſſet ſeruus, & diſcipulus, Domino & præceptore
maior videretur. Quare qui Paulo dedit, vt ſciret, multo
magis ipſe nouit. Cur igitur tunc negauit, ſe noſſe, qui vt
Dominus nouit? Noſtræ nimirum vtilitatis cauſa id fecit,
ſi tamen licet veſtigantes aliquid conücere. Nam & euen-
tura ante mundi finem ſignificauit, ne cùm ea continge-
rent, nos vt peregrinos & imprudentes opprimerent, ſed
vt ex illis, quæ poſt etiam futura eſſent, expectaremus. Diẽ
autem & horam noluit vt Deus dicere, ſe noſſe, ſed vt ho-
mo ſe negauit ſcire, ne amplius interrogarent. Sic igitur
rem temperauit, ne ſi vel omnino taceret, triſtitia diſcipu-
los afficeret, vel ſi planè patefaceret, ageret contra, q̃ & il-
lis & nobis foret vtile. Qm igitur propter nos Verbum ca-
ro factum eſt, propter nos etiam dixit, ne filius quidem no
uit. Neq; ita dicens mentitus eſt. Humano.n. more, vt ho-
mo, negauit ſe ſcire, nec permiſit, vt diſcipuli ſe amplius vr
gerent, negando enim, ſe ſcire, fecit interrogationem ipſo
rum conſiſtere. At in eo libro, quo res ab Apoſtolis geſtæ
continentur, ſcriptum eſt, Diſcipulos iterum interrogaſſe,
qñ finis eſſet venturus, eumq; clarius illis, adhunc modum
Act. 1. reſpondiſſe, Non eſt veſtrum, noſſe tempora, vel momen-
ta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Non dixit tunc, Ne
filius quidem nouit, vt antea dixerat, tanq̃ homo. Iam.n.
ſurrexerat caro, depoſitaq; mortalitate diuina erat reddi-
ta. Nec amplius decebat, vt iam in cœlum iturus responde
ret, vt hõ, ſed doceret vt Deus, non eſt veſtrum, inquiens,
noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua po-
1. Cor. 1. teſtate. Quæ autem patris poteſtas, niſi Chriſtus? Chriſtus
enim Dei virtus, & ſapientia. Sciẽbat vtique filius, vti Ver-
bum. Sic.n. loquens ſignificauit, ſe ſcire, ſed ad eos nõ per-
tinere cognoſcere, vt etiam ſi ſpeciem aſſumerent Ange-
lorum, & conarentur mundi finem denuntiare, quo audiẽ
tes deciperent, ne illis crederent cùm vocis Domini teſti-
monium haberent. Quãquam ne expedit quidem homi-
nibus finem illum noſſe, ne eo cognito negligẽtes interim
fiant. Quamobrem vtrũq; nobis finem tum orbis, tum ſuę
cuiuſque vitæ notum eſſe noluit. Nam & in vniuerſitatis
fine ſingulorum finis comprehenditur, & ſingulorum fine
cogitur finis vniuerſitatis. Vt cùm incertus ſit, quotidie
magis in virtutis ſtudio proficiamus. Et ideo Seruator ad-
Mat. 24. iungit, Vigilate igitur, quia neſcitis, qua hora Dominus ve
ſter venturus ſit. Propter vtilitatem ergo prouenientem ex

hac inſcitia ita locutus eſt. Iam cùm in Paradiſo Dominus
ſic Adam interroget, Adam vbi es? & ex Cain quærat, vbi Gen. 3.
ſit frater eius, Quid hic dicetis? Eúmne ignorare, atque Gen. 4.
ideo ſic percontari? At Manichæos hoc modo vos eſſe de
clarabitis. Eorum.n. propria hæc eſt audacia. Quòd ſi ve-
rentes, ne aperte Manichei nominemini, vobis ipſi vim af
fertis, vt dicatis, eum cognoſcentem percontari, quid ab-
ſurdum, aut nouum conſpicitis, quamobrem excidatis, ſi
filius, in quo tunc Deus percontabatur, ipſe nunc carnem
indutus vt homo percontatur? Niſi vt cum Manichæi ſi-
tis, percõtationem etiam illam carpatis, & calumniemini,
vt ſolum in malis cogitationibus veſtris vos audacter ge-
ratis. At in omnibus confutati rurſum tumultuamini pro-
pter illa verba, quę a Luca ſcripta ſunt. Et Ieſus proficiebat Luc. 2.
ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. Ne-
ceſſarium igitur eſt, vt nos iterum tanq̃ ſadducæos, & Pha
riſæos interrogem, Ieſus Chriſtus homo eſt, vt reliqui oẽs
homines, an Deus eſt carnem gerens? Si homo commu-
nis eſt, vt cæteri homines, proficiat, vt homo, quæ quidem
eſt Samoſatenſis ſententia, quam vos item reſequimini, li-
cet hominum veriti de vobis exiſtimationem, diſsimule-
tis. Sin Deus eſt carnem gerens, quandoquidem & hoc ve
rum eſt, quid proficit, cùm ſit æqualis Deo, aut qûo auge-
tur filius, qui ſemper eſt in patre? Si enim ſemper in pa-
tre exiſtens proficit, & creſcit, aliquid nimirum eſt ſupra
patrem, ad quod ille creſcens perueniat. Deinde ſi homo
factus proficiebat, erat ante, q̃ homo fieret, imperfectus.
Et caro potius perfectio ipſius fuit, q̃ ipſe carnis. Deinde ſi
Verbum exiſtens proficit, quid maius aſſequi poteſt, q̃ vt
ſit id, quod eſt, Verbum nimirum, & ſapientia, & filius, &
Deus, Cuius ſiquis vt radij particeps fieri poteſt, is inter
hominis eſt perfectiſsimus, & equalis Angelis fit? Siquidẽ
& Angeli & Archangeli, & Dominationes, & omnes pote
ſtates, & Throni, Verbi participes perſonam eius ſemper
contemplantur. Qûo igitur qui aliis perfectionem præ-
bet, ipſe poſt illos proficiat? Angeli.n. & in ortu ipſius hu-
mano miniſtrabant. Et quod à Luca dictum eſt, poſt
Angelorum miniſterium fuit. Qûo igitur is qui ipſa ſapien
tia eſt, ſapiẽtia proficiebat? Aut qui gratiam aliis elargitur
(nam Paulus quidem in omnibus Epiſtolis ſuis gratiam Rom. 16.
per ipſum dari facile agnoſcit, gratia, inquiens Dñi noſtri 2. Cor. 13
Ieſu Chriſti cum omnibus vobis) ipſe gratia proficiebat?
Aut igitur Apoſtolum dicant, falſa ſcripſiſſe, aut ſapientiã
eſſe filium negent. Aut ſi ſapientia eſt, nullum accipiebat
incrementum. Homines enim, qui creati ſunt, creſcere, &
in virtutis ſtudio progredi poſſunt. Enoch quidem hoc Heb. 2
modo tranſlatus eſt. Et Moſes creſcens proficiebat. Et Exo. 2.
Iſaac proficiens magnus effectus eſt. Et Apoſtolus ad ea Gen. 21.
quotidie, quæ ante ſunt, contendebat. Horum.n. ſinguli Philip. 3.
habebant, quo progrederentur, ſuperiores gradus intuen-
tes. At Dei filius ſolus exiſtens in ſolo patre eſt, à quo non
vlterius extenditur, ſed in ipſo ſemper manet. Humana er
go ratione dictum eſt, proficiebat. Nam hominum eſt, p-
fectio, & augmentum. Quare magna cum obſeruatione
ætatem adiunxit Euangeliſta, proficiebat inquiens ſapien
tia, & ætate. Verbum autem & Deus nullam habet ætatis
menſuram. Aetates.n. ad corpus referuntur. Itaq; corpo-
ris eſt hæc progreſsio. Corpore.n. creſcente Diuinitatis de
claratio videntibus maior efficiebatur. Quanto autem ma
gis Diuinitas patefiebat, tanto magis gratia augebatur,
nempe hominis iam apud omnes homines. Puerulus enim
geſtabatur. Puer verò manſit in templo, & cum ſacerdo-
tibus de lege diſputabat. Paulatim deinceps creſcente cor
pore, & Verbum demonſtrante, Petrus primùm, deinde

reliqui diſcipuli eum verè Dei filium confitentur. Quòd ſi probabile aliquid cum veritate coniunctum dicendū eſt, ipſe in ſeipſo proficiebat. Sapientia.n.ædificauit ſibi do-
Pro. 9. mum, & in ſeipſa fecit domum conſurgere. Nam gratia, qua homines ob ſimilitudinem & cognationem carnis verbi peccato corruptioneq́; in ipſis deleta diuini efficiuntur, à ſapientia tributa, eſt quædam progreſsio, vt ante dixi. Dū igitur corpus ętate creſceret, augebatur in ipſo Diuinitatis declaratio, qua cognoſcebant omnes, ipſum eſſe tēplum Dei, & Deum eſſe in corpore. Quòd ſi pertinacius obſtiterint, dicentes vocatum eſſe Ieſum, cùm factus eſt caro, & illud proficiebat, ad illum dixerint eſſe referendū, ſciāt, ne id quidem paternam lucem imminuere. Eſt. n. filius. Eaq́; re planum fit, Verbum eſſe factum hominem, & veram carnem geſtaſſe. Et quemadmodum dicimus, Dominum carne paſſum eſſe, & carne eſuriiſſe, & carne defatigatum eſſe, ſic etiam iure dicemus carne auctum eſſe, & profeciſſe. Non igitur Verbi incrementum, neq́; caro erat. Sapientia. Quapropter, vt antediximus, nō ipſa per ſe ſapientia, quatenus ſapientia eſt, proficiebat. Sed, quod humanū erat, in ſapientia proficiebat. Humanam.n. naturam paulatim exuperabat, diuinumq́; efficiebatur; & Diuinitatis inſtrumentum fiebat ad eius actiones, & ſplendorem omnibus in rebus efferendum. Quamobrem non dixit: Verbum proficiebat, ſed Ieſus proficiebat, quo quidem nōie Dominus factus homo vocatus eſt. Vt progreſſum illum humanæ naturæ fuiſſe conſtet, quemadmodum diximus. Sicut ergo creſcente carne dicitur ipſe creſcere propter corporis coniunctionem, ſic ea, quæ tempore mortis appetente dicuntur, vt turbari, & flere, eodem ſenſu ſunt accipienda. Si igitur ex humanis affectionibus humilia abiectaq́; cogitandi de Deo ſumunt occaſionem, adeo, vt hominem ipſum totum è terra, non autem è cœlo putent, cur non etiam ex diuinis operibus in Patre Verbum agnoſcūt, & propriam repudiant impietatem? Poſſunt. n. animaduertere eūdem eſſe, qui diuina opera exequitur, & qui corpus affectionibus obnoxiū oſtendit, dum permittit, ipſum lugere, & eſurire, & id genus alia perpeti. Ex his enim omnibus declarauit, ſe cùm Deus ſit impatibilis, carnem patibilem ſuſcepiſſe. Ex operibus autem oſtendit, ſe Dei Verbum hominem eſſe factum, & ſi mihi, inquiens, non cre-
Io. 10. ditis, operibus credite, vt cognoſcatis, me eſſe in patre, & patrem in me. Audientes quidem illum dicentem, Ego & pater vnum ſumus, vnam ex proprietate patris per eſſentiam perſpicere Diuinitatem oportebat. Audientes autem eum fleuiſſe, & reliqua eiuſdem generis pertuliſſe, ea fateri eſſe corporis maxime propria. Legitimam.n. ita cogitādi cauſam habent. Vt ea quidem de Deo, hęc autem propter humanum ipſius corpus ſcripta ſint. Homo autem factus eſt, & hac tanq̄ ab homine dicuntur & fiunt, vt hæ quoq; carnis affectiones nobis leuiores efficiantur, & nos ab illis liberi ſimus. Iam Dn̄s, qui ſemper in patre eſt, nec anteq̄ hanc vocem emitteret, nec poſteaquam illam emiſit, à patre derelinqui potuit. Neq; fas eſt, dicere Dn̄m ipſum formidaſſe, quem Inferni cuſtodes metuentes Infernum di-
Mat. 27. miſerunt, propter quem & monumēta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum ſurrexerunt. Ecce.n. dicente Dn̄o, cur dereliquiſti me, pater ſe & ſemper & tunc in ipſo fuiſſe declarat. Nam & terra Dominum ſuum loquentem agnoſcens ſtatim tremuit. Et velū ſciſſum eſt, & ſol radios ſuos contexit, & petræ confractæ ſunt, &, quod admirandū eſt, illi ipſi, qui aderant, & eum ante negauerant, hæc conſpicati verè hunc eſſe Dei filium confitentur. Iam quod pertinet ad illa verba, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix, ani-
maduertant, qūo is, qui hæc dixit, Petrum increpuerit, nō capis, inquiens, quæ Dei ſunt. Volebat ſuſcipere id, quod Mat. 16.
deprecabatur, & iccirco venerat. Increpauit igitur Petrū vt Deus, deprecatus eſt mortem vt homo. Habebat.n. carnem pauidam, propter quam cum humana imbecillitate voluntatem ſuam cōiunxit, vt hanc item affectionem aboleret, hominemq́; ad oppetendam mortem ſtrenuum, & fortem efficeret. Attende enim rem nouam, & admirabilem. Quem timide loqui putāt iſti Chriſti hoſtes, is ea ipſa affectione, quam ipſi formidinem exiſtimant, homines audentes, & impauides conſtituit. Nam Beati poſt illum Apoſtoli, & alij Sancti Martyres propter has voces adeo mortem contempſerunt, vt per eam ſe magis ad vitam trāſire, q̄ mortem ſubire exiſtimarēt. Quàm abſurdum igitur eſt, cùm Verbi miniſtrorum fortitudinem admireris, Verbum ipſum timidum dicere, propter quod illi mortem non timuerunt? Ex fortiſsimo igitur Sanctorum Martyrum propoſito, virtuteq́; cōſtat Diuinitatem minimè formidaſſe, ſed formidinem noſtram ſeruatorem abſtuliſſe. Quemadmodum enim morte ſua mortem deſtruxit, & humanitate ſua reliquas humanas affectiones, ſic & hoc, qui metus dr̄, metum noſtrum ſuſtulit, effecitq́;, ne homines amplius mortem extimeſcerent. Dixit ille quidem, & fecit hæc. Nā ſicut hominis fuit, dicere, Tranſeat calix, & cur, dereliquiſti me, ſic Dei fuit, efficere, vt ſol ipſe deficeret, & mortui redirent in vitam. Et qui dixit, vt homo, Anima mea turbata eſt, idem vti Deus dixit, poteſtatem habeo ponendi
animam meam, & poteſtatem habeo iterum aſſumendi Io. 10.
eam. Turbari enim eſt proprium carnis. Habere autem, qūi vult, ponendi, ſumendiq́; animam poteſtatem, non eſt amplius hominis proprium, ſed ad Verbi potentiam pertinet. Homo.n. nō poteſtate ſua, ſed naturæ neceſsitate etiā nolēs moritur. Dominus autem, qui immortalis eſt, & carnem mortalem induit, vt Deus poteſtatem habebat, vt ſe, cùm vellet, & à corpore ſepararet, & corpus iterum ſumeret. Decebat enim, vt caro mortalis, & interitui obnoxia non iam ex natura ſua maneret mortalis, ſed propter Verbum, quod illam aſſumpſerat, immortalis effecta nullum amplius interitum ſentiret. Sicut.n. corpore noſtro quę noſtra ſunt, imitabatur, ſic nos ipſum ſuſcipientes ab eo ſumimus immortalitatem. Itaq; fruſtra ſe dicunt offendi, cùm audiunt de Verbo illa dici. Anima turbata eſt, fleuit. Vidētur enim humano ſenſu carere, & naturam hominum, & affectiones eorum ignorare. Magis eos admirari oportebat, Verbū in carne, quæ talia patitur, in eē, nec inſidias ſtruentes cohibuiſſe, neq́; interfectores vltum eſſe, cùm tamen poſſet, quippe quod alios à morte liberaret, & iā mortuos in vitam reduceret, ſed proprium corpus pati permiſiſſe. Ob id enim, vt ante diximus, venit, vt carne pateret, & carnem redderet immortalem, &, quod ſæpe iam à nobis dictum eſt, vt ignominia, & reliquis humanis affectionibus in ſe tranſlatis, homines ab illis per ipſum deletis non vexarentur amplius, ſed Dei templum in perpetuum manerent.

Ex eadem ſerie.

IMproba profectò ſceleſtaq́; res vt videtur, eſt homo Hæreticus, & inſtar illius feræ, quā in fabulis ſuis Græci hydram appellant, quæ prioribus ſerpentibus exciſis, ſerpentes alios parit, & eorū obiectu cum illis pugnat, qui priores obtruncauerunt. Sic hoſtes Dei confutatis argumentis, quibus ſe tanquam ſerpentibus defendebant, iudaicas, & ſtultas alias quæſtiones inueniunt, & eſto, inquiunt, quando hæc ſic interpretamini, & ratiocinationi-

bus, demonſtrationibuſq́; ſuperatis, dicite, vtrum conſilio
& voluntate genitus ſit filius à patre. Hoc ſi quis eorum,
qui de religione Chriſtiana rectè ſentiunt, quæreret, nihil
eſſet ſuſpicandum, recta enim mens, & ſententia ſimplicio
rem verborũ expoſitionem ſuperaret. Nunc autem, cùm
ab Hęreticis hæc quæſtio proficiſcatur. Omnia autem Hæ
reticorum verba ſuſpecta ſint, metuendum eſt, ne ſuam
ipſorum impietatem ita diſſeminent. Idem enim dicit, qui
quærit, conſilióne genitus ſit filius, ac ſi quæreret, vtrum
fuerit aliquando, cùm nõ eſſet, aut vtrum ex nihilo factus,
& creatus ſit. Vndénam enim, quóue ex ſcripturæ loco hęc
promunt? niſi forte omiſſa ſcriptura Valentini malitiam
imitantur. Ptolomæus enim Valentinus duas, inquit, quod
non eſt genitum, lances habet, cogitationem, & volunta-
tem. Et primò cogitauit, deinde voluit. Et quæ cogitauit,
efficere non potuit, niſi cùm voluntatis poteſtas facta ſuit.
Ab hoc diſcentes Ariani voluntatem, & conſilium Verbo
volunt anteire. Iſti igitur æmulentur doctrinam Valentini,
nos autẽ ſacras verſantes ſcripturas inuenimus de illo dici,
ipſum eſſe, & ſolum eſſe, & eſſe in patre, & eſſe patris ima-
ginem. De ſolis autem rebus procreatis, quæ quondam nõ
erant, ſed factæ ſunt, conſilium, & voluntatem præceſsiſſe
legimus, cùm in centeſimo tertiodecimo Pſalmo Dauid
ita canat, Deus noſter in cœlo, & in terra, omnia, quæcũq;
voluit fecit, & in Pſalmo centeſimo decimo, Magna opera
Domini exquiſita in omnes voluntates eius, & rurſum in
Pſalmo centeſimo trigeſimo quarto, omnia, quæcunque
voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omni
bus Abyſsis. Quare ſi Verbũ eſt opus, & res facta, & vnum
ex omnibus, dicatur & ipſum conſilio factũ. Sic enim oſtẽ
dit ſcriptura, res omnes eſſe factas. Aſterius item ad hære-
ſim confirmandam adiutor accedit, Si indignum eſt, in-
quiens, opifice Deo, vt volens faciat, in omnibus pariter
rebus voluntas tollatur, quo dignitas eius firma, & integra
conſeruetur. Quòd ſi voluntas in Deo non eſt indecora,
in primo etiam germine adhibeatur. Neque enim fieri po-
teſt, vt in vno eodemq; Deo in rebus faciendis, & velle ſi-
mul deceat, & nolle. Quam poteſt maximam impietatem
Sophiſta verbis ſuis componit. Idemq́; vult eſſe quod geni
tum eſt, & quod factum eſt, & vnam ex rebus, quæ factæ
ſunt, vult eſſe filium. Verùm ab omnibus diuerſus eſt, quẽ-
admodum in ſuperioribus demonſtrauimus, & omnia per
ipſum facta ſunt Quare nec dicatur conſilio, ne ipſe quoq;
ita factus oſtendatur, vt illa, quæ per ipſum facta ſunt, con-
ſtiterunt. Nam Paulus quidem, qui prius non erat, poſtea
per voluntatem Dei Apoſtolus factus eſt. Et vocatio no-
ſtra, vt quæ olim & ipſa non erat, nunc autem eſt, Dei con-
ſilium eſt conſecuta, &, vt ipſe Apoſtolus rurſum ait, ſecun
dum propoſitum volũtatis ſuæ. Et illud, quod à Moſe ſcri-
ptũ eſt, Fiat lux. Et Producat terra, &, Faciamus hominẽ,
arbitror, vt ante dictum eſt, ſignificare facientis volunta-
tem. Quæ enim antea non erant, ſed extrinſecus facta ſunt,
ea vult facere procreator Deus. In Verbo autem proprio,
quod ex ſe natura gignit, nõ pręcedit voluntas. In hoc enim
Pater alia omnia, quæ vult, facit, & creat, Vt Apoſtolus Ia-
Iac. 1. cobus docet, Genuit, inquiens, vos volens Verbo veritatis
ſuæ. Præ pudore igitur confuſi, nec audentes dicere, Dei
Verbum factum, & creatum eſſe, & aliquando non fuiſſe,
aliam rationem inueniunt, qua creatum eſſe dicant. Volun
tatem enim præponunt, Et niſi voluntate, inquiunt, geni-
tus ęſt, neceſsitate ergo, & inuitus habet filium Deus. Ec-
quis illi, homines ſceleſtiſsimi, qui ad hæreſim veſtram om
nia trahitis, neceſsitatem attulit? Quid enim voluntati con
trarium ſit, viderunt. Quid autem ea ſit maius, & prius nõ
animaduerterunt. Sicut enim opponitur voluntati id,
quod præter ſententiam volentis eſt. Sic id, quod natura
eſt, voluntatem antecedit. Voluntate aliquis domum ædi
ficat. natura filium gignit. Et quod voluntate fit, cœpit
fieri, & extra facientem eſt. Filius autem eſſentiæ patris
proprium eſt germen, & non eſt extra ipſum. Quam-
obrem de ipſo non conſulit, ſicut nec de ſe quidem videtur
conſulere. Quãto igitur re procreata filius ſuperior eſt, tan
to id, quod natura eſt, voluntatem anteit. Illi autem obliti,
ſe loqui de filio Dei, audent humanas illas oppoſitiones de
Deo dicere, neceſsitatem, & præter ſententiam, vt negent
eſſe verum filium Dei. Nam & ipſi nobis rñdeant, vtrum
Deo adſit ex voluntate vt ſit bonus, & miſericors, nec ne.
Si ex voluntate, ſequitur, cum cœpiſſe bonum eſſe, atque
ita continget, ipſum eſſe bonum. Cõſulere enim, & eligere
licet in vtranque partẽ, & naturæ cogitantis, & ratiocinan
tis proprium eſt. ſin autẽ, ne abſurdum hoc conſequatur,
non ex voluntate bonus eſt, audiant id, quod ipſi dixerunt,
ergo neceſsitate, & inuitus eſt bonus. Ecquis autem illi ne
ceſsitatem iniecit? Quòd ſi abſurdiſsimum eſt, in Deo eſſe
neceſsitatem dicere, & propterea confitendum eſt, eſſe na
tura bonum, multo magis & verius dicendum eſt, eum na-
tura non voluntate eſſe filij patrem. Illud præterea nobis
reſpondeant, volo enim eos pro audacia ipſorum interro-
gare, quæ quidem interrogatio licet liberior ſit, ad pietatẽ
tamen ſpectabit. Propitius eſto Deus. Reſpondeant igit,
vtrum pater ipſe prius conſuluerit, deinde voluerit, poſt au
tem fuerit, an priuſquam conſuluerit, ſit. Oportet enim, vt
cùm de Verbo talia audeant loqui, ſimilia item de patre au
diant, vt ſciant, iſtam ipſorum petulantiam ad patrem quo
que peruenire. Si dixerint, & ipſum patrem ex conſulta-
tione & voluntate eſſe, quid erat ante, q̃ conſuluit, aut qd
amplius habuit poſtea, q̃ conſuluit? Quòd ſi eiuſmodi inter
rogatio abſurda eſt, & nequit cõſiſtere, & hæc dicere om-
nino nefas eſt, cùm ſatis ſit, id nos audire, & ſcire, & intel-
ligere de Deo, nempe ipſum eſſe illum, qui eſt, nonne ab-
ſurdum eſt etiã de Verbo Dei ſic cogitare, & conſilium ei,
ac voluntatem anteponere? Satis enim eſt item de Verbo
illud ſcire, & intelligere, nempe ipſum non ex conſultatio-
ne, & voluntate Deum eſſe, ſed natura proprium eſſe Ver-
bum patris. Quod quidem Verbum cùm ſit conſilium, &
voluntas patris ipſius, quo poteſt conſilio & volũtate eius
gigni? niſi, vt ante dixi, Verbum gigni per ſeipſum aut per
alterum Verbum aſſerant homines inſani. Quòd ſi confin
xerint, & alterum illud gigni rurſum per aliquod aliud Ver
bum neceſſe erit. Atq; ita multiceps impiorum hæreſis de
prehendetur ſtulte in immenſam Deorum multitudinem
incidere, dum filium creatum, & ex nihilo factum eſſe no-
uis vtentes vocibus, eiq́; conſilium, & voluntatem præpo
nentes conantur oſtendere. Nónne impium eſt, ea, quæ
rerum procreatarum ſunt, in procreatorem transferre?
Nónne deteſtabile, & execrandum eſt, dicere, conſilium,
& voluntatem eſſe ante Verbum in patre? Si.n. voluntas
in patre procedit, haud vera loquitur filius, ego, inquiens,
in Patre, aut etiam ſi ipſe quoq; in patre eſt, poſterior ta-
men exiſtimabitur, cùm volũtas in qua omnia facta ſunt,
antecedat, & ipſe poſt, quẽadmodum nos etiam, exiſtat.
Licet.n. gloria pręſtet, tñ vnum erit ex iis, quæ voluntate
facta ſunt. At homines nefarij nolunt, Verbum, & conſiliũ
viuens eſſe filium, ſed prudentiam, & conſilium, & ſapien-
tiam, vt habitus quoſdam, qui ineſſe, abeſſeq́; poſsint hu-
mano more Deo inhærere comminiſcuntur, & omnia mo
uent, & Valentini notionem & voluntatem idco præpo-
nunt, vt filium à Patre diuidant, eumq́; non proprium Pa-

Digitized by Google

tris Verbum, ſed creatum eſſe dicant, Apoſtolus autem non voluntatis, ſed eſſentiæ paternæ proprium ſplendorẽ & figuram Dominum eſſe prædicat, Qui cùm ſit, inquiẽs ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Heb. 1. Quòd ſi paterna eſſentia atque ſubſtantia, vt ante diximus, non eſt à voluntate, conſtat, ne id quidem, quod eſt paternæ ſubſtantiæ proprium, à voluntate eſſe. Qualis enim eſt beata illa ſubſtantia, tale eſſe oportet & proprium ipſius germen. Quã-obrem & ipſe Pater non dixit: hic eſt voluntate genitus filius, nec quem ex beneplacito filiũ habui, ſed ſimpliciter, filius meus, & in quo bene placui. Quibus verbis oſtẽdit, eum eſſe natura filium, in quo voluntas eorum, quæ ſibi probantur, ſita ſit. Num igitur quia natura filius eſt, non autem ex voluntate, ideo patri non eſt voluntarius? aut nolentis patris eſt filius? Minime verò, ſed & volenti patri filius eſt, & pater, vt ipſe quidem ait, diligit filium & omnia oſtendit ei. Io. 3. Quemadmodum.n. vt bonus ſit Deus non ex voluntate cœpit, nec tamen inuitus & præter voluntatem eſt bonus, Quod.n. illi eſt, voluntarium eſt, ſicut vt filius ſit, quãquam à voluntate non eſt, non tamen contra voluntatem & ſententiam eius eſt. Vt enim propriam eſſentiam habet volens, ſic & filius, qui eſt eius eſſentiæ ꝓprius, ipſi volenti non autem inuito eſt. Velit igitur ac diligat filium pater, ita tamen, vt piè ipſum velle, & non inuitum interpreteris. Nam qua voluntate pater filium vult, eadem voluntate filius vult, & diligit, & colit patrem. Et vna eſt voluntas ex patre in filio. Vt ex hac item perſpicuum ſit, filium in patre eſſe, & patrem in filio. Caue tamen, ne ex Valentini ſententia voluntatem putes antecedere. Inſanit enim quiſquis inter patrem & filium voluntatem, & conſilium, & conſiderationem interponit. Aliud enim eſt, dicere, voluntate genitus eſt, & aliud pater filium proprium ſuum natura exiſtentem diligit, & vult. Nam illud quidem voluntate & cõſilio genitum eſſe primùm ſignificat, eum aliquando non extitiſſe. Deinde, quemadmodum dictum eſt, in vtrãque partem propenſionem oſtendit, vt aliquis dicere queat, patrem potuiſſe filium etiam nolle. Quæ quidem impia audacia cùm filium potuiſſe non eſſe dicat, ad patris eſſentiam peruenit, & idem de patre conſtituit, non aliter, ac ſi dicat, Patrem potuiſſe non eſſe bonum. Quemadmodum ergo ſemper & natura bonus eſt Pater, ita ſemper & natura filiũ gignit. Quòd autem Pater filium velit, & Verbum velit patrem, hoc non antecedens conſilium, aut voluntatem oſtendit, ſed veram naturæ rationem, & eſſentiæ proprietatem ſimilitudinemq; ſignificat.

Ex epiſtola, qua res in conciliis tũ Arimini, quod eſt Italiæ oppidum, tum Seleuciæ, quod eſt oppidum Iſauriæ, celebratis geſtæ continentur.

POſteaquam ipſi & inter ſe, & cum illis, qui ante ſe fuerant, ita conſtituerunt, age deinceps, inquiunt, exploremus, & ab ipſis intelligamus, quidnám abſurdi perſpexerint, aut quænám verba ex iis, quæ ſcripta ſunt, reprehendenda repererint, quamobrem à parentibus ſuis deficere, & conſilium Occumenicum oppugnare debuerint. Verba illa, inquiunt, οὐσία & ὁμοούσιον, hoc eſt, eſſentia, & eiuſdem eſſentię, vel (vt communi iam Theologorum vſu receptis vocibus vtamur) ſubſtantia, & conſubſtantialis, nobis non probantur. Hæc.n. verba multos offenderunt, & perturbarunt. Illi quidem ita ſcribentes dixerunt. Quibus merito poteſt ad hunc modum reſponderi. Si verba hæc natura ſua talia ſunt, vt iſtos offendant, atque perturbent, non aliquos, aut multos, ſed nos etiam ſimul cum illis offendi oportebat, & perturbari. Sin omnes hæc verba probant, & complectantur, & qui hec ſcripſerunt, nõ quiuis homines fuerunt, ſed ex omni Eccleſia Oecumenica conuenerunt, & qui nunc Arimini congregati ſunt Epiſcopi numero amplius quadringenti, ea teſtimonio ſuo cõprobarunt, nónne perſpicuum eſt, eos, qui concilio cõtradicunt, non horum Verborũ natura, ſed praua mente, qua illa perperam interpretantur, adductos id agere, & malo conſilio ſcripturas verſantes, & in ſententias contrarias torquentes accuſare, & reprehendere ſanctos viros? Tales & fuerunt olim Iudæi Dominum non accipientes, & in præſentia ſunt Manichæi, qui legem deteſtantur. Nõ enim ſcripturę, ſed mala mens eos in errorẽ induxit. Quare ſi verba hæc eſſe improba poteſtis demonſtrare id agite, & ne velitis eorum, qui offendũtur, exemplum adducere. Ne idem nobis contingat, quod Phariſæis illis olim, qui ſe Domini doctrina ſimulabant offendi. Sic.n. eos Dñs alloquebatur, omnis, inquiens, plantatio, quam non plantauit pater meus, eradicabitur. Mat. 15. Sic autem loquens oſtendebat, eos non verbis patris per ſe plantatis offendi, ſed ipſos ſibi eſſe oſtendiculo, peruerſe ea, quæ dicebantur interpretantes. Et qui Pauli Epiſtolas in perniciem ſuam conuertebãt, non Paulum, ſed ſuam ipſorum ſtultitiam, & mentis peruerſitatem merito poterãt accuſare. Sed, qñ vobis iſta placet defenſio dicite, quæſo, quinam ſunt illi, quos verbis his oſtendi, perturbariq; dicitis? Eorum profecto qui pie credunt in Chriſtum, neminem oſtendetis. Hæc.n. à viris eiuſmodi probantur, & defenduntur. Quòd ſi ex Arianorum numero ſunt, quibus hęc verba diſplicent, quid mirum eſt, ſi abhorrent ab his, à quibus Hæreſis ipſorum tollitur, & euertitur? Non offendiculum illis hæc verba, ſed moleſtiã, & dolorem afferunt, quippe quæ impietatem ipſorum trãſfigunt, atque confodiunt. Definite igitur aduerſus Patres murmurare, & vos iſtiuſmodi excuſationibus tegere. Alioquin & Domini crucem inſectamini, quandoquidem, vt inquit Apoſtolus, & Iudæis offendiculo eſt, & Græcis videtur eſſe ſtultitia. 1. Cor. 1. Verùm, quemadmodum crux non eſt mala, nobis enim credentibus Chriſtus Dei virtus eſt, & Dei ſapientia, licet Iudæi inſaniant, ſic verba Patrum non ſunt mala, ſed vtilia illis, qui ea animo ſyncero, & candido ſuſcipiunt. Ab his enim impietas omnis euertitur, & Ariani conuicti profligantur, & cõciduntur. Qñ igitur inane excuſationis iſtius, quòd multi offendantur, præſidium deiecimus, dicite, cur vobis hoc eſſentiæ nomẽ diſpliceat. Hoc enim prius reſpondendum eſt. At qui vos etiam ſcripſiſtis filium è patre genitum. Si patrem, aut Deum nominantes, eſſentiam, & eum qui per eſſentiam eſt, non intelligitis, ſed aliud quippiã circa ipſum, aut deterius aliquid, quod à me dicendum non eſt, his vocibus ſignificatis, ſcribendũ erat à vobis, non ex patre, ſed ex iis, quæ circa patrem, aut quæ in ipſo ſunt patre, filium genitum, vt dum verè patrem Deum non vultis dicere, & eum, qui ſimplex eſt, ratione corporea compoſitum eſſe cogitatis, magis nouæ execrationis inuentores videremini. Sic autem ſentientes neceſſario & Verbum, & filium, non eſſentiam, ſed nomen ſolum exiſtimatis, & nominum tenus de illis opinamini, & ea quæ dicitis, non eſſe creditis. Hæc autem in ſadduceos, & Græcorum Deos magis cadit audacia. Quare ne mundus quidem per vos erit opus Dei illius, qui eſt. Siquidem pater & Deus non eſſentiam eius, qui eſt, ſed aliud, quos vos ipſi confingitis, ſignificat. Hoc autem vel cogitare impiũ eſt. & vehementer abſurdum. Exo. 3. Nos autem cùm audimus illa verba, Ego ſum, qui ſum, Et, In Principio fecit Deus Gen. 1.
cœlum,

rut. 6. cœlum, & terram, Et audi Iſrael, Dominus Deus tuus Dominus vnus eſt, Et, Hæc dicit Dominus omnipotens, non aliud, niſi ſimplicem ipſam, & beatam, & incomprehenſam eius, qui eſt, eſſentiam intelligimus. Non enim poſſumus comprehendere, quid ſit, ſed audientes pater, & Deus, & omnipotens, nihil aliud, quàm eſſentiam illius, qui eſt, ſignificari cogitamus. Et vos cùm ex Deo filium dixeritis, nimirum ex patris eſſentia ipſum dixiſtis. Quando igitur, & ante vos ſcripturæ dicunt filium patris, & ante ſcripturas pater ipſe dixit, hic eſt filius meus dilectus, Filius autem nihil aliud eſt, niſi germen ex patre, cur non videantur Patres rectè dixiſſe filium ex patris eſſentia, cùm idem eſſe cenſuerint, dicere rectè ex Deo, & ex patris eſſentia? Nam omnes quidem res procreatę ſunt ex Deo, ſed non eo modo, quo filius. Non enim genitæ natura ſunt, ſed factæ. Quapropter in principio Deus non genuit, ſed fecit cœlum & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, vt dictum
al. 103. eſt. Et non gignens, ſed faciens Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis dicitur Deus. Iam Apo-
Cor. 8. ſtolus, Vnus, inquiens, Deus ex quo omnia non ita locutus eſt, vt cum omnibus filium numeraret. ſed quoniam ex Græcis alij mundum fortuna, & ex indiuiduorum corpuſculorum, quas atomos dicunt, complicatione, & caſu, conſtitiſſe, & nullam habere cauſam exiſtimant, alij cauſam quidem habere concedunt, ſed non per Verbum, Hæretici autem quod cuique libet confingunt, & de mundi conſtitutione nugantur, vt volunt, Iccircò rem Apoſtolus neceſſario contraxit, inquiens ex Deo, vt & mundi effectorem Deum, & rerum omnium procreationem ab eius conſilio profectam indicaret. Statim autem ſubiecit, Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, vt ex omnium numero filium eximeret. Quæ enim ex Deo dicuntur omnia, hæc per filium facta ſunt. Et quæ facta ſunt, eundem cum illo, à quo facta ſunt, ortum habere non poſſunt. Verùm vt illa verba, ex Deo, alter de filio, quàm de rebus procreatis dici conſtaret, filius enim genitus eſt, illę autem factæ ſunt, filius eſt proprium eſſentiæ germen, illæ voluntatis ſunt opera, concilium cenſuit clarius eſſe ſcribendum, filium ex eſſentia, vt ambiguitatem ex verborum ſimilitudine proficiſcentem adimeret, ne quis poſſet ſuſpicari, filium eadem ratione dici, qua res procreatæ dicuntur, ex Deo. Hæ namque voces, ex eſſentia, veram patris germanum & proprium filium gignentis naturam declarant: Illæ autem, ex Deo, res procreantis conſilium indicant & voluntatem. At hæ voces, inquiunt, ſcriptæ non ſunt in libris ſacris, & nos eas, vti non ſcriptas repudiamus. Hac item excuſatione ſuam impudentiam tegunt. Si enim vt adulterina cenſent eſſe repudianda, quæ in ſcriptura non reperiunt, cur verbis illis, quæ Arij fautores non ex ſcriptura, ſed aliunde tanquam fecem hauſerunt, qualia ſunt hæc, ex nihilo, Et, non erat filius ante, quàm gigneretur, Et, fuit aliquando, cùm non erat, Et mutabilis eſt, Et, filio pater eſt inuiſibilis, Et filius ne ſuam quidem nouit eſſentiam, Et quæ in ridiculo, & impio conuiuio ſuo Arius prudens euomuit, cur iſtis inquam verbis non repugnarunt, ſed contra potius illa tuentur, atque defendunt, & aduerſus patres pro illis pugnant? Aut cur Acatij, Euſebijq; fautores in iis, quæ dicuntur Encænia, verbis quæ non inueniuntur in ſcriptura, vtentes, dicenteſq;, eſſentiæ, & virtutis, & conſilij, & gloriæ nulla re differentem imaginem primogenitam creaturæ, Patribus ſuccenſent, quòd vocibus in ſcriptura non vſitatis vtantur, & eſſentiæ mentionem faciant? Oportebat autem eos, vel ſibi ipſis indignari, vel patres non accuſare. Nam quidam alij, qui verba concilij calũniati ſunt, vel ignorantes vel cauti poſſunt exiſtimari. Ac de Georgio quidem Capadoce Alexandria expulſo, vt qui nec anteactæ vitæ teſtimonio probatus ſit, nec omnino Chriſtianus exiſtat, ſed temporis gratia ſimulet, nomenq;, & lucrum arbitretur eſſe pietatem, ne verbum quidem faciendum eſt. Quis enim merito illum in crimen vocet, quòd erret in iis, quæ ad fidẽ religionemq; pertinent, cùm nec quid loquatur, nec quid affirmet, ſciat ſed tanquam auis, vt ſcriptum eſt, paſſim huc illuc volitet? At Acacius, & Eudoxius, & Patrophilus cùm hæc dicant, nonne ſunt omni condemnatione digni, qui cùm ea ſcripſerint, quæ non ſunt in ſcriptura, & eſſentiæ nomen, vt bonum, maximè propter Euſebij epiſtolam ſæpe ſuſceperint, nunc eos, qui ante ſe fuerunt, accuſant, quòd eiuſmodi vtantur vocibus? Quinetiam cum ipſi dixerint Deum ex Deo, & Verbum viuens, & eſſentiæ patris omnino ſimilem imaginem filium, reprehendunt eos, qui Nicææ dixerunt, ex patris eſſentia genitum, & eiuſdem eſſentiæ filium eſſe cum patre. Quid mirum, quod iis, qui fuerunt ante ſe, propriiſq; patribus aduerſentur, cùm ſecum ipſi pugnent, & decreta abrogent ſua? Exponentes enim Antiochiæ in iis, quæ vocantur Encænia, filium eſſe patris eſſentiæ ſimillimam imaginem, iureiurando ſe ita ſentire dixerunt, & eos, qui aliter ſentirent, anathemate puniendos cenſuerunt. Præterea ſic in Iſauria ſcripſerunt. Authenticam fidem in Encæniis Anthiochiæ expoſitam non improbamus. in ipſa autem ſcriptum eſt eſſentiæ vocabulum. Paulo poſt in Iſauria tanquam horum obliti contraria ſcripſerunt dicentes, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, hoc eſt, eiuſdem, ſeu ſimilis eſſentiæ, ſiue conſubſtantialem, vt verba à ſcripturis abhorrentia repudiamus. Et eſſentiæ nomen, quòd in ſcripturis non inuenıatur, abiicimus. Quis homines eiuſmodi Chriſtianos amplius putet? Aut quæ fides, ac religio apud iſtos ſit, qui nec ea, quæ loquuntur, nec ea, quæ ſcribunt, rata eſſe volunt, ſed omnia pro tempore immutant, atque peruertunt? Si enim (vos ò Acaci, & Eudoxi nunc appello) fidem in Encæniis expoſitam nõ improbatis, in ea autem ſcriptum eſt, filium eſſe patris eſſentiæ ſimillimam, & expreſſam imaginem, cur in Iſauria dicitis, eiuſdem eſſentiæ verba repudiamus? Si enim filius non eſt patri per eſſentiam ſimilis, quomodo eſt eſſentiæ illius imago ſimillima? Quòd ſi pœnituit vos ſcripſiſſe, filium eſſe imaginem patris eſſentiæ ſimillimam, quomodo eos, qui filium patri ſimilem negant, anathemate plectendos iudicatis? Si enim non eſt per eſſentiam ſimilis, omnino diſſimilis eſt, quod autem eſt diſſimile, imago nunquam erit. Hoc autem ſi per vos ſic habet, non is, qui filium vidit, patrem vidit, cùm inter eos, quanta maxima poſſit, differentia intercedat, atque adeo cùm ſit omnino hic illi diſſimilis, quod autem diſſimile eſt, ſimile dici non poteſt, Quonam igitur pacto, quod diſſimile eſt, ſimile dicitis eſſe, & quod ſimile eſt fingitis eſſe diſſimile, dicentes filium eſſe patris imaginem? Si enim filius patri non eſt eſſentia ſimilis, aliquid imagini deeſt, & non eſt imago plena, nec ſplendor perfectus. Quomodo igitur intelligitis illa verba, In ipſo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, & ex plenitudine eius Col. 2.
nos omnes accepimus? Quomodo Aëtium Arianum vt Io. 1.
Hæreticum reiicitis, cùm eadem vos quoque dicatis? Is enim, Acaci, ſocius eſt tuus, & ab Eudoxio inſtitutus in hanc incidit impietatem, propter quam & Leontius ipſum Epiſcopus Diaconum conſtituit, vt tanquam ouis veſtimento indutus, eius muneris nomine protectus impunè, verba execranda poſſet euomere. Ecquid nam fuit tanti

quo potueritis adduci, vt in contrarias ſnĩas incurrẽtes vo
bis ipſis aduerſaremini, & tantũ dedecus admitteretis? Nul
lam probabilem cauſam afferetis, qua perſuadere valeatis,
vos non oĩa propter Conſtantij mandatum, & lucrum ab
illo propoſitum, fingere, & ſimulare. Iccirco propẽſi eſtis
ad accuſandum. Iccirco Patrum dicta, ꝙ non reperiantur
in ſcriptura, calũniamini, &, quemadmodum ſcriptũ eſt,
crura ad oẽm viam extenditis. Vt toties parati ſitis mutare
ſententiam, quoties voluerint illi, qui vobis mercedem, &
præmia ſumminiſtrant. Nihil profecto refert, verba, q̃ in
ſcriptura non ſint, vſurpare, dum rectè pieq; ſentias. Nam
qui Hęreticus eſt, licet vtatur verbis e ſcriptura deprõptis,
tñ ſuſpectus erit, & cùm mentem infectam, & corruptam
Pſal. 49. habeat, audiet à ſpiritu. Quare tu enarras iuſtitias meas, &
aſſumis teſtamentum meum p os tuum? Sic & Diabolus, li
Luc. 4. cet à ſcripturis ſumeret, quod loquebaẽ, à Seruatore tñ iuſ-
ſus eſt obtumeſcere. At B. Paulus, quãuis externorum ſcri-
Tim. 1. Act. 17. ptorum dicta proferat, Cretenſes, inquiens, ſemper mẽda-
1. Cor. 15 ces, &, Huius.n. & genus ſumus, & corrũpunt bonos mo-
res colloquia praua, tñ cùm ſanctus ſit, animum pium, &
Chriſti mentem habet, & gentium doctor eſt in fide, & ve
ritate, & quicquid dicit, cum pietate loquiẽ. Quid ergo in
Arianorum voculis probabile eſt, quibus anteponitur ſer-
uatori Bruchus, & locuſta, & ipſe ſeruator afficitur contu-
melia ab ipſis loquentibus ad hunc modum, Tu aliqñ non
eras, & creatus es, & peregrinus es, nõ aũt ex Dei eſſentia.
Nullum deniq; genus ignominiæ ab illis prætermittitur.
Oĩbus ergo patefaciũt, ſe non alia de cauſa magnum illud
concilium improbare, niſi ꝙ Arianam Hæreſim dãnauit.
Ob id enim & vocem hanc Homouſion calũniantur, qd'
& ipſi de illa prauè ſentiunt. Nam ſi rectè crederent, & pa-
trem verè patrem eſſe faterentur, & filium verè filiũ, & na
tura verum Verbum, & ſapientiam patris eſſe ſentirent, &
voces illas, ex Deo, non, quẽadmodum de rebus procrea-
tis dicuntur, de filio dicerent, ſed ipſum eſſentiæ patris pro
prium eſſe germen crederent, nullus eorum verba Patrum
carperet, & reprehenderet, ſed oẽs à concilio rectè fuiſſe
ſcriptum, & hanc eſſe rectam de Dño noſtro Ieſu Chriſto
fidem affirmarent. At obſcurus eſt, inquiunt, nobis ſenſus
horum verborum. Sic.n. excuſant ſe, & quoniam, inquiũt,
non poſſumus intelligere, quid ſibi velint hæc verba, iccir
co illa repudiamus. Si verè loquerentur, cur illa repudiarẽt,
ac non potius ſignificationem illorum à peritis diſcerent?
Alioquin & ea, quæ in ſcripturis diuinis non intellexerint,
repudiabunt, & ſcriptores ipſorum reprendent. Qd' qui-
dem facinus Hæreticorum eſt hoĩum, non Chriſtianorũ.
Nos.n. quæ in libris ſacris non intelligimus, ea non abiici-
mus, ſed nobis vt declarẽtur, petimus ab iis, quibus à Dño
patefacta ſunt. Verùm qñ horum verborum prętexunt ob
ſcuritatem, ſaltem ea, quæ ſtatim ſequuntur, confiteantur,
& anathemate puniendos iudicẽt eos, qui filium ex nihilo
factum eſſe, & non fuiſſe prius, q̃ fieret, exiſtimant, & Dei
Verbum creatum, & factum, & natura mutabile, & ex alia
eſſe hypoſtaſi arbitrantur, & damnandam, execrandamq;
cenſeant Hæreſim Arianam talis impietatis inuentricem.
Deniq; ne dicant, ſe hæc verba abiicere & repudiare, ſed
nondum intelligere, vt probabilem aliquã habeant excuſa
tionem. Equidem mihi perſuadeo, & ipſi non ignorant, ſi
hæc fateantur, & Arianam Hæreſim deteſtẽtur, fore, vt ne
ab illis quidem concilij verbis abhorreãt. Et propterea pa
tres, cùm dixiſſent, filium ex eſſentia genitum, vt eiuſdem
eſſentiæ cũ patre, vel patri conſubſtantialem ſtatim adiece
runt, Eos aũt, qui illa, quę ante dicta ſunt ex Ariana Hæreſi
deprompta probant, anathemate condemnamus.

Ex eadem epiſtola.

5.

IN eos, qui cætera oĩa quæ Nicææ ſcita decretaq; ſunt,
approbant, de hac autem voce dũtaxat, ὁμοούσιον, hoc
eſt, eiuſdem eſſentiæ, ceu conſubſtantialis ambigunt, non
vt in hoſtes affecti eſſe debemus. Quãobrem nõ vt Ariana
inſania laborantes, & p̃ribus aduerſantes eos oppugnam⁹,
ſed tanq̃ fratres, & idem ſentientes & ſola verbi controuer
ſia diſcrepantes alloquimur. Confitentes.n. filium ex p̃ris
eſſentia, & non ex alia eſſe hypoſtaſi, nec eſſe creatum, nec
factum, ſed germanũ, & naturale germen, & ab omni æter
nitate ſimul eſſe cũ patre, & Verbũ eſſe, & ſapientiam, non
multum abſunt, quin & vocem hanc Homouſion ample-
ctantur. Nã quod eſſentia ſimile dr̃, id quod ea vox vr̃ ſigni
ficare, non oĩno eſt ex eſſentia, qua quidem rõne, vt ipſi
etiam dixerunt, germana filij cũ patre proprietas magis ex
primitur. Etenim ſtannum etiã argento ſimile eſt, & lupus
eſt ſimilis cani, & æs inauratũ auro vero eſt ſimile. Attamẽ
nec ſtannũ ex argẽto exiſtit, nec lupus dicetur filius canis.
Qm̃ verò & ex eſſentia ipſum eſſe dixerunt, & ὁμοιούσιον,
nihil aliud ex hac voce niſi ὁμοούσιον ſignãt. Sicut.n qui
dicit, ὁμοιούσιον, non oĩno ſignificat ex eſſentia, ſic qui di
cit ὁμοούσιον ſignificat vtrũq;, nempe & ὁμοιούσιον, & ex
eſſentia. Et ipſi quidem eos, qui Verbum eſſe creatum aſſe
runt, nec germanum eſſe filiũ volunt impugnantes exem-
plo patris & filij ab hominibus ſumpto ſic vtuntur, vt cõ-
monefaciant, hoĩem non eſſe Deum, nec hoĩum more gi-
gnere, ſed rõne ipſi Deo cõuenienti. Et fontem enim ſapiẽ
tiæ, & vitæ dixerunt eſſe p̃rem, & filium ſplendorem lucis
æternæ, & ex fonte germen, & ex p̃re filium, vel ὁμοούσιον
aliquis congruẽti ratione noĩabit. Num igitur qm̃ homi-
num fœtus ſunt ὁμοούσιοι verendum eſt, ne Dei filius, ſi di-
catur ὁμοούσιος, ipſe item vt fœtus humanus exiſtimetur?
minimè verò. Facile enim ſoluitur hæc dubitatio. Nam
Dei filius eſt Verbum & patris ſapientia. Quare ſine vlla
perturbatione aut diuiſione filium ex patre gigni perſpi-
cuum eſt. Quandoquidem ne hominis quidem Verbum
pars ipſius hominis eſt, neq; cũ perturbatione ab ipſo pro
ficiſcitur. tñ abeſt, vt Dei Verbum quod filium eſſe ſuum
pater oñdit, ſit eius pars, aut à Deo cùm perturbatione ꝓ-
ueniat. Nullus tñ cùm audit ſolum Verbũ, exiſtimet, illud
eſſe, quale eſt hominis Verbum, ſine hypoſtaſi. Sed dũ au-
dit, eſſe filium, Verbum viuens intelligat, & ſapientiam in
eſſentia exiſtem. Præterea vt germen dicentes nõ humano
modo intelligimus, & patrem Deum agnoſcentes nullam
circa ipſum notionem corpoream animo cõcipimus, Sed
dum exemplis his atq; vocibus vtimur, rationem tñ Deo
congruẽtem cogitamus. (neq;.n. Deus eſt, quẽadmodum
homines ſunt,) ſic cùm dicimus ὁμοούσιον, oẽm debemus
ſenſum tranſilire, &, vt diuinum prouerbium monet, rõne
menti, non corpori conueniente intelligere, q̃ nobis pro-
ponuntur, vt cognoſcamus, ipſum non voluntate, ſed verè
germanum eſſe filium patris, tanq̃ ex fonte vitam, & lucis
ſplendorem. Alioquin cur potius ὁμοούσιον, q̃ germen, & fi
lium, modo corporeo intelligamus, cũ hæc oĩa non de di-
uerſis, ſed de vno eodẽq; dicantur? deceatq; idẽ ex verbis
eiuſmodi de ſeruatore cogitare, & docere, non aũt germẽ
rectè interpretari, ὁμοούσιον aũt contra. Alioqui cur nõ idẽ
agimus, cùm Verbũ, & ſap̃iam patris filium dicimus, vt di
uerſam notionẽ ex his vocibus ſuſcipiamus, aliudq; p Ver
bum, & aliud p ſap̃iam intelligamus? At abſurdũ eſt. Quia
Verbum, & ſap̃ia patris filius eſt, & vnum eſt ex patre ger-
men, & propriũ eſſentię ipſius. Abſurdum itidem eſt, aliud
p vocem hãc germen, aliud per vocem illã, ὁμοούσιον, intel-
ligere.

ligere. Nam qui germen filiũ intelligit, ipſum rectè etiam
intelligit ὁμοούσιον. atque ex his quidem ſatis conſtat, amico
rum, & fratrum mentem non eſſe à nobis alienam, nec pro
cul abeſſe, quin vocem hanc, ὁμοούσιον, ſuſcipiant. Verum,
quoniam, vt ipſi aiunt, nã ego quidem epiſtolam non legi,
Epiſcopi, qui Samoſatenſem damnarunt, dixerunt, filium
non eſſe ὁμοούσιον patri, ſed cautè tamen, & obſeruantes, ac
venerantes eos, qui ὁμοούσιον affirmauerant, ęquum eſt, vt
nos item cautè rem exploremus. Hos enim cum illis com-
mittere, vt congrediantur, & pugnent, iniquum eſt. Sunt
enim omnes patres. Decernere itẽ & iudicare, hos rectè, il
los male dixiſſe, aut contra, non eſt admodũ pium. Omnes
enim in Chriſto dormierunt. Non oportet autem ferere,
diſſenſiones, nec conuenientium numerum comparare,
ne qui plures ſunt, multitudine videãtur pauciores oppri-
mere, nec tempora dimetiri, ne qui anteceſſerunt, videan-
tur tempore poſteriores euertere. Omnes enim, vt ante
diximus, patres ſunt. Illud tamen demonſtrãdum videtur,
trecentos illos nihil noui ſcripſiſſe, neque nimia adductos
confidentia verbis non vſitatis fuiſſe vſos, ſed à patribus,
profectos verba patrum adhibuiſſe. Duo multo ante fue-
runt Dionyſij, vnus Romæ, aliter Alexandriæ Eṗs. Cùm
autem quidam apud Romæ Epiſcopum accuſaſſent Epiſ-
copum Alexandriæ, quod filiũ creatum & patri non, ὁμοού-
σιον, diceret, concilium Romæ coactum indignatum eſt,
Et Romanus Epiſcopus omniũ ſententiam ſcripſit ad eũ,
qui eodem, quo ipſe nomine, nempe Dionyſius vocaba-
tur. At ille reſpondens librum inſcripſit, Eleuchum, ſiue
Apologiam, ideſt, confutationem, ſeu defenſionem. In eo
igitur libro reſcribit ad hunc modum: In alia item epiſtola
demonſtraui, quod in me conferunt, crimen eſſe falſum:
Licet enim dicam, me nomen hoc nõ inueniſſe, nec legiſſe
in ſanctis ſcripturis, argumenta tñ deinceps allata, quæ illi
tacuerunt, ab hac ſententia nõ abhorrent. Nam & humani
fœtus, vt genere ſimilis, exemplum adduxit, dicens oĩno ge
nitores ea vna re à filiis diuerſos, eſſe, quòd filij non ſint aut
neque genitores neceſſario, nec filios eſſe. Et epiſtolã qui-
dem, vt ante dixi, propter calamitates proferre non poſſũ.
Alioquin ipſa tibi verba, vel exẽplar potius mitterẽ, quod
quidem, ſi facultas dabitur, faciam. Memini autem me plu
res cognatorum ſimilitudines attuliſſe. Nam & plantam di
xi è ſemine, radicéue proficiſcentẽ ab eo, vnde prouenit,
diuerſam eſſe, & tamen illi eſſe ſimilem, atque coniunctã.
Et omnem à fonte defluere, & aliud tamen nomen, & figu
ram obtinere, neque enim fontem eſſe flumen, neque flu-
men eſſe fontem, & ambo tamen vnum eſſe. Ac fontem
quidem eſſe veluti parentem, vnde flumen tanquam filius
emanat. Sic Epiſcopus ille locutus eſt. Si quis igitur Patri-
bus Nicææ congregatis vitio vertendum exiſtimat, quòd
ea dixerint, quæ ab illis qui præceſſerant, nõ fuerant appro
bata, idem & ſeptuaginta patribus merito ſuccenſebit,
quòd inſtituta ab illis, qui ante ſe fuerant, non obſeruarint.
Fuerunt autem ante ipſos Dionyſij, & Epiſcopi illi, qui
Romæ coacti erant. Sed neque hos, neque illos reprehen-
dere fas eſt, cùm omnes ea, quæ ad Chriſtum pertinent,
confirmarint, & omnes ſtudiũ ſuum ad expugnandos Hę-
reticos adhibuerint. Et hi quidem Samoſatenſem, illi verò
Arianam Hæreſim condemnarint. Et recte vtriq;, & appo
ſitè ad qõnem propoſitam ſcripſerint. At quemadmodum
Beatus Apoſt. ad Rom. ſcribens, Lex, inquit, ſpũalis eſt, &
Rom. 8. Lex ſancta, & mãdatum ſanctũ, & iuſtũ, & bonũ, Et Paulo
poſt, Nam ꝗ impoſſibile erat legis, in quo infirmabaẗ, Ad
Heb. 7 Hæbreos autem ſcribens, Lex, inquit nemineẽ ad perfectio
Gal. 2. nem adduxit, Et ad Galatas, in lege, inquit, nemo iuſtifica-
tur, Ad Timotheum verò, Bona, inquit, eſt Lex, ſi quis ea 1. Tim. 1
legitime vtatur, Nec tamen quiſquam virũ ſanctum accu-
ſat, quod contraria, & pugnantia ſcripſerit, ſed potius eũ
admiramur, quòd orationem ſingulis, ad quos ſcribebat,
accommodarit. vt & Romani & alij à litera ad ſpiritum di-
ſcerent ſeſe cõuertere, & Hebręi, & Galatę cognoſcerent,
non in lege, ſed in Domino, qui legem tulerat omnem eſſe
ſpem collocandam, ſic cùm vtriuſq; concilij Patres diuerſa
ratione vocem hanc, ὁμοούσιον, adhibuerint, non debemus
nos ab illis omnino diſſidere, ſed mentem, & ſententiam
ipſorum indagare. Atque ita comperiemus vtrunque con
cilium conſentire. Nã quis Samoſatenſem impugnabant,
dixerunt, Chriſtum non eſſe ὁμοούσιον, neque enim filius ſic
eſt ὁμοούσιον patri, vt Samoſatenſis intelligebat, Qui autem
Arianam hæreſim damnabant malitia Pauli Samoſatenſis
animaduerſa, non ita de rebus incorporeis, & præcipuè
de Deo, vt de aliis rebus ὁμοούσιον dici, ſcienteſq; Verbum,
non eſſe creatum, ſed ex patris eſſentia genitum eſſe, quæ
quidem patris eſſentia ſit principium, & radix, & fons filij,
& habentes exempla Dionyſij, fontem, & defenſionẽ pro
hac voce ſuſceptam in primiſq; dictũ illud Seruatoris idẽ
ſignificans, Ego & pater vnum ſumus, Et illud, Qui vidit Io. 10.
me, vidit patrem, his de cauſis illi meritò filium dixerunt Io. 14.
ὁμοούσιον, Et quemadmodum, vt ante dixi, nemo reprehen
derit Apoſtolum aliter ad Romanos, aliter ad Hebræos de
lege ſcribentem, ſic hi, qui nunc ſunt, ſuperioribus non ſuc
cenſebunt, eorum interpretationem perſpicientes, nec ipſi
ſuperiores hos accuſabunt, ſententiam eorum, & neceſ-
ſitatem, qua adducti ſunt, vt ita ſcriberent, animaduerten-
tes. Rationem enim habet vtrunque concilium probabilẽ
atque legitimam, quamobrem tum hoc, tum illo modo di-
ctum ſit. Etenim quia Samoſatenſis ante Mariã fuiſſe nega
bat filium, ſed ab ipſa exiſtendi ſumpſiſſe principium aſſe-
rebat, iccircò Patres illi congregati damnãdum vt Hęreti-
cum cenſuerunt. De filij autem Diuinitate ſimplicius ſcri-
bentes verbũ hoc, ὁμοούσιον, accuratius non expenderunt.
In eam enim curam omni ſtudio incumbebant, vt quod
Samoſatenſis excogitauerat, euerterent, & confutarent,
oſtenderentq; filiũ eſſe ante res omnes, vt non ex homini-
bus factum eſſe Deum, ſed cùm Deus eſſet, formam ho-
minis induiſſe, & cùm eſſet Verbum, vt Ioãnes inquit, fa-
ctum eſſe carnem. Atque ita de execranda Samoſatenſis
doctrina actum eſt. Verùm quoniam & illi, qui Euſebium
& Arium ſequebãntur, filium quidem fuiſſe ante tempora
concedebant, factum tamen eſſe docebãt, atque vnum ex
illis eſſe, quæ creata ſunt, atque illa verba, Ex Deo, non ali-
ter de filio dici, quæ de rebus procreatis ſentiebant, Et filiũ
patri non eſſentia, & natura, ſed inſtitutorum doctrinæq;
conſenſu ſimilem affirmabant, Eius enim eſſentiam à pa-
tris eſſentia alienam, ac ſeiunctam eſſe contendentes aliud
illi principium exiſtẽdi præter patrem excogitabant, eum-
que in rerum procreatarum numero ponebant. Iccircò pa
tres, qui Nicææ coacti erant, iſtorum ſentientium malitiã
conſiderantes, explorato ſenſu, & intelligentia ſcriptura-
rum, clarius vocem hanc, ὁμοούσιον, pronuntiarunt, vt ex
illa verus, germanuſq; filius, & nihil cum rebus procreatis
commune habens cognoſceretur. Exquiſita enim huiuſ-
ce verbi vis ſimulationem ipſorum ſub illis verbis, ex Deo,
latitantem deprehedit, & fallacia argumenta, quibus ſim-
pliciores animos decipiunt, proſternit. Quanuis igitur om-
nia fingere ſimulareque valeant homines callidi, hanc ta-
men vocem vt hæreſim ipſorum euertentem reformidant,
quam patres vt propugnaculum aduerſum omnem illorum
impietatem conſtruxerunt. Omnis ergo ceſſet contentio,

& controuerſia, nec quòd concilia vocabulum hoc diuer
ſa ratione adhibuerint, offendamur, cùm & cauſis legiti-
mis, quas commemorauimus, adducta id fecerint, & hac
item, quam nunc afferemus. Quãuis vocem hanc, ingeni-
tum, è ſcripturis diuinis non acceperimus, nuſquam.n. illæ
Deum ingenitum dixerunt, tñ cum multi eorum, qui ali-
quid eſſe exiſtimantur, de illa ſciſcitantes mentionem fece
rint, varias habere ſignificationes animaduertimus, adeo,
vt alij quidem id, quod ita eſt, vt genitum non ſit, nec om-
nino cauſam habeat, ingenitum dicant. alij verò id, quod
creatum non eſt, ingenitum appellent. Vt ergo ſi quis prio
rem ſpectans ſignificationem filium eſſe ingenitum nega
ret, alius autem poſteriorem ſignificationem aſpiciens, &
volens eum non creatum, nec factum, ſed proprium eſſe
filium oſtendere, ingenitum diceret, neuter eorum iure
poſſet reprehendi, Vterque enim rectum animi ſui propo
ſitum explicauit, ſic nos quãuis patres tum hac, tum illa ſi-
gnificatione verbum hoc, ὁμοούσιον, vſurparint, quando id
rectè, & ratione ab illis factum eſt, ne digladiemur inter
nos, ſed piè ſententias eorum ad pietatem tendentes com-
plectãmur. Ignatius quidem ille, qui poſt Apoſtolos An-
tiochiæ conſtitutus eſt, quiq; martyrij palmam obtinuit,
cùm de Domino ſcriberet, vnus, inquit, medicus eſt car-
nis, & ſpiritus, genitus, & ingenitus, in homine Deus, filius
verus, Verbum, & ſapiẽtia patris. Quidam verò poſt Igna
tium & ipſi doctores ita ſcripſerunt. Vnus eſt ingenitus pa
ter, & vnus ex ipſo proprius filius, verè genitus. Si ab his
Patribus diſſentimus, & concilia impugnemus. Sin fidem
eorum in Chriſtum agnoſcentes non dubitamus, quin &
Beatus Ignatius rectè ſcripſerit, genitum, id eſt, factum il-
lum dicẽs propter carnem, Chriſtus enim caro factus eſt,
Et rurſus eundem ingenitum hoc eſt, non factũ, inquiens,
quoniam, vt Deus, non eſt in rerum, quæ genitæ, id eſt, fa-
ctæ ſunt, numera, ſed filius ex patre, Et qui vnum ingeni-
tum eſſe dixerunt patrem, non quòd Verbum creatum &
factum eſſe ſentirent, ſed quòd pater non habet cauſam,
ſed ipſe potius pater eſt ſapientiæ, & omnia, quæ facta
ſunt, in ſapientia fecit, cur non & Patres tum eos qui Sa-
moſatenſem profligarunt, tum illos qui Arianam Hære-
ſim confoderunt, piè conciliamus? cur eos diſiungimus,
cur non potius de vtriſque rectè ſentimus, quòd & illi,
quemadmodum dixi, perſpecta Samoſatenſis calliditate,
& verſuta illius interpretatione, dixerint filium non eſſe
ὁμοούσιον. Et hi rectè & ipſi ſentientes eſſe ὁμοούσιον dixe-
rint. Equidem hæc ita de piis illis viris ſentiens breuiter
ſcripſi. Quòd ſi epiſtolam, quam illos dicunt ſcripſiſſe,
mihi legere contigiſſet, plures. vt arbitror, cauſas inueniſ-
ſem, quibus beati illi coacti ſint, ita ſcribere. Aequum.n.
eſt, vt bene de Patribus illis ſentiamus, a qbus rectè viuẽdi
inſtituta, & pietatis doctrinã accepimus, niſi volumus, nos
eſſe filios adulterinos declarare. Talis ergo Patrum ſnĩa di
catur, & credatur fuiſſe. Nos autem rurſus humanè, & con
ſcientia bona rem exploremus, & repetamus ea, quæ dicta
ſunt, niſi iam verè conſtat, Epiſcopos Niceæ congrega-
tos rectè ſenſiſſe. Si Verbum eſt factum, & abſentia pa-
tris alienum, adeo, vt à patre naturæ diuerſitate ſeparetur,
dici non poteſt ὁμοούσιον patri, hoc eſt, eiuſdem eſſentiæ,
ſiue conſubſtantiale, ſed potius eiuſdem generis naturam
habere, quam res habent, omnes, quæ factæ ſunt, licet illis
gratia præſtet, & antecellat. Sin confitemur, ipſum non
eſſe factum, ſed proprie ex patris eſſentia genitum, ſequi-
tur, vt à patre nequeat ſeparari, cùm illi natura coniunctũ
ſit, quoniam ex illo genitum eſt. Quòd ſi tale exiſtit, me-
rito dicitur ὁμοούσιον. Præterea ſi eſſentia, non autem com

munione filius eſt, & Verbum, & ſapientia patris, Hæc
autem eſſentia eſt eſſentiæ paternæ germen, & ſimilitudo
ipſius, vt ſplendor eſt lucis, cùm filius dicat, Ego & pater Io. 10.
vnum ſumus, Et qui vidit me, patrem vidit, quomodo hæc Io. 14.
verba oportet intelligere, aut quomodo ipſa ſuſcipientes
ſeruabimus illud, Vnum eſſe patrem, & filium? Nam ſi ea
ad inſtitutorum, & voluntatis cum patre conſenſum retu-
lerimus, vt Ariani volunt, male interpretabimur. Quan-
doquidem & homines ſancti, & multo etiam magis An-
geli, & Archangeli ita cum Deo conſentiunt, vt ab eo
nulla re diſcrepent. Nam Diabolus, vt Dominus ait, viſus
eſt è cœlis excidiſſe, quia diſſentiebat. Quare ſi propter
conſenſum hunc pater & filius vnum ſunt, & res procrea-
tæ quæ cum Deo conſentiunt, ſic vnum erunt, & vna-
quæq; illarum, Ego, inquit, & pater vnum ſumus. Quòd
ſi abſurdum eſt, eſt enim verè abſurdum, hæc verba ad
vnam patris & filij eſſentiam referenda ſunt. Res enim
procreatæ ſic in motu, & communione, & mente cum
procreatore ſuo conſenſum hunc habent, vt qui illum nõ
ſeruauit, è cœlo deiectus ſit. Filius autem ex eſſentia ge-
nitus vnum eſt eſſentia cum gignente ſe patre. Quapro-
pter & ſimilibus verbis dicitur æqualis patri. Et quæ de
patre loquuntur ſcripturæ, eadem de filio quoque pronun
tiant, præter id, quod eum non appellant patrem. Nam
ipſe quidem filius, omnia, inquit, quæ pater habet, mea
ſunt. Et patrem alloquitur, omnia, inquiens, mea, tua ſunt, Io. 17.
& tua mea. Vt illud, Deus. ſiquidem & Deus erat Verbũ. Io. 1.
Et omnipotens. Hæc dicit, qui eſt, & qui erat, & qui ven- Apo. 1.
turus eſt, omnipotens. Et lux. Ego, inquit, ſum lux. Et effe Io. 8.
ctrix cauſa omnia enim per ipſum facta ſunt, & quæ video Io. 1.
patrem facientem, hæc & ego facio. Et ſempiternus & Io. 5.
ſempiterna eius virtus, & Diuinitas, & in principio erat Ro. 1.
Verbum, & erat lux vera, quę illuminat omnem hominem Io. 1.
venientem in hunc mundum. Et Dominus. Pluit enim Do Gen. 19.
minus ſulphur, & ignem à Domino, Et ipſe quidem pater
dicit, Ego Dominus, &, hæc dicit Dominus Deus omni-
potens, De filio autem Paulus, Vnus, inquit, Dominus Exo. 2.
noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Et patri quidem 1. Cor. 8.
ſeruiunt Angeli, filius autem ab eiſdem adoratur. Et ado-
rent eum, inquit, omnes Angeli Dei. Dicitur etiam Do- Heb. 1.
minus Angelorum. & Angeli enim miniſtrabant ei, & mit Mat. 4.
tet filius hominis Angelos tuos. Et honoratur, vt pater. Vt Mat. 24.
honorificent, inquit, filium, ſicut honorificant patrem. Io. 5.
Et æqualis Deo: non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqua- Philip. 2.
lem Deo. Et ex vero veritas, ex viuente vita, tanquam ex Ioan. 14.
patre fonte exiſtente. Et filius vt ſcriptum eſt in Euange- Ioan. 5.
lio, viuificat, & ſuſcitat mortuos, ſicut & Pater. Ac de Pa- Deut. 6.
tre quidem ſcriptum legimus, Dominus Deus tuus, Do- Pſal. 49.
minus vnus eſt, & Deus Deorum Dominus locutus eſt, &
vocauit terram, De filio autem, Deus Dominus, & illuxit Pſal. 107
nobis, & Deus Deorum in Sion. Ac de filio rurſum Eſaias, Pſal. 83.
Quis Deus, inquit, ſicut tu, tollens iniuſtitias, & delens ini-
quitates? Filius autem dixit, quibus voluit, Remittũtur tibi
peccata tua, cùm & Iudæis murmurantibus re ipſa admiſ- Mat. 9.
ſionem oſtendit, inquiens, Paralytico, ſurge, tolle grabatũ Luc. 7.
tuum, & vade in domum tuam. Ac de Deo Paulus loquẽs,
Regi, inquit, ſeculorum: De filio autem, Dauid, Tollite, 1. Tim. 1.
inquit, portas principes veſtras, & eleuamini portæ æterna
les, & introibit Rex gloriæ. Et Daniel audiuit ea verba: Re Pſal. 23.
gnum tuũ regnum ſempiternũ, & regnum tuum non cor- Dan. 7.
rumpetur. Deniq;, ne oĩa perſequar, quicquid de patre di-
ctum inueneris, idem de filio dici cõperies, hoc vno exce-
pto, quẽadmodum dixi, ꝙ nõ dictus eſt eſſe pater. Siquis
autem propter eorum, quæ commemorauimus, ex æqua-
tionem

Digitized by Google

tionem alterum cogitat eſſe principium, inſanus eſt. Sin qa
filius ex patre eſt, omnia, quæ patris ſunt, tanq̃ in imagine,
& figura, ſunt etiam in filio, beneuolè, & æquis animis per
pendamus, num eſſentia à patris eſſentia aliena poſsit ea ſu
ſcipere, & qui talia poſsidet alterius eſſentiæ, naturaq́; ſit,
& diſsimilis patri. Cauendum enim eſt, ne quæ patris ſunt
propria, in alium ei diſsimilem transferentes, & in eo, qui
diſsimili genere diuerſaq́; ſit eſſentia, patris diuinitatem ex
primentes, eſſentiam peregrinam proprietatum eſſentiæ
primæ ſuſceptricem inducamus, ab ipſoq́; Deo puniamur
Eſa. 42 dicente, Gloriam meam alteri non dabo, neùe alienũ ado
rare deprehendamur, & tales eſſe exiſtimemur, quales erãt
olim illi Iudæi, qui dicebant, cur tu, homo cùm ſis, facis te
ipſum Deum? Et qui ea quæ ſpiritus ſunt, alio transferentes
Luc. 11. ignominia ſpiritum afficiebant, dicentes, In Beelzebub eii
cit Dæmonia. Quæ ſi abſurda ſunt, filius vtiq; non diſsimi-
lis, ſed eiuſdem eſt eſſentiæ cum patre. Quamobrem ſi ea,
quæ patris ſunt, filii ſunt naturaliter, & filius ipſe ex patre
eſt, & propter diuinitatis, & eſſentiæ vnitatem filius, & pa-
ter vnum ſunt, & qui filium vidit, patrem vidit, meritò di-
ctus eſt à patribus ὁμοούσιος, & eiuſdem eſſentiæ. Nã qui
diuerſæ eſſentiæ eſt, hæc habere non poteſt. Res enim quæ
factæ ſunt, gratiæ participes fiunt. Ipſe verò, qui ex eſſen-
tia eſt, non gratiæ particeps fit à Deo, ſed eſt patris ſapien-
tia, & Verbũ, quod omnibus impartitur. Ipſe ex patre exi-
ſtens diuinos facit, & illuſtrat. In eo enim omnia efficiun-
tur diuina, & vitam accipiunt. Itaq; non alterius, ſed eiuſ-
dem eſt eſſentiæ cum patre. Nos ipſum accipientes patris
participes efficimur, quia proprium eſt patris Verbũ. Qua
re ſi communione eſſet, & non ex ipſo patre per eſſentiam
Deus, & imago patris, alios diuinitate donare non poſſet,
cùm eam ipſe per gratiam haberet. Quòd ſi cauſam verè
perpenderimus, propter quam iſti repudiant vocem hãc,
ea ipſa de cauſa filium patri potius ὁμοούσιον inueniemus, q̈
contrà. Dicunt igitur, quemadmodum vos ſcripſiſtis, eam
vocem non eſſe admittendam, quoniam qui dicit ὁμοούσιον
tria conſtituit, nempe eſſentiam aliquam, & eos, qui pro-
pter illam dicuntur ὁμοούσιοι. Deinde ſic argumentantur, ſi
Patri filius eſt ὁμοούσιος, neceſſe eſt, vt eſſentia præcedat, ex
qua geniti ſunt, & non eſſe vnum patrem, alterum filium,
ſed ambos fratres. Hæc tametſi ſunt Græcorum inuenta,
vt ea nobis non ſint neceſſariò confutanda, diſpiciamus ta
men, quantum valeant. Qui ex propoſita, inquiunt, eſſen-
tia gignuntur, fratres ſunt, ſunt ne hi inter ſe ὁμοούσιοι, an eſ-
ſentiæ illi, ex qua geniti ſunt? Si enim inter ſe ſunt ὁμοούσιοι,
hoc eſt, eſſentia ſimiles, diſsimiles erunt illi eſſentiæ, ex qua
ſunt geniti. eſſe enim ſimilis eſſentiæ, & eſſe diuerſæ eſſen-
tiæ ſunt oppoſita. Sin eſſentiæ gignentis ſimiles ſunt, cum
ei, ex quo quiſq; gignitur, ſimilis ſit, non eſt neceſſe, tres eſ
ſentias quærere, ſed illud tantùm inueſtigare, vtrum hoc
ex illo ſit. Etenim poteſt contingere, vt nõ duo fratres, ſed
vnus tantùm ex ea ſit eſſentia, & cùm alter non adſit, is qui
genitus eſt, nõ alterius dicetur eſſentiæ, ſed cùm vnus dun-
taxat ſit, gignenti ſe dicetur ὁμοούσιος. Nam quid dicemus
de filia Iephthæ, quę vt ſcriptum eſt, erat vnica, alii enim il
li non erant liberi, Et de filio viduæ, quem Dominus defun
ctum in vitam reuocauit, qui & ipſe fratrem non habebat,
ſed erat vnicus, nónne erant genitoribus ὁμοούσιοι? Quid
niſi erant enim filii. Et hoc eſt filiorum proprium, vt ſint pa
rentibus ſimiles. Et patres ergo, qui Dei filium ex patris eſ-
ſentia dixerunt, meritò illum ὁμοούσιον appellarũt. Attamen
illud animaduertendum eſt, quemadmodum Deus nõ eo-
dem modo facit, quo homines, nam ſi eodẽ modo, ſeque-
retur, eum non ex nihilo mundum feciſſe, cùm homines,

vt aliquid faciant, ſubiecta materia indigeãt, multominus
eodem modo, quo homines gignere. Illi enim cum pertur
batione gignunt, Deus verò ſine vlla perturbatione. Itaq;
verbum hoc ὁμοούσιον, in Deo non ratione corporea rebus
procreatis conuenienti accipiendum eſt, ſed longè ſubli-
miori, & excellentiori, vt terrenis, & humanis imaginibus,
& exemplis depoſitis, & omnibus ſenſibus poſt habitis ad
patrem illum aſcendamus, ne imprudenter patri filium adi
mentes illum inter res procreatas collocemus. Præterea, ſi
patrem, & filium duo quædam eſſe principia cõfiteremur
aut duos Deos, vt Marcion, & Valentinus dicebant, aut fi
lium habere alium quendam Diuinitatis modum, non au-
tem patris, quòd ex eo genitus ſit, imaginem & figuram
e ſe diceremus, nihil prohiberet, quominus diſsimilem eſſe
concederemus. Omnes enim eiuſmodi eſſentiæ inter ſe pe
regrinæ diuerſęq́; ſunt. Nunc autem cùm vnam & ſolã pa-
tris Diuinitatem agnoſcamus, huius autem patris Verbum
& ſapientiam ita credamus eſſe filium, vt non duos tamen
Deos intelligamus, & filii cum patre coniunctionem non
doctrinę ſimilitudine, ſed eſſentia, & veritate ſic eſſe ſentia
mus, vt non duo ſint, ſed vnus Deus, cùm vna ſit ſpecies di
uinitatis, vt eſt lux, & ſplendor, quæ quidem apparuit Pa-
triarchæ Iacob, vt ſcriptura teſtatur, ortus eſt, inquiens, il-
li ſol, quando præteriit ſpecies Dei. Hanc contemplantes Gen 32.
ſancti Prophetæ, & intelligentes cuius filius, & imago ſit,
dicebãt, factum eſt Verbum Domini ad me. Et agnoſcen-
tes in ipſo patrem ſeſe ipſorũ oculis pateſacientẽ, & oſten-
dentem audebant dicere, Apparuit mihi Dominus patrũ
noſtrorum, Deus Abraham, & Iſaac, & Iacob. Hæc, inquã
cùm ita ſe habeant, cur eum, qui cum patre eſt vnum, & ſi
militudine, atq; vna Diuinitate cernitur, vt pater, verea-
mur, ὁμοούσιον appellare? ſi enim filius, vt ſæpe iam dictum
eſt, non habet cum eſſentia paterna proprietatem, nec ſi-
militudinẽ, id vere vereamur. ſin eſt illuſtrans, & effectrix,
atq; ſimillima patris proprietas, ſine qua nec agit, nec co-
gnoſcitur pater, Omnia enim per Verbũ, & in Verbo con
ſtiterunt, cur, cùm rem ipſam intelligamus, nolumus vocẽ
qua res exprimitur, admittere? Quid enim patri tam eſt na
tura coniunctum, q̈ id, quod eſt eiuſdem eſſentiæ? Non. n.
Deus, vt miniſtrum, cuius indigeret opera, filium accepit,
neq; res procreatæ procreatori ſunt æquales, vt, quemad-
modum ille, coli debeant, aut vnum eſſe cum patre exiſti-
mari. Ad hæc ſi nullus audeat dicere, duplicem eſſe lucem,
ſolem, & ſplendorem, aut diuerſam eſſentiã, aut ſplendorẽ
ad ſolem accedere, ſed potius vt ſimplicem, & purũ partũ
ſic à ſole defluere, vt duo quidem ſint ſol, & ſplendor, ſed
vna lux, quoniam à ſole ſplẽdor, vt filius naſcitur, cur cùm
talis natura ſit filius cum patre, ac multo etiam magis con-
iunctus, cùmq; Diuinitas filio non accedat, vt peregrina,
ſed paterna Diuinitas in filio ſit, vt qui filium videt, & pa-
trem videat, aliquis audeat hunc non eſſe dicendum ὁμοού-
σιον affirmare? His quidem rationibus ſatis demonſtratum
arbitror, eos, qui filium patri dixerunt, ὁμοούσιον, non eſſe re
prehendendos, attamen vocem ipſam per ſe lubet expen-
dere, vt cognoſcamus, vtrum illa vti oporteat, & vtrum
propria ſit, & aptè in filium cadat. Et vos noſtis, & nul-
lus ambigit, verbum hoc ὅμοιον, quod ſimile ſignificat, nõ
de eſſentiis, ſed de figuris, & qualitatibus dici. Eſſentias. n.
non ſimiles, ſed eaſdem dicimus. Homo enim homini ſimi
lis dicitur, non propter eſſentiam, ſed propter formam, &
figuram. Nam propter eſſentiam dicitur eiuſdem naturæ.
Cani vero non diſsimilis eſſe dicitur homo, ſed alterius na
turæ. Homo igitur eiuſdem eſt naturæ, atque eſſentiæ cum
homine, diuerſę aũt à natura & eſſentia canis naturę & eſ-

uam opinionem ſuam defendunt, tempus iam eſt, vt quandò nihil non audent, nauiter ſint impudentes, & dicunt eadem, quæ ſenſit Arius, Apoſtolos ipſos ſenſiſſe. Chriſtum enim hominem à Nazareth, & cruciatus, mortemq́; perpeſſum eſſe pronuntiarunt. Num igitur, vt iſti opinantur, quia verbis eiuſmodi vſi ſunt Apoſtoli, ideo Chriſtum tantummodo hominem, & nihil præterea aliud eſſe ſenſerũt? Abſit. Immò verò vt ſapientes Architecti & diſpenſatores myſteriorum Dei ſe ratione & prudenter ita geſſerunt. Nã Iudæi tunc decepti, Græcoſq́; decipientes, Meſsiam ex ſemine Dauidis vt purum hominem venturum arbitrabantur, & ad aliorum filiorum Dauidis ſimilitudinem fore, neque enim Deum ipſum, neq; Verbum factum eſſe carnem credebant. Hac de cauſa ſapienter admodum Apoſtoli Iudæis primùm ea, quæ ad ſeruatoris humanitatem pertinẽt, explicauerunt, vt cùm Meſsiam illis ex ſignis, quæ demonſtrata factaq́; fuerant, veniſſe perſuaſiſſent, deinde eos ad eius Diuinitatem admittendam adducerent, declarantes, illius opera non eſſe hominis, ſed Dei. Petrus certè, qui dixerat, Chriſtum hominem paſſum, ſtatim ſubiecit, hic eſt princeps vitæ. Et in Euangelio confitetur, tu es, inquiens,
Matt. 16. Chriſtus filius Dei viuentis. in epiſtola autem dicit ipſum
1. Pet. 2. eſſe epiſcopum animarum, & Dominum ſuum, & Angelorum, atq; virtutum. Paulus item qui dixerat, Chriſtum hominem ex ſemine Dauidis ad Hebræos ſcribens, qui cùm
Heb. 1. ſit, inquit, ſplendor gloriæ, & figura ſubſtãtiæ eius. Ad Phi
Philip. 2. lippenſes autem, Qui cùm in forma, inquit, Dei eſſet: non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Verba illa, Vitæ princeps, filius, ſplẽdor, figura, æqualis Deo, Dominus, & Epiſcopus animarum, quid aliud ſignificant, niſi eum in corpore eſſe, cùm ſit Verbum, per quod omnia facta ſunt, & à patre tanq̃ ſplendorem à luce ſeparari non poſſe? Dionyſius igitur Apoſtolorum exemplum ſecutus eſt. Nã cùm Sabellii hæreſis vigeret, coactus eſt, illam, vt diximus, epiſtolam ſcribere. Et quæ abiecta & humana de ipſo dicta fuerunt, hæreticis illis opponere, vt cùm eos illa ratione ab ea opinione, qua dicebant filium eſſe patrem, depuliſſet, facilius eis filii Diuinitatem perſuaderet, cùm in aliis epiſtolis illum Verbum, ſapientiam, virtutem, vaporem, ſplendoremq́; patris appellaret. Quibus enim epiſtolis ſeſe defendit in illis his vtens vocibus ſe in fide, & pietate erga Chriſtum conſtantem, & ſtrenuum facile declarat. Itaque ſicut Apoſtoli nõ reprehenduntur, quòd ea verba, homini conuenientiá de Domino pronuntiarint, quin etiam propter conſilium, & doctrinam tempori prudenter accommodatam videntur admiratione digni, ſic Dionyſius ad Euphranorem & Ammonam contra Sabellium ſcribens non eſt Arianus. Licet enim humilibus verbis & exemplis vſus ſit, ea tamen ex Euangeliis deprompſit eo quidem conſilio, vt Chriſti in carne aduentũ per hæc, & alia his ſimilia comprobaret. Etenim quemadmodum eſt Verbum Dei, ſic etiam Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et quod in principio erat Verbum, Virgo completis iam ſeculis, in vtero geſtauit, & Dominus homo factus eſt. Et vnus ex vtroq; ſignificatur. Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et quæ de ipſius tum Diuinitate, tũ humanitate dicta ſunt, ita propriam de illarũ alterutra & de vtraq; coniunctam ſignificationem habent, vt qui de Verbi ſcribit humanitate, eius Diuinitatem nõ ignoret, & qui de hac diſputat, ea, quæ ipſius in carne aduentus propria ſunt, ſciat, & in vtroq; tãquam peritus & probatus aliquis nummularius iudicio ſuo germanam pietatem explorat, & agnoſcit. Quare cùm illum flentem adducit, nouit eum vt hominem flere, vt Deum tamen reuocare Lazarum in vitã. Quem humanitate eſurire ſitireq́; animaduertit, eundem diuinitate videt quinq; panibus quinque hominum millia ſaturare. Quod in monumẽto poſitum vt corpus humanum aſpicit, id vt Dei corpus intelligit excitatum ab ipſo Verbo, cuius eſt illa caro. Agricola quidem à vite diuerſus eſt eſſentia. Palmites autem eadem eſſentia cũ vite coniuncti ſunt, & ab ea ſeparari nõ poſſunt, & eundem habẽt ortum cum ipſa vite. Dominus, vt ipſe met ait, vitis eſt, nos autem palmites. ſi igitur eiuſdem eſſentiæ nobiſcum eſt filius, & eundem nobiſcum ortum habet, ſit ob id etiam filius ab eſſentia patris alienus, vt vitis ab agricola. Sin aliud eſt filius, quàm nos ſumus, atq; ille quidem Verbum eſt patris, nos autem vt filii Adam è terra facti ſumus, dictum illud ad Chriſti Diuinitatem referendum nõ eſt, ſed ad eius humanitatem, quò quidem & ipſe Dominus ſpectãs, ego ſum, inquit, vitis & vos palmites, pater autẽ agricola. Nos enim Domino propter humanitatẽ eius cognatione coniuncti ſumus. Quamobrẽ & ipſe, Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Pater autem agricola eſt, qui per Verbum vitem, hoc eſt, Domini corpus fecit & coluit. Nõ igitur eo ſenſu, quo prædicant hoſtes Chriſti, Dionyſius ſcribẽs ea, quæ ad Domini pertinent humanitatem, dixit, tũ eſſe factum, atq; vnum eſſe ex hominibus. Quod ex aliis eius epiſtolis multo clarius poteſt intelligi, in quibus tam apertè declarauit, ſe rectè ſentire, vt aduerſus illos clara voce dicere videatur, Ego ſententiam veſtram non probo, ò Dei hoſtes, neq; ſcripta noſtra occaſionem Ario, vt impiè ſentiret, præbuerunt. Sed ad Ammonam & Euphranorem ſcribens, vt eos, qui Sabellii partibus fauebant, impugnarem, agricolæ, & vitis, & ſimilium verborum mentionem feci, quo demonſtrata Chriſti humanitate perſuaderem illis, ne patrem factum eſſe hominem crederent. Quemadmodum enim agricola non eſt in vite, ſic nec pater eſt in corpore factus homo, ſed Verbum. Quod quidẽ Verbum in vite factum homo vocatus eſt. Filius ergo vocatus eſt vitis propter corpoream cognationem, qua cum palmitibus, qui nos ſumus, deuinctus eſt. Sic ego ſenſi in epiſtola, quam ad Euphranorem & Ammonam ſcripſi. Nam quod ad impudentiam veſtram attinet, cæteras epiſtolas meas, proferam, vt ex iis, quomodo purgem me in eo, quod contra me propter illam epiſtolam diuulgaſtis, prudentes homines intelligant, & rectam meam fidei in Chriſtum ſententiam agnoſcant.

Item aduerſus Arianos & Eunomianos. Magni Baſilii, ex primo libro.

REm expendentes inuenimus, nos ingeniti notionẽ aſſequi non ex ea quæſtione, qua quid ſit, ſed ex illa, qua quomodo ſit, indagamus. Animus enim noſter exquirens, vtrũ Deus, qui ſupra omnia eſt, aliquam ſupra ſe cauſam habeat, cùm excogitare nullã poſsit, illud ipſius vitæ principium non habens ingenitum appellat. Vt enim cum de hoĩbus loquentes hunc ex illo natum dicimus non quid ille ſit, ſed vnde ortus ſit, exponimus, ſic cum ingenitum vocamus Deum, ea voce non quid Deus ſit, ſed eum à nullo eſſe declaramus. Sic autẽ id, quod dico planius fiet. Lucas Euangeliſta Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti genealogiam carnis exponens, & ab vltimis ad primos progrediens initium ſumpſit à Ioſeph, & hũc Eli filium dicẽs, Eli autem filiũ Matthan, atq; ita deinceps ſingulos recenſens ad Adam narrationẽ deduxit. Sed cùm ad ſupremos perueniſſet, Seth, inquiẽs, ex Adam, Adam autem ex Deo, fecit numerandi finem. Neq; verò in ea cuiuſq; ortus ex-

Digitized by Google

plicatione naturas eorum quos recenſuerat, oſtendit, ſed
coniuncta principia, ex quo quiſque natus eſſet expoſuit.
Quemadmodũ igitur ille dixit, Adam ex Deo, ita nos met
ſi à nobis exquiramus, Deus autẽ ex quo? nónne in cuiuſq;
cogitatione promptum illud erit, ex nullo? Ex nullo autem
quid aliud ſignificat, niſi non habere principium, & nõ ha
bere principium, quid aliud, niſi ingenitum eſſe? Vt igitur
in hominibus, cùm hic ex illo natus diceretur, non eorum
eſſentia declarabatur, ſic cùm de omnium Deo ingenitũ
dicimus, quod perinde eſt, ac ſi ex nullo diceretur, nõ eius
eſſentiam oſtendimus iam qui in principio carere, eſſentiã
eſſe dicit, ſimiliter facit, vt ſiquis interrogatus, quænam ſit
Adam eſſentia, atque natura, reſpondeat, non ex hominis
& fœminæ commixtione natum eſſe, ſed manu diuina for
matũ. Tunc enim ille, qui interrogauit, nõ quæro, inquiet,
quomodo extiterit, ſed quæ ſubiecta ipſius materia fuerit,
quod, multum abeſt, vt ex reſponſione tua colligere va-
leam. Idem nobis ex hac voce, ingenitus, contingit. Ex ea
nãq; quomodo ſit potius, q̃ eius naturam diſcimus. Video
enim, nos, quemadmodum ſi mentis aciem ad ventura ſe-
cula dirigamus, vitam, quæ nullo fine terminata ſit, infi-
nitam dicimus, ita ſi cogitatione ad ſuperiora ſecula con-
ſcendamus, & infinitatem vitæ Dei tanquàm immenſum
quoddam pelagus intuentes, nullum principium, ex quo
eſſe cœperit, reperire poſsimus, ſed Dei vitam vltra quàm
cogitari poſsit, ſemper excedentem animaduertamus, il-
lud ipſius vitæ principio vacans ingenitum appellare. Ea
enim ingeniti vis eſt, vt ex nullo ſignificet habere princi-
pium exiſtendi.

Ex eodem libro.

VErùm Eunomius patris, & filii nomen ſilens ſimpli-
citer de ingenito, & genito diſputat. Et fidei ſerua-
toris nomina celans nuda deteſtandæ doctrinæ ſuæ
præcepta tradit, vt in rebus impietatem exercens, cùm ad
perſonas deinde progreſſus fuerit, ipſe quidem nihil neſan
dum dixiſſe videatur, re ipſa tamen ad neſariam, & exe-
crandam doctrinam conſtituendam muniendamq; ſibi
viam patefecerit. Cùm autem, inquit, ingenitus ſit, nullam
cum genito comparationem, aut communionem admit-
tit. Non dixit pater, & filius, ſed ingenitus, & genitus. At-
que hic quidem vnus eſt illius dolus. Alter autẽ dolus qua-
lis ſit, attendite. Et cùm ſit, inquit, ingenitus, nunquám gi-
gnit, vt genitum naturæ ſuæ participem faciat. Hæc ver-
ba, nunquàm gignit, duo ſignificant, primùm propriæ ip-
ſius naturæ non conuenire, vt gignat fieri enim non poſſe,
vt natura, quæ non eſt genita, gignat. Deinde in ipſum
vt gignat, nõ cadere. In hanc ille quidem ſignificationem
voce hac vſus eſt, ſed ex priore ſignificatione multitudi-
nem decipit. Vno enim conſtituto planè quid inde colli-
gat oſtendit. Cùm enim dixiſſet, Nunquàm gignit, ſubie-
cit, vt propriæ naturæ genitum participem faciat. Secun-
dam enim ſignificationem hoc conſequitur. Quoniam in
eum non cadit, vt gignat, ne propriam naturã genito com
municet. Quid iſta impietate grauius, aut flagitioſius eſſe
poteſt? Quis vnquàm tãtum crimen in excelſam illam con-
tulit maieſtatem? Equidem vereor, nedum impia iſtorum
maledicta pronuntiamus, animos noſtros coinquinemus,
& condemnationis ipſorum participes efficiamur. Illud
me conſolatur, quòd ſpiritus ſanctus, vt in Euangeliis legi-
mus permiſit, vt neſarium Iudæorum in Dominum male-
dictum, literarum monumentis commendatum poſteris
traderetur, non vt vlla intactæ vnigeniti gloriæ nota inu-

reretur, ſed vt eorum ſcelus eſſet omni tempore perſpicuũ.
Si igitur nunquàm gignit, vt genitum naturæ ſuæ partici-
pem faciat, non eſt pater Deus, non eſt, (ſed præſtat, vt
impium maledictum ſilentio prætereamus) Ille enim non
admiſit, vt gigneret. Hic autem gignentis naturæ parti-
ceps factus non eſt. Deinde ſecum ipſe pugnat, vt nouam
maledicti grauitatem leuet. non vt dicat aliquid, quo ſe
reſipuiſſe declaret, ſed vt priora flagitia poſterioribus te-
gat. Quid enim auſus eſt loqui? Nullam, inquit, cum ge-
nito comparationem, aut communionem admittit. Si nul
la eſt filio cum patre comparatio, nulla communio cum
genitore, mendaces ſunt, Apoſtoli, falſa ſunt Euangelia,
ipſa veritas Dominus noſter Ieſus Chriſtus mentitur. A
quo quidem execrando maledicto rurſum animus abhor-
ret. Attamen rem ſic habere cuiuis facile conſtat. Etenim
ſi nullam habet cum patre comparationem, quomódo
Philippum alloquens, tanto, inquit, tempore vobiſcũ ſum,
& non cognouiſti me, Philippe? Et qui videt me, videt eũ Ioan. 14.
qui miſit me. Quónam pacto filius in ſe patrem oſtendiſ-
ſet, ſi nullam ille cum ipſo comparationem aut cõmunio-
nem haberet? Quod enim ignotum eſt, nõ per diſsimilem
alienamq́; rem, ſed per ſimilem, atq; coniunctã cõprehen
ditur. Sic in ſigno, imprimentis forma perſpicitur, & per
imaginem in exemplaris cognitionem peruenitur, dum
eadem in vtroque effigies viciſsim comparatur. Hoc igi-
tur vno maledicto reprobat omnia, quæ ad vnigeniti glo-
riam à ſpiritu ſancto tradita ſunt. Vt id, quod in Euangelio
legitur. Hunc pater ſignauit Deus. Et quod ab Apoſto- Ioan. 6.
lo dictum eſt: Qui eſt imago Dei inuiſibilis, imago non in- Col. 1.
animata, nec manu, & arte, atque ingenio facta, ſed ima-
go viua, vel ipſa potius vita, quæ non in figuræ ſimilitudi-
tudine, ſed in ipſa conſiſtit eſſentia, & in ea ſemper expreſ-
ſa conſeruatur. Nam idem eſt, mea quidem ſententia, in
forma Dei eſſe, & eſſe in eſſentia Dei. Vt enim cùm di-
cit, Dominum accepiſſe formam ſerui, ſignificat, eum
eſſentiam hominis aſſumpſiſſe: ſic cùm dicit, Qui cùm in
forma Dei eſſet, diuinæ eſſentiæ adhibet omnino proprie
tatem. Qui me vidit, inquit, & patrem vidit. At iſte dum Ioan. 14.
à patre vnigenitum alienum fingit, & ab omni cum ipſo
diſiungit ſocietate, quantum in ſe eſt, aditum, quem ad pa-
trem cognoſcendum, per filium aſſequimur, interrumpit.
Omnia, inquit, Dominus, quæ pater habet, mea ſunt. At
Eunomius nullam eſſe vult ſocietatem patri cum illo, qui
ex patre eſt. Et quemadmodum pater vitam habet in ſe- Io. 5.
metipſo, ſic dedit & filio, vitam habere in ſemetipſo. Hoc
ab ipſo Domino accepimus. Ab Eunomio autem quid?
Nullam eſſe genitori cum genito ſimilitudinem. Quo qui-
dem vnico verbo omnem imaginis rationem tollit, ne-
gatq́; ſplendorem eſſe, & figuram ſubſtantiæ. Quæ enim
vel imago, vel ſplendor ſit eius, qui nec ſimilitudine com-
parari, nec vlla naturæ communione coniungi poteſt?
Eodem rurſus calliditatis vtitur artificio, cùm dicit, non
patrem cum filio, ſed ingenitum cum genito non compa-
rari, vt quam in his vocibus cum oppoſitam oſtenderit,
eam in patris & filii eſſentiam conferat.

Ex eodem libro.

AT ordine, inquit, & temporis antiquitate ille erit
primus, hic ſecundus. Quid eſt neceſſe, vt quo-
rum eſſentia communis eſt, ordini ſubiecta ſint,
& tempore poſteriora? Neque enim fieri poteſt, vt om-
nium Deus cum ſua ipſius imagine ſine tempore illuſtra-
ta ab omni æternitate non ſit, & coniunctionem cum illa

non

non temporibus ſolùm, ſed ſeculis omnibus ſuperiorem non habeat. Iccircò enim dictus eſt ſplendor, vt copulatũ, atque coniunctam, & figuram ſubſtantiæ, vt eiuſdẽ eſſentiæ intelligamus. Quanq̃ duplex eſt ordo, vel natura enim, vel arte conſideratur. Naturalis eſt ordo, quem in rebus procreatis ex procreandi rationibus conſtitutum perſpicimus. Et qualis eſt in iis, quæ numerantur, quæq; vel cauſæ ſunt, vel rationem eorum obtinent, quæ à cauſis proficiſcuntur. Ex quo quidem ordine Deum ipſius quoq; naturæ authorem effectoremq́; cognoſcimus, & confitemur. Arte verò ac ſtudio conſtitutus ordo eſt, quem in rebus artificio confectis, quem in diſciplinis, & dignitatibus, & & aliis rebus eiuſmodi cernimus. Eunomius priorem ordinem ſilentio inuoluens, de poſteriore mentionem fecit, Et in Deo, inquit, ordinem poni non oportere, quoniam ordo poſterior eſt eo, qui ordinem ipſum conſtituit. Alterũ illum ordinem vel ignorauit, vel vltrò occultauit, qui non conſtitutione noſtra, conſiſtit, ſed congruenti naturæ ratione conſequitur, qualis in igne eſt, ſi cum luce, quæ ab ipſo prouenit, conferatur. Hic enim ſic ignem dicimus eſſe cauſam, et ab ea lucem proficiſci, vt nullo interuallo vnũ ab altera ſeiungamus, ſed cogitatione illum vt cauſam huic vt à cauſa prouenienti præponamus. Qui conuenit igitur in iis ordinem negare, quæ non conſtitutione noſtra, ſed quadam naturæ ratione & ſerie in ipſis exiſtente priora poſteriorave dicuntur? Cur ergo ordinem in Deo non admittit? Exiſtimat, ſi oſtenderit, non aliter de Deo, prius, poſſe cogitari, ſe conſecuturum, vt id de eſſentiæ præſtantia intelligatur. Nos autem ratione illa, qua cauſæ rebus ex ſe pendentibus anteponuntur non autem naturæ excellentia nec temporis ſpatio filio patrem dicimus anteferri. Alioquin & patrem Deum eſſe negaremus, cùm eſſentiæ diuerſitas coniunctionem naturalem minimè ſuſcipiat. Cęterùm, quando ſapiens iſte, atque omnia ſciens eò prouectus eſt, vt temporis naturam definiret, ex hac item re conſtantiam hominis, & acumen ingenii conſideremus. Tempus eſſe dicit, quendam ſtellarum motum, vt ſolis, & lunæ, & quæcunque eam habent vim, vt per ſe moueantur. Si res ſic habet, demonſtret nobis iſte rerum ſublimium inſpector, quidnam illud fuerit interuallum, quod inter cœli terræq́; procreationem, & fabricationem ſtellarum interceſsit. Is profectò, qui mundi fabricam deſcripſit, die quarto luminaria magna, & reliquas ſtellas fuiſſe conditas aſſerit. Diebus ergo, qui præceſſerant, vt videtur, non erat tempus, neque enim mouebantur ſtellæ. Qui enim mouerentur, quæ nondum erant? Quid? cùm Ieſus filius Naue cum Gabaonitis pugnabat, nónne ſol eius mãdato cohibitus ſtetit immobilis? & luna ſuo ſe loco continuit? Tempus igitur ne tunc quidem fuit. Quid dicemus fuiſſe illam diei intercapedinem? Quodnam vocabulum excogitabis? Nam ſi temporis natura defecit, ſeculum videlicet, in eius ſucceſsit locum. At paruam diei partem ſeculum appellare, quam ſtultitiæ magnitudinem indicat? Sed magna ſolertia videtur, diem, & noctem in quali quodam ſtellarum motu ſitas exiſtimare, & eſſe temporis partes. Ex quo tempus eſſe qualem quendam ſtellarum motum pronuntiauit, ne id quidem, quod dicit, intelligens. Neque enim qualem, ſi modò volebat loqui, ſed quantum dicere oportebat. Verùm quis adeò mente puer eſt, qui dies, & menſes, & horas & annos ignoret eſſe menſuras temporis? Tempus autem eſſe ſpatium quod ad mundi conſtitutionem extenditur, & omnem tum ſtellarum, tum animalium, tum omnium, quæ mouentur, motum dimetitur? Ex quo rem vnam alia velociorem, vel tardiorem dicimus. Velociorem, quæ minore temporis interuallo maius ſpatium conficit, tardiorem, quæ maiore minus progreditur. Iſte verò quoniam in tempore mouentur ſtellæ, eas temporis eſſe dicit effectrices. Qua quidem hominis ſapientiſsimi ratione, quoniam ſcarabæi mouentur in tempore, definiemus tempus eſſe qualem quendam ſcarabæorum motum. Remota enim nominum grauitate nihil differt hoc ab eo, quod ipſe dicit.

Ex eodem libro.

MAius vel eſſentiæ ratione, vel virtutis excellentia, vel præſtantia dignitatis, vel molis amplitudine dicitur. Amplitudine molis maius hic intelligi nõ poteſt. Quis enim ea, quæ nulla magnitudine ſunt circunſcripta, vel potius quæ molem non habent omnino & quantitate, dimetiatur? Quis rurſum eorum excellentiam agnoſcat vllo modo, quæ nullam admittant dimenſionem? Iam ſi Dei ſedes dignitatis eſt nomen, Seſsio ad dexteram patris filio definita quid aliud ſignificat, niſi parem & æqualem dignitatis ſtatum? Denuntiatur enim & Dominus in gloria patris eſſe venturus. Filium verò virtute minorem dicere, quàm pater ſit, cùm Dei virtutem Paulus Chriſtum appellet, planè puerile eſt, & eorum, qui Domini vocem (1. Cor. 1.) non exaudiant, dicentis, Ego & pater vnum ſumus, ſic (Ioan. 10.) vnum accipientis, vt virtutis æqualitatem ſignificet, quem admodum ex ipſis Euangelii verbis oſtendemus. Cùm enim de iis, qui in ſe crediderant, loquens dixiſſet: nemo rapiet illos è manu mea, Et, Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt, Et, nemo poteſt rapere è manu patris mei, ſubiecit, ego & pater vnum ſumus. Ex quo perſpicuum eſt illud, vnum, virtute & potentia parem ſignificare. Reliquum eſt igitur, vt Maius hic cauſæ rationem demonſtret. Nam quoniam à patre filius principium habet, iccircò pater, vt cauſa & principium, maior eſt. Et propterea Dominus ait: Pater maior me eſt, nempe quatenus eſt pater. Quid enim illa vox, pater, aliud ſignificat, niſi illum cau- (Ioan. 14.) ſam & principium eſſe, ex quo genitus ipſe ſit? Quòd ſi, quemadmodum ipſe ſentis, Eunomi, ingenitus, eſſentia eſt, cùm vellet patrem eſſentia maiorem indicare, dixiſſet ad hunc modum, Ingenitus maior me eſt. Quid? quòd ſapientia veſtra docet, eſſentiam eſſentia maiorem, aut minorem non dici? Quamobrem hoc loco non de eſſentia, maius, dictum eſt.

Eiuſdem ex ſecundo libro aduerſus Eunomium.

COmperimus res procreatas à verbo, fecit, appellationem accipere, vt factæ dicantur, & opera vocentur, id quod non cadit in filium Dei. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram. Et, in operibus ma- (Pſal. 142) nuum tuarum meditabar. Et, Inuiſibilia ipſius à creatura (Rom. 1.) mũdi per ea, quæ facta ſunt intellecta cõſpiciuntur, ſcriptura igitur hac voce vtens, vbi erat vtilis & neceſſaria, eã de Domino, & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto loquens, vt eius gloriæ magnitudini minus congruentẽ nunq̃ pronũtiauit. Cùm tamen & ſecurim, & lapidem angularem, & lapidẽ oſtenſionis, & petram ſcandali, & aliis eiuſmodi noĩbus, in quibus non multum ineſſe laudis exiſtimant illi, qui ad intimam eorũ ſignificationem nõ perueniũt, appellare Dñm gloriæ nõ erubuerit. Eã vero nuſq̃ omnino vocauit opus. Quod tamen nomen iſte dicit ſe à ſanctis hoĩbus accepiſſe, vt non ſuæ tantum ætatis, ſed ſuperiorum etiam viros ſanctis calumniis inuoluat. Ac præterquàm ꝙ periculoſa

res eſt, audere eiuſmodi vocabulis vti, & Domini nomina fingere arbitratu ſuo, ne Apoſtolo quidem propoſitum eſt, vt vnigeniti naturam, de qua in præſentia loquimur, nobis explicet. Nõ enim de Dei Verbi eſſentia in principio apud Deum exiſtentis verba facit, ſed de illo, vt ſemetipſum exinaniuit, vt ſerui formam accepit, vt corporis noſtri ſimilitudinem humilitatis induit, & ex infirmitate crucis mortem ſuſtinuit, apertè diſſerit. Quòd autem non diuinę illius naturæ rationem nobis tradat, ſed diſpoſitionis eius conſilium oſtendat, perſpicuum eſt omnibus, qui parumper orationis apoſtolicæ ſententiam norunt. Dominum enim, in-
Act.2. quit, ipſum & Chriſtum Deus fecit, Hũc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. In ea voce, quæ perſpicuam ipſius humanitatem omnibus ſignificat, immoratur. At iſte verbum illud, fecit, ad ortum illum primum, vnigeniti refert. Neque deterret eum ea vox, Dominus, quæ non eſſentiam indicat, ſed poteſtatem. Quare Dominum, inquiés, ipſum & Chriſtum Deus fecit, principatum poteſtatemq; illi in omnes á patre datam declarat, non autem exiſtendi facultatem exponit. Verùm hæc paulo poſt demõſtrabimus, cùm ipſum contra Spiritus voluntatem ab vti ſcripturæ teſtimoniis, oſtendemus. Nunc in iis, quæ inſtituto ſermoni coniuncta ſunt, progrediamur. Quid igitur ſibi vult hoc vocabulum? aut cur omnium rerum effectorem iſte factũ conatur appellare? Falſo commẽto ſe ipſum fallit, arbitraturq; ſimul cum nominum diuerſitate eſſentię diuerſitatem apparere. Quis autem ſapiens ad iſtam accedat ſentẽtiam, vt credat, quorum diuerſa ſunt nomina, eorum item eſſentiam diuerſam eſſe neceſſariò? Petri quidem & Pauli & aliorum nomina ſunt, diuerſa, eſſentia tamen eſt omnium vna. Itaque cum rebus plurimis iidem inter nos ſimus, proprietatibus ſolùm, quæ in vnoquoq; perſpiciuntur, inter nos alius ab alio diſtamus. Quare appellationes nõ eſſentias ſignificãt, ſed proprietates, quibus tanq̃ notis quibuſdam homines ſinguli ab aliis diſtinguuntur. Proinde cùm Petrum audimus, non ex eo nomine eſſentiam eius animo cõcipimus, (eſſentiam nunc materiam ſubiectam appello, quæ nullo pacto nomine exprimitur.) ſed proprietates, quæ circa ipſum ſpectantur, cogitamus. ſtatim enim ex hac voce Petrũ illum Iona intelligimus, ex Bethſaida, fratrem Andreæ, qui ex piſcatore ad munus Apoſtolicum vocatus eſt, qui propter excellentiam fidei in ſe ipſo ſuſcepit ædificationem eccleſiæ, quorum nihil eſt eſſentia. Itaque nomen hoc Petri quidẽ figuram nobis effingit, eſſentiam verò ne vtiq̃ proponit. Pauli rurſus audito nomine concurſum aliarum proprietatum comprehendimus, nempe Tarſenſem illum, hebræum, lege Phariſæum, Gamalielis diſcipulum, qui Zelo incẽſus eccleſias Dei perſequebatur, qui terribili cõmotus viſo peruenit ad veritatis cognitionem, & gentium Apoſtolus factus eſt. Hac vna Pauli appellatione hęc omnia deſcribuntur. Quòd ſi verum eſſet, quorum nomina differũt, eos eſſentias habere differentes, Paulus, & Petrus, & cæteri homines inter ſe eſſentia differrent. Sed nullus eſt adeò imperitus, & naturæ cõmunis ignarus, qui ad hoc aſſerendum adduci poſsit. Quare conſtat mendacem eſſe, qui ex nominum diſcrimine conſequi affirmat eſſentiæ differentiam. Neq; enim nomina ſequitur rerum natura, ſed rebus ipſis nomina ſunt poſteriora, Alioquin eueniret, vt quorũ eadem eſſent nomina, eandem eſſentiam haberent. Et quoniã homines virtute perfecti, Dei nomine digni ſunt habiti, cum omnium Deo forent eiuſdem eſſentiæ. Verùm vt hoc dicere planè inſipientis eſt, ſic illud aſſerere penitus inſani. Quamobrem ex iis, quæ dicta ſunt, patet, nominibus non eſſentias, ſed proprietates indicari. Quapropter orationi ex nominum diuerſitate contrarias eſſentias colligenti nullus eſt locus. Sic enim ſeipſam in primis euertit. Si enim facta, & genita inter ſe differunt, erunt eſſentiæ vnigeniti differentes, quę ex nominum differentia conſequentur. At quemadmodum qui hoc dicunt, delirant, ſic inſaniunt illi, qui illud aſſerunt. Sed iſte argumenta ſe fingit habere innumerabilia, quibus demonſtrare poſsit, filium à ſanctis opus appellatum fuiſſe, ſed ea ſe, quoniam ad maiora quædam feſtinet, in præſentia non commemorare. Sed hoc item verſuti hominis malitiam & artificiũ arguit, qui ea, in quibus hæret, ſilentio tranſit. Nam ſi vel vmbram haberet alicuius teſtimonii, quo vnigenitus factus, aut opus diceretur, iactatione ipſius aures noſtræ iam obſurdeſcerent.

Ex eodem libro.

HAec ſunt execrandæ iſtius doctrinæ veluti præludia quædam, & apparatus. Quod autem mali caput eſt, deinceps inſert, filii, inquiens, eſſentiam genitã quidem eſſe, cùm antea, non eſſet, quàm conſtitueretur, ante omnia tamen volũtate patris eſſe genitam. Eiſdem adhuc fallaciis vtitur, & de filii diſſerit eſſentia, tanq̃ pater ab ea diuerſus ſit. atque ita aures deteſtandæ doctrinæ ſuæ aſſuefacit, cùm nõ aperte dicat filium è nihilo genitum ſed eius eſſentiam genitam, cùm non eſſet. Dic, quæſo, ante quas res non erat. Attendite hominis aſtutiam Eam cum ipſamet cõparat, vt omnibus tolerabilia dicere videatur. Non ante ſecula dicit ipſam non eſſe, neq; ſimpliciter non eſſe, ſed ante propriam ipſius conſtitutionem. At patris eſſentiam propriáne conſtitutione aſſeris antiquiorem? ſi enim non ſubiicit temporibus eſſentiã filii, vt hac ratione, prius, intelligat, ſtulta, & inanis eſt eius oratio, & propterea ne reſponſione quidem digna. Licebit enim hanc ſiquis velit, in Deum omnium transferre vanitatem. Nam eiuſdem amentię eſt, dicere, Deum vel non eſſe ante propriam conſtitutionem, vel eſſe antequàm ſit. Sin ratione temporis de filii eſſentia, prius, intelligit, & eius eſſentiam, vel potius ipſum filium ex nihilo genitum ait. Quantum enim ad ſenſum attinet nihil refert, hoc an illo modo dicat, primùm enim ſtatuit illum temporibus poſteriorem, deinde verò maledicta ſua proſequens dicet, initio non fuiſſe patrem, ſed poſtea factum eſſe. Atqui ſi Dei beatitudini præclarum, & decorum eſt, vt pater ſit, cur decus hoc non habuit initio? Aut enim ignorauit, quod melius erat, aut aſſequi non potuit, atque ita ei vel ignorantia vel impotentia aliquid defuit. Ignorantia ſi poſtea reperit, quod erat melius, impotentia, ſi cognoſcens & ſciens rem pulcherrimam non valuit adipiſci. Sin (quod nefas eſt dicere) illi eſſe patri non eſt honorificum, cur mutatus eſt, & elegit quod deterius eſt? ſed maledictum ipſis male vertat authoribus. Omnium Deus ab æternitate pater eſt, nec cœpit vnquàm eſſe pater. Neque enim prohibitus eſt impotentia, quominus voluntatem expleret ſuam. Neque aliquot ſeculorum ambitus expectauit, vt, quod hominibus, & cæteris animantibus vſu venit, confirmata iam ætate gignendi vim aſſecutus, quod optabat, aſſequeretur. Hæc enim vel cogitare, vel dicere furentis eſt, ſed habet paternitatem, vt ita dicam, ſuam cum æternitate propria ex æquo protenſam. Quamobrem & filius, qui ante ſecula, & ſemper eſt, eſſe cœpit nunquàm. Ex quo enim pater eſt, filius item eſt. Et ſimul ac pater cogitatur, occurrit filius. Pater enim filii vtique pater eſt. Patris ergo nullum principium eſt, filii autem principium eſt pater.

eſt pater. Inter hos verò nihil eſt medium. Quomodo igitur non erat (id, quod ex fallaci iſtorum commento ſequebatur) is, qui à principio eſt? qui nihil agnoſcit ante ſe, niſi eum, à quo habet vt ſit, & hunc tamen non ſpatio antiquiorem, ſed vti cauſam ordine præpoſitum? Quare ſi filii cum patre coniunctio, vt demonſtrauimus, eſt ſempiterna, ꝗ cogitatio noſtra nihil in medio vacuum offendens à filio ſic ad patrem accedit, vt nullo interiecto ſpatio filium cum patre coniungat, qui nulla re media ſeparatur, quem aditum relinquit improbæ illorum opinioni, qui dicunt eum ex nihilo productum eſſe? Illud prę terea ſtultitiam ipſorum admiratione dignam oſtendit, quòd non intelligant, ſe, dum ex nihilo filium eſſe dicunt, eum non patre ſolùm, ſed illo item, quo tanquàm medio patrem à filio ſeiungunt, iuniorem demonſtrare. Neceſſe eſt enim, ſiquid inter patrem & filium intercedit, id eſſe antiquius eſſentia filii. Quid autem aliud iſtud ſit, niſi ſeculum omnino, aut tempus? Nam qui patris vitam filii vita ſuperiorem putat, quanam alia re ſe, id quo ſuperior eſt dimetiendo reperiſſe dicet, niſi ſeculorum, aut temporum interuallo? Quòd ſi ita eſt, eo loco mentitur ſcriptura, vbi ſecula per ipſum dicit eſſe facta. Et vbi

Heb. 1.
Ioan. 1.

per ipſum, inquit, omnia facta ſunt, cùm in omnibus & ſecula comprehendantur. Quòd ſi dixerint, ſe filium ante ſecula genitum eſſe non negare, videant, ne quod verbis concedunt, re ipſa auferant. Quæremus enim ex ipſis, qui filium ex nihilo genitum aſſerunt, quando, vt dicitis, non erat, quidnam erat ſpatium illud? Quo ſpatium illud nomine appellabitis? Communis enim conſuetudo ſpatium omne atque interuallum aut temporibus, aut ſeculis tribuit. Nam quod rebus, quæ ſenſibus obnoxiæ ſunt, tempus eſt, id rebus, quæ ſunt ſupra mundum eſt ſeculum. Siquid iſti tertium habent, ex ſapientia depromant ſua. Quandiu autem tacent, ſciant, ſe Vnigeniti eſſentiam ſeculis poſteriorem conſtituere. ſi quod enim ſpatium erat antiquius filio pariter cum vita patris extenſum, alterum ex his erat omnino. Verùm neque eſt, neque cogitari poteſt eſſentia filii quicquàm antiquius. Quicquid enim antiquitatis ratione cenſeri poteſt, poſterius natura Dei Verbi, quod erat in principio apud Deum, deprehendetur. Ac tametſi mens innumerabilibus opinionibus ſeſe decipiens, & inanibus ſe figmentis implicans ea, quæ non ſunt, cogitarit, nullam tamen omnino artem inueniet, qua ſeipſam poſſit ſupra Vnigeniti principium extollere, & vitam illius, qui eſt ipſamet vita proprio motu inferiorem relinquere, aut ratione propria Dei Verbi principium tranſilire, & ſecula ſine Deo ſeculorum ſuſpicari.

Ex eodem libro.

EXiſtentem ne, inquit, filium genuit, an non exiſtentem, nullus me accuſet audaciæ. Si iam exiſtentem, quid hac oratione non modò abſurdius, ſed magis execrandum, aut ſtultum dici poteſt? Quod enim eſt, cur gigni oportet? Fallax hoc argumentum vulgatiſsimum ab aliis quidem inuentum fuit, ſed perfectè nunc in iſtorum inuerecundis & impudentibus linguis eſt elaboratum. Nos autem auditores primum admonebimus, iſtum propter multitudinis ignorantiam humano more filii ortum exiſtimantis ad eiuſmodi argumenta deueniſſe, & à corporeis notionibus ad ſpiritales contemplationes imperitorum animos traduxiſſe, qui quoniam animalia, cùm antea non ſint, poſtea generantur, & quæ hodie ſunt, heri non erant, hanc eandem rationem ad Vnigeniti naturam refert. Et quoniam, inquit, genitus eſt, non erat ante, quã gigneretur. Tam magnificè nobis ortum Vnigeniti Theologus iſte declarat, & iſtiuſmodi verbis fratrum morbos curat, dignus, ſi quiſquàm alius, in quem prouerbium illud iactetur. Medice, cura te ipſum. Quod nam medica- Luc. 4.
mentum turpi iſti mentis morbo adhibebimus, niſi illud, quod à ſpiritu ſancto nobis per Ioannem exhibitum eſt hiſce verbis, In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum? Neque principio quicquam eſt antiquius. Siquid enim ſupra ſe haberet, non eſſet principium. Neque licet illud, erat, cogitatione tranſilire, & quando non erat, intueri. Dum enim cogitamus non erat, tollimus illud, erat. Nam ſi principium hoc eſſet ex eorum numero, quæ cum aliquo cõferuntur, vt illud; principium ſapientiæ, & principium viæ bonæ, &, In principio fecit Deus liceret fortaſſe ortum illius, qui ex tali principio conſtaret, cogitatione tranſcendere. Cùm autem abſoluta ſit hic principii ratio, nec cum alia re conſeratur, ſed ſummã naturam indicet, nónne ridiculus eſt, qui ſupra principiũ hoc aliquid cogitat, aut conatur ipſum ratione ſuperare? Illud autem, Erat, extenditur ex æquo cum huius principii vi, quæ nihil habet ſuperius. Neque enim rationem temporis oſtendit, vt eo loco: Erat vir in regione Auſitide, Et, erat vir ex Armathem, Et, Terra erat inuiſibilis & incompoſita, ſed ipſe nobis Euangeliſta huiuſce vocis, Erat, ſignificationem alibi oſtendit, Qui eſt, inquiens, & qui erat, &
qui venturus eſt, omnipotens. ſicut enim hoc: Qui eſt, ſic Apo. 1.
etiam illud: Qui erat, æternum & ſine tempore declarat. Qui verò non exiſtentem dicit eum, qui in principio eſt, neque principii vim tuetur, neque huic coniunctam eſſentiam Vnigeniti. Nihil enim principio poteſt antiquius excogitari, à quo Dei Verbi natura ſeiungi nequit. Quare curioſe quantumvis animo recurre, nunquàm cogitatione tua illud erat, tranſcendere, & extra ipſum eſſe poteris. Sed iſte viciſsim à nobis interrogetur, vtrum in principio erat apud Deum Deus Verbum, an poſterius fuerit. Si erat, coërce linguam tuam à malo, & à voce illa execranda, qua dicis: non erat. Sin, quod nefas eſt dicere, tuis ego aduerſum te verbis vtar aptius, dicamq́; nihil oratione tua deteſtabilius, aut ſtultius fieri poſſe, qui homo cùm ſis, eorum, quæ à Spiritu ſancto dicta ſunt, rationem exigere, cumq́; te diſcipulum Euangelii profitearis, aduerſus ipſum velis conſurgere. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum. Aeternam ipſius eſſentiam, ortum perturbationis expertem, naturalem cum patre coniunctionem, naturæ præſtantiam, omnia paucißimis verbis complectitur, & addens illud, Erat, ad principium reducit, vt impiorum ora, non erat, dicentium obſtruat, & fallacibus ipſorum argumentis omnes aditus intercludat. Deinde per Theologiam tanquàm expreſſum Vnigeniti naturæ picturam oculis iam intelligentium proponit, hoc inquiens erat apud Deum. Hic rurſum adiiciens, Erat, ortum Vnigeniti cum patris æternitate cõiungit. Item, vita, inquit, erat: & vita erat lux hominum, & erat lux vera. Attamen quanuis Verbum vndique illa vocis, Erat, adiunctione communiatur, iſte omnia ſpiritus teſtimonia reſpuit, eumq́; nobis aſsiduè, Erat, inclamantis ne audiendum quidem exiſtimat. ſed cùm non eſſet, inquit, genitus eſt, cùm non eſſet, poſt ortus eſt. Si in principio non erat, vt dicitis, qua ratione valeat, quiſq̃ apertius oſtendere, vos Euangelii vocibus, quibus credimus, aduerſaui?

Ex eodem libro.

SI erat, inquit, non eſt genitus, Reſpondemus. Quia genitus eſt, erat, cum ea ſit ipſius natura, vt non ſit ingenitus. At cùm ſemper exiſtat, & cum patre ſit, à quo et eſſentiæ cauſam habet, quando, vt eſſet, adductus eſt à patre, Ex quo eſt pater? At pater eſt, inquit, ab omni æternitate. Ab omni igitur æternitate filius item genitus cum ingenita patris natura pariter extenditur. Ac ne putent hæc à nobis eſſe conficta, ipſa ſpiritus ſancti verba proponemus. Illud ex Euangelio accepimus, In principio erat Verbum. Ex Pſalmo autem patrem ipſum ex perſona ſua ita loquentem audimus, Ex vtero ante luciſerum genui te, Et

Pſal. 109 Pſal. 2. rurſum: Ego hodie genui te. Vtrunq; igitur componentes dicamus, & erat, & genitus eſt. Illud Genui, cauſam ſignificat, ex qua habet exiſtendi principium. Illud aùtem, Erat eſſentiam eius indicat initium non habentem, & ſeculis ſuperiorem. At iſte pro ſuo errore depugnans putat ſe orationem hanc abſurdam eſſe demonſtraturum. Si anteq̃ gigneretur, inquit, erat filius, erat ingenitus. Iſtuc ipſum, qđ dicis, Antequàm gigneretur, ò ſtulte, aut nihil omnino eſt, ſed eſt opinionis figmentum, quod nullo innititur fundamento vt ſiquis tam inſipienti commento reſpondeat, nó aliter faciat, q̃ ſi cum aliquo mente capto contendat, & pugnet, aut ſi ad aliquid eorum, quæ ſunt, refertur, ſeculorum notione comprehenditur. Quæ quidem ſecula omnia cum ſint vnigenito poſteriora, vtpote ab ipſo cõfecta, demens eſt, qui filii eſſentia quærit antiquiora. Nihilo enim minus abſurda veſtigat, q̃ ſi de patre, vtrum ante ſuã conſtitutionem fuerit, nec ne, percontetur. Vt enim eo, qui caret principio, & ingenitus eſt, aliquid ſuperius quærere dementis eſt, ſic de illo qui ab æternitate cum patre eſt, & inter ſe atque eum, à quo genitus eſt, nihil medium habet, ea, quæ tempori conueniunt, vt eſt prius, & poſterius, interrogare, parem indicat ſtultitiam. Idem enim eſt, quærere, quid poſt immortalis finem futurum ſit, & quid ante ortum fuerit ſempiterni. At iſti quoniam pater principio carens æternus appellatur, idem eſſe, putant, principiũ nó habere, & æternum eſſe. Et quia filius non eſt ingenitus, ideò nec æternum eſſe confitentur. Sed hæc plurimum inter ſe differunt. Nam ingenitus dicitur, qui nullum ſui ipſius principium habet, nec cauſam exiſtendi. Aeternus autem is, cuius eſſentia tempore & ſeculo eſt antiquior. Quare nec ingenitus, & æternus eſt. Quidam verò ſeculum etiam, ſiue æuum ſi ita vocare lubet, quod græce *αἰὼν* dicit̃, quoniam à voce, *ἀεὶ*, deducatur, æternitate cenſendum exiſtimant. Nos autem eiuſdem amentiæ ducimus, & rebus procreatis tribuere, & earum Domino adimere æternitatem.

Ex eodem libro.

VNigenitum filium miniſtrum appellauit, hoc illi vt magnum quiddam attribuens, quod aptus, & idoneus ſit, ad ea, quæ ſibi committantur, præſtanda. Niſi ex eo, quod Deus ſit, perfectam gloriam obtinet, ſed ex eo, quòd diligens miniſter exiſtat, quid differt à miniſtris illis ſpiritibus, qui ſine reprehenſione miniſtrandi munere funguntur? Iccirco autem cum illa voce genitus, creatus etiam coniunxit, vt nihil inter filium & res procreatas intereſſe demonſtraret. ſed operæpretium eſt, vt admonitionem eius audiamus. Non debemus, inquit, cùm patris & filii nomen audimus, ortum ipſius humanum cogitare, neq; ex iis quæ in hominum ortu contingunt, Deum communionis nominibus & affectionibus ſubiicere. Monet, non oportere patris & filii ſimilitudinẽ in eſſentia ſitam eſſe cogitare. Aufert enim cõionem, tanq̃ patris eſſentia cũ

vnigenito non communicetur. Eò tendebant graues illæ nominum diſtinctiones, quarũ nos turbam præteriuimus, vt propter eos, qui in terra patres nominantur, filii patrem eſſe negaret Deum. Ego autem, cùm multa ſint, quæ chriſtianæ religionis veritatem ab errore Græcorum, & à Iudæorum ignorantia ſeiungant, nullum tamen dogma cenſeo magis proprium q̃ fidem in patrem & filium in Euangelio ſalutis noſtræ contineri. Cum Deum eſſe rerum vniuerſitatis procreatorem & effectorem illi etiam, qui variis à nobis erroribus ſeiuncti ſunt, confiteantur. Qui patrẽ falſum eſſe dicit, & filium nudo ſolum nomine pnuntiat, nec quicq̃ intereſſe putat, vtrum patrem, an creatorem fateatur, & filium ne, an factum dicat, quónam is ordine à nobis collocabitur? Ad Iudæorum, an ad Græcorum numerũ aſcribetur? Nullus enim ſe chriſtianis adiunget, qui chriſtianę pietatis vim, cultuſq́; noſtri tanq̃ ſignum & notam negat. Non enim in procreatorem, & procreatum, ſed in patrem & filium per Baptiſmatis gratiam obſignati credidimus. Quare qui voces has repudiãs patrem genitorem, & filium genitum negat, is omnem ſimul Euangelii potentiam abrogat. At ego, inquit, hæc dicens affectionis intelligentiam patris vocabulo inſitam euito. At qui oportebat, eum qui pius eſſe didiciſſet, ſiquid in his verbis eam ſententiam exprimens accuſandum videbatur, id reſpuere, non autem ipſa verba penitus improbare neque propterea q̧ aliquid minus congrueret, illud etiam, quod vtile foret, ſimul abſcindere, ſed humili carnis intelligentia poſthabita puram de Deo ſentẽtiam tueri, & Dei generationẽ ſanctitati eius perturbationum experti conuenientẽ cogitare, rationemq́;, qua Deus genuit, vt arcanam & ignotã ſic omittere, vt ex ipſa gignendi appellatione ad ſimilitudinẽ in eſſentia conſtitutã perduceret. Quanq̃ conſideranti perſpicuum eſt, verba hæc patrẽ & filium dico, non corporeas propriè, & primùm affectiones indicare, ſed mutuũ quendam, ſi per ſe pronuntientur, habitũ ſolum oſtẽdere. Pater .n. eſt, qui alteri per naturã ipſi ſimilem exiſtẽdi principiũ præbet. Filius aũt, qui ex altero, genitus vt ſit, principiũ accipit. Itaq; cùm hominem patrem audiuerimus, tunc perturbationem etiam cogitemus. At cùm Deum patrem intellexerimus ad cauſam perturbationis expertem cogitatione contendamus. At iſte, qui voce hac de natura perturbationibus obnoxia loquens vti conſueuit, vim illam, quã animo comprehendere nó valet, quaſi eſſe non poſſit, negat. Non oportebat aũt perturbationibus eorum, quæ corrumpuntur ſic inhærere, vt Dei naturã perturbationũ expertem non crederet. Neq; naturæ caducæ & innumerabilibus mutationibus expoſitæ immobilem atq; immutabilem eſſentiã comparare. Neq; quoniam animalia mortalia cũ perturbatione generant, opinari, id etiã Deo contingere. Sed potius ex ea re ſibi ad veritatis cognitionem aditum patefacere, Vt quia caduca, & quæ corrumpuntur, ſic ſe habent, is, qui æternus eſt, & non corrũpitur, contrariò modo ſeſe habere intelligatur. Ac ne illud quidem poterit obiicere, nos vocibus his, quæ propriè, & primùm hoĩbus congruunt, abuti, dum illas Deo accõmodamus. Nam Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos ad rerum oĩum principiũ & veram cauſam reuocans, Vos, inquit, nolite vocare vobis patrem ſuper terram, vnus .n. eſt pater veſter ille cœleſtis. Cur igitur has nobis voces, vt quæ carnis perturbatio- Matt. 22.
nes præcipuè ſignificent, repudiandas exiſtimat, quas Dominus noſter vt naturæ perturbationes non habenti congruentes ab hominibus transfert ad ſe? Neque verò, quòd rerum etiam procreatarum pater nominetur, id
repugnat rationi noſtræ. Qui enim, vt ait Iob, genuit Iob. 38.

ſtellas

ſtillas roris, eodem modo, quo ſtillas, & filium genuit. Qđ
ſi iſti audebunt dicere, eodemq́; ordine rorem, & filium
habere, nihil erit, cur cum ipſis omnino diſputemus, cùm
apertiſsimam, atque impudentiſsimam impietatem pro-
loquantur. Neque. n. quia pater omnium eſt Deus, eadem
cõtinuo ratione qua pater eſt noſter, eſt etiam Vnigeniti.
Quòd ſi ea re ad impiè ſentiendum adducuntur, ꝙ primo
Col. 1. genitus omnis creaturæ, & primogenitus in multis fratri-
Rom. 8. bus vocatus eſt Dñs, diſcant ex Euangelio, Dominum eos
Mat. 12. etiam fratres, & matrem appellare, quos virtute coniun-
Mar. 3. ctos habet. Quæ, inquit, eſt mater mea, aut qui ſunt fratres
Luc. 8. mei, niſi qui faciunt voluntatem patris, qui in cœlis eſt?
Quocirca vocabulo non abutimur, neque per tranſlatio-
nem Deum vocamus patrem, ſed eum propriè, & primũ,
& verè ſic appellamus, qui patrem corporeorum opera ſe
cit, vt nos, qui nulli erramus, eſſemus, quiq; cura in nos pa
terna nobis coniunctus eſt. Iam ſi noſtrum, qui adoptio-
nis munere filij ſumus, Deus verè vocatus eſt pater, quid
erit impedimento, quominus ſui per naturam filij, & ab
ipſius eſſentia prouenientis patrem deceat ipſum appel-
lari?

Ex eodem libro.

ALiud'ne, inquit, ſignificat lux, cùm de ingenito, &
aliud cùm de genito dicitur, an idem de vtroque?
Si aliud, atque aliud, perſpicuum eſt, quod ex vtro-
que conſtat, eſſe compoſitum, quod autem compoſitum
eſt, non eſt, ingenitum. Sin idem, quãtum differt genitum
ab ingenito, tantum lucem à luce, & vitam à vita, & à vir-
tute virtutem differre neceſſe eſt. Impietatem horrendam
videte, atque intelligite. Quantum, inquit, ingenitum à ge
nito differt, tantum differt, lux à luce, vita à vita, virtus à vir
tute. Quæramus ex eo nos, quanto putet ſpatio diſtare ge-
nitum ab ingenito, paruóne, & tam exiguo, vt in idem poſ
ſint aliquando conuenire. An tãto, vt id nulla ratione fieri
queat, & multo facilius ſit eundem ſimul & viuum eſſe, &
mortuum, & valere atque ægrotare eodem tempore, & vi
gilare pariter atque dormire quæ ſuma inter ſe oppoſitio-
ne adeò contraria ſunt, vt vno eorum præſente alterũ ab-
ſit neceſſario, nec omnino ſimul eſſe, coniungiq́; poſsint.
Quo ſanè pacto ſi quis genitũ ingenito dicat oppoſitum,
patremq́, lucẽ nominans, lucem etiam filium appellet, ac
tantum lucem hanc ab illa, quantũ ab ingenito differt geni
tum, diſtare velit, nónne is, licet verbo ſe humanũ ſimulet,
dum filium etiam lucem appellat, vi tamen orationis ad
contrarium ſpectabit? ſic enim conſiderate, Quidnám in-
genito oppoſitum eſt, aliud ingenitum, an genitum? Geni
tum vtique. Quid rurſum luci oppoſitum eſt, aliáne lux, an
tenebræ? Tenebrę nimirum. Si ergo ꝙ diuerſum eſt genitũ
ab ingenito, tantum neceſſe eſt, lucẽ à luce diuerſam eſſe,
cui ſit obſcura hominis impietas, qua luci contrarium ad-
ducens lucis. appellatione naturę lucis eſſentiã ſubiicit. Vni
geniti? Hoc autem. niſi ita eſt, lucem nobis luci contrariã
oſtendat, quæ illũ oppoſitionis modũ, qui eſt inter genitũ
& ingenitum, habeat. Quòd ſi nec eſſe, nec ab ipſo poteſt
excogitari, agnoſcatur artificium ac dolus ipſius quo ne-
fariam opinionem occultè confirmat. Etenim quoniã in-
genito genitũ oppoſitione contrarium arbitratur, eandẽ
inter lucem & lucẽ oppũnem accõmodat, vt Vnigeniti eſ-
ſentię patris eſſentiã in omnibus contrariã eſſe demonſtret
ac repugnantẽ. Huc ſpectat noua iſtius dicendi ratio, tan-
tum, inquit, differt lux à luce, quantum ab ingenito genitũ.
Atqui inter ingenitum, & genitum eſt quædam poſitione
verborum, nõ autem natura rerũ, vt iſti volunt, oppoſitio.
Inter lucẽ autem & lucem neq; verbis, neq; animo oppoſi
tio reperiri poteſt vlla. Verum ſuis ipſe fallaciis vr̃ decipi.
Opinatur enim, quoniam ea, quæ contraria conſequun-
tur, ſic inter ſe pugnant, vt ipſa, quæ præcedunt ſibi viciſ-
ſim aduerſentur, cùm vni contrariorum adeſt contrariũ,
alteri item affuturũ. Exempli gratia, vt viſum lux ſequitur,
ita tenebræ cæcitatem. Vt vitam ſequitur ſenſus, ita mortẽ
ſpoliatio ſenſuum. Verùm ꝙ infirma ſit, & ꝙ facilè corruat
hæc obſeruatio, cuiuis vel mediocriter erudito perſpicuũ
eſt. Neque enim quoniã qui vigilat viuit, ſequitur, vt qui
dormit, mortuus ſit. Quãquam ne contraria quidem inter
ſe ſunt genitum & ingenitũ, ſi enim eſſent cõtraria, mutuò
ſeſe corrumperent. Quod in caput impiorũ conuertatur,
ſed neque ſunt inimica, neque ea, quæ hæc conſequuntur,
differentiam illã habebunt neceſſario, quam pręcedentia
habere oſtendebantur. Proinde aut dele verba tua, aut im
pietatem noli negare. Tuum. n. eſt dictum illud nefarium:
Quantum diſtat genitum ab ingenito, tãtum lucem à luce
diſtare. Ergo quemadmodum genitus nunquam aſſequeť
vt ingenitus ſit, ita lucis illum tu nunquam participem eſſe
concedes, Et Vnigeniti eſſentia per te pari ſpatio aberit,
vt & ingenitus ſit, & lux exiſtimetur, atq; dicatur. At Ioan
nes magna ſpiritus voce contra te clamat, Erat, inquiens, Io. 1.
lux vera. Tu verò nec aures, quibus audias, nec cor, quo
intelligas, habes. Sed Vnigeniti eſſentiam ad naturam luci
contrariam, & quæ cum luce conſiſtere nequeat, fallaciis
tuis detrudis. Quid? quòd his non contentus eodem di-
ſtantiæ interuallo in contrarium cogit? Quantum diſtat,
inquit, genitum ab ingenito, tãtum lucem à luce, & vitam
à vita, & à virtute virtutem diſtare neceſſe eſt. Nec vita igi
tur per te, nec virtus eſt Vnigenitus. Et tum Dñm arguis
falſa dixiſſe, cùm, Ego, inquit, ſum vita: Tum Paulum, qui, Io. 14.
Chriſtus, inquit, Dei virtus. Nam quæ in ſuperioribus de- 1.Cor.1.
monſtrabantur, eadem ex his conuenient. Neq;. n. quiſꝗ
vitæ, & virtuti vitam & virtutem dixerit eſſe contrarias,
ſed mortem & impotentiam illis maxime repugnare. Quo
rum iſte verborum dolum cœlans, callidè atque occultè
horrendam impietatem conſtituit. Et orationi ſuæ falla-
ciis Vnigeniti naturam in contrarium à patris natura ſeiun
gens, ſolam ei relinquit nominum ſpeciem. Nos verò qui
patrem ingenitum, & filium genitum confitemur, qũo ef-
fugiemus, quo minus eſſentia diuerſi eſſe videantur? Quid
dicemus? A bono patre filium bonum, ab ingenita luce lu
cem effulſiſſe ſempiternam, à vera vita fontem vitæ largi-
tricem emanaſſe, ab eo, qui eſt ipſa virtus, Dei virtutem
eluxiſſe, Tenebras autem, & mortem, & impotẽtiam prin
cipi mundi huius, & principibus tenebrarum, & omni di-
uinæ naturæ aduerſanti poteſtati coniunctas eſſe. Neq; tñ
his per eſſentiam inimicitias eſſe cum bono. Sic. n. in pro-
creatorem culpa reflecteretur. Sed propria voluntate ad
malitiam deflectentibus eueniſſe, vt bono priuarentur.
Neq;. n. in eſſentia contrarium eſſe poteſt. Quid ſi quis, vt
verum eſt, genitum & ingenitum ſic acceperit, vt in eſſen
tia proprietates eſſe intelligat, quibus tanꝗ notis mens ad
veram ac minime confuſam patris à filio diſtinctionem co
gnoſcendam perducatur, is & impietatis periculum euita-
bit, & rationis ordinem tuebitur. Proprietates. n. ſunt quę
dam veluti notæ, atque formæ, quæ quod commune eſt,
ita diſtinguũt, vt eſſentiæ naturam non dirimant. Commu
ne Diuinitas eſt. Proprietates ſunt illę, quibus pater hic, ille
filius dicitur. Ex horum cõplexu, nempe ex eo, quod com-
mune, & ex eo quod proprium eſt, cognitio veritatis in no
bis innaſcitur, vt cum lucem ingenitam audimus, patrem:
cùm lucem genitam, filium intelligamus. Quatenus lux,

Digitized by Google

& lux, nihil in ſe contrarium admittunt. Quatenus autem genitus, & ingenitus, accipiunt diſtinctionẽ. Hæc eſt enim natura proprietatum, vt in eadem eſſentia diuerſitatem oſtendant, & ſæpe cùm ipſæ inter ſe diſtinctæ ſint, atque in contrarium tendant, eſſentiæ tamen non diſtrahunt vnitatem.

Ex eodem libro.

EVnomius. Qui res procreatas contemplatur, ex earũ contemplatione ad eſſentias ducitur, & ab ingenito reperit filium factum, ab Vnigenito autem Paracletum. Et ex vnigeniti præſtantia actionis differentiam intelligens, certiſsimum etiam eſſentiæ diuerſitatis colligit argumentum. Baſilius. Primùm qui fieri poſsit, vt ex rebus procreatis percipiantur eſſentiæ, ego quidem non video. Opera.n.potentiam, & ſapientiam, & artem, non autem eſſentiam ipſam demonſtrant. Ac ne potentiam quidem artificis totam declarant neceſſario. Cùm ſæpe cõtingat, vt ad illa perficienda non omnes ſuas vires adhibeat ſed artis remittat vim. Quòd ſi in agendo oẽs etiam neruos intenderit, vt ex ea re vis & robur ipſius colligi queat, non tamen, quæ ſit eius eſſentia, comprehendetur. At ſi totam patris vim ad filium gignendum adhibitam dixerit, totáq; rurſus vim Vnigeniti ad Spiritum ſanctum conſtituẽdum, vt ex Spiritu ſancto potentia ſimul & eſſentia filij, ex Vnigenito autem patris item potentia atque eſſentia intelligatur, videte, quid hinc conſequatur. Ex quibus enim conatur eſſentiæ diſsimilitudinem conſtituere, ex iis eius ſimilitudinem videtur confirmare. Si.n.potentia nihil habet cum eſſentia commune, qũo ex operibus, quæ potentiam indicant, ad eſſentiam comprehendendam peruenitur? Sin eſſentia, & potentia idem ſunt, quod potentiam exprimit, & eſſentiam nimirum exprimet. Quamobrem opera, non, quemadmodum tu ais, ad eſſentiæ diſsimilitudinem, ſed ad exquiſitam eius ſimilitudinem ducet. Præterea argumentum hoc noſtram potius, q̃ illius rationem confirmat. Aut.n.nulla ratione poterit ea, quæ dicta ſunt, demõſtrare, Aut, ſi ex rebus humanis exẽpla ſumet, comperiet, nos non ex artificis operibus eſſentiam eius intelligere, ſed ex genito genitoris naturam agnoſcere. Non.n.ex domo licet architecti eſſentiam percipere, ſed ex filio q genitus, eſt, facilè natura eius, qui genuit illam, agnoſcitur. Quare ſi Vnigenitus factus eſt, non indicat nobis patris eſſentiã. Sin per ſe nobis illam declarat, non eſt factus, ſed genitus, & verus filius, & imago Dei, & figura ſubſtantiæ.

Eiuſdem ex eodem libro.

SI vnigenitum conſtituis non ex eo, quòd genitus eſt, ſed ex eo, ꝙ nihil ei comparatur, & pater, cui nihil cõparari poteſt, erit vnigenitus.

Ex eodem libro.

SI filius non ſimpliciter eſt vnigenitus, ſed filius vnigenitus, & à patre vnigenitus, eſt vnigenitus filius, non autem res creata vnigenita.

Ex eodem libro.

SI communiore conceſſuq; patris, non autẽ natura filius eſt procreator, nihil eſt ab ipſo natura procreatũ. Quorum enim natura procreator ille non eſt, quomodo ea ſint natura procreata?

Ex eodem libro.

SI Deus agit ratione ſingulari, ratione itẽ gignit ſingulari, Deus enim nulla in re cum illo comparari poteſt.

Ex eodem libro.

QVod fit, non ex natura facientis eſt. Quod autem gignitur, eſt ex gignentis eſſentia. Non igitur idẽ eſt facere, & gignere.

Ex eodem libro.

QVod in forma Dei eſt, eſt in eſſentia Dei. Non. n. aliud eſt Dei forma, aliud eius eſſentia. Alioquin eſſet compoſitus. Quamobrem qui forma ęqualis eſt, & eſſentia eſt æqualis.

Ex eodem libro.

SI pater ante filium erat, alterius omnino erat filij pater. Nam ſine filio pater non potuiſſet dici.

Si is qui filium per eſſentiam nouit, patrem nouit: Si me enim, inquit, cognouiſſetis, & patrẽ meum vtique cognouiſſetis: eiuſdem prorſus eſſentiæ cũ patre filius eſt. Nam ex diſsimili eſſentia non poſſet agnoſci.

Ex eodem libro.

SI is, qui credit, Chriſtum eſſe filium Dei, vitam æternam habet, neceſſe eſt, vt qui non credit, mortem habeat æternam.

Ex eodem libro.

QVorum actiones eædẽ ſunt, eorũ vna eſt eſſentia. Actio autem patris & filij vna eſt, Vt ex illis verbis intelligitur: faciamus hoĩem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Et ex illis: Quæ pater facit, eadem & filius ſimiliter facit. Vna igitur eſt eſſentia patris & filij.

Ex eodem libro.

SI iſti, qui filium creatum dicunt, aliquam ex rebus, quę creatæ ſunt, eſſe negant, Cur nobis eum genitum eſſe dicentibus, ſimilem aliorum, qui geniti ſunt, eſſe cogitant?

Ex eodem libro.

SI patris filijq; cognitio vita æterna eſt, neceſſe eſt vt ſint eiuſdem eſſentiæ. Quæ enim eſſentia diuerſa ſunt, nec eadem cognitione comprenduntur, nec vitã poſſunt elargiri.

Ex eodem libro.

SI Deus non generat, ne fluxum ſuſtineat, neque creet ne ſubeat laborẽ. At ſi nulla perturbatione creat, multo magis gignit ſine perturbatione.

Ex eodem libro.

SI omnis lucis ſplẽdor ab ipſa gignitur luce, nullo tamen certo ſpatio, ſed ſine tempore, & perpetuo ſimul cum ipſa eſt, Non enim ſine ſplendore lux eſt, Et filius, qui ſplendor eſt, nullo certo gignitur ſpatio: ſed ab omni æternitate ſplendor eſt Dei, & patris, qui eſt lux. Dauid enim in luce, inquit, tua videbimus lucẽ, Et Daniel, Et lux, inquit, cum ipſo eſt. Pſal. 35

Ex eodem libro.

SI Deus non gignit, id fit, quia vel non vult. Si nequit, præterquam quòd imbecillus eſt, naturæ gigneriti perfectæq; cedit. Sin poteſt, ſed non vult, quod natura habet, cohibet voluntate. Quare licet nunquam genuerit, gignet tamen aliquando, cùm volet.

Ex eodem libro.

QVia nos exĩte patre filiũ dicimus exiſtere neceſſario, iſti quoniam igitur, inquiunt, & filius ſemper eſt procreator, ſemper erit & procreatio, atque ita ſimul cum patre & filio erit æterna. Minimè verò. Nam

qui procreatorem dicit, non continuo dicit etiam procreationem. Neq;.n.ſimul cum architecto ędificium exiſtit,neque nauis ſimul cum illo,qui nauium eſt ædificator.

Ex eodem libro.

RVrſum quærunt, vtrũ filius exiſtens, an non exiſtens genitus ſit. Quæ ſanè quæſtio obſcura, & callida eſt. Cùm enim pudeat eos quęrere, vtrum aliquando, & in tpe genitus ſit, dicunt vtrũ exiſtens an non exñs ſit genitus. Tu igitur ab illis viciſsim quære, VtrũDeus pater exñs, an non exiſtens pater filiũ genuerit. Si enim exiſtens pater, exiſtens exiſtentem genuit. Si non exiſtens, factus eſt, non autem natura pater. Sed omnes iſtorum quæſtiones excludunt diuinæ ſcripturæ. Cum Moſes de filio clara voce teſtetur, Qui eſt, inquiens, miſit me: Ioannes autẽ Euangeliſta, In principio, dicat, erat Verbũ, quater illam vocem, Erat,
o. 1. repetens: Et alibi, Qui eſt ex Deo: Et, Qui eſt in ſinu patris:
po. 1. Et alio loco, Qui eſt in cœlo. Et in Apocalypſi, Qui eſt, qui
Ieb. 1. erat, & qui venturus eſt. Et Paulus, Qui cùm ſit ſplendor
hilip. 2. gloriæ: Et, Qui cùm in forma Dei eſſet: Et, Qui eſt in omni
om. 9. bus Deus benedictus.

Ex eodem libro.

SI cauſa maior eſt eo, cuius eſt cauſa, & ab ipſo per eſſentiam differt, Omnis pater cùm filij cauſa ſit, maior eſt filio. Et patres à filiis eſſentia diuerſi ſunt, non autẽ eiuſdem eſſentiæ. Quod falſum eſt.

Ex eodem libro.

QVærunt, an pater, qui filiũ genuit, ipſum gignere deſierit, Vt ſi deſiiſſe conceſſerimus, ergo, inquiant, gignere etiam cœpit. Quicquid enim habet finem, habet etiam principium. Quæramus & nos, nũ quia id, quod deſinit, principiũ habere neceſſe eſt, & quod principium habet, deſinere, Angeli, & quęcunque ſunt corporis expertia quoniam principium habent, finem quoq; ſint habitura neceſſario. Quòd ſi abſurdum eſt, conſtat, & quod cœpit eſſe, poſſe non deſinere: Et quod deſinit, non cœpiſſe: Alioquin ex ipſorum ſententia neceſſe eſt, vt filius etiam, ſi principium habet exiſtendi, finẽ quoque habeat. Siquidem omnia quæ habent principiũ, finem itẽ habere volunt. Quod quidem dictu nefarium eſt. Dei certè præcognitio, quæ principium non habet, poſteaquam aduenerunt ea, quæ ante cognoſcebantur futura, deſiit. Quãobrem patet, non eſſe neceſſarium, vt principium habeant omnia, quæ finem habent.

Ex eodem libro. De ingenito.

SI ingenitus, vt à genito diſtinguiť, eſſẽtia eſt, Et increatus, vt à creato ſeparatur, eſſentia eſt, & ingenitus erit eſſentia, & increatus eſſentia, atque ita non vna erit eſſentia Deus, ſed duæ. Itemq; vt immutabilis, vt principiũ non habens, vt aliã multa, multas habebit eſſentias.

Ex eodem libro.

SI is, qui patrem ingenitum, & filium genitum dicit, eſſentias oſtendit, is, qui eorum exiſtendi modum volet declarare, quónam alio pacto loqui poterit? Ingenitus exiſtendi rationem indicat, non autem eſt nomen eſſentię. Quòd ſi ea, quæ diuerſum exiſtendi rationem habent, diuerſam obtinent etiam eſſentiam, nec homines eiuſdem eſſentiæ ſunt. Alia.n.eſt exiſtendi ratio. Adæ ex terra conflati, alia Euæ ex coſta formatæ, alia Abelis ex maris & fœminæ coniunctione nati, alia Dñi ex Maria Virgine orti. Idem etiam de volatilibus, & quadrupedibus intellige.

Ex eodem libro.

SI id, quod fieri nequit, ei, quod fieri poteſt, contrariũ eſt, & inſipiens, inſipienti, & quæcũque eodem pacto diſtinguuntur, inter ſe contraria ſunt, ingenitum etiã genito contrarium erit, & pater filio. Quod quidem ſequeretur, ſi ingenitum non exiſtendi modum, ſed eſſentiam ſignificaret.

Ex eodem libro.

SI filius creatus eſt, non autem genitus, & res item omnes creatæ ſunt, fruſtra pater vocatur ingenitus, cùm genitus non adſit, qui cum comparatus ingenitus appelletur. Itaq; rectius increatus diceretur, q̃ ingenitus. Nã ingenitum nomen eſt, non eſſentia. Nomina.n.eſſentias ſignificant, non autem ipſa ſunt eſſentiæ. Quòd ſi ingenitũ dicunt eſſentiam eſſe, ipſius afferant nomen. Non.n.ex eſſentia, ſed ex nomine, actioneq́; res cognoſcimus, eas præſertim quæ corporis ſunt expertes.

Ex eodem.

SI ingenitus eſt nomen eſſentiæ Dei, aut eſſentiam cognoſcens ſuam Deus eſſentiæ nomen ignorauit, aut
nomen etiam ſciens audientes decepit. Dominus.n.
omnipotens, inquit, eſt nomen meum. Et Moſi quærenti Exo. 15.
nomen ipſius, Ego, inquit, ſum, qui ſum. Et rurſum, Deus, Eſa. 42.
inquit, Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, hoc mihi Exo. 3.
nomen æternum. Et Dauid, Dominus, inquit, eſt nomen
eius. Ingenitum autem eſſe nomen illius, nec ipſe dixit, nec vllus ſanctorum hoĩum. Quòd ſi neq; decepit, neq; ignorauit (id.n.nefas eſt dicere) ingenitus non eſt nomen eius.

Ex eodem.

INgenitus aut eſſentia, aut accidens eſt, nihil.n.aliud eſſe poteſt. Eſſentia non eſt. Quandóne id quidem, quod ab eo diſtinctum ei ex altera parte reſpondet, nempe genitus non eſt eſſentia. Genitus.n.dicitur filius, non quatenus eſſentia eſt, ſed quatenus gignitur. Sin eſt accĩdẽs, aut natura coniunctum, aut eiuſmodi, vt adeſſe poſsit, & abeſſe. Si natura coniunctum, neceſſe eſt Deo, vt eſſentia, & accidens ſit. Neceſſario enim hæc accidunt illis, quibus accidunt. Sin eiuſmodi, vt adeſſe poſsit, & abeſſe, erit & ingenitus aliquando, & genitus.

Ex eodem.

SI ingenitus non eſt nomen eſſentiæ, ſed eſſentia, & filius eſt eſſentia, ingenitus & filius eſt, & omnis eſſentia & ingenitus.

Ex eodem.

SI ingenitum eſſe eſt eſſentia Dei, & genitum eſſe eſt eſſentia filij, eſſentia eius non eſt, eſſe creatum, nec factum. Filius enim eſt eſſentia vna, non plures.

Ex eodem.

QVi hominem, aut lapidem, aut lignum dicit, eſſentiam aliquam ſignificat. Qui autem genitũ dicit, non ſignificat eſſentiam ſimpliciter. Qm̃ omne genitum eſt vna eſſentia. Quòd ſi certam aliquam eſſentiã genitus non ſignificat, ne ingenitus quidem.

Ex eodem.

SI natura pater inegenitus eſt, & filius natura eſt genitus. Quod ſi natura genitus, non eſt creatus. Cùm aũt genitus ſit natura, & genitorem eſſe neceſſe eſt. Nam ſine genitore genitus eſſe non poteſt. Dicant igitur genitorem, ſi pater non genuit.

Ex eodem.

SI filius, inquiunt, eſt eiuſdem eſſentiæ cum patre, & pater ingenitus eſt, filius autem genitus, eadem eſſentia eſt ingenita, & genita. Nos autem nõ dicimus filium eſſe partem patris, vt eſſentia diuiſa ingenitus genituſq; proueniãt, ſed totum ex toto, genitum ex ingenito, vt duo perfecti ſint, non autem duæ partes ex vno aliquo.

Ex eodem.

Io. 17. SI filius nomen patris hominibus patefecit. Ipſe.n.manifeſtaui, inquit, nomen tuum hominibus. Proprium autem ipſius eſſentiæ nomen ingenitus, oſtendant, vbi ipſum ingenitum nominauerit.

Ex eodem.

INgenitus neq; definitio Dei eſt, neq; proprium. Hæc.n. cum illis, quorum ſunt definitio, & proprium, conuertuntur, & eis ex æquo reſpondent. Homo.n.animal eſt ratione præditum, & mortale. Et ſi quod animal eſt ratione præditum ac mortale, illud eſt homo. Hominis autem proprium eſt, eſſe ad ridendum aptum. Quare ſi quid eſt eiuſmodi.i.homo. At ingenitum ſi quis de ſolo Deo dici conceſſerit, non continuo ſi quid Deus eſt, id ſit ingenitum. Filius.n.cùm Deus ſit, non eſt ingenitus. Quãobrem ingenitus nec definitio, nec proprium eſt, non.n.conuertũtur.

Ex eodem.

SI filius à Deo creatus eſt, & qui creatus eſt, ſeruus eſt creatoris, ſeruus vtique eſt Chriſtus, non autem filius Dei. Non ergo ſerui formam aſſumpſit, cùm eſſet Dominus, ſed erat ſeruus.

Ex eodem.

SI minora à minore creantur, & maiora à maiore, per multos vniuerſitas creata eſt, & non eſt æqualis.

Ex eodem.

SI natura Deus creator eſt, non vnius eſt, ſed multorum. Alioquin aut impotentia non creat aliud, aut inuidentia.

Ex eodem.

SI rerum vniuerſitatem Deum per ſe cõdere puduiſſet, ne laudem quidem eius admitteret. Quæ enim facere erubuiſſet, ea ſibi vt propria nollet attribui.

Ex eodem.

SI idem eſt, Deum creare, & gignere, quoniam ſimplex eſt, idem etiam eſt, ſeruare, & perdere, vitam largiri, atque interficere, atque ita idem erit ſalus, & interitus, vita eſt mors.

Ex eodem.

SI Chriſtus Dei virtus eſt, & ſapientia, & hæ creatę non ſunt, ſed æternæ ſimul cum Deo, Nunquam.n.ſapientia virtuteq; caruit, Chriſtus creatus non eſt, & eſt ſimul æternus cum Deo. Quod ſi quatenus actiones ſunt, dicitur virtus & ſapientia, nos item Chriſti, vt ipſe Dei, virtus ſapientiaq; dicemur. Quod abſurdum eſt.

Ex eodem.

SI filius æternus Deus non eſt, recens eſt. Si verus non eſt, falſus. Si natura non eſt, hominum eſt inſtituto. Impium autem eſt Deos nouos, falſos, non naturales
Pſal. 88. adorare. Non erit, inquit, tibi Deus recens. Et Paulus, ſed tunc, inquit, ignorantes Deum ſeruiebatis illis, qui natura Dii non ſunt.

Ex eodem.

SI vnigenitus eſt filius, propterea quòd ſolus à ſolo factus eſt, cur magis propriè vni creatus non dicitur? Quando vere creatum illum Eunomius affirmat, & falſo genitum appellari?

Ex eodem.

SI patri ſimilis eſt filius, nõ natura tamen, figura igitur, aut actione. Figura ſimilis dici non poteſt, Nam res, quæ non habẽt corpus, figuram nõ habent. Sin actione, non eſt commutabilis. Talem.n.illum egit, qualis ipſe eſt. Siquidem à patre factus eſt, non autem genitus. Quãquam etiam dictum eſt antea, id, quod eſt actione ſimile, eſſentia item eſſe ſimile.

Ex eodem.

SI Dei opera, vt Dauid ait, in fide, non autem in demõſtratione conſiſtunt. Quãto magis generatio filij, quæ Pſal. 32.
eſt ante ſecula fide, non autem demonſtratione percipit?

Ex eodem.

SI ex nihilo Deus filium fecit, & filius ex nihilo fecit oĩa, eadem eſt virtus, & actio eorum, qui quod volunt, ex nihilo creare queunt, cùm nulla ſit inter illa, quæ creãtur, differentia. Quandoquidem & in rerum vniuerſitate licet multiplex varietas ſit, non varij tamen ſunt conditores, ſed vnus, nempe filius, per quem omnia facta ſunt. At quorum vna virtus, & actio eſt, eorum, vt diximus, vna eſt etiam eſſentia, atque natura.

Ex eodem.

SI fides in filiũ noſtra eſt opus Dei: Hoc enim, inquit, eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem ille miſit: filius Io. 6.
eſſe non poteſt opus Dei. Neque enim idem eſt fides in filium, & ipſe filius.

Ex eodem.

SI filius, quatenus eſt Deus, ſubiicietur patri, initio ſubiectus fuit, nimirũ ex quo Deus eſt. Quòd ſi ſubiectus non fuit, ſed ſubiicietur, vt homo ſubiicietur pro nobis, nõ autem vt Deus pro ſe.

Si pater filio Deo poſteaquã factus eſt homo, propterea quòd obediens fuit, donauit nomen ſuper omne nomen, vt omnis lingua Dominum confiteretur, antequam homo fieret, non habebat nomen ſuper omne nomen, neque illum omnes Dominum confitebantur. Maior igitur Phil. 2.
euaſit poſtquam homo factus eſt, q̃ erat prius, q̃ homo fieret. Quod abſurdum eſt. Idem argumentũ ſumi poteſt ex illis verbis: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Quamobrem hæc ad humanitatem eius, non autem ad di Matt. 28.
uinitatem referenda ſunt.

Si mundi conditor eſt filius, & tempus illius ignorat, q̃ à ſe conditum eſt, ignorat. Neque enim negauit ſe iudiciũ ſcire, ſed tempus. Hoc autem abſurdum eſt.

Ex eodem.

SI cognitionem omnium quæ pater habet, non habet, filius, mentitus eſt, inquiens, omnia, quæ pater habet mea ſunt, Et, Quemadmodũ cognoſcit me pater, ſic ego cognoſco patrẽ, ſin aliud eſt, patrẽ noſſe, aliud noſſe, Io. 10.
quæ patris ſunt, Et maius eſt noſſe patrem, q̃ ea, quæ ipſius ſunt, Cùm vnus quiſque maior ipſe ſit, q̃ ea, quę ſunt ipſius, nullus enim, inquit, nouit patrẽ, niſi filius, Quod maius eſt, noſcens id quod minus eſt igorauit. Hoc autem fieri non poteſt. Reticuit igitur, quoniam hominibus iudicij tempus ſcire non expediebat. Nam aſſidua expectatio illos ad pietatem excolendam promptiores reddit. Quod ſi longum

temporis

temporis ſpatiũ interceſſurum cognouiſſent, negligẽtiores
effecti eſſent, ſperantes fore, vt poſt etiam, ſi reſipiſcerent,
placerent. Nam qui fieri poteſt, vt cum illa hora lateat, qui
vſque ad ipſam horã nouit omnia? Fruſtra præterea dixiſ-
ſet Apoſtolus, In quo ſunt oẽs theſauri ſapientiæ & cogni-
Col. 2. tionis reconditi.

Si propter patrem filius viuit, per alium, non per ſe viuit.
Qui autem per alium viuit, non eſt ipſa vita. Nã & qui per
alium ſanctus eſt, non eſt ipſa ſanctitas. Mentitus eſt igitur
Io. 14. filius, ego, inquiens, ſum vita, Et, ſic & filius quos vult, viui-
Io. 5. ficat, Quare dictum illud non ad Diuinitatem pertinet, ſed
ad humanitatem

Ex eodem.

SI vitis eſt, inquiunt, ſeruator, nos autem palmites, pa-
ter autem agricola. palmites autem viti natura coniun
cti ſunt, Vitis autem agricolæ naturaliter non eſt con-
iuncta, Filius natura nobis cum coniunctus eſt, non autem
eiuſdem eſt naturæ cum patre, ſed ab eo penitus alienus.
Reſpondemus, Dominum non Diuinitatis, ſed carnis ſuæ
.co. 1 2.d nos palmites eſſe dixiſſe. Quemadmodũ Apoſtolus, Nos,
inquit, ſumus corpus Chriſti, & membra ex parte: Et alibi,
1. Cor. 6. Neſcitis, inquit, corpora veſtra eſſe Chriſti mẽbra? Et alio
. d. loco, Qualis, inquit, terrenus, tales & terreni. Et qualis cœ-
1. Co. 15. leſtis, tales & cœleſtes. Et, ſicut portauimus imaginẽ terre-
ni, portemus & imaginem cœleſtis.

Ex eodem.

Matt. 26. SI filius de ſe ipſo loquebantur, Pater, inquiens, ſi fieri
poteſt, tranſeat à me calix iſte, non modo timorem &
imbecillitatem ſuam declarabat, ſed aliquid etiam à
patre fieri non poſſe arbitrabatur. Nã illa verba, ſi fieri po-
teſt, ambigentis ſunt. Non igitur pro ſe ipſo ita loquens po
ſtulabat, ſed pro illis, qui ipſum erant occiſuri, ne tantum
ſcelus admitterent, pro quibus etiam in crucem ſublatus
orabat, Pater, inquiens, dimitte illis.

Ex eodem.

1. Cor. 11 SI hominis caput eſt Chriſtus, & Chriſti caput eſt Deus,
homo autem non eſt eiuſdem eſſentiæ cum Deo, neq;
enim Deus eſt, Chriſtus autem eſt eiuſdem eſſentiæ cũ
Deo, nempe Deus, non eodem modo caput hominis Chri
ſtus eſt, quo Deus eſt Chriſti. Natura enim creata, & Diui-
nitas in vnũ non concurrunt. Ergo Deus, vt pater, eſt Chri
ſti caput, Chriſtus autem vt effector caput eſt hominis.

Ex eodem.

SI vt Deus, non autem vt homo petebat, clarifica me,
o. 17. inquiens, pr̃, nõ habebat id, quod poſtulabat. Et Euan
o. 1. geliſta, qui, vidimus, inquit, gloriam eius, mentitur. Et
. Cor. 2. Apoſtolus, Dominum, inquiens, gloriæ non crucifixiſſent.
Pſal. 23. Et Dauid, Et introibit, inquiens, Rex gloriæ. Non petebat
igitur acceſsionem gloriæ, ſed humanæ ſalutis conſilium
patefieri.

Ex eodem.

SI gloriam, quã habebat ante, ꝙ mundus fieret, verè fla
gitabat à patre, illam amiſſam flagitabat, neque enim
id, quod habebat, flagitaſſet. Quod ſi ita eſt, nõ gloriã
ſolum, ſed Diuinitatem amiſerat. Gloria enim à Diuinitate
ſeiungi non poteſt. Ergo, vt Photinus ſentiebat, erat homo
purus. Conſtat igitur hęc ad humanitatem eius, non aũt ad
Diuinitatem referri. Si ex eo, ꝙ primogenitus creaturæ di-
ctus eſt, colligitur eum primum creatum eſſe, Apoſtolus,
Rom. 11. qui dixit, per ipſum & in ipſum creata eſſe omnia, dicere
debuit, & ipſum ante omnia creatum fuiſſe. Nũc aũt dixit,
& ipſe eſt ante omnia. Ex quo declarauit, & illum ſemper
eſſe, & rerum vniuerſitatem eſſe factam. Illud enim eſt, cõ
ſonat illis verbis: In principio erat verbum.

Ex eodem.

SI primogenitus, inquiunt, filius, nõ eſt vnigenitus, ſed
eſt alius, propter quem dicitur primogenitus. At qui,
ò ſapientes viri, cùm ſolus etiam ex Maria genitus ſit,
dictus eſt eius primogenitus. Donec, inquit, peperit filium Matth. 1.
ſuum primogenitum. Ex quo apparet, non eſſe fratrem ne
ceſſarium, vt quis primogenitus dicatur. Rñderi etiam po
teſt, ꝙ ante oĩum ortum primogenitus dicebatur. Pręterea
primogenitus appellatus eſt propter eos, qui ꝑ ſpiritus ſan
cti adoptionem ex Deo geniti ſunt, quos, vt ait Paulus, præ
ſciuit, & prædeſtinauit, conformes fieri imaginis filij ſui, vt
ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Rom. 8.

Ex eodem.

SI is, qui dixit, Ego ſum via, Et, nemo venit ad patrem Io. 14.
niſi per me, idem eſt, qui dixit, Dominus creauit me Pro. 8.
initium viarum ſuarum, etiam de filio dicitur, creari,
& fieri, vt ibi, creaui hominem per Deum. Et rurſum, fecit
filios, & filias. Et Dauid, cor mundum, inquit, crea in me Pſal. 50.
Deus, nil aliud petens, niſi vt, quod iam erat, cor, mundum
purumq; fieret. Dicta eſt etiam noua creatura, non quod
alia facta eſſet creatura, ſed habita eorum ratione, qui ad
rectè, pieq; viuendum illuſtrantur.

Ex eodem.

SI filium ad opera creauit pater, qui aũt propter aliud,
non aũt propter ſe fit, aut pars, aut minor eſt eo, cuius
cauſa fit, filius aut creaturæ pars eſt, aut ea minor. Ne-
ceſſe eſt igitur, vt ad eius humanitatẽ illa verba referamus.
Dixerit aliquis, Solomonem eo loco ſapientiam illam intel
lexiſſe, cuius mentionem fecit Paulus, Quoniam, inquiens, 1. Cor. 1.
in ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapĩam Deum.
Quãquam ne Propheta quidem fuit, qui ita locutus eſt, ſed
prouerbiorum ſcriptor. Prouerbia autem ſunt rerum ima-
gines, non ipſæ res.

Ex eodem.

SI Dei filius erat, qui dixit: Dñs creauit me, dixiſſet po-
tius, pater creauit me. Nunquam. n. illum Dñm ſuum,
ſed patrem ſemper appellat. Reliquum igitur eſt, vt de
filio dictum illud, Genuit, accipiamus. De ſerui aũt forma
illud, creauit. In oĩbus autem eiuſmodi ſcrpturæ locis non
duo ſic accipimus, vt Deum per ſe, & per ſe hominem in-
telligamus, vnus enim eſt. Sed cogitatione ſeparatã vtriuſ-
que naturam colligimus. Etenim ne Petrus quidem duo in
telligebat, cũ diceret, Chriſto igitur pro nobis paſſo carne. 1. Pet. 4.

Si genitus, inquiunt eſt filius, non autem factus, cur ſcri
ptum eſt ad hunc modum: Certiſsimè ſciat oĩs domus Iſ-
rael, ꝙ & Dominum ipſum, & Chriſtum Deus fecit? Et hic Act. 2.
igitur dicendum eſt, hæc verba de illo intelligi, quatenus
ex Maria natus eſt, & ad humanitatem illius pertinere.
Quemadmodum & Angelus paſtoribus bonum illud nun
tium ferens, Natus eſt, inquit, vobis hodie ſeruator, qui eſt
Chriſtus Dominus. Ea nãque vox, hodie, ad eum, vt eſt an Luc. 2.
te ſecula referri non poteſt. Hoc autem clarius patet ex
verbis illis, quæ deinceps ſequuntur: Hunc ipſum, quem
vos crucifixiſtis. Act. 2. g.

Ex eodem.

SI cùm natus eſt filius, tunc ſapientia factus eſt, falſum
eſt illud: Chriſtus Dei virtus & Dei ſapientia. Nam Dei 1. Cor. 1.
ſapientia non eſt facta, ſed ſemper fuit. Quanquam fie
ri de patre etiam dicitur. Dauid enim, Fias, inquit, mihi in Pſal. 30.
Deum protectorem. Et Paulus, Fiat, inquit, Deus verax, Rom. 3.

omnis autē homo mendax. Sic etiam Dñs factus eſt nobis à Deo ſapientia, & ſanctitas, & redemptio. Si pater igitur factus protector, & verax, non eſt res creata aut facta, nec filius factus ſapientia, & ſanctitas res creata factáue intelligitur.

Ex eodem.

1. Cor. 8. SI verum eſt illud: Vnus Deus pater. verum eſt & illud: Vnus Dñs Ieſus Chriſtus ſeruator. Neque igitur, vt iſti ſentiunt, ſeruator eſt Deus, neque pater eſt Dominus, Vt fruſtra dictum ſit: Dixit Dominus Domino meo. Pſal. 109 Pſal. 44. Et id ſit falſum: Propterea vnxit te Deus Deus tuus. Et il- Gen. 19. lud: Pluit Dñs à Domino. Et illud Fecit Deus hominem Gen. 5. ad imaginem Dei. Et illud: ecquis Deus præter Dominū? Pſal. 17. Ecquis Deus præter Deum noſtrum? Et illud Ioannis: Et Io. 1. Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et illud Io. 20. Thomæ de filio: Dominus meus, & Deus meus. Quamobrem inter res procreatas, falſosq́; Deos, & qui impropriè dicuntur Dij differentiæ ſunt excogitandæ, non inter patrem, & filium, qui verus dicitur, vt à falſis ſeiungatׄ. Cum illo autem nihil comparatur, quia ante omnia eſt, & omnibus antecellit.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Maximum Philoſophum.

EGo, ſi dicendū eſt, quod ſentio, vocem illā, ὁμοιον, hoc eſt, ſimile, ſi ita accipiatur, vt nullam admittat diuerſitatem, probandam ſuſcipiendamq́; cenſeo. In idem enim cum altera illa voce, ὁμοούσιον, ſi ſana illius ſententia capiatur, vt eiuſdem eſſentiæ, ſeu conſubſtantiale ſignificet, concurrit. Quemadmodum Patres Nicææ congregati lumen de lumine, & Deum verum de Deo vero intelligentes, ὁμοούσιον, induxerunt. Neq; igitur inter lumen & lumen, neque inter veritatem & veritatem, neque inter vnigeniti & patris eſſentiam diſcrimen vllum cogitari poteſt. Siquis, inquam, hoc ſenſu vocem illam, ὅμοιον, hoc eſt, ſimilem accipiat, eam approbo. Si quis autem non omnē ab illa diuerſitatem abiungit, vt illi, qui conſtantinopoli coacti ſunt, vocem ſuſpectam exiſtimo, vtpote qua Vnigeniti gloria imminuatur. Scimus enim verbum hoc, ſimilem, ſolere in eas etiam res conferri, quæ tenuem, & obſcuram aliquam præſſe ferunt ſimilitudinem, licet ab exemplaribus plurimum diſtent. Quamobrem qm̄ in hac voce, ὁμοούσιον, minus timenda fraus eſt, iccirco illam ego quoque magis amplector, & probo.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Canonicos.

IDem nobis de fide ſentiendum eſt, quando virique eorundem Patrū filij & hæredes ſumus. Patres illos dico, qui Nicææ quondam magnum illud pietatis teſtimonium ediderunt. Cuius cùm alia omnia ſine vlla reprehenſione paſſim comprobentur, quidam vocem illam ὁμοούσιον, vt à nonnullis in dubium reuocatam nondum ſuſcipiunt. Hos & accuſare quis merito poſsit, & venia rurſum dignos arbitrari. Patrum enim ſententiam non ſequi, & vocem ab illis approbatam non vt magis ſententia ſua propriam ſuſcipere, vt facinus arrogantia plenum accuſandum videtur. Eam rurſus, vt ab aliis improbatam, habere ſuſpectam, videtur eos aliquo modo mediocriter à crimine liberare. Nam qui ſub Paulo Samoſatenſe conuenerant, illam vt minus inſignem & claram calumniati ſunt. Dicebant enim eam & eſſentiam ſignificare, & ea quæ ab eſſentia ſunt, atque ita præbere eſſentiam diſtributam iis, in quæ diuiſa foret. Quæ quidem ſententia probabilis aliquo modo videri poſsit, ſi æs, & numiſmata ex ære conflata conſideraremus. In Deum autem patrem, & in Deum filium non cadit, nulla enim his antiquior eſſentia, nulla vtrique ſubiecta materia. Nefas enim eſt aliquid de illis eiuſmodi cogitare. Quid enim ingenito eſſe poteſt antiquius? Ad hæc opinione iſta deteſtabili tollitur in patrem & filium fides. Fratres enim ſunt, qui ex vno proueniunt. At quoniam erant, qui filium ex nihilo factum aſſererent, vt impietatem iſtam euerterent, ὁμοούσιον, addiderunt. Atque hanc quidem fuiſſe Patrum illorum ſententiam, facile ex verbis antecedentibus colligitur. Cùm enim dixiſſent, lumen de lumine, & ex eſſentia patris filium genitum, non autem factum, ſubiecerunt, ὁμοούσιον, vt indicarent, quæ luminis ratio in patre eſt, eandem & filio conuenire. Nam lumen verum quantum ad luminis rationem pertinet, nullam habet cum vero lumine differentiam. Proinde cùm lumen principium non habens ſit pater, & lumen genitum ſit filius, lumen autem & lumen vtrunque, ideo iure dixerunt, ὁμοούσιον, vt parem eiuſdem naturæ rationem conſtituerent. Neque enim fratres ſunt ὁμοούσιοι, vt quidam ſenſerunt, ſed cùm eius, qui cauſa eſt, is qui ab ipſa eſt cauſa, eſt eiuſdem naturæ, ij dicuntur ὁμοούσιοι. Quæ ſane vox & Sabellij prauam corrigit opinionem, qua patrem & filium arbitrabatur vnam & eandem eſſe perſonam, & perfectam adducit perſonarum intelligentiam. Nihil enim eſt ὁμοούσιον ſibi, ſed alteri. Itaque præclarè & piè conſtituta eſt, cùm & perſonarum diſtinguat proprietates, & eandem naturæ rationem declaret. Quando autem ex patris eſſentia filium eſſe diſcimus & genitum, non autem factum, in affectionum corporearum cogitationem nos incidimus. Neque enim diſſecta eſt eſſentia patris in filium, neque fluens, proferens, vt arbores fructus, illum genuit. Sed diuina illa gignendi ratio arcana eſt, nec hominis aut oratione explicari, aut mente comprehendi poteſt. Nimis autem abiecti, & verè carni obnoxij eſt, rebus fragilibus, & caducis ea, quę ſunt æterna, cōferre, & opinari, Deum eodem modo, quo res corporeas, gignere.

Eiuſdem ex epiſtola ad Euſtathium Armenium, aduerſus quoſdam, qui videbantur Arianorum opinionibus fauere.

OPortet igitur, vt aperte confiteantur, ſe credere, quemadmodum verba à patribus noſtris Nicææ expoſita præſcribunt; ſi tamen ſana ipſorum verborum ſententia accipiatur. Sunt enim quidam in hac etiā fide, qui veritatis orōnem deprauant, & eorum verborum ſenſum ad opinionem ſuam confirmandam trahunt. Quādoquidem & Marcellus impie ſentiens de perſona Dñi noſtri Ieſu Chriſti, eūq́; purum eſſe Verbum prędicans, auſus eſt dicere, ſe vt ita ſentiret, adductum eſſe pp illam vocem ὁμοούσιον, cuius vim male intelligebat. Et qui Sabellij Lybyci defendunt impietatem perſonam & eſſentiam idem exiſtimantes ad eam confirmandam ſimulant ſe propterea compulſos eſſe, quod in ea fide ita ſcriptum ſit, ſi quis filium ex alia eſſentia ſiue hypoſtaſi eſſe dixerit, eum execratur, & deteſtatur catholica & Apoſtolica Eccleſia. Nō autem Patres illi idem eſſe dixerunt eſſentiam, & hypoſtaſin, ſi enim hæ duæ voces vnum & eundém ſenſum haberent, vtraque vti non erat opus. Cùm igitur alij filium eſſe negarent ex patris eſſentia, alij ipſum non ex eſſentia

ſed

negarent ex patris eſſentia, alij ipſum non ex eſſentia ſed ex alia hypoſtaſi conſtare dicerent, vt vtranque iſtorum opinionem tanquã ſalſam reprobarent, ambas illas voces adhibuerunt. Nam vbi declararunt ſententiam ſuam, filiũ ex patris eſſentia dixerunt, ibiq; alteram illa vocẽ hypoſtaſim non addiderunt, quæ quidem vt ad prauam opinionẽ condemnandam adhibita eſt, ſic ad patrum ſenſum explicandum, eſſentiam ſolam pronũtiare ſatis fuit. Oportet igitur confiteri filium ὁμοούσιον, id eſt, eiuſdem eſſentiæ ſiue conſubſtantialem vt ſcriptum eſt. Confiteri prætere a patrẽ in propria perſona, & filium in propria & in propria ſpũm ſanctum. Quemadmodum & ipſi Patres perſpicuè tradiderunt. dicentes enim lumen de lumine, ſatis aperte declararunt, ſic aliud eſſe, lumen gignens, & aliud eſſe lumen genitum, vt vna tamen eademq; ſit eſſentiæ ratio.

Eiuſdem ex capite VI. *ad Amphilochium.*

NOn cum patre, inquiunt, ſed poſt patrem eſt filius. Quare conſentaneũ eſt, vt honor exhibeatur patri per ipſum nõ cum ipſo. Cũ ipſo enim parem dignitatem ſignãt. Per ipſum autem oñdit miniſterium. Nec verò cũ pr̃e, inquiunt, & filio ſpiritus collocãdus eſt, ſed poſt filium, & patrem conſtituendus, neq; cum illis ſed ſub illis numerandus. Iſtius modi verborum artificio puram fidei ſimplicitatem peruertunt. Quibus reſpondendum eſt, nos cùm amplitudinem naturæ vnigeniti, & dignitatis eius excellentiam contemplamur, gloriam illi ſimul cum patre, & vna cum patre eſſe teſtari. At cùm bonorum largitionem nobis ſactam, & conciliationem, atque coniunctionem noſtram cum Deo cogitamus, per ipſum & in ipſo nos eã gratiam aſſecutos confiteri.

Item contra Arianos & Eunomianos. Magni Gregorii Theologi ex oratione. I. de filio.

CVr igitur affectionibus vacat hæc generatio? Quia eſt incorporea. Si enim corporea affectionibus eſt obnoxia, incorporea immunis & libera eſt. At ego te viciſſim interrogabo. Qũo Deus, ſi creatus? Nam quod creatum eſt, non eſt Deus. Vt omittam, ne hinc quidem ſi ratione corporea res intelligatur, affectiones abeſſe, qualis eſt cupiditas, tempus, conformatio, cura, ſpes, moleſtia, periculum, calamitas, ſucceſſus, quæ quidem omnia, & his plura, vt omnibus perſpicuum eſt, creatis hominibus accidunt, Iam illud miror, cur nõ audeas etiam coitus aliquos cogitare, & gerendi vteri tempora & abortus pericula, vt ne gignere quidem illi concedas, niſi gignat hoc modo: Aut rurſum volatilium, & terrenorum, & aquatilium animantium generandi rationes enumeres, vt ad earum aliquam diuioam, quæ verbis explicari non poteſt, reſeras, & ex hac noua filium etiam eximas. An ne id quidem potes perſpicere, cui ortus corporeus ab aliis diuerſus ſit (vbi enim in tuis iſtis gignendi rationibus virginem Dei genitricem inueniſti?) illi ſpiritualem item ortum ab aliis diuerſum eſſe, vel potius cuius eſſentia ab aliis differt, eius & gignendi modum ab aliis eſſe differentem. Quis igitur ita pater eſt, vt nunquam cœperit eſſe pater? is, qui ita eſt, vt eſſe nunquam cœperit. Qui autem cœperunt eſſe, ij cœperunt etiam eſſe patres. Non ergo poſterius pater, quia non cœpit eſſe. Pater autem propriè eſt, quia non & filius eſt. Quemadmodum & filius eſt propriè, quia non etiam pater. Quæ quidem nomina ideo propriè hominibus non conueniunt, quoniam vtraque in vnum cadunt, Neque. n. hoc magis, quàm illud congruit. Et nos à duobus non autem ab vno generati ſumus, vt ad duos referri poſsimus, & paulatim facti homines, ac ſorte ne homines quidem, nec quales voluimus, ita vel dimittimus, vel dimittimur, vt nomina ſola rebus orbata maneant. At verba illa, genuit, & genitus eſt, inquiunt, quid aliud, q̃ gignendi principium indicant? Quid ſi, vt iſta tua curioſa & tempus aucupantia argumenta vitemus, ab initio genitus dicamus, num dicam nobis aliquam impinges quaſi ſcripturam, & veritatẽ peruerterimus? An omnibus conſtat, multa, quæ ratione temporis dicuntur, inuerſo & commutato temporum ordine pronuntiari? Atque ea potiſsimum eſt ſcripturæ conſuetudo, vt non præterita ſolum tempora, aut præſentia, ſed etiam futura commutet. Vt ibi: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Nondũ enim fremuerant. Et alibi: In flumine pertranſibunt pede, id eſt, pertranſierunt. Omitto alia loca, quæ à ſtudioſis ſunt obſeruata. Longum enim eſſet, ea præ multitudine enumerare.

Pſal. 2.
Pſal. 65.

Ex eadem oratione.

AT illud q̃ pugnax, atq; impudẽs eſt, cùm volens'ne inquiunt, an nolens filiũ genuit? Deinde cathenis validis, vt ipſi putant, ſed reuera fragilibus admodum, ac putridis ſic vtrinq; devinciunt. Si nolens, inquiũt, ergo coactus, Quis autem cogat Deũ? aut quónam modo cogi poſsit? Sin volens voluntatis filius eſt filius. Qũo igitur ex patre. Atque ita nouam quandam matrem voluntatem confingunt. Ac illud quidem ſi ita loquantur, in primis venuſtum eſt, quod ab affectionibus recedentes confugiunt ad voluntatem. Voluntas enim non eſt affectio. Sed videamus, q̃ validum ſit iſtud argumentum. Satius tamen eſt, vt proprius cum ipſis manum conferamus. Age igitur tu, qui quicquid vis facilè prompteq; loqueris, ex volenténe, an ex nolente patre tuo extitiſti? ſi ex nolente, vi coactus eſt, & quænám ipſum vis coëgit? Neque enim naturam dices, quæ poteſt etiam eſſe caſta. Sin ex volente, paucis ſyllabis tibi periit pater. Voluntans enim, non autem patris demõſtratus es eſſe filius. Verùm ad Deum, & res procreatas redeo, ſapientiæq; tuæ quæſtiunculam tuam accommodo. Volens'ne, an coactus condidit omnia? ſi coactus, etiam hic apparet allata vis. Quis autem vim attulit? ſin volens, res etiam procreatæ Deo ſunt excluſæ, tuq; in primis, qui tales nobis quæſtiunculas vir ſapiens excogitaſti. voluntas enim inter nos & procreatorem tanquam murus interiectus eſt. Atqui niſi ebrij ſumus, alium eſſe ſtatuemus eum, qui vult, & voluntatem: qui generat, & generationem: qui loquitur, & locutionem. Illi enim mouentur, hæ ſunt veluti motiones. Quare non eſt conſentaneum, vt quod à voluntate prouenit, tribuatur voluntati, nec quod generatum eſt, generationi, nec quod auribus eſt perceptum pronuntiationi, ſed volenti, generanti, & loquenti. Quãquam hęc præſtantiori modo ſunt in Deo, in quo fortaſſe velle gignere, eſt ipſum gignere, vt nihil medium ſit. Verùm vt id omittamus, nunc etiam voluntate præſtantior eſt generatio? Vis'ne vt de patre etiam ludens aliquid dicam? Abs te enim, vt hoc audeam, exemplum habeo. Volens'ne pater eſt Deus, an nolens? non effugies argumentum, quo tam belle vteris. Si volens, ecquando cœpit velle? Non. n. prius, q̃ eſſet. Neq; enim aliquid erat ante. aut certe aliud in ipſo erat id, quod volebat, aliud quod à voluntate proficiſcebatur. & partibus cõſtabit Deus. Hoc autem pacto & ipſe ex ſententia tua voluntatis erit. Sin nolens, ecquis coëgit illum, vt eſſet? aut ſi coactus, quomodo Deus? &

hæc non aliud aliquid, q̃ Deus? Qũo igitur, inquit, genitus eſt? immo verò tu nobis dic quomodo creatus ſit, ſiquidem, vt ais, creatus eſt. Et hoc enim eandem habet difficultatem. Voluntate, atque ratione forte reſpondebis. Sed nondum rem totam explicas. Qũo enim operis vim habuit voluntas & ratio? Amplius aliquid dicendum eſt, neque enim hoc pacto creatur homo. Quónam igitur modo genitus eſt? Ecquid magni contineret ea gignendi ratio, ſi tu illam intelligeres, qui ne ortus quidem tui rationem intelligis, aut ſi quid intelligis, id tam exiguum eſt, vt pudeat dicere, Et tu putas tibi omnia cognita? Multum laborabis prius, q̃ inuenias, qũo compactus, formatusq́; eis, & in lucem editus: quo vinculo corpori animus, animo mẽs, menti ratio coniungatur: Quæ ſit motus, quæ incrementi, quæ concoctionis, quæ ſenſuum, quæ memoriæ, quæ recordationis ratio, quæ item aliarum rerum ex quibus conſtas.

Quænám ex illis animo corporiq́; cões ſint, quæ propriæ, quæ viciſſim mutuatæ. Nam ea quoq;, quæ poſterius perficiuntur, ad generationem referenda ſunt. Hæc mihi explica, & cùm id feceris, ne tunc quidem audeas de generatione Dei diſputare. Neque.n. tutum eſt. Nam licet tuam intelligeres, non tñ diuinam perciperes. Quòd ſi ne tuam quidem cognitam habes, qũo illam comprehendes? Quãto enim difficilius eſt, Deum, q̃ hominem cognoſcere, tanto generatione tua Dei generatio cognitu difficilior eſt.

Quòd ſi, quia abs te non comprehenditur, ideo ne genitũ quidem eſſe vis multa tibi ex rerum vniuerſitate delere iá licet, quæ non intelligis, in primisq́; Deum ipſum. Neq;.n. dicere potes, quid Deus ſit, licet ingenio tuo valde confidas, tibiq́; in ſuperuacaneis iſtis quæſtiunculis multum arroges. Volubilitatem verborum, & iſtis diuidendi, partiendiq́; argutius omittens deſine rationes corporeas in naturam illam corporis expertem conferre, atque ita fortaſſe Dei generatione dignum aliquid cogitabis.

Ex eadem oratione.

DEi generatio ſilentio colatur. Præclarè tecum eſſe actum puta, ꝙ genitum eſſe didiceris. Qũo autem ne Angeli quidem cogitare poſſunt, ne dum tu valeas intelligere. Vis oſtendam tibi, qũo genitus ſit? eo mõ, quo genitor nouit, & ipſe, qui genitus eſt filius. Quod his ſublimius eſt, id nube abſconditũ cæcutientes mentis tuæ oculos perſtringit. Exiſtentem igitur, an non exiſtentem genuit? omittantur iſtiuſmodi nugæ, q̃ in me, & in te quidẽ cadunt, qui partim ſumus, vt in lũbis Abrahæ Leui, partim generamur, vt ex exiſtentibus & non exiſtentibus quodámodo generatio noſtra rõne quadam contraria, propter materiam primam, licet hanc quidem ingenitam fingant, conſiſtens, ex non exiſtentibus planè fit. Hic verò pariter & ab initio concurrunt eſſe & generari, vt ancipiti interrogatiunculæ tuę nullus relinquatur locus. Quid.n. antiquius eo, quod eſt ab initio? Quare tibi filium aliquando vel exiſtentem, vel non exiſtentem genitum dabimus, (vtroq;.n. modo tollitur quod eſt ab initio) niſi eadem conditione pater rurſum tibi, interrogantibus nobis vtrum ex exiſtentibus, an ex non exiſtentibus ſit, periculum adeat, ne aut bis ſit, nempe qui ante exiſtit, & qui eſt, aut idem ei, quod filio, ludicris iſtis interrogatiunculis tuis, quę tanq̃ ædificia in arena conſtructa ne aurę quidẽ flatum ſuſtinere quęũt, contingat nimirum vt ex non exiſtentibus ſit? Ego igitur neutrum horum admittendum cenſeo, & quæſtiunculam tuam non dubiam, aut difficilem, cui reſpondeatur, ſed planè abſurdam eſſe affirmo. Quòd ſi tibi ex dialecticis p̃ceptis videtur, in omnibus eiuſmodi diſiũctionibus, alterutrum neceſſario verum eſſe, ad hanc quæſo mihi paruam reſponde. Eſt'ne tempus in tempore, an non? ſi in tempore, quónam in tempore? Quod'nam aliam eſt tempus? aut qũo tempus hoc, illo tempore continetur? Si verò nõ in tempore, quæ inanis iſthæc eſt ſapientia, quæ tẽpus ſine tempore ſtatuit? Vtrum horum ſalſum eſſe dicam? Da alterum aut verum eſſe ſolum, aut falſum. Vtrunque enim non concedemus. Sed neutrum contigit eſſe verum, alioqui vel vera dicens mentietur, vel mentiens vera dicet neceſſario. Quid igitur mirum, ſi quemadmodum hic, ſic etiam illic, vtraque contraria ſint falſa? atque ita ſapientia iſta tua ſtulta deprehendatur? Vnum hunc mihi præterea ſcrupum exime. Tu cùm generabaris aderas'ne, an non aderas? & nunc ades'ne, an non? ſi.n. aderas, atque ades, vt quis, & cui? & qũo vnus in duos euaſiſti? ſin eorum, q̃ dicta ſunt, neutrum eſt verum, qũo à temetipſo ſeiungeris, & quæ'nam iſtius eſt cauſa ſeiunctionis? At ineruditum eſt, inquies, de vno curioſius inquirere, vtrũ ſibi ipſe adſit, necne. Hæc enim quæſtio in aliis rebus, non in vna eadẽq; re locum habet. Multo illud ſcito eſſe ineruditius, quærere vtrum id, quod ab initio eſt genitum, eſſet ante, q̃ generaretur, necne. Hæc enim, quæſtio in ea ſolũ, quæ in tempore ſunt, cadit,

Ex eadem oratione.

AT non eſt idem, inquiunt, ingenitum & genitum, quare ne filius quidẽ eſt idem, quod pater. Hac ratione vel filio, vel patri Diuinitatem adimi tam perſpicuũ eſt, vt pluribus explicari non ſit neceſſe. Nam ingenitum eſſentia eſt, genitũ non eſt eſſentia, & contra. Quid enim opponi poteſt? Quando igitur nihil aliud ſtudes, ò vane Theologe, niſi vt impius ſis, vtrã vis impietatẽ elige. Præterea quid eſt, quamobrem neges, ingenitum, & genitum idem eſſe. Si enim dixeris idem non eſſe quod creatũ non eſt, & quod creatum eſt, ego quoque probabo ſententiam tuam. neque enim idem eſt quod principio caret, & quod eſt creatum. At idem eſſe id, quod genuit, & id quod genitum eſt, negari nõ poteſt. Idem enim planè ſunt neceſſario. Nam geniti & genitoris natura, quantum ad ipſam naturam pertinet, eadem eſt. Ad hæc quomodo ingenitũ, & genitũ ĩtelligis? ſi.n. his verbis nõ gigni, & gigni accipis, non idem ſunt. Sin ea, quibus hæc inſunt, quid probibet, quominus idẽ ſint? cùm & inſipiens & ſapiens, quæ inter ſe collata idem non ſunt, in eodem tamen, nempe in homine ſint, nec eſſentiam, diuidant, ſed ipſa circa eſſentiam diuidantur. Num & immortale, & innocens, & immutabile Dei eſſentiam dices? At hoc modo nõ vnam habebit eſſentiam Deus, ſed multas. Aut his erit compoſitum. Neque enim ſi eſſentiæ ſunt, ſine compoſitione ſimul eſſe queunt. Verùm hæc illi, quoniam & aliorum communia ſunt, eſſentias eſſe nolunt. Ingenitum autem quia ſolius Dei proprium eſt, eſſentiam eius eſſe contendunt. Illi tamen (vt Manichæorum tenebras procul abiiciamus) qui materiã & formam ingenitas aſſerunt, ſolius Dei ingenitũ eſſe non concederent. Sed eſto ſolius Dei. Quid Adam nónne ſolus à Deo formatus eſt? ſanè, inquies, ſolus. Num ideo ſolus homo? nequaquam. Quid ita? Quia formatio non erat humanitas. Nã & qui poſtea generati ſunt, homines fuerunt. Sic & ingenitum ſolùm non eſt Deus licet ſolius ſit patris. Sed quãuis ingeniti ſtudioſiſſimus ſis, admitte & genitum, eſſe Deum, quando quidem ex Deo eſt. Iã quomodo Dei eſſentiam ſtatues ex eo, quod non quid Deus ſit, affert, ſed quod ille non ſit, adimit? Nam oratio, quæ illum eſſe genitum negat, non quid ipſe natura ſit, oſtendit, nec quid ſit illud,

Digitized by Google

lud, quod eſt ingenitum. Quid igitur eſt, inquies, eſſentia Dei? hoc tuæ dementiæ eſt dicere, qui generationem etiã illius tam curioſè perquiris: Nobis autem ſatis eſt, ſi poſt, vt pollicetur is, qui non mentitur, obſcura, & craſſa hac caligine diſcuſſa, id cognouerimus. Hoc igitur & cogitent et ſperent ii, qui ea cupiditate incenſi purgare ſe ſtudẽt. Nos illud tantùm audebimus dicere, ſi magnum eſt patri, non aliunde exiſtere, æquæ magnum eſſe filio, exiſtere ex tali patre. Quicquid enim gloriæ pater habet propterea ꝙ ex nullo depender principio, id etiam filius habet, quoniam ex tali eſt patre genitus. Accedit naſcendi ratio, res tanta, tamq; admiranda iis, qui non humi planè repunt, nec mentem in caducis iſtis rebus depreſſam detinent. At enim, inquiunt, ſi eſſentia idem eſt cum patre filius, cùm pater ingenitus ſit, & filius erit ingenitus. Belle, ſiquidẽ eſſentia Dei eſt ingenitum, vt noua quædam mixtio fiat, & ingenito genitura appelletur, ſin ea vox in eadem eſſentia perſonæ differentiam ſignificat, cur illa argutia tanquàm valido veteris argumento? Num & tu quoniam idem eſſentia es cum patre tuo pater illius es, adeò, vt nihil ab eo differas? Nónne igitur conſtat, ſi volumus inueſtigare, quid ſit eſſentia Dei, id proprietate immobili permanente quæri oportere. Verùm non idem eſſe ingenitum, & eſſentiam ſic intelliges. Si idem eſſet, quoniam Deus aliquorũ eſt Deus, & ingenitum aliquorum eſſe ingenitum oportebat. Aut cõtrà, quoniam ingenitum nullius eſt, Deum item nullius eſſe. Quæ enim idem omnino ſunt, eodẽ etiam modo pronuntiantur. At cùm ingenitum non ſit vllius, Deus autem aliquorum immò verò omnium ſit Deus, qui fieri poteſt, vt idem ſit Deus, & ingenitum? Præterea cùm ingenitum, & genitum viciſsim opponantur, vt habitus, & priuatio, neceſſe erit & eſſentias vt contrarias opponi, quod non conceditur. Aut quoniam habitus priuatione prior eſt, argumentationibus tuis eueniet, non ſolùm, vt eſſentia filii patris eſſentia ſit antiquior, verum etiam vt auferatur à patre.

Ex *eadem oratione.*

HAbent ne præterea rationem aliquam ex iis quas putant inexpugnabiles? Ad illam forte tanquàm ad extremum præſidium confugient, vt dicant: ſi non deſiit generare Deus, imperfecta eſt generatio, & quando deſinet generare? ſin deſiit, profectò etiam cœpit. Rurſum homines corpori dediti, quæ corporea ſunt, afferunt. Ego autem, vtrum filio ſit proprium, vt perpetuò generetur, non prius explicandum exiſtimo, q̃ verba illa: Ante omnes colles generat me, accuratius expendero. Attamen non video quid neceſſarium afferat hæc argumentatio. ſi enim, vt illi volunt, cœpit, quod finem eſt habiturum. Quod finẽ habiturum non eſt, nunquàm cœpit. Quid igitur de anima, aut de natura Angelica reſpondebunt? Num ſi eſſe cœperunt, deſituras etiam dicent, ſi non deſinent, ne cœpiſſe quidem vnquàm? Atqui & cœperunt eſſe, & nunquàm deſinent. Num igitur, vt ipſi ſentiunt, verum eſt, quicquid initium habet, id finem etiam habiturum?

Ex *eadem oratione.*

NOs autem ita ſentimus, ſicut equi, & bouis, & hominis, & cuiuſq; generis animalium vna ratio eſt, quã quæ ſortita ſunt, inde nomen etiam propriè ſumũt, quæ verò illam ſortita non ſunt, ea nomen aut nullum inde habent, aut certè proprium non habent, ſic & Dei vnam eſſentiam, & naturam, ac nomen eſſe, quanuis pro diuerſa ipſius eſſentiæ, naturæq; conſideratione variis item nominibus appelletur, & quod proprie vocatur Deus, id etiam eſſe verè Deum. Et quod natura Deus ſit, id quoq; Deum vere nominari. Quandoquidem nõ in verbis, ſed in rebus ipſius veritas nobis conſiſtit. At iſti veriti, ne videantur, nõ omnia contra veritatem tentaſſe, vbi rationibus, & ſcripturæ teſtimoniis ſe vrgeri ſenſerint, Deum quidem filium eẽ confitentur, ſed ambigue tamen, vt nomen duntaxat commune habeat. Nobis autem contra nitentibus, atque ita interrogantibus: Quid? ergo filius non eſt propriè Deus? Quemadmodum & pictum animal nõ eſt proprie animal? Quonam modo Deus eſt, ſi non eſt propriè Deus? Quid, inquiunt, prohibet, & nomen hoc ambiguum eſſe, & propriè tamen duobus tribui? Et adducent nobis canem terreſtrem, & canem marinum, qui cùm eodem nomine vocentur, propriè tamen vterque appellatur canis. Et ſi qua ſunt præterea, quorum commune ſit nomen, & cum diuerſa natura ſint, eandem tamen pariter habeant appellationem. At hic, ò vir optime, ſub vna appellatione duas naturas ita conſtituis, vt earum neutram altera præſtantiorem, aut priorem eſſe dicas, aut quæ magis, aut minus, quàm altera ſit id, quod dicitur. Nihil enim habent coniunctum, quod hanc afferat neceſsitatem. Nec ille canis magis canis eſt, q̃ hic, hic autem minus, q̃ ille. vt marinus, quàm terreſtris, aut terreſtris, quàm marinus. Quod minimè mirum eſt, cum rebus paribus inter ſe, atque eiuſdem pretii communitas nominis tribuatur. At hic cùm Deum eẽ ſtatuas, qui adorandus eſt, quiq; omni eſſentiæ, atque naturæ antecellit, id quod eſt ſolius Dei, & tãquàm natura Diuinitatis, hæc ita patri tribuis, vt adimas filio, eiq; vt ordine inferiori collocato partes honoris & adorationis ſecundas deferas, verbiſq; tantùm ſimilitudinem aſsignes, re autem Diuinitatem auferas, & eadem appellatione ſpeciem æqualitatis præferente callidè detrudas ipſum ad inequalitatem, vt hõmo pictus, & viuus, & canes, quorum exemplum adduxiſti, ad Diuinitatis naturam exprimendam magis accedere videantur. Aut vtriq;, ſicut commune nomen tribuiſti, ſic etiam naturas æquales, licet diuerſæ ſint, concede, aut canes tuos, quorum exemplum, vt inæqualitatem probares, excogitaueras, diſſoluiſti. Quid enim confert nominis ſimilitudo, ſi res abs te diuiſæ parem obtineant honoris gradum? non enim vt ęquales, ſed vt inæquales oſtenderes, eã nominis ſimilitudinem inueniens ad canes tuos confugiſti. Quónam igitur pacto magis poſsit aliquis argui, & ſecum & cum ipſa Diuinitate pugnare?

Ex *eadem oratione.*

IAm ſi nobis dicentibus, patrem, vti cauſam, maiorem eſſe, q̃ filium, illi propoſitionem hanc ſic aſſumant cauſam natura maiorem eſſe, deinde concludant patrem natura eſſe maiorem, haud facilè dixerim, vtrum ſe ipſi prius, an eos, qui cũ ipſis diſputant, fallant. Non enim quæ de aliquo dicuntur, ea ſimpliciter de illo quoque, quod ei ſubiectum eſt, dicentur. Sed apparet, quid de quoque dicatur. Alioquin quid prohibet, quia ego item, ſi propoſuero ad hunc modum: Pater eſt natura maior, deinde ſic aſſumpſero, quod natura eſt, non omnino maius eſt, aut non eſt pater, tum colligam, quod eſt maius, non omnino maius eſt, aut nõ eſt pater? Aut, ſi placet, hoc modo: Deus eſſentia eſt, eſſentia autem nõ omnino Deus, tu quod ſequitur collige, nempe Deus nõ omnino Deus. Sed fallacia in eo, vt opinor conſiſtit, quod ea, quæ aliquo modo dicunt, ſimpliciter accipiunt, id quod callidæ iſtius artis ſtudioſis eſt

ſamiliare. Etenim cùm ad cauſæ naturã maius referamus, ipſi natura maius inducunt. Vt ſi nos aliquem hominem mortuum diceremus, ipſi hominem ſimpliciter acciperẽt,

Ex eadem oratione.

ILlud autem quomodo prætermittemus, quod nihilo minus, quàm ea, quæ dicta ſunt, admiratione dignum eſt? Quærunt igitur, vtrum nomen hoc, pater, eſſentiã, an actionem ſignificet, vt nos laqueis ſuis vtrinque obſtrictos teneant. Si enim eſſentiam reſponderimus, colligent, filium eſſe alterius eſſentiæ. Vnam enim eẽ Dei eſſentiam, quam pater occuparit. ſin actionem, dicent, nos filium nõ genitum, ſed factum eſſe confiteri. Vbi enim eſt, qui facit, ibi prorſus eſſe & id quod fit. Mirari enim ſe, qui fieri poſſit, vt idem ſit effector, & ipſum opus. Vehemẽter ipſe quoque diuiſionem iſtam veritus eſſem, ſi neceſſe foret, alterũ è duobus accipere, ſed verius eſt, vtrunque vitantem tertium ita conſtituere, vt nomen hoc pater, ò viri ſapientiſſimi, nec eſſentiam, nec actionem, ſed habitum ſignificet, quo pater ad filium, aut filius ad patrem referatur. Vt enim apud nos voces hæ germanam, & domeſticam quandam neceſsitudinem indicant, ita illic naturalem genitoris, & geniti coniunctionem declarant. Sed demus id vobis, vt pater eſſentia quædam ſit, ſi communem ſenſum, & verborum vim conſideremus, alliciet ad ſe filium, non autem illum à ſe abalienabit. ſignificet etiam, ſi videtur, actionem. Ne ſic quidem viceritis, id ipſum enim, quod aget, erit eiuſdem eſſentiæ, quanq̃ eſt abſurda actionis circa id cogitatio. Videtis, quomodo licet vaſrè nobiſcum pugnetis, tamen captionum veſtrarum laqueos euitemus?

Ex eadem oratione.

VErùm quoniam inexpugnabile veſtrũ in argumentis captionibuſq; conficiendis robur, experti ſumus agè vim etiam veſtram in ſcripturæ diuinæ teſtimoniis adducẽdis videamus, quandò nobis hoc etiam pacto conamini pſuadere. Nos enim magnis excelſiſq; vocibus filii Diuinitatem percepimus, & prædicamus. Quænam ſunt hæ? Illæ nimirum: Deus. Verbum. in principio. Cum
Ioan. 1. principio. In principio, inquit, erat Verbum, & Verbũ erat
apud Deum, & Deus erat Verbum. Et, Tecum principiũ.
Pſal. 109 Et, vocans ipſum principium á generationibus. Quoniam
filius vnigenitus. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ip-
Ioan. 1. ſe enarrauit. Via, Veritas, Vita, Lux. Ego ſum, inquit, via,
Ioan. 14. veritas, & vita. Et, ego ſum lux mundi ſapientia, Virtus.
Ioan. 15. Chriſtus Dei Virtus, & ſapientia. Splendor, figura, Imago,
1. Co. 1. ſignum. Qui cùm ſit, inquit, ſplendor gloriæ, & figura ſub-
Heb. 1. ſtantiæ eius. Et, imago bonitatis. Et hunc ſignauit Deus.
Iob 6. Et Dominus, Rex, Qui eſt omnipotens. Pluit, inquit, Do-
Gen 19. minus ignem à Domino. Et, Virga directionis, virga regni
Pſal. 44. tui. Et, qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt, & omnipotens.
Apo. 1. Hæc & alia eiuſmodi dicũtur de filio, quorum nihil eſt aduentitium, nihil poſterius adiunctum filio, aut ſpiritui, magis, q̃ ipſi patri. Quod enim perfectum eſt, acceſsione non conſtat. Nunquàm enim fuit ſine Verbo. Nunquàm fuit, cùm non eſſet pater. Nunq̃ fuit, cùm non eſſet verus, & ſapiens, & potens, aut cùm vita, aut ſplendore, aut bonitate indigeret. Tu autem mihi enumera imperitiæ tuæ verba. Nempe Deum meum, & Deum veſtrum. Maior creauit. Fecit. Sanctificauit. Adde ſi vis, & illa: ſeruus. Obediens. Dedit. Didicit. Mandatum eſt. Miſſus eſt. Non poſſe quicquàm à ſe facere, aut dicere, aut iudicare, aut largiri, aut velle. Ad hæc, ignorantiam, ſubiectionem, precationem, interrogationem, incrementum, perfectionem. His adiunge, ſi placet, & illa magis abiecta: Dormire, Eſurire, ſitire, Feſſum eſſe, Lachrymare, Angi, ſuccumbere. Obiicies tu forſitan & crucem, & mortem. Nam reſurrectionem, & Aſcenſum in cœlum, quoniam pro nobis etiam faciunt, videris facilè prætermiſſurus. Multa præterea congeres, vt Deum iſtum tuum nomine tantum Deum, & aſcriptitium conſtituas. Nobis autem verus eſt Deus, & eiuſdem cum patre dignitatis. Nec difficile erit, ea ſigillatim repetendo ſic explicare, vt verus, & pius eorũ ſenſus appareat, tibiq́; ſiquis forte ſcrupulus ex verbis iſtis iniectus eſt, ac non vltrò peruerſè agis, omnem dubitationem adimere. Atque adeò vt paucisſimis rem expediam, quæ ſublimiora ſunt, Diuinitati affectionibus & corpore præſtantiori tribue. Quæ verò ſunt humiliora, compoſito aſcribe, qui propter te ſe exinaniuit, & carnem induit, &, ne quid abiectius dicam, factus eſt homo, Deinde ad maximam prouectus eſt dignitatem, vt ipſe quoque opinionibus iſtis tuis, quæ carnem ſapiunt, & humi depreſſæ ſunt, abiectis, diſcas eſſe ſublimior, & ad Diuinitatẽ aſpirare, nec in iis, quæ ſenſibus expoſita ſunt, maneas, ſed ad ea, quæ mente percipiuntur, contendas, cognoſcaſq́;, quæ naturæ ſit lex, quę diuini conſilii pro redimendis hominibus ratio. Is enim, quem nunc deſpicis, iam & ſupra te erat. Qui nunc eſt homo, iam erat ſimplex. Quod erat, manſit. Quod autem non erat, aſſumpſit. In principio erat, ſine cauſa. Quæ enim Dei cauſa ſit? Poſt autem & propter cauſam factus eſt. Cauſa nimirum illa fuit, vt tibi conuitiatori ſalutem afferret, qui Diuinitatem iccircò deſpicis, & aſpernaris, quia propter te corporis craſsitudinem aſſumpſit, & mentis quaſi quodam vinculo intercedente in carne verſatus eſt, & factus eſt homo in terris Deus, poſteaquám cum Deo coniunctus eſt, parte vtique præſtantiore ſuperante, vt quantum ille eſt homo, tantum ego ſim Deus.

Eiuſdem in eoſdem. Ex. ii. oratione de filio.

VNum quidem & illud eſt, quod iſti valde promptũ
habent. Dominus creauit me initium viarum ſuarũ Pro. 8.
ad opera ſua. Ad hoc quònam modo reſpondebimus? Accuſabimus ne ſolomonem, & propterea q̀ poſtremò lapſus eſt, res etiam ipſius ante geſtas improbabimus? An dicemus ſermonem hunc ſapientiæ tribui, quę ſit, ſcientia, & artifex quædam ratio, qua res omnes cõſtitutæ ſunt? ſolet enim ſæpe ſcriptura mutis etiam rebus loquentis perſonam imponere. Cuiuſmodi illud eſt. Mare dixit hæc, &
hæc. Et Abyſſus dixit, non eſt in me. Et cum cœlos intro- Iob. 38.
ducit enarrantes gloriam Dei. Aut cùm Frameæ quiddam Pſal. 18.
imperatur. Aut cùm montes, & colles, cur exultarint, inter Pſal. 113.
rogantur. Horum nos nihil dicimus, licet à quibuſdam è maioribus noſtris, vt firma argumenta poſita ſint. Eſto igitur per nos ipſius ſeruatoris, & veræ ſapientiæ oratio. Sed parumper conſideremus. Quænam eſt res, cuius nulla ſit, cauſa? ipſa Diuinitas. Nullus enim cauſam, qua Deus eſt, afferet, aut ſi afferet, ea Deo erit antiquior. Quæ autem humanitatis, quam ꝓpter nos Deus aſſumpſit, cauſa? nónne ea planè, vt nos ſeruaret? Quæ enim alia põt afferri? Quoniam igitur hic & creauit, & generat, apertè poſita reperimus, facilis reſponſio eſt. Quod habere cauſam inueneri-mus, ad humanitatem referamus. Quod autem ſimplex, & ſine cauſa, id tribuamus Diuinitati. Num igitur, creauit, ita dictum eſt, vt cauſa adſit? Creauit me, inquit, initium viarũ ſuarum ad opera ſua. Opera autem manuum eius veritas
& iudicium. Quorum cauſa Diuinitate vnctus eſt. Vnctio Pſal. 110

Digitized by Google

enim ad humanitatem pertinet. At illud, Generat me, nul
lam habet cauſam adiunctam. aut tu mihi illam oſtende.
Quid igitur prohibet, ſapientiam & creatam dici, ſi ortum
humanum conſideres. Et genitam, ſi primum illum, qui
comprehendi multo minus poteſt? Huc & illud ſpectat, ꝙ
ſeruus vocatur, bene ſeruiens multis. Atq; illud, Magnum
illi eſſe, quod vocetur filius Dei. Verè enim carnē aſſumēs,
naſcens, affectiones noſtras ſubiens, vt nos liberi eſſemus,
ipſe ſeruiuit, ſeruiuit omnibus, quos peccati ſeruitute op-
preſſos in libertatem vindicauit. Quid autem hominis hu-
militati potuit maius contingere, ꝗ vt Deo cõiungeretur,
& ex ea coniunctione fieret Deus, & ortu ex alto ſic viſita
ri, vt quod natum eſſet ſanctum filius altiſsimi vocaretur,
& daretur illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, quod
nihil aliud eſt, niſi Deus, & illi pro nobis exinanito, & qui
diuinam imaginem cum ſerui forma coniunxerat, omne
genu flecteretur, cumq; domus omnis Iſraelis Dominum,
& Chriſtum à Deo factum eſſe cognoſceret? Hæc enim
omnia tum opera geniti, tū voluntate genitoris facta ſunt.
Secundo loco vt maximum, & inuictum obiiciunt illud,
quod ſcriptum eſt, oportere ipſum regnare vſq; adhuc. Et
2.Co.15 à cœlo ſuſcipi vſq; ad temporum reſtitutionem, & habere
Act.3. ſolium à dextris Dei, donec inimicos ſuperet. Quid tum?
Pſal.109 Regnum ne deſeret, aut cœlos derelinquet? Quónam im-
pellente? aut quam ob cauſam? Quam audax interpres es
tu, quàm liber, & vagus, qui non audias regni eius non eſſe
finem. Verùm id tibi accidit, quoniam ignoras, eas voces
donec, & vſq;, non diuidere præteritum à futuro, ſed illuc
vſq; ſignificare, quid autē poſtea ſit, non conſtituere. Alio
Matt.28. quin vt alia taceam, quomodo intelliges illud: ero vobiſcū
vſq; ad conſumationem ſeculi? An poſtea non eſſe futurū
dices? Atq; hæc quidem eſt vna ratio, ſed nō ſola. Id enim
tibi præterea contingit, quia nō diſtinguis ſignificationes.
Nam regnare dicitur, tum vt omnipotens, & volentium,
ac nolentium Rex, tum vt qui nos regno ſuo ſubiicit, &
ſubditione ſua conſtituit volentes, & imperium eius vltro
ſuſcipientes. ſi priore modo regnum intelligas, eius nō erit
finis. Sin poſteriore, ecquis alius finis erit, niſi vt nos manu
ſubiectos & ſeruatos ſua ſuſcipiat? Quid enim attinet eos
ſubiicere, qui ſubiecti ſunt? Tunc ergo cõſurget orbem iu-
dicaturus, & ſeruatos à perditis ſeparaturus, vt in medio
Deorum cõſiſtat, quos ipſe ſeruauit, & decernat, atq; con
ſtituat, quo quiſq; honore, manſioneq; dignus ſit. Huic ſu
biectioni & illam ſubnecte, inquis, qua filius ſubiiciatur pa
tri. Quid ais? Quaſi nunc ei ſubiectus nō ſit? aut ſubiici Deū
oporteat Deo? Tu quidem de filio, tanꝗ de latrone, aut ho
ſte aliquo Dei verba facis. Rem potius ita conſidera. Sicut
ipſe meam execrationem ſoluens dictus eſt execratio, &
peccatum is, qui ſuſtulit mundi peccatum, & pro veteri fa-
ctus eſt nouus Adam, ſic & contumaciam meam, vt totius
corporis caput ſuam facit, quandiu ergo contumax ego,
& ſeditioſus, & non ſubiectus Deo, quia non illi, ſed meis
cupiditatibus ſeruio, tandiu propter me Chriſtus nōdum
ſubiectus dicitur. At cum illi ſubiecta fuerint omnia (ſubii-
cientur autem cognitione, & commutatione) tunc & ipſe
ſubiectionem expleuerit, me ſeruatum adducens. Nihil. n.
aliud eſt, vt ego quidem ſentio hæc ſubiectio, niſi expletio
paternæ voluntatis. Subiiciet autem & filius patri, & pater
filio, ille quidem agens, hic autem probans, vt ante diceba
mus. Ita ſubiectum Deo ſubiicit, qui quod noſtrum eſt,
ſuum facit Eiuſmodi mihi videtur etiam illud: Deus Deus
Pſal.21. meus reſpice me, quare me dereliquiſti? Non enim, vt qui-
buſdam videtur, derelictus eſt aut à patre, aut à Diuinitate
ſua, quæ quaſi cruciatum timens ab eo, qui cruciabatur, re
ceſsiſſet. Quis enim ipſum aut initio naſci, aut in crucem
aſcendere coëgerat? Sed in ſe, quemadmodū dixi, noſtras
affectiones expreſsit. Nos enim ante deſpecti, ac derelicti
eramus, Nunc autem illius, qui nullis affectionibus obnò-
xius eſt, cruciatu, & morte, accepti, ſeruatiq; ſumus. Sic &
inſipientiam, & peccatum noſtrum aſſumens ea loquitur,
quæ deinceps in eo Pſalmo conſequuntur, totus enim vige
ſimus ille primus Pſalmus ad Chriſtum refertur. Eodē ſpe- Heb.5.
ctant & illa: Ipſum ex iis, quæ paſſus eſt, obedientiam didi-
ciſſe, & clamor, & lachrymæ, & ſupplicare, & exaudiri, &
reuerentia, quæ ille pro nobis in perſona ſua mirabiliter ex
preſsit, atque ſuſtinuit. Nam & Verbum nec obediēs, neq;
non obediens fuit. Hæc enim ad eos, qui ſubiecti ſunt, per
tinent, illud ad bonos, & beneuolentia dignos, hoc ad ma-
los, & plectendos ſupplicio. Vt ſerui autem forma ſe cõſer
uis, & ſeruis accommodat, & in ſe transfert aliena, me to-
tum cum omnibus affectionibus meis ipſe gerens, vt in ſe
ipſo tanquàm cerā ignis, aut terræ vaporem ſol conſumat
id, quod deterius eſt, vtq; ego per eiuſmodi coniunctionē
eorum, quæ ipſius ſunt, particeps fiam. Iccircò factis obe-
dientiam præſtat, & illam comprobat patiendo. Neque. n.
animi propoſitum ſatis eſt, quemadmodum ne apud nos
quidē, niſi rebus ipſis declaretur, Opus enim indicat, quo-
modo affectus ſit animus. Nec minus fortaſſe probandus
eſt ille ſenſus, ſi intelligamus ipſum obedientiam noſtram
explorare & omnia humanitatis artificio, ꝓpriis moleſtiis
dimetiri, vt ex ſuis noſtra cognoſcat, & quantum à nobis
exigere, & quantum nobis condonare conueniat, habita
tum patiendi, tum imbecillitatis ratione. Et paulo poſt. Il-
lud præterea, quod modo mihi venit in mentem iis, quæ di
cta ſunt, addam: In quo ipſe paſſus eſt, ſe tentari, poteſt &
iis, qui tentantur, opitulari. Hoc enim ad eandem ſenten- Heb.5.
tiam pertinet.

Ex *eadem oratione.*

AT inſtaurationis tēpore Deus erit in omnia in om-
nibus. Non pater omnino filio in ipſum ita reſolu-
to, vt ſi fax in magnum rogū, ex quo fuiſſet ad tem-
pus exempta, rurſum coniiceretur, ne Sabellii hoc dicto
corrūpantur, ſed totus Deus. cū nō amplius, vt nūc in mul
tas ptes diſtracti erimus, animiq; motibus & perturbatio
nibus obnoxii, & Dei vel nihil vel per quàm exiguū in no-
bis gerentes, ſed Deo planè ſimiles, & Deum totum, & ſo-
lum capientes. Hæc enim eſt illa perfectio, ad quam cõten
dimus. Hoc autem Paulus ipſe maximè confirmat. Quod
enim hic de Deo dicit indefinitè, alibi planè & definitè af-
firmat de Chriſto, Vbi, inquiens non eſt Iudæus, neq; Græ Col.3.
cus, circuncifio, & præputium, barbarus, ſcytha, ſeruus, li-
ber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus. Tertiū Maius enu
mera. Quartum adiunge. Deum meum & Deum veſtrum.
Si maior tantum, non autem, & æqualis diceretur, forte id,
quod loquūtur, eſſet aliquid. Sin apertè vtrūq; reperimus,
quid dicet homines, generoſi? Quid firmi habebit eorum
ratio? Quomodo quæ ſimul eſſe non poſſunt, vnquàm con
uenient. Idem cum eodem comparatum & maius, & æqua
le eſſe non poteſt. Nonne igitur perſpicuum eſt, maius ad
cauſam, æquale ad naturam referri? Id facile, & libenter
confitemur. At alius quiſpiam rationi noſtræ repugnās for
te dixerit, eo, quod ſine cauſa eſt, non eſſe minus id, quod
ex illo tali nimirum cauſa eſt. Quam enim gloriam habet
id, quod principium non habet eam obtinet & ipſum, quo
niam ex illo nullum habente principium eſt. Accedit & ge
neratio res tanta, tamq; veneranda, illis quidem, qui men-

te ſunt prædìti. Nam filio quatenus homo eſt, maiorē eſſe
patrem, verum vtiq; eſt, non tamen magnum. Quid enim
mirum, ſi Deus homine maior exiſtat? Hæc ſatis ſint aduer
ſus eos, qui ex illa voce, Maior, argumenta colligentes ſeſe
iactitant. Deus verò non verbi dicetur, ſed eius, quod cer
nitur Quomodo enim propriè ſit Dei Deus? Pater contrà
nō eius, quod cernitur, dicetur, ſed Verbi. Dupliciter enim
conſideratur, nempe vt Deus, & pater, vt vtraq; de illo vi-
ciſsim tum propriè, tum impropriè, contraria quidem ra-
tione, quàm de nobis dicātur. Nā propriè noſter eſt Deus,
non propriè autem pater. Quæ quidem nominum implica
tio, quoniam propter duplicis naturæ coniunctionem im-
mutantur, Hæreticis præbent errandi occaſionem. Cuius
ſanè rei illud indicium eſt, quòd cùm ipſæ naturæ notioni-
bus diſtant, nomina etiam diſtinguuntur. Audi Paulum lo
quentem: Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater glo-
riæ, Chriſti quidem Deus, pater autem gloriæ. Licet enim
vtrunque ſit vnum, non natura tamen, ſed coniunctione.
Quid his fieri clarius, & apertius poteſt?

Quintum dicatur, nempe ipſum accipere vitam, aut iu-
dicium, aut hæreditatem gentium, aut poteſtatem omnis
carnis, aut gloriam, aut diſcipulos, & ſiquid aliud dicitur ac
cipere. Hæc item ad humanitatem referuntur. Quæ ſi Deo
tribueris, non abſurdè admodum feceris. non enim vt ad-
uentitia tribues, ſed vt ea, quæ naturæ, non gratiæ ratione
illi adſunt ab initio. Sextum apponatur, non poſſe filium à
ſe ipſo quicquàm facere, niſi patrem viderit facientem. Ali
quem poſſe, aut non poſſe, non vno, ſed pluribus modis di
cimus. Vel quia facultas deſit, ſi vel tēpus, vel aliquid aliud
ſpectes, vt non poſſe puerum certare, aut catulum cerne-
re, aut cum hoc non poſſe pugnare. Certabit enim aliquan
do fortaſſe, & cernet, & cum alio pugnabit, qui cum hoc
Matt. 5. non poteſt. Vel quod plerunque ita ſit, vt illud: Non po-
teſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Atqui ſi ma-
ior aliqua ciuitas obſtet, forſitan abſcondetur. Vel quia
Matth. 9. non deceat, aut conſentaneum ſit, vt illud: Non poſſunt fi-
lii ſponſi ieiunare, quandiu ſponſus adeſt, ſiue corpore vi-
deatur, (nam illius tempus peregrinationis non mœroris,
ſed lætitiæ erat) ſiue vt Verbū intelligatur. Quid enim opor
tet eos corpore ieiunare, qui verbo purgantur. Vel quod
nolis, vt illud: non poſſe illic ſigna facere propter accipien-
tium incredulitatē. Ad curandum enim duo erant neceſſa
ria, & eorum, qui curabātur fides, & facultas medici. Quo-
rum cùm vnum deficeret, alterum non habebat locum.
Quanq; & hoc ad decorum referri poteſt, neq; enim dece
bat, vt qui in credulitatis morbo laborabant, curarentur.
Ioan. 7. Eodem & illud ſpectat: Non poteſt mundus odiſſe vos. Et
illud: Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? cur. n.
hæc fieri non poſſunt, niſi quia voluntas deeſt? Eſt etiam
aliquid eiuſmodi in illis verbis. Quod natura fieri nequit,
id Deo volente fieri poſſe, vt non poſſe aliquem iterum na
ſci, & acus foramen camelum non capere. Quid enim ve-
tet hæc fieri, ſi Deus velit? Ad hos omnes modos, quibus,
dicimus aliquid non poſſe fieri, accedit & ille, quem nunc
inquirimus, quo aliquid omnino fieri, & admitti non po-
teſt, vt ſi dicamus non poſſe fieri, vt Deus malus ſit, aut vt
non ſit. (Hoc enim fieri poſſe Dei potius impotentiam, q̈
potentiam declararet) aut vt id quod eſt, non ſit: Aut vt
bis duo, & quatuor ſint, & decem. Hac ratione nec fieri
poteſt, nec concedendum eſt, vt filius aliquid faciat eo-
rum, quæ non facit pater. Omnia enim quæ pater habet,
filii ſunt. Et rurſum quæ ſunt filii, ſunt etiam patris. Nihil
ergo proprium, cùm omnia ſint communia. Quandò &
ipſum eſſe commune illis, & æquale eſt, licet filius habeat il

lud à patre. Quò pertinet illud: Ego viuo propter patrem, Ioan. 6.
non quòd illi ex eo, vt hominibus, viuere & eſſe depēdeat,
ſed quòd ab eo ſit ſine tempore, & cauſa. Sed videt ne pa-
trem facientem, vt eodem modo & ipſe faciat? inſtar eorū,
qui pingunt, aut exſcribunt aliquid, cùm aliter nequeant
aſſequi veritatem, niſi exemplar intueantur, & eo duce ma
nus dirigant ſuas? Qui fieri poteſt, vt magiſtro egeat ſapien
tia, aut nihil vt faciat, niſi doceatur? Quid? quónam modo
facit, aut fecit pater? Num pro mundo hoc mūdum alium
conſtituit Deus, aliumq; futurum conſtituet, quo filius il-
los intuens & hunc prius, & mox alium conſtitueret, atque
ita mundi quatuor exiſterent, duo patris, & duo filii opera
conditi? O abſurdas ineptias. Quid cùm lepras purgat, Dæ
mones, & morbos expellit, mortuos in vitam reuocat, in-
cedit ſuper mari, & alia facit, quæcunque fecit, quem imi-
tatur? aut quando patrem illa facientem vidit? An perſpi-
cuum eſt, patrem ipſarum quidem rerum formulas præ-
ſcribere, Verbum autem non vt ſeruum, aut imperitum,
ſed vt peritum, & dominum, & (quo magis ꝓpriè loquar)
vt patrem exequi? ſic enim ego intelligo, quæ à patre fiunt,
ea ſimiliter & filium facere, vt his verbis non rerum quæ
fiunt, ſimilitudo, ſed eadem poteſtas, & dignitas indice-
tur. Huc illud item ſpectabit, ad hoc vſque tempus & pa-
trem, & filium operari. Quod tamen non id ſolùm ſignifi-
cat, verùm etiam eorum, quæ fecerunt moderationem,
& conſeruationem. Vt indicant illa verba: Facere Ange-
los ſpiritus ſuos. Et, Fundare terram ſuper ſtabilitatem ip-
ſius, cùm ſemel & hæc fundata, & illi facti fuerint. Et for
mari tonitrum, & creari ſpiritum, quorū ratio cùm ſemel
extiterit, continua tamen nunc etiam permanet.

Ex eadem oratione.

SEptimum dicatur: Deſcēdiſſe de cœlo filium, non vt fa Ioan. 6.
ceret voluntatem ſuam, ſed eius, à quo miſſus fuerat. Si
verba hæc non ab illo, qui venerat, pronuntiarētur, poſ
ſemus dicere, ſermonem hunc vt ab homine proferri, nō
quatenus ſeruator eſt, nam hoc quidem modo voluntas
eius, non eſt Deo contraria, cùm diuina effecta ſit tota, ſed
quatenus vnus è nobis eſt, quorum voluntas non omnino
diuinam ſequitur voluntatem, ſed illi ſæpe repugnat, & ni-
titur in contrarium. ſic enim & illud intelleximus: Pater, ſi Matt. 26
fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Verum tamen non vt
ego volo, ſed tua voluntas valeat. Neque enim conſenta-
neum eſt, illum ignoraſſe, vtrum id fieri poſſet, nec ne, ne-
que volūtati diuinæ ſuam oppoſuiſſe. Sed quoniam ea ver-
ba non naturæ aſſumptæ ſunt, ſed eius, qui illam aſſumpſe-
rat, id quod verbum illud, Deſcendiſſe ſatis declarat, ita re
ſpondebimus, præter patris voluntatem nullam eſſe filio
propriam voluntatem, vt propterea ipſe dicat, deſcendi,
non vt faciam voluntatem meam, nulla enim mea eſt ſe-
iuncta voluntas à tua, ſed communis eſt mea, atque tua,
quorum vt Diuinitas, ſic & voluntas eſt vna. Multa enim
hoc modo communiter dicuntur, non vt affirment, ſed
vt negent, vt illud: Non enim ad menſuram Deus ſpiritum Ioan. 3.
dat. Nam neque dat, neque ad mēſuram dat. Neque enim
Deus à Deo ad menſuram datur. Vt illud item: Neque pec
catum meum, neque iniquitas mea. Dictum enim eſt, non
quòd ita ſit, ſed quòd non ſit. Vt illud præterea: Non pro-
pter iuſtitias noſtras, quas fecimus. Non enim fecimus.
Porro ſic rem habere colligitur ex verbis, quæ deinceps ſe
quuntur. Quam enim eſſe dicit voluntatem patris? Vt om-
nis qui credit in filium, ſeruetur, & inſtaurationem vltimā
conſequatur. Hæc ne patris ſolùm voluntas eſt, an etiam fi
lii? Num

Digitized by Google

lii? Num inuitus prędicatur, & creditur? Quis id credat? In eandem ſententiam dictum etiam illud eſt, ſermonem,
Ioan. 14. qui audiebatur, non eſſe filii, ſed patris. Quomodo enim quod commune eſt, proprium alicuius, aut vnius ſit, ego ne multum quidem cogitãs deſpicere valeo, nec alius, opinor, diſpiciet. Si ea, quæ de voluntate dicuntur, ſic intelligis, rectè intelligis, mea quidem, atque adeò omnium, qui candidi atque ingenui erunt, ſententia.

Ex *eadem orationе.*

QVod octauo loco afferunt, illud eſt: Vt cognoſcant
Ioan. 17: te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chri
Luc. 18. ſtum. Et, Nullus bonus, niſi vnus Deus. Ad hoc, vt mihi quidem videtur, facillimè poteſt reſponderi. Nam ſi ſolum verum, patri tantum tribuis, vbi Veritatem ip-
Ro. 16. ſam collocabis. Certè ſi illa item verba: Soli ſapienti Deo,
1. Tim. 6. & ſoli habenti immortalitatem, & lucem inacceſſam habi
1. Tim. 1. tanti, aut, Regi ſeculorum incorruptibili, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo ad eundem modum interpretaberis, filius mortem multatus diſcedet, vel tanquàm tenebræ ſit, aut non ſapiens, nec Rex, nec inuiſibilis, nec omnino (quod omniũ quæ dicta ſunt caput eſt) Deus. Quomodo autem nõ vnà cum his bonitatem etiam, quæ maximè ſolius Dei eſt, amittet? Hæc igitur verba: Vt cognoſcant te ſolum verum Deum, mea quidem ſententia dicta ſunt, vt illi, qui non ſunt, ſed dicuntur Dii, remouerentur. Alioquin non ſubiecisſet, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum, ſi illud, ſolum verum, non de tota Diuinitate communiter pronuntiaſſet, ſed vt ipſe ab illo ſecerneretur. Nam quod pertinet ad
Matt. 19. illud: Nullus bonus, Chriſtus occurrens legis perito tentanti ſe, & ſibi vt homini bonitatem tribuenti, ſumme bonus, inquit, eſt ſolus Deus. Bonum enim etiam hominem appellat, vt cum bonus, inquit, homo de bono theſauro profert
Matt. 12. bona. Et Deus ad Saul de Dauide, dabo, inquit, regnũ bo-
Pſal. 124. no ſuper te. Et vbi ſcriptum eſt, Bene fac, Domine, bonis. Et quæcunque dicuntur hoc modo de viris inter nos laudatis, ad quos è primo illo bono tanquàm è fonte quidam bonitatis riuuli defluunt. Optimum eſt, ſi his rationibus acquieſcis. Sin minus, quid illis reſpondebis, qui argumenta tua refellentes, alibi filium ſolum dici Deum oſten
Bar. 3. dent? Vbi nam, inquies) eo nimirum loco. Hic eſt Deus tuus, & ei non comparabitur alius. Et paucis verbis interiectis. Poſt hoc in terris viſus eſt, & cum hominibus verſatus. Quibus ex verbis ſatis conſtat, hæc non de patre ſed de filio dici. Filius enim corpore aſſumpto nobiſcum verſatus eſt, & cum illis vixit, qui degunt in terris. Quod ſi vicerint, hæc non in eos qui putantur Dii, ſed in patrem dici, patrem amiſimus, qua iactura quid magis miſerum, & calamitoſum eſſe queat?

Ex *eadem orationе.*

NOno loco illud obiiciẽt: Semp vinens vt interpellet
Heb. 7. pro nobis. Rectè quidem, & myſticè admodum, atque humanè. Illud enim, interpellare, ſignificat, illum, non, vt conſuetudo multorum eſt, vltionem quærere, id enim abiectum atque humile eſt, ſed vt conciliato-
Ro. 8. rem, legationis munere pro nobis fungi. Quemadmodum & ſpiritus pro nobis dicitur interpellare. Vnus enim Deus
1. Tim. 2 Vnus & conciliator Dei, atque hominum homo Ieſus Chriſtus. Adhuc enim vt homo (nam corpus habet, quod aſſumpſit) legati munere fungitur pro ſalute mea, donec me Deum faciat humanitatis ſuæ vi, licet ex carne amplius non cognoſcatur, carnem appello carnis affectiones, & quæcunque noſtra ſunt præter peccatum. Sic etiam habemus Ieſum Paracletum, hoc eſt, aduocatum, ſeu adhor- 1. Ioã. 1.
tatorem, & conſolatorem, non quòd ſeruorum more proſtratus genibus patris obuoluatur. Abſit eiuſmodi planè ſeruilis, & ſpiritu indigna cogitatio. Neque enim patris eſt hoc poſtulare, neque filium, ſi vti Deus conſideretur, id agere æquum eſt. Sed quia nos pro quibus paſſus eſt, vt homo, cohortatur tanquàm Verbum & monitor, vt nos ſtrenuè geramus. Hoc enim mihi ea vox paracleſis ſignificat.

Ex *eadem orationе.*

DEcimo loco ignorantiam obiiciunt, & neminem
ſcire vltimam diem, aut horam, ne filium quidem Matt. 24.
ipſum, ſed patrem ſolum. Quónam modo quicquã eorum, quæ facta ſunt, ignorat ipſa ſapientia? Ipſe ſeculorum effector, qui perficit omnia, & commutat in melius? Qui rerum eſt finis? Qui tam habet cognita ea, quæ Dei ſunt, vt ſpiritus hominis cognoſcit, quæ ſunt in homine? Hac enim cognitione quid perfectius? Præterea qui fieri poteſt, vt cùm omnia, quæ ante illam horam, & in ipſo ferè finis articulo, ſciat planiſsimè, horam ipſam ignoret? Hoc profectò ſimile videtur ænigmati. Perinde enim eſt, vt ſiquis ea, ſe quæ ante murum ſunt cognoſcere dicat, ſed ipſum murum ignorare. Aut diei quidem ſcire ſe, qui ſit finis, neſcire autem, quod ſit noctis principium. Cùm vnius horum cognitio alterius quoque notitiam afferat neceſſariò. Nónne igitur omnibus perſpicuum eſſe debet, Illum cognoſcere quidem vt Deum, ſed vt hominem negare ſe cognoſcere, ſi id, quod in illo cernitur, ab eo, quod mente percipitur; ſeiungas? Quanquã vel ipſa filii appellatio, quæ niſi adiungas, cuius ſit filius, abſoluta, & incerta eſt, in hanc nos ſententiam debet adducere, vt in eam partem, quæ magis pia eſt, illam accipientes, ignorantiam ei non vt Deo, ſed vt homini tribuamus. Quæ quidem ratio ſi ſatisfacit, nihil amplius quæratur, ſin minus, reliquum eſt, vt quemadmodum alia ſigillatim, ſic etiam rerum cognitio maximarum honoris gratia ad Genitorem vt ad primam cauſam referatur. Siquis autem ne ſic quidem acquieſcit, is mihi vt qui non legerit ea, quæ à ſtudioſo, atque erudito quodam è noſtris ſcripta ſunt, videtur ignorare, filium non aliter noſſe diem, aut horam, quàm patrem. Sic enim ille concludebat. Quoniam pater nouit, nouit & filius, vt planum fiat, id à nullo niſi à prima cauſa ſciri, comprehendive poſſe. Reſtabat, vt ea perſequeremur, quæ ad illud quod ſcriptum eſt, Chriſto mandatum eſſe, eumq; mandata ſeruaſſe, & quæ patri placeant, ſemper feciſſe, quæq; ad perfectionem, & exaltationẽ eius pertinent, quæq; ad illud, ꝙ dictus eſt, ex iis, quæ paſſus eſt obedientiam didiciſſe. Vt aliquid præterea de ſummo ſacerdotio, de oblatione, de proditione, de precibus ad eum fuſis qui ſe poterat á morte liberare, de angore, de ſudore ſanguinis, de precatione, & ſiquid aliud eiuſmodi eſt, loqueremur, niſi cuiuis eſſet perſpicuum, hæc ad naturam illius humanã, quæ patiebat̃, non aũt ad eam, quæ immutabilis eſt, & lõgè ſublimior, ꝙ vt vllis affectionibus obnoxia ſit, aut aliquid huiuſmodi patiatur pertinere.

Eiuſdem ex oratione de doctrina & ſtatu Epiſcoporum.

PAter quidem ſine principio eſt, & principium eſſe intelligitur, ac dicitur, principium, inquam, vt cauſa, & fons luminis ſempiterni. Filius autem non eſt ille quidem omnino ſine principio, ſed tamen eſt rerum omnium principium. Cùm principium audis, nec tempus interponas, nec aliud quicquàm inter genitorem & genitum medium cogites, aut vlla re male inter eos, qui æterno coniuncti ſunt vinculo, interiecta, naturam ipſorum diuidas. Nã ſi filio tempus eſſet antiquius, pater prius eſſet temporis, quàm filii cauſa. Quo autem pacto eſſet temporum author, ſi eſſet ſub tempore? Aut quomodo eſſet omnium Dominus, qui ſubditione temporis contineretur? Pater igitur ſine principio eſt, quia non aliunde, ac ne à ſe quidem habet, vt ſit. Filius autem, ſi patrem vt cauſam accipis, non ſine principio. Pater enim, vt cauſa, principium eſt filii. Sin temporis principium intelligis, eſt etiam ipſe ſine principio. Neque enim temporis imperio ſubditur temporum Dominus. Si, quia corpora ſubiecta ſunt tempori, filium item illi ſubiiciendum exiſtimas, corporis experti corpus tribuis. Sin quoniam ea, quæ hic generantur, ita ſunt, vt antea non fuerint, neceſſariò colligis & filium, cùm ante non fuerit, extitiſſe, comparas ea, quæ nullam admittunt comparationem, nempe Deum, & hominem, quæ corpus habent, & quæ à corpore ſunt remotiſsima. Ergo putreſcet etiam, ac diſſoluetur, quandò corpora noſtra putreſcunt, & diſſoluuntur. Tu Deum ita generari putas, quia ſic generantur corpora. Ego contrà ſic illum non generari, quoniam ita corpora generantur. Quorum enim natura diſsimilis, eorum & ortus diſsimilis eſt. Niſi vis, vt in cæteris itẽ materiæ ſeruiat, patiens, mœrens, eſuriens, ſitiens, & omnia deniq; ſubiens, quæ vel corporis, vel ex corpore, & animo conſtantis naturæ propria ſunt. Quòd ſi non concedit mens tua, hæc illum perpeti, ne ortum quidem in eo niſi diuinum admitte. At enim, ſi genitus eſt, inquies, quomodo genitus eſt? Reſponde tu mihi prius, diſputator inuicte, ſi creatus eſt, quomodo creatus ſit, tum ex me quære, quomodo ſit genitus. in gignentem cadit affectio? & in creantem, facientemq; cadit. Nónne affectio eſt ipſa cogitatio, & ſollicitudo? & eius, quod animo complexus ſis vniuerſum, in partes diductio, & explicatio? Tempus in gignente requiritur? In tempore fiunt etiam illa, quæ creantur. Locus hic eſt neceſſarius? & illic. Eum, qui gignit ſæpe fruſtratur ſpes? fruſtratur & illum, qui creat & facit. Sic enim à vobis philoſophis hæc ipſa tractantibus didici, nonnunquàm contingere, vt quæ deſcripſerit animus, ea manus non aſſequatur, neque perficiat. At verbo, inquis rerum vniuerſitas conſtitit, & voluntate. Ipſe enim dixit, & facta ſunt ipſe mandauit, & creata ſunt. Quando Dei verbo cuncta creata ſeu facta dicis, non affers humanam creandi, faciendive rationem. Nullus enim è nobis verbo facit ea, quæ facit. Nam ſi dicta noſtra eſſent ipſa facta, quid nobis ſublimius foret, quid magis à laboribus liberum? Quare ſi verbo Deus creat & facit, non humano more creat & facit. Aut enim oſtende, hominem aliquid verbo facere, aut concede, alia ratione creare Deum, quàm hominem. Voluntate ciuitatem tibi deſcribe, & ſtatim ciuitas exiſtat. Velis filium naſci, & ilico filius præſtò ſit: Velis aliquid aliud, & id ſubitò perfectum appareat. Quòd ſi nihil horum voluntatem conſequitur tuam, Dei autem voluntatem opera conſequuntur, aliter homo creat & facit, aliter omnium creator & effector Deus. Cur igitur qui creat quidem, ſed non hominum more, is humano more cogatur gignere? Tu non eras antea, poſtea natus es, deinde generas. Et iccircò quæ non erant, facis, vt ſint. Atque adeò, vt aliquid magis reconditum dicam, ne facis quidem, vt ſint, quæ nõ erant. Erant enim, vt de leui ſcriptum eſt, in lumbis patris ante, quàm in lucem ederentur. Nullus tamen verba noſtra calumnietur. Non enim filium ita genitum dicimus, vt qui prius eſſet in patre, poſt autem editus ſit. Neq; enim imperfectus primò, deinde perfectus fuit. Qua quidem lege nos generamur & naſcimur. Iſta conſectari calumniantis eſt, & omnia quæ dicuntur, carpentis, & vellicãtis. Nos autem non ita ſentimus, non ita docemus. Sed ex quo pater eſt, (ſemper autem fuit. Nunquàm enim ante ipſum non fuiſſe mens noſtra cogitat) & filium eſſe, ſed genitum dicimus. Ita ſimul concurrunt, vt & pater ſit, & gignatur Vnigenitus, qui ex ipſo quidem eſt, ſed non poſt ipſum, vt ex principio, ſi vis, tantum cogita, ſed ita tamen, vt principium cauſam intelligas. Quod ſępius repeto craſſam & in materia depreſſam animi tui cogitationem reformidans.

Eiuſdem ex oratione. ii. de pace.

MAgno tibi, atque adeò maximo honori ducis, ꝗ filium habeas, eoq́; magis, ſi patris mores, & effigiem, vt vera imago, omnibus exprimat, nec ſi detur optio, malis habere decem ſeruorũ millia, quàm vnius eſſe filii pater, & in Deo maius aliquid opinaberis, quàm quòd ſit vnius genitor filii, qui gloriam illi non adimit, ſed adiungit, quodq́; ab eo procedat ſpiritus ſanctus? Nónne animaduertis, te dum rerum creatarum principium ſtatuis, nempe filii, & ſpiritus, quos creatos eſſe contendis, nec principium honorare, & ea, quæ ex ipſo extant principio, afficere contumelia? Illud quidem, quoniam rerum, quæ paruæ, nec ſatis Diuina Maieſtate ſunt dignæ, principium aſſeris: Illos verò, quoniam & paruos fingis, & non ſolùm creatos, verùm etiam rerum omnium, quæ creatæ ſunt, abiectiſsimos? Siquidem & earum cauſa, & in tempore, tanquàm inſtrumenta artifici ante res, quas ex arte facturus eſt, cùm prius non eſſent, ob id extiterunt, vt per illa crearet, & faceret, ſiquid vellet Deus, tanquàm ad id præſtandum voluntas eius non eſſet ſatis. Quicquid enim alterius cauſa fit, eo cuius fit gratia, viſius & deterius eſt. Ego verò, qui Diuinitatis principium ita conſtituo, vt ſine tempore ſit, nec ſeparari, aut vllo termino circunſcribi queat, & principium, & ea, quæ ex ipſo exiſtunt principio, pariter honore proſequor. Illud, quia talium principium ſit: Hæc quòd ita ſint, & talia, & ex tali, nec tempore, nec natura, nec maieſtate diſiuncta, ſed (quanuis hoc ſit admirabile) ita vnum, vt diſtincta ſint: ita diſtincta, vt vnum ſint, nec minus mutuo hoc inter ſe habitu ſimul omnia laudanda, quàm vnumquodque eorum per ſe, ſi ſigillatim cogitatione, atque animo comprehendantur. Trinitas perfecta ex tribus cõſtat perfectis, ex vnitate commota propter diuitias bonitatis: ex binario ſupergrediente, propterea quòd ſuper materiam & formam, ex quibus corpora conſiſtunt, egreditur: ex ternario definito propter perfectionem, (Numerus enim ternarius binarii compoſitionem primus tranſcendit) vt neque anguſta Diuinitas maneat, neque in infinitum diffundatur. Id enim eſſet indecorum, hoc autem confuſum. Illud Iudæorum omnino, hoc Græcorum multiplicem Deorum turbam confingentium. Ad hæc non inerudite fortaſſe, nec ſtultè, ſed valde conſiderate perpendo,

atque perſpicio, tibi quidem, ſi filium genitum admittas, nullum periculum imminere, vt qui generat, in earum, quæ in corpora & materiam cadunt, affectionem aliquã incurrat, cùm non ſit corpus. Procul enim abſcedát, cùm de Deo loquimur, communes iſtæ ſuſpiciones, vt timeamus, vbi nullus eſt timor, &, quod dici ſolet, fruſtra impii ſimus. Mihi verò, ſi creatum admiſero illud inſtare periculum video, vt Diuinitatem offendam. Neque enim Deus eſt is, qui creatus eſt, nec dominus, qui conſeruus, licet in eorum, qui creati & ſerui ſunt, numero primas ferat, & hac vna re ſe contumelia affectum demulceat. Nam qui debito honore aliquem priuat, non magis eum decorat, quòd ei aliquid aliud impartiatur, quàm ignominia afficit ex eo, quod illi adimit, licet ea res, quam attribuit, honoris ſpeciē præferat. Quòd ſi tibi in generatione affectiones occurrunt, occurrunt etiam mihi in creatione, ſine quibus nihil creatum animaduerto. Si tu non eſſe genitum affirmas ex opinione tua: & ego non eſſe creatum aſſero ex veritate. Sed iam reliquam orationis partem accipe tu, qui creatum appellans audes eum, qui paruus eſt, æqualem dicere.

Euſdem ex oratione. ii. in Paſcha.

HAec obiicis Deo? Propterea putas illum abiectiorem, quòd linteo ſuccingitur, & diſcipulorum pedes lauat, optimamq; ad exaltationem & gloriam viam humilitatem, & demiſsionem eſſe declarat? Quòd propter animam humi deiectam deprimitur, vt id, quod peccato afflictum deorſum tendebat, excitet, atque extollat? Cur non ei ſimul etiam crimini vertis, quòd cum publicanis, & apud publicanos comedit, vt ipſe quoque lucref aliquid? Quidnam? ſalutem peccatorum. Vt ſi quis medicum accuſet, quòd ad ægrotantium morbos, & vulnera inſpicienda ſeſe demittit, fœtoremq; perfert, vt eos curet. Aut ſiquis reprehendat eum, qui humanitate compulſus in foſſam deſcendit, vt iumentum prolapſum, quemadmodum lex præcipit, excitet, ac ſubleuet. Miſſus ille quidē eſt, ſed vt homo. Duplex enim erat. Quamobrem & eſuriuit, & ſitiuit, & mœrore affectus eſt, & lachrymauit corporis lege. Quid ſi etiam vt Deus? Quid tum? Miſsionem, ac legationem illam bonam patris voluntatem interpretare, cui ſua ille refert accepta, eumq; tempore carentem colit, vt principium, ne ab ipſo diſcrepare videatur. Quandoquidē & traditus dicitur, & ſe ipſe tradidiſſe ſcribitur & ſuſcitatus atque aſſumptus à patre, & ſe ipſe ſuſcitaſſe, atque in cœlum aſcendiſſe. Illa bonæ voluntatis ſunt, hæc poteſtatis. Tu autem quæ humilia, & abiecta ſunt commemoras, ſublimia vero, atque præclara prætermittis. Quòd mortuus ſit, expendis. Quòd autem vltrò mortem oppetierit, non cōſideras. Talia Verbum nunc etiam patitur, dum ab aliis vt Deus colitur, atq; confunditur, ab aliis vt caro deſpicitur, & ſeparatur. Vtris magis iraſcaſ, aut potius ignoſcat? Illis ne, à quibus male contrahitur? an illis, à quibus diſcinditur? Oportebat enim vt & illi perſonas numero diſtinguerent, & hi eas Diuinitate coniungerent. Carne ipſius offenderis? Id Iudæis etiam accidebat. Num & Samaritanum (vt quod ſequitur taceam) illum appellas? Tu Diuinitati non credis, Quòd ne Dæmones quidem faciebant. O Dæmonibus magis incredule, & Iudæis magis ingrate. Hi filii appellationem æqualis honoris vocem exiſtimabant, illi eum, à quo eiiciebantur, Deum agnoſcebant. Ex iis enim, quæ patiebantur, id ſibi perſuadebant. Tu autem nec æqualitatem ſuſcipis, nec Diuinitatem confiteris.

Item aduerſus Arianos & Eunomianos, Gregorii Nyſſæ Pontificis ex oratione ad ſimplicium ſcripta de filio.

VEtat Deus per Prophetam, ne quem Deum recentem, Deum exiſtimemus, neve Deum alienum colimus, aut adoremus. Perſpicuum eſt, recentem appellari, qui ab æternitate non eſt, ècontrario autem æternum dici, qui non eſt recens. Pſal. 80. Quamobrem qui Vnigenitum ab omni æternitate Deum ex patre eſſe non credit, is eum recentem eſſe non negat. Quod enim æternum non eſt, id recens eſt omnino. Quicquid autem eſt recens, non eſt Deus. Quemadmodum oſtendit ſcriptura, Non erit, inquiens, in te Deus recens. Qui igitur eum aliquando non fuiſſe aſſerit, is Diuinitatem ipſius negat. Præterea Deum alienum prohibet adorare, qui Non adorabis, inquit, Deum alienum. Alienus eſt, qui à proprio Deo noſtro ſeiunctus conſideratur. Deute. 5. Quis autem proprius noſter Deus? Verus nimirum Deus. Quis alienus? Qui diuerſam à vero Deo naturam habet. Itaque cùm proprius noſter ſit verus Deus, Deus Vnigenitus, vt affirmant Hæretici, non eſt eiuſdem naturæ, qua verus Deus, non eſt noſter, ſed alienus Deus. Oues autem, vt in Euangelio ſcriptum eſt, alienū nō audiunt. Qui creatū eſſe ipſum dicit, à veri Dei natura alienū facit. Ioan. 10. Quid igitur faciunt, qui creatū aſſerunt, adorant ne illum, nec ne? ſi non adorant, Iudæos imitantur, qui Chriſti negant adorationem. Sin adorant, ſunt Idololatræ, cùm alienum adorent à verò Deo. Iam æquè impium eſt, & filium non adorare, & adorare alienum Deū. Proinde veri patris verum filium debemus eſſe Deum dicere, vt adoremus eum, nec condemnemur, tanquam alieni Dei adoratores. Ad eos autem, qui illud ex Prouerbiis: Dominus creauit me: tanquàm firmum aliquod argumentum depromūt, Pro. 8. quo rerum omnium procreatorem creatum probent, reſpondendum eſt, Deum vnigenitum multa propter nos factum eſſe. Nam cùm Verbum ſit, caro factus eſt: cùm ſit Deus, factus eſt homo: cùm ſit expers corporis, factus eſt corpus, & peccatum, & execratio, & ſecuris, & panis, & ouis, & via, & oſtium, & petra, & alia eiuſdem generis multa, cùm eorum nullum eſſet, ſed ea propter nos, ita ſalutis humanæ curandæ conſilio requirente, factus ſit. Quemadmodum igitur, cùm ſit Verbum, factus eſt caro: cùm Deus ſit, factus eſt homo: ſic etiam cùm creator ſit, propter nos creatus eſt. Caro enim eſt creata. Vt igitur per Prophetam locutus eſt, ſic, Eſa. 49 inquiens, dicit Dominus formans me ex vtero ſeruum ſibi, ita locutus eſt etiam per Solomonem, Dominus, inquiens, creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua. Quapropter & is, qui vt ex verbis Prophetæ colligitur, in vtero virginis formatus eſt, ſeruus eſt, non Dominus, homo nimirum ille, in quo patefactus eſt Deus. Et qui hic creatus eſt ad initium viarum ſuarum, non eſt Deus, ſed homo, in quo nobis Deus patefactus eſt, vt corruptam humanæ ſalutis viam renouaret. Quare cùm Duo in Chriſto cognoſcamus, Diuinitatem nimirum, & humanitatem. Diuinitatem in natura Dei, humanitatem in natura hominis, quem induit, vt genus humanum ſeruaret, conſentaneum eſt, vt quod æternum eſt, aſsignemus Diuinitati, quod autem eſt creatum, Humanitati tribuamus. Quemadmodum

enim apud Prophetam in vtero formatus eſt ſeruus, ſic apud ſolomonem per ſeruilem iſtam conditionem creatã in carne patefactus eſt. At cùm argumentãtur hoc modo: ſi erat, non eſt genitus, & ſi genitus eſt, non erat, animaduertant ea, quæ ad ortum carnis pertinent diuinæ naturæ tribui non oportere. Corpora enim, cùm nõ ſint, generantur. Deus autem ea, quæ non ſunt, facit, vt ſint, non ipſe, cũ non ſit efficitur. Quocirca Paulus cum gloriæ ſplendorem appellat, vt doceat nos, quemadmodum lux ex face prodiens, & ex natura facis ſplendentis eſt, & cum illa eſt, nam ſimulatq; fax apparuit, lux ex ipſa pariter effulſit, ſic etiam filium ex patre eſſe, & ſine filio patrem fuiſſe nunquàm. Sicut enim fax eſſe non poteſt ſine luce, ſic gloria patris ſine filii ſplendore eſſe non poteſt. Quamobrẽ vt ille, qui ſplendorem eſſe dicit, gloriam item eſſe teſtatur, quæ niſi eſſet, nec ſplendor ex illa fulgeret, ita qui ſplendorem aliquãdo negat fuiſſe, tunc non fuiſſe gloriam oſtendit cùm ſplẽdor non erat, non poteſt enim eſſe gloria ſine ſplendore. Sicut igitur de ſplendore non licet dicere: ſi erat, genitus nõ eſt, ſi genitus eſt, non erat: ſic amentis eſt ea de filio, qui ſplendor eſt, loqui. Qui verò minus, & maius de filio, & patre dicunt, diſcant à Paulo, ea, quæ menſuram non capiunt, metiri non oportere. Apoſtolus enim filium patris ſubſtantiæ figuram appellat. Docet hæc Magnus etiam Ioannes, In principio, inquiens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Dicens enim, In principio erat, non autem poſt principium, oſtendit principium nunquàm fuiſſe ſine Verbo. Subiiciens autem, & Verbum erat apud Deum, filio vt apud patrem exiſtenti nihil deeſſe demonſtrat. Cum toto enim Deo totum Verbum conſideratur. ſiquid enim propriæ Verbi deeſſet amplitudini, vt cum toto Deo eſſe non poſſet, neceſſe foret id, quod in Deo Verbum excederet, eſſe ſine Verbo exiſtimare. At amplitudo Verbi totam exæquat amplitudinem Dei. Maius igitur & minus nullum in naturæ diuinæ conſideratione locũ habet. Iam qui genitum ingenito natura diſsimilem affirmant, Exemplo Adam, & Abel diſcant non inſanire. Adã enim naturali hominum lege non eſt generatus, Abel autem ex Adam generatus eſt, Neque tamen propterea fit, quominus eorum vterque ſit homo, tam ille, qui generatus eſt, quàm ille, qui ſine generatione factus eſt. Nullam igitur in ratione diuinitatis exploranda naturæ differentiam dicimus proficiſci ex eo, quod pater ingenitus, filius autem genitus ſit, ſed quemadmodum in Adam & Abel vna eſt humanitas, ſic vnam eſſe in patre & filio Diuinitatem.

Heb. 1. / Heb. 1.

Eiuſdem ex oratione de filii & ſpiritus Diuinitate.

EVnomii diſcipuli, filius, inquiunt, aliquando nõ erat. Si filius non erat, ne pater quidem omnino. Si ſplendor non erat, ne ſplendens quidem. Si figura nõ erat ne ſubſtantia quidem. Si potentia non erat, ſi ſapientia nõ erat, ſine quibus non eſt Deus, nec Deus quidem erat. Neque enim cogitare poſſumus gloriam ſine ſplendore, aut ſubſtantiam ſine figura, aut ſine ſapientia ſapientem, aut ſine potentia potentem, aut denique ſine filio patrem. Ex his igitur, quæ dicta ſunt, demonſtratum eſt, eum qui filiũ tollit, & patrem tollere. Vbi autem filius non colitur, nec pater eſſe creditur, tota Diuinitas aufertur. Porrò Diuinitatẽ auferre nullius eſt, niſi Epicurei. Patet ergo iſtius opinionis authores eſſe Epicureos.

Ex eadem oratione.

SEntentias quaſdam abſcindunt è ſcriptura, quas imperitioribus obiiciant. Dicunt enim, ipſum Dominum ſe miſſum eſſe confiteri. Tu ergo illum à patre miſſum noſti, & cum, à quo miſſus eſt, ſimul eſſe cum illo non accepiſti? Qui miſit me, inquit, mecum eſt. Ex quibus verbis poteras intelligere, illum ita mitti, vt non diſiungatur. Mittitur enim pro ſua in homines beneuolentia. Non ſeparatur, quia natura ſecari non poteſt.

Ex eadem oratione.

AIunt rurſus, Filium ſe patri minorem confiteri. Pater enim, inquit, maior me eſt. Atqui idem ipſe illud etiam dixit: Ego in patre & pater in me eſt. Si Ioan. 14.
maior eſt filio pater, quomodo quod maius eſt, á minore capitur? ſi minor filius patre, quomodo ab eo, quod minus eſt, maius impletur? Maior enim in minore nimis anguſtè concluditur. Minor autem maiorem vt compleat non aſſequitur. Vt neceſſe ſit, deficere filium in patre, & patrem in filio redundare, atque ita ex ſententia iſtorum mentiri, qui ego, inquit, in patre, & pater in me eſt. cùm deberet dicere, (ſi minor eſt) ego in parte patris, & pars patris in me eſt. Sin totus pater in toto filio eſt, & totus filius in toto patre, vbi nam eſt, quod redundat? Vbi nam id, quòd deficit? Verum quid multis opus eſt, cùm vno verbo poſſumus omnes ipſorum nugas confutare? Qui cùm in forma Dei Philip. 2.
eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Dic mihi. Tu æqualem audis, & cogitas inæqualem? O inanem doctrinam, quæ quod æquale eſt, inæquale interpretatur. Dixit igitur; Qui miſit me, maior me eſt, Conſideremus cu- Ioan. 14.
ius ſit hæc oratio & quomodo miſſus ſit, in forma ne Dei manens, an ſerui formam accipiens: in plenitudine Diuinitatis, an in ſerui forma ſemetipſum exinaniens. Diuina profectò virtus, & natura, quæ vbiq; eſt, quæ per omnia commeat, quæ complectitur omnia, meritò mitti non diceretur. Nihil enim ipſa vacuum eſt, vt ſi mittatur, alicubi eſſe poſsit, vbi antea non fuerit. Nam vi ſua moderatrice conſeruatriceq; cuncta comprehendens non habet, quo tanquàm in vacuum tranſcendat, ſed implet omnia. Quare filii ex ſententia patris ad imbecillitatem, infirmitatemq; noſtram deſcenſus, atque profectio miſsio dicitur. Tranſitus enim ab immortali natura ad mortalem hanc vitam non Domini motum in loco, ſed excelſæ Diuinitatis ad carnẽ abiectam atq; humilem ſuſcipiendam acceſſum indicat. Deſcendit igitur non Verbum nudum apparens, ſed caro factum. Itaque humanitatis habita ratione maiorem eum, qui non cernitur, illo qui conſpicitur, eſſe confitetur. At cùm ad Diuinitatem cognoſcendam nos ducit, ea maioris, & minoris ceſſat comparatio, Et pro his vnitas prædicatur. Ego enim, inquit, & pater vnum ſumus. Ioan. 10.

Item contra Arianos. Magni Ioannis Chryſoſtomi ex interpretatione illorum verborum, Faciamus hominem.

HIc & Arii opinionem approbantibus lethale vulnus infligit. Non enim imperantis more dixit: Facito: tanquàm minorem, aut eſſentia inferiorem alloqueretur. ſed parem honoris gradum oſtendens, Faciamus, inquit: Et quæ deinceps ſequuntur magnam nobis eſſentiæ declarant ſimilitudinem.

Eiuſdem

Eiuſdem ex interpretatione illorum verborum: Et aſſumpſit Deus hominem, quem formauerat.

IN ipſo ſtatim principio duo poſuit. Neq;.n. dixit, Dñs,
& tacuit, ſed adiecit, Deus. Duobus hiſce verbis, Dñs
Deus, reconditum & arcanum quiddam nos docens. Vt
ſcire poſsimus, ſiue Dñm, ſiue Deum, audiuerimus, inter
hæc duo nomina nihil intereſſe. Ne igitur audiens, Paulum
1. Cor. 8. ita dicentem: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus Do
minus Ieſus Chriſtus, per quẽ omnia, putes, in his vocibus
eſſe diſcrimen aliquod, & vno quidem maius, altera minus
indicari, iccirco vtraq; promiſcuè & cõiter vtitur ſcriptu-
ra, ne liceat hominibus pugnacibus rectam doctrinam cõ
tentionibus & ſuſpicionibus ſuis peruertere & cõturbare.

Eiuſdem ex interpretatione in illa verba: In principio erat Verbum.

ILlud: In principio erat Verbum non ſignificat, inquiũt,
æternitatem. Idem enim de cœlo, & terra dictum eſt.
O inſignem impudentiam, & magnam temeritatem. Ego
tibi de Deo loquor, & tu mihi terram, & homines è terra
conflatos in medium affers? Ergo quoniam homines filij
Pſal. 81. Dei dicuntur, & Dij, Ego enim, inquit, dixi, Dij eſtis, & filij
excelſi omnes, Vnigeniti Diuinitatem in dubium vocabis,
eumq́; nihil amplius habere, q̃ te, dices? Minimè verò, in-
quis. Atqui ſic agis, licet verbis haud ita loquaris. Cùm.n.
ipſum natura filium neges, quid aliud moliris, niſi vt filium
eſſe per gratiam probes? Sed teſtimonia, quæ ab iſtis affe-
runtur, conſideremus. In principio, inquit, fecit Deus cœ-
lum, & terram. Terra autem erat inuiſibilis, & incompo-
ſita. Et, Fuit vir de Ramathaim Sobim. Hæc iſti putant,
admodum firma, & valida argumenta, & ſunt illa ſanè fir-
ma, & valida ad doctrinam noſtram comprobandã. Nam
ad confirmandam deteſtabilem ipſorum opinionem nihil
poteſt infirmius cogitari. Dic.n. obſecro, quid commune
habet illud, Fecit, cum hoc, Erat? Quid rurſum Deus, cum
homine? cur commiſces ea, quæ miſceri nequeunt? cur ea,
quæ ſunt diuiſa, confundis? Et ea, quæ ſuperiora ſunt, in-
feriora conſtituis? Hic enim non ſolum illud, Erat, indicat
æternitatem, ſed etiam illud, Verbum erat: & illud, In prin-
cipio erat. Quemadmodum.n. illud: Qui eſt, cùm de hoĩe
dicitur, inſtans duntaxat tempus ſignificat, cùm autem de
Deo, æternitatem declarat, ſic & illud, Erat, ſi ad naturam
noſtram referatur, tempus præteritum, idq́; terminatum
oſtendit, ſin referatur ad Deum, æternitatem.

Ex eodem loco.

NAe, ait. Sed Petrus dixit hoc planè, & palam. Vbi, &
Act. 2. quando? cùm Iudæos alloquens, Dominum ipſum,
inquit, & Chriſtum Deus fecit. Cur non & id, quod
ordine ſtatim ſequitur, addidiſti? nempe, Hunc Ieſum, quẽ
vox crucifixiſtis. An ignoras eorum, quę dicta ſunt, partim
ad immortalem naturam, partim ad curandæ ſalutis huma
næ conſilium pertinere? Quæ ſi ſecus habent, & tu ſimpli-
citer omnia refers ad Diuinitatem, Deum etiam pati vis,
ſin pati illum negas, ne factum quidem eſſe concedis. Si.n.
ex diuina illa natura, quæ verbis explicari non poteſt, ſan-
guis fluxiſſet, & ipſa pro carne clauis in cruce dilaniata, &
conſciſſa eſſet, argumentum tuum hoc loco probabile vi-
deretur. Quòd ſi hæc tam execranda ne Diabolus quidem
ipſe diceret, cur iſtam tu nulla venia dignam fingis ignorã-
tiam, quam ne Dæmones quidem ipſi præ ſe ferrent? Quã-
quam verba illa: Dominus, & Chriſtus, non eſſentiæ ſunt,
ſed dignitatis. Dominus.n. poteſtatem, Chriſtus vnctionẽ
ſignificat. Quid igitur dices de filio Dei? ſi enim, quemad-
modum vos ſentitis, creatus eſſet, hoc nõ haberet locum.
Non.n. eum prius factum elegit tunc Deus. Nec aduenti-
tium ille ſed per naturam, & eſſentiam habet imperium.
Interrogatus enim, an eſſet Rex, Ego inquit ad hoc natus Io. 18.
ſum. Petrus autem de illo tanq̃ electo & cooptato verba fa
cit. Tota.n. illius oratio ad explicandum diuinum ſalutis hu
manæ conſilium pertinet. Iam quid miraris Petrum ita lo-
qui, cùm Paulus alloquens Athenienſes eum hominem ſo-
lum appellet, in viro, inquiens, quem ſtatuerat, fidem om- Act. 17.
nibus præbens, cùm illum à mortuis ſuſcitarit. Nihil autem
de forma Dei loquitur, nec eum ipſi æqualem, nec gloriæ
ſplendorem ipſius eſſe dicit. ac merito id quidem facit. Ne
que enim tempus, eiuſmodi verba poſtulabat, cùm ſatis
tũc eſſet Paulo, ſi illis perſuaſiſſet, eum & hominem eſſe, &
ſurrexiſſe. ſic egit & ipſe Chriſtus, à quo Paulus edoctus ita
rem gerit. Neq; n. ſtatim Diuinitatem ſuam nobis patefe-
cit. Sed primo quidẽ putabatur eſſe Propheta, & Chriſtus
ſimpliciter homo. Deinde ex factis & verbis apparuit id,
quod erat. Iccirco & Petrus principio hac ratione vtitur.
Hanc.n. primam ad Iudæos concionem habuit. Et quia
nihil de Diuinitate perſpicuum diſcere poterant, ob id in
eo commoratur, vt diuinum humani generis ſeruandi con
ſilium explicet, quo ſibi ad reliqua docenda aditum pate-
faciat. Ac ſiquis totam concionem ipſam à principio per-
legat, reperiet id, quod dicimus eſſe clariſsimum. Nam &
ipſe virum eum vocat, & in eius morte, & reſurrectione, &
humano ortu explicandis immoratur. Et Paulus cùm dice Rom. 1.
ret, eum factum ex ſemine Dauid ſecundum carnem, nihil
aliud nos docuit, niſi verbum illud, Fecit, ad humanitatem
eius eſſe referendum. Quod nos item cõfitemur. Sed filius
tonitrui de natura illius, quæ verbis explicari non poteſt,
quæq́; eſt ante ſecula nunc loquitur. Quamobrem verbum
illud: Fecit, omittens dixit: Erat.

Ex eodem loco.

AVdiſti: In principio erat Verbum. Quid intelligis ex
hoc principio? Nónne id planè. Nempe ipſum eſſe
ante res quæ mente ſolum comprehenduntur, & an
te ſecula? Quòd ſi aliquis dicat, qũo poteſt, ſi filius eſt, non
eſſe iunior patre? Quod.n. ex aliquo eſt, id illo, ex quo eſt,
neceſſario poſterius eſſe dicimus. Hæc ſunt hominum ar-
gumenta rebus humanis conuenientia. Et qui hoc quærit,
alia magis etiam abſurda quæret. Itaq; nos ne audire qui-
dem hæc oportebat. De Deo enim nunc nobis eſt ſermo,
non de hominum natura, quæ iſtiuſmodi argumentorum
ordini, & neceſsitati obnoxia eſt. Verùm vt infirmioribus
ſatisfiat, ad hæc item reſpondebimus. Dic mihi. Splendor
ſolis ex ipſáne ſolis natura, an aliunde manat? Neceſſe pror
ſus eſt, niſi planè ſenſibus etiam cares, vt eum ex ſolis natu-
ra manare fatearis. Attamen cùm ex ſolis natura ſplendor
perueniat, non dicemus illum natura ſolis eſſe poſteriorẽ.
Nunquam.n. ſine ſplendore ſol extitiſſet. Quòd ſi in corpo
ribus iſtis quæ ſenſibus percipimus, & intuemur, aliquid ex
aliquo ſic eſſe conſtat, vt eo, ex quo eſt, poſterius non ſit,
cur non credis, in ipſa natura, quæ nec cerni poteſt, nec
enarrari, idem eſſe, ea quidem ratione, quæ tali naturæ con
ueniat? Hac.n. de cauſa & Paulus eum ſplendorem appel-
lauit, vt illum & ex patre, & ſimul cum patre æternum de-
monſtraret. Quid? nónne ſecula per ipſum facta ſunt oĩa,
& omne ſpatium? Neceſſe eſt, te, niſi deſipis, id confiteri.
Nihil igitur medium inter filium & patrem. Quòd ſi nihil
inter eos medium intercedit, filius non eſt poſterior, ſed

æternus cum patre. At illa verba, ante, & poſt, temporum
differentias indicant, & ſine ſeculo, & tempore nulla ſunt.
Temporibus autem, & ſeculis ſuperior eſt Deus. Iam ſi fi-
lij principium ais omnino comprehenſum eſſe, vide, ne ea
dem ratione & argumento cogaris & patrem ſub princi-
pio antiquiore quidem, ſed principio tamen conſtituere.
Dic enim mihi, nónne terminum quendam & principium
ita præponis filio, vt ab eo ſurſum progrediaris ad patrem?
ſic apparet. Dic igitur & illud mihi, quanto ſpatio pater an
tecedat. Nam ſiue paruum, ſiue magnum protuleris inter-
uallum, ſub principio patrem collocabis. Perſpicuum.n.
eſt, te ſpatium in medio interiectum, ſeu magnum, ſeu par
uum ſit, dimetiri. Quod fieri nequit, niſi ex vtraque parte
principium aliquod ſit. Quamobrem & patri, quantum in
te eſt, principium dediſti. Vt iam per vos ne pater quidem
ſine principio ſit.

Ex eodem libro.

LIbenter ab iſtis, qui cõtradicunt, & illud audiuerim,
Eſa. 44. b. quid ſibi velint ea Prophetę verba: Ante me non fuit
alius Deus, nec erit poſt me. Num eſſentiam negabi
tis Vnigeniti? Neceſſe.n. eſt vt vel hoc audeatis, vel vnam
ſuſcipiatis in perſonis propriis patris & filij Diuinitatem.
Quo autem pacto verum illud erit: omnia per ipſum facta
ſunt? Nam ſi illo ſeculum eſt antiquius, quo quod ante ip-
ſum eſt, per eum fieri potuit? Videte ad quantam audaciã
ſemel à veritatis ratione declinantes peruenerint. Cur.n.
Euangeliſta nõ dixit, eum, cùm antea nõ eſſet, fuiſſe factũ?
id quod de omnibus pronuntiat Paulus, vocans, inquiens,
Rom. 4. ea, quæ non ſunt, tanq; ſint: ſed quod huic contrarium eſt,
In principio, inquit, erat? Quia res ita poſcebat. Deus enim
nec fit, nec habet quicquam antiquius. Sed hæc Græcorũ
ſunt verba. Dic igitur & illud mihi. Nónne procreator re-
bus procreatis ſic antecellit, vt cum illis nequeat compa-
rari? Vbinam igitur erit hæc excellentia, ſi quod ex nihilo
factum eſt, ei dicatur ſimile? Si filius non eſt æternus cum
patre, quo infinitam eſſe dices vitam illius? Si.n. à parte ſu-
periori principium habet, licet non habeat finem, non eſt
infinitus. Infinitum.n. vtrinq; termino careat, neceſſe eſt.
Quod quidem Paulus declarauit, cùm diceret: Neq; initiũ
Heb. 7. dierum neq; vitæ finem habens. Sic.n. infinitum, quod &
principij, & finis expers eſſet, oſtendit, cùm neutra ex par
te termino concludatur, quoniam ex altera fine, ex alte-
ra principio careat. Iam cùm vita ſit, quo fuit, vnquam,
cùm nõ eſſet. Vitam.n. & ſemper eſſe, & principio, ac fine
carere omnes confitebuntur. Qui.n. eſſet aliorum vita, ſi
ipſa aliquando non eſſet? cur igitur, inquis, principium ſta
tuit Euangeliſta, In principio dicens? Tu vocem illam, In
principio conſideras, nec attendis, quid ſequatur. In prin-
cipio enim, inquit, erat Verbum. Quid? cùm de patre Pro
Pſal. 89. pheta dicit: A ſeculo vſque in ſeculum tu es, num terminos
illi ſtatuens ita loquitur? minimè verò, ſed æternum ſigni-
ficat. Sic etiam hoc loco cogita. Nullos.n. fines præſcribẽs
ita locutus eſt. Neq;.n. dixit, Habebat principium, ſed, In
principio erat, ducens te illuc, vt ſine principio filium co-
πρὸς τὸν gites. Sed ecce, inquis, cùm patrem dicit Deũ, articulum
θεόν. καὶ addit, quem de filio loquens prætermittit. Quid? cùm Apo
θεὸς ἦν ὁ ſtolus dicit: Magni Dei, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti.
λόγος. Et rurſum, Qui eſt in omnibus Deus, nónne articulum ad
Tit. 2. iungit de filio loquens? Contra de patre verba faciens il-
τοῦ μεγά lum omittit, vt cùm ad Philipenſes ſcribit ad hunc modũ:
λου θεοῦ. Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt,
ὁ ὢν θεός. eſſe ſe æqualem Deo. Et ad Romanos, Gratia vobis, inqt,
Philip. 2. & pax à Deo patre noſtro, & Dño Ieſu Chriſto. Quãquam
ἴσα θεῷ.

& ſuperuacaneum erat, hic articulum apponere, cùm an- Rom. 1.
tea ſemper adiunctus ſit Verbo. Quemadmadum.n. cùm ἀπὸ θεοῦ
de patre loquens dicit, Spiritus eſt Deus, quãuis ad illam
vocem, Spiritus non addat articulum, Deum tñ non nega
mus corporis expertem eſſe, ſic etiam hic, licet filio non
adhibeatur articulus, non propterea filius non oſtenditur
Deus. Cùm.n. dicat Deus, & Deum, inter hanc Diuinitatẽ
nihil medium nobis eſſe ſignificat. Quinetiam cùm antea
dixiſſet, Et Deus erat Verbum, ne quis Diuinitatem filij
minorem exiſtimaret, ſtatim veræ Diuinitatis indicium ac
notam affert etiam æternitatem. Hoc enim, inquit, erat in
principio apud Deum, & procreatorem indicat eſſe, Oĩa
per ipſum, inquiens, facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt ne
vnum quidem, quod factum eſt. Quam quidem Diuinita
tis & eſſentiæ ſuæ notam & pater per Prophetas vbiq; ad-
hibet, Et hoc demõſtrationis genere ſemper vtuntur Pro
phetæ, non ſimpliciter ſed ſimulachrorum gloriam impu-
gnantes. Dei enim, inquit, qui cœlum, & terram non fecé Hie. 10 b
runt, perdãtur. Et rurſum, Ego, inquit, manu mea cœlum Eſa. 44 d.
extendi. Et hoc Diuinitatis indicio paſſim vtitur. At Euan
geliſta ne his quidem verbis contentus. Vitam præterea,
& Lucem ipſum appellauit. Quamobrem ſi ſemper cum
patre erat: Si omnia ipſe fabricatus eſt: Si omnia procrea-
uit, & omnia fouet, id enim per verbum illud, Vitam, ſigni
ficatur: Si omnia illuſtrat, quis adeo ſtultus eſt, vt dicat,
Euangeliſtam his verbis voluiſſe minorem filij Diuinitatẽ
oſtendere, quibus maxima poteſt æqualitas & ſimilitudo
demonſtrari? Ne confundamus res procreatas cum ipſarũ
procreatore, alioquin illud item in nos vſurpabitur. Et co-
luerunt creaturam magis, q̃ creatorem. Rom. 1.

Eiuſdem in illa verba: omnia per ipſum facta ſunt.

SI præpoſitionem illam, Per, imminutionis notam exi-
ſtimas audi Paulum dicentem: Tu, Dñe, in principio
terram fundaſti, & opera manuũ tuarũ ſunt cœli. Qđ Heb. 1.
igitur de patre vt procreatore dictũ eſt, id de filio dicit itẽ
vt procreatore, non autem cuipiam ſubminiſtrante. Porrò
dictum eſt hic illud, Per ipſum, nulla alia de cauſa, niſi vt ne
filium ingenitum eſſe ſuſpiceris. Nam quòd filius non ſit in
ferior patre, quantum pertinet ad mundi procreationem,
audi ipſum dicentem: Quemadmodum pater ſuſcitat mor Io. 5.
tuos, & viuificat, ſic et filius quos vult, viuificat. Si igitur de
filio & in veteri teſtamento dictum putas: Tu in principio Pſa. 101.
Domine terram fundaſti, Perſpicua eſt ipſius dignitas pro
creationis. Quòd ſi de patre vis hæc Prophetã dixiſſe, cùm
ea Paulus filio tribuat, idem conficitur, Neq; enim illa fi-
lio congruere Paulus ſtatuiſſet, niſi communem illius di-
gnitatis honorẽ exiſtimaſſet. Summæ enim fuiſſet audaciæ
quod naturę illi, cui nihil comparari poteſt, conuenit, id na
turæ inferiori, deteriorią; tribuere. Verùm inferior non eſt
filius, neque deterior patre. Itaque non hæc ſolum Paulus
auſus eſt dicere, ſed alia his ſimilia. Nã illud: Ex quo, quod
tu ſoli patri tanq̃ dignitatem, atque hæreditatem quandã
aſcribis, ipſe de filio etiã dicit, Ex quo, inquiens, totum cor
pus per nexus, & coniunctiones ſubminiſtratum & con-
ſtructum creſcit in augmentũ Dei. Neque hoc illi ſatis eſt, Col. 2.
ſed alia quoque ratione obſtruit ora veſtra, cùm illud, Per
quẽ, quod tu diminutionem ſignificare dicis, tribuit etiam
patri. Fidelis, inquiens, Deus, per quem vocati eſtis in ſocie
tatem filij eius. Et rurſum, Per voluntatẽ eius. Et alibi, Quo
niam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum omnia. Ac non filio Rom. 11.
ſolùm aſcribitur illud, ex quo, ſed etiam ſpiritui. Siquidẽ An
gelus ad Ioſeph, Ne timeas, inquit, accipere Mariam con- Matth. 1.
iugem tuam, quod enim in ipſa conceptũ eſt, ex ſpiritu ſan-

cto eſt. Quemadmodum igitur illud, In quo, cùm ſpiritus
ſit, non alienum putat Propheta, vt tribuatur Deo, & pro-
Pſal. 59. pterea dicit: In Deo faciemus virtutem. Et Paulus optans,
ſi quomodo inquit, iam aliquandò proſperum iter habeã
Rom. 1. in voluntate Dei venire ad vos. Et de Chriſto itẽ loquens
eodem vtitur verbo, In Chriſto, inquiens, Ieſu. Deniq; hęc
verba ſæpe atque adeo aſsidue ab vna in aliam perſonam
tranſlata comperies. Quod quidem non fieret, niſi in om-
nibus vna atque eadem eſſet natura atque eſſentia.

Eiuſdem ex interpretatione illius ſententiæ. Qui eſt in ſinu patris.

Io. 1. EVangeliſta de ſinu mentionem facit, vt hoc vno ver
bo nobis oſtendat, magnam eſſentiæ cognationem
eſſe, & propinquitatem, ſimilemq; eſſe cognitionẽ,
& æqualem poteſtatem. Eũ enim, ſi alterius eſſet eſſentiæ,
non teneret in ſinu pater. Ac ne ipſe quidẽ, ſi eſſet ſeruus,
& vnus è multis, auderet in Domini ſinu verſari. Hoc.n.
germani ſolius filij proprium eſt, qui magna fiducia in pa-
trem vtitur, eoq; nulla re minor eſt. Vis & æternitatem eius
intelligere, audi, quid Moſes de patre dicat. Quærens.n. ſi
à Iudæis interrogaretur, ecquod eſſet nomen ipſius quiſ-
nam eſſet ille, qui ſe miſiſſet, quid illi eſſet reſpondendum,
Exo. 3. audiuit illud: Dicito, qui eſt, miſit me. Qui eſt, autem nihil
aliud ſignificat, niſi, qui ſemper eſt, qui ſine principio eſt,
qui vere, & proprie eſt. Idem autem & verbis illis ſignifica
tur: In principio erat. Eodem verbo & hic Ioannes vtitur,
Qui eſt, inquiens, in ſinu patris, vt ſine principio & ab om-
ni æternitate demonſtret eſſe. Ac ne ex nominis ſimilitudi
ne, aliquem ex iis, qui gratia filij ſunt, intelligeres, primum
adiunxit articulum, vt eum à filiis per gratiam adoptatis ſe
pararet. Deinde, ne forte id tibi deorſum intuenti non eſ-
ſet ſatis, nomen adhuc magis proprium addidit, hoc eſt,
Vnigenitus Quòd ſi poſt hoc oculos adhuc humi defixos
habes, non grauabor, inquit, aliquod etiam verbum ho-
minibus congruens vſurpare, quãuis loquar de Deo. At-
tamen, ne quid humile obiectumq; cogites, in ſinu tan-
tum dicam.

Item in Arianos Sancti Cyrilli Alexandrini. Ex commentariis eius in Ioannis Euangelium.

QVid reſpondent ad hęc, qui nouum nobis & recẽ-
tem adducunt filium, vt ne Deus quidem is eſſe
amplius omnino credatur? Non erit, inquit ſcri-
Pſal. 80. ptura, in te Deus recens Quo autem pacto non eſt recens,
ſi poſterioribus temporibus genitus eſt? Quo non mentie
batur ipſe, cùm ad Iudæos diceret: Amen dico vobis, an-
tequam Abraham fieret ego ſum? Multis certe poſt Bea-
tum Abraham temporibus Chriſtum ex ſancta Virgine na
tum nemo dubitat, ſed omnes confitentur. Quòd ſi in fine
ſeculorum natus eſt Vnigenitus, vbinam illud, In prĩcipio,
ſeruabitur & habebit locum? Conſidera.n. mihi & ex ſe-
quentibus, q̃ abſurdum ſit, æternam filij eſſentiam commi
nuere, & poſterioribus ipſum temporibus genitum eſſe
cogitare. Sed hoc rurſum, quod ab Euãgeliſta dictum eſt,
In principio erat Verbum ſubtilius expendamus. Principio
(ſiquidem in ſe principij definitionem tuetur) nihil eſt an-
tiquius, alioquin verè principium eſſe deſinet omnino, ſi
principium aliud ante ipſum exortum cogitetur. Præterea,
ſi eo, quod verè principium eſt, aliquid prius eſſe contin-
gat, oratio nobis progredietur in infinitum, cùm aliud ſem
per nobis principium oriatur, quod ſe poſterius eſſe demõ
ſtret principium illud, de quo quærimus. Quare ſi exquiſi-
te, & verè ratiocinamur, principij non erit principium, ſed
ad cõtinuam, & infinitam ſeriem oratio noſtra deueniet,
& ſemper ad ſuperiora confugiens nullum reperiet finem.
Non igitur in tempore genitus filius, ſed æternus eſſe cum
patre deprehendetur, Erat enim in principio. Quod ſi in
principio erat, quæ mens poterit ſupra vim illius, Erat, vo-
lare? Quõ autem tanq̃ in fine conſiſtet illud, Erat, quod ſem
per ante rationem noſtram inſequentem currit, & cogita-
tiones ſe perſequentes antecedit? Huiuſce rei admiratione
affectus Eſaias, Generationem eius, inquit, quis enarrabit? Eſa. 53.
Quia ſublata eſt de terra vita eius. Vere.n. è terra tollitur ra
tio generationis Vnigeniti. Hoc eſt omnem eorum, qui in
terra ſunt, cogitationem orationemq; ſuperat adeo, vt ex-
plicari nõ poſsit. Qui igitur creatus factuſue ſit, cùm illum
mens noſtra, quæ res omnes creatas, & factas tempore, ra
tioneq; definit, comprehẽdere nequeat? In principio erat
verbum. Principium tempore circunſcriptum non licet in
Vnigenito cogitare, cuius eſſentia cunctis temporibus, &
ſeculis ſuperior eſt. Ac nullum pręterea finem in poſterum
admittit diuina natura. Talis.n. eſt eius æternitas, qualis in
Pſalmis decantatur. Tu autem, inquit, idem ipſe es, & anni
tui non deficient. A quo igitur principio nobis tempore
quantitateq; dimenſo filius ſuperabitur, qui ſe ad exitum
decurrere non patitur? quippe qui natura Deus eſt, & ic-
circo clamat, Ego, inquiẽs, ſum vita. Principium.n. ipſum Io. 14.
eſſe non poteſt, quin proprium finem aſpiciat. Nam prin-
cipium ad finem, & finis viciſsim ad principium refertur,
principium dico, quod tempore, & quãtitate declaramus.
Itaq; cùm ipſis etiam ſeculis filius ſit antiquior, in tpe geni
tus dici nõ poteſt. Erat autem ſemper in patre tanq̃ in fon-
te, vt ipſemet indicat, Ego, inquiens, à patre exiui & veni. Io. 13.
In patre igitur, ſi vt fons conſideretur, erat Verbum, ſapiẽ-
tia, & virtus, & figura, & ſplendor, & imago ipſius exiſtẽs.
Et cùm tempus nullum fuerit, quo ſine Verbo, ſine ſapien
tia, ſine figura, ſine ſplendore, ſine imagine pater extiterit,
neceſſe eſt filium qui æterni patris eſt Verbum, & ſapiẽtia,
& cętera quę dicta ſunt, æternum eſſe confiteri. Quõ.n. fi-
gura, aut exquiſita imago eſt, niſi illius exprimit pulchritu-
dinem, cuius imago eſt? Iam quod diximus, filium in patre
tanq̃ in fonte eſſe, id minimè alienum eſt. Fontis.n. nomen
hic ſolum, Ex quo, nobis ſignificat. Eſt autem filius in pa-
tre, & ex patre, non extrinſecus factus, aut in tempore, ſed
in patre, & ex patris eſſentia, tanq̃ ex ſole ſplendor ipſius,
aut ex igne inſita ipſi caliditas. In his enim exemplis vnum
ſic & alio naſci videre eſt, vt ſemper cum illo ſimul exiſtat,
eiq; ſic inhæreat, vt nunquam ſeparetur, nec eorum alte-
rum per ſe ſine altero poſsit eſſe, aut veram naturæ ſuæ ra-
tionem conſeruare. Quõ.n. erit ſol, niſi ſplẽdorem habeat?
aut quõ ſplendor, niſi in ſole ſit, & ab illo emittatur? Quõ
ignis, niſi calorem retineat? aut quõ calor, niſi ab ipſo igne
proueniat. Vt igitur in his ea, quæ ipſis inſunt, & ab ipſis
defluunt, communem naturam non tollunt, ſed ita ſemper
cum genitoribus concurrunt ſuis, vt oſtendant, vnde pro-
ficiſcantur, ſeq; ſimul cum ipſis vnam habere naturam, ſic
etiam filius, licet in patre, & ex patre eſſe cogitetur, ac dica
tur, non tamen vt alienus, aut peregrinus poſt ipſum ince-
dit, ſed ſemper in ipſo, & cum ipſo eſt, & ex ipſo manat di-
uina & arcana ratione genitus. Quod autem filij principiũ
duntaxat ex quo, Deus & pater à ſanctis viris dicatur, audi
Dauidem ſecundum Seruatoris noſtri aduentum prænun-
tiantem, eumq; vt filium ſic alloquentem: Tecum princi- Pſal. 109.
pium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum tuorũ.
Dies.n. virtutis filij erit ille, quo mundum vniuerſum indi-

cabit, & oĩbus ꝓ cuiuſq; operibus præmia tribuet. Veniet
autem & ipſe exiſtens in patre, & in ſe patrem principio ca
rentem babens, tanq̃ naturæ ſuæ principium, vt ita dicam,
ex quo duntaxat eſt, qm̃ exiſtit ex patre. Multæ, & variȩ no
bis ea, quæ vtilia ſint, vndiq; aucupantibus, & exquiſitam
diuinæ doctrinæ, myſteriorumq́; rationem more ſagaciũ
canum peruestigantibus principij ſignificationes occur-
runt. Scrutamini ſanctas ſcripturas, ſeruator ait, qm̃ in ipſis
Io. 5. vos putatis vitam æternam habere, & ipſæ ſunt, quæ teſti-
monium perhibent de me. Videtur igitur hoc loco Beatus
Euãgeliſta per principium, hoc eſt, in omnia poteſtatem,
patrem ſignificare, vt ſuper omnia conſpiciatur diuina
natura, quæcunque creata ſunt ſub pedibus habens, eaq́;
Rom. 4. à ſe vocata, vt ſint, fouens. In hoc ergo principio, quod in
omnia poteſtatem habet, & eſt ſuper omnia, erat Verbum
non ſimul cum oĩbus rebus ſub pedibus illius, ſed extra res
omnes in ipſo naturaliter, tanq̃ fructus æternus, æterni ge-
nitoris naturam quaſi locum habẽs oĩum antiquiſsimum.
Quamobrem & liber ex libero natus patre rerum oĩum ſi-
mul cum ipſo imperium obtinet. Sed iam tempus eſt, vt
quamobrem hæc à nobis dicta ſint, videamus. Temere
quidam, vt ſuperius dicebamus, tũc primum Dei Verbum
vocatum eſſe contendebant, vt eſſet, cùm ex ſancta Virgi
ne templum ſibi eligens pro nobis homo factum eſt. Ex
quo ſequebatur, vt natura nihil aliud eſſet, niſi creatum, &
factum, & eiuſdem generis, & conditionis, cuius ſunt res
omnes ex nihilo factæ. Ne igitur neceſſarium eſſet, filium
cum rebus omnibus, quæ creatæ ſunt, Deo & patri ſubie-
ctum eſſe cõfiteri, & in ſeruorum ordine collocatum, non
aliter, atque illos, ſubditum eſſe Principij poteſtati, quippe
qui ſerò genitus eſſet. atq; vnus ex iis, qui in tempore facti
ſunt, neceſſario Beatus Euangeliſta in mendaces illos do-
ctores acerbius irruens filium eximit ab omni ſeruitute,
& ex libera, atque oĩum principe eſſentia demonſtrat eſſe,
in eaq́; naturaliter exiſtere cõtendit, In principio, inquiẽs,
erat Verbum. Cùm principij vocabulo commodè cõiun-
git Erat, vt Verbum nõ ſolum nobile ſed etiam ante ſecula
eſſe declaret. Erat.n. hoc loco contemplantis animũ ducit
ad altiſsimam quandam, & nunq̃ deſinentẽ, & extra tem-
pora conſtitutam ortus rationem, quæ verbis explicari nõ
poteſt. Nam erat, indefinitè pronuntiatum nullo nobis lo-
co conſiſtet, ſed ſemper inſequentem antecedet, & quod
putabis illius finem, id noui ad ſuperiora curſus eſſe prin-
cipium animaduertes. Erat igitur Verbum in principio,
quod eſt ſuper omnia, ſic in illo exiſtens, vt Dñi naturaliter
habeat dignitatem. Quæ cùm ita ſint, qũo creatum, aut fa-
ctum eſſe dicetur? Aut vbinam, Erat, vllo modo, Nõ erat
euadet, aut ſi euadet, quem in filio locum habebit?

Eiuſdem ex libro de Trinitate.

SI nunquam fuit, inquiunt, cùm non eſſet, ſed proprius
eſt filius, & ſimul exiſtit cum patre, cur filius ac nõ fra-
ter potius appellatur? Eum cum patre æternum dicen
tes, filium etiam dicimus. Si æternum igitur ſimul cum pa-
tre diceremus, non autem filium, locum haberet veſtra ſu-
ſpicio. Cùm autem pariter & æternum, & filium fateamur,
quomodo filius genitoris frater eſſe queat?

Et hæc ex eodem libro.

SI fides noſtra in patrem & filium eſt, atque ita bapti-
zamur, quæ'nam hic fraternitas, vt ita dicam, appa-
ret? aut quomodo Verbum frater eſſe poteſt illius, cu-
ius eſt Verbum.

Et hæc.

NOn ex vllo antecedente principio geniti ſunt pater
& filius, vt fratres etiam poſsint exiſtimari. Sed pa-
ter eſt filij principium, & filium parit, & manet pa-
ter, nec vllius eſſe filius dicitur. Filius item filius eſt, & quod
eſt, manet, nec frater cuiuſquam natura dicitur. Quis igi-
tur in his fraternitati locus?

Et hæc.

SI perfectus eſt pater, perfectum erit & quod ex ipſo
eſt. Si æternus præterea eſt, æternum erit & id, quod ex
patre æterno eſt. Neq; gignentis adiunctum eſſentiæ,
ſed cum ipſa ſimul exiſtens, nec, vt quidam volunt, imper-
fectum erit, vtpote factum in tempore, ſed perfectum,
quippe quod ante omne tempus exiſtat.

Et hæc.

ARgumenta, quibus filij conantur æternitatem euer
tere, falſa ſunt. Si diuina, inquiunt, natura ſecari non
poteſt, quia in illam affectiones non cadunt, Quæ
enim natura affectiones admittunt, ſectionem etiam ſuſci-
piunt, non debemus dicere, filium eſſe ex patris eſſentia,
ne qua affectio, aut diuiſio in ſimplici illa natura appareat.
Si.n. quod ex alio eſt numero, diuerſum eſt ab illo, ex quo
eſt, & prouenit, ſectio & partitio quædam in natura diuina
perſpicietur. Sin extrinſecus eſt, aduentitius acceſsit, & nõ
eſt ſimul æternus cum patre. Ineptè atq; imperite quæ cor
porum propria ſunt, ea naturæ corporis experti quadrare
volunt. Corpora.n. affectiones, & ſectiones, & diuiſiones
ſuſcipiunt, in naturam autem corporis expertem nihil ca-
dit eiuſmodi. Quare cum Deus corpore careat, ſine parti-
tione parit, gignit ſine ſectione. Quandoquidem & ignis
ex ſe lucem parit, nec vllam tamen ſuſcipit diuiſionem, li-
cet cogitatione lux ab eo proueniens ab ipſo ſeiuncta vi-
deatur. Quod ſiquis non poteſt, quod corpore vacat, con-
templari, quin illud corporeis neceſsitatibus ſubiiciat, is ꝓ-
priæ mentis accuſet imbecillitatem, qua impeditus naturæ
corporis experti congruentia nõ poteſt intelligere. Et rur-
ſum qui filium æternum ex patre æterno genitum nequeũt
intelligere, & iccirco, quod corpore caret, corporum con
ditionibus ſubiiciunt, idem patrem etiam negent, qm̃ quid
natura ſit, aut quantus ſit, inuenire nõ poſſunt. Quod ſi ea,
quæ ſupra nos ſunt, fide comprehenduntur, ſupra nos au-
tem eſt filij generatio, Generationẽ.n. illius, vt inquit Pro-
pheta, quis enarrabit? fide item hæc percipiatur, ceſſetq́; Eſa. 53.
illud, Non erat, quod promitur ex humanæ ratione in-
firmitate.

Et hæc.

SI lumen eſt Deus & pater, in ipſo erat ſplendor ipſius. Heb. 1.
Si figura ſubſtantiȩ patris eſt filius, vt Paulus ait, qui de
ipſo audent affirmare illud, Non erat, dicant, qñ ſine
figura patris ſubſtãtia fuerit. Simul.n. cum ſubſtantia & fi-
gura ipſius exiſtit. Si veritas & ſapiẽtia filius eſt, qñ non fuit
cum patre, in quo ſemper eſt veritas & ſapientia?

Et hæc.

SI in filio cernitur pater, & filius eſt patris eſſentiæ ima- Io. 14.
go certiſsima, & ideo, Qui vidit me, inquit, vidit pa-
trem, neceſſarium eſt, vt natura habeat omnia, quæ
pater babet. Sic enim imago erit abſolutiſsima. Pater au-
tem eſt immortalis, Rex, procreator, Omnipotens, Deus,
effector. itidem & filius. Alioquin ſi factus eſſet, aut aliqñ
non fuiſſet, id, quod æternum, & ſemper eſt, in eo non cer-
neretur expreſſum. Imagines autem ſemper exemplaris ſi-
militudinem referunt.

Eiuſdem

Digitized by Google

Eiuſdem ex ſecundo Theſauri libro, In ea verba: conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſsionis veſtræ Ieſum.

NOn Verbi naturam ſed aſſumptæ carnis conſilium explicans Apoſtolus dixit ea verba, quæ ſequentur. Heb. 3. Quando.n.fuit Pontifex confeſsionis noſtræ? quando Apoſtolus? quando fidelis ei, à quo miſſus eſt? Nonne quando per nos & pro nobis factus eſt homo? Qoando, Io. 1. vt Ioánes ait, Verbum caro factũ eſt, tunc ei, qui ſe fecit, vt Io. 17. homo, fidelis fuit, implens opus ſuum, vt ipſe dixit Tunc & confeſsionis noſtræ Pontifex factus eſt offerens Deo & patri fidei noſtræ confeſsioneẽ, & corpus proprium tanquam immaculatam hoſtiã, vt ea nos omnes expiaret. Cùm igitur filius fidelis dicitur, aut factus Apoſtolus, ſeu Pontifex, ea verba non ad illius eſſentiam ſed ad earũ rerum, & munerum qualitatem referenda ſont. Nã & Paulus cùm iam eſſet homo, factus eſt Apoſtolus, Et Moſes item cùm iam exiſteret, fidelis fuit in tota domo eius. Et Aaron ſimiliter Pontifex factus eſt in ſeipſo iam tum formam exprimens ſeruatoris. Quemadmodum igitur Aaron Pontifex natus nõ eſt, ſed multis poſt annis factus poderẽ induit, & ſuperhumerale, & alia veſtimentorum ſacerdotalium genera, quæ à mulieribus erant confecta. Sic etiam Chriſtus erat ille qoidem in principio Verbum, poſt autem multo factus eſt Pontifex, hominẽ ex muliere affectionibus obnoxium tanquam poderẽ induens, vt proprio ſanguine populum expiaret, ſeipſum vt agnum immaculatum offerens Deo. 1. Pet. 3. Nullum.n.admiſit peccatum, nec inuentus eſt dolus in ore eius.

Ex eodem libro in ea verba: Et Dominum ipſum & Chriſtum fecit Deus.

DOminum ipſum & Chriſtum fecit Deus, non tunc efficiens, vt eſſet. Erant.n.ſemper, & antequam carnem aſſumeret, Dei Verbum. Nec quiſquam rectè ſentiens, hoc loco vocem illam, Fecit, ad eius eſſentiam rẽferet, ne impius eſſe deprehendatur, tum primùm aſſerens Dei Verbum extitiſſe, cùm & homo factum eſt. Fecit igitur ſic accipiendum eſt, vt ſignific'et, declarauit. Quemadmodum & ipſe Petrus antea cum Iudæis loquens demonſtrabat, Ieſum, inquiens, Nazerenum virum declaratum à Act. 2. Deo iuſtum in vos virtutibus, & prodigiis, & ſignis, quemadmodum & vos ſcitis. Factus ergo declarans dignitatem patris in ſe exiſtentem Dominus fit credentium in eum, & ipſe quoque declaratur eſſe Chriſtus. Itaque Iudæis non Io. 10. credentibus dicebat. Et ſi mihi nõ creditis operibus meis credite, vt ſciatis, me eſſe in patre, & patrem in me. Et rurſum, Niſi facio, inquit, opera patris mei, ne credatis mihi. Si autem ex eo, quòd poteſt facere opera patris ſui, & habere in ſeipſo patrem, & ipſe viciſsim eſſe in patre, Deus verus declaratur, hac ratione factus eſt in ſeipſum credentiũ Dominus, & Chriſtus apparuit. Quod autẽ à Deo factus Dominus dicitur, & id rectè habet. Dum.n.ex factis agnoſcitur germanus, & verus filius Dei, dominatur iis, qui iam propriam ipſius dignitatem non credebant, & paternæ vocis teſtimonio Deus comprobatur. Poſteaquam.n.cognitus eſt eſſe Dei filius, factus eſt Dominus, nõ quòd tum primum Dominus eſſe cœperit. Semper.n.Deus & Dominus fuit, ſed quia cùm à credentibus agnitus eſt Dominus tunc eorum Dominus factus eſt.

Ex eodem libro in illa verba: Clarifica filium tuum.

QVodam loco patrem ſuum alloquens Chriſtus, Io. 17. Pater, inquit, venit hora, clarifica filium tuum. Si planè nouit adueniſſe horam, quã dicit adueniſſe, quid prohibet, eũ & illam noſſe, quã vt homo quidem ex humanitatis decoro ſe dicit ignorare, cũ tamen vt Deus nihil prorſus ignoret? Non igitur propter hoc dictum, incuſandum eſt Dei Verbum, nec temere illi inurenda vlla ignorantię nota, ſed potius eius benignitas admirabilis exiſtimanda, quòd propter ſuam erga nos Charitatem, ita ſeſe demittere nõ recuſarit, vt affectiones noſtras omnes ſuſciperet, quarũ vna eſt ignorãtia. Attamẽ ex iſtis, qui Chriſtum oppugnant, quæramus, cur ſeruator Angelos & filiũ nominans ſpiritus mentionem nõ fecerit. Neque.n.dixit, ſpiritus non nouit, ſed Angeli non norunt non nouit filius. & id abſolutè, non.n.adiunxit, Dei. Perſpicuum eſt, eum dixiſſe, Angelos ignorare, quia creati ſunt: Noluiſſe aũt Apoſtolis arcanam diuini conſilij rationem indicare. Quis.n. Rom. 2. nouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Ne videretur autem ipſos celare, néue triſtitia illos afficeret, etiam ſe negauit id ſcire, humanius quidem de ſe vt de homine loquens, ſibi tamen omnium ſcientiam reſeruans vt Deo. Quamobrem nec ſpiritum dixit ignorare. Si.n.ſpi- 1. Cor. 2. ritus, vt ſcriptum eſt, ſcrutatur etiam profunda Dei, nouit vtique omnia, quæ poteſt facere, à filio accipiens. Ille.n.in- Ioan. 16. quit, ex me accipiet. Quomodo igitur ignoret Verbũ, cùm omnia cognoſcentem ſpiritum elargiatur?

Ex eodem libro in ea verba: De illa autem die aut hora.

SI omnia, quæ pater habet, filij ſunt, vt ipſe filius ait, pater autem diem & horam illam cognitam habet, eam nimirum & filius nouit. Sic.n.verum eſſe conſtabit dictum illud: Omnia, quæ pater habet, mea ſunt.

Ex eodem libro in ea verba & omnia dedit in manu eius.

A Patre non dicitur accepiſſe filius, propterea quòd non habuerit. Nam, cùm ſit proprium ipſius Verbum & ſplendor, habet omnia naturaliter, quę patris ſunt, præter vnum id, quòd non dicitur pater. Ob id autem ſe accepiſſe dicit à patre, vt tanquam Deus euertat ſuſpiciones Hæreticorum. Ne quis.n.filium videns omnia patris habentem ex maxima illa ſimilitudine, & nulla re diuerſa eiuſdem naturæ ratione putaret eundẽ eſſe patrem, & in Sabellij errorem incideret, à patre ſe dixit accepiſſe, quæ naturaliter habet, vt illis verbis oſtendens, vnum eſſe qui dat, & alterum, qui accipit, duas perſonas non nomine ſolùm, ſed ſuis diſtinctas proprietatibus indicaret. Attamẽ cùm proprius patris ſit, & ex illius eſſentia emanet, omnia quæ patris ſunt, habet naturaliter, ab ipſo autem ſe accepiſſe dicit, quoniam ab ipſo proueniens habet omnia, quæ illi adſunt.

Et hæc.

SEruatorẽ dixiſſe reperimus: ſicut pater habet vitam Io. 5. in ſemetipſo ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Quæ ſic intelligenda ſunt. Ex eo, quòd dicit, Dedit, habere ſe à patre ſignificat, naturaliter, ſeq; perſona diſtinctum ab illo, qui dedit, & numero alium eſſe. Ex eo, autem quòd dicit, vt pater habet. Sic & filius habet, planè

demonſtrat, quemadmodum pater in ſeipſo vitam habet ab omni æternitate, ſic & filium ab omni æternitate in ſeipſo vitam habere.

Et hæc.

SI quis ſplendori ex ſole prouenienti dicendi tribueret facultatem, iſq; tunc ita loqueretur. Lux omnia mihi, quæ ſua ſunt, dedit: Illuſtro enim, quemadmodum & illa: poſſemus'ne merito dicere, ſplendorem vnquam illuſtrandi vim non habuiſſe? Quòd ſi ſemper illuſtrare volens, quoniam omnia, quæ lucis ſunt, habet, & ab ipſa naſcitur luce, ab ea ſe dicit accepiſſe, nónne abſurdum eſt, non amplius aliquid, q̃ quod exemplo eiuſmodi continetur, de Verbo Dei cogitare. Omnia enim habens naturaliter à patre, ſe ab eo accepiſſe dicit, quoniam ex illo cum omnibus, quæ habet, genitum eſt.

Ex *eodem libro aduerſus Arianos reſponſio ex illis verbis:* Vt *cognoſcant te ſolum verum* Deum.

Io. 17. ECce, inquit, filius ipſe ſolum eſſe verum Deum patrẽ ipſum confitetur. Quinetiam pater ipſe ita locutus reperitur: Ego Deus primus, Ego, & poſt hæc, & non eſt Deus præter me. Qũo igitur vos primo, & ſoli, & vero Deo, & patri, filium, tanq̃ & ipſe ſit Deus, adiungitis? Illud primum ſciendum eſt, patrem non ideo ita locutum eſſe, vt filium tolleret. Qua enim ratione queat ad hoc incitari? Niſi forte hominum more cum filio pugnat, vt Dauid cũ filiis ſuis. Tunc.n. eiuſmodi indignatio probabilis videaẽ. Quòd ſi nulla in natura diuina ſeditio, nulla pugna eſſe poteſt, ſed potius apparet, filium ſemper tribuere gloriam patri, quæ ratio eſt, vt patrem, quo filium tolleret, ea verba dixiſſe ſuſpicemur, ac non potius, vt falſos Deos euerteret, ita locutum eſſe fateamur? quid? Quòd ſeruator, cùm dixiſſet, Vt cognoſcãt te verum Deum, de ſeſtatim ſubiicit, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum, vt qui non ſit à patris eſſentia ſeparatus, quãtum ad Diuinitatis rationem attinet, ſed ſemper cum patre coniunctus?

Ex *eodem libro in illa verba: Ieſus autem proficiebat.*

QVod in aliqua re ꝓficit, ab illa diuerſum eſt. Quare ſi in ſapientia proficere dicitur, non ipſa creſcebat ſapientia, ſed in ea creſcebat eius humanitas. Luc. 2. Cùm enim quotidie magis in ipſo Diuinitas patefieret, & declararetur, ipſe ſemper admirabilior ſpectantibus videbatur. Hoc autem ſignificant illa verba: Proficiebat in ſapientia.

In eadem verba.

IN ſapientia proficiebat humanitas hoc modo: Sapiẽtia (id eſt Dei Verbum) hominis naturam induta factis & operibus admirandis templum à ſe delectum, & aſſumptum oculis intuentium diuinum reddens proficere faciebat. Atque ita humanitas diuina per ſapientiam effecta proficiebat.

Et hæc.

QVoniam creſcere, carnis eſt proprium, in ipſa dicitur creſcere, cuius affectiones proprias acceperat, nullius enim, niſi ipſius Verbi erat caro. Quam obrem vt ipſum dicimus carne paſſum, licet caro ſola paſſa ſit, quia quãquam vti Deus paſſum non eſt, caro tamen, quæ paſſa eſt, ipſius fuit, ſic etiam dicitur creſcere, nullum vti Deus accipiens incrementum, ſed quoniã in ipſo proprium creſcit corpus ipſius.

Ex *eodem libro, in ea verba* Pater *clarifica me.*

NOnne, inquiunt, abſurdum eſt, filium patris eſſentia ſimilem dicere, qui gloriam ab ipſo poſtulat, Pater, inquiens, clarifica me ea gloria, q̃ habui, antequam Io. 17. mundus fieret, apud te? Si.n. habet quod petit, fruſtra petit, ſi non habet, perſpicuum eſt, ipſum non eſſe tantum, quantus eſt is, qui illam præbet. Qui verborum vim, & ſignificationem diligenter exquirunt, inueniunt verbũ hoc, gloria, apud Græcos dupliciter accipi. Modo.n. honorẽ, modo opinionem, & cognitionem ſignificat. Quãobrem ſi quis eorum ex te quæreret, ecquid de ſole, aut de elementis ſentires, illáne creata duceres, necne, ea voce, qua nunc vtitur Chriſtus, vteretur. Itaq; cũ dicit: Pater clarifica me ea gloria, quã habui ante te prius, q̃ mundus eſſet, perinde eſt, ac ſi dicat, Ego ſalutis humanæ gratia factus homo, talis exiſtimor, qualis ex hac hominis ſpecie videor, nec populus me filium eſſe ante ſecula cognoſcit, clarifica igitur me, pater, hoc eſt, illuſtra me, talem hominibus cognitionem infundens, qualem habere debent de illo, qui ſit ante ſecula, habebunt autem ſi intelligent, me eſſe lumen de lumine, & veritatem ex patre vero. Hoc per inductionem maximè nobis patefiet. Clarifica.n. me, inquit, hoc eſt, perſpicuum me fac, & manifeſtum, qñ & ego nomen tuum hominibus patefeci. Si igitur, quod ipſe fecit, id ſibi poſtulat, clarificauit autem patrem, nomen illius hominibus patefaciens, ſic etiam ipſe vult à patre clarificari, dum per patrem ab hominibus cognoſcitur. Atque ita Chriſtum impugnantium oratio inepta eſſe deprehenditur, cum dicũt, honore & gloria filium indigere.

Ex *eodem libro, Apoſtolorum ſententiæ ſexdecim quibus filium natura* Deum *nõ autem factum, aut creatum eſſe demonſtrat.*

AD eos, qui in propriis erroribus obſtinate perſeuerant, nec volunt reſipiſcere, & improbitatis opera tanq̃ indiſſolubili vinculo deuinciunt, ſecundum duritiam tuam, inquit Paulus, & impœnitẽs cor tuum the- Rom. 2. ſaurizas tibi iram in die iræ, & iuſtitiæ, & reuelationis Dei, qui reddet vnicuiq; iuxta opera ſua. Idẽ rurſum alio loco, omnes, inquit, nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſsit, 2.Cor.5. ſiue bonum, ſiue malum. Si omnes ſiſtemur ad tribunal Chriſti. Pater.n. non iudicat quenquam, ſed omne iudiciũ Io. 5. dedit filio. Et ipſe pro ſuis cuique factis præmia tribuet, qũo non eſt Deus, cùm Paulus dicat, reuelationem fore iuſti iudicij Dei? Nempe ſententiam latam iri, in ſingulos eorum, qui ab ipſo iudicabuntur: cùm improbos quidem ſic appellabit: Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ. Matt.25. Pietatis autem erga ſe ſtudioſos, & amãtes alloquetur hoc modo: Venite benedicti patris mei, & quæ ſequuntur.

Eos, qui iuſtificantur per fidem in Chriſtum alloquens 2. Paulus, Arbitramur.n. inquit, iuſtificari hoĩem per fidem, ſine operibus legis. An Iudæorum Deus tantum? Nónne Ro. 3. & gentium? Immo & gentiũ. Qm̃ quidem vnus eſt Deus, qui iuſtificabat circũciſionem ex fide, & præputiũ ꝑ fidẽ, Quod quidẽ inuenimus à Chriſto fieri. Promittens.n. iuſtificare credentes in ſe, Amen, inquit, dico vobis, q credit in Io. 6. me non iudicaẽ, ſed habet vitam æternã. Quare ſi Dei ſolius eſt proprium iuſtificare, iuſtificat aũt Chriſtus, qũo nõ eſt natura Deus? Si autem natura Deus, non igitur factus.

De

3. De patre noſtro Abraham ita quodam loco Paulus ait:
om. 4. Qui pater eſt omnium ſicut ſcriptum eſt. Quia patrẽ mul-
ien. 17 tarum gentium poſui te coram Deo, in quem credidiſti,
qui viuificat mortuos. Cùm igitur Dei ſit, mortuos viuifi-
o. 14. care, Chriſtus autem dicat, Ego ſum vita: Et rurſum, Qui
oan. 6. credit in me, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo eum
o. 11. in nouiſsimo die; Et rurſum, Ego ſum reſurrectio, & vita,
quis mentis compos non fateatur, cum eiuſdem eſſe eſſen
tiæ cum patre, germanumq́; & veriſsimum filium, & om-
nia in ſeipſo, quæ patris ſunt propria, naturaliter ferre? Qđ
ſi ita eſt, Deus eſt, non autem creatus, aut factus.
4. Se Diuinorum Myſteriorum diſpenſatorem ac mini-
ſtrum oſtendens Paulus, Audacius, inquit, ſcripſi vobis ex
parte, tanquam in memoriam vos reducens, propter gra-
Rom. 15. tiam, quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti Ie-
ſu in gentibus ſanctificans Euangelium Dei, vt fiat obla-
tio gentium accepta & ſanctificata in Spiritu ſancto. Ecce
iterum hic accepiſſe affirmat ſe in gratiæ parte, vt ſit mi-
niſter Ieſu Chriſti. Ac ſacræ deinde adminiſtrationis ra-
tionem exponens ait, in Euangelium Dei. Atqui Chri-
ſtum Ieſum prædicans, atque denuntians nouit natura
Deum eſſe Ieſum. Non enim appellaſſet Deum, niſi na-
tura eſſet Deus. Neque tantopere gloriaretur, Placuit,
inquiens, Deo, reuelare filium ſuum per me, ſi creatus, &
factus eſſet.
5. Si enim, inquit, cognouiſſent, nunquam Dominum glo
1. Cor. 2. riæ crucifixiſſent ſi gloriæ Dñs eſt, qui cruci ſuffixus fuit pro
nobis, quomodo non & natura Deus eſt? Aut quomodo
Eſa. 6. creatus, aut factus eſt ille, quem Seraphim decantant, &
celebrant, dicẽtes plenum eſſe cœlum, & terrã gloria eius,
eumq́; Dominum Sabaoth appellantes. Nam quòd hæc
de ipſo dicant, non eſt dubium, ſiquidem, vt Paulus ait, eſt
gloriæ Dominus.
6. Sic nos, inquit, exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, &
1. Cor. 4. diſpenſatores Myſteriorum Dei. Si filij myſterium Paulus
vocat myſterium Dei, quomodo non erit natura Deus?
Aut quomodo in eorũ, qui creati ſunt, numero collocabi-
tur, qui per Apoſtolos prædicatur? Aut quomodo nõ dicet
verum is, qui Dei myſterium appellat Euãgelium Chriſti?
Col. 1. & magna cum fiducia, Neq; enim, inquit, ego ab homine
illud accepi, neq; didici, ſed à Deo nimirum? Cùm igitur
is, qui diuinitus edoctus eſt, Deum eſſe filium tradat, quis
aliter docentes ferat?
7. Quare nolite, inquit, ante tempus iudicare, donec ve-
1. Cor. 4. niat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum,
& manifeſtauit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicui-
que à Deo. At in Euangeliis legimus Chriſtum ſecundi ad
uentus tempore à dextris quidem oues, à ſiniſtris autem
Matt. 25. hædos collocaturum, miſſurumq́; in ignem æternum ope
rarios iniquitatis. Illis autem, qui dextrum obtinebunt lo-
cum, cum laude præmia tributurum, eos ſic alloquentem:
Venite benedicti patris mei, accipite paratum vobis re-
gnum à conſtitutione mundi. Cùm igitur virtutis ſtudio-
ſos Deus ſit collaudaturus, eorum autem Chriſtus erit ipſe
laudator, quomodo factus eſt, ac nõ potius Deus ex Deo,
ex patris exiſtens eſſentia, & propterea Deus, quemadmo
dum & is, à quo genitus eſt?
8. Nolumus enim, inquit, vos ignorare fratres, de tribu-
2. Cor. 1. latione, quæ facta eſt nobis in Aſia, quia ſupra modum,
ſupra virtutem grauati ſumus adeo, vt tæderet nos etiam
viuere. Sed ipſi in nobis ipſis reſpõſum mortis habuimus,
vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat
mortuos. Ecce rurſum hic dicit eſſe Deum, qui mortuos
in vitam reuocat. Hoc autem Chriſtus efficit, modo,
Ego ſum, inquiens, reſurrectio & vita, Modo, Qui credit, Ioan. 11.
inquiens, in me, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo Io. 6.
eum in nouiſsimo die. Filius ergo eſt natura Deus, cùm ea
præſtet, quæ Deo ſoli conueniunt. Non igitur creatus, aut
factus eſt.
Deo, inquit, gratias, qui ſemper triumphat nos in Chri 9.
ſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos. Qui 2. Cor. 2.
Apoſtolicis & Euangelicis prædicationibus manifeſta-
tur, quis alius eſt, niſi Chriſtus? Ipſe nimirum eſt odor
notitiæ Dei, & patris. Nemo enim, inquit, venit ad pa-
trem, niſi per me. Et rurſum, Qui vidit me, inquit, vidit Ioã. 14.
patrem. Cùm igitur ſit odor patris, non eſt eſſentia diuer-
ſus ab eo, ſed quemadmodum bonus odor florum natu-
raliter ab ipſis proueniens indicat floris genus, vnde tan-
quam ex patre natus eſt, ſic & filius eſſentiæ paternæ ex
qua ipſe eſt quidam veluti odor genitorem declarat ſuum:
Non igitur factus, nec creatus, quando nec eiuſmodi pa-
ter eſt.
Notum vobis facio, fratres, Euangelium quod euan- 10.
gelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem, ne- Gal. 1.
que enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed
per reuelationem Ieſu Chriſti. Videamus ergo quid de fi-
lio dicat, qui ab eo myſterium ipſius accepit. Ieſus Chri-
ſtus, inquit, heri & hodie, ipſe & in ſecula. Ecce, q̃ aperte
in natura immobili, & incommutabili filium eſſe fateatur,
quod proprium eſt ſolius Dei, & patris, nulli autem rei
adeſt procreatæ. Si ſolus igitur Deus & pater eſt immuta-
bilis, eiuſdem autem naturæ & filius eſt, ſemper exiſtens
id, quod eſt is, à quo ipſe genitus eſt; quomodo erit vnus
ex iis, qui facti ſunt, qui eſſentiæ ratione, quam nulla vis
orationis aſſequi poteſt, ſolus ei, qui ipſum genuit, ſimilis
eſt, & id exiſtit natura, quod pater eſt, hoc vno excepto,
quod non eſt pater?
Fratres, obſecro vos, nihil me læſiſtis, ſcitis autem, 11.
quod per infirmitatem carnis euangelizaui vobis prius, Gal. 4.
Et tentationem, in carne mea non deſpexiſtis neque ſpre-
uiſtis, ſed ſicut Angelum Dei accepiſtis me, ſicut Chriſtum
Ieſum. Galatarum pietatem erga Deum & amorem in ſe
Paulus commendans, & vehementer admirans ſicut An-
gelum Dei, inquit, accepiſtis me, & quod maius eſt, ad-
dens, ſicut, inquit, Chriſtum Ieſum. Quantum autem Chri
ſtus Angelis præſtet, ipſe doceat, cùm autem, inquiens in-
troducit primogenitum in mundum, dicit, & adorẽt eum Heb. 1.
omnes Angeli Dei. Et rurſum, cui enim dixit aliquando
Angelorum, Filius meus es tu, Ego hodie genui te? Et rur- Pſal. 96.
ſum, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, Pſal. 109.
donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.
Scriptum eſt item de illo: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, Pſal. 103.
& miniſtros ſuos flammam ignis. Cùm igitur tanta ſit dif-
ferentia, vt filius quidem adoretur, Angeli autem ſeruiant
ei: Et ille quidem vt Rex, & filius, & Dominus ſedeat, hi
vero ad exequenda mittantur munera, quomodo non
eſt Deus, quem & Angeli natura Deum agnoſcunt? Si
enim, vt inconſiderate iſti dicunt, factus eſt, apparet, non
ſolum nos, ſed ipſas cœleſtes decipi virtutes, adorantes
rem creatam præter creatorem. Quòd ſi abſurdum eſt
dicere, ſanctos Angelos errare. Sed vera potius in illis eſt
cognitio Dei, & adorant eum, vt natura filium, non igi-
tur creatus aut factus eſt. Quod enim factum eſt, non po-
teſt eſſe natura Deus.
Quamobrem fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, 12.
qua libertate Chriſtus nos liberauit, ſtate. Si Domini eſt li- Gal. 4.
berare, Chriſtus autem liberat nos, & à iugo ſeruitutis exi-
mit, in adoptionem vocans, nõ eſt ipſe ſeruus ſed filius, &

Dominus,& quod ipſe per naturam eſt, id dignis per gra-
tiam elargitur.

13. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus
Ephe. 4. & pater omnium,& per omnes, & in omnibus. Cùm vnus
ſit Dominus Deus, & pater, quomodo filius ſi ſactus, &
creatus eſt, erit Deus? Quæ.n.creata ſunt naturam habere
ſeruilẽ,perſpicuum eſt. Pręterea ſi fides eſt vna, quomodo
qui credit in filium, in patrem credit, ſi vt temere quidam
opinanſ, à communione patris naturali ſeiungitur? Vere
igitur Domini,& Dei patris filius eſt Dominus,& qui in ip
ſum credit, in patrẽ credit, cùm ex patre, & in patre filius
naturaliter exiſtat, & in ſe viciſsim ipſe patrem habeat, ſi-
mulq́; cum patre Deus conſideratur, & collaudatur, atq;
ita credentium fides ad vnam Diuinitatem colendam cõ-
currit. Quomodo igitur in rerũ, quæ creatæ ſunt, numero
ponatur filius, qui vti verus eſſentiæ fructus omnia habet
cum patre communia, non autẽ, vti nos, eſt, qui tanquam
ſurculi quidam inſiti ſumus,& adoptati?

14. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsmi, & ambulate
Ephe. 5. in charitate, ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſeipſum
pro nobis. Vide rurſum hic, quomodo quẽ Deum nouit,
Chriſtum appellet. Cùm.n.dixiſſet, oportere nos eſſe imi-
tatores Dei, ſtatim ipſum ſubiicit,& docet, quemadmodũ
debeamus illum imitari, ſicut, inquiens, & Chriſtus dilexit
nos,& ſeipſum tradit pro nobis. Cùm igitur Chriſtus & na
tura ſit, & appelletur Deus ab eo, cui creditum eſt Euan-
gelium à Deo & patre, quis aliter docentes ſuſtineat? Qui
autem eſt natura Deus, quomodo creatus, factuſue ſit?

15. Hoc.n.ſcitote, intelligentes, quòd omnis fornicator,
Ephe. 5. aut immundus, aut auarus, qui eſt idolorũ cultor, nõ habet
hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Ecce rurſum Chri-
ſtum nominans ſtatim ipſum vocat etiã Deum, tanquam
Deus & pater in ipſo regnet, & ipſe viciſsim in patre. Sic
enim & Chriſtus indicabat, Deum vt patrem alloquens,&
omnia, inquiens, mea tua ſunt, & tua mea. Vnum autem
omnium eſt regnum commune filio cũ patre,& patri cum
filio, ſimul cum ipſis nimirum regnante, & ſpiritu ſancto.
Sic.n.ſancta & adorata Trinitas ad vnam reducitur natu-
ram Diuinitatis. Quomodo igitur creatum factumúe ſit
Verbum, quod in patre,& cum patre regnat?

16. Nemo vos ſeducat inanibus verbis. propter hęc.n.venit
Ephe. 5. ira Dei in filios inobedientiæ. Inobedientiæ filij ſunt oĩno,
qui à ſeruatoris legibus peccantes recedunt. Quòd ſi is,
Mat. 25. qui contumacibus iſtis iraſceretur, ipſe eſt ſeruator, qui, di-
Luc. 13. ſcedite, inquit maledicti à me in ignem æternum, Si Deum
hunc beatus Paulus & nouit,& verbis his probat, quis gra
uem eorum, qui eum creatũ,& factum eſſe contendunt, ſe
ret impudentiam?

Eiuſdem ex commentarijs in Ioannis Euangelium aduerſus Arianos dicentes diuerſum intimum Dei Verbum a filio.

ALium, inquiunt, eſſe deprehendimus filium, q̃ ſit in
timum Verbum. Idq́; non propriis nobis opinioni
bus, ſed ſcripturæ teſtimoniis adducti perſuade-
mus. Cùm.n.filiũ audimus ita patrem alloquentem: Pater
Io. 17. clarifica filium tuũ. Patremq́; viciſsin ita reſpondentem,
Et clarificaui, & iterum clarificabo, nónne in Verbo re-
ſpondiſſe patrẽ filio concedemus? Quomodo igitur Ver-
bum illud, quo pater filio reſpondet, non diuerſum ſit ab
ipſo filio? Quid iſtis miſerius eſſe poteſt, ſi proprie, & verè
fuiſſe patris putant illam vocem quam non ſeruator ſolus,
ſed ipſa Iudæorum multitudo, & diſcipulorum cœtus audi

uit? Aequius erat, præſtãtiora quædam, & Deo magis con
uenientia cogitare, q̃ ea, quæ ſupra nos ſunt, legibus no-
ſtris ſubiicere. Nã aures corporeas ictu ſuo vox corporea
verberat. Cõſilium autem patris, quod inexplicabili voce
tacite,& tanq̃ in mente verſatur, ſolus filius qui in ipſo na-
turaliter, vtpote ſapientia ipſius, eſt, nouit. Deum verò vo-
ce, quæ cum ſtrepitu pronuntietur, vti, planè eſt incredi-
bile, ſi tamen volumus, præſtantiſsimam illam naturam re
bus procreatis antecellere. Quãquam & ipſe Dominus no
ſter Ieſus Chriſtus non dixit, eam eſſe Dei,& patris, neque
ſe, vt patris conſilium intelligeret, interpretis indigere.
Itaque, Non propter me, inquit, hæc vox facta eſt, ſed pro
pter vos. Alioquin debuiſſet dicere. Audiuiſtis mecum vo
cem patris? Nunc autem dicit, ſe illius vocis non eguiſſe,
ſed propter ipſos factam eſſe affirmat, non autem à patre
pronuntiatam. Quòd ſi omnia per ipſum Deus,& pr̃ agit,
per ipſum nimirum & illa facta eſt. Ipſe.n.erat vox nõ ſibi
patris voluntatem explicans, quam vti filius nouerat, ſed
auribus circunſtantium, vt crederent.

Et *hæc.*

AVdi Euangeliſtam dicentem: Hoc erat in princi-
pio apud Deum. Sic enim ea, quæ ſupra dixerat tã-
quam in ſummam quandam redegit. Addens aũt
illud: Hoc, videtur quodammodo clamare: Quod eſt in
principio, quod eſt apud patrem Verbũ, & Deus ex Deo,
hoc illud eſt, de quo in præſentia ſcribere conſtituimus.
Non fruſtra mihi videtur hæc verba addidiſſe Hoc erat in
principio apud Deum. Diuino.n.ſpititu ad eorum, quæ fu
tura erant, cognitionem percipiendã illuſtratus, non igno
rauit, vt mihi quidem videtur, & vt verè licet loqui, quoſ-
dam ſore pditionis operarios, Diaboli laqueos, filios mor
tis, qui dicerent aliud eſſe intimum illud in Deo & patre
Verbum, cui ſimilis admodum ſit filius, & Verbum hoc,
per quod omnia Deus agit, vt verbi verbũ, & imago ima-
ginis,& ſplendoris ſplẽdor intelligatur. Proinde quaſi iam
tum impios iſtos homines audiret, execrãdis ipſorum opi-
nionibus ſcriptisq́; merito commotus Beatus Euãgeliſta,
cùm definiſſet, & copioſe, vt oportebat, declaraſſet, vnũ,
& ſolum,& verum ex Deo,& in Deo, & apud Deum eſſe
Verbum, terribili voce clamat, Hoc, inquiẽs, in principio
erat apud Deum, vt filius nimirum apud patrẽ, vt intimus,
& ex ipſius eſſentia, vt Vnigenitus. Hoc, inquam, cùm Dei
nullum ſit aliud Verbum.

Eiuſdem ex Theſauri libro primo in ea verba: ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo.

SEd quomodo poteſt, inquiunt, filius eſſe ſimilis patri,
aut poſt ipſum non eſſe, cùm ab eo aliquid accipiat?
ſic enim ipſemet loquitur: Quemadmodum pater vitã Io. 5.
habet in ſemetipſo, ſic dedit & filio, vitam habere in ſemet
ipſo. Eſſentiæ verbi nihil officit, ò viri optimi, q̃ à patre ali
quid accipiat. Neq;.n.in eo, quod accipit, habet vt ſit. Sed
cùm prius exiſtat & ſit, accipit. Ex patre enim genitus ac-
cipit omnia, quæ patris ſunt propria. Vt ſi lux è ſole proue-
niens aliquid ab eo dicatur accipere, quoniam quicquid
in ipſa eſt, id ſolis eam parientis eſſe conſtat. Neque ſolem
ante ſplendorem eſſe concludent neceſſario, qm̃ ipſe ab il
lo ſine vlla diuiſione progrediens quodammodo accipit,
vt ipſius ferat proprietatem. Semper enim cum ipſo erat
lux,& ex ipſo manans, quæ illi adſunt, naturaliter tulit. Nõ
igitur ex eo, quòd accipit aliquid à patre, neceſſario ſe-
quitur,

quitur, vt patre ſit filius tempore poſterior. Nã ei, qui eſt, atque exiſtit, dabit aliquis, non ei qui nondum exiſtit, nec natus eſt.

In eadem verba.

Io. 6. SI filius natura nõ eſt Deus, quomodo verum dicit, Qui
Io. 8. credit, inquiens, in me, habet vitam æternam? Et rur-
Io. 11. ſum, Qui credit in me, non guſtabit mortem in æternum? Dicendum.n.erat, Qui credit in me, accipiet vitam à me, quam dedit mihi pater. Et, Eum qui credit in me, nõ permittet pater, mortem guſtare. Nunc autem non ita loquitur, ſed vitam in ſe credentibus pollicetur, tanquam eã ipſe per naturam & eſſentiã habeat. Quare non debemus exiſtimare, filium à patre vitã, quaſi eam non haberet, accepiſſe. Id .n. eſſet abſurdiſsimum. Sed vt ante dictum eſt, illũ ex patre proficiſcentem omnia, quæ ipſius ſunt, naturaliter eſſe conſecuta. Et ideo tanquam acceperit, imago & ſplendor ipſius conſideratur. Vnum autem eorum, quæ patris ſunt, eſt etiam vita.

In eadem verba.

Ioan. 5. CVm filius dicit: ſicut pater habet vitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habete in ſemetipſo, aperte declarat certiſsimam & expreſſam ſimilitudinem, quam habet cum patre. Sic.n. vitã habet, vt pater, hoc eſt, naturalem & per eſſentiam. Nam illud, Dedit, adiungens, ortum ſuum ex patre naturalem & per eſſentiã ſignificat. Neque.n. pater ita dedit vt ſibi aliquid eorum, quæ habet, adimeret, filioq; non habenti daret, id quod in corporeis ſectionibus ſolet contingere, in quibus & interuallũ vnius ab altero, & locus, & diuiſio requiritur. Sed quemadmodũ arbor fructui ex ſe nato naturalem ſuam tribuit qualitatẽ, ſic filius intelligitur accepiſſe à patre, quæ pater habet. Cũ ſit illa omnia, quæ pater eſt, præter id vnum, quòd non eſt pater.

In eadem verba.

Ioan. 14. QVi vidit me, inquit Chriſtus, vidit patrẽ. Quamobrem, ſi, quemadmodum colligis, per gratiam, non autem per eſſentiam habet, vt vita ſit idẽ dicetur etiam de patre. Quam quidem rationem ſi vt abſurdum vis euitare, contrarium fatearis, neceſſe eſt, nempe filium vitam eſſe per naturam.

In eadem verba.

SI filius non, vt pater, per naturam eſt vita, quomodo
eandem, quam ipſe pater, actionem habet? Quodã.n.
Ioan. 5. loco Chriſtus ait: ſicut pater, quos vult, viuificat, ſic & filius, quos vult, viuificat. Neque.n. dicent aliter illos viuificari, qui à patre viuificãtur, q̃ eos, qui idem accipiunt à filio. Sic.n. inqtit, patrem viuificare, ſicut filius viuificat, q̃ pater habet, eandem habere ſe actionem ſignificans. Non igitur ei, qui ſe genuit, diſsimilis eſt, ſed vt pater, ſic & filius vita per naturam dicitur.

In eadem verba.

QVæ Deo & patri per naturam atque eſſentiam adſunt
1. Tim. 6. proprietates Paulus commemorans, ſolus, inquit, habens immortalitatem. Si igitur non aliud immortalitatem eſſe definiet, niſi vitam, filius autem ipſa
Io. 14. eſt, Ego enim, inquit, ſum vita, Pater habet vitam in ſe, filium nimirum, nec aliud quicquam præter ipſum. Et ipſe viciſsim pater, cùm vita ſit, ſe filio dedit, non tanq̃ corpus degens in corpore, neq; filio propriam ita cedens perſonã, vt in ipſo deinceps hbeat, vt ſit, ſed id exiſtens, quod eſt, nempe pater & Deus, eiuſdem eſſentiæ naturæq; vinculo cum verbo ex ſe proueniente arcana tõne coniungitur.

In eandem ſententiam.

QVæcunque patri per naturam & eſſentiam adeſſe dicuntur, ea omnia eſt filius. Solus verus Deus dicitur pater, quia ſolus habet filium dicentem: Ego Io. 14
ſum veritas. Solus capiens, & potẽs, qm filiũ habet eiuſmodi. Chr̃s.n. Dei virtus, & Dei ſapientia. Solus dr̃ lucem ha- 1. Cor. 1.
bitans inacceſſam, quia in ſeipſo filium habet, dicentem, 1. Tim. 6
Ego ſum lux mundi. Solus habere dicitur immortalitatem, Ioan. 8.
habet.n. in ſe filium dicentem, Ego ſum vita. Itaq; ſi quic- 1. Tim. 6
quid eſt patris proprium, id filius eſt, cùm vitam habere dr̃ Io. 14.
in ſemetipſo, filium habere demonſtratur, nec aliud quicquam pręterea. Ipſe viciſsim exiſtens in filio per expreſſam & nulla re diſcrepantem eſſentiæ ſimilitudinem, cùm vita per naturam ſit, ſeipſum filio dedit.

In eandem ſententiam.

CVm per naturã ſit filius vita, quatenus homo factus eſt, eam ſe à patre dicit accipere. Hoc aũt in ſequentibus aperte confirmabit, poteſtatem ſibi traditam
exponens. Et poteſtatem, inquit, dedit ei, vt & iudicium fa- Io. 5.
ceret, quia filius hominis eſt. Quòd ſi, quia filius eſt, propterea dicitur accepiſſe iudicandi poteſtatem, eandem rationem repetẽtes dicemus, Quoniam filius hominis factus ſimilitudinem eorũ gerit, qui omnia à Deo accipiunt, propterea dicitur & vitã accepiſſe, ſola & nuda diuina natura ſeruans, vt nec rei cuiuſquam particeps fiat, & omnibus omnia poſsit dilargiri.

Eiuſdem ex libro de ſancta Trinitate.

QVòd autem omnia poſsit præſtare, quæ pater poteſt, aliis item rationibus licet intelligere. Nunc.n.
dicit, Pater meus vſq; modo operatur & ego ope- Io. 5.
ror. Nunc autem ſicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, Io. 5.
ſic & filius quos vult, viuificat. Quos vult, inquit, non aũt quos iuſſus eſt. Quos vult, non autem, quos illi mandatur.
Hoc.n. eſt ſerui, illud Domini. Et alibi, Niſi facio, inquit, Io. 10.
opera patris mei nolite credere mihi, ſi aũt facio, etſi mihi nõ vultis credere, operibus credite, & cognoſcite, patrem in me eſſe, & me in patre. Videte & hic rurſum patris & filij æqualitatem. Pater enim, inquit, in me eſt, & ego in patre. Quod in re maiori, atque minori contingere, aut reperiri non poteſt. Exempli gratia. Omnes res procreatas, quę vel videntur, vel non videntur in ſe ipſo circunſcribit omnium Deus, immo verò manu complectitur vniuerſas. In
manu enim eius, inquit, ſunt omnes fines terræ. Et rurſum, Pſal. 94.
qui continet, inquit, orbem terræ, & omnes habitantes in ea ſicut locuſtas. Et alibi, quis menſus eſt, inquit, aquam
manu, & cœlum palma, & terram pugillo? Rerum igitur Eſa. 40.
vniuerſitatem, vt dixi, in manu continet, omnium procreator, ipſe autem ab eis comprehendi non poteſt. Quamobrem patet, quæ inæqualia ſunt, non poſſe viciſsim ſe cõprehendere. Quòd diuerſum eſt, vt certe eſt, capit autem filius patrem, & pater filium, omni profecto inæqualitatis ratione reiecta in patre & filio cognoſcitur æqualitas.

Ex *eodem libro.*

QVantus, bone Deus, Hæreticorũ eſt ſtupor, quãto laborant inſaniæ morbo, q detestandæ Arij & Eunomij doctrinæ ſunt hæredes? Magna præterea in eorum ſtupore atq; inſania viget impudentia. Miſsionem enim, ſeu legationem diuinam, humanãq; commemorãt, & eum qui miſit, illo, qui miſſus eſt, honorationem eſſe cõtendunt. Tanta eſt ipſorum in ſcripturis imperitia. Nec animaduertũt Iacob in Meſopotamiam ab Iſaac quidem

miſſum eſſe,nec tamen ob id, quantum ad naturam pertinet,minorem eo,à quo miſſus fuerat,extitiſſe. Ioſeph rurſum à Iacob ille quidem miſſus eſt, vt fratres inuiſeret, nec propterea tamen eum quiſquam natura patre inferiorem dicet, quòd patris mandato obediens, quo miſſus fuerat, profectus eſt. At licet naturæ ratione mittentibus inferiores,inquient, non ſint illi, quos fuiſſe miſſos dicis, paternæ tñ cedunt dignitati.Imnò reperimus, ò ſtulti,& dignitate præſtantiores ab inferioribus mitti, neque tamen iccirco ſuam amittunt dignitatem. Ionathas enim Regis filius à Dauide miſſus eſt, is, qui cum patre regnabat, ab eo, qui ne ſeruum quidem iam audebat ſe profiteri. Quoniam igitur hic quidem miſit, ille autem miſſus eſt, nec qui miſſus eſt, adhuc erat Rex, vt vos definitis, nec qui miſit, adhuc erat exul,ſed miſſi dignitas admittentem ſe Dauidem deſcendit, & mittentis calamitas deſcendit ad miſſum Ionatham. Sed quid oportet humana recenſere, cùm inueniamus Deum ab homine mitti? Qui enim cum Iacob luctabatur, dimitte me, inquit, quia crepuſculum aſcendit. Iacob autem ad eum, non dimittam te, reſpondit, niſi bene dixeris mihi. Quid ad hæc ſapientes iſti fidei artifices reſpondebunt? Quãquam ex Domini verbis animaduertimus,& patrem ipſum,qui miſerat, ſimul eſſe cum filio qui miſſus fuerat. Solus enim, inquit,non ſum, ſed ego, & qui miſit me, pater. Et non dimiſit me ſolum pater meus. Et alio loco: Pater in me manens ipſe facit opera. Si igitur in ipſo, & cum ipſo erat, qui illum miſerat, vbi eſt abiectior eius,qui miſſus eſt,conditio? Vnde autem, aut quo mittatur is, qui implet omnia? Mitti enim ſignificat loci mutationem.Quòd ſi pater & filius omnia continent,nec pater procul abeſt ab illis, ad quos miſſus eſt filius, nec filius, ex vno in alium locum tranſcendit. Reliquum igitur eſt,vt ꝑ hãc legationem, ſeu miſsionem nihil aliud cogitemus, niſi humanitatem aſſumptam indicari.

Gen. 32.
Io. 8.
Io. 14.

Eiuſdem & hæc.

Io. 17. PAter venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. O ſingularem atque incredibilem Hæreticorum ſtoliditatem. Maior, inquiunt,eſt,qui gloria afficit, ꝗ ille, qui afficitur gloria. Pater autem afficit,filius afficitur, maior igitur filio pater.Si filius nõ ſolum affectus eſt gloria, ſed ipſe viciſsim gloria patrem affecit, quomodo vnus altero maior dici poteſt? Nam ſi ex iſtorum ſententia ſequitur, vt qui gloria afficit, maior ſit, minor quidem eſt filius,dum afficitur gloria,maior autem, dum patrem afficit. Verùm hæc dicere ſummi ſtuporis, atque dementiæ eſt.Ex his enim verbis non patrem filio maiorem eſſe diſcimus,aut contra, ſed Patris & filij æqualitatem intelligimus. Nam vt pater gloria & afficit filium, & afficitur à filio: Sic filius gloria tum afficitur à patre, tum patrem afficit. Quòd autem dum afficitur gloria, nihil accipiat, quod antea non haberet, docet hoc loco, clarifica me, inquiens, pater ea gloria,quam habui ante,quàm mũdus fieret, apud te. Si autem ante, quàm mundus fieret, hanc gloriam habuit, quomodo petit, vt accipiat, quod ſemper habuit?

Eiuſdem & hæc.

Io. 17. DEinde ſe non ſolum gloria affici declarans, ſed etiã patrem afficere, Manifeſtaui, inquit, nomen tuum hominibus. Et paulo poſt ora obſtruens Hæreticorum,omnia mea,inquit,tua ſunt,& tua mea.Communem non diuidit principatum,nec alia ſibi, alia patri dicit conuenire. Sed quoniam iſti contumeliis execrandis Vnigenitum afficientes dicunt ipſum quidem accipere, patrem autem dare, demonſtat, ſe vna cum patre rerum omnium imperium obtinere, omnia mea, inquiens, tua ſunt,& tua mea. Quibus verbis nõ regnum diuiſum, ſed communem ſignificat poteſtatem.

Eiuſdem ex Theſauri. Cap. VI. *libri primi.*

QVod pariendi naturam habet, non aſſecutus eſt, cùm aliquando non haberet, nec illam amittet, & deſinet parere. Ignis quidem natura ſibi inſitã gignit caliditatem, atque ſplendorem, neq; ex non calido calidus efficitur,neq: ceſſat gignere,quæ naturaliter ipſius ſunt propria. Sed ſimul atque ignis eſt,& ea cum ipſo ſunt. Quòd ſi in rebus procreatis à Deo talis perſpicitur gignẽdi ratio, nónne impium eſt, non ipſi Deo omnibus partibus maiora tribuere?

Eiuſdem & hæc.

SI filius ex patre naſcens cum ipſo per naturam æternus non erat, ſed ei contigit, vt eſſet, & gignenti nimirum contigit,vt fieret pater, atque ita in illo mutatio quædam apparet. Quod enim per vos non erat, id per vos poſtea factus eſt. At natura diuina nullam immutationem admittit. Non igitur Deo contingit, vt fieret pater, ſed Verbum ex ipſo prodiens ſemper cum illo fuit, vt in igne caliditas, quæ ex igne proueniens cum illo ſemper exiſtit.

Eiuſdem & hæc.

SI Deus, inquiunt, in ſua amplitudine perfectus eſt, & nihil deeſt naturæ ipſius, ſuperuacaneum eſt, filium tanquam Diuinitatis eius plenitudinem adiungere. Perfectus quidem eſt pater in amplitudine propria, nec vllus,qui ſapiat,hoc negabit,ſed ꝑfectus eſt, non quia Deus ſolum eſt, ſed etiam pater. Quòd ſi illi ademeris, vt pater ſit,diuinæ naturæ tolles fœcunditatem, nec amplius perfectionem habebit,ſi deſit illi gignẽdi vis. Fœcunditas ergo perfectionis indicium eſt, & filius à patre ſine tempore genitus declarat ipſum eſſe perfectum.

Eiuſdem & hæc.

SI patris eſſentiæ natura non adeſt, vt filium tanꝗ fructum arbor fœcunda gignat,atque vt eum nõ gignat, perfecta tamen eſt, ſuperuacaneum fuit, hoc illi addere.Immo verò hoc illa indiguit. Quomodo autem perfectus ſit, qui aliqua egeret? Aut quomodo abſurdum non eſt, naturæ diuinæ, quaſi natura perfectionẽ non habeat, quicquam adiungere?

Ex capite ſexto eiuſdem libri.

COgitationem tuam, vir optime, parumper à corporibus, & corporum affectionibus reuoca. De Deo.n. nobis eſt ſermo. Ne opineris Deum hominũ more parientẽ fluxu diminui, nec poſſe parere ſine detrimento, ſed in Verbũ ex ſe proueniens quodammodo diuidi. Quid enim hac execranda ratione prohibebit in reliquis etiam, quæ ille habet, vti? Si.n. vt homo cum fluxu parit, creabit etiam vt homo cum labore. Quòd ſi abſurdum eſt, Neque enim,vt homo,creat,nec profecto gignit, vt homo, ſed in hoc etiam naturã hominis ſuperat, ſine diuiſione gignens vt Deus.

Eiuſdem & hæc.

PAter ſine vlla diuiſione,atque interuallo filiũ ex ſe tanquam lumen emiſit,vt ſol ex ſe prouenientem ſplendorem. Verùm ſplendor eſſentiam per ſe conſtantem, & perfe

perfectam in ſe non habet, ſed in ſole. Filius autem Dei ex hoc exemplo nihil aliud habens, niſi quòd ſine diuiſione, atque interuallo ex patre prodit, ppria ſubſiſtit perſona, non a patre ſeiunctus, ſed in patre & cum patre. At diſcere ſectionem, aut abſciſſionem in eius ortu contigiſſe, ſummæ dementiæ ſignum eſt. In loco enim non includitur Deus. Quod autem in loco non eſt, quomodo diuiſionem accipiet? Vbi enim iacebit id, quod abſcindetur, aut vnde, & quò ſuccedet? Hæc enim vt corporibus congruunt, ſic à rebus corpore vacantibus ſunt remotiſſima. Deſinãt igitur in diuinam gignendi rationem impiè quidam fluxus diuiſionesq; conferre. Sectio nanq; non cadit in naturam illam excellentiſſimam, quæ nullas corporum affectiones ſuſcipit, & quemadmodum creat admirabili quadam ratione, ſic etiam aliter, quàm nos gignit.

Eiuſdem & hæc.

VErbum, quod ore pronuntiamus, in mẽte gignitur, & aliud videtur eſſe, quàm id, quod in corde verſatur, quatenus ex ore, tanquàm ex profundo & abdito quodam loco in lucem emittitur, attamen in ipſo item corde eſt omnino ſimile. Licet enim in hoc verbo, quod enuntiatur, intimam animi cogitationem, & in ipſo viciſſim animo verbum tacitum intueri. Sic & filius Dei ſine diuiſione ex patre proueniens, proprietatis eius figura, ſimilitudoq; eſt, Verbum per propriam exiſtens perſonam, viuens ex viuente patre.

Eiuſdem & hæc.

PAter ſine diuiſione filium gignit ex ſe, vt ſi ſapiens mechanicam, aut geometricam, aut quãuis aliam ſapientem cogitationem pariat. Hi nanq; videntur eſſe quidam ſapientiæ fœtus, & ſic natura res habet. Artificioſa tamen cogitatio non ſeiungitur à ſapientia, ſed ex ipſa, & in ipſa eſt, & ſapiẽtiæ, vnde nata eſt, ſimilitudinem refert. Talis eſt ortus filii, qui ſine diuiſione ex patre genitus in propria ſubſiſtit perſona, præſtantiori tamen ratione, quàm vt vllo poſſit exemplo demonſtrari.

Ex capite ſeptimo eiuſdem libri.

SI conſilio dicitis filium genitum, & voluntatem ortum eius anteceſſiſſe contenditis, cur non hæc à ſcriptura dici declaratis, quæ de aliis rebus omnibus procreatis dicuntur? In his enim voluntas præcedit, vt ex illis ſcripturæ verbis colligi poteſt: Faciamus hominem: Et, omnia, quæcunq; voluit fecit. In Dei autem Verbo, nec voluntas, nec conſilium præceſſit. Itaque de illo non dicũtur ea, ſed hæc potius: Erat, & eſt.

Eiuſdem & hæc.

1.Cor. 1. PAulus ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam appellat. Si igitur ſapientia & virtus eſt patris Verbum ex ipſo & in ipſo exiſtens, in eo nimirum & per illud ipſe vult & facit omnia. Quomodo igitur conſilio & voluntate factum id, in quo patris conſilium voluntaſq; conſiſtit: Aut enim aliam verbis ſapientiã confingere neceſſe eſt, qua pater conſulens & volens filiũ fecerit, (quod tamen vos non pudet comminiſci) Aut ſi alia ſapientia non eſt, ſed ipſe ſolus eſt patris ſapientia, ipſe nimirum eſt etiam patris voluntas atque conſilium, in ſapientia.n.ſita eſt voluntas Dei. Quamobrem rõnes veſtræ futiles ſunt, & argumenta veſtra inania ſtultaq; ruunt.

Eiuſdem & hæc.

SI ea, quæ voluntate fiunt, egent tempore, quo de illis conſilium capiatur, licet ſpatium illud ſit per q̃ exiguũ, quomodo temporum effector filius erit, cuius ortũ voluntas per vos & conſilium antecedit? ſed temporum author eſt. Erat igitur. Et ante ortum illius eſt nihil. Heb. 1.

Eiuſdem & hæc.

SI ſapientia patris eſt filius, vt verè eſt, quomodo tẽpus eſſe potuit, cùm in ipſo non eſſet ſapientia? Quòd ſi ab omni æternitate in patre eſt, ſemper enim ſapiens eſt pater, quomodo cogitari poteſt quicquàm antiquius eo, quod ſemper eſt? aut quomodo voluntas intercedere, quæ filium aliquando non exiſtentem adducat, qui ſimul cum genitore ipſius vt eius ſapientia æternus eſt? Non voluntate igitur, ſed natura filiũ gignit. Hoc.n. illi magis congruit.

Eiuſdem & hæc.

SI nulla voluntas in vllo eſt ſine verbo, hoc eſt, ſine ratione illa, quæ tacitè in animo verſatur, Filius autẽ eſt Verbum patris, illius ergo volũtas eſt. Quomodo igitur voluntas in voluntate erit, aut Verbum in Verbo? Omnia ergo eſt filius patri, & Verbum, & voluntas, & ſapientia, & nihil eſt ante ipſum in patre.

Eiuſdem & hæc.

QVemadmodum non ex voluntate habemus nos, vt patres ſimus eorum, qui ex nobis ſunt, ſed ex natura. Sic etiam Deus non voluntate, ſed natura pater eſt. Et quemadmodum filii ex nobis procreati nobis natura ſimiles omnino ſunt, ſic etiam filius non extrinſecus, ſed ex eſſẽtia patris genitus ſimilis eſt in omnibus genitori. Et quemadmodum pater non ex voluntate pater eſt, ita nec filius eſt ex voluntate, ſed per naturam, cùm ſit ſplẽdor, & figura illius, qui ſe genuit. Heb. 1.

Vehementer abſurdum, & periculoſum eſt, dicere filiũ voluntate genitum eſſe. Qui enim non voluntate pater, & Deus eſt, is nec voluntate habet ex eſſentia ſua proueniens Verbum, ſed naturaliter. Sic enim eſt figura ipſius, & imago non falſa.

Ex eodem libro.

CAnit quodam loco Dauid: Sedes tua Deus in ſeculũ ſeculi. Deinde ait: Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. At Verbum erat, etiam antequàm vngeretur, & cum patre regnabat. Quomodo igitur in Regem vngitur, & ſanctificatur, qui ſemper regnat, & ſanctus eſt? Quemadmodum igitur cùm ſemper ſit, tamen nouiſſimis temporibus regnaſſe dicitur, ſi, & altiſſimus ſemper exiſtens, tamen dicitur exaltari propter aſſumptã humanitatẽ. Propter nos enim exaltatur, & vngitur, & ſanctificatur, vt gratia per ipſum naturæ data deinceps in omnes defluat & in vniuerſum genus humanum ſibi coniunctum diffundatur. Sic & ipſe ſeruator dixit in Ioannis Euangelio: Ego ſanctifico me ipſum pro eis, vt & ipſi ſancti ſint. Quæcũque enim in Chriſto ſunt, ad nos perueniunt, cùm non pro ſe ſanctitatem aſſumpſerit, quippe qui erat author ſanctitatis, ſed vt eam per ſe naturæ humanæ conciliaret, tanquàm via & principium bonorum, quæ ad nos erant peruẽtura. Quapropter, ego, inquit, ſum via, per quam ad vos gratia diuina deſcendit, quæ quidem Pſal. 44. Ioan. 17.

gratia primùm in Chriſto naturam noſtram ſublimem, & ſanctam, & diuinam efficit.

Ex ſecundo Theſauri libro.

VNdiq; impietatis occaſionem arripiunt Chriſti aduerſarii, & vnum illud ſibi tanq̃ ſignum proponunt, vt temerè conuitia iactent in filium Dei. Audientes
Ioan. 10. enim ipſum dicentem: Ego & pater vnum ſumus, non credunt, & conantur ea verba in alium ſenſum torquere, non concedentes, vt vnum cum patre ſit, atque ita quod præclarè, rectæq; dictum eſt, de moliri ſtudent, atque peruertere. Quæ verò in Euangeliis ab eo tãquàm homine vel tolerata, vel dicta, vel facta repererint, vt flere, mœrore affici & reliqua eiuſdem generis humanæ naturæ conuenientia, ea nõ referunt ad humanitatem, ſed Verbo ſtatim tribuentes, ex his colligunt, eum non eſſe Deum, qui talia perpeſſus ſit, atque ita in rerum, quæ creatæ ſunt, numero locant, earum effectorem. Aut igitur filio concede, vt ſit vnũ cum patre, nec Verbum, quatenus per ſe Verbum eſt, & inęqualitate cum patre lugere, aut triſtitia affici, aut pauere deprehendes, aut ſi non credis, te ad Iudæorum numerum aſcribe. Si enim non credis ei dicenti, ſe eſſe vnum cum patre, nec, ſi mœrere ſe dixerit, credes. Sic igiť, vt dictum eſt, in Iudæorum numero deprehenderis, nihil eorum omnino, quæ à ſeruatore dicta ſunt, ſuſcipiens.

Eiuſdem ex commentariis in Euangelium Ioannis, Filium patre minorem non eſſe.

SI minor eſt filius, maior autem pater, diuerſa ratione, & pro ſua vterq; mẽſura ſanctitatem in nobis efficiet. Et pater quidem magis, filius autem minus, & pro viribus ſuis nos ſanctos reddet. Erit igitur & ſpiritus duplex, minor in filio, in patre maior. Et alii perfectè ſancti reddentur à patre, alii à filio minus perfectè. Hæc & alia multa incommoda conſequentur. Vnus enim eſt ſpiritus ſanctus. Vna perfecta ſanctitas, quæ à patre per filium naturaliter exhibetur. Non ergo minor, qui eandem perfectam cum patre perfecto actionem babet, eũdemq; in ſe ipſo gignentis ſpiritum bonum, viuum, in ſua ſubſiſtentem perſona, quem habet pater.

Eiuſdem & hæc.

SI in forma, & æqualitate patris erat filius, vt Paulus ait,
Philip. 2. quomodo minor eſt? Neque enim humanæ carnis aſſumptio, & exinanitio ſpoliat naturali filium dignitate, cũ
Matt. 16. illam ſecundo ſuo è cœlis aduentu ſit habiturus. Veniet.n. vt ipſemet dixit, in gloria patris ſui. Quomodo igitur patre minor, qui in gloria eſt perfecti patris.

Eiuſdem & hęc.

SI Dominus eſt pater, & filius eſt Dominus, quomodo patre filius minor? Non erit perfectè liber, ſi minor eſt imperio, nec plenam in ſe obtinet dignitatem. Præterea ſi lux eſt pater, & lux ſimiliter eſt filius, quomodo minor eſt patre? Lux enim (ſi minor eſt) erit imperfecta, & parte ali-
Ioan. 1. qua à tenebris occupabitur, Et mendax erit Euangeliſta,
Ioan. 14. & tenebræ, inquiens, eam non comprehenderunt. Ad hæc ſi pater eſt vita, & filius item eſt vita, quomodo patre minor eſt filius? Sin imperfectè vita, & ideò minor, perfecta in nobis vita non erit, licet in interiori homine Chriſtus inhabitet, Et aliqua parte quodammodo erunt mortui, qui

in ipſum crediderunt. Quæ quidem quoniam à nobis, vt abſurda, ſunt procul reiicienda, perfectum eſſe dicimus filium, & patri perfecto æqualem propter eſſentiæ nulla in parte diuerſam ſimilitudinem.

Eiuſdem & hęc.

AEqualem ſe Deo & patri declarans Chriſtus quodã loco diſcipulos ſuos ſic alloquitur: Qui vidit me, vi- Ioan. 14.
dit patrem. Quomodo qui natura talis eſt vt ipſe vera dicens affirmat, patre minor erit, vt quidam temerè opinantur? Si enim minor exiſtens in ſe ipſo patrem exprimit, cùm nulla intercedat immutatio, illud ipſum in patrem recidet, quippe qui in imagine nẽpe in filio cernatur expreſſus. Sed hoc abſurdum eſt. Non igitur filius minor, in quo pater perfectus exprimitur.

Eiuſdem & hęc.

QVomodo filius minor, quem ea, quæ patris ſunt, habere conſtat. Vere enim dicit, omnia, qua pater habet, mea ſunt. Et rurſum Deum, & patrẽ alloquẽs, omnia, inquit, mea tua ſunt, & tua mea. Si enim, vt temerè Ioan. 17.
quidam ſentiunt, minor eſt filius, cùm vera pronuntiet hic patrem alloquens: Omnia mea tua ſunt, & tua mea: Cadet & in patrem, vt minor ſit, & in filium, vt maior, cùm rerum ordo diuerſus non ſit, & in vtroque ea cernantur, quæ alterius ſunt, & quod patris eſt, id etiam filii ſit, & contrà. Nihil igitur prohibebit, & patrem filio minorem dicere, & patre maiorem filium. Quæ quidem cùm vel cogitare ſit abſurdiſsimum, ſequitur, vt ęqualis patri ſit filius, qui omnes cum patre communes habet eſſentiæ dignitates.

Eiuſdem & hęc.

QVodam loco ſeruator, ſicut ipſe in patre eſt, ſic patrem in ſe eſſe dicit. Nullo autem pacto cogitandum eſt, vt corpus in corpore, aut vas in vaſe, ſic filium in patre, aut patrem in filio eſſe. Sic igitur pater in filio, & filius in patre eſt, vt in eiuſdem eſſentiæ eiuſdemq; naturæ certiſsima ſimilitudine. Vt ſiquis propriam in imagine ſimilitudinem verè & ſingulariter expreſſam intuens admirationeq; plenus aliquos alloqueretur, Hęc inquiens, effigies in me eſt, & ego in illa. Aut ſi caliditas ex igne naturaliter proueniens vocem ad hunc modum emitteret: Ego in igne, & ignis in me eſt. Vtrunque enim eorum, quæ dicta ſunt, cogitatione quidem diuidi poteſt, natura tamẽ vnum eſt, & vnum ex altero ſine vlla ſectione ꝓficiſcitur. Quanuis enim animus ea viciſsim diſtinguat, vnum tamẽ atque idem vtraque eſſe perſpiciuntur, quantum ad eſſentiam pertinet. Si igitur propter eiuſdem eſſentiæ perfectiſſimam atque immutabilem in imagine ſimilitudinem pater in filio eſt, quomodo maior pater, vt iſti putant, in minore filio eſſe, & perſpici poteſt? cùm ergo pater omnino ſit in filio, filius planè perfectus eſt, qui perfectum capiẽs, figura & imago eſt magni patris.

Eiuſdem ex libro de ſancta Trinitate.

VErùm vt patris & filii demonſtremus æqualitatem, ad Domini doctrinam accedamus. Nemo, inquit, nouit filium niſi pater, neque patrem nouit quiſquã niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Quid hiſce verbis clarius? Par, inquit, nobis cognitio eſt. Cognoſco patrem à patre cognitus. Cognoſcit me pater à me cognitus. Omnes autem res procreatæ ab hac arcẽtur cognitione. Quo-

modo enim quæ naturæ noſtræ non ſunt participes cognitionis participes ſint? Paruam tamen quidam notitiam aſſequuntur. Ego enim illis, quoad eorum natura capit, tanq̃ in ſpeculo atq; ænigmate patris notitiam impertio. Hæc ex Domini doctrina didicimus. Quem igitur hic maius, & minus locum habet?

Eiuſdem ex Theſauri Cap. x. primi libri.

Ioan. 14.
Philip. 2.

QVodam loco Chriſtus ait: Pater, qui miſit me, maior me eſt. De ipſo rurſum diuinæ ſcripturæ teſtimoniũ hoc legimus: Nõ rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Quomodo ſimul & æqualis ſit, & maiorẽ habeat patrem, diligenter inueſtigandum eſt. Hæc enim videntur ſibi viciſsim repugnare. Sed ea nos piè ponderantes neq; filium, quia maior ſit pater, æqualem negabimus, nec patrem, quòd æqualis ſit filius, non maiorem eſſe dicemus, ſed pia interpretatione vtrunq; confirmabimus. Cùm igitur Diuinitatis natura ſimplex ſit, & incompoſita, nunquã in patrem & filiũ cogitatione diſtingui potuiſſet, niſi adhibita quadam non in ipſa eſſentia, ſed extrinſecus differentia, qua vtraq; perſona in propria manens hypoſtaſi propter eandem vtriuſque naturam in vna Diuinitate coniungeretur, adeò, vt nulla patris, filiiq; confuſio, aut permixtio fieret. Quòd quidem accideret, ſi patris filiiq; perſonæ propter exquiſitam ſimilitudinem, quæ geminas illas videri non ſineret, in vnam hypoſtaſim concurrerent. Hinc. n. iam quidam eundem eſſe patrem & filium, nõ duas autem diſtinctas perſonas ſuſpicati ſunt. Quoniam igitur & naturam gignentem, & ex ipſa genitam hypoſtaſim cognoſcere nos oportebat, iccircò ſcriptura patris, & filii nomina nobis propoſuit, vt lumen ex lumine, & vtrunque in ſua hypoſtaſi, & eandem in vtroque eſſentiam intelligamus. Noſtram verò conſuetudinem imitata patrem maiorem vocat, vt vndiq; perſonas diſtinctas, & vnã ex altera cognoſcamus. Sed teſtatur eadem æqualitatem, ne quam eſſentiæ patris & filii diſsimilitudinem eſſe ſuſpicemur. Filius ergo cùm eſſentiæ ratione æqualis ſit patri, & in omnibus ſimilis, maiorem ipſum appellat, vt principium ſine principio, quo declaret, ſe ex illo eſſe licet vnam, eandemq; cum illo naturam habeat.

Eiuſdem & hæc.

QVæ eiuſdem eſſentię naturæq; ſunt, inter ſe propriè comparantur. Quæ autem haud ita ſe habent, ſed eſſentia naturaq; differunt, propriè comparari inter ſe nequeũt. Nemo enim niſi imperitus, & mẽte captus hominis naturam indagans bouem homine maiorem diceret, aut ſi bouis naturam vellet intelligere, boue maiorẽ eſſe hominem affirmaret. Quæ enim, vt diximus, natura & ſpecie coniuncta ſunt, aptè cõparationem admittunt. Quare ſi filius cum patre per vos ita comparatur, vt vnus minor, alter maior dicatur eſſe, filius eſſentia nimirum patri coniunctus eſt, non autem ab illo diuerſus. ſic enim eſſentiæ ratio poſtulat. Quandoquidem homo, quatenus homo, homine maior non eſt. Aequalis igitur patri filius & eiuſdem eſſentiæ. Habita autem aſſumptæ carnis ratione maiorem eſſe credemus patrem. Homo enim iam factus, ſicut homo locutus eſt.

Ex *primo Theſauri libro* Cap. IX.

QVod ex aliqua cauſa exiſtit aut natum eſt, inquit, cauſa illa poſterius eſt, à qua habet vt ſit. Quare filius, qui patrem cauſam habet, erit patre poſterior, eſſentiaq; diſsimilis. Aut ſiquis obſtinatius eiuſdem eſſentiæ filiũ eſſe contendet, ſequetur, vt Diuinitas, quæ vna eſt, ſectionem admittat, & duas in partes diuidatur. Aliter enim eiuſdem eſſentiæ non poteſt eſſe. Nondum animaduertit ebrius iſte Chriſti oppugnator, quàm temerè de natura diuina nugas effundat. Secari, & interuallo diſtare proprium eſt corporum. Diuina autem eſſentia ſectionem & diuiſionem nullam admittit, quæ non in loco eſt, nec ab vllo comprehendi poteſt, ſed arcana quadam ratione, quam verbis non poſſumus explicare, conſiſtens filium ex ſe nullo interiecto ſpatio tanquàm lucem emiſit. Aliter enim perfecta eſſe non poſſet, niſi filium fœcunda genuiſſet. Nec mundum præterea procreaſſet, niſi filium ex ſe ſine ſpatio peperiſſet, per quem creat & facit omnia. Itaque filius ſine vlla ſectione & fluxu genitus eſt, non quemadmodum vos opinamini, ſed vt ex igne caliditas, ſic filius ſine diuiſione ex gignentis proceſsit eſſentia.

Eiuſdem & hæc.

SI eiuſdem eſt, inquiunt, eſſentiæ filius cum patre, cur non & ipſe, vt pater, bonus eſt? Sic enim quodam loco Chriſtus cuidam reſpondet: Cur me dicis bonum? Nemo bonus niſi vnus Deus. Luc. 18. Vnum dicens, ſe ipſum excluſit, vt licet bonus ſit, non tamen ita bonus, vt pater. Cùm ſcriptura Chriſtum appellet Dominum, dabis ne, ipſum verè Dominum eſſe, an hoc item, vt alia negabis? ſi non eſſe Dominum dices, à diuinis ſcripturis diſſenties, & à ſpiritu, qui in illis hæc loquitur: ſin ſcripturis aſſentiens Dominum eſſe concedes, deprehenderis, eum Dominum dicere, & adorare, quem eiuſdem eſſe cum patre & Deo negas eſſentiæ, & ei, qui creatus eſt, non natura Deus, deſeruire. Qui enim eſſentia diuerſus eſt à Deo, non eſt natura Deus. Cuius rei teſtis eſt ſcriptura diuina, Dominus Deus tuus, inquiens, Dominus vnus eſt. Vna enim Diuinitatis natura, quam ſo- Deute. 6. lam eſſe adorandam ex illis ſcripturæ verbis intelligis: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quare ſi propterea quòd vnus bonus eſſe dicitur Deus & pater, excludendus eſt filius, vt non ſit bonus, quemadmodum pater, excludetur etiam, vt nõ ſit Dominus & Deus, quia Dominus vnus eſſe dicitur Deus & pater. Quomó igitur adoras eum, qui nec Dominus, nec Deus eſt? Quòd ſi, q̃a Dominus & Deus eſt pater, filius item quoniam ex illo per naturam exiſtit, proprietatem eandem habet, vt ſit vna cum patre Dominus & Deus, habebit prorſus & hoc, vt bonus ſit, cum patris proprietas in hac quoque re, ſicut in aliis, in ipſo ſit.

Eiuſdem & hæc.

MVlta de patre & filio dicunt diuinæ ſcripturæ. Nec nominum differentia diuidit eorum eſſentiæ rationem vllo modo, vt vlla diſsimilitudo ꝓpterea conſequatur: Vna enim Diuinitas eſt patris & filii. Quamobrẽ licet vterq; varia nominum ratione ſignificetur, neuter tamen proprium habet quicquã, quod non ſit in altero, ſed omnia quæ de vno dicuntur, de vtroq; dici poſſunt, præter patris & filii tum appellationẽ, tum ipſam rem. Pater enim ſemper eſt pater, & filius nũquàm eſſe poteſt. Et filius ſemper eſt filius, & pater nunquàm eſſe poteſt. Siquis autem vnius appellationem alteri, conuenire non poſſe contenderit, is in magnum incidet malum. Quid enim aget, cùm Magnus Paulus dicat: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & 1. Cor. 8. vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. Ecce patri tribuit, vt Deus & vnus ſit, Filio autem vt ſit Dominus &

Digitized by Google

vnus. Num propterea filius non erit Deus, quoniam pater Deus & vnus nominatur? Aut quia filius Dominus & vnus dicitur, propterea pater non erit Dominus? Abſit. Pater enim Deus cùm ſit, filius item eſt Deus. Viciſsimq́; cùm filius Dominus ſit, pater item eſt Dominus. Siqua.n. eſſentiæ differentia perſonam vtranq, diuideret, nec eas in vnam naturæ rationem conuenire permitteret, tunc, opinor, propria vnius appellatio alteri non congrueret. Nunc autem cùm omnia, quæ patris ſunt propria, in filio perſpicua ſint, & quæ rurſus filii ſunt, in patre cernantur, cùm nihil eandem vnius naturæ rationem impediat, erit & ipſe bonus, vt pater, & ob id vnius eſſentiæ.

Et *hæc.*

SI diſcrimen aliquod naturale filium arcet, eumq́; à patris eſſentia alienum eſſe declarat, quomodo vel ea ipſe quæ patris propria ſunt, vel pater, quæ filii ſunt, propria, geret? Vera enim dicit filius patrem alloquens ad hunc modum: Omnia tua mea ſunt, & mea tua. Quòd ſi omnia, & Ioan. 17. vnum omnium eſt id, quod eſt ſummè bonum, filius habebit etiam hoc, quod naturæ paternæ proprium eſt, vt qui ex ipſo patre exiſtit. Qui autem ea, quæ eſſentiæ paternæ propria ſunt, habet, is eiuſdem eſt prorſus eſſentiæ.

Et *hæc.*

SI, quoniam pater ex cauſa nulla eſt, filius autẽ patrem cauſam habet, ob id filius natura cũ patre non eſt eiuſdem eſſentiæ, quid prohibet dicere, Cain non eſſe eiuſdem eſſentiæ cum Adam, quandò Adam ex nullo natus eſt homine, ſed ipſe fuit primus homo, Cain autẽ Adam, ex quo natus eſt, cauſam habet? Quod ſi mentitur qui ita dicit, eiuſdem enim eſſentiæ cum Adam eſt Cain, filius omnino eſt eiuſdem eſſentiæ cum patre, licet ipſum exiſtendi cauſam habeat, cum ab ipſo ſine tempore prodeat, & cum ipſo ſit ab omni æternitate.

Et *hæc.*

FRuſtra, qui Chriſtum oppugnant, eum non eſſe eiuſdem eſſentiæ cum patre, ex eo, quod pater ingenitus ſit, ipſe autem genitus, argumentantur. Si enim quælibet differentia naturam in rebus differentem efficit, & à mutua communitate, naturaliq́; ſimilitudine genera diuidit, ſeparent etiam, vt ita dicam, Paulum à Petro, quantum pertinet ad rationem eſſentiæ, quandò ſingularem & in indiuiduo habent inter ſe differentiam, qua fit, vt vnus eorũ ſit Petrus, alter Paulus: Quid? quòd videmus, ea ſæpe ratione eſſentiæ coniuncta eſſe, quæ aliis de cauſis ſunt inter ſe diſsimillima. Nam inter hominem album & nigrum magnum eſt diſcrimen, quod tamen eorum eſſentiam non dirimit. Quòd ſi in nobis ipſis non qualibet differentia fit, vt eſſentia diſcrepemus, quid prohibet filium eiuſdem eſſe, cum patre eſſentiæ, quamuis eo diſtincti ſint, quòd vnus ingenitus eſt, alter genitus? Vna enim in ipſis Diuinitas ex patre ingenito in filium genitum decurrit.

Et *hæc.*

SI pater cœpit filium gignere, hoc illi acceſsit, & quod initio non habebat, poſterius accepit. At cui aliqua fit acceſsio, id perfectum nõ erat, ſed imperfectum. Qđ de patre cogitare nefas eſt. Perfecta enim eſt eius eſſentia. Non igitur hoc illi acceſsit, vt gigneret, nec cœpit gignere. Qđ ſi nõ cœpit gignere, filius ex ipſo genitus ſimul cũ

illo æternus eſt, & quẽadmodum ſi exiſtẽdi principium habuiſſet, eiuſdem eſſentiæ non eſſet cũ patre, ita cùm in tempore principiũ nõ habet, eiuſdem eſt prorſus eſſentiæ.

Et *hæc.*

SI pater cœpit, & deſtitit filium gignere, vt Chriſti hoſtes opinantur, mutatus eſt. Quòd ſi Diuinitas præſtantior eſt, quàm vt vllam mutationem ſuſcipiat, non cœpit nec deſtitit filium gignere. ſed ſine tempore erat in patre ſeculorum & temporum effector filius. Et quoniam æternus, ideò eiuſdem etiam eſſentiæ.

Et *hęc.*

QVemadmodum veritatis inimici dicentes ortum filii & principium & finem habuiſſe excludunt eũ à patris ſimilitudine, ita nos nullũ in eius ortu principium aut finem admittentes in patris abſolutiſsima ſimilitudine conſtituimus. Quod autem in omnibus ſimile eſt, id eandem obtinet eſſentiam.

Quomodo, inquiunt, poteſt eiuſdem eſſentiæ ratio in patre filioq́; ſeruari, ſi pater ingenitus eſt, filius autem genitus? Neceſſe enim eſſet nulla re differre genitum ab ingenito. Quòd ſi nulla re differunt, quid vetat patrem genitum, & filium ingenitum dicere? Qui imperitè ſic argumentantur, nobis item ad hæc reſpondeant, quomõ nequeat eiuſdem eſſentiæ ratio in patre filioq́; ſeruari, ſi filius eſt patris imago certiſsima, & in ſe patrem oſtẽdit expreſſum. Quis enim dubitat, neminem poſſe aliam in alia naturam intueri? Quis hominem conſpicatus, equum ſe dicat inſpexiſſe? In illis enim, quæ eandem naturam obtinent, æqualium ſit demonſtratio, non in iis, quæ natura diuerſa ſunt. Quare ſi Ioan. 14. Philippo patrem videre cupienti Chriſtus ſe ipſum oſtendit, Qui vidit me, inquiens, vidit patrem, neceſſe eſt, filium eiuſdem eſſentiæ cum patre, & ſubſtantiæ ipſius figuram Heb. 1. eſſe abſolutiſsimam confiteri.

Et *hæc.*

SI, quemadmodum vos errantes, & in errorem alios adducentes opinamini, non ex eſſentia patris filius prodiit, ſed extrinſecus, eſt autem ipſe ſapientia, & potentia patris, pater natura nec ſapiens, nec potens eſt. At pater natura ſapiens & potens eſt, filium igitur ex patris eſſentia, & iccircò eiuſdem etiam eſſentiæ cum illo eſſe, neceſſe eſt confiteri.

Et *quatuor ſequentia capita filium eſſe demonſtrant eiuſdem eſſentię cum patre.*

IN lege inquit veſtra ſcriptum eſt: Duorum hominũ teſtimonium eſſe verum. Deinde ſubiicit: Ego ſum, qui te Ioan. 8. ſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me, pater. Imaginem igitur cõtuentes agnoſcemus exemplar eius. Duorum, inquit, hominum teſtimonium verum eſt. Duorum autem hominum naturã eſſe vnam omnes confitentur. Quare patris & filii eſſentiã eſſe vnam omnes agnoſcere poſſunt & confiteri. Sicut.n. illic duo homines, ita hic Deus, & Deus, pater & filius, qui ipſis etiam hominibus eandem naturam oſtendunt. Neq; enim verus Deus diuerſam à vero Deo naturam habeat, neque filius ab illo differentem, cùm Dei ſit filius. His auditis Iudæi quæſiuerunt: Vbi eſt pater tuus? Quibus reſpondit Ieſus: Neque me noſtis, neque patrem meum. Si me nouiſſetis, & patrem meum vtiq; cognouiſſetis. Videte, quo-

modo hic rurſum eandem oſtēdat eſſentiam. ſi me, inquit, nouiſſetis, & patrem meum vtique cognouiſſetis. Quæ. n. eſſentia diſcrepant, non cognoſcuntur, vnum ex altero. Peregrina enim & aliena ſeſe mutuò non ſignificant. Quę autem naturam communem habent ſeſe viciſsim indicāt. Ex vno enim homine omnem hominum naturā licet perſpicere. Et ex vna oue vniuerſum ouium genus. Non autē ex ouibus leones, aut ex leonibus oues, nec ex hominibus Angelos, aut ex Angelis homines cognoſcimus. Vnumquodq; enim animal propriam naturam oſtendit. Quare ſi Vnigenitus filius Dei creatus, & ex non exiſtente, diuerſaq́; natura factus eſt, quomodo in ſe ipſo patrem indicat? Quòd ſi per filium agnoſcitur pater, & qui filium nouit, patrem etiam ſimul nouit. Vinciatur omnis lingua maledica, Iob. 29. & execrāda, & adhęreat, vt ait Propheta, gutturi ſuo. Nos verò Trinitatis adoratores exquiſitam hinc filii eandem cum patre eſſentiam habentis notitiam capiamus, conſiderantes fieri non potuiſſe, vt in filio pater agnoſceretur. niſi eiuſdem eſſet eſſentiæ. Et adoremus ſeruatorem noſtrum adorationis noſtræ fructum percepturi, quem pater ipſe nobis largietur, vt Dominus ipſe teſtatur, qui mihi, Io. 12. inquiens, miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus. Et admirandus Ioannes de rebus diuinis loquens, Qui credit 1. Io. 5. inquit, in filium, vitā habet æternam. Qui aūt filio non credit, non videbit vitam, ſed ira Dei manebit ſuper ipſum.

2. Si eiuſdem, inquiunt, eſſentiæ eſt Verbum cum patre, quid prohibet patrem, vt eiuſdem eſſentiæ cū Verbo, Verbum eſſe? Quæ ſunt eiuſdem naturæ viciſsim vnum in aliud non commutantur. Neque enim Adam, quod eiuſdem eſſentiæ ſit cum Cain, ideò mutatur in Cain, nec rurſus Cain in Adam transfertur, vt ex Cain euadat Adam, ſed cum vnum ſint propter eiuſdem naturæ rationem, duæ tamen, in ſua vtraque hypoſtaſi, manent perſonæ, ſecundum quā ille quidem genuit, hic autem eſt genitus.

3. Illud: Viuo ego propter patrem, non diuerſę filiū eſſen-
Ioan. 6. tiæ, ſed eiuſdem potius indicat eſſe cum patre. Vt enim ſiquis hominis filius diceret, Ego ſum ratione præditus propter patrem, & patrem vtique ratione præditum declararet, ſic & filius & Deus, Viuo, inquit, ego propter patrem, qui vita nimirum eſt, quibus verbis filius & Verbum patrem cauſam indicauit.

4. Vnde filius dictus eſt eiuſdem eſſentię cum patre? Paulus ait: Qui cum in forma Dei eſſet nō rapinam arbitratus Phil. 2. eſt, eſſe ſe ęqualem Deo. Cùm Dei forma, diuina intelligatur natura, adiuncta etiam æqualitate, meritò dictus eſt eiuſdem eſſentię. Qui enim æqualem naturam habet, ęqua Io. 10. lem item habet eſſentiam. Et ipſe Chriſtus, Ego, inquiens & pater vnum ſumus, eandem naturam, & ideò æqualem item eſſentiam oſtendit.

Eiuſdem ex Theſauri cap. 1. lib. 1. De ingenito capita. VIII.

INgenitum multis modis accipitur. ſignificat enim & id, quod nondum factum eſt, ſed tamen fieri poteſt, vt ex ligno nauigium, aut ex ære ſtatua. Et id, quod nec factū eſt vnquàm nec fieri poteſt. Exempli gratia Triangulum nunquàm factum eſt quadrangulum, nec poteſt fieri. Simul. n. & trianguli figura deletur, & aliud quiddam, præter illud, quod erat, fit, & appellatur. Et id, quod cùm ſit, à nullo tamen genitum eſt.

2. Vox hęc: Ingenitum eſt ex earum numero, quę multiplici ratione pronuntiantur, & inter illa, quæ ſunt ambigua, meritò collocatur. Eſſentiarum autem definitiones nō ex verbis ambiguis & multa ſignificantibus conficiuntur. Neque enim ex his perſpicuum, & certum, ac definitum quicquàm eſſe poteſt. Proinde cùm ingenitum, vt diximus, ſit eiuſmodi, non poteſt eſſe definitio.

Si definitio eſt, quæ quid quicque natura ſit, non autem 3.
quid non ſit, explicat, Hæc autem vox ingenitum, nō quid Deus ſit, ſed quid non ſit, aperit, non eſt definitio.

Si vocabulum hoc ingenitum eſt definitio, definitionis 4.
formam, nempe mutuam cum definito conuerſionem ſuſcipiat. Exempli gratia, ſiquis hominem definiat, eſſe animal ratione præditum, mortiq́; obnoxium, oratio ex altera parte commutata reſpondet hoc modo: ſiquod animal ratione præditum eſt, mortiq; obnoxium, id prorſus eſt homo. Si ingenitum igitur, vt diximus, eſt definitio, ne recuſet mutuam hanc conuerſionem. Si enim ingenitum eſt eſſentia, quicquid eſt eſſentia, erit ingenitum. Quod non eſt verum. Neque enim omnis eſſentia ingenita, ſed Deus ſolus hoc habet eximium. Nō ergo ingenitū definitio, ſed id tantū ſignificat, nempe Deum non eſſe genitum.

Si ingenitum eſt eſſentia, eſſentiæ verò nihil contrariū, 5.
nihil ingenito contrarium. At contrarium ingenito genitum, eſſentiæ verò contrarium nihil, non ergo ingenitum eſſentia.

Si ingenitum eſſentia eſt, & genitum eſſentia erit neceſ 6.
ſariò. Quòd ſi vtrunque eſſentia, non erit ingenito contrarium genitum, ſed idem. eſſentia enim eſſentiæ non eſt contraria.

Si ingenitum, & immortale, & alia eiuſmodi ſunt eſſen- 7.
tia Dei. Hæc autem vocibus diuerſa ſunt, neceſſe eſt, illam eſſentiam ex diuerſis illis vocibus ita componi, vt ipſæ de illa propriè dicantur. Aut ſi non componitur, ſequitur, vt voces hæ non eſſentiam eius, ſed quæ adſunt eſſentiæ, ſignificent.

Si in Deo tantùm, vt aiunt, ingenitum eſt eſſentia, illius 8.
erit etiam definitio, cuius ſolùm eſt proprium ingenitum, At eſſentia Dei non poteſt definiri, non ergo Dei propriū nomen eſt illud, ingenitum.

Item contra Arianos, Damaſceni Cap. LXXXXV. *valde neceſſarium.*

SCiendum eſt, filium naturam ignorantem, & ſeruam aſſumpſiſſe. Hominis nanq; natura ſerua eſt Dei effectoris ſui, nec rerum futurarū notitiam habet. Quamobrem ſi (vt ſcribit Gregorius ille Theologus) cogitatione ſeiunxeris id, quod videtur, ab eo quod intelligitur, ſerua & ignara dicenda eſt illa caro. Attamen ob indiſſolubilem eiuſdem perſonæ coniunctionem, anima Domini futurorum cognitionem lucrata eſt, quemadmodum & reliquas diuinas dotes. Sicut enim hominum caro natura ſua non viuificat, Domini autem caro ipſi Deo Verbo per perſonam copulata à naturali quidem non receſsit mortalitate, ſed tamen propter illam cum Verbo perſonæ coniunctionem viuificans reddita eſt, nec poſſumus negare, illam & fuiſſe, & ſemper eſſe viuificam, ſic humana natura per eſſentiam non habet, vt futura cognoſcat, ſed anima Domini cum Deo Verbo in eadem perſona coniuncta futurorum, vt dixi, peritiam vna cum reliquis diuinis dotibus eſt conſecuta, Neque tamen ignorandum eſt, non poſſe nos illum ſeruum appellare. Hæc enim vocabula ſeruus & Dominus, vt pater & filius, eorum ſunt propria, quæ cum altero conferuntur, nec eſſentiam, ſed habitum ſignificāt. Nam, (quemadmodum etiam de ignorantia diximus) ſi tenui ac ſubtili quadam animi cogitatione, quod creatum

Digitized by Google

eſt, ab eo, quod creatum non eſt, ſeparaueris, ſeruam inuenies carnem, niſi cum Deo Verbo coniungatur. Semel autem ei in perſona coniuncta, quomodo amplius ſerua ſit? Vnus enim eſt Chriſtus, proptereaq́; non poteſt idem eſſe ſeruus & Dominus. Hæc enim nõ ſimpliciter dici ſolent, ſed habita alterius ratione, quo cum cõferũtur. Cuius ergo ſeruus erit? Patris ne? Non igitur omnia, quæ pater habet, filii ſunt, ſi patris eſt ſeruus, ſui autem ipſius minimè. Quomodo autem de nobis dicit Apoſtolus: Quare nõ amplius ſeruus es, ſed filius, eorum nimirum vnus, qui per illum adoptati ſunt, ſi ipſe ſeruus eſt? Hac igitur ſerui appellatiõe nominatur, non quòd ipſe ſit ſeruus, ſed quia propter nos ſerui formam ſuſcepit, & nobiſcum ſeruus voluit appellari. Cùm enim eſſet affectionum expers, illis factus eſt pro nobis obnoxius, & noſtræ ſalutis miniſter fuit. Qui verò ſeruum illum aſſerunt, Chriſtum vnũ in duos diſſecat, quemadmodum Neſtorius fecit. Nos autem Dominum ipſum, & rerum omnium principem, Chriſtum vnum, eundem Deum ſimul, atque hominem, & omnia ſcientem (in eo enim ſunt omnes Theſauri ſapientiæ & ſcientiæ) confitemur. Col. 2.

Euthymii Dogmaticæ Panopliæ
Prioris voluminis.
Finis.